
NYPL RESEARCH LIBRARIES
3 3433 06734522 7

FINSK TIDSKRIFT

FÖR

VITTERHET, VETENSKAP, KONST OCH POLITIK

UTGIFVEN

AF

C. G. ESTLANDER.

Förra halfåret, 1886.

Tom XX.

HELSINGFORS,
J. SIMELII ARFVINGARS TRYCKERI,
1886.

Den nyaste finska novellistiken.

Den finska novellen är ännu mycket ung, men har under senaste år börjat utveckla sig i en folkelig riktning och kan redan uppvisa alster af sådant värde, att de berättiga oss till de bästa förhoppningar om en sund och kraftig utveckling i framtiden.

Vi tala nu icke om novellistiken på svenska språket, som i Z. Topelius har en så berömd representant, men äfven bland de äldre författare, som skrifvit noveller på finska, behöfva vi här anföra endast K. J. Gummerus och Alexis Kivi, af hvilka den förre följer en mera romantisk, den senare lade i dagen en utpregladt realistisk riktning. Oafsedt språkliga och andra egenheter, röja dessa den äldre generationens novellförfattare ej den konstnärliga utbildning, som man fordrar af verk med anspråk på en varaktigare plats inom literaturen. I sina romantiska fantasifoster har den förre icke mäktat hålla sig inom det naturligas och möjligas gränser, den senare öfverskred i sin smaklösa realism ofta nog det område, utanför hvilket en verklig konstnär icke bör gå. Det företrädet har den senare dock framför den förre, att han så till språk som innehåll hållit sig till det egentliga folket, och oaktadt bristen på konstnärlig koncentration och bildad smak är Kivi dock den första naturalstrade representanten för den finska realistiska novellen, hvarvid vi, med tanken på hans skrifsätt och öfriga arbeten, alltid måste minnas, att hans största begåfning låg åt det dramatiska.

På senaste år har den finska novellen gjort beaktansvärda framsteg, i det den ej blott vunnit i formens konstnärliga behandling, utan ock tagit en allt mera folkelig riktning. Språket har mer och mer närmat sig det naturliga uttryckssätt, som herskar bland folket i bygderna och som är så passande för novellen, på samma gång innehållet hemtats från det egentliga folkets enkla seder och lefnadsförhållanden.

Detta gäller dock ej alla den finska novellistikens nyare alster. Så har till exempel Samuli Suomalainen i sina berättelser framstält förnämligast de högre klassernas nutida lif på

ett godt och lätt löpande språk och med en trohet, som ger dem värde äfven såsom kulturskildringar från vår tid; medan åter E. F. Jahnsson nyligen utgifvit berättelser från drottning Kristinas tidehvarf och från tiden för kristendomens införande i Finland, hvilka dock hvarken till innehåll eller form äro förtjenta af ett sådant erkännande.

Genom denna vändning till det folkeliga kan novellen göra anspråk på större både nationel och allmänt kulturhistorisk betydelse; först som sådan kan denna literaturform tränga till och verka höjande på sjelfva folket, medan den tillika uppträder med individuel egendomlighet i verldsliteraturen. Man behöfver blott tänka på det inflytande Björnstjerne Björnsons allmogenoveller haft på utbildandet af det nationela medvetandet i Norge, för att förstå af huru stor betydelse den folkeliga novellen kan vara för en nation. Det är i de enkla, okonstlade förhållandena inom de lägre klasserna ett folks egendomlighet lättast framstår, hvarför äfven främlingen så lätt intresserar sig för skildringar derur. Å sin sida är novellen synnerligen egnad att troget återspegla de mera färgrika än haltfulla företeelserna i ett allmogelif. Utan att kräfva en åt djupet gående komposition eller hindras af en i metriska regler »bunden» form kan novellförfattaren fritt hängifva sig åt sin lust och talang att skildra; denna literaturform lämpar sig lika väl för den patetiska och invecklade intrigen, som för den godmodiga humorn, för den allvarliga betraktelsen öfver lifvets gång, som för den bitande satiren öfver dess förvändheter, för framställningen af upphöjda sträfvanden, som för den enkla berättelsen om hvardagslifvets små bagateller, och ställer med allt detta dock icke stora anspråk på sin läsare: den är lika populär, som den är förnöjsam.

Har nu den senaste tidens finska novellistik med allt större framgång och på ett allt konstnärligare sätt börjat framställa det finska folkets i det inre landet lif, dess lynne och egendomligheter, dess hopp och sträfvanden, och är den destomer förtjent af den bildade allmänhetens uppmärksamhet, så väl deras, hvilka kunna tillegna sig dess innehåll på originalspråket, då den naturligtvis gör det ursprungligaste intrycket, som ock deras, hvilka blott genom öfversättningar kunna göra bekantskap dermed, så bör äfven deras sträfvanden anses vara i allo beaktansvärda, hvilka söka att genom öfversättningar sprida denna literatur äfven utom det finska språkets trånga gränser. Att i någon mån

stegra det allmänna intresset för en ny och märklig literär företeelse är ändamålet med följande öfversigt af det vigtigaste inom den nyaste finska novelliteraturen [1]).

I.

Äldst och onekligen främst bland alla våra finska novellister är klockaren i Ylivieska i Österbotten, *Peter Päivärinta.* Han föddes 1827 i samma församling, der han numera är klockare, af fattiga föräldrar, som innehade ett utjordstorp. Peter var äldst bland många syskon, och då föräldrarna någon gång hemsöktes af sjukdom, måste han begifva sig ut i verlden för att genom tiggande samla uppehälle åt sig och sina syskon. Då för tiden utbredde sig inom den för religiösa rörelser så mottagliga österbottniska befolkningen de strängt pietistiska läror, hvilkas förnämsta folkelige representant var bonden Paavo Ruotsalainen. Af dessa läror emottog Päivärinta redan i sin tidigaste ungdom mäktiga intryck, hvaraf också många spår förmärkas i hans skrifter. Hit hör förnämligast det strängt sedliga uppfattnings- och tänkesätt, som i dem är genomgående, om han också icke inlåter sig på behandlingen af rent religiösa frågor; äfven tyckes han i dessa hafva en mycket vidare synkrets, än man är van att finna hos män af hans stånd. Efter att förut hafva publicerat endast tidningskorrespondenser, inlemnade Päivärinta 1876 till Finska folkupplysningssällskapet en prisskrift, »Elämäni» (Min lefnad), hvilken väl icke erhöll pris, men dock af sällskapet befordrades till tryck och inbringade Päivärinta ett med priset lika stort författarearvode. Sedermera har han i rask följd publicerat en mängd noveller och novelletter, dels skildt för sig, dels i större samlingar. Och om man än på senare tider kunnat förmärka någon afmattning i hans produktion, har man dock skäl att ännu hoppas på goda arbeten af hans vana och varma hand.

Päivärintas förstlingsarbete, »Elämäni», är »berättelsen om ett familjelif». Boken har tillkommit under tillfrisknandet från en benskada; till tidsfördrif började han uppteckna sin lefnads förnämsta händelser, och så uppstod detta häfte, som genast vid utgifvandet uti ganska hög grad drog allmänhetens uppmärksamhet till sig. Synnerligen rörande är redan berättelsen om

[1]) Då denna uppsats insändts till Red. i november, äro de sista alstren icke här uppmärksammade. De skola i sinom tid anmälas.

hans första tunga steg i verlden, då han för att berga lifvet måste anropa andras barmhertighet; huru främmandes tanklösa uttryck om tiggare föllo hårdt på den finkänsliga gossens sinne, och huru ljuft det kändes att få vända tillbaka till hemmet och ej mer nödgas lefva på andras, ofta nog med bittra ord kryddade gifmildhet. Den följande delen af berättelsen får sitt intresse förnämligast derigenom, att händelserna försiggå under en tid, då högre upplysning och med den ett större sjelfmedvetande började sprida sig bland det finska folket. Kostligt är att erfara det sätt, hvarpå författaren erhöll sin första undervisning i skrifkonsten, för hvars inhemtande fadern af sina knappa tillgångar afstod en half riksdaler i lärarelön; föga anade han då hvilken välsignelse denna halfva riksdaler sedan skulle bringa åt sonen.

När frestelsens tid var kommen och han stod nära att förfalla i allmogens vanliga ungdomsfel, dryckenskap, kortspel, slagsmål, afhölls han härifrån af föräldrarnes stränga tuktan, men ock af sin lust att läsa: med begärlighet slukade han all den finska literatur, som då för tiden stod att fås, v. Beckers tidningar, Judéns småskrifter, Snellmans »Landtmannens vän» och andra folkskrifter, genom hvilka fosterlandsälskande män sökte sprida ljus och bildning bland det vaknande och efter upplysning längtande finska folket. Lika varmt tecknade äro slutligen författarens skildringar af huru han sedan grundade ett lyckligt familjelif samt med egna händer och sin hustrus hjelp uppbygde åt sig ett hem, som boksynt och skrifkunnig man vann sina socknemäns förtroende till den grad, att honom anförtroddes ansvarsfulla kommunala värf, hvaraf han förleddes till dryckenskap. Från förfallet räddades han genom sin tåliga, mildt uppoffrande hustrus ledning och sin egen uppriktiga ånger.

Allt detta är berättadt så enkelt, så oförställdt, så naturligt, att det måste tilltala hvar och en. Öfverallt träder oss till mötes en allvarlig, men dock ljus syn på lifvet, ett rättänkande sinne, varmt för alla högre sträfvanden och hvars alla tankar äro rena och verka förädlande. Skildrar han till exempel de strider han efter sitt första barns födelse hade att bestå med traktens vidskepliga »kloka gummor», och berör han dervid ganska ömtåliga omständigheter, så gör han det på ett så enkelt, så rent och så naturligt sätt, att skriftens ord »dem renom är allting rent» dermed besannas.

Ett annat genomgående drag, som framträder redan i detta förstlingsarbete, är Päivärintas vackra föreställning om kvinnans och familjens betydelse för så den enskildes, som det allmännas lycka. Med rörande pietet skildrar han här de två kvinnor, som i lifvet stått honom närmast, hans mor och hans hustru; man ser hvarifrån han fått sin höga uppfattning om kvinnan. Och lika rörande är teckningen af den familjelycka, som han och hans unga hustru kände, då de med sina små fingo flytta in i den boning, de sjelfva med egna händer uppfört i urskogen.

En tredje egendomlighet har Päivärinta gemensam med hela sitt folk, benägenheten att reflektera öfver det man upplefvat. Men hans betraktelser hafva sällan den vanliga vidlyftigheten eller långsläpigheten; träffande uttalar han sina omdömen öfver de händelser han omnämt, liksom berättelsen ha de någonting sjelffallet och naturligt, och då härtill kommer hans vackra lifsåskådning, kan den lilla lefvernesbeskrifningen på 62 sidor skattas som en folkbok i ordets bästa mening.

I detta Päivärintas första märkligare arbete röjer sig ännu en viss omogenhet eller kanske, rättare sagdt, en barnslig naivetet, som försvunnit ur hans senare noveller. De bästa bland dem återfinnas i hans två novellsamlingar: »Elämän havannoita» (Iakttagelser ur lifvet) och »Minä ja muut» (Jag och andra). Den förra innehåller berättelser utan inbördes sammanhang, i den senare utgör författarens egen utveckling en lätt och lös tråd, i hvilken äro invecklade andras öden, med hvilka »jag» kommit i beröring. Båda samlingarna bilda ett omvexlande galleri af äkta finska karakterer, situationer och händelser, alla skildrade med vinnande trohet [1].

Uti berättelserna »Uudistalo» (Nybygget) och »Hallaamuna» (En frostmorgon) framställes på ett gripande sätt den strid det finska folket så ofta utstått med dess mest fruktade fiende, frosten. I »Puutteen Matti» (Reskamraten) och »Kontti-Anna» (Torpargumman) berättas huru äfven på lifvets lägsta trappsteg menniskor »förstå att lefva och dö med känsligt och kärleksfullt hjerta samt trogna i uppfyllandet af de pligter, som

[1]) De bästa af Päivärintas noveller, med ledighet öfverflyttade till svenskan af den för sina öfversättningar ur finnarnes folkpoesi så väl kände R. Hertzberg, äro utkomna under titeln »Bilder ur lifvet af P. Päivärinta» i två samlingar på Werner Söderströms förlag i Borgå.

blifvit dem anförtrodda». »Vaimoni» (Min hustru), kanske den bästa af hans noveller, är en berättelse om huru författaren en gång kom till en gård, der värden omsider för honom yppade huru han redan öfver ett år varit oförmögen till allt arbete af förtviflan öfver att han drucken med ett enda ord dödligt sårat sin uppoffrande hustru; genom sin kloka och milda ledning får författaren honom att ödmjuk söka förlåtelse och kraft från höjden. Allt framställes med en förvånande enkelhet och naturlighet, äfven vid berörandet af de ömtåligaste förhållanden. I psykologisk följdriktighet och spännande framställning täflar »Tahdon voima» (Viljans kraft) med sistnämda novell; han skildrar här den i dryckenskap förfallne sonens långsamma, men fullständiga upprättelse genom egen kraft, under den uppoffrande makans och de kloka föräldrarnes bistånd. Den mest konstnärligt fulländade af dessa berättelser är »Mökin Maija» (Torpar Maja), der med oförliknelig åskådlighet framställes de österbottniska flodernas våldsamhet under vårflödet, och gent emot naturkraften den ännu i döden segrande makt, som drifver en mor att uppoffra sig för att rädda sitt barn från den af elementets raseri hotade kvarnen. Uti berättelserna »Ruotiukko» (Rotgubben), »Väärä mammona» (Den orätta mammon), »Jässi», »Laarila» och otaliga andra skildras ofta nog ganska kostliga, men alltid lefvande och natursanna karakterer, hvilka utkämpa sin strid i lifvet, än med framgång, än till sin undergång, än mot vidriga yttre förhållanden, än mot det onda i eget bröst.

Men hvilket ämne än Päivärinta lagt till grund för sina noveller, har han alltid förstått att uppsöka och framställa det som mest intresserar läsaren, nämligen hjertats historia, huru detta verkar, offrar sig, strider och lider, och huru den, som åsidosatt dess fordringar, ofta med hela sitt lifs lycka får pligta derför, men åter den, som lyssnat till dess röst, äfven i inskränktare förhållanden bereder sig sjelf och sin omgifning lycka i det yttre och lugn i det inre. Och detta framhålles icke genom moraliserande, utan genom att ställa i sin rätta dager såväl handlingarna som de känslor och strider de framkalla; här och der inpassade reflexioner äro nog att fullända belysningen. Uti denna psykologiskt säkra framställning af personernas inre utvecklingsgång anse vi Päivärintas styrka ligga, och vi tro att han i detta afseende ej blifvit uppnådd af någon bland våra novellister. Men jemte det hans berättelser sålunda äro sanningsenliga och

så realistiska man kan önska sig, ligger i hela hans uppfattningssätt någonting upphöjdt och renande. Ingen berättelse slutar i en disharmoni — så vanligt eljest i nutida skildringar; intet tvifvel om hvad som är rätt, ingen fråga om att ej synden får sitt straff. Derför befinner sig ock läsaren i den harmoniska stämning, hvars framkallande ju är konstens rätta uppgift, äfven då hon skildrar menniskolifvet och händelserna sådana de i verkligheten äro.

Då till denna sanning i uppfattningen kommer det enkla och naturliga framställningssättet, kan väl hända att vid första bekantskapen dessa berättelser förefalla för enkla, van som man är vid det effektfulla; vid en fortsatt läsning blir man snart varm för gestalterna, som stiga fram ur berättelsen, man lyssnar till deras hjertas slag och man höjes af den erfarenhet och menniskokärlek författaren ådagalägger. Tack vare denna skildringens enkelhet, värma och sanning utgöra Päivärintas skrifter öfverhufvud en folkläsning i ordets bästa bemärkelse — en förtjenst, hvarpå man i detta de filosoferande tendensromanernas tidehvarf ej kan sätta nog stort värde. Såsom redan i Sverige blifvit anmärkt om dem, »kan man ej sätta någon renare bok i den för läsning intresserade flickans — och hvarför icke också ynglingens? — händer».

Från detta omdöme undantaga vi ett par af dem, der hans produktivitet likasom förirrat sig på otacksamma områden. Härmed syfta vi ej så mycket på novellen »Pentti ja Inka», en berättelse från sjuttonhundratalet — tiden är ej ens närmare angifven — och der i synnerhet den historiska situationen är oklar; ej heller främst på intrigstycket »Naimisen juoruja» (Giftermålsskvaller), hvilket visar att författaren ej förmår rätt beherska ett mera inveckladt ämne. Vår anmärkning gäller hufvudsakligen det största stycket «Torpan poika» (Torpets son), der den i landet pågående språkstriden dragits in i berättelsen. Som representant för Salo härad hade Päivärinta deltagit i landtdagen 1882, liksom han vid senaste landtdag representerade samma härad. Hvad han som landtdagsman gagnat det allmänna är oss obekant, men att landtdagen icke gagnat hans författarskap visar nogsamt denna berättelse, som i flere afseenden är svagare än alla föregående. Bakom symboliska namn stå hjertnjupna, skäligen kraftlösa figurer, och styckets hjelte håller långa och breda tal om den finska nationalitetens — naturligtvis — betryckta ställ-

ning och dess lysande framtid, hvilket allt författarn inhemtat i Helsingfors. Men dessa tal äro tillsatser, hvilka höra så litet till rolen, att de hvarken påkallas af eller på något sätt inverka på handlingens fortgång och innehålla emellanåt till och med faktiska oriktigheter. På sådant sätt har den konstnärliga sammanhållningen gått förlorad i detta stycke. På en öfverproduktion tyda äfven de vid samma tid skrifna sista berättelserna i »Elämän havannoita», der overkliga personer och osannolika händelser jemte längre resonnemanger börja visa sig. Lyckligtvis har Päivärinta derefter låtit sin penna ett par år alldeles hvila, och i sin senast skrifna samling »Minä ja muut» åter visat sin gamla förmåga att skildra, med samma lif, samma åskådlighet och samma enkla naturlighet som förr, hvilket berättigar oss att hoppas på en god fortsättning af hans ursprungliga skriftställareverksamhet.

II.

Juho Reijonen, en ännu ung, ur folkets leder utgången prest, står såsom novellförfattare nära Päivärinta, utan att dock hafva uppnått dennes ståndpunkt. Under benämningen »Kertoelmia» (Berättelser) har Reijonen nyligen i ett band utgifvit sina förut spridda stycken. De flesta af dem äro småstycken på några blad, och hela samlingen fyller blott tre små häften om inalles 264 sidor. Men bland dessa miniatyrer finnas flere af verkligt värde. Författaren besitter en aktningsvärd förmåga att berätta ledigt och väl, men känner ock noga till tänke- och lefnadssättet hos det finska folket, ur hvars midt han tagit ämnena till sina berättelser. I de allvarsamma styckena skildrar han på ett stundom verkligen gripande sätt händelser, som han varit vittne till eller hört berättas af andra. Bäst lyckas han dock i sina skämtsamma novelletter. Han besitter nämligen i ganska hög grad denna förmåga att uppfatta verldens gång från den godmodigt komiska sidan, som finnes så allmänt hos den finske bonden.

I humoresken har Reijonen dock, såsom vi snart skola få se, funnit sin öfverman i en annan, honom nära stående novellist; men i *en* genre torde han icke lätteligen öfverträffas: det är då han ställer sig på barnets ståndpunkt och berättar med dess sätt att uppfatta lifvet. Sedd genom sådana glasögon får

verlden en egendomligt naiv färg och form, och här är författaren på sitt rätta område; med sitt godmodiga skämt kommer han här H. Chr. Andersen stundom ganska nära. Låter han till exempel sin hund Musti förtälja sina iakttagelser, få händelserna, sedda från hundståndpunkt, en skiftning, som verkar utomordentligt roligt.

Med denna begåfning kan man förstå att Reijonen i sina allvarliga berättelser står ett godt steg efter Päivärinta. Han eger icke dennes vackra uppfattning af lifvet, ej heller hans förmåga att motivera; han inser icke rätt hvilka motiv som höra till saken och ger derför berättelsen ofta en godtyckliga gång; den har också icke det naturliga utseende som hos Päivärinta. När han i novellen »Vihkimäkengät» (Brudskorna) på ett verkligen humoristiskt sätt berättat huru fader Martin, för att anskaffa åt sin dotter riktigt gentila brudskor, köper henne ett par herr-gummigaloscher, så fördjupar han sig midt under denna förträffliga komiska framställning i en patetisk skildring af den sköna nejd, fader Martin och hans dotter genomfara. Likaså förstörs det goda intrycket af berättelsen» Ystävykset» (De två vännerna) då i slutet anföres en bekännelse, som den ena vännen minuten före sin död afgifver för den kvarblifvande, hos hvilken han säger sig hafva bott så länge ej blott af tillgifvenhet för honom, utan ock af kärlek till hans hustru, ett tillägg som författaren bort utesluta eller ock i det föregående förbereda. Ännu ett det plattaste exempel på huru författaren stundom faller ur sin rol. I novellen »Huonona aikana» (Under dåliga tider), en dyster och helt visst efter naturen tecknad bild från det sista stora nödåret, förtäljes huru en far icke kan lida tanken på att hans son i hungersnöden snattat åt sig bröd, utan, af modern underrättad härom, kastar honom i strömmen; när sedan barnamördarn efter flerårigt fängelse aflidit under omständigheter, som tydligt visa att han funnit frid och försoning, ställer författarn upp frågan om han flyttat öfver till ett bättre eller sämre lif, och svarar härtill: »ja, den som det visste», — ett förfluget ord, om det icke är en presterlig inskränkthet, men som i alla fall förstör det harmoniska intrycket af den eljes väl gjorda berättelsen.

Det är icke heller alltid inom naturlighetens eller ens sannolikhetens gränser som Reijonen håller sina berättelser. Detta

fel förekommer mest i hans två största stycken, »Lautta-Jussin tyttö» (Flötar-Johans dotter) och »Tuulivaaralaiset», hvilka båda äro behäftade med flere romaneska osannolikheter, jemte det de ega en hel rad varmt och vackert hållna partier. Och slutligen saknar man hos denne författare förmågan att klart framställa de handlande personernas inre själslif, hvarför handlingarna emellanåt förefalla bra omotiverade. Äfven i många nutidens vigtiga frågor har Reijonen en mycket trängre uppfattning än Päivärinta, till exempel angående kvinnans ställning och betydelse i lifvet. Oaktadt allt detta får man af det Reijonen redan producerat föreställningen om en ung talang, som sedan han förvärfvat större erfarenhet af lifvet och större konstnärlig takt, kan vinna ett betydande namn bland vår tids finska novellförfattare.

Att nämna *J. H. Erkko* såsom novellförfattare omedelbart efter de två föregående, torde vara att gifva honom för mycken ära. Vi hafva dock upptagit honom i detta sammanhang derför, att äfven han ur ideal synpunkt söker skildra det finska folkets lif. Finsk tidskrift har egnat honom förtjent uppmärksamhet som lyrisk skald och särskildt framhållit hans »Paimenelta» (Från vallfärder), der han med några rader förstått att skildra idylliska naturstämningar och ofta inlagt en så lyckligt funnen epigrammatisk udd i slutet, att de påminna om ingenting mindre än Runebergs »Idyll och epigram». Hans noveller deremot, dem han publicerat i två häften, benämda »Kotoisia tarinoita» (Berättelser från hembygden) hafva ingenting originelt eller anslående. Eller är det kanske originelt att tro det jägerianismen kan bära upp intresset i en berättelse, när man eljes ingenting kan göra af ett obetydligt gnabb emellan ett ungt äkta par? Eller kanske fennomanin skulle verka anslående, när alla andra medel att intressera saknas? Det är en af Erkko mycket anlitad utväg att i novellen inmänga detta, såsom oss synes ganska prosaiska spörjsmål, och möjligt är ju, att han dermed fångat en och annan läsare. Vi tro visst att den socialpolitiska fråga, som under namn af språkstriden för närvarande allt för mycket tar vårt lands andliga krafter i anspråk, kan göra till motiv för eller ock, utan att gifva bismak, begagnas såsom krydda i en berättelse af konstnärligt värde, vare sig den då medför en tragisk konflikt eller kanske hellre får en komisk lösning. Men det säkra är i alla fall att Erkko icke är mannen

får hvarken den ena eller den andra lösningen, ej ens förmår beherska detta dagens spörsmål så, att hans framställning skulle blifva upplysande för andra. Han förmår detta icke ens i den novell, der han tagit den finska rörelsen från dess vackraste sida, vi mena hans längsta och bästa berättelse »Apulainen» (Adjunkten). Här vill författaren skildra den lyftning en ung, för folkets höjande nitälskande prest ger församlingen, i hvilken han skall tjenstgöra som själasörjare. Andra vilkor för folkets stigande kultur, sådana som sjelfstyrelse och näringsfrihet, den lärda bildningens större spridning, tyckes författaren icke känna, ej ens prestens sannskyldiga område, det moraliska och religiösa lifvet, blir framhållet, utan hela församlingens omdaning tillskrifves uteslutande det finska språkets frigörande och den finska literaturens ökade spridning bland befolkningen. Lika litet tillfredsställer Erkkos andra större novell, »Salapolttajat» (Lönnbrännarne), en skildring af de förhållanden, som blefvo en följd af husbehofsbränningens afskaffande, der läsaren får intrycket att författaren ej eger ens en aning om betydelsen af denna stora sociala reform och de välsignelser den medförde.

Realist af renaste vatten och ädlaste slag är deremot *Juhani Aho,* son till en prest Brofeldt i Idensalmi. Aho sträfvar framför allt att med fotografisk noggrannhet återgifva personerna, föremålen och händelserna, sådana de te sig i verkligheten. Hvarje den minsta detalj beskrifves med en finnes omständlighet, men tillika med en konstnärsurskiljning, hvarför allt förekommer så bekant, att man från första raden finner sig som på eget hemman. När Aho skildrar sommarhettan midt på dagen ute på gästgifvargården, blir intrycket så naturligt, att man nästan börjar svettas, och när han börjar en annan novell med ett motstycke härtill och skildrar den hårda, isande kölden en klar, bister vintermorgon, går ofrivilligt en rysning genom den läsande. Båda dessa stillebensstycken äro, likasom många andra episoder i Ahos noveller, verkliga mästerstycken af målande konst.

En annan omständighet kännetecknar Aho som verklig diktare. Alla dessa små detaljer anföras endast för att utgöra staffage för handlingen i berättelsen, de grupperas så, att de låta det hufvudsakliga framträda i den lämpligaste belysning, och sålunda blir berättelsen något helt för sig, och man finner sällan någon detalj, som skulle kunna utlemnas utan skada för totalin-

trycket. Bäst se vi detta i Ahos senaste och största dikt, »Rautatie» (Jernvägen), der han berättar oss »om gubben och gumman, som ej förut hade sett en jernväg». Handlingen är ringa nog, men intresset hålles ständigt vaket genom att läsaren får så tydligt bevittna utvecklingen af grundtemat i stycket, huru föreställningen om en jernväg först såsom ett obetydligt frö inkastas i den enkla ödemarkstorparens själ, huru fröet småningom gror och får allt mera näring hos gubben och sedan äfven hos gumman, huru tviflets ogräs alltjemt hota att förkväfva växten och åstadkomma förargelse makarna emellan, huru slutligen efter ett halft års funderingar nyfikenheten blir de tvenne gamla så öfvermäktig, att de måste begifva sig i väg för att se på märkvärdigheten och göra en lustfärd på jernvägen. Denna utveckling hos de enkla, oerfarna ödemarksboerne, hvilka till följd af några motigheter på jernvägsresan komma till det resultatet, att sådana konstiga inrättningar som en jernväg ej passa för dem, gamla tidens menniskor, är så enkelt och naturligt framförd för läsaren, att han tycker sig med egna ögon se alltsammans. Det är just denna skarpt belysta brytning emellan det gamla som går och det nya som kommer, som höjer i synnerhet detta Ahos verk till en sann kulturbild och förlänar det bestående värde.

Helt säkert skulle dock detta detaljerade utförande af personernas alla små egenheter, motiv och handlingar, detta trogna afkopierande af den alldagliga verkligheten, oaktadt all enhet i det hela, i längden blifva tröttande, i fall ej författaren skulle hafva till sitt förfogande ett hjelpmedel, som betydligt höjer njutningen af de flesta bland hans skrifter. I brist på detta är det för honom omöjligt att hindra det ledsnaden emellanåt inställer sig vid läsningen af hans novell »Muudan markkinamies» (En marknadsbesökande) med dess omständliga skildringar af folkpoeten, som utvecklas oförstådd af sin omgifning samt af omständigheterna tryckes till jorden, tills han slutligen blir ett brustet geni med förfelad lefnad. Hade författarn kryddat denna berättelse med den äkta och godmodiga humor, som han eljes i så hög grad besitter och hvilken i en aldrig sinande åder genomflödar de öfriga noveller vi läst af hans hand, skulle ledsnaden icke sluppit in. Författaren har eljes en konst att skämta med sina personers små svaga sidor, hvarigenom han lyckas hålla läsaren vid muntert lynne samt ofta tvingar honom att ut-

brista i ett godt skratt. I motsats till hvad man på annat håll yrkat, tro vi att, der humorn flödar så naturfrisk och harmlös som hos Aho, den aldrig blir tröttande, och vi uppmana honom så mycket hellre att ingalunda förakta, utan väl vårda och ansa denna i våra dagar sällsynta planta, som den är i synnerhet behöflig i en så realistiskt detaljerad framställning som hans. Hvad vore till exempel en Fritz Reuters skildringar från det lågtyska landtlifvet utan den godmodiga, gemytliga humor, som i väsentlig grad bidrager till att af honom skapa en af vår tids förnämsta berättare? Och så vidt vi förstå, är det icke så alldeles förmätet att jemföra Aho med Fritz Reuter, i så hög grad har äfven vår landsman denna genialiska gåfva af aldrig tynande, naturfrisk humor. Förliden sommar läste vi uti »Ny illustrerad tidning» Ahos skizz »Kievarin pihalla» (På gästgifvaregården) återgifven på svenska; och äro vi icke orätt underrättade, har en af våra bättre kända unga författare företagit sig det visserligen svåra, men tacksamma värfvet att öfverflytta äfven Ahos »Rautatie» till »vårt andra inhemska språk», en ära som dessa noveller enligt vår åsigt till fullo förtjena.

Ännu kunde vi nämna några realistiska författare på finska inom novellens område, såsom Vilho Soini, hvilken under signaturen »Pii» i det förtjenstfulla illustrerade bladet »Suomen Kuvalehti» på ett lifligt och skämtsamt sätt tecknat det skiftande lif, som stockflötarne föra på Finlands tusen åar och sjöar (»Kirjavia kuvia pölkkyjen historiasta»); och märket »Kah», som med ganska roande penna, om ock utan synnerligt sammanhang, berättat sina minnen från Tavastland, »Muistelmia Hämeestä». Men då desse och några andra nybegynnare på novellistikens fält äro ännu vid sina första lärospån, kan det här vara nog att hafva antydt det, vid sidan af redan fruktrika skriftställare, äfven uppspirande talanger lofva för framtiden en allt rikare vextlighet.

O. Grotenfelt.

E. G. von Hertzens minne.

Intet af de minnen, som anknyta sig till kampen för fäderneslandet under 1808—9 års finska krig, torde kunna anses så betydelselöst, att det ej förtjenade framställas i sin rätta belysning. Denna uppfattning af saken har förmått mig att begagna några dokument, som af en händelse kommit i min ego, till en kort teckning af en man, hvilken intar en underordnad, men icke alldeles obesjungen plats i kampen för fäderneslandet. Utan rörelse har ingen vid läsningen af Runebergs Adlercreutz nått den punkt, der skalden efter skildringen af det långa nesliga återtåget, som skall fortsättas från Siikajokis is, liksom från så många andra ställen, visar oss en liten trupp, en bataljon blott, som ej fås att vika, och mannen, som för den, besluten att för sin och de sinas del här göra ett slut på nesan. Mannen var dåvarande majoren vid Nylands jägarebataljon, sedermera öfversten i svensk tjenst Ernst Gustaf v. Hertzen, och jag föreställer mig att enhvar, som erfarit denna rörelse vid skaldens framställning, gerna ville veta något om honom, äfven om min teckning är gjord utan all konst och mina färger äro sparsamma. De källor, hvarpå den grundar sig, utgöras, utom af allmänt bekanta tryckta arbeten om Finlands sista krig, af v. Hertzens tjenstefullmakter, en af honom egenhändigt skrifven meritförteckning samt anteckningar, gjorda enligt öfverstens egna berättelser af hans yngsta ännu lefvande dotter, majorskan A. Collerus.

I.

Under 1808—9 års krig tjenade i finska armén tre bröder von Hertzen, Ernst Gustaf, Hans Magnus och Carl Otto. Deras slägt har icke ingått bland den finska adelns ätter. Emedan en eldsvåda hos den äldste af dem, öfverste E. G. v. Hertzen, förstörde nästan alla hos honom, såsom caput

familiae, förvarade familjedokument, torde åtminstone i Finland alla juridiskt giltiga intyg om familjens adliga rättigheter och forna slägtförhållanden gått förlorade. Enligt traditionen inom slägten härstammade den från en tysk furstesläg, hvaraf under tider af krig en gren kommit till Sverige och var bosatt i Småland. På Carl XII:s tid funnos der tre bröder, af hvilka en, bärande namnet v. Hertzen, är de nämda finske officerarnes farfar, de två andra buro namnen Hertzenkrona och Hertzenhjelm. Ännu efter skilsmessan från Sverige fortfor beröringen mellan de skilda grenarne. En kusin till öfverste E. G. v. Hertzen med namnet Hertzenhjelm var barnlös och hade inledt underhandlingar om adoptering af en bland dennes söner, ehuru underhandlingen afbröts af okänd anledning [1]).

En son till karolinen v. Hertzen var veterligen den förste med detta namn, som bosatte sig i Finland. Det var fältväbeln Hans Ernst v. Hertzen, boende å Ranis sergeantsboställe N:o 7 i Labby by af Lappträsk socken. Enligt berörda sockens kyrkobok var han född 1722 och dog $^{16}/_{1}$1798. Med sin hustru Anna Sofia Nessén hade han åtta barn, fyra söner och lika många döttrar. Den yngste af sönerne, Abraham Kristian, reste 1804 till sjös och har sedan dess ej afhörts. De tre äldre bröderne valde krigarebanan.

Den äldste af dem, Ernst Gustaf, föddes den 2 januari 1765. Han ingick i krigstjenst vid fjorton års ålder som volontär vid Kymmenegårds lätta infanteribataljon och Majorens kompani. »I anseende till dess för krigstjensten visade hug och städse betygade ridderliga uppförande» befordrades han den 29 april 1786 till förare med lön, konstituerades den 23 april 1789 till adjutant vid samma bataljon med sergeants lön och utnämdes den 2 maj 1790 till löjtnant vid Majorens kompani af Kymmenegårds bataljon. Att han härförinnan blifvit fänrik (icke 1806, såsom af dr Rancken dock med reservation uppges i hans biografiska anteckningar till Fänrik Ståls sägner) synes

[1]) Detta enligt familjetraditionen. Anrep, som icke känner Hertzenkrona, endast Hertzenhjelm och Hertz, nämner inga manliga descendenter till den senare. Såsom framgår af citatet ur E. G. von Hertzens löjtnantsfullmakt, liksom ur andra fullmakter och bref, erkändes den finska slägten von Hertzens adelskap af Gustaf III, Gustaf Adolf och Carl XIII. Hos Schlegel och Klingspor förekommer von Hertzen icke bland ointroducerade ätter.

af löjtnantsfullmakten; v. Hertzen kallas nemligen här »Fändriken Oss älskelig, ädel och välbördig». Fullmakten är utfärdad af Gustaf III i Walkiala, och löjtnantsbeställningen fick han efter Conrad Boije, som erhållit afsked.

Dessa vedermälen af Gustaf III:s välbehag utgjorde belöningar för v. Hertzens deltagande i 1788—90 års krig. I en mindre affär, der han som fänrik förde en afdelning, lyckades han emellan Kymmene och Fredrikshamn tillfångataga femtio ryssar. Han deltog i Bamböle-affären under första krigsåret, gjorde den 10 juli 1789 rekognoscering från Walkiala till Kuusanniemi, var med i affärerna vid Kaipiais den 15 samma månad, vid Ukkola den 28 april 1790 och följande dag vid Walkiala, derifrån han rekognoscerade till Uttis och Mattila; deltog i striderna vid Nappu den 10 maj och vid Keltis baracker den 19 samma månad och gjorde från sistnämda ställe tre rekognosceringar.

Efter kriget gingo befordringarna något långsammare. Den 26 oktober 1796 blef v. Hertzen kapten vid Nyländska brigadens jägarebataljon och den 4 februari 1802 major i armén; transporterades den 6 maj samma år till kapten för 3:dje kompaniet af förenämda jägarebataljon och utnämdes den 9 december till riddare af Svärdsorden.

Han deltog i pommerska kriget 1807 och sårades under Stralsunds belägring vid Kniperfront. Händelsen var, liksom hela pommerska kriget, älsklingsämnet vid hans berättelser ur sina krigsminnen. Fienden anföll de svenska förposterna på alla punkter och dref dem in i fästningen. I synnerhet gick det häftigt till vid Kniperfront, der fransmännen trängde efter de retirerande ända in i den så kallade »betäckta vägen» och kunde fördrifvas slutligen endast genom ett raskt bajonettanfall af Björneborgs regemente. Efter detta tillfälle hade i ett gladt lag af officerare samtalet fallit på tapperhet och mandomsrön, vid hvilket tal den enkle och allvarlige v. Hertzen satt tyst som vanligt; skämtande hade någon ifrågasatt om han verkligen kunde våga så mycket som det sades om honom. Detta var att tända i krut. Ett tapperhetsprof skulle genast utföras och bestå deri, att den profvande under bestämd tid skulle ställa sig utanför fästningsporten som skottafla för de på något afstånd derifrån förskansade fienderna. v. Hertzen var redo att bestå profvet; porten öppnades och han fattade posto liksom för att

...liga batterierna i närmare betraktande. Då syntaga de fett litet rökmoln, och ögonblickligt föll v. Hertzen tes derif...en. Saken blef icke fullt så allvarsam som man förtill ... v. Hertzen blef genast inburen, och det befans att en mo... k... genomträngt kivern, snuddat utmed hjessan och förorsakat ...n ganska svår kontusion, hvaraf han hade känning så länge han lefde, i synnerhet vid fult väder. Han blef då distrait och kunde förlora minnet midt i den berättelse han påbegynt.

II.

I finska kriget, som utbröt året derpå, deltog v. Hertzen från början till slut. En omständlig berättelse, hvilken han sedan uppsatte öfver de tilldragelser han derunder upplefvat, gick tyvärr förlorad vid ofvannämda eldsvåda. Några knapphändiga meddelanden kunna dock hemtas ur en meritförteckning, daterad Kungsböle den 8 september 1834, som den gamle och sjuklige krigarn efter mycken tvekan hade uppsatt i akt och mening att hos regeringen ansöka om understöd, tvungen dertill af sin dåliga ekonomiska ställning. Från denna befriades han genom döden, innan nådeansökan kom till stånd.

Enligt denna meritförteckning »utgjorde Nylands jägare nästan beständigt arrièregarde» vid den långa och upprörande reträtten från Tavastehus till norra Österbotten. Han var derför ock med i de mindre skärmytslingar, som förefölllo vid Björneborgs stad och Pyhäjoki. Samma plats tilldelar skalden honom och hans trupp på Siikajokis frusna elf, der han låter dem genom ett subordinationsbrott gripa in i händelsernas gång och ge en ny vändning åt krigslyckan. Följande högre ordres har Döbeln med 2:dra brigaden, som bestått middagens fyra timmars strid på södra elfstranden, tågat öfver floden upp på den norra, trupp efter trupp hafva brutit upp, och det ser ut som om Adlercreutz haft intet annat syfte med rörelserna hittills, än att betrygga det anbefalda återtåget.

Ännu ett värf han har att öfvervaka:
På elfvens is en bataljon han har;
Den får han ej i gång, den står vid sitt standar
Och viker ej ett enda steg tillbaka.

Den man, som för den, tröttnat att med flykt och skam

Ett slagfält ständigt byta mot ett annat,
Hans återtåg är gjordt, och tyst och allvarsa.
Står för sin front han nu, besluten att gå fram,
Om ej, så bli på platsen der han stannat.
Ej vill han stelna bort i polens snö,
Nej, heldre stupa värmd af stridens flamma,
Ej vräkas som ett flarn på vredgad sjö,
Nej kämpa som en man och sedan manligt dö;
Och truppen som han för, den vill det samma.

Det är von Hertzens trupp. Genralen känner den
Och vill ej öfverge sitt folk i nöden:
Hans egen hembygds hyddor fostrat dessa män,
Han kallar, bjuder, ber; men nej, de dröja än,
De trotsa honom som de trotsa döden.
Hvad under! Brusar han ej upp af harm
Vid detta trots? O nej, han står betagen,
Klar blir hans panna, blicken ljus och varm,
Man ser en eld är lös i djupet af hans barm
Och återskenet syns i anletsdragen.

Ett ögonblick, och se hans eld har bredt sig ut,
Så långt ditt öga hinner, skönjes branden.
Hans ilbud flyga, nya sändas hvar minut,
Och skaror svänga om, som skyndat bort förut,
Och Hertzens bataljon har stormat stranden.

Runebergs sätt att förklara Adlercreutz's oförmodade beslut att kl. 6 på aftonen förnya striden har icke blott poesins inre sanning för sig, utan är helt säkert grundadt på traditionen, hvilken han, som bekant samlade sorgfälligt. Mankell, som klagar öfver de förvirrade uppgifter man har om den visserligen också i och för sig mycket invecklade affären, tillskrifver det plötsliga beslutet en ingifvelse, som Adlercreutz fick, då han såg huru fienden försvagat sin center på södra stranden. Rancken (»I Finland 1808 och 1809» samt »FänrikStåls hjeltar») anmärker att v. Hertzens bataljon icke tillhörde den 2:dra brigaden utan den 1:sta, hvars uppställning från början var på norra stranden. Den rol, som borde tilldelas honom vid Siikajoki, vore att han af Adlercreutz främst, jemte Kihlström med Rautalampi kompani af Tavastehus jägare, sändes öfver elfven att genom-

bryta ryssarnes center vid kyrkobyn. Ett egenmäktigt ingrepp från v. Hertzens sida känna dessa icke.

Af hans egen korta relation i meritförteckningen blir frågan icke utredd. Han nämner blott att de Nylands jägare, i spetsen för hvilka han angrep den fiendtliga linien, voro »frivillige, som fått tillstånd dertill». Det var väl icke förenligt med relationens syftemål att göra sig en merit af ett subordinationsbrott. Deremot hördes han många gånger för sina barn, hvaraf ännu några lefva, framställa saken i närmaste öfverensstämmelse med den skildring Runeberg sedan gett. Äfven hans äldsta brorson, den 1874 aflidne kapellanen i Savitaipal, kan åberopas som sagesman. Om denna strid talades många gånger å Kungsböle, när öfversten fick besök af sina krigskamrater och med dem upplifvade gamla minnen. Han skall då stundom hafva slutat med de orden: »Ja, Adlercreutz fick äran, men min var förtjensten, dock hoppas jag att efterverlden skall göra mig rättvisa». Hit hör den karakteristiska anekdoten om v. Hertzens grofkorniga svar till den adjutant, som Adlercreutz skickat till honom med föreställningar: »Helsa Adlercreutz och säg honom att jag — på fältmarskalken».

Saken kan få sin förklaring, då man vet att Nylands jägare, medan v. Döbeln verkstälde återtåget öfver elfven, utgjorde en framskjuten post vid Pietola för att mota fiendens angrepp från denna sida och skulle i sin tur draga sig tillbaka, när 2:dra brigaden var öfver. Att v. Hertzen kunde vara man för att våga en kupp behöfver man icke betvifla. Hans beteende vid Kniperfront röjer den trotsiga beslutsamhet och det dödsförakt, som måste förutsättas i ett sådant ögonblick, och i ett sinne sådant som hans, sjelfständigt ända till envishet och slutet, kunde den allmänna oviljan lätteligen sjuda öfver. Äfven hans erfarenhet från 1788—90 års krig och den kännedom han då förvärfvat sig om fienden var egnad att hos honom minska föreställningen om ryssarnes öfverlägsenhet, ifall, såsom det påståtts, någon sådan föreställning verkat på den finska arméns förhållande, och på samma gång stegra förbittringen öfver den icke nödtvungna reträtten.

Beträffande attackens förlopp uppger meritförteckningen att han, sedan han nått södra stranden och genombrutit den ryska linien, tillfångatagit 77 man med full beväpning samt derpå angripit fienden i flanken och ytterligare tillfångatagit af

dess arrièregarde 55 man och två officerare. Han fick under drak ningen »en lindrig kontusion mellan axlarne» och vid förs angreppet »en jägarekula genom halsduken, hvaraf en kont sion i strupen». En anekdot, som anföres af Rancken, vet l rätta att v. Hertzen icke lät sig bekomma, utan upptog ros ten och, hotande med näfven, tillropat fienden en rysk pöb svordom.

När Adlercreutz beslutat sig för allmänt angrepp, · bland de trupper, hvilka öfver elfven stormade upp mot an(stranden, en som fördes af öfverste v. Hertzens yngre bı den muntre och öfverdådige Hans Magnus v. Hertzen. Ehı betydligt yngre — han var född 1774 — hade äfven H Magnus, som vid femton år börjat sin krigarbana, deltag: Gustaf III:s krig och innehade nu löjtnants grad. På isen h han på att tagas af ryssarne, och öfversten plägade berätta han redan gett sin bror Magnus förlorad, då denne mot all i modan uppkom på stranden helbregda med sin trupp. På (äldres fråga »huru kom du öfver»? skall han hvisslande hafva s rat endast »fint.» Berättelsen om huru han undgått vådan spri sig i armén och anföres af Collin. Då denne galenpanna sig i fara att öfverflyglas, hade han kommenderat sitt fo »gevär på axel, gif akt att skratta!» hvarpå följt ett skallaı skratt, hvars psykologiska verkan på fienden kan vara svår ange, men hvars taktiska påföljd skall hafva varit att löjtn ten kom undan med sitt kompani.

III.

Huru beskaffad än E. G. von Hertzens anpart i seg vid Siikajoki må hafva varit, är dock visst att han var eı dem som belönades. Hittills major i armén, men kapten i taljonen, blef han den 2 maj befordrad till major vid Nyla jägare, och då vid Åbo läns regemente funnos endast två alternofficerare tjenstgörande, förordnades han att kommen(detta regemente i två veckor.

När så armén skulle tränga ned söderut, men våren in med snösmältning och dåliga vägar, hvarför större operati(måste afstanna, begagnade han sig af denna ledighet för s spetsen för fyra officerare, deribland hans bror, och 100 jägare göra en frivillig rekognoscering ända ned till Jakob och Sundby, 12 verst från Nykarleby. Han tyckes hafva

lust för detta slags företag, liksom vana dervid sedan förra kriget, hvarför han ock merendels lyckades. Under denna rekognoscering inträffade en händelse, som han gerna berättade och som äfven finnes i meritförteckningen omnämd.

En dag befann sig v. Hertzen med sina män i närheten af ryska lägret. Då kom en bonde till honom, beklagande sig öfver ryssarne och särdeles öfver en hord kosacker, hvilka läggrat sig på en äng och röfvat hans får, dem de slagtade och på stället uppåto. Att försöka gripa röfvarena var förenadt med ganska stor fara, emedan ryska lägret låg endast fyra verst derifrån; v. Hertzen beslöt sig likväl för vågstycket. Med bonden som vägvisare närmade man sig den långa och smala ängen, der kosackerna ännu uppehöllo sig. På ängens långsidor var marken oländig och skogbevuxen, men vid dess motsatta ända fans ett led, der en väg vidtog. Då det var antagligt att kosackerna skulle försöka undkomma på denna väg, som förde dem genast till hufvudstyrkan, beslöts i ett kort krigsråd att ängen borde kringgås och fienden instängas. Denna rörelse uppdrog v. Hertzen åt sin bror och en löjtnant Calonius, hvilka på hvar sin sida om ängen skulle med sina män smyga fram och söka hinna ledet, utan att af kosackerna upptäckas. Så skulle alla rycka fram från hvar sitt håll och förmå ryssarne att gifva sig utan skottvexling.

Den kvickaste vid denna slags jagt var, som man kan tänka sig, brodern Magnus, från hvilken ock berättelsen om den närmare tillgången härleder sig, men han hade oturen att, då han redan var ledet ganska nära, blifva upptäckt af fienden. I ett nu voro kosackerna till häst och syntes i början rådvilla om, hvar kosan borde tagas. Snart vände sig skocken mot ledet, men tvenne ryttare hade skiljt sig från de öfriga och satte af åt sidan i sporrstreck öfver gärdesgårdar och andra hinder och voro i blinken försvunna. Nu blef faran allvarsam, enär större hopar ryskt kavalleri inom kort kunde infinna sig på platsen. Det gälde alltså att vara snabb i tankar och vändningar. Löjtnant v. Hertzens män besatte ledet, färdiga att ge eld, och på sidorna framskymtade Calonii och major v. Hertzens skaror. Några af Calonii soldater begynte lossa skott på fienden, som sannolikt enligt deras uppfattning höll på att undgå. Detta till icke större fara för fienden, än för egna landsmän, hvilka vid ledet stodo i skottlinien och hörde kulorna hvina kring öronen.

Löjtnant v. Hertzen förstod något ryska och hörde kosackerna säga till hvarandra: »låt oss rida öfver dem». Men officeren var förståndig: »De äro för många, ingen af oss kommer derifrån med lifvet». Hans argument måtte varit afgörande, ty de beslöto att gifva sig. De sutto af och afväpnades. Öfverste v. Hertzen säger härom i sin meritförteckning: »Vid Sundby förelopp en affaire, der en officer och åtta man kosacker med hästar och full rustning tillfångatogos».

En lycka för den finska rekognosceringsskaran var att bonden kunde visa den en föga begagnad genväg till reträtt, hvarigenom de undgingo den ryska kavalleristyrka på 200 man, som par timmar derpå kommit till stället och fortsatt sin ridt långsmed allmänna vägen.

Utan att upphinnas eller påfinnas återkom v. Hertzen till armén. Men vid framkomsten hade en vacker olycka kunnat inträffa genom den muntre löjtnantens pojkaktighet, deri han troget understöddes af en annan ung officer. Händelsen har af gerningsmannen beskrifvits sålunda: Bland de tillfångatagne kosackernas hästar hade truppens officerare fått välja dem de tyckte mest om. På inrådan af en kosack hade sagesmannen valt sig en grå häst, som befans vara en utmärkt snabbspringare. Åt den tillfångatagne officeren lemnades också en häst, men de öfriga kosackerna måste gå. När de nalkades arméns lägerställe, upptäcktes i ett tåg en dragon på post. Då upprann hos löjtnanten och hans kamrat infallet att, iklädda kosackuniformer, skrämma dragonen. Kosackofficeren inbjöds att deltaga i upptåget, men han undanbad sig, menande förmodligen att hans ställning ej lämpade sig för skämtet. På sina präktiga kosackhästar sprängde de emot den öfverraskade dragonen, som afsköt sin pistol och vände. Innan kort voro de på hvar sin sida om honom. Han var blek och uppskrämd, hållande dem för verkliga fiender, tills de skrattande tilltalade honom. Det var också hög tid att det oförsvarliga skämtet fick ett slut, ty på andra sidan fälten vid en skogskant fans ett maskeradt batteri, derifrån man några minuter senare skulle hafva sändt ett skott drufhagel på den förmente fienden.

Om major v. Hertzens deltagande i den episod af kriget, som man kunde kalla dess högsommar, affärerna vid Lappo, Alavo och Ruona, får man endast några korta uppgifter i förbemälda meritförteckning. Han kommenderade »jägare-avantgardet under fram-

marschen till Lappo, blef derefter olyckligtvis svårt sjuk af fatigue värk under en månads tid och forna blessürer[1]), infann sig, ehuru sjuklig, vid Ruona bro, kommenderade i affären dagen förut Nylands jägarebataljon samt i slaget vid Ruona utom Nylands jägare en bataljon Tavastehus infanteri och en dito Nyländingar; detta som befälhafvare öfver första linien ända till affairens slut om aftonen.» Enligt Mankell voro dessa trupper uppstälda på högra flygeln dels på höjden af Ruona bro, dels framför såsom kanonbetäckning och jägarkedja och ledo stora förluster, i synnerhet genom elden från ett ryskt batteri på två kanoner, hvilket af Kamenski uppförts på en liten utskjutande udde i Kuortane sjö och beströk finnarnes sydligaste batteri från sidan. Påföljande natt betäckte v. Hertzen med arrièregardet arméns reträtt till Salmi och deltog derstädes i striden hela dagen. I dessa affärer förlorade han enligt egen uppgift två tredjedelar af hela sin styrka. Mankell säger att Nylands jägarebataljon jemte Nylands 2:dra och Savolaks 2:dra infanteri bataljoner i detta slag voro uppstälda på venstra flygeln och »särdeles utmärkte sig genom ett tappert motstånd».

»Derifrån» heter det vidare i meritförteckningen, »kommenmenderade jag beständigt arrièregardet under jemt skärmytslande med general Kamenskis avantgarde till Wasa och Oravais, bevistade bataljen derstädes; vi blefvo kringrände; om natten fick jag tillstånd bryta igenom och anföll fiendens högra Colonne. Armén retirerade vidare till Esseri [Esse] och Kauko, der jag med Nylands jägare och 4 kanoner i trenne dygn försvarade vadet och bropasset samt jemt attaquerade, tills jag erhöll en svår kontusion af en kanonkula och måste retirera. Under tiden hade finska och svenska brigaderna tid och rådrum att sammandraga strödda trupper. Flere mindre affairer bivistades under retiraiten till Uleåborg. Vid Huna bro kommenderade jag tre bataljoner, der general Adlercreutz följde mitt råd att trotsa fienden och slåss till sista man eller dagtinga med general Kamenski om minst tio dygns stillestånd, hvilket ock beviljades, hvarigenom bron[2]) öfver Uleåborgs elf hann färdigbyggas.»

---

[1]) Måhända står detta i sammanhang med den af Mankell anmärkta omständigheten att Adlercreutz icke omnämt $1^1/_2$ bataljon i striden vid Lappo.

[2]) Genom inträffadt blidväder hade strömmen gått upp och förhindrade genom sin isgång utläggandet af flottbryggan öfver Uleå

v. Hertzen fick vara med om det sorgliga slutet ända till Torneå och Kalix. Om han med sina jägare, som tillhörde 3:dje, Gripenbergs egen brigad, var bland dem, som derstädes »skänktes bort», är dock osäkert, ehuru visserligen Nylands regemente nämnes bland de kapitulerande. Af hans framställning måste man tro att han före reträtten till Kalix blifvit med sin bataljon tillfångatagen under konventionstiden, men någon sådan tilldragelse har jag ej sett omtalad i de vanliga källorna. v. Hertzens slutord i meritförteckningen lyda: »Vidare [d. v. s. från Torneå] retirerades till Kalix, men jag enligt ordres med fyra bataljoner, utgörande summan sammanslagna öfverlefvande af 13 särskilda regementen och korpser, blef under konventionstiden attaquerad af Kamenskis armé, som af mig tillbakaslogs, ehuru artilleriet i all tysthet mig veterligen afmarscherade till Kalix; jag blef några dygn senare under min sjukdom, då jag samt bataljon ock saknade proviant, kringränd af fienden och nödsakades marschera till hemorten.»

IV.

Hvar och när Nylands jägarebataljon och dess chef afslöt sin ärorika bana på sätt ofvannämdes är således obekant; att major v. Hertzen kvarstannade i Sverige synes framgå deraf, att han i september 1809 befordrades till öfverstlöjtnant i armén och 1810 erhöll Svärdsordens stora kors. Liksom v. Döbeln ogillade han Adlercreutz' raska tilltag mot konungens person. Han ville och kunde icke i Gustaf Adolf se syndabocken för allt det elände regeringen dragit öfver armén och riket. Han var from på det gamla sättet, till hvilket ock hörde en orubblig vördnad för »Herrans smorde». Han skall varit personligen känd och värderad af Gustaf Adolf, som till uttryck häraf gifvit honom som minnesgåfva en guldsnusdosa, och familjetraditionen vill veta att han länge emottagit bref af »öfverste Gustafsson från Gottland och andra orter, stälda till konungens troman». Han skulle sålunda hört till de hemliga gustavianer, som arbetade på den fördrifna kungafamiljens återinsättande. Tyvärr äro dessa bref, liksom öfverstens andra papper, uppgångna i rök.

elf. Finska armén skulle sålunda lätt kunnat instängas och tvingas att gifva sig med tross och alla förråder. Mankell sid. 315. Bulletin af den 6 decemb. — Mich. Dan. sid. 130. — Björnstjernas ant. sid. 373.

Under sådana förhållanden begärde han 1810 sitt afsked ur svensk tjenst [1]), och lefde sedan dess på Kungsböle kaptensboställe i Strömfors socken, der han dog den 19 december 1834. I sitt äktenskap med Maria Katharina Bröijer, dotter till öfverstelöjtnant A. Bröijer och H. Langenskjöld, hade han åtta barn, fem söner och tre döttrar. Hans efterlefvande enka blef omgift med öfverstelöjtnant K. F. Toll.

Berättelsen om v. Hertzens resa till Petersburg, som anföres af dr Rancken, är icke grundad och beror möjligen på någon förvexling med öfverstelöjtnant Toll, hvilken skall hafva varit rest till Petersburg för att söka sig befäl; v. Hertzen var der aldrig. Det erbjöds honom att ingå i rysk tjenst, äfven af kejsar Alexander sjelf, då monarken under sin vistelse i Finland vid Parola malm lät föreställa sig honom. Till detta nådiga anbud svarade v. Hertzen liksom han gjort det förut: »Jag kan blott en gång svära trohetsed»; tackade dock för den bevisade nåden och erbjöd monarken som underpant på sin trohet alla sina söner, hvilket ock i det närmaste uppfyldes, då af hans fem söner fyra blefvo militärer och tre af dem stupade ännu helt unga i Rysslands krig, alla tre inom ett år och tre år efter sin faders bortgång.

Tapperhet var för v. Hertzen ärans rätta grund och vilkor. En gång en ofrivillig lyssnare till sina gossars samtal, hörde han en af de yngre säga sig vilja bli militär. Den äl-

---

[1]) Afskedsbrefvet kan hafva sitt intresse att meddela fullständigt: Wi Carl med Guds Nåde etc. etc. etc. Göre vetterligt, at såsom hos Oss i underdånighet anmäles Öfverste Lieutenanten i Arméen, Majoren vid f. d. Nylands Brigadens Jägare Bataillon och Riddaren med stora korset af Vår Svärds Orden, Oss älskelig, Ädel och Välbördig — Ernst Gustaf von Hertzen, att efter dess egen önskan undfå Nådigt afsked med Pension, och Vi benägne äro att dertill samtycka; altså villje Vi härmed och i kraft af detta Vårt öpna bref Nådeligen hafva afskedat honom Ernst Gustaf von Hertzen utur Vår och Rikets tjenst med åtnjutande af den Pension utur rikets pensionskassa, till hvilken han kan finnas berättigad; samt tillika uttala Vårt Nådiga välbehag öfver dess många nitiska tjenster samt vid alla tillfällen ådagalagde tappra och berömliga förhållande tillagt honom Öfverste Namn, heder och värdighet. Det alle som vederbör hafva sig hörsammeligen att efterrätta. Til yttermera visso hafve Vi detta med Egen hand underskrifvit och med Kongl. Sigill bekräfta låtit. Stockholms Slott den 22 Maij 1810. Carl — W. Carpelan.

dre invände då: »men om du kommer i krig?» Härtill svarade den andre: »ja, då kryper jag bakom en sten». Fadern lade dessa ord tungt på hjertat. När sedermera samme son, som visserligen glömt gossens ord och tanke, skulle vid sjutton år med finska gardet till Polen, lydde den gamles sista ord vid afskedet: »Gud välsigne dig min son; låt mig aldrig få höra att du kröp bakom stenen, ty då må du icke visa dig för mina ögon.» Efter slutadt krig träffades far och son på Kaserntorget i Helsingfors. Då den senare efter den afslutade bönen varsnade sin far och glad hastade att helsa på honom, vände denne sig bort med orden: »låt mig först höra af din chef, om du är en värdig son».

Rättskaffens och djupt religiös, var v. Hertzen till lynnet ytterst allvarlig, deri en motsats till sina yngre bröder, hvilka också funno ett särskildt nöje i att spela honom spratt. Han var enkel i sitt hela lif, regelbunden i sina vanor och förde ett högst indraget lefverne, och troligen var det derför han blef glömd, till dess skalden ihågkom honom.

En sluten natur och sträf till sättet, var han föga umgängsam ens med sin familj, utom vid måltiderna. Det kunde dock hända om vinterkvällarne att han egnade den någon stund, då det samtalades öfver ett literärt arbete eller om de yngre barnens skolkunskaper. Man minnes att han roade sig stundom med att öfversätta någon strof på latin, som var hans älsklingsspråk. Vid dessa tillfällen måste alla arbeten undanläggas, eljes hette det: »jag måtte väl ej underhålla ett arbetshus». Oaktadt sitt enkla lefverne och sin stora anspråkslöshet, var gubben i grunden aristokrat. Karakteristiskt var hans svar till en af grannarne vid dennes fråga, om öfversten icke ämnade sända sin dotter till Stockholm för att fullända hennes uppfostran: »Mina döttrar behöfva inga diplom; jag hoppas de aldrig blifva nödsakade att tjena».

Han hade också för afsigt att låta introducera familjen på riddarhuset, men saknade ständigt de erforderliga medlen. En dag besökte han sin bror Hans Magnus och föreslog gemensam introduktion. Denne, hvilken på sitt löjtnantsboställe icke heller hade öfverflöd på det oumbärliga, skall dertill hafva genmält: »jag säljer dig mitt adelskap för 24 skilling», hvarpå öfversten i vredesmod reste hem. Om de ekonomiska svårigheter, hvarmed öfverste v. Hertzen hade att kämpa, kan man få ett begrepp, då man vet att han endast med afkastningen uta

sitt boställe försörjde hustru, åtta barn, ålderstigen mor och fyra medellösa systrar.

Till sitt yttre var han af medellängd, hellre kort än lång, och nästan mager. Rask och härdig i sin helsas dar, bestod han alla strapatser under fiskerifärderna i Strömfors skärgård, då det gälde att skaffa fisk åt det stora hushållet.

Gråa rocken, ett minne af gamla uniformen, byttes blott vid högtidliga tillfällen ut emot adelsuniformen. Han steg upp kl. 5 hvarje morgon och plägade då intaga 1/2 jumfru hemmabrygda bäska droppar. Detta jemte en pipa tobak och en kopp kaffe utgjorde den bestämda rationen af förfriskningar för hela den långa arbetsdagen. Om sommaren ute med sitt folk, sådde han sin åker sjelf och räfsade på ängen. Vintern höll han mest gille med sig sjelf under läsning och skrifning.

Hans reflexioner, som rörde väl mest politik, och hans anteckningar ur minnet gingo som sagdt förlorade, och hvad som så mycket sysselsatte hans slutna sinne vet ingen riktigt. Men man kan dock gissa det af hans samspråk, när någon krigskamrat eller dylik gammal kund kom på besök. Diskuterades då den politiska ställningen eller hågkomsterna från kriget, blef gubben till och med ordrik, han höll sin man fast från knapphålet och kunde sitta så långt in på nätterna, medan det resonnerades vidt och bredt om den och den affären. Det är mest från dessa tillfällen den hörsägen härflutit, som åberopats i det föregående.

På senare tider blef v. Hertzen krämpfull af illa skötta blessyrer och forna strapatser, men förändrade icke sitt lefnadssätt. Lika litet då som förr tog han sig om dagen någon hvila annorlunda än sittande vid sitt skrifbord med hufvudet i händerna. Så satt han mången gång äfven om natten. Om det var gamla tider eller nya bekymmer han tänkte på behöll han för sig sjelf. Tanken att nödgas ansöka ett statsunderstöd, hvartill nöden dref honom, sköt han ständigt tillbaka som en förödmjukelse, tills den besparades honom då han bortgick derförinnan i sitt sjuttionde år. Han ligger begrafven på Kungsböle kyrkogård i Strömfors socken. Ingen grafvård, endast några träd, planterade af hans barn, utmärka stället der hans ben hvila. Såsom liggande alltför nära byn är begrafningsplatsen utdömd, och snart skall ingen veta hvar stoftet gömmes af en bland Finlands mest sjelfförsakande och i sången förevigade söner.

e.

Norge före, under och efter valen år 1885.

Norge har under senaste år befunnit sig i ett jäsande öfvergångstillstånd, hvilket icke fullkomligt kan begripas ens af den, som befinner sig med inne i rörelsen, och hvilket för de fleste utanför stående måste te sig än gåtfullare. Den skefva uppfattning af dessa förhållanden, som yppats på många håll i den utländska pressen, har genom sin återverkan på Norge i viss mån gjort det konservativa partiets redan förut olyckliga ställning än vanskligare. Författaren af detta bref står på konservativ ståndpunkt och har från denna följt den politiska kampen i sitt fädernesland; han tror sig dock kunna skrifva om den utan att i sin framställning inlägga så mycken partiuppfattning, att bildens rätta proportioner deraf rubbades, och hoppas att det skall lyckas honom att hålla sig fri från partiskhet och fördom, äfven om han icke döljer på hvilkendera sidan hans sympatier äro.

Det lefvande intresse för våra norska förhållanden, som hvarje bildad norman är glad att finna hos det finska folket, gör det här öfverflödigt att gå längre tillbaka i tiden och inledningsvis redogöra för det kända *riksrättsåtalet* mot medlemmarne af ministeriet Selmer samt domen öfver desse. Den 3 april 1884 bildades ett nytt ministerium med Chr. Schweigaard som statsminister i Kristiania och Carl Lövenskiöld som statsminister i Stockholm, hvilket går under namn af *aprilministeriet*. Dess ställning blef i många hänseenden vansklig. Det konservativa partiet, som bort vara dess bästa stöd, var förlamadt och splittradt; de funnos hvilka ogillade att man i regeringen intagit de tre medlemmarne af det selmerska ministeriet, Schweigaard, Johannessen och Hertzberg, hvilka icke blifvit dömde till embetets förlust utan blott till böter, och detta ogillande föranledde ett visst tryck, som från början försvagade regeringens styrka. Man arbetade på flere håll mot ministeriet, och det visade sig snart att dess ställning var ohållbar; då i juni månad uppdöko

planer att ombetro dr O. J. Broch med uppdraget att bilda ett nytt ministerium, vände konungen, som kommit till Kristiania, sig till denne. Brochs försök misslyckades fullkomligt, och det visade sig att de förhoppningar voro ogrundade, hvilka somlige hade gjort sig om att han och hans fåtaliga meningsfränder skulle vara i stånd att rädda situationen. Episoden med Broch tjenade blott till att än mera inveckla den och försvåra det äldre ministeriets rekonstruktion. I detta högst invecklade sakläge vände sig konungen till oppositionens mångårige ledare, hypotekbanksdirektören Johan Sverdrup och anmodade honom att bilda en ny regering och sjelf som statsminister träda i spetsen derför. Sverdrup var genast redo och sammansatte ett ministerium bestående af mer eller mindre moderata element. Generalkonsul Ole J. Richter i London blef statsminister i Stockholm, och för öfrigt lyckades det Sverdrup att förvärfva sörenskriver Ludvig Daae från Söndmöre, hvilken, likasom Richter, representerade den moderata liberalism, som hade fört ordet på sextiotalet, men nu sedan länge var skjuten tillsido af den mer avancerade riktning, som företräddes af Sverdrup. Daae, hvilken tidigare varit ordförande i stortingets militärkomité, öfvertog krigsdepartementet. Ministèriets öfrige medlemmar voro dr E. Blix, tidigare professor i orientaliska språk (kyrko- och undervisningsdepartementet), Jac. Stang, tidigare stadsrättsassessor i Kristiania, utan några politiska föregåenden, men alltid ansedd att vara konservativ, sockneprésten Jakob Sverdrup, sörenskriver Aimar Sörensen (justitsdepartementet), lensmand Sofus Arctander (inrikesdepartementet) och landthandlaren Baard Haugland (finansdepartementet). Statsråden Stang och Sverdrup blefvo medlemmar af statsrådsafdelningen i Stockholm, hvilka befattningar de sedan bytt med Arctander och Blix, sålunda att Stang nu har inrikesdepartementet och Sverdrup kyrkodepartementet.

Det nya ministeriet utnämdes den 26 juni 1884, och supplerades den 18 juli med grosshandlaren B. Kildal, hvilken öfvertog revisionsdepartementet; det var sålunda fulltaligt.

Sverdrups program var gifvet och blef efter hans utnämning raskt satt i verket. Den så kallade statsrådssaken, som varit upphofvet till den föregående krisen, blef afgjord genom ett stortingets beslut, som förändrade grundlagen derhän, att statsministrarne och statsråden fingo tillträde till dess och dess af-

delningars förhandlingar och som samtidigt gjorde afgående medlemmar af regeringen valbara utom det distrikt, der de hafva sitt hemvist. Tillika utvidgades dittills gällande bestämningar om valrätten sålunda, att i framtiden enhvar har valrätt, som på landet betalar skatt för inkomst af 500 kronor eller i stad af 800 kronor. Vid statsrådsfrågans reglering uppträdde regeringen på ett sätt, som visade, att den i grunden icke längre fasthöll vid det ryktbara beslutet af den 9 juni 1880, enligt hvilket denna reform redan då skulle blifvit grundlag utan konungens sanktion.

Dessa händelser hafva otvifvelaktigt haft en djupt ingripande verkan på Norges statsförfattning och samhällsförhållanden, men ännu är det icke möjligt att uppvisa huru stor denna verkan är. Folkets utveckling har städse, man kan godt säga från den senare medeltiden, gått i demokratisk riktning, och man skall aldrig träffa en norman, som icke säger sig vara demokrat och en mycket framskriden demokrat; men han skall icke heller kunna förneka att hans land undergått en stor förändring under år 1884. Demokratin har fått en bredare bas att stå på, och detta varsnas öfverallt.

Före ministèren Sverdrups utnämning hade två utpreglade partier stått mot hvarandra, hvilka visserligen ledde sitt ursprung från aflägsnare tider, men till sin gestaltning dock rönt ett märkligt inflytande af de senaste årens politiska kamp. Hufvudkännemärket på de båda partiernas medlemmar var från 1880 till 1884, huruvida de erkände konungens obetingade sanktionsrätt vid förändring af grundlag eller icke. Det förra var det konservativa partiets ståndpunkt, det senare oppositionens; denna kallade sig sjelf helst för det liberala partiet, men nämdes af sina motståndare gerna det radikala. Oppositionen från sin sida beskylde med förkärlek de konservative för reaktionära böjelser, ett påstående för hvilket man emellertid icke har kunnat framlägga några bevis. Af rent praktiska skäl hafva dock de allmänna benämningarna: höger och venster blifvit de mest gängse partinamnen.

Från slutet af juni 1884 kunde detta partiernas skiljemärke icke mera hålla streck, emedan vetofrågan då förlorat sitt brännande intresse. Men det saknades icke frågor, om hvilka skiljaktiga meningar kunde uppstå, och då det nu stundade till nya val under år 1885, så förefans det all anledning att upptaga

dessa till dryftning. Det visade sig då att den gamla partigrupperingen i hufvudsak hade kvarstått under de nya förhållandena och att de begge partierna kunde bibehålla den organisation de redan skapat sig under den föregående kampen.

Denna organisation är ganska märklig, men troligen föga känd utom Norge.

Det är vensterpartiet, som härvid gått i spetsen. I den af Sören Jaabaek ledda bonderörelsen från 60-talet hade det en god förebild. Jaabaek hade stiftat en stor mängd så kallade »bondevenforeninger», hvilka visserligen stodo i inbördes förbindelse, men dock arbetade något tungt. Då venstern i slutet af 70-talet bildade sina första föreningar, kunde den vända sig till delvis samma personer, hvilka hade stått i samråd med Jaabaek, som sjelf hörde till dess ifrigaste anhängare. Men den hade tagit lärdom af erfarenheten och förstod snart att förbättra maskineriet, så att det kunde gå mycket lättare. Föreningarna trädde i förbindelse sinsemellan och bildade i hvart amt centralkomitéer, hvilka stodo i ett ledande, öfverordnadt förhållande till de lokala. Organisationen var mycket god och verkade efter önskan. Betviflas kan icke att den ju tidigt har fått en medelpunkt i hufvudstaden, utan att man dock med säkerhet kan uppvisa hvar denna befinner sig. Oppositionens ledare Johan Sverdrup var föreningarnas själ; men han måtte väl äfven hafva haft sin stab. Inom högern har man i allmänhet varit böjd för att betrakta statsrevisionen som den till vensterns högkvarter hörande staben; på grund af sakens beskaffenhet, och ehuru inga fullgiltiga bevis kunna åberopas, så är man dock berättigad att säga det många tecken tyda på att det rätta här är träffadt.

Statsrevisionen var ursprungligen en mycket tarflig institution; men Sverdrup och hans parti har förstått att göra något af den. De fem statsrevisorerna åtnjuta nu en lön, som anses vara mycket stor i förhållande till deras arbete, och under dem finnes flere underordnade poster, vid hvilkas besättande stort afseende fästats vid att få män med vensteråsigter. Det är ingen hemlighet att statsrevisionens personal, både den öfver- och underordnade, står i liflig förbindelse med vensterpressen och att den ej heller i öfrigt afhåller sig från deltagande i det politiska arbetet.

Men det säger sig sjelft att deras krafter i längden icke skulle vara tillräckliga att upprätthålla förbindelsen mellan ven-

sterföreningarna rundt kring landet, och känslan häraf förorsakade att i januari 1884 ett möte af delegerade för samtliga föreningar sammankallades till Kristiania. Mötet egde rum. De tecken till splittring, som visade sig, voro tillsvidare utan betydelse, och de af inbjudarne framstälda förslagen till organisation vunno allmän anslutning. Föreningarnas inbördes förhållande reglerades, och de underordnades alla en så kallad »*Norges vensterforening*», hvars ordförande blef Johan Sverdrup, vid hvars sida stäldes en bestyrelse, som har sina medlemmar boende rundtomkring i hela det vidsträckta landet. En sådan anordning måste med nödvändighet lägga stor makt i chefens hand, om han blott förstår att begagna sig deraf. Sedan Sverdrup blifvit utnämd till statsminister, har ledningen öfvergått till sörenskriver Qvam, en man hvilken neppeligen har något emot att betecknas som representant för ännu mera vidtutseende idéer än Sverdrups egna. Som föreningens sekreterare har fungerat folkskolebestyrer Viggo Ullman, som i många år har varit en af vensterns ifrigaste talare och hvars åsigter närmast stämma öfverens med Qvams.

Mötet i januari 1884, *vensterns landsmöte* som det vanligen kallas, erbjöd med afseende å dess offentliga förhandlingar intet synnerligt af intresse. Men den teori, som Chilian i Holbergs »Ulysses von Ithacia» uttalar om ambassadörer, att de förutom sin officiela äfven städse hafva en »geheime» mission, kan med fördel tillämpas på ett sådant möte. Det är dess »geheime» förhandlingar, det vill säga de privata samtalen man och man emellan och främst ledarnes öfverläggningar, som bestämma dess karakter och hvari dess resultat kan sägas bestå. Och det är otvifvelaktigt att mötet härigenom mycket väsentligen bidragit till att befästa disciplinen i partiets leder samt att det i hög grad stärkt dess sammanhållighet. Hvad det för öfrigt har verkat, derom kan ännu intet närmare sägas.

Huru många medlemmar för närvarande äro inskrifna i vensterföreningarnas listor vet man icke med säkerhet. Det heter emellertid att deras antal skulle gå upp till 50,000; men detta är säkert mycket för mycket, och redan 40,000 bör vara väl högt tilltaget.

I begynnelsen såg högern med en viss förnäm öfverlägsenhet ned på dessa föreningar, som växte upp på alla kanter i landet, och menade som de gamle i »Abekatten»: »Det gaar nok

over». Men det gick icke öfver; rörelsen sköt starkare och starkare fart, och slutligen klarnade det för partiet att, om det ville ega bestånd och hafva hopp om att växa, så återstod ingen annan utväg än att följa exemplet. Då man engång hade begynt, gick det också raskt undan, och det finnes nuförtiden flere amt, der hvarje församling, eller åtminstone de allra flesta ha sin högerförening, som i de flesta fall bär det officiela namnet: »grundlovsforening». Man har valt detta namn för att beteckna att partiet vill stå på författningens grund. Redan på hösten 1883 bildades det i Kristiania en så kallad »Centralkomité», hvars uppgift blef att utgöra sambandet mellan föreningarna, dock utan anspråk på någon högsta ledning af partiet. Samtidigt slöto flere af de särskilda amtens föreningar sig tillsammans i likhet med hvad motpartiet hade gjort. Antagligen räkna högerföreningarna i denna stund 20 till 25,000 medlemmar.

Så långt hade man kommit, då Sverdrup öfvertog regeringen. Det såg nu för ett ögonblick ut som vore för högerpartiet rakt ingenting att göra; men man hemtade sig snart, och partiets första steg blef att fullända sin organisation. Denna hållning öfverraskade de segrande, och då i slutet af augusti 1884 delegerade från högerföreningarna äfvensom andra partiets medlemmar samlade sig till ett »landsmöde» i Kristiania, möttes detta från många håll med förakt och hån. Man lät sig dock ej skrämmas, utan fylde sitt värf; och då mötet afslutades, voro högerföreningarna samlade i ett slutet förbund med en »centralbestyrelse» i Kristiania. Dess ledare blef höiesteretsadvokat Emil Stang; de öfriga medlemmarna äro för detta statsministern Carl Lövenskiöld, höiesteretsadvokat Herslev Vogt, dr Yngvar Nielsen och pastor I. C. Heuch.

Med afseende å organisation voro alltså nu begge partierna hvarandra lika.

Men partier måste hafva program, och oaktadt dessa kunde sägas vara temmeligen gifna, när man kastade en blick på de frågor som stodo på dagordningen, förspordes dock i båda lägren ett högljudt yrkande att få programmen formulerade. Högerns »landsmöde» hade nedsatt en komité, som skulle redogöra för partiets samfälda uppfattning och utveckla denna i ett förslag till program. Men härvidlag gick venstern sina motståndare i förväg; få dagar efter högerns »landsmöde» framlade venster-

föreningens bestyrelse ett omfattande förslag till partiprogram,
om hvilket man icke utan skäl har sagt att blefve det genom-
fördt, så skulle den norska samfundsordningen i grund omge-
staltas. Man yrkade på införandet af folkdomstolar (jury) i
kriminalprocesser, på införandet af ett värnepligtssystem, som
man nämde »folket i vapen», bygdt på den grundval, hvilken
allaredan var lagd genom vapenöfningarna i folkskolorna och
vid folkmötena, man ville utveckla folkskolorna, gifva dem vid
sträcktare sjelfstyrelse och vidgad läroplan, man fordrade att för
samlingarna skulle få sitt ord med vid prestval och rätt att be
sluta om kyrkobyggnadernas förvaltning, man ville allt vidare
förbättra kvinnans borgerliga ställning, utveckla näringar och
kommunikationer och sist och slutligen införa en sparsam stats
förvaltning. Detta var således grundprinciperna i det blifvande
partiprogrammet för de förestående valen. Men härtill fogades
som hade man icke nog med dessa sju punkter, yttermera ett
tilläggsprogram för »föreningens framtida arbete», innehålland
följande fem punkter: rösträttens fortsatta utvidgande, direkt
val till stortinget, vidsträcktare religionsfrihet, förbättring af de
arbetande klassens vilkor, en vidsträcktare användning af lands
målet i folkskolorna samt upptagande af handarbete, kropp
öfningar och skjutöfningar som undervisningsämnen.

Dubbelprogrammet med alla dess tolf punkter är ett po
purri, der enhvar finner något, som faller honom på läppen. D
vigtigaste samfunds-spörjsmål, sådana som rösträttens utvidgan
de, stå sida vid sida med sådana detaljsaker, som handarbete
införande i folkskolan. Programmets författare hafva uppenba
ligen bemödat sig att antaga allt, som kunde hafva intresse fö
medlemmarne af de föreningar, till hvilka de vände sig, och é
hafva påtagligen blifvit mycket öfverraskade, då det stora fle
talet af dessa antingen bestämdt förkastade de flesta af de to
punkterna eller i alla fall icke ville att de i förstone skulle dri
gas fram.

Redan i början af oktober 1884 varsnade man huru de
stämningen i sjelfva verket var, och de tongifvande venster bla
den voro i full fart med att reservera sig gent emot program
met och bortförklara den hänryckning, hvarmed de en månad
tidigare hade helsat det vid dess framträdande. Det visade sig
temligen svårt att väcka entusiasm för och vinna anslutning till
ett så minutiöst utarbetadt förslag, som det här föreliggande

och då man icke ville utsätta sig för någon splittring af det med så stor möda organiserade partiet, föredrog man att låta programmet falla; sedan utfärdades den mera praktiska uppmaningen, att man skulle ena sig om de resultat, som blifvit ernådda i juni 1884, och valuppropet blef derför blott: »Tillid till Johan Sverdrup og den af ham dannede regjering!» Dermed följde energisk opposition af enhvar, som icke hyste sådan tillit.

Vid det andra årliga »landsmöde» af vensterföreningarnas deputerade, som hölls i början af år 1885, formulerades programmet närmare i tre punkter. Den första var häfdandet af den parlamentariska styrelseformen, sådan som den representerades af Sverdrups ministerium; dertill kommo tvenne andra: införandet af juryinstitutionen samt krigshärens omdaning till milis. Så hade man efter fem månaders förhandlingar ett vensterprogram, brukbart för valkampanjen. Alla de tio andra, mera brydsamma punkterna voro skjutna å sido, i det man helt fiffigt förklarade att statsmakten finge välja rätta tidpunkten för deras behandling. Man erkände att det ursprungliga förslaget var högst opraktiskt, och man enades om att följa det nya mera praktiska, som nu kommit till stånd.

I medlet af oktober afgaf den af högerföreningarnas »landsmöde» nedsatta komitén ett förslag till högerns program, i form af en till alla föreningar riktad rundskrifvelse. Denna begynte med en redogörelse för de åsigter ett konservativt parti alltid hade haft och alltid måste hafva, och med att uppvisa hurusom högerpartiet, under sitt arbete för jemnt och sundt framåtskridande på författningens grund, var hänvisadt till att hålla i sigte förgångna tiders utgångspunkter och icke med brådstörtade förändringar rubba folkets traditionela utveckling. Rundskrifvelsen angaf derefter huru partiet borde förhålla sig till de särskilda frågor, som voro bragta å bane. Man önskade bevara det gamla rättsväsendet och förbättra härväsendet på dess bestående grundval. Alla frågor rörande kyrka och skola borde afgöras med afseende fästadt uteslutande på kyrkans och skolans eget intresse, och utan partihänsyn. Man ville arbeta för ut vecklingen af landets ekonomiska hjelpmedel, för utbredande af upplysning och för förbättringen af de mindre lyckligt lottade samhällsklassernas ställning, för utvidgandet af kvinnans rättigheter, inom de af Skriftens ord utstakade gränserna. Rundskrifvelsen lägger stor vigt på det politiska lifvets renhet och pekar

på de faror, som hota detta genom fortsatt utveckling af det ensidiga partiregementet. Detta är för ögonblicket en af det norska samhällets ömmaste punkter, och det måste anses långt mera berättigadt att leda uppmärksamheten på detta onda och anvisa botemedel deremot, än att kämpa för reformer, hvarvid denna synpunkt lemnas obeaktad. Rundskrifvelsens författare påpekade framför allt den hos vensterpartiet herskande böjelsen att besätta alla medborgerliga och kommunala förtroendeposter genom partival, en böjelse som har funnit ett pregnant uttryck i det mycket omtalta »Sjövikstelegrammet», som Johan Sverdrup den 27 oktober år 1883 hade afsändt till ett folkmöte i den lilla inlandsstaden Sjövik och som lydde så: »Jag önskar venstermötet lycka. Hoppas bli förstådd när jag erinrar om den opinionsstyrka en vensterlandsförening skall gifva, den försvarskraft en folkväpningsförening i fäderneslandets tjenst skall råda öfver och den vida verkningskrets, som skall vinnas genom vensterval af alla folkombud.»

Stilen med dess dunkla fraser är Sverdrups sedvanliga, meningen är icke svår att förstå: der utkastas ett fältrop för alla kommunala val, hvilket Sverdrup år 1884 under en debatt i odelstinget ännu mera oförbehållsamt vidhöll, i det han förklarade att dessa ord »vensterval af alla folkets ombud» nog skulle blifva hörda och följda på alla ställen i landet, ty — sade han — »dessa ord hafva framgått ur fäderneslandets kraf, ur ställningens allvar, ur folkets tanke, önskan och vilja, och derför är det, som de hafva herskat från Lindesnäs till Nordkap.» Då under samma debatt advokat Stang hade yttrat, att Sverdrups fordran gick ut på *makt, makt, makt, vilja, vilja, vilja*, sade Sverdrup ännu vidare: »Ja, det gjorde det, och jag räknar mig det till förtjenst». Med slika yttranden i minnet, kunde rundskrifvelsens författare nog anse det nödvändigt att varna för en sådan ensidig partistyrelse, till och med om det icke förelegat andra oomkullrunkeliga bevis för att man i denna riktning hade kommit så långt, att verklig fara var för handen.

Rundskrifvelsens författare sågo framdeles en fara i den förherskande böjelsen att förlänga stortingets samlingstid. Dess legala begränsning var enda och bästa medlet deremot, och då ett förslag i sådant syfte, framstäldt af Sverdrup med flere, redan år 1869 varit nära att vinna stortingets bifall, så tycktes det icke rimligt att denna reform skulle möta motstånd från detta

fall, om tanken nu återupptoges. Om icke några skrankor sättas för sessionernas ständigt tilltagande längd, händer det att vi i en snabb vändning komma till stortingets permanens, och då är det icke svårt att förutse huru den vidare utvecklingen kommer att gestalta sig. Vi få ett regerande storting, som utöfvar sin myndighet genom statsrådet som ständigt utskott. Redan nu har stortinget visat en stark benägenhet att ingripa i administrationens detaljer, och denna böjelse skall betänkligen tilltaga, blott vi kommit till permanensen. Men en sådan regering blir en partiregering, hård och tryckande som enhvar styrelse af den arten.

Landets grundlagsföreningar anslöto sig under vinterns lopp till rundskrifvelsen och de deri uttalade grundsatserna. Förslaget blef sålunda program. Oaktadt venstern idkeligen beskyller det för att vara uteslutande negativt, är högerprogrammet dock ett verkligt program, som tager bestämd hänsyn till alla föreliggande frågor och redogör för partiets ställning till dem. Det är närmast ett konservativt framtidsprogram, som tillika uppmärksammar önskvärdheten af att unionen med Sverige upprätthålles. Men sitt kännetecknande drag får det af de uttalanden, som äro riktade mot partiväldets oväsen. Ingen uppgift kan vara mer fosterländsk än arbetet för hämmandet af partiväsendets öfverdrifter, och ingen kan betvifla att det är med full ärlighet, som högerns ledande män skrifva detta på sitt banér. Men det kan heller icke döljas att under den fortsatta kampen krafter möjligen kunna sättas i rörelse, som blifva dem för starka. Ännu har icke någonting sådant visat sig i denna riktning, och det är möjligt att framtiden ej heller skall medföra någon förändring i detta afseende.

Medan partierna sålunda under loppet af vintern 1884—85 upprätthöllo och utvecklade sin organisation för att gå den kommande valstriden till mötes, hade man tillfälle att se den nya regeringen i verksamhet, dels före, dels efter stortingets sammanträde. Den hade naturligtvis mottagits med många förväntningar, ty dess ledare och hans närmaste omgifning angrepo städse, så länge de sutto i oppositionen, den föregående regeringen på ett sätt, som förutsatte att de, då tillfälle dertill yppade sig, ville handla helt annorlunda och mycket bättre. Man skulle nu få se hvad de förmådde, och inom båda partierna var spänningen stor, men förväntningarna naturligtvis mycket olika.

Regeringens chef var obestridligen en stor parlamentarisk förmåga och utöfvade en skarp kritik af andras förvaltning; men att vid en ålder af inemot 70 år begynna arbeta som sjelfständig administrator är utan tvifvel en vansklig sak. Med undantag af Richter, Sörensen och Daae kan man icke heller tala om någon administrativ förmåga af högre rang bland regeringens medlemmar; och äfven dessa äro icke mycket att tala om. En man som Haugland, hvilken för öfrigt säges vara ett godt hufvud, hade naturligtvis ingen erfarenhet i dessa saker; han kom från sin lilla handelsbod i närheten af Bergen direkte till chefsposten i finansministeriet. Blix, som är en ansedd vetenskapsman och säges vara en synnerligen älskvärd personlighet, var alldeles opröfvad i administrativa värf, och likaså förhöll det sig med de öfrige.

Att en sådan regerings debyt skulle motses med spänning var naturligt. Den hade sjelf gifvit stora löften och väckt stora fordringar. Tills dato kan man icke uppvisa något annat resultat af dess arbete, än att den, så vidt det lät sig göra, har trädt i sina föregångares fotspår och att den af rent personliga skäl har genomgått en hel rad af kriser.

Hvarje regering måste i någon mån nyttja den hjelp den kan få af sakkunniga komitéer, och så har man alltid gjort hos oss. Men den sverdrupska oppositionen dref i tiden alltid gäck med de kommissioner, som nedsatts af dess föregångare. En regering, som verkligen dugde till något, skulle — så sade man — icke behöfva sådant bistånd, och slutligen nekade stortingets pluralitet utan vidare all bevillning för sådana ändamål, hvarigenom naturligtvis de kungliga kommissionerna blefvo omöjliga. Så kom Sverdrup sjelf i spetsen för regeringen, och man hade väntat att han skulle handla i öfverensstämmelse med sin tidigare hållning. Men härvid har han beredt såväl motståndare som anhängare en stor öfverraskning. Under de sjutton månader han varit vid rodret har han nedsatt icke mindre än tolf kungliga kommissioner, det vill säga under loppet af tre månader ungefär två nya, och då det icke förefinnes någon grund för att antaga att det nu vore slut, kan man vänta sig att få se deras antal yttermera ökadt. Det märkliga vid dessa kommissioner, hvilkas medlemmar uppbära 12 kronor per dag under sin arbetstid och dessutom ofta vid dess slut få sig tillerkändt ett större honorarium, är att de till största delen bestå af praktiska politiker och stortingsmän, medan fackkunskaperna äro ytterst

klent representerade. Den konservativa pressen har påpekat detta missförhållande, men regeringen har fortsatt som den börjat. En slutlig dom kan naturligtvis fällas först, när dessa kommissioner framlägga frukterna af sitt arbete. Men det skadar dock icke att lägga märke till att ensidigheten har fått ett stort rådrum, ensidigheten såväl i uppfattningen af de frågor, som skola behandlas, som ock af politiken. Härifrån gifvas naturligtvis undantag, men dessa äro icke heller annat än undantag, som aldrig blifva regel.

Så har man upplefvat en hel rad af *ministerkriser;* Daae sades gå sina egna vägar, som icke konvenerade statsministern, och det visade sig snart att det låg något härunder. Oenigheten mellan de två kollegorna vardt kunnig; den föranledde användandet af former, som icke öfverensstämma med praxis i ett konstitutionelt land. Slutligen drog Daae sig tillbaka, uppfyld af harm mot Sverdrup. Denne öfvertog sjelf hans plats och förenade armé- och marindepartementet till ett försvarsdepartement; något senare upprättades ett departement för de offentliga arbetena, hvars chef blef den rika, från Norge bördige Stockholms-grossören Astrup, som något dessförinnan flyttat hem till fäderneslandet och bosatt sig i Romsdals amt.

När Daae hade trädt ut, kom den Richterska frågan med en ny kris. Sverdrup och hans kollegor i Kristiania hade på ett sätt, som icke lemnade något öfrigt att önska hvad tydlighet beträffar, visat statsministern i Stockholm att han gerna kunde gå. Men han har, enligt hvad det förljudes på kunglig begäran, förklarat sig vilja kvarstå.

I bägge dessa fall har vensterpartiet i det hela taget hvarken önskat någon splittring eller med glädje åsett att denna blef offentliggjord. Med Daae blef man dock slutligen på det klara; partiets medlemmar i stortinget gjorde den politiska bödelstjenst, som begärdes af dem. Motsträfvigt gick det, men det skedde dock. Hvad Richter beträffar, så har han hittills funnit stöd i partiet, men ovisst är huru länge detta skall vara.

Ännu en annan sårbar punkt har partiet, nämligen frågan om Jakob Sverdrup, hvilken står i förbindelse med den moderata venstern, om hvilken här nedan skall talas. Denna religiösa fraktion ser nämligen upp till nämda statsråd, under det den yttersta venstern säges vilja hafva honom aflägsnad, oaktadt han i politiken är radikal nog.

På samma konto som dessa ministerkriser kan vidare föras de kabinettsfrågor, som ministèrens chef upprepade gånger väckte under stortinget 1885 och genom hvilka han framtvang flere för sig gynsamma beslut. Venstern nödgades följa honom, men lofvade sig sjelf att när valen väl voro öfver, så skulle det också vara slut med kabinettsfrågorna. Upplösningsrätten existerar ej i Norge; och det kräfves icke mycken kännedom om landets politiska förhållanden för att kunna förutsäga att kabinettsfrågorna skola finna blott sparsam användning under sessionerna 1886 och 1887, medan de år 1888, då efter dess afslutning nya val skola försiggå, antagligen komma att användas i samma utsträckning som i år, trots den motvilja de två stora partierna innerst hysa för en sådan politik.

Stortinget år 1885 var de stora ansatsernas sessioner, men visade blott obetydliga resultat. Man visade ifrån sig alla vigtigare frågor och hänsköt dem till regeringens öfvervägande, utan att betänka huru betungad denna slutligen skulle blifva; en hel mängd små saker vederfors samma behandling. Hvad stortinget sjelf fick ur händerna var blott obetydligt; en patentlag intager första rummet, — vid sidan af en ny värnepligtslag af mycket omtvistadt värde. För öfrigt är den prisvärda delen af lagstiftande församlingens verksamhet i det närmaste inskränkt till några tilläggslagar af ringa betydelse. På det finansiela området har det för mången varit öfverraskande att se den nya regeringen framträda med ett något större budgetförslag än dess föregångare, i det stortinget år 1885 beviljar öfver en half million mera än 1884. Det öfverensstämmer icke med den sparsamhet i statshushållningen, som venstern hade väntat sig af den nya aeran. Men äfven om regeringens medlemmar handlade annorlunda än de talade som oppositionsmän, är det från konservativt håll intet skäl att klandra dem; statsmaskinen behöfver olja, och oljan är penningar.

Då stortinget redan stiftat en ny värnepligtslag på milissystemet såsom grundval, visserligen utan att hafva reda på annat än grunddragen af dithörande organisationsplan, var denna punkt i vensterprogrammet utan större betydelse för valen. Juryns införande var deremot allt fortsättningsvis ett framtidsspörsmål; men som venstern icke hade någon synnerlig böjelse för att upptaga diskussionen derom, så lade partiet redan på

förhand hufvudvigten på punkten om parlamentarismen, som ansåg vara det mest brukbara agitationsmedlet för en valkampanj.

I följd häraf har valrörelsen år 1885 antagit en egendomlig karakter, som förtjenar att uppmärksammas.

Förberedelserna begynte i medlet af april; i slutet af november var striden afslutad. Sjelfva valen hafva räckt i hela fem månader, beroende derpå att landets olikartade naturförhållanden och de deraf betingade särskilda näringsgrenarna omöjliggöra deras samtida förrättning. Kampen har utbredt sig öfver största delen af landet; den begynte i Akershus amt, hvarest högern visade en dugtig motståndskraft mot vensterns angrepp, och spred sig så utöfver de angränsande landsändarna. Oafbrutet har man i inemot åtta månader gått på med folkmöten, valupprop och allt annat, som hörer till saken, och nu kan ändtligen den stora stab, som deltagit i striden, gå att hvila ut på sina lagrar.

Venstern sade redan på förhand att högern icke skulle vinna en enda plats — icke ens den allra minsta framgång ville man tåla för detta parti; det var nödvändigt att drifva högern tillbaka inom ännu trängre gränser. Det fans också många, som, i betraktande af den erfarenhet man år 1882 hade vunnit, trodde att så skulle gå och att högerpartiet, som vid det föregående valet hade förlorat 10 till 12 röster, nu åter skulle förlora lika mycket. Men så har icke skett.

År 1882 besatte högern 31 platser i stortinget; år 1885 har den besatt 32. Af dessa öfverläts dock en till för detta statsrådet Daae, som närmast kan betraktas som vensterman, oaktadt han är motståndare till den nuvarande regeringens chef och antagligen flere af dess öfriga medlemmar. Men i många vigtiga frågor närmar hans ståndpunkt sig dock till den, på hvilken högerns flertal står.

Denna valens utgång bör närmast betraktas som ett tecken att vensterpartiet nu rönt ett motstånd, starkt nog att hejda dess fortsatta framträngande. En fantasirik högerman kunde nog säga att hans parti nu har levererat venstern batalj på de catalonniska fälten, och att det ögonblick är inne, då strömmen begynner vända sig. På detta sätt kan ställningen uppfattas. Men det är lika så möjligt att detta blott är en tillfällig stagnation, och att den fördämning, som år 1885 blifvit satt mot vensterströmmen, blott skall tjena till att gifva den förökad

styrka år 1888, då nästa val inträffa. Ställningen är i detta hänseende icke så klar, att den kunde tjena till någon vägledning vid bedömandet af framtidsutsigter. Det är icke ens gifvet att man år 1888 skall stå inför samma partigestaltning som nu.

Hvad i detta afseende hufvudsakligast bör uppmärksammas är den splittring, som under loppet af år 1885 har visat sig inom venstern. Det talas visserligen äfven om en delning af högern i en ytterlig och en moderat höger; men denna skilnad är alldeles betydelselös. Den radikala högern saknar för närvarande representanter i stortinget och anses af många som en samling af teoretiker. Här är ej stället att afgöra i hvad mån en sådan karakteristik är berättigad; erkännas måste att denna grupp icke tager någon aktiv del i politiken. Den moderata fraktionen åter består af praktiskt folk — åtminstone tro de sig vara det — som med uppoffring och energi arbeta på att samla sitt parti och föra det mot uppnåeliga mål. Helt annorlunda förhåller sig saken inom venstern. Här förefinnes verkeligen början till en söndring, som redan försports vid de nu försiggångna valen, men som dock enligt all sannolikhet skall behöfva något längre tid för att fullt framträda. Emellertid talas det beständigt om en radikal samt en moderat venster, och denna skilnad är verklig, oaktadt den moderata venstern vid detta val ännu icke har förmått samla sig kring ett klart program och uppträda med behörig kraft. I följd häraf har denna grupp vid valen dragit det kortare strået.

Den ytterliga venstern är ett mycket energiskt parti. Dess ledare arbeta med klart medvetande för införandet af en republikansk författning och äro beredda på att som konsekvens deraf upplösa sessionen. Deras statsideal är den absoluta sjelfstyrelsen, och man kan gerna, kanske dock med en smula öfverdrift, säga att den måste leda till individens upphöjande öfver samhället. Denna grupps ledare äro fanatiske och tillika handlingskraftige män, som förstå att sammanhålla sitt parti och hindrat hvarje affall.

Men venstern i allmänhet vill icke vara med om ett slikt program. Partiet har låtit samla sig, emedan det trodde att friheten vore i fara, och då det nu ser denna säkerstäld, tycker det att striden dermed bör vara slut. Det knorrar mot ledarne och vill icke följa dem längre. Detta missnöje har förnämligast gifvit upphof åt den moderata fraktionen. Emellertid har denna

hittills endast vetat hvad den icke vill, men deremot sväfvat i okunnighet om hvad den positivt borde arbeta för. På somliga ställen är den moderata venstern upprörd öfver att partiet har gifvit sig i den religiösa radikalismens våld och ser med sorg på ledarnes hållning i kyrko- och skolfrågorna; på andra håll har man varit missbelåten med samme ledares politiska reformer; på annat håll åter gäller kritiken den likgiltighet dessa visa för landets materiela framåtskridande. Slutligen må det icke glömmas att många fästa sig vid det sätt, hvarpå ledarne under det nu förgångna halfåret hafva tagit för sig af statens medel och dertill skaffat sina närmaste medhjelpare diverse förmåner. Detta har väckt mycken ond blod, och då det i den konservativa pressen talas om att vensterledarne uppfatta statskassan såsom det matberg, som omtalas i sagan om Klas Avenstaken, så har detta vunnit genklang inom venstern, hvars massa icke egentligen hade tänkt sig något sådant som stridens mål och vinning. Venstern har nämligen nu begynt kritisera sina ledande män, och då kritiken i flere fall visat dem från en mindre fördelaktig sida, så händer det nog att sådana upptäckter locka till vidare granskning.

I flere distrikt försökte den moderata venstern i år upptaga kampen mot sina gamla ledare och de anhängare, som dessa fortfarande hade behållit. Men det lyckades icke. Nu efter valen kan man förlikna denna grupp vid ett konkursbo, som dock eger många goda aktiva; det kan derför snart komma på fötterna igen, och då, med användande af större klokhet, undgå den katastrof, hvaraf den nu har drabbats. Enligt all sannolikhet skall den moderata venstern snart hafva samlat sig ånyo för att återupptaga sin verksamhet. Den saknar språkrör inom pressen, men arbetar på att få sådana och visar öfver hufvud redan flere lifstecken. Så framt partiet förstår sitt eget bästa, skall det i flertalet af nu föreliggande reformfrågor sluta sig till högern, men vill antagligen bibehålla sin gamla, från dennas afvikande uppfattning af de konstitutionela frågorna.

Som nämdes, har vensterpartiets talare under årets valstrid endast velat befatta sig med diskussionen af de reela frågorna. Detta har skett delvis med hänsyn till den moderata venstern. Så som partistriden hittills utvecklat sig, har nämligen större delen af venstern blifvit uppskrämd dermed, att högerpartiet vore en samling af fosterlandsförrädare, som hotade friheten, och

derför har det icke funnits något verksammare medel att hålla folket samman under de gamla fanorna än att säga, att om de nu sveko programmet, så vore de icke bättre än högermän. Derför sköt man parlamentarismen i förgrunden. Man uppstälde först det postulatet, att denna »ism» blef införd i juni 1884, och då högern dertill svarade att sådant icke sker på en gång, att parlamentarismen blott blifver frukten af en längre utveckling och att det som då infördes endast var några af betingelserna för en parlamentarisk författning, ropade man högt: »Der ha vi de gamle! de vilja fråntaga oss hvad vi ernått; förr än högern fåtts att tiga, kan folket icke njuta de förmåner det tillkämpat sig!» Som medel att tysta ned sina motståndare borde man, hette det, krossa högern tum för tum, något som emellertid icke fallit sig så lätt. Taktiken har dock för öfrigt visat sig praktikabel, och om den än icke verkat på alla, så har den dock äfven i år hållit massan af vensterpartiet tillsamman; valkampen har deraf fått en karakter, som gjort den lik striden för tre år sedan. Man må hoppas att detta är sista gången, som den stora missuppfattningen, att högern skulle vara reaktionär och umgås med planen att omstörta författningen, verkligen kan komma att hafva någon betydelse. Somlige anse detta bero af det inflytande den moderata venstern kan förskaffa sig under de närmaste tre åren.

Om kampen blifvit förd på ett annat sätt, som mera öfverensstämde med de nya förhållandena, hvarunder man nu lefver, skulle utgången för högern otvifvelaktigt blifvit förmånligare. Här vilja vi blott påpeka förhållandena i Akershus amt, som besätter fem platser i stortinget och der partierna i det närmaste äro jemnstarka. Venstern hade i år vid elektorsvalen ett par hundra röster mera; men på grund af det indirekta valsystemet händer det ofta att det underlägsna partiet får de flesta elektorerna. I år var det Asker och Barum sockens elektorer, som ensamme fälde utslaget till vensterns förmån; men dessa blefvo valda med så knapp majoritet, att det i sjelfva verket var 25 arbetare från ett enda bruk, som afgjorde om besättande af fem stortingsplatser. Utgången hade ögonskenligen blifvit en annan, om socknens bönder, som till största delen äro konservativa, hade velat medtaga en arbetare på sin förslagslista till elektorsvalet.

I år tillämpades nämligen för första gången de nya rösträttsstadgarna, och för första gången hafva arbetarne lagt sitt ord med i vågskålen. De hafva hållit sig till hvardera partiet och på några ställen afgjort valen; likaså rusta de sig nu till att utöfva inflytande på de för dem ännu betydelsefullare komunala valen. Detta har förfärat bönderna. På ett ställe i Akershus amt har redan bondehögern och bondevenstern allvarsamt eftersinnat huruvida de dock icke hade sina flesta intressen gemensamma och om det icke nu vore på tiden att göra front mot arbetarne. Försöket var dock famlande och slutade med att största delen af högern förenade sig med arbetarne. Lokalbladen i Smaalenens amt hafva likaså antydt att i detta amt, landets första jordbruksdistrikt, föregår en motsvarande rörelse, i det bönderne tänka på att uppgifva den tidigare partigrupperingen och i särskilda bondeföreningar sluta sig tillsamman mot den makt arbetarne kunna komma att utöfva i stat och kommun. Antagligt är att spörsmålet: arbetare contra bönder, snart skall få en genomgripande betydelse.

I allmänhet anser man om valen att de kommit för snart efter den år 1884 timade omhvälfningen i Norges politiska förhållanden. Partierna hafva ännu icke rätt hunnit bilda sig, och folket i sin helhet har icke kunnat uppfatta hvad som egentligen skett och huru detta kommer att verka. Att reagerande krafter äro i antåg synes vara gifvet; men dessa representera ingen politisk reaktion i ordets allmänna bemärkelse. Hvad de vilja är blott att skaffa folket lugn och att befästa och stadga samfundstillståndet efter de senare tidernas många upplösande kriser. Högern har här, om den kan vinna terräng, en stor mission att fylla. Men hvad och huru mycket öfver hufvud kan uträttas är för ögonblicket omöjligt att säga, hufvudsakligen derför, att man icke kan bedöma styrkan af de söndrande krafterna inom venstern.

Det förgångna är klart; man ser de principer, för hvilka man har kämpat, och de fel, som begåtts. Framtiden är mer än vanligt dunkel, och den är det så mycket mera, som det visar sig att regeringen icke är ställningen vuxen och icke vet hvart den vill komma.

Härtill kommer ännu ett moment, som kan få stor betydelse, och det är *unionsförhållandet.* Den norska venstern skulle icke år 1883 och 1884 hafva vågat gå så långt som den

gick, om den icke hade känt sig säker på att hafva medh- hos mången i Sverige och om den icke gynnats af den i bro- derlandet rådande politiska liknöjdheten. Norska högern vän- tade blott att det svenska folkets flertal och den svenska re- ringen ville hålla sig neutrala och trodde att så skulle ske. Men detta var ett misstag. I de svenska kretsar, som borde stå norska högern närmast, missuppfattades stridens hufvudpunkt alldeles; man var gripen af en slapphet, som kom ögonen att sluta sig; man menade att allt skulle blifva godt och väl, blott den norska vensterns ledare fingo sin vilja igenom. Med ett obegripligt lugn sågo de konservativa i Sverige först på riks- rätten, och sedan var svenskt inflytande med om att undergräfva den schweigaardska ministèren. Konungens handlingssätt blef den gången utsatt för en mycket skarp kritik; men svenskarna böra nu efteråt vara de sista att beklaga sig öfver att konung Oscar II tog Johan Sverdrup till chef för sin norska regering. Emellertid har der uppstått en opposition, och det en mycket stark opposition, som delvis antagit en personlig karakter. Sven- skarne hafva begynt förstå hvad som skett, inse att det har kommit en norsk regering till styret under omständigheter, som göra att den unionela tyngdpunkten lätt kan förläggas på den vestliga sidan af Kölen. Det svenska folket och dess statsmän hafva icke varit så förutseende, att de skulle förstått beräkna följderna af sina handlingar, och när de nu komma fram med klagovisor, kan man svara dem: »Tu l'as voulu, George Dandin!» Att Sverdrup är en gammal unionsmotståndare och att han i stortinget har uppträdt med stor taktlöshet vid behandlingen af unionela angelägenheter förbättrar icke saken.

När i Sverige många stämmor höja sig för att fordra unio- nens upplösning, kan dervid intet synnerligt afseende fästas; när den svenska pressen i flere artiklar med våldsamhet angripit så väl den norska högern som venstern, då har man i Norge tagit detta med lugn. I Norge befattar man sig i detta ögonblick öfver hufvud icke med de unionela spörsmålen, som dock snart skola komma på dagordningen, när det framlägges kungligt för- slag om förändring af riksakten och den norska grundlagen an- gående deltagande i behandlingen af de diplomatiska angelägen- heterna. Detta kommer att ske under loppet af de första må- naderna af år 1886.

I Sverige ser man de unionela förhållandena i en pessimistisk belysning, i Norge i en optimistisk. Någon fara för unionen förefinnes lyckligtvis icke, dock må man icke förbise vådorna af en national upphetsning, sådan som den, hvilken man nu söker få till stånd i Sverige.

För ögonblicket förhandla de begge regeringarna om de förslag, som skola framläggas angående förändringar i riksakten.

Kristiania, 5 december 1885.

Yngver Nielsen.

Lifvet i städerna

af *Leon Tolstoi.*

Då våra läsare tidigare gjort bekantskap med grefve Leon *Tolstois* skaplynne, förmoda vi att följande prof icke skall vara ovälkommet, helst det belyser äfven hans sträfvanden under senare år. Han har nyligen afbrutit den tystnad, hvartill han dömt sig sjelf, och uppträdt i en af Petersburgs revyer med två hittills otryckta skizzer. Det är anteckningar gjorda af författaren 1884, då han fullföljde sina studier öfver eländet bland Moskvas lägre befolkning. Den kris, som läsaren känner att den store romanförfattaren sedan många år tillbaka genomgått, har ledt honom, liksom mången annan, att spana efter en lösning på den sociala frågan, och första vilkoret för denna lösning är enligt honom mensklighetens återgång från stadslifvets kvalm till det lugnare landtlifvet. Man finner deraf att det ej är svårigheterna, som hejda den ryska reformatorn. För att gifva stöd åt sin älsklingssats, framställer han i bjärtaste dager allt det elände, som alstras af hopgyttringen i städerna och vid industrins brännpunkter. Det är anledningen till öfverskriften på de båda bilder han nu utstält. I dem visar han sig särskildt uppbragt mot det som tycks honom vara två af civilisationens samlösheter: fabriken och balen. Hans nationalekonomiska principer vill man kanske icke hålla på, men framom filosofnes

stundom oklara tankar skymtar städse den betydande diktaren. I Rysslands literära kretsar säger de Voguë att dessa skizzer väckt uppseende, liksom allt som utgår ur den berömde författarens penna. Man kan småle åt de slutsatser han vill draga ur dem, hans socialism är för naiv för att kunna vara synnerligen farlig, dock skall man kanske skänka sin beundran åt målningarnas liffulla åskådlighet. Det är den förra af de båda skizzerna vi här meddela, medan läsaren väntar på afslutningen af »Sederomanen i Ryssland», som af en tillfällighet uppskjutits till nästa häfte.

Det var förlidne vinter i mars då jag sent en afton begaf mig på hemvägen. Bäst jag vände in i Schamovniki gränden varseblef jag mörka fläckar på snön på den öppna platsen der invid. Der var någonting som rörde sig. Detta skulle dock ej ådragit sig min uppmärksamhet, om icke en municipal-gardist, som stannat vid början af gränden, ropat åt de mörka fläckarna till: »Wassili! hvarför hemtar du henne ej?« — »Hon vill inte gå framåt!» svarade derifrån en röst, derpå närmade sig fläckarna gardisten. Jag stannade och sporde: »Hvad står på?» Han svarade: »Det är en flicka, som vi plockat upp i Rjanoffska huset [1]). Vi föra henne till poliskontoret, hon släpar benen, det står ej till att få henne fram.» En *dvornik* [2]) i tulubb ledde henne. Hon gick framför, och han knuffade framhenne bakifrån. Vi alla, soldaten, dvorniken och jag, hade varma ytterplagg, hon allena hade ingenting utanpå klädningen. I mörkret kunde jag blott urskilja den bruna klädningen och duken på hennes hufvud. Hon var klen till växten som de varelser, hvilka eländet tärt på, med kort underkropp och ett bredt, oregelbundet ansigte.

Polissoldaten skrek: »Vi få lunka för din skuld, slyna! Vill du röra på benen eller jag skall lära dig!» Han var tydligen trött, hon hade tråkat ut honom. Hon tog några steg, men stannade ånyo. Dvorniken, en liten beskedlig gubbe, som jag kände af gammalt, drog henne i armen.

---

[1]) Ett slags nattherberge, eller stort karavanseri bestående af flere byggnader, fördelade på talrika hyresvärdar, hvilka hyra ut gemensamma rum åt de hemlöse, som der tillbringa natten.

[2]) Huskarl aflönad af gårdsegaren, men derjemte i polisens tjenst.

»Se så, gå på nu, eller jag lemnar dig i sticket!» sade , och låtsade vara ond.

Hon slängde på sig och talte med hes röst. Hvarje ord ostämdt, hväsande, sträft.

»Knuffa då icke! Jag går.»

Hon satte sig åter i gång, och jag följde dem.

»Du kommer att frysa ihjäl», sade dvorniken.

»Vi frysa ej ihjäl, vi. Jag är varm.»

Hon försökte skämta, men i hennes ord låg en utmanande

Under lyktan invid porten till mitt hus stannade hon, p ihop och föll nästan tillsammans mot stakettmuren; med oviga, stelfrusna händer famlade hon efter någonting ur rtelfickan. Slutligen fick hon fram en skrynklad papyross och idstickor.

Jag hade hållit mig ett stycke bakom; jag saknade mod gå förbi henne och likaså att stanna och betrakta henne. sider bemannade jag mig och nalkades. Böjd med skuldna mot staketet, gjorde hon fåfänga försök att stryka eld t muren och kastade bort den ena stickan efter den andra. g såg nu hennes ansigte. Det var nog en utsvulten stackare, äldre kvinna, som jag tyckte, kringom trettio år. Hyn var glös och smutsig, ögonen små och irrande, en drinkares ögon, san som en lök, läpparna sneda, fuktiga, hängande vid munorna, en kort stripig hårtest stod fram under duken. Den e delen af kroppen var lång och platt, benen och armarna rta. Hon förvred sitt anlete till ett leende, då hon såg på g, som om hon gissat hvad jag tänkte. Jag kände att jag iste säga henne någonting; jag ville visa henne det deltagande n ingaf mig.

»Har ni ännu edra föräldrar?» frågade jag.

Ett ihåligt skratt blef hennes enda svar; hon höjde på gnbrynen och såg mig stint i ögonen.

»Har ni ännu era föräldrar?» upprepade jag.

»Jag har min mor. Hvad rör det dig?»

Hon grinade som hade hon velat säga: seså, nu hittade n på hvad han skulle fråga!

»Och huru gammal är ni?»

»Femton år», svarade hon utan att tveka.

Man kunde förstå att svaret var färdigt på en ofta upptad fråga.

»I väg nu, marsch! Vi skola alla förfrysa oss, och du s
tar här på stället», ropade polissoldaten.

Hon släpte af staketet och gick dinglande ner för S
movniki gränd, åt vaktkontoret till. Hvad mig beträffar,
nade jag gallerporten och gick in för att höra om mina dö
voro hemma. Man svarte mig att de kommit hem från soi
der de haft utmärkt roligt, och att de sofvo redan.

Morgonen derpå ernade jag mig till kommissariatet för
höra hvad man gjort af den eländiga. Jag var tidigt i rö
och skulle just begifva mig ut, då jag hindrades af ett be
Det var en af dessa olycklige adelsmän, som genom karakt
svaghet sjunka från afsats till afsats och slutligen gå till gra
Jag kände honom sedan tre år tillbaka. Under dessa tre å
hade han mer än en gång varit bragt till det yttersta, han
pantsatt ända till kläderna på sin kropp; och detta var
vid den tidpunkt jag omtalar; han tillbragte nätterna i Rja
ska huset, om dagarne vistades han hos mig. Han mötte m
i det jag gick ut, och utan att lyssna på mig, berättade ha
ett andetag hvad som samma natt tilldragit sig i Rjanoffska
set. Men han kunde ej tala till slut; denna gubbe, denne m
som sett lifvet i alla dess skiftningar afbröts af sina tårar oc
vände sitt ansigte mot väggen för att ej röja sina snyftningar.
Detta är hans berättelse; den är rama sanningen — jag ha
på ort och ställe skaffat mig upplysningar, som bekräfta och nä
mare belysa hans skildring.

Min vän bebodde rummet n:o 32, i nattherbergets ned
sta våning. Ständigt vexlande och ytterst olikartade gäster
pade sig der, män och kvinnor om hvarandra, för en summa
fem kopek stycket. Kvarterets egarinna lefde tillsammans m
en båtkarl. Om sommaren förde mannen en flodbåt, om vi
tern lefde paret på inkomsten från de uthyrda rummen: tre k
pek utan hufvudkudde, fem kopek med hufvudkudde.
hyresgästerna i n:o 32 fans en tvätterska, en kvinna om tr
tio år, ljuslett, stillsam, med ett sedesamt, men sjukligt ytt
Hon hade bott der i några månader, och man hade intet att
rebrå henne, men på senare tider var hon ratad, emedan h
hostade så att de andra ej kunde sofva. Det var i synnerh
en gammal åttioårig, halftokig gumma, en stadig inhysin
herberget, som förföljde tvätterskan med sina förebråelser oc
sina klagovisor: inte en blund kan man få, så länge det får

ker natten om, sade käringen. Den sjuka teg; hon var skyl- på hyran, hon kände sin skuld och fruktade att göra sig märkt. Det var henne omöjligt att betala hyresvärden; hen- krafter aftogo dag för dag och tilläto henne ej mera ett re- bundet arbete. Under sista veckan orkade hon ej ut till tvätt- ättningen, hon stannade kvar i rummet, der hennes hosta re- e alla, i synnerhet den gamla. Sist och slutligen — för fyra ar sedan — hade värdinnan nekat henne vidare kredit; man redan skyldig 60 kopek, man betalte ej och det fans ingen igt att pengarne nånsin skulle utfalla: dessutom voro alla gställen upptagna, och från alla hyresgäster hördes klagomål er hostan.

Så snart värdinnan hade förklarat för sin gäldenär att hon rde bege sig derifrån, med mindre hon betalade, gaf den gamla llersamt luft åt sin glädje och knuffade ut tvätterskan. Den na kvinnan gick bort, men återvände om en timme, och vär- inan hade ej hjerta att en gång till visa ut henne. Två da- förgingo utan att man skickade bort henne. »Hvart skall gå?» sade hon. Men på tredje dagen gick värdinnans äl- are, en förståndig man, som visste huru sakerna skulle be- fvas, och sökte en poliskonstapel, hvilken infann sig i Rja- ffska huset, höll ett mycket höfligt, för tillfället lämpadt tal h förde ut tvätterskan på gatan.

Det var en marsdag med full sol och en klar fin frost. Vatt- t började rinna i rännstenarne, der dvornikarne sönderstötte n. Hyrkuskarnes slädor knarrade mot den hårda snön och darne gnisslade mot stenarna. Tvätterskan gick uppför stig- agen, sökande solsidan, hon gick ända till kyrkan och satte sig trappstegen, ständigt i solskenet. Men när solen sjönk bakom sraderna, när frosten åter med sin tunna glasyta betäckte put- na, frös hon och kände sig sjuk. Hon steg upp, hon slä- de sig framåt, men hvart? Till huset, det enda hus som länge tt henne skydd. Då dagen slocknade, nådde hon det fläm- nde. När hon gick genom porten, slant hon, utstötte ett svagt ri och föll.

En karl gick förbi, så en annan. »En drucken kvinna», kte de naturligtvis; kom så en tredje, som stötte emot tvät- skan och ropade på dvorniken.

»Der ligger en fyllkaja, som vältrat sig vid er dörr; jag

höll på att bryta nacken, då jag stupade mot henne. Hvad väntar ni på som ej för henne ur vägen?»

Dvorniken kom dit för att se huru saken förhöll sig. Tvätterskan var död.

Det är hvad min vän berättade mig. Läsaren tror kanske hända att jag med flit sammanfört dessa båda fall, mitt möte med en femtonårig prostituerad och tvätterskans historia; men han bedrar sig, jag upplefde begge dessa tilldragelser samma dygn, i mars månad år 1884, datum minnes jag ej mer så noga.

Sedan jag hört denna skildring, begaf jag mig till polis-kontoret, i akt och mening att gå vidare fram till Rjanoffska huset, för att der få bekräftelse på tvätterskans historia. Vädret var härligt, öfverallt der solen lyste på Schamovniki torget, smälte isen och vattnet rann. Det steg ur floden som ett sorl af lif. I en trädgård på motsatta stranden skiftade träden i grönt, rölliga sparfvar, som ej synts till under den långa vintern, påkallade vandrarens uppmärksamhet genom sin muntërhet och sitt glada kvitter; det såg nästan ut som om menskorna äfven ville vara glada, men de lyckades ej riktigt, de hade ju alla så brådtom! Och öfver allt detta hördes klockornas ringning.

Jag steg in på vaktkontoret. Der voro några konstaplar som förde mig in till chefen. Denne var sysselsatt med att taga reda på en liten trasig gubbe, som stod der helt darrande inför polisbyrån och ej kunde svara tydligt på de frågor, hvilka ställdes till honom. När kommissarien slutfört gubbens ärende, vände han sig till mig. Jag frågade efter den flicka, jag mötte i går. Först åhörde han mig uppmärksamt, derpå smålog han lätt. Det var min okunnighet i polisreglementet som framkallade detta leende, men i synnerhet min förvåning öfver flickans stora ungdom.

»Men det finnes sådana på tolf, tretton, fjorton år, och de så många ni vill», tillade han muntert.

Då jag fortfarande yrkade på att få veta hvad det blifvit af min bekantskap från gårdagen, sade han att *de* troligen blifvit förda till »komitén». På mina förfrågningar öfver hvar de tillbragte natten erhöll jag blott sväfvande svar. För resten inrade sig kommissarien alls icke den person jag talte om. De kommer och går ju så många dagligen!

I Rjanoffska huset n:o 32 fann jag redan diakonen, som höll på att läsa böner öfver den aflidna. Hon hade blifvit in

buren och lagd på den bädd hon fordom innehade; hyresgästerna — allesamman utsvultna stackare — hade gjort en insamling för att bestrida kostnaderna för likbegängelsen, likkistan och svepningen; de gamla tiggerskorna hade erbjudit sig att kläda och tvätta den döda. Diakonen mumlade sina böner i skumrasket, en kvinna i en gammal fårskinnspels stod bredvid honom med vaxljus i handen; det andra vaxljuset hölls af en välklädd herre i paltå med krimskinnskrage, stärkt skjorta och lysande gummigaloscher. Det var tvätterskans bror. Man hade gifvit honom bud.

Jag gick förbi sängen och nådde värdinnans tillhåll för att spörja henne om denna kvinna.

Hon blef först skrämd, hon fruktade ögonskenligt att råka i någon ledsamhet och göras ansvarig för olyckan; sedan fattade hon förtroende och berättade mig allt på det omständligaste.

I det jag gick, betraktade jag närmare den aflidna.

Alla döda äro vackra, men hon syntes mig särdeles skön och rörande, der hon låg i sin kista; ett rent och blekt ansigte, med slutna, lätt svullna ögonlock, litet hängande kinder, rödaktigt silkeslent hår på en hög, klar panna, ett godt, trött uttryck, icke sorgset, men förvånadt. Helt visst förvåna sig de döda öfver att de lefvande ej kunna se.

Samma dag jag skref detta, gafs en stor bal i Moskva. Jag gick ut ungefär klockan nio på aftonen. Rundtom min bostad ligga en mängd fabriker; just som jag gick ut, ljöd den sista hvisslingen, och efter en veckas oafbrutet arbete utsläpte dessa fabriker sin arbetarbefolkning till hvilodagen.

Arbetarne rusade förbi mig till krogar och hålor. Många voro redan fulla, flere gingo i sällskap med kvinnor.

Hvarje morgon klockan fem hör jag en hvissling, som med korta uppehåll upprepas gång på gång. Dessa hvisslingar betyda att arbetet begynner för kvinnorna, barnen, gubbarne. Klockan åtta, en annan hvissling: betyder en half timmes hvila; klockan tolf, en tredje signal: det är en timmes middagsrast; klockan åtta den fjerde; då är arbetet slut. Genom en ödets tillsamma skickelse tillverka de tre stora fabriker, som ligga närmast min boning, lyxartiklar nödvändiga för balen.

I den närmaste fabriken tillverkas strumpor, i en annan sidentyg, i en tredje parfymeri-varor. Man kan glömma betydelsen af dessa hvisslingar och ställa dem tillsammans med sina

egna vanor: »Åh! det hvisslar, det är tid att gå och spatsera! Men stundom händer ock att man tänker på hvad de i sjelfv verket betyda: den första till exempel, den som ljuder klocka fem på morgonen; folk som ligga i källarvåningen, män oc kvinnor huller om buller i en fuktig källarhåla, stiga skynd samt upp i mörkret och ila till verkstaden, der maskinern bullra; de fördela sinsemellan ett arbete, hvars slut eller vin för dem de ej inse; i smutsen, i en upphettad och kväfvand luft arbeta de sålunda ofta tolf timmar å rad, med korta a brott, sedan somna de åter in, stiga upp igen, och återtaga å nyo detta själlösa arbete, hvartill endast behofvet kan hafv dömt dem.

Så förflyta veckorna, den ena efter den andra, med afbrott endast för hvilodagen. Jag ser dem, dessa arbetare, när man ger dem fria till sina hvilodagar. De strömma ut på gatan öfverallt krogar, värdshus, flickor. Fulla, raglande arm i arm, släpande efter sig olyckliga varelser lik den, som i går förde till vaktkontoret, hyra de sig åkdon och färdas från krog til krog, de gräla, slå dank på gatorna och utbyta meningslösa ord Förr, då jag mötte dessa skaror rusiga arbetare, vek jag med af sky undan för dem, och mer än en gång hade jag lust at skymfa dem: men sedan jag hvarje morgon hör dessa hvisslin-gar och vet hvad de betyda, förundrar jag mig blott öfver en sak: det är att ej alla dessa män bli illgerningsmän till yrke sådana det vimlar af i Moskva: att ej alla dessa kvinnor bl skökor, som den jag i går mötte vid min port.

Jag vandrade så ända till klockan elfva, betraktande fa briksarbetarne, som surrade kring på gatorna. Då började de bli stilla. Här och der dröjde ännu en och annan rusig, hä och der korsades min väg af kvinnor och män, som fördes til poliskammaren.

I bokhandeln.

Chr. Cavallin: Latinskt skol-lexikon. 786 + 712 spal-r lexikon 8:o. Stockholm 1885, F. & G. Beijers förlag; pris bunden 8 kr.

Med ofvannämda arbete erhålla de svenska skolorna hvad hittills saknat, en på en gång lätthandterlig och pålitlig la-nsk ordbok. Förf. har redan förut skaffat sig ett ansedt namn å det lexikaliska området genom sitt större latinska lexikon, tockholm 1871. Men såväl arbetets betydande omfång, som i nnerhet ordens uppställning efter stamord gjorde arbetet olämp-gt för skolbruk. Så vidt vi ha oss bekant, har det vunnit blott ga insteg i våra skolor, och vi förmoda att förhållandet varit ahanda i Sverige. I föreliggande arbete äro de nämda miss-rhållandena afhjelpta, och intet annat lexikon på svenska språ-t torde numera i skolan kunna uthärda konkurrens dermed. lenii latinsk-svenska ordbok visade sig snart, med så mycken lfredsställelse den än först helsades, vara både otillräcklig och illförlitlig. Uppgifterna på hvarifrån citaten äro tagna lemna os Salenius mycket öfrigt att önska, fraseologin är för knapp-ändig och illa anordnad. Vi ha jemfört flere artiklar hos Sale-ius och Cavallin, och ha funnit att den senares arbete har af-jorda företräden. Hos Cavallin äro konstruktionerna särdeles dligt angifna och belysta med exempel, som för hvarje bety-else gå i kronologisk ordning med, så vidt vi funnit, pålitlig upp-ift för auktorerna. Fraseologin är tillräcklig och vald med ur-ilning, men då den blott vill vara en mönstersamling, inträffar undom att man saknar ett uttryck, som man gerna hade sett ptaget. Exempelvis är den absoluta användningen af *cavere* lott antydd genom *ett* exempel, bruket af *cave* med konjunktivus lt för litet betonadt. Vid *praeterea* är fraseologin nog knapp-ändig (till exempel praeterire i fråga om *testamenten* och dylikt, et poetiska *praeterire cursu* saknas). Vid *fallo* saknas dess ur-prungliga betydelse: bringa att falla eller halka.

Det sistnämda fallet står i sammanhang med förf:s yt-rst stränga återhållsamhet vid angifvande af ordens etymologi. i tro att om i vissa fall likheterna med grekiskan, svenskan och öjligen fornnordiskan upptagits, skulle detta varit egnadt att äcka elevens intresse och befästa hans kunskap. Så till exem-el vid *fallo* jemförelsen med σφάλλω, vid *volgus* med det sven-

ska »folk», vid *acies* ἀκίς, »egg», vid *arx* ursprungligen höjd, ἄκρα, ἀκρόπολις (Varros härledning *ab arcendo* är naturligtvi möjlig; härledningen från stammen ARC likaledes osannolik); ätömus hade nödvändigtvis ἄτομος, vid *machaera* μάχαιρα bort fogas, och så vidare. — Äfven vid etymologin inom latinets e område hade förf. måhända kunnat gå längre: *altus* (alo), (*tumnus* (augeo) och så vidare.

Vi medge dock att man i dylika fall kan ha princip olika åsigter, och vi kunna derför ej beteckna det kompara etymologiska elementets ringa beaktande såsom en egentlig b i arbetet; men å andra sidan hade vi räknat dess noggran uppmärksammande som en förtjenst till.

Det samma kan äfven sägas om synonymiken, hvartill b sparsamma antydningar förekomma. Sådana jemförelser som i tiskt förekomma till exempel vid *fallo,* eller redan blotta bifog det af synonymer (förslagsvis vid *permitto:* 2 öfverlemna, jfr co mitto, credo; 3 tillåta, jfr concedo, indulgeo) skulle ha en s betydelse, såväl för en noggrannare uppfattning af latinsk text, s i synnerhet vid elevernas skriföfningar.

Slutligen anföra vi några tillfälligtvis gjorda iakttagel Följande ord saknas: *Apella* Hor. Sat. I, 5, 100; *Biberius Caldius* Suet. Tib. 42 (cfr Mero); *caryota; porcella* Pl. Mil. g 1060. *Dumetum* betyder ej »törne», så vida ej dermed me törnsnår; *nato* har väl ej betydelsen: 6 b »stirra«, utan: »v sväfvande, osäker», cfr oculi *animique* vinis natant. *Caurus* (rus) förekommer äfven Caes. B. G. V, 7. Vid *praesto* hade i men *praestitum* bort upptagas (ehuru vanligen *praestaturus).*

En förtjenst hos arbetet är slutligen att ordförrådet om tar ej blott skolauktorerna utan såväl den tidigare som sei latiniteten, utan att öfversigtligheten derigenom lidit. Sålu kan arbetet äfven efter skoltiden med fördel användas vid de digare akademiska studiet, och torde äfven genom sitt billiga vinna en allmännare spridning såsom uppslagsbok.

I. A. Heikel.

Ernst Ahlgren: Pengar; novell; 335 s. 8:o; Sthlm 18 C. E. Fritze; pris: 3 kr. 50.

När ännu för vidpass tre årtionden sedan en förf. s en roman, gälde för honom vid grupperingen af personer genomförandet af intrigen ungefär samma regler, som i dra Genom sinnrika kombinationer af personer och händelser fö handlingen framåt, och ju sinnrikare intrigen flätades och skild gen fördes till ett afslutadt helt, desto bättre ansågs roma vara komponerad. De stora moderna romanförfattarene hafva s sig i opposition mot detta sätt att gå till väga. För dem gä icke att få en så väl genomförd intrig som möjligt eller att g skildringen största möjliga afrundning. Mången gång ty

också läsaren, när han slår boken igen, att förf. slutar just der det egentliga dramat skulle börja. Desse författare vilja framställa lifvet eller egentligen någon bit deraf så intensivt som möjligt. Hela intresset koncentreras ofta på en enda figur, och uppgiften blifver att studera och framvisa de inflytanden denna röner af omgifningen, af menniskorna och omständigheterna.

Den äldre romanen sysselsatte sig gerna också med bipersonerna. I hvilka longörer växa icke ofta Dickens romaner ut, innan förf. med sin djupa sympati för de gestalter han manat fram kan förmå sig att släppa dem ur händerna. Den moderna författaren, som väsentligen vill analysera, framvisa och konstatera, förfar på annat vis; också är denna innerliga medkänsla för de gestalter, han framställer, sällan hans sak, eller åtminstone låter han den sällan framlysa. Han går till väga på ett, om man så får säga, mera egoistiskt vis. Har bipersonens förhållande till hufvudfiguren upphört, skjutes han ofta åsido. Han fortbestår endast genom det inflytande, han öfvat på hufvudpersonen, t. ex. vid bildandet af dennes karakter, eller genom att föra dennas utveckling i någon viss riktning. Romanen söker att sålunda återgifva lifvets skiftande företeelser, att såsom i lifvet låta förhållanden knytas och upplösas utan att återknytas, att låta bilderna skifta och den omgifning, i hvilken hufvudfiguren framträder, vexla. Allt går ut på hvarje detaljs noggrannhet för att ge totalbilden den rätta verkan.

Om dessa några reflexioner öfver den moderna romanens form kommit att inleda en anmälan af Ernst Ahlgrens novell *Pengar*, har det icke skett precis derför att boken kan anses för någon egentlig bärare af dessa nya åsigter. Den är ännu så godt som ett förstlingsarbete, ty det häfte samma pseudonym, bakom hvilken döljer sig en kvinlig penna, utgaf för vidpass ett år sedan, innehöll mindre utarbetade skizzer och studier. Men det är under dessa betingelser och under dessa inflytanden förf. arbetat, och boken bär omisskännelig pregel häraf.

När man tagit en roman i handen, kan det stundom hända att boken ingifver en intresse att lära känna författaren, och detta är fallet med berättelsen *Pengar*, trots dess fel och ehuru senare hälften deraf nästan är förfelad. Genom det ringa antalet personer, genom intressets koncentrering, genom frånvaran af detaljer för några hufvudscener samt genom enkelheten i uppställningen åstadkommer förf. här något anmärkningsvärdt. Här finnes egentligen mycket litet yttre handling. Innehållet är: en helt ung flicka gifter sig med en många år äldre man, det är allt. Det är just icke att förutsätta att detta barn mycket skall bekymra sig om den äkta mannen. Berättelsen rör sig kring, huru denna själ söker komma till klarhet med sig sjelf och bringa sina åsigter om pligt och om lycka i harmoni med hvarandra. Skildringen gäller alltså denna kamp med det egna jaget,

som fordras, för att vi skola blifva herrar öfver oss sjelfva oc våra egna önskningar.

Den förnämsta anmärkning man kan rikta mot den bild förf. har gifvit, är att den unga kvinnan i bokens senare hälft är mindre sann och påtaglig än den unga flicka med alla sina djerfva planer, vi först lära känna. Orsaken härtill är måhända att förf:s psykologiska blick än ej nått så djupt, eller får det kanske tillskrifvas en viss förkärlek hos förf. för det som är sällsynt, rart och egendomligt och som omständigheterna icke medgifvit en närmare kännedom om. Oaktadt man kan medgifva flere sanna drag, förefaller Selma som gift mer konstruerad än tecknad på fri hand. Hon blir en bärarinna också för andra ideer, än de som rimligtvis äro hennes egna, och bråkar med teorier öfver äktenskapet, i stället för att helt lugnt lemna den saken åt läsaren.

Men det är heller icke denna bild, som kvarstannar i vårt minne, sedan vi läst boken. Det är bilden af den unga flickan med händerna i paletotfickorna och slängande pojkfasoner, som imponerar med sin pensionslärdom, som har otaliga brådmogna funderingar på att arbeta sig till en framtid, men ändå såsom en äkta barnunge fröjdar sig öfver hvilket uppseende det skall väcka att hon förlofvar sig så ung, eller talar om att »det hörs bra fjantigt att vara sexton år, då man gifter sig». Mången kan anse att sådana detaljer icke betyda mycket. Måhända göra de det heller icke i och för sig, men har, såsom här är fallet, intet kommit till för effekten, utan alltsammans blifvit sedt, kändt och förstådt, då betyda de säkerligen något. Hvad som dertill ger bilden värde, är att förf. här förstått väcka vår sympati för den alldagligaste verklighet. Utan tvifvel kommer henne härvid till hjelp det intresse, som innebor i sjelfva ämnet; skildringen gäller ju den unga flickan, som gör sin första hårda erfarenhet af lifvet, lifvet sådant det lefves och ej sådant hon tänkte sig det hemma hos farbrodern i prestgården på landet. Den kvinliga pennan har kunnat leta fram de uppvaknande tankarna och känslorna hos denna unga flicka och låtit oss få en bild, som man är glad att se och gerna minnes. Uppriktigheten och den energiska bestämdheten att studera naturen, som i denna bok träder oss till möte, låta förmoda att förf. skall gå vidare framåt.

H—a.

Emil Nilsson: Våra kläder; 101 s. 8:o; Sthlm 1885 Samson & Wallin. (Bibliotek för helsovård, populära afhandlin gar under redaktion af prof. Elias Heyman utgifna af stiftelse Lars Hjertas minne. 6). Kr. 1: 50.

Att det är svårt att tillbakahålla förtrytelse och löje nå man skall skrifva om vår tids moderna klädedrägt är förklarlig På titelbladet till ofvanstående arbete se vi konturerna af Venus från Milo vackra gestalt och derinvid en välklädd dam från so

cieteten med en midja så smal, att man nästan vore frestad försöka om ej en öppnad näfve kunde omsluta den. Inne i boken fyller Thorvaldsens Venus en sida och på motstående blad är tecknad samma Venus med en kroppsform sandurs-likt hopknipen, sådan snörlifvet kan förläna sin bärarinna. Utom denna ironiska sammanställning har förf., för att vara ännu mera skräckinjagande, parallelt med det menskliga skelettet aftecknat den missbildning i sjelfva benstommen, som snörlifvet kan framkalla genom de undre refbenens hoptryckning. Han framhåller det hinder för blodets syrsättning, som åstadkommes derigenom att lungorna ej obehindradt kunna till alla sina vrår indraga den nödvändiga luften, en anordning som naturen just afsett genom att åt bröstkorgens väggar förläna så hög grad af rörlighet som möjligt. Huru de vigtiga organen i bukhålan, särskildt lefvern, förändras till läge och form genom begagnandet af ett trångt snörlif åskådliggöres såväl i bild som text. Mot åsigten att snörlifvet, »som, förf. medgifver det, under vissa förhållanden och med behörig måtta kan ha sitt berättigande», skulle vara nödvändigt för »svaghet i ryggen» framhåller han huru det tvärtom motverkar en kraftig och harmonisk utveckling af ryggradens och bröstkorgens muskler, ty en muskel behöfver för sin tillväxt en vexling af sammandragning och hvila, aftager deremot om den overksam slutes inom ett förband. Det är ej endast för damernas räkning förf. i raskt språk dundrar fram sina berättigade skrämskott, de drabba äfven det manliga löjtnantsslägtet, hvars snörlifssynder förf. i egenskap af läkare vid konglig majestäts skånska dragoner nogsamt känner till.

Mot många andra delar af den menskliga klädseln vänder förf. sin mången gång något burleska humor. När han gör ett öfverslag öfver modets alla ändamålslösa nycker, ihågkommer han den kvinliga hufvudbonaden på följande sätt: »ena gången utgöres den af en liten rund eller på annat sätt formad förkrympt pjes, som endast förmår täcka en liten bråkdel af hufvudet, ungefärligen som — ingen jemförelse i öfrigt! — ett téfat täcker ett kålhufvud, men lemnar största delen blottad. En annan gång har den ett jättelikt omfång och leder genom sin form och storlek tanken på sufletten af en åkaredroska. I förra fallet uppvärmes eller skyddas en liten del af hufvudet, men större delen är lemnad utan ringaste värn. I senare fallet slukar den oupphörligt luft som ett »vädersegel» eller en skeppsventilator, och vilda stormar skaka och kyla ständigt den skönas lockar. Så kommer — för att förbigå otaliga andra — den så kallade Rembrandtshatten, som, lik ett bidevindsegel »anskotad eller sittande på ena sidan, gömmer och skyddar ena ansigts- och hufvud-halfvan, men lemnar den andra styfmoderligt blottad. Funnes nu någon mekanism, som hastigt kunde omkasta detta vidunder från ena sidan till den andra, allt efter vindriktningen, så vore ju något vunnet.» — Vid valet af hufvudbonad lemnar han några

vinkar om nödvändigheten af en ventilationsinrättning för de lufttäta manshattarna, på det att håret ej skall taga skada af den heta, fuktiga hattluften, vidare om låga mörka mössors olämplighet i solsken, enär de utan luftmellanrum hvila tätt på hjessan och lätteligen upptaga lysande värmestrålar.

Nästan hvarje beklädnadspersedel skänker förf. sin granskning, för halsens, armarnas, underlifvets och benens klädsel gifver han korta föreskrifter. Krinolinens »klangdagar» anser han vara förbi, och för ändamålsenligheten af snillet hos fracken, denna högtidlighetens legaliserade skrud, som lemnar främre, ömtåligare delar blottade och med sitt påfogelsartade bihang skyddar mindre ömtåliga» kan han ur helsoläran icke utleta någon rimlig förklaringsgrund. Med rätta klandrar han den ojemna fördelning på kroppsytan som kvinnodrägten uppvisar, i det somliga delar äro väl skyddade, andra åter mindre tillgodosedda, för att icke tala om de tillfällen, då modet slumrar för faran af en hastig vexling mellan nakenhet och öfvermått af beklädnad, såsom då »balsalongens djupa negligé» blottar partier, som hvardagslifvet i tid och otid behänger med sjalar, pelsvästar och dylikt.

Slutligen kommer förf. till frågan om skodonens olämplighet, öfver hvilken han utbreder sig i en lång skildring, förtydligad med teckningar på hvarje blad. Uti skodonens tyranni ser han orsaken till det sorgliga förhållande att man sällan, om någonsin, träffar en fullvuxen menniska, hvars fötter icke vore på något sätt missbildade. Betraktar man den sorglustiga karta förf. meddelar öfver dylika missbildningar, der tårna synas föra krig med hvarandra för erhållande af företrädesplats, förstår man väl vännernas sura miner, när man i trängseln törnat till deras smalspetsade fötter. För skadligheten af de mångomskrikna, höga klackarna har förf. en god framställning, betonande särskildt den ansträngande onaturliga böjningsställning kroppen måste intaga för att åt underbenet gifva den vinkelräta ställning mot den framstupande foten, utan hvilken en tröttande känsla i den sistnämda blifver följden. Förf. tager äfven till tals lämpligheten af det material, hvaraf skodonen för särskilda förhållanden böra göras, äfvensom det sätt, på hvilket måttagningen bör ske för att foten skall få trampa i verkliga fysiologiska skor.

Ofvanstående redogörelse gäller bokens så att säga praktiska del; dess första hälft behandlar beklädnadsfrågans teoretiska sida, redogörande på ett klart och lättfattligt sätt för hithörande fysikaliska och fysiologiska spörsmål. Den som rätt önskar uppfatta klädernas inflytande på helsan får här lära känna de lifsyttringar, som betinga värmealstringen i kroppen och dennas förmåga att, särskildt genom hudens utvecklade system af blodkärl, sjelf reglera värmebehofvet. Mången har säkert icke egnat någon uppmärksamhet åt förklaringen af så alldagliga företeelser som till exempel orsaken till den kyla vi erfara i fuktig luft, i den nyss uppeldade gästgifvaresalen, till den obehagliga rysning

om fuktiga lakan åstadkomma, med mera dylikt. Förf. redogör för den beskaffenhet klädedrägten bör ega för att med största framgång fullfölja sin uppgift att utjemna och förmedla olikheten i temperatur hos den omgifvande luften och vår kroppsyta. Han omnämner den vigtiga rol det tunna luftlagret innanför kläderna eger, snärtar till de löjliga ytterligheterna i den jägerska normaldrägten; granskar vidare de olika tygens värmeledande förmåga, i det han genom redogörelser af försök, verkstälda dels af bekante vetenskapsmän, dels af honom sjelf, visar deras olika värde härutinnan; huru till exempel flanellen, som dock genomsläpper nära dubbelt så mycket luft som linneväfnaden, står högt i skalan bland värmesparande ämnen, hvarför de fina, långa håren äro en måttstock för en högre värmande förmåga hos pelsen, med flere dylika enkla spörsmål, åt hvilkas förklaring mången bildad person icke skänkt någon eftertanke.

R. Sievers.

Puck Munthe: Från Napoli, resebref; 170 s. stor 8:o; Sthlm 1885, P. A. Norstedt & Söner; pris 2 kr.

Också hela denna höst hafva de dagliga tidningarna meddelat underrättelser om kolerans härjningar i Italien, om nöden, eländet och fasan, som följa sjukdomen i spåren. Koleran kan sålunda ännu tyvärr sägas vara en fråga för dagen, en mycket sorglig och mycket allvarlig sådan. Dessa resebref från Napoli, som i sin eleganta utstyrsel ligga på bordet framför anm., tala just om detta ämne, om den mördande koleraepidemin i Napoli under sommaren 1884, för hvilken dagligen föllo offer i hundradetal. Brefven skrefvos egentligen till Stockholms Dagblad senaste höst, »sur pied de guerre» som förf. säger, medan epidemin i Napoli nådde sin höjdpunkt och han sjelf tog del i det oerhörda arbetet att, så långt i mensklig makt stod, gifva hjelp och lindring åt dessa tusental af lidande.

Förf:s afsigt är icke att gifva någon fullständig berättelse af epidemins förlopp. Till stil och anda äro brefven, kunde man säga, »notes et impressions» från förf:s vistelse här nere, och sjelf talar han skämtsamt om »en dålig tidningskorrespondents penna, som spottar ut vanligt profant bläck». Den tillfällige tidningskorrespondenten är emellertid en svensk läkare från Paris, som skyndat ned till Italien, och ger oss såsom fackman en massa intressanta upplysningar. Han visar oss kolerasjukhusen, från hvilka han anger siffror, som betydligt afvika från de officiela rapporterna. Orsaken härtill är att under epidemins höjdpunkt municipiet icke vågade uppgifva verkliga summan af anmälda fall, utan minskade dem betydligt för att icke uppväcka för stor panik. Förf. säger, att under fyra eller fem dagars förlopp förekommo i Napoli 1,000 kolerafall i dygnet, ehuru allmänheten aldrig fick veta det. Vi få upplysningar om de stora enskilda sjuk-

vårdsföreningarna, vi få se kolerakyrkogården, till hvilken liken icke mer kunde transporteras med vagnar eller bårar, utan dit Porticis-omnibusar körde fylda med lik. Man kan icke, utan att alla ens känslor uppresa sig mot dylika ovärdiga förhållanden, läsa om förf:s besök på galerinrättningen för kroniskt sjuka och infirma straffångar invid Napoli. Koleran hade utbrutit bland fångarne, men saken hölls hemlig i par veckors tid, hvarunder intet gjordes för de arma fångarne, mestadels gamle krymplingar, utan de kolerasjuke lågo hopade bland de andra i de otroligt trånga rummen. Fattigkvarterens sjukdomshistoria är likaledes rent af förfärande. Enligt den officiela statistiken bo 128,804 af Napolis innevånare i jordvåningarna och källarne, men omkring ett tiotal tusen logerar i en bostadsform, som står än lägre. Det är de så kallade »fondachi», ett slags kyffen eller hålor med de glugglika öppningarna tjenande både som dörrar och fönster. I de så kallade »locande» herbergeras nattgäster för en soldo per natt, för hvilken afgift de då få sitta och luta hufvudet mot ett mellan väggarna spändt rep. Huru många af Napolis fattige slutligen, som logera »med den stjernströdda himmelen öfver sig och — kloakerna under sig», det har statistiken ingen uppgift på.

Med sådana infektionshärdar som dessa fondachi var det naturligt att farsoten länge nog skulle bibehålla sin lifaktighet. Det är hit förf. tager läsaren med sig på den nattliga ronden, med lille Peppino som vägvisare och den filosofiska åsnan Rosina som fortskaffningsmedel, ty ingen kusk kör denna tid på dygnet till dessa gator och gränder, der »camorran» har sitt tillhåll, der flädermössen flaxa i den vidriga tjocka luften, der råttor, stora som halfvuxna kattor, hoppa mellan smutspölarna, och der koleran gått fram med sådan förfärande häftighet, att långa sträckor äro alldeles öde. Framställningarna af dessa eländets och sjukdomens hemvist äro af stort intresse och ger en hel serie bilder, den förf. dragit upp med skicklig hand och djup medkänsla för denna stora menskliga tragedi.

Detta är den andra sidan af brefven, denna djupa innerliga medkänsla för de lidande och olyckliga, som delar jemt med fackmannens upplysningar. Det är denna känsla, som gjort första kapitlet, skildrande förf:s resa mellan Roma och Napoli, till något storartadt i all sin enkelhet, och säkerligen har den sin andel deri, att sedan brefven varit publicerade i Stockholms Dagblad, åtskilliga penningesändningar från Sverige visade önskan att bispringa Napolis lidande folk. Den finner sitt uttryck också i åtskilliga filosofiska funderingar med en viss bitter bismak, iklädda den originela formen af resonnemang med åsnan Rosina. Sjelf säger förf. att hans kärleksfulla tacksamhet för hvad Italien förut gifvit honom manat honom att nu i nödens stund söka gifva något igen. Genom sympatins starka band sålunda fästad vid det italienska folket, har han kunnat draga upp för oss åtskilliga drag af denna folkkarakter, sådan den framträdde både i ondt och

odt under den svåra tiden. Hand i hand härmed går hans enısiasm för Italiens sköna natur.

Den godtyckliga brefformen har tillåtit att en massa andra ›rhållanden och omständigheter än de här påpekade några draen i brefven beröras. Det är att hoppas att boken skall läsas ckså hos oss, ty dessa bref kvarlemna ett minne, som betyder ıer, än att de blott äro talangfullt skrifna. Det beror på det tarka intryck vi i dem få af en varmt kännande personlighet, vilken ger något af sig sjelf, som är värdt att gifvas.

H—a.

C. E. Bergstrand: Johan Gottschalk Wallerius som landtırukskemist och praktisk jordbrukare, ett ärofullt och lärorikt ninne för landtmän och naturforskare i alla tider, 108 s. 8:o. Sthlm 1885, Fahlcrantz & c:i.

Denna broskyr, hvars långa titel vi ofvan angifvit något ofullständigt, utgafs till firande af ett sekularminne, som väl förtjente att bringas till allmänhetens kännedom. Den år 1785 den 16 november aflidna Upsala professorn J. G. Wallerius var nämligen en högst framstående naturforskare, hvilken säkert skulle vara mindre bortglömd om han ej öfverglänsts af en så nära belägen stjerna af första ordningen som Carl v. Linné. För ett litet land som Sverige är det en icke ringa ära att sådant kunnat komma i fråga.

Wallerius var både mineralog och kemist; han var dessutom grundläggare af agrikulturkemin. Såsom mineralog gjorde han sig känd genom sin framställning af mineralogin, hvilken utgafs år 1747 och derefter öfversattes till flere främmande språk. Detta arbete innehöll det första något så när fullständiga naturliga mineralsystem, och torde detta, utan att gå Linnés ära för när, kunna ställas öfver dennes i *Systema naturae* gifna artificiela indelning af stenriket. Inom parentes sagdt, anse vi att förf. här bort rätta ett förbiseende af Hermann Kopp, kemins berömde historiker, som gifver den Wallerius sålunda tillkommande äran åt dennes lärjunge Cronstedt.

Wallerius utgaf ej något större kemiskt verk, men hans undersökningar, som nog voro kända den tiden, finnas nedlagda i en mängd afhandlingar och disputationer. Sålunda presiderade han, efter tidens sed, för ej mindre än 98 akademiska dissertationer, fördelade på åren 1740—1766.

Frihetstidens ekonomiska sträfvanden gåfvo otvifvelaktigt impulsen till kemins tillämpning på åkerbruket, en tillämpning som den praktiskt anlagde Wallerius genom sina studier var rätte mannen att genomföra. Detta bestyrkes af det för den tiden karakteristiska yttrande, som fäldes af vetenskapsakademins praeses vid besvarandet af Wallerii inträdestal i akademin. »Landtmannen väntar samma fördel (som bergsmän och läkare) af edert snille med så mycket större visshet, som han idkar sin näring icke min-

dre till rikets allmänna och till sin egen båtnad, än bergsman och lofvar vårt svenska samhälle lika stor besparing i lan allmänna utgifter af sin hushållning som bergsmannen, när blifver i sitt arbete handledd lika metodiskt och det som en tenskap bedrifves.»

I sådan anda utgaf Wallerius år 1761 en disputation latin och svenska om »Åkerbrukets chemiska grunder«, hvaraf ny omarbetad upplaga trycktes år 1778. I företalet till den n upplagan nämnes att arbetet ej blott var utsåldt i bokhandel utan ock öfversatts till tyska, fransyska, engelska, spanska med fle språk, en omständighet som intygar hvilket uppseende bok måtte hafva väckt. Vi vilja icke gå förf. i förväg och h antyda de läror, som utläggas i denna första fullständiga fra ställning af åkerbrukskemin. Broskyrens innehåll i den vägen särdeles intressant, och det är högst lärorikt att se både d mängd af värdefull erfarenhetskunskap, som då redan var förvä vad, och de egendomliga förklaringar tidens vetenskap lemnad

Mot denna del af framställningen vilja vi dock göra en märkning. Förf. vill vindicera Wallerius äran af att hafva va »fullkomligt bekant med jordarternas absorbtionsförmåga». I rans förmåga att »attrahera fetma» anföres visserligen i Walle arbete, men då med fetma ingalunda menades växtnäring eft nutida begrepp och då Wallerius sjelf om berörda egenskap bl nämner att leran deraf »blifver lösare», måste vi opponera mot en dylik öfverskattning, som visserligen har en naturlig f klaring i förf:s värme tör ämnet, men derför icke är berättig

Denna värme, som genomgår hela framställningen, gör em lertid detta äreminne särdeles tilltalande, och då Wallerius, som vi ofvan antydt, verkligen var en märklig person, befalla vi hr Bergstrands bok i den för vår odlings historia tresserade allmänhetens åtanke.

Arthur Rindell.

Leo Tolstoi: Anna Karenina, roman i sex böcker, fi Paul Graffs tyska öfversättning, af Walborg Hedberg; två lar. 352 + 370 ss. 8:o. Sthlm 1885, Alb, Bonnier; kr. 4.

Af all utländsk skönliteratur, som under senaste år blif öfverflyttad till svenskan, står förevarande arbete af grefve T stoi otvifvelaktigt i främsta led, såväl hvad konstnärlig betyd het i utförandet, som hvad ämnets intresse och komposition fulländning beträffar. Den verld man lär känna under förf:s s kunniga ledning är verkligen icke främmande för våra allmä föreställningar, ty de samhällsförhållanden, som deri närmast sl dras, äro i sina allmänna drag nog lika dem, man påträffa Europas stora metropoler. Men dess karakterer och vissa enski heter visa dock ett egendomligt skaplynne, som genom förf:s derbara åskådlighet i teckningen göras fullt tydliga och rikta sarens synkrets. Romanens gestalter, tagna ur den förnäma ve

[illegible] i Rysslands begge hufvudstäder, äro icke så mycket betydande personligheter som fastmer typer, som genom förf:s utmärkta skildring göras så lefvande, att man icke blott ser dem liksom omedelbart framför sig, utan äfven tror sig ha sett dem förut, och känna till dem mer än blott till deras yttre skepnad. Det är hufvudsakligast till deras inre lif förf. genom sin fulländade psykologiska analyseringstalang och sin mästerliga karakteriseringsförmåga vet bringa läsaren så nära, att han känner det allmänt menskliga samband, som förenar honom sjelf med de framstälda gestalterna, för hvilka han ovilkorligen måste hysa ett verkligt intresse. I främsta rummet gäller detta romanens begge hufvudfigurer: den i sitt äktenskap otrogna Anna Karenin och hennes älskare grefve Wronsky. Boken handlar nämligen om äktenskapsbrott, men till skilnad från flertalet moderna romaner af detta slag sker det med hänsyn till sedlighetens oafvisliga kraf. Med en öfverlägsen skicklighet har förf. förstått göra sin hjeltinna sympatisk, trots hennes med berådt mod begångna förseelser; genom dem väcker han medömkan, något som t. ex. icke kan sägas om Flauberts *M:me Bovary,* som erbjuder många jemförelsepunkter med Tolstois dam ur Rysslands finare halfverld. Begge romanernas hjeltinnor träffas af samvetskval öfver sitt lättsinne och vilja undfly dem genom att söka döden, men hos Anna Karenin önskar man kunna afvända denna ytterlighet, medan man gentemot M:me Bovary härvid förblir helt kall. Och liksom Tolstoi låter en taga verkligt del i sina gestalters lif, utan att blott och bart begagna det som ett slags kulturhistoriskt dissektionsmaterial, så är han ock, städse mån om att bevara läsarens blick från alla de styggheter och smutsigheter, allt det vidriga och slipriga, hvaraf det vimlar i andra högtbeundrade nutidsromaner. Och detta förfarande bör tillerkännas honom såsom förtjenst; hans bok åsyftar närmast en konstnjutning, och den håller han med rätta inom gränserna af det tilltalande och det genom sin inre kraft, sin alimänt menskliga betydelse gripande. Det är med afseende härå man bör bedöma de partier af romanen, som icke omedelbart handla om de begge hufvudfigurerna och som genom sin idylliska halt kunde förefalla umbärliga eller för långt utdragna. Förf. har varit mån om att skildra det nuvarande högre samhället i Ryssland med möjligaste fullständighet, och den, som vet sätta värde på fulländadt väl gjorda skildringar, har säkert en sann glädje af sådana briljanta taflor som balen och kapplöpningen i den förra delen, familjehändelserna och jagtscenerna i den senare delen.

Öfversättningen är icke fullt så vårdad som önskligt varit. Till endel orsakas detta deraf att öfverflyttningen till svenskan icke skett från originalspråket, utan efter tysk version af antagligen baltiskt ursprung. Derifrån förskrifver sig det fatala bruket af namnen med kvinliga genusändelser, såsom redan synes af den bokstafligen efter ryskan reproducerade titeln. Denna

egendomlighet hos slaviska idiom är alldeles olämplig i de sp
som nyttja namn i oförändrad form för begge könen åtmins
i vårdadt språk. Vill man vidhålla detta, så bör man åt
stone vara konsekvent och i så fall icke tala om Karenins och
lowskys, utan skrifva Kareninyi, Kareninych o. s. v. Från
skan ha åtskilliga germanismer insmugit sig i öfversättningen
som »sprudla», »stirrade sig omkring», »ljudet af en ping
»rådvildhet», »ovilkorligt», der det bör heta ofrivilligt, »ett
gande, stönande». Åtskilliga namn äro orätt återgifna, dels
vexlade, såsom å s. 59, s. 160, 224 i förra bandet; dels v
stälda såsom Garossim för Garassim, Stipan för Stepan; nam
Kusma, som är karlnamn trots sin feminina ändelse, tilldelas
en kvinna, något som svårligen kan vara fallet i den tyska
versättningen, på hvars räkning vi icke heller våga skrifva
sådan lapsus som »Twerskoiska guvernementet», hvarom det
las å s. 159 af senare bandet. Deremot härstammar väl de
från den å s. 224 (senare delen) befintliga omeningen, der
talas om »uppgift» då det bör heta utgift, en förvexling som
kunnat ske genom tryckfel i tyskan, der skilnaden beror på
enda bokstaf (*Aufgabe* — *Ausgabe*). Det ryska talesättet *nad*
kak gorjkaja rejtka är mindre lyckligt återgifvet med »tråkig s
en sur rödbeta». Andra små ojemnheter och oriktigheter må
förtiga, men hade dock gerna sett att kommateringen varit
handlad med större korrekthet.

W. B.

Bärgtora: Kärlek. Dramatisk teckning ur hvardagslifv
96 s 8:o. Upsala 1885, i kommission hos Almqvist & W
sell, kr. 1.

Med betvingande kraft har sedlighets frågan dragits fram
samtiden i Ibsens och Björnsons mästerliga verk, och i des
spår har följt en hel literatur af mer eller mindre lyckade
terbildningar, påminnande om kometens sig i töcken allt r
förlorande svans Denna eftertrupp börjar nu blifva så väld
att äfven den för sjelfva saken mest varmhjertade ej kan und
att fråga sig om lifvet då alls icke eger andra spörsmål, andra d
harmonier, andra mysterier, som vänta på sin lösning än just des
och om icke den, hvilken ej kan föra nya trupper i elden, gjo
bättre i att bruka sin kraft på annat håll, om ock i anspråk
lösare strid. Men den literära epidemin griper allt mer omkri
sig; vi mena villfarelsen att ett ifrigt studium af dagens liter
alster och ett brinnande intresse för tidens frågor äro nog,
att skapa en författare Den villfarelsen har redan skänkt li
raturen mången omoge , osjelfständig produkt, samhället mång
vilsekommen, otillfredsstäld individ. Vi frukta att förf. till «K
lek» fallit offer för denna epidemi.

Motivet i detta stycke är en gammal bekant. Anna
personifikationen af författarinnans ideer — är trolofvad med

; häradshöfding, som sjelf brutit sig väg i lifvet och genom rgi och arbetsduglighet tillvunnit sig allas aktning och symier.

De båda unga hafva i sina ringar låtit inrista orden „Kär- : och förtroende“ såsom ett rättesnöre för hela sitt gemensamma I trots af detta vackra motto har häradshöfdingen emellertid nnat sin fästmö i fullkomlig okunnighet om en högst ful förıdelse, som han före deras bekantskap haft med sin moders tjen- ɜflicka, Elisabeth. Anna blir kallad till dennas dödsbädd; Elibeth inviger henne i sin historia och anförtror sitt barn i hens vård. Nu följer en stormig scen mellan de båda trolofvade; nna gör till ett vilkor för deras förening, att hennes fästman ıall försona sitt brott genom att erkänna barnet och upptaga ɜt i deras blifvande, gemensamma hem, och då han ryggar tillıka för skandalen, bryter hon sin förbindelse och förklarar sig ısam vilja sörja för barnet. Hon gör detta, emedan hon „ej ill skänka sina egna barn en onaturlig far“ och „emedan hon 'skar honom“. Med denna kläm slutar stycket.

Såsom häraf framgår utmärker sig „Kärlek“ ingalunda för ıgon originalitet i uppränningen. Den ungdomliga värme, hvared författarinnan omfattat sin uppgift, gör dock att man ej allıles utan intresse följer den utnötta intrigens utveckling. En del bifigurerna äro dock tecknade med en viss relief, så till exem- l majorskan, Annas mor, om än också denna typ förefaller bra ·g forcerad. Lifvet för oss väl samman med dylika slafvar un- ·t det konventionelas lagar, men svårligen med någon, som ɔmmer med så oförblommerade sjelfbekännelser. Hennes yttınden så väl som de öfrigas, bära oftast en pregel af att hafva llkommit blott och bart för att Anna (- författarinnan) skall få lfälle att predika sina sedelärande sentenser. Det hela gör ett tryck af något artificielt, fabriceradt; personagerna — vi vilja ej ıga karaktererna, hafva hvar och en fått på sin lott att represenra någon viss bestämd egenskap, och det fattas blott att de, ısom i de gamles skådespel, skulle uppträda under sina respekva rubriker såsom „Vis“, „Veritas“, „Imprudentia“, etc. etc.

Rosamunda.

Öfversigt.

Literaturbref från Danmark. Sorgligt men sant: af allt de som under loppet af detta Herrans år 1885 framträdt ur dans boktryckarpress, är det märkeligaste — en förlagskatalog: de Reitzelska bokhandelns förteckning öfver arbeten, hvilka från förs oktober detta år till slutet af nästa år utgå till »betydligt ned satta priser». Maken till reduktion har man säkert aldrig sett de nordiska landen, och det är väl icke öfverdrifvet att säga d hela denna historie är ett talande vittnesbörd om ett literä elände af betydande omfång. Ty hvilka skrifter är det som h utbjudas till omkring halfva priset eller ändå mindre, emedan d danska läsande allmänheten icke velat köpa dem till det ursprun liga? Icke alster af omoderna eller misslyckade poeter, ej h ler verk af efemär betydelse, utan snarare ett urval af vår lit raturs skönaste blomster, dess bästa diktverk och vetenskapli arbeten. Förtviflad öfver publikens likgiltighet, har den gam förläggarfirman, en af de största och hederligaste i norden, b slutat sig för att »städa undan», och så blir listan full af nan sådana som H. C. Andersen och Christian Winther, Hauch o Ingemann, Heiberg och Hertz, H. N. Clausen, Sören Kierkegaa och Martensen. Heibergs prosaiska skrifter i tio band kosta : 10 kronor i stället för 22, Hauchs dramatiska arbeten intill 18 äro nedsatta från 6 till $1^1/_2$. Det är en förteckning, som ger något att tänka på. Då gör det en godt att se huru en ann firma, Philipsen, förfar med Oehlenschläger, som för icke län sedan gått öfver till detta förlag: den utger folkupplagor af d store skaldens skilda hufvudverk, så att dessa efter hand stå i fås för en half eller en fjerdedels krona stycket, och samtidi låter den flere af dem å nyo se ljuset i praktupplagor m illustrationer af våra dugtigaste konstnärer. Så utkommer »Sanct-Hansaften-spil» präktigt utstyrd med teckningar af d genialiske H. N. Hansen.

Trots vårt publikums ringa lust att köpa böcker, utkom sådana dock fortfarande i massa, och de flesta af våra bättre f fattare hafva lemnat sitt bidrag till årets literära marknad. Dra mann har sålunda utgifvit två band, af hvilka det ena, »Fje sange og Æventyr», förutom ett antal smärre lyriska dikter nehåller ett sagospel »Der var en Gang —» bygdt på den kä historien om den högmodiga kungadottern, som först genom hå

förödmjukelser lär känna kärleken, den samma hvarifrån H. C. Andersen har hemtat motivet till »Svinedrengen». Drachmanns nya skådespel når väl knapt samma höjdpunkt som hans tidigare sagodiktning, och i synnerhet tål det ej att jemföras med »Prinsessen og det halve Kongerige», hvarken hvad utförandet af symboliken eller hvad den flödande lyriken angår; men det är dock allt igenom ett vackert prof på skaldens konst och innehåller många särdeles stämningsfulla partier samt ett och annat, som verkar i kraft af ett friskt och muntert humör. Ett mindre lyckligt intryck gör Drachmanns nya bok, hvilken utkommit under den något puffande titeln »Danmark leve!» De politiska förhållandena äro ju nu för tiden i hög grad spända hos oss, och det kan väl icke nekas att den faran ligger för handen, att partierna under de häftiga inbördes striditheterna delvis lemna å sido hänsyn för fäderneslandets allmänna bästa. Men den, som under sådana omständigheter vill leda folket till rätta, vill förmå det till uppoffring, till ömsesidig fördragsamhet, till manlig sammanhållning — den, som vill svinga tuktans ris öfver de obetänksamme, de maktlystna och de sjelfviska, han bör vara i besittning af en andlig och personlig myndighet, som eges blott af ytterst få och som i alla fall Holger Drachmann icke besitter. Drachmann är ännu sjelf underkastad alltför starka svängningar, för att hafva rättighet att tala som domare öfver sitt folk, han som begynte sin liktarebana med lofprisande af pariserkommunens hjeltar och »martyrer» och som derefter från en ren brandesiansk och senare en allmän vensterståndpunkt i sista tiden svängt om och fått plats bland ministeriet Estrups festsångare, han kan icke väcka en sådan tillit, att man med glädje och hängifvenhet skulle lyssna till hans manande ord. Boken har formen af en reseskildring, och resan går till Nord- och Syd-Jyllands minnesrikaste ställen — på en med stämningsdikter genomflätad prosa; der fins sanna och träffande, ja ock sinnrika tankar, men mest fins der stora ord, hvilka mera vittna om sjelftillit än om fast öfvertygelse och äkta hänförelse. Öfverallt får man intryck af att skalden ännu icke står på säkrare fötter, än att man fortsättningsvis kan vänta en rad af svängningar och omslag, och hvem vet så hvarthän det bär?

I mitt bref till förra årets januarihäfte antydde jag den anmärkningsvärda utveckling, som gjort sig märkbar i den rikt begåfvade unge diktaren Karl Gjellerups verksamhet och hvarom främst hans vackra tragedi »Brynhild» bär vittnesbörd. I sina senaste arbeten har han på det mest afgörande sätt tagit afsked af det brandesianska lägret och sålunda tagit ut det steg, som för ett år sedan gjordes af Drachmann i »Ostende-Brügge». Likasom Drachmann har äfven Gjellerup begagnat sig af reseskildringen som form för uppsägandet; det är i »vandringsåret» han afsvär hvarje undersåtligt förhållande till dr Brandes, till hvars handslagne män han hörde, då han i sin tidiga ungdom utgaf

sina första skrifter. Boken innehåller för öfrigt åtskilliga färgrika skildringar af natur och folklif i främmande land, men derjemte äfven ett icke ringa antal något för vidlyftiga och allt för subjektiva reflexioner; i alla fall står den hvad konstnärlig form och äkta stämning beträffar långt efter förf:s andra nya bok, »En klassisk Maaned», der hans intryck från en vistelse i Grekland meddelas oss. Lärorik i ordets strängaste bemärkelse kan boken väl icke kallas; det är ej som vetenskapsman Gjellerup rest, och allt, som kan finnas i de vanliga »handböckerna» öfver Hellas, har han glidit så hastigt öfver som möjligt. Hans reseskildringar förhålla sig till de flesta andra såsom lätt och själfullt framkastade teckningar af en genialisk konstnär förhålla sig till fotografier, de väcka njutning genom den snillrika uppfattningen och färgernas friskhet och lif, de tvinga den mottagande att arbeta med och sätta hans fantasi i en sund och fruktbärande verksamhet. Hvad man i »En klassisk Maaned» gläder sig öfver är främst de talrika vittnesbörden om skaldens fina uppfattning af den grekiska klassicismens anda, och dermed sammanhänger vår vinst: han lär oss att se och innerligare tillegna oss den.

Också den tredje af Danmarks yppersta diktare har bragt oss två nya böcker; Schandorph har utgifvit ett band mindre arbeten under samlingstiteln »Fremmed og Hjemligt» samt en större roman, »Det gamle Apothek». I den förstnämda boken är hufvudstycket det främmande, »Carlo Gozzi i Sacchis Trup», en på mycket djupt gående literaturhistoriska studier hvilande, men icke desto mindre fri konstnärlig skildring af en period i den berömde italienske komediförfattarens lif. Schandorph skref på sin tid sin doktorsafhandling om Goldoni och Gozzi, och då redan såg man att det var hos den sistnämda han dröjde med sin sympati; den nämda novellen är ett nytt bevis på Schandorphs förkärlek för Gozzi och på hans förtrolighet med dennes ande; knappast har väl någonsin en af literaturens stormän blifvit skildrad med större finhet och djup. De inhemska berättelserna äro alla af framstående värde; i synnerhet ger »Sygebesöget» en slående sann bild af själländska bönder, liksom det bland alla Schandorphs arbeten står såsom ett af dem, hvilka mest utmärka sig för en rik och kraftig stämning. Romanen »Det gamle Apothek» har icke blifvit af publiken mottagen med den välvilja, som Schandorphs äldre arbeten vanligen kunnat gläda sig åt, och i pressen hafva meningarna om den varit något delade. Detta beror nu ingalunda på att boken hör till de svagare alstren af förf:s penna; tvärtom är den ett af de kraftigaste vittnesbörden om hans sunda och skarpa blick på lifvet och om hans stora förmåga af psykologiska skildringar. Men saken är att Schandorphs roman förefaller något tyngre än flertalet af hans äldre, och att det humoristiska elementet här är något mindre framträdande än sedvanligt. Läsaren finner i »Det gamle Apothek» icke strax hvad han hade väntat och känner icke omedelbart att denna bok ställer på

onom högre kraf, än han är van att tillfyllesgöra. Boken skall läsas långsamt och med ett visst ingående i förf:s afsigter, och bäst är att efter första genomläsningen ta den da capo. Det lönar sig att företa denna operation. Den innehåller knappast en enda karakter, som i högre grad skulle tilldraga sig en vanlig iakttagares uppmärksamhet, då han träffar på den i det dagliga lifvet, men icke desto mindre är det just den psykologiska skildringen, som mera än något annat tillförsäkrar boken dess höga rang bland nyare alster af dansk literatur. Hvar och en af dess gestalter verkar som ett godt och äkta porträtt, måladt af en skarpsynt, ärlig och sann konstnär; man lär sig känna hvarje person från början till slut och får på hvarje sida bidrag till förfullständigandet af bilderna, samtidigt intresset för dem växer; hvarje penseldrag formar, hvarje detalj lär oss något nytt. Hastigt läst skall boken förefalla bred; i verkligheten är den det icke. I alla fall fins der mycket litet, som man ville stryka, ganska få detaljer, som med fog kunde anses öfverflödiga eller omsagda. Och med hvilken konstnärlighet äro icke figurerna rättade efter handlingen, efter verkets hela komposition! Allt, som sker i romanen, framgår ur karakterernas utveckling och tvärtom, i en lugn vexelverkan och med behörig konsekvens; här om någonsin kan man tillämpa det gamla uttrycket »sammansmälter i en högre enhet».

En ung författare, Henrik Pontoppidan, har under de senaste åren utvecklat sig till en af Danmarks finaste och skarpaste realister på novelldiktningens område. Då han kallar sitt nyaste arbete, »Ung Elskov», en idyll, tyckes denna benämning något sökt och onaturlig; berättelsen bärs fram af de starka lidelserna, och dess handling löper mellan storartade och dystra stämningar; hufvudpersonen, en ung kvinna, är ett kärleksbarn, så att säga från födelsen utsatt för alla verldens vilda stormar och så genom sina naturanlag och omständigheterna predestineradt till undergång. Men hon kämpar emot, och i skildringen af denna kamp ligger arbetets tyngdpunkt; den är utförd med framstående styrka i analyseringen och tillika med en öfverlägsenhetens nobless, som verkar imponerande och som skall tillförsäkra »Ung Elskov» en fast plats i literaturen, äfven då den tid kommer att man ej längre förmår fullt uppskatta arbetet som en af de grundligaste skildringar ur danskt allmogelif, som framträdt sedan Sten Blichers dagar. Med hänsyn till en pregnant och målande utarbetning af situationerna står den lika högt som genom sina glänsande stilistiska företräden.

Mycket uppseende och mycket tal har framkallats af fru Amalie Skrams stora roman »Constance Ring», egentligen mera än den för sitt inre värde skulle förtjenat, ehuru den i sjelfva verket innehåller mycket, som vittnar om förmåga att uppfatta och skildra; hvad som i synnerhet föranledde det myckna pratet, var utmålandet af i hög grad »vågade» erotiska situationer. Bo-

ken är en skildring af ett olyckligt äktenskap, eller rättare två; den unga kvinnan, efter hvilken den har sitt namn, blir t gånger gift och hvardera gången gäckad — gäckad emedan mä nerna nu engång äro sådana de äro; tredje gången bedrages h af en älskare, hvilken hon hängett sig åt, och så dödar hon s sjelf medelst gift, emedan hon »vämjes vid lifvet, vid älska och vid sig sjelf». Det är en pessimistisk samhällsroman i fran stil, skrifven med obestridlig talang och stor erfarenhet, men ko synt i sin lifsåskådning och formlös i sin sjelfbehagliga bredd.

Rudolf Schmidt hör till de författare, som haft svårt a bryta sig igenom; i sina tidigaste arbeten, mest noveller med ä nen från våra dagar, var han maniererad och ytlig; det var so om hans fantasi mistat sin friskhet under hans vidtdrifna filos fiska studier och som om han från sin ståndpunkt som tänka ringaktat verklighetens kraf och studierna i naturen. Nu, då ha redan är en man om femtio år, har förhållandet ändrat sig: ha har blifvit friskare år för år, hans iakttagelser ha blifvit allt me inträngande, hans stil mera fängslande och pregnant. »Murm sterens Dötre og andre Fortællinger» är hans bästa bok och ö ver hufvud en af de värderikaste novellsamlingar året har bra oss. Hufvudberättelsen, efter hvilken hela samlingen fått si namn, är till komposition en hvardagshistorie: i en liten dan landsortsstad lefver en rik murmästare som den mest ansedda o inflytelserika bland dess borgare; ännu mer än öfver sin rikedo är han högmodig öfver sina tre präktiga döttrar. Så komm nemesis: med ett kort mellanrum bli de två äldsta af dessa fö förda, och den tredje sväfvar någon tid i fara att dela sam öde. Men just genom yngsta dottern kommer upprättelsen; hennes lif inträder en vändpunkt, som gör henne mäktig af stor och ädel handling, hvilken lyftar ej blott henne sjelf, ut äfven hela familjen till en sundare och äktare sjelfkänsla än d de i sina första välmaktsdagar läto sig leda af. Berättelsen u märker sig genom en sällsynt ton af tillförlitlighet, hvilken n stan ger den tycke af något sjelfupplefvadt; karaktererna äro li trovärdiga som egendomliga, och öfver hela framställningen sv var en välgörande slöja af fint och humant lynne. Största del af boken upptages för öfrigt af »Rodemesterens Historier», s småstycken, hvilka i det närmaste kunna anses som studier, u förda med stor målerisk kraft och intressanta såväl genom d skärpa, hvarmed tingen äro uppfattade, som genom den ri stämningen.

Jemförda med Rudolf Schmidts arbeten taga sig Wilhel Bergsöes »Fra gamle Dage, Fortællinger, Skitzer og Humor sker», onekligen något obetydliga ut; Bergsöe har aldrig hört t de författare, hvilka i sina studier gå synnerligen djupt ned u der ytan. Men som blott och bart underhållande lektyr förtj nar hans bok visserligen att rekommenderas; förf:s uppfinning förmåga tyckes outtömlig, och han berättar så lifligt, att m

icke kan undgå att fängslas deraf. Rolig är i synnerhet »Le prince noir» eller historien om den rike holländske tulpanhandlaren, som vid ett tillfälle blir inspärrad i sin källare med allt sitt guld och sina kostbara lökar, dem han för att undgå hungersdöden nödgas äta upp den ena efter den andra, till dess han slutligen blir befriad och går ut ur fängelset som en ny och bättre menniska. Som sagdt, det är en lätt lektyr — lätt äfven då deri behandlas ämnen i sig sjelf så mörka som den norska historien om »De sidste paa Solej» eller konstnärsnovellen »En Mæcen».

Thomas Langes »Nye Fortællinger» utmärka sig genom samma företräden som denna älskvärda och egendomliga förf:s tidigare arbeten. Ingen nu lefvande dansk författare står den moderna realismen fjärmare än Lange, och det förekastas honom med rätta att hans figurer i allmänhet snarare äro abstraktioner eller personifierade ideer än menniskor med kött och blod. Men genom allt hvad han skrifver går en egen, poetisk stämning, och aldrig blir han tom eller innehållslös, till och med då han i sina halft om halft lyriska drömmerier höjer sig öfver jordelifvet på ett sätt, som ingen annan gör det i våra praktiska tider. Ett betecknande drag för hans poesi är den nära förbindelse, i hvilken han som oftast ställer sina personer till den dem omgifvande naturen; i den nu föreliggande samlingen framträder dock detta drag starkare egentligen blott i »En Sommernat», under det de andra berättelserna, i synnerhet »En Sonet af Adam Homo», mest äro originela kärlekshistorier med sinnrikt uppfunna konflikter.

Till en verkligt dugtig skildrare af det danska allmogelifvet har Ingvar Bondesen utvecklat sig. Han begynte som författare af små romaner, i hvilka handlingen var förlagd till den tidigare medeltiden; i fjor var det ett par berättelser med ämnen från sextonde århundradet, i hvilka han fått rätt väl tag på tidsålderns karakter. Sin högsta punkt har han dock nått i sin sista bok »Skovstrup Folk», hvilken innehåller två berättelser. I den första af dessa, »En Sommernatsdröm», berättar han historien om en ung, lättsinnig bondflickas förspilda lif, och här lyckas det den varmhjertade förf. att väcka icke ringa medkänsla för den stackars kvinnan, som, drifven af en olycklig natur, drages från famn till famn, till dess hon ändtligen just före sin dödsstund finner ro i ett äkta kärleksförhållande; i »Fra Kvist til Kjælder» få vi en rad ypperliga bilder icke blott af landsorts folket, utan äfven af det lägre köpenhamnska folklifvet; här är kompositionen rik och fängslande och karaktersskildringen lika lefvande som fri från all osund idealisering.

Af de diktsamlingar året frambragt äro de flesta ganska blottade på konstvärde; nämnas bör dock Ernst von der Reckes formfulländade lyriska poesier, af hvilka flere med sin fina stämning och härliga rytm synas sjelfskrifna till musiktexter, men i synnerhet det urval af den i fjor bortgågne H. V. Kaalunds

efterlemnade dikter, som ombesörjts af Otto Borchsenius. Kaalund utgaf under sin lifstid förutom skådespelet »Fulvia» och den berömda samlingen »Fabler» med teckningar af J. Th. Lundbye — helt säkert nordens skönaste barnbok — endast två små diktsamlingar; han skref blott litet och var beherskad af en till sjuklighet gränsande sjelfkritik. Icke desto mindre står han med rätta i allmänhetens medvetande som en af vårt fäderneslands mest framstående lyriker, och i de »Efterladte Digte» finnes icke en strof, som ej vore hans stora namn värdig. En del af samlingen upptages af det rimsmideri han för några år sedan sände sina literära vänner Holger Drachmann och Sophus Schandorph såsom inlägg i den pågående striden mellan det gamla och det nya i literaturen, mellan romantik och realism; här förde han som en andens förkämpe sitt vapen mot den slags realism, som bjöd hans natur emot, dock ej blott som en kämpe, men som en riddare med obefläckadt svärd och strålande vapensköld; knappast någonsin har väl en polemik blifvit förd med större finkänslighet och nobless. Förutom dessa högt och lifligt klingande kämpedikter, innehåller samlingen smärre stycken af ren, tendenslös poesi; »En Synd» till exempel, der förf. yttrar sin ånger öfver att han skjutit på en skäl blott för sitt nöjes skull, blir säkerligen välkommen för framtida antologier.

Bland de norska mästare, hvilka i år utgifvit arbeten på danskt förlag, må några här omnämnas: Kristoffer Jansons »Praeriens Saga» med dess högst egendomliga berättelser från Amerika, underhållande att läsa och lätta att fatta, Johannes Normans kvicka små historier »Intermezzoer», bland hvilka i synnerhet en i japanesisk kostym iklädd satir öfver nordiska literaturförhållanden är ypperlig; Jonas Lies »Otte Fortællinger» och Björnsons skådespel »Geografi og Kjærlighed».

Det slår väl ej felt att detta sistnämda skall bereda läsaren en öfverraskning; man är nu för tiden så van vid att se den store diktaren grubbla öfver samfundsproblem, att man redan uppgett hoppet om att någonsin mera möta honom på en någorlunda neutral grund. Detta är emellertid fallet i »Geografi og Kjærlighed». Helt och hållet tendenslöst är väl stycket icke; förf. utkämpar en dust för en af sina älsklingstankar, mannens och hustruns likställighet inom äktenskapet, och när stycket slutas med att äkta mannen, den ursinnige geografen, som med sina böcker, samlingar och landtkartor har gjort vistelsen i hemmet odräglig för hustrun, blir tvungen till en för den sistnämda parten fördelaktig kompromiss, känner man i grund att det icke blott är kvinnan, utan äfven förf. som triumferar. Men tendensen är här icke allena herskande, icke ens det mest framträdande. Hufvudsaken är arbetets omedelbara komik, framträdande i en rad af lysande karaktersteckningar och roliga situationer. »Geografi og Kjærlighed» är framför allt god komedi, och som sådan skall stycket göra verkan, när det inom kort kommer att

uppföras med förträfflig rolbesättning på Kungliga teatern i Köpenhamn. Jonas Lies »Otte Fortællinger» är en samling små saker, hvilka hvar för sig äro förf:s namn värdiga. Några af dem äro visserligen skizzer snarare än berättelser i detta ords allmännaste bemärkelse; detta gäller icke allena om de två små förtjusande »Stemninger», af hvilka i synnerhet »Ved Enaresjoen» är fin och poetisk som en romansmelodi af Grieg, men äfven om flere af de andra berättelserna, i hvilka det finnes mera lyrik än handling, mera handling än komposition, såsom »Paa Kirkegaarden», den sorgliga lilla bilden af barnet, som dag efter dag pryder en graf, den man sagt henne vara hennes faders, men som omsider får veta att det ej står rätt till; fadern har aldrig varit vigd med hennes moder, han är icke död, men »gift på annat håll». I »Fanfulla» visar förf. huru väl han under sina resor i södern lärt sig känna vår tids italienare; »Susamil» är en tragisk berättelse, hållen i en egendomlig norsk, mörklagd kolorit. Bokens värdefullaste stycken torde dock vara »Jon Sunde» med sin genomförda psykologiska utveckling och »Slagter-Tobias», i hvilken den lyckliga utgången följer så naturligt och täckt på berättelsens öfriga bilder, som visat oss den stackars fattige allmogemannens hela elände.

Skildringar från främmande land få vi ur Richard Kaufmanns »Pariserliv i Firserne, nye Skitser fra det moderne Frankrig» och i Kristoffer Nyrops »Romanske Mosaiker». Den förstnämda af dessa böcker, som är elegant utstyrd med många teckningar af goda, franska konstnärer, gifver just ej någon uppbygglig bild af lifvet i hufvudstaden vid Seinen, men är både lärorik och underhållande. Förf. har lefvat länge i Paris, har haft goda förbindelser och har sett sig väl om; han skrifver mycket lifligt och meddelar en mängd typer och tillstånd, hvilka kunna betraktas som karakteristiska för Frankrike och föga kända utom detta land. Nyrop har rest i Rumänien och i Provence. Han är en grundlig, djuptgående och kunskapsrik vetenskapsman, som idkar den jemförande språkforskningen och tillika gjort sig ett specielt studium af jemförande myt- och sagoämnen; af dessa hans forskningar finnas i boken rika frukter, men denna är dock ingalunda ett tort vetenskapligt verk; tvärtom, den lärde förf. är en likaså själfull som insigtsfull ledsagare genom de främmande nejderna; hans blick är städse frisk och skarp, och han berättar som en mästare. Boken är i ordets bästa mening populär, och enhvar bildad läsare får en större behållning och en långt rikare njutning af hans arbeten än af hela dussinet vanliga reseskildringar.

Ännu vill jag blott nämna att vår literatur blifvit riktad med en mycket vacker öfversättning af Shakespeares sonetter af Adolf Hanson och att A. Richter har gifvit oss en mönstergill fördanskning af Calderons Cyprianus; alls om alls föreligga nu fem af den store spanske dramatikerns verk i Richters vårdade och smakfulla öfversättning.

Sigurd Müller.

Nya teatern. Sedan *Guldspindeln* icke längre kunde hålla kvar i sina nät samma talrika skaror teaterbesökare som under de fyra första representationerna i förra hälften af december, lemnade den rum för *Grabows katt.* Katten sjelf försmådde visserligen att uppträda, men gaf likväl namn åt hela pjesen. Detta treaktsskådespel är, såvidt jag vet, det enda *Jonas Lie* skrifvit för scenen. Redan det faktum att förf. icke låtit sitt dramatiska förstlingsarbete efterföljas af flere, tyder på att han — som man ock nogsamt vet — funnit lämpligare gebit än tiljans för sitt författareskap.

Grabows katt är ett atelierstycke med glödande djup ungdomskärlek och underkänd stor talang, hvilka slutligen dock båda nå målet. Det är atelierchefens, den berömda professor Stenvigs fasta plan att gifta bort sin enda vackra dotter med en af sina elever, den förnäma och rika generalskan Orlings son. Georg Orling är föga framstående, hvarken som målare eller som menniska i allmänhet, och lyckas också göra sig ganska litet omtyckt hos den vackra Judith, hvars alla sympatier tillhöra det verkliga konstnärsämnet i atelieren, Carl Witt. Att han å sin sida älskade henne är naturligt. Men professor Stenvig har intet öga för Witts förtjenster och intet öra för dotterns böner, innan plötsligen hans ögon öppnas vid en utställning af elevernas arbeten. Omslaget är så plötsligt, att han, ursinnig öfver att sjelf ha blifvit öfverglänst af en bland sina elever, förstör Witts mästerverk med egen hand. Ångern och skammen öfver detta illdåd för honom på rätt väg igen, de unga få hvarandra och jungfru Grabow, hushållerskan, tar skulden af den förstörda taflan på sin katt. Se der intrigen.

Det myckna djupsinniga resonnerandet om konst vill göra pjesen något tung för den, som icke sjelf känner till atelierlifvet, hvilket för resten är förträffligt skildradt. Carl Witt är den originelt begåfvade ynglingen, som strör sorglöst omkring sig alstren af ett gryende snille och bland annat sätter lif i jungfru Grabows katt, den hans medtäflare Orling användt i en genrebild. Denne, som tagit till konsten blott som ett trappsteg till anseende och välstånd, representerar den verldskloka talangen bland de unga, der för öfrigt par tre andra lätt antydda skilda riktningar i konstnärslynnet framträda, men dessutom som gemensamt drag afundssjukan och förtalet. Emot detta uppträder professorn med stränghet, ända tills han öfverraskar sig sjelf med ett skamligt utbrott af samma lidelse, såsnart han ser sig i fara att trängas från första rummet, som han så länge innehaft i publikens ynnest. Detta omslag, hvarigenom professorn blir hufvudfigur, är fint genomtänkt och dess verkan till lösningen af kärleksfrågan förträffligt utförd.

Som professor Stenvig, fick hr Dahlström den gamla målaren ganska lefvando fram, och hans hastiga sätt passade denna gången rätt väl in på den häftige, lättrörde artisten. Fru Bruno i Judiths rol var en förtjusande ateliergenie, som naturligtvis må-

ste verka bedårande på alla de unga konstnärsämnena. — Hr Franck måtte till en början ha gjort sig en osäker uppfattning af Witt. De första representationerna var han en inåtvänd, drömmande fantast, som gick olycklig och lidande omkring under grubbel öfver någonting, medan hans kamrater gjorde narr af honom — en i sig sjelft icke så oäfven uppfattning, om det blott varit en målare à la Osvald, af hvilken Witt nu omedelbart blef en „gengångare". Vid den sista representationen åter hade rolen fått den friska, ärliga och något påflugna karakter, som förf. onekligen åsyftat och hvilken man gerna tilldelar en obändig och kraftig konstnärsnatur. Det är ett godt stycke arbete från den förra uppfattningen till den senare och som gör hr Franck all heder. — Fru Branders generalska var så förnäm, att satiren sken igenom, och fröken Wennerqvists Grabow var trivial.

Under julen idel återtagna stycken, som heller icke mäktade fylla salongen under de eljes nog så tacksamma annandagjul- och nyårsdagskvällarne.

Men med 1886 gick en ny sol upp. Det gick rykten om tiotusental mark, som blifvit nedlagda i kostymer och dekorationer till vårsäsongens stora kassapjes, *Tiggarstudenten*. Det skulle bli något oerhördt i Nya teaterns senare annaler, och måste man gå tillbaka ända till opera- och stockjunkartiderna för att stöta på något dylikt. Teatern skulle slå ut spelårets trumf och ta igen alla halfva hus, man hade repeterat och sjungit, beställt kostymer efter ritningar från Wien och öfvat in gardister till statister. Och allt detta prat har icke bragt Tiggarstudenten på skam; ett evenemang i årets teaterkrönika blef den riktigt nog. Den har flere gånger å rad fylt salongen upp under taket, — första gången nästan idel förköpsbiljetter till de bättre platserna. För den publik, som icke begär mera af sin teaterafton än ett skratt, glad musik, mycket ljus och piggande, granna kostymer, äro nu sötebrödsdagarna inne. Måtte de bara sätta teatern i stånd att sedan ge sin elitpublik åtminstone en verklig dramatisk njutning fram på våren.

Intrigen är icke betydande, men har en historisk bakgrund, mot hvilken tecknar sig ett brokigt vimmel af polsk adel, sachsiska officerare, judar, borgare och slutligen äfven svenska dragoner; scenen försiggår i Krakau 1704, medan svenskarne närma sig denna den sista återstående af August den starkes polska besittningar. De komiska situationerna äro bredt anlagda och karaktererna karrikerade; det hela mera burleskt än roligt, men med den för våra dagars operett sällsynta förtjensten att icke vara slutfärdigt.

Vi återkomma törhända till denna prestation, som genom publikens ovanliga deltagande fått en större betydelse. Också kan man icke nog förvåna sig öfver de krafter teatern utvecklar på kuplett- och körsångens område, då detta ju icke är dess hufvudsak. Det hela går med kraft och nerv, körerna klinga bra,

flere mycket bra till och med, och det redan vid första rep sentationen. Uppsättningen, särdeles med balettscenen är lysa och inöfningen omsorgsfull, hvarför också teaterns intendent Malmgren fick taga emot publikens erkännande i det han fr ropades.

Medan nu Tiggarstudenten håfvar in pengar, få teaterns sta dramatiska krafter hvila och studera, och det är kanske varaktigaste vinsten af den vackra operetten.

— stst. —

Göran Magnus Sprengtporten.

XVIII.

Sprengtporten 1789—1808.

III.

När Sprengtporten i juni månad år 1789 återvände till St. Petersburg från den resa till svenska gränsen, han på kejsar Pauls befallning företagit för att närmare utforska den svenska regeringens afsigter mot Ryssland [1]), hoppades han att ofördröjligen få uti Italien uppå slagfältet förvärfva sig den krigaräära, hvarom han alltid drömt och hvilken han skattade högst af allt. Men hans förhoppningar skulle ej gå i fullbordan. Han kvarhölls i Ryssland. Kejsarn, som utan några sjelfviska afsigter till de hotade monarkernes försvar och för de fördrifne furstarnes återställande deltagit i koalitionen emot den franska republiken, började finna att hans bundsförvandter stridde endast för egna fördelar och för erhållande af dessa ej tvekade att handla tvärt emot de förklaringar, hvilka vid förbundets ingående blifvit afgifna. Engelsmännens beteende i Holland och österrikarenes i Italien mot de ryska trupperna endast ökade hans ovilja mot hans allierade. Dessutom var Paul personligen förbittrad deröfver, att ingendera af de med honom förbundna makterna ville erkänna hans rättighet till ön Malta, den han ansåg tillkomma sig, sedan en del af Johanniterriddarene, efter det fransmännen 1798 bemäktigat sig ön, valt honom till sin stormästare, en värdighet hvaröfver han icke var litet stolt. I början af år 1800 återkallade han derför sina trupper från Tyskland, der de samlat sig under Suworows anförande, och hans förbittring mot Frankrike började ge vika för vänligare känslor.

Kejsarens förändrade sinnesstämning blef icke obekant för den franska regeringen. Napoleon Bonaparte, hvilken sedan

---

[1]) Finsk tidskrift 1885 I s. 180.

den 9 november 1799 (18 brumaire år 8) såsom förste konsul med fast och stadig hand styrde det oroliga franska folket, ville på allt vis draga till sig Ryssland, emedan han hoppades att, sedan detta rike försonat sig med den franska republiken, dennas öfrige fiender skulle blifva tvungne att ingå fred, hufvudmålet för Napoleons sträfvanden denna tid. För att vinna kejsar Paul på sin sida gick förste konsuln till väga med stor klokhet och på ett sätt, som visade en förvånansvärd kännedom af kejsarns lynne och karakter. Han lät sin minister för utrikes ärendena, C. M. Talleyrand, i juni månad år 1800 meddela grefve Panin i Petersburg att förste konsuln vore villig återsända till kejsarn utan alla förbehåll de ryska soldater (vidpass 6,000 man), hvilka England och Österrike vägrat utvexla emot ett lika antal fångne fransmän, ehuru de ryska krigarene blifvit tillfångatagne, medan de i Holland och Italien stridde för nämda makters intressen. Dessa fångar ville förste konsuln förena i en kår, förse med nya uniformer och återlemna dem deras fanor han gjorde detta af aktning för den ryska armén, hvilken fransmännen på stridsplatsen lärt sig känna och uppskatta. I en annan skrifvelse lät Talleyrand derjemte Panin veta att franska regeringen vore benägen att till kejsarn öfverlemna Malta[1].

Redan de italienska fälttågen och bragderna i Egypten hade fylt kejsar Paul med beundran för Napoleons person; efter statsstrecket den 18 brumaire såg han i förste konsuln en representant af de styrelsegrundsatser, hvilka han sjelf tillämpade i sitt rike och dem han ansåg nödvändiga för monarkiernas bestånd. Derför, när ofvannämda skrifvelser efter många svårigheter och på besynnerliga vägar[2]) ändtligen, som det tyckes i slutet af augusti, kommo honom till handa, försonade han sig fullkomligt med Frankrike och brann af begär att så fort som möjligt sätta sig i förbindelse med den man, som

[1]) *Thiers*, Histoire du consulat et de l'empire, II s. 91 f. — *E. Daudet*, Les Bourbons et la Russie, (Revue des deux mondes för den oktober 1885, s. 544). — Tanken att erbjuda Malta åt Paul synes ha blifvit väckt hos den franska styrelsen genom det preussiska kabinettet. »Afträden Malta åt kejsarn», hade ministern Haugwitz yttrat till den franska ambassadören i Berlin, general Beurnonville; »det är hans käpphäst (c'est sa folie): jag tror han skulle kunna gifva en del af sitt rike för denna besittning.» (*Daudet*, a. st. s. 541).

[2]) Se *Daudet*, s. 544 ff.

stod i spetsen för denna stat. Han förklarade genast att han med nöje antog den franska styrelsens anbud så väl af Malta som af de ryska fångarne samt tillkännagaf att han ofördröjligen skulle sända en förtroendeman till Paris att med förste konsuln afhandla dessa ärenden, äfvensom öfverenskomma om andra punkter, som anginge de båda staterna.

Detta vigtiga och betydelsefulla uppdrag att återställa ett vänskapligt förhållande mellan tvenne makter, som i åratal stått i fiendskap till hvarandra, öfverlemnade kejsarn åt Sprengtporten. I början af september månad tillkännagafs officielt att nämde general skulle begifva sig till Frankrike för att emottaga de ryska krigarene och föra dem till Malta, till hvars ståthållare Sprengtporten på samma gång utnämdes, hvarjemte han dekorerades med malteserordens storkors. Men innan han hunnit begifva sig å väg, hade Malta (den 5 september) tvungits att gifva sig åt engelsmännen, hvilka ej visade någon benägenhet att öfverlemna ön åt kejsarn. Sprengtportens öppet erkända uppdrag inskränkte sig derför till att hemföra de i Frankrike befintliga ryska fångarne [1]).

En uppgift, hvilken franska emigranten D'Entraigues meddelat Ehrenström [2]), förmäler att kejsar Paul, då han underrättade grefve Panin om att han beslutit skicka Sprengtporten till Paris och grefven med uttryck af största förundran vid denna nyhet tagit ett steg tillbaka, skulle hafva yttrat: »Ni är förvånad — — Ni finner mitt val besynnerligt, men jag tycker jag handlar i sin ordning, då jag skickar en förrädare till en usurpator.» Denna anekdot synes oss föga trovärdig. Den var

[1]) Vid denna tid synes kejsaren velat använda Sprengtporten på mångfaldigt sätt: den 31 augusti (troligen gamla stilen) förkunnade hoftidningen i St Petersburg att Sprengtporten skulle blifva befälhafvare för en af de fem kårer, hvilka under grefve Pahlens öfverbefäl skulle sammandragas vid Östersjökusten, emedan »politiska omständigheter gifvit H. K. M:t anledning tro att ett vänskapsbrott med England skulle följa». Några dagar derefter (den 4 september) innehöll samma hoftidning en kejserlig befallning att Sprengtporten skulle stationeras vid den armé, som under Kutusows befäl formerades i Wolhynien. Samtidigt utnämdes Sprengtporten till chef för ett nybildadt musketör regemente. (*Stockholms Posttidningar* för år 1800 n:ris 111, 112, 131).

[2]) *Ehrenström,* Historiska anteckningar, II, s. 516.

lätt att uppdikta vid sammanställningen af Sprengtportens före gående lif och Bonapartes nyss vunna ställning[1]).

I oktober år 1800 afreste Sprengtporten från Ryssland Han anlände den 10 i samma månad till Berlin och tog i hos ryske ambassadören baron Krüdener. I Berlin hade ha den oförsyntheten att på svenska konungens födelsedag, den november, aflemna sitt kort hos svenska ministern vid de preussiska hofvet, L. von Engeström. Följande dagen ga denne en officiel bal, till hvilken han äfven inviterat de ryska ambassadören, med anhållan att Krüdener skulle tag med sig alla sina i Berlin befintliga landsmän; dock bad ha baronen »spara sig det oangenäma af Sprengtportens besök» Krüdener svarade sig icke kunna det, emedan »han hade ke sarens befallning att presentera honom öfverallt». Sprengtporte var äfven nog oblyg att infinna sig på balen, den han dock e dast en kort tid bivistade, då v. Engeström »manövrerade» s att Sprengtporten ej kunde komma i tal med honom. Emelle tid ansåg v. Engeström nödigt att härom inrapportera till Gu staf Adolf, hvilken lät tillkännagifva sitt nådiga gillande af v Engeströms beteende[2]).

I Berlin kvarstannade Sprengtporten öfver tvenne veckc i afvaktan på de officerare, hvilka skulle åtfölja honom; den 1 november afreste han från den preussiska hufvudstaden till Brys sel. Belgien jemte Tyskland vester om Rhen underlydde d Frankrike. Hans ankomst var förebådad och väntad med otå lighet. I Bryssel, dit han anlände den 9 december klockan e. m., emottogs han med de största ärebetygelser. Aldrig, berä tade tidningarna, hade sedan revolutionens början någon utländs general erhållit ett så lysande emottagande. En timme före ho nom hade general Clarke anländt till staden för att i förste kon suls namn helsa honom välkommen. Under kanonernas dån a reste de den 14 december tillsammans öfver Lille, der åtskillig

[1]) Äfven *Barfod* i sina handskrifna anteckningar yttrar sig (un der den 20 maj 1801) i samma anda. »Den förlupne general Spreng porten, skrifver han, blef af honom (kejsar Paul) först nyttjad ti underhandlingar med fransoserne, liksom en sitt fäderneslands förrå dare allra minst skulle vedervåga heder och ära vid att ingå i före ningarna med upproriska kungamördare».

[2]) *L. v. Engeström,* Minnen och anteckningar, utgifna af Elo Tegner, II s. 56. 57.

öfverläggningar egde rum, till Paris, dit de ankommo den 18 december sent om aftonen.

Sprengtporten åtföljdes af en utvald svit [1]) och hade till sin disposition betydande penningemedel [2]), så att han fritt kunde utveckla den ståt och den praktlystnad, hvarmed han älskade omgifva sig. Då han var utsänd af en mäktig furste, hvilken man ville vinna, visades honom af alla en uppmärksamhet [3]), som måste högeligen smickra hans fåfänga. Strax efter sin ankomst blef han emottagen af Napoleon och »uttryckte då för denne den beundran förste konsuln väckt hos kejsaren och yppade på samma gång sin suveräns afsigter; han lät förstå att, ehuru denne för sina egna länders säkerhet icke kunnat underlåta att taga del i en strid, hvars källa tycktes hota hela Europas lugn, hade han emellertid icke tvekat ett ögonblick att genast bortdraga sina trupper från koalitionen, så snart han märkte att de krigande makternas planer gingo ut på förstoringar, dem hans oegennytta och redliga afsigter icke kunde tillåta. Vid dessa förhållanden ansåg han sig lycklig att hafva kunnat närma sig Frankrike. Och emedan Frankrike och Ryssland, skilda från hvarandra genom ett stort afstånd, aldrig kunde skada hvaran-

---

[1]) Enligt Moniteur Universel för den 28 frimaire år 9 (19 decemb. 1800) utgjordes denna af »furst Josef Petrovitsch D'Olgorouki (!), hofrådet Hongberg, legationssekreterare i Dresden och handelskommissarie i Dantzig, kaptenen, grefve v. Tiesenhausen, Vinter, »officier de correspondence», och attachén Scheping, son till stormarskalken i Kurland».

[2]) 40,000 francs lyftade Sprengtporten i Lille, 200,000 frs i Paris, enligt Barfods uppgift.

[3]) Af Sprengtportens beskickning till Paris sökte den franska regeringen äfven begagna sig för att påskynda de då i Luneville försiggående underhandlingarna mellan Frankrike och Österrike; dock utan framgång. Härom skref den franske underhandlaren Josef Bonaparte den 18 december 1800 till Talleyrand. »Jag har ånyo talat med honom [Österrikes ombud grefve Cobenzl] om Sprengtportens resa och sagt honom i förtroende allt hvad man kunde förmoda angående hans beskickning; han har svarat mig att ingen kunde räkna på Paul I; att bemälde general var en talangfull man, men att han icke egde stor kredit; att han var en svensk öfverlöpare, som öfvergifvit Gustaf vid hans armés myteri i Finland, hvartill han varit det första upphofvet, efter att hafva varit ett bland konungens verksammaste redskap till utvidgandet af den kungliga myndigheten.» *(Du Casse),* Histoire des négociations diplomatiques relatives aux traités de Mortfontaine, de Luneville et d'Amiens. II s. 176.

dra, skulle det vara lätt för dem, ifall de vore eniga, att hindra andra förstora sig.» [1]) Napoleon gladdes öfver detta språk. »Eder suverän och jag — sade han — äro kallade att förändra verldens utseende.» »Under sådana auspicier, tillägger den franske författare, som meddelat ofvanstående, måste Sprengtportens beskickning lyckas. Den lyckades öfver hans förhoppningar.» Innan han lemnade Paris, voro de diplomatiska förbindelserna mellan Ryssland och Frankrike fullkomligt återstälda.

En del af de hedersbevisningar Sprengtporten under sin vistelse i Paris fick mottaga har Barfod meddelat i sina handskrifna anteckningar. »Den 3 januari 1801 förde Buonaparte i egen person honom att bese den berömda Gobelinsfabriken»; när den ryske generalen tvenne dagar derefter »bevistade den Lagstiftande Församlingens offentliga session, åtföljd af hela sin svit, gick icke allenast vakten för honom i gevär, utan rörde äfven trumman till parad»; »den 9 bevistade han med lika högtidlighet på Marsfältet den mönstring, som general Lannes der höll med konsulargardet». Monitören [2]) underrättar åter att, på anmodan af inrikesministern Chaptal, tre medlemmar af l'Institut national, botanisten Jussieu, målaren Regnault och arkitekten Raimond beledsagade Sprengtporten och hans följeslagare, då desse besökte de talrika minnesmärken den franska hufvudstaden inneslöt inom sitt område. Barfod förtäljer vidare: »efter general Sprengtporten åtnjöt så mycken heder i Paris, skulle han också hedra sig igen. Derför gaf han en lysande bal den 15 januari, hvilken af mer än 400 personer bevistades, men fru Buonaparte var, som parisertidningarna förmälde, hindrad att komma dit med sin familj. Franska generalen Clarke bevistade denna högtidlighet, hvarest bataviska ambassadörens fru gjorde les honneurs.» Barfod berättar äfven att Sprengtporten under sin vistelse i Paris »förtroligt umgicks med förre svenska ambassadören, baron Stael von Holstein och besökte denne några gånger om dagen under dess i början af februari månad iråkade sjukdom.» »Pariser bladen, tillägger Barfod härvid, gjorde general Sprengtporten till hans blodsförvandt, då det egentligen bör vara bundsförvandt, i anseende till baron Staels hemliga med-

[1]) *Daudet*, a. st. s. 550. — I följd af något misstag uppgifver Daudet att Sprengtporten anländt till Paris under den senare hälften af *november* månad 1800.

[2]) För den 5 nivôse år 9 (26 decemb. 1800).

vetande af Gustaf III:s mord, åtminstone uppenbara förtrolighet med dess mördare».

Först i slutet af mars månad 1801 afreste Sprengtporten från Paris, »öfverhopad af bevis på förste konsulns bevågenhet» [1]) och intagen af den lifligaste beundran för den stora personlighet, hvilken då ledde Frankrikes styrelse, en beundran som fortfor äfven sedan förste konsuln satt kejsarkronan på sitt hufvud. [2])

[1]) *Daudet,* a. st. s. 550; hvari dessa bevis bestodo omnämnes icke.

[2]) I en kort uppsats, »Mon opinion sur Bonaparte», författad år 1806 och samma år inlemnad till kejsar Alexander, yttrar Sprengtporten om Napoleon bland annat följande: »Af alla menniskor, med hvilka historien till denna dag sysselsatt sig, eller med hvilka hon framdeles skall sysselsätta sig, för att till efterkommande öfverlemna deras goda eller dåliga handlingar, skall Bonaparte otvifvelaktigt vara den, som genomlupit den mest förvånande bana och som från en simpel enskild person, af en knapt känd slägt, uppnått den högsta graden af storhet och ära.

De, som i honom skåda blott en ränkfull usurpator, jemföra honom med Cromwell, men denna jemförelse tyckes mig icke passa in. Cromwell bildade sjelf det parti, som satte honom på hans laglige konungs plats, Bonaparte har blifvit drifven af sitt.

Följom honom på hans bana sedan hans första inträde i Nationalförsamlingen [Sprengtporten menar troligen femhundra-rådet], dit han blef kallad af sina vänner och några goda hufvuden, förskräckta öfver Frankrikes öde under några egoistiska bofvars styrelse, intill hans uppstigande på tronen, hvartill han kallades af dessa samma personer, hvilka lidelsefullt sökte en styrelse mera öfverensstämmande med nationens anda, — och jag ser i honom endast en djerf och lycklig soldat, som med en fast och lugn själ låter sig ledas af händelserna.

Frankrike ville ett krönt hufvud för att återtaga sitt rum bland Europas makter, och Bonaparte har endast ändrat namn, då han gick från konsulatet till tronen.

Som förste konsul var han redan allt hvad han kunde vara, som kejsare finner han sig undanskymd. — — Otvifvelaktigt har han sjelf insett detta nedgående af sin personliga ära, ty en stor mans ära ligger icke i hans titlar, utan i hans handlingar. Också har han för att nedstiga från sin höjd måst ega denna underbara kärlek för det allmänna bästa, som ej medgifver några gränser för våra offer och som jag för min del anser vara hufvuddraget i hans karakter.

Och om — så slutar Sprengtporten sitt bedömande af Napoleon — bland de namn, hvarmed efterverlden betecknar dem, hvilka genom sina handlingar upphöjt sig öfver andra, benämningen usurpator kunde ett ögonblick fördunkla hans rykte, skall han icke desto mindre vara den man i detta sekel, som gjort sig mest förtjent om kommande århundraden.

Sprengtportens beskickning till Paris var onekligen dei mest lysande tilldragelse i hans skiftesrika lefnad. Men den be låtenhet han kände öfver kejsarns förtroende fördystrades, innar han knapt börjat sitt värf, genom en smärtsam familjeolycka. Hans son, Magnus Wilhelm, hvilken kort efter Gustaf den tredjes död blifvit utnämd till stabsadjutant hos konung Gustaf Adolf och kapten i armén samt några år derefter under konungens och hertigens vistelse i Petersburg (1796) blifvit befordrad till öfveradjutant och major i armén, hade, efter det Gustaf Adolf sjelf öfvertagit styrelsen, lemnat den svenska tjensten och blifvit anstäld vid ett ryskt regemente som öfverstelöjtnant. Faderns spelpassion hade öfvergått till sonen. En händelse vid spelbordet kom honom att sjelf förkorta sina dagar i november månad år 1800 [1]). Denna hemska tilldragelse måste göra ett häftigt intryck på ett så lättrörligt sinne som Sprengtportens, ehuru sonen i flere hänseeden var af olika åsigter med fadern.

Ett annat olycksbudskap nådde Sprengtporten innan han lemnade Frankrike, kanske redan i Paris. Hans gynnare Paul hade upphört att regera den 23 mars, och Sprengtporten kunde ej vänta att Alexander I skulle omfatta honom med samma ynnest, som den fadern visat honom. Visserligen emottog den nye kejsarn honom nådigt, då han efter välförrättadt värf i medlet af juni månad år 1801 återkom till Petersburg: han utmärktes med Alexander-Newsky-orden, hvilken som ett synnerligt bevis på kejsarns bevågenhet infattad i diamanter till delades honom, hvarjemte de officerare, som åtföljt honom, befordrades och anstäldes vid hofvet; men likväl visade det si snart att man i Petersburg ville blifva af med hans person. De 25 januari (6 februari) 1802 utgick ett kejserligt reskript, hvar genom generalen af infanteriet baron Sprengtporten på tre år tid permitterades till utländska badorter, hvarvid, på grund a

[1]) Innan han utförde sin förtviflade handling, tillskref den ung Sprengtporten Klick ett bref, hvari denne utsågs till verkställare a hans sista vilja. Underrättelsen om Sprengtportens död jemte en a skrift af nämda bref kom Klick tillhanda omkring den 12 (23) noven ber 1800. (Klick till fältmarskalk Soltikow, Charkow den 19 (30) no vember 1800.) Magnus Wilhelm Sprengtporten efterlemnade en ick obetydlig förmögenhet, hvaraf en del, omkring 20,000 riksdaler riks gälds, enligt hans förordnande, tillföll hans kusiner Gustaf Magnu och Vendla Sofia Glansenstjerna, den senare gift med kaptenen A. J Munsterhjelm.

n ukas, den Katarina II utfärdat den 20 (31) mars 1791, hans aflöning, uppgående till 5493 rubel 18 kopek, på utländsk botten skulle beräknas till 50 holländska stiver för rubeln (ung. 5 finska mark) och förskottsvis hvarje halfår utbetalas. Men kort härefter erhöll han en annan bestämmelse. Detta skedde möjligen på hans egen anhållan: kanhända fann Sprengtporten det föga angenämt att som förvisad uppehålla sig i länder, der han nyligen uppträdt med all den ståt, som höfves en mäktig furstes sändebud. Vare härmed huru som helst, alltnog, nämda år 1802 förordnades han att inspektera Rysslands södra gräns från Kiachta till Astrachan; följande året finna vi honom i Cherson, der han ännu i början af år 1804 befann sig. Sistnämda år, den 28 februari (12 mars) erhöll han på egen begäran tillstånd att i april sjöledes begifva sig från Achtiar (Sevastopol) till Konstantinopel och derifrån till Korfu, hvarvid han skulle förskottsvis få uppbära ett års anslag. Denna sjöresa var dock icke utan politiskt ändamål. Barfod förmäler [1]) att Sprengtporten 1804 »for till Konstantinopel att förbereda ryska krigsmaktens durchtåg genom turkiska hufvudstaden» och »derifrån till Korfu att på ryska viset sätta i ordning denna så kallade Sju öarnes republik». Ifrån Korfu återvände han (1805?) till Ryssland.

Kort efter sin hemkomst anmodades Spengtporten af inrikes ministern grefve Kotschubey att afgifva utlåtande öfver ett af en komité uppgjordt förslag till förbättrande af militärväsendet i det ryska Finland. Hufvudpunkten i detta förslag, hvars närmare detaljer vi icke känna, innehöll att rekryteringen i provinsen för framtiden skulle upphöra; deremot skulle i Viborgs län ett slags indelt jägarekår bildas och uppsättas af jordegarene sålunda, att tvenne mantal tillsamman uppstälde en jägare, hvarförutan fyra mantal förenade sig om att utrusta en reservist. Derjemte bestämde förslaget att de jordegare, hvilka besutto större lägenheter, skulle ha rätt att som sina arbetare upptaga hvarje jägare, som vore lösdrifvare eller ej egde annat försvar.

Sprengtporten afgaf det äskade utlåtandet den 5 (17) febr. 1806. [2]) Han inledde det med förklaringen att han kände

---

[1]) I sina handskrifna anteckningar.

[2]) »A son Exc. M:r le Comte de Kottzoubé au Sujet d'un projet de Me(i)lice pour la Findlande Russe». Egenhändigt concept i univ: bibl. i Hfors. — Hr *Eklund*, några upplysningar om G. M. Sprengtporten s. 11, 12.

sig högst smickrad af ministerns förtroende och efter förmåga skulle söka rättfärdiga det, ehuru han måste hysa misstro till sina insigter uti ifrågavarande ärende. »Det är så längesedan — yttrade han — som jag förlorat ur sigte allt det, som rör det ryska Finlands civila och politiska förvaltning, enär man nu, för första gången sedan senaste krig, täckes meddela mig styrelsens åsigter i detta hänseende, att jag med skäl fruktar att kunna misstaga mig, då det gäller ett säkert omdöme, grundadt på kännedom af alla lokala förhållanden.»

Derefter öfvergående till sjelfva förslaget, ansåg han att den nytta, som åsyftades, på intet sätt kunde vinnas medels dess utförande, emedan detta blefve betungande såväl för kronan, hvilken nästan ensam finge åtaga sig de betydligaste kostnaderna, som för sjelfva landet, hvars börda man ville lindra, enär detta i krigstid hade att uppställa ett större antal soldater än under nu gällande stadganden. Dessutom vore förslagets verkställande opolitiskt, i anseende till de omständigheter, som här vid lag egde en synnerlig vigt, vid betraktande af de lokala omständigheter, hvilka så naturligt förenade den ryske finnen med hans landsman på andra sidan gränsen.

Men om redan anförda skäl — fortfor Spengtporten — icke vore nog öfvertygande att föranleda förslagets förkastande, måste detta dock ske, då man toge i betraktande att frälsehemmanen ej voro förpligtade att uppställa soldater, hvarför deras innehafvare för utgörandet af sagda tunga borde erhålla vederlag af kronan, och vidare betänkte att de lösdrifvare och deras gelikar, hvilka af egendomsegarne antages som arbetare, i verkligheten blefve snarare possesionaternas trälar än kronans soldater. Komitén, som utarbetat förslaget, hade derför utlåtit sig ganska förståndigt, då den bestämt att verkställigheten skulle uppskjutas, till dess allt som i allmänhet rörde det ryska Finlands styrelse blifvit offentliggjordt och bragt i ett system, gilladt af Hans Kejserliga Majestät.

»Först då — yttrade Sprengtporten vidare — kan utan kränkning af lagar, som nu gälla eller framdeles blifva gällande,[1]) den föreslagna inrättningen komma till stånd, då det i flere militära hänseenden otvifvelaktigt vore nyttigt att hafva en sådan jägarekår bosatt i landet för att der vänja sig vid lokalen. Men

---

[1]) »Sans préjudice aux lois déjà établis ou à établir.»

mare långt ifrån att bilda den af infödingarne: desse duga icke till något i eget land, emedan man kan taga för afgjordt att de vid första bösskott skola gömma sig antingen i djupet af sina skogar, hvilka blott de sjelfve känna, eller på andra sidan om elfven [Kymmene], der de blifva för oss mer farlige än nyttige; jag skulle råda att derstädes bosätta ryssar: desse kan kronan utan svårighet taga bland de mest villiga i massan af sina rekryter eller köpa uti rikets olika provinser och sedan bosätta på sina egna gods.»

Gåfve man detta förslag, tillade Sprengtporten, någon utvidgning, skulle kronan i denna ryska milis ega en liten koloni af både krigare och åkerbrukare, hvilka sjelfve kunde sörja för sig och rekrytera sig inom sina egna familjer, såsom det för det närvarande skedde bland de längs Kaukasus-linien och vid Irtisch i Siberien bosatte kosackerna, »hvilka befinna sig i det mest blomstrande tillstånd». Sålunda skulle äfven folkmängden i det ryska Finland förökas och dess gränser vaktas bättre än hittills.

För den ringa tunga, som härigenom åhvälfdes den vestra gränsprovinsen, skulle denna — så afslutade Sprengtporten sitt utlåtande — erhålla en fullt motsvarande ersättning, »om man derifrån tillsvidare toge rekryter endast för flottan, med åt innevånarena lemnad frihet att utgöra manskap eller i stället erlägga penningar, såsom brukligt är i de provinser, hvilka gränsa till Polen».

Men hvarken komiténs eller Sprengtportens förslag vunno kejsarns godkännande: de militära förhållandena i det ryska Finland förblefvo oförändrade intill den tid, då sagda provins förenades med storfurstendömet Finland.

Med skäl har man anmärkt att, i fall det af Sprengtporten framstälda förslaget blifvit utfördt, Viborgs läns förening med det öfriga Finland blifvit omöjliggjord, och man har förvånat sig öfver att ett sådant projekt kunnat utgå från Sprengtporten. Men Sprengtporten hade aldrig ens förestält sig möjligheten af att hela det ryska Finland skulle kunna sammanfogas med det svenska. Till och med då sjelfständighetspartiet trodde sig kunna räkna på de största eftergifter från Rysslands sida, hade det aldrig vågat begära mera än den del af det gamla Finland, som Ryssland förvärfvat genom freden i Åbo: när Sprengtporten nu, år 1806, inlemnade det begärda utlåtandet,

erinrade han sig blott att han var den ryska kronans undersåte, och angaf derför enligt bästa öfvertygelse de medel, hvarigenom försvaret vid gränsen mot Sverige på lämpligaste sätt kunde befrämjas.

Att han icke öfvergifvit tanken på Finlands sjelfständighet röjde sig snart.

Då han efter femton års förlopp blifvit af en minister rådfrågad i ett ärende, som berörde politiska förhållanden, trodde han sig kunna direkte meddela kejsarn sina åsigter i större och mera betydande frågor, hvilkas lösning sysselsatte Europas mäktigaste stater. År 1805 hade Alexander i förbund med England, Österrike och Sverige uppträdt i strid mot Napoleon. Slaget vid Austerlitz hade tvungit Österrike till fred och Rysslands härar att draga sig tillbaka inom eget område. I början af år 1806 bestämde sig jemväl Alexander för att underhandla med Frankrike. Statsrådet Oubril skickades för detta ändamål till Paris, der han äfven den 20 juli samma år afslöt ett fredsfördrag. Detta ratificerades dock icke af den ryska kejsarn, hvilken emellertid blifvit vunnen för det engelska partiet och så mycket hellre ville fortsätta kampen mot Napoleon, som Preussen stod i beråd att vända sina vapen mot Frankrike. Medan Oubril underhandlade i Paris och det kunde förmodas att en försoning mellan de begge kejsarne skulle komma till stånd, inlemnade Sprengtporten till Alexander några betraktelser med anledning af Europas dåvarande politiska ställning, benämda: »Mina drömmerier under min hvila»[1]) och åtföljda af en skrifvelse, åsyftande att förmå kejsarn till den innerligaste förening med Frankrike, hvarigenom såväl Ryssland skulle vinna stora fördelar, som äfven Finlands oberoende åstadkommas.

»E. K. M:t», så började Sprengtporten sin skrifvelse, har behagat döma mig till hvila, medan E. M:ts trupper dela äran af E. M:ts arbeten.

Min pligt befaller mig att med undergifvenhet vörda E. M:ts vilja, och mitt nit, som intet kan undergräfva, öfverlemnar nu åt Eder, Sire, frukten af min ledighet.

---

[1]) »Mes Rêveries de Mon Repos». Dessa innefatta fem korta uppsatser, öfverskrifne: 1) Questions importantes à resoudre; 2) Le Balancier. 3) Un mot sur l'Angleterre; 4 Quelques choses sur Corfou et les Isles Joniques; 5) Mon Opinion sur Bonaparte.

Måtte dessa betraktelser — — — öfvertyga Eder om en ängifvenhet för Edra intressen, som ej skall slutas förrän med itt lif.

E. K. M:t skall kanske säga: hvarmed befattar ni er? ed Eder ära, Sire, och med ett rikes, som sedan nästan 19 är mitt fädernesland, och jag trotsar den trognaste af Edra dersåter att älska dess lycka och välgång mer än jag.»

Öfvergående efter denna inledning till det egentliga ändalet med sin skrifvelse, yttrade Sprengtporten det han, genom ı långa erfarenhet han förvärfvat vid de olika uppdrag, han ler loppet af sitt lif fått utföra, senast i Frankrike, hade lärt känna karakteren och grundsatserne hos de förnämsta per-.er, som för det närvarande ledde fastalandets angelägenheter. .n trodde sig ej begå något misstag, då han försäkrade kejsarn denne alltid från Frankrikes sida skulle röna det hjertligaste mötesgående, hvilket äfven vore naturligt i betraktande af sslands och Frankrikes ömsesidiga läge. Det behof Frank-e hade af kejsarns understöd, för att med någon framgång ta sin strid med England, skulle föranlåta det att söka Ryss-ds vänskap och till och med att göra politiska uppoffringar, ıraf kejsarn, om han begagnade sig af det gynsamma ögon-:ket, kunde draga de väsentligaste fördelar. På Österrike ı Preussen kunde man ej förlita sig. Österrikes beteende le varit förvånande: Preussens vänskap hade ej ännu visat i handling: emellan dessa två makter skulle kejsarn endast aga en falsk ställning; hans uppgift vore att förblifva lugn, ten inom egna tillgångar, färdig att slå till, allt efter händel-na. Visserligen hade Frankrike förökat sitt välde i Italien. .en då Ni försvarar Polen under ett hufvud af Edert blod,[1] r Ni vederlag derför, och denna åtgärd skall godtgöra det da politiska fel Eder Höga Farmoder begick, då hon tillät lningen af ett värn, så nödvändigt för hennes tyska gränsers rghet. Det som en Bonaparte förmått öfver Österrike, det rmår visserligen Ni öfver Preussen; hvad behöfver Ni mera r att vara säker om framgången af ett företag, som skall för-

[1]) Vid denna tid fans i kejsar Alexanders omgifning ett parti, vilket arbetade på Polens återställande såsom ett skildt konungarike ıed grundlagsenlig författning: det nya riket skulle dock ej erhålla n egen konung, utan styras af Rysslands kejsare.

eviga Eder ära och för alltid betrygga Edert rike. Finlands oberoende skall fortskrida i jemnbredd med detta företag. Sverige har icke mer någon Gustaf III att sätta sig deremot; nämda land skulle fåfängt vilja det, och England och Preussen skulle förgäfves försöka att lägga hinder i vägen, när en landstigning vid Themsen och en armé i Berlin verkade för samma mål.»

Sprengtportens politiska betraktelser och de råd han i ofvananförda skrifvelse gifvit, utöfvade ej någon verkan på kejsar Alexander. Denne förband sig tvärtom med England och Preussen samt lät sina härar ånyo draga i fält mot Napoleon. Ej heller denna gång anlitades Sprengtportens medverkan på stridsplatsen: han måste fortfarande dväljas i sitt »Mon Repos». Den tvungna overksamheten synes ha grämt honom djupt, hvarjemte hans stolta sinne förbittrades af det öfvermod och det förakt, hvarmed han bemöttes af de ryska magnaterne. Hans ställning i Ryssland måste verkligen ha blifvit hardt när olidlig, emedan han nu åter började vända sina blickar tillbaka till Sverige och på allvar ernade söka en bostad i sitt förra fädernesland. Bland de sprengtportenska pappren uti universitetsbiblioteket i Helsingfors finnes en för detta ändamål af honom egenhändigt uppsatt, »till den svenske konungen» ställd böneskrift. Denna är onekligen affattad med stor skicklighet; af det förflutna nämnes blott hvad som ej kunde undvikas, tonen är värdig, hvarken krypande eller öfvermodig, ehuru icke saknande en viss stolthet. Den lyder ordagrant;

»Till dän svänska konungen!

Med fullkomligaste förtröstan på En god och rättvis Konungs Nåd; ett rent uppsått att utplåna framfarne mistag; och med det outsläckliga nit och än brinnande kärlek för ett älskatt fosterland, som utståndne förföljelser, förtydningar och misöden ej kunnatt förminska, nedlägger här, Allernådigste Konung, för E. K. M. fötter en gammal gråhårig ärlig infödd finne sin underdåniga vördnad, och lika ödmiuka Bön, att få till fäderneslandet återkomma, för att än bliva så lycklig att uti dessa brydsamma tider om kriget fortfara skulle få under E. K. M. egna ögon göra de sista dagar af sin lefnad nyttiga till dess och rikets tienst, och derefter åtnjuta den för alla ädla sinnen så tröstfulla som ypperliga belöning, att få besluta sin lefnad på sina fäderns jord.»

Tiden, när ofvanstående supplik blifvit affattad, kunna vi te närmare angifva. Af innehållet framgår blott att sådant ett mellan åren 1805—1807, då Gustaf Adolf företog sina vidderliga krigståg i Norra Tyskland.

Huruvida nämda böneskrift verkligen blifvit inlemnad till lerbörlig ort kan betviflas: emellertid ådagalägger den tydli- i att Sprengtporten, vid tidpunkten för dess nedskrifvande, ergifvit föregående planer och lemnat den finska sjelfständig- en helt och hållet å sido.

K. K. Tigerstedt.

Våra folkskrifter.

Om man frånser den religiösa undervisningen, är arbete folkets upplysning hos oss ej af gammalt datum. Det är st sedan par årtionden vi hafva ett ordnadt folkskoleväsende, n från denna tid har intresset för folkupplysningen visat sig 'en på många andra sätt, såsom genom tillställande af folk- ter, hållande af folkliga föredrag äfvensom genom utgifvande särskildt för folket lämpade skrifter. Dylika publikationer nna utan tvifvel blifva af betydelse för folkbildningen och äro rför förtjenta af uppmärksamhet.

Förtjensten af att ha börjat med utgifvandet af en verk- serie dylika skrifter tillkommer *Nyländska studentafdelningen.* der rubriken: »Pennibibliotek för svenska allmogen i Finland, gifvet af nyländingar» hafva under åren 1866—80 trettiosju ften, hvarje omkring 20 ss.. 8:o, utkommit (på G. W. Edlunds lag). Utgifvandet synes nu, åtminstone för någon tid hafva stannat. — Äfven en annan studentafdelning, den *vestfinska,* r föranstaltat utgifvande af småskrifter för folket. Dess »Pen- kirjasto» omfattar 16 häften, utkomna på finska språket un- r åren 1867—1880. Derjemte har G. W. Edlund föranstaltat r mindre samlingar på finska språket, innehållande resp. fyra h tio nummer, mest öfversättningar. — Det är naturligt att ssa publikationer något måste träda tillbaka, om de också ej

förlora sin betydelse, sedan allmänna sällskap bildats med uttryckligt syfte att arbeta för folkupplysningen. Sålunda har man att för den största mängden folkliteratur tacka »*Folkupplysningssällskapet*»; och i samma riktning, ehuru äfven med annan närmare uppgift, arbetar sedan något år sällskapet »*Svenska folkskolans vänner*».

I följd af den offentliga karakter dessa sällskap ega, äro deras publikationer närmast egnade att bli föremål för granskning och lemna ledning för bedömande af de principer, som vid arbetet för folkbildningens höjande genom folkliteratur hos oss blifvit följda. Ehuru ett och annat häfte redan förut blifvit af kritiken (särskildt af Finsk tidskrift) uppmärksammadt, har man väl blott undantagsvis sökt bilda sig en åsigt om publikationernas betydelse i deras helhet.

En granskning i detalj kan ej vid detta tillfälle ifrågakomma, och vore äfven, i betraktande af ämnenas olikartade natur, för en enskild omöjlig att genomföra. Det är skrifternas lämplighet såsom läsning för folket jag haft till ögonmärke vid deras genomgående.

Folkupplysningssällskapets första skrift utkom 1875; granskningen må derför omfatta ett decennium eller sträcka sig till utgången af 1884. Under denna tidrymd hafva 45 nummer (50—100 ss. 8:o) utkommit såväl på finska som svenska språket, deribland några i förnyad upplaga. Svenska folkskolans vänners skrifter omfatta åren 1883—85.

Bland författarne till Folkupplysningssällskapets skrifter finner man i många fall personer med utbildad stilistisk förmåga och vetenskapliga studier inom de ämnen, som af dem behandlas. Detta bidrager å ena sidan till stadga och säkerhet i framställningen, men förorsakar stundom att framställningssättet blir mindre populärt, stundom tort och docerande. Ett stort antal bland skrifterna äro försedda med förtydligande och upplysande afbildningar, som betydligt föröka deras värde.

Folkupplysningen är ett obestämdt begrepp. Men om detta böra vi ega klarhet, förrän vi kunna gå till en granskning af i hvilken mån de enskilda skrifterna motsvara sitt ändamål att upplysa folket. I Folkupplysningssällskapets stadgar § 1 heter det: »Folkupplysningssällskapets ändamål är att utgifva nyttig, populär och billig literatur — — —». Om man lättare kan fatta hvad som menas med *populär*, är åter uttrycket nyttig sär-

deles mångtydigt. Vi ville gerna veta huru sällskapet sjelft fattat sin uppgift och hafva derför äfven på andra håll sökt efter ledning härför. I skriften n:o 41 sid. 3 säger förf. A. A. Granfelt, sällskapets sekreterare: »Sällskapets syfte är ju utvidgandet af läsarens kunskapsmått». I förordet till n:o 3 säger dess författare om folkupplysningens betydelse, att den väl »ej kan vara annan än att genom enkelt hållna afhandlingar i det menskliga vetandets olika områden det hufvudsakligaste af hvad de lärde medelst sina forskningar ledt sig till meddelas åt sjelfva folket». Det synes som om en ungefär sålunda formulerad åsigt äfven ledt sällskapet vid dess publikationer. Det kan dock ifrågasättas huruvida ej detta lätt leder derhän, att literaturen blir hvarken nyttig eller populär; ej såsom skulle detta i allmänhet vara fallet med sällskapets skrifter, långt derifrån, men en och annan publikation tyder dock ditåt.

Det händer lätt att man anser det ämne, hvaråt man sjelf egnat studier och intresse, äfven vara af intresse och betydelse för folkbildningen. Men i sjelfva verket är det så, att lösryckta meddelanden, som ej stå i sammanhang med läsarens föreställningar och idékrets, hafva ringa eller ingen betydelse. Jag tror att man i detta fall måste förfara så pedagogiskt som möjligt, om man vill att kunskaperna skola få någon uppfostrande betydelse och blifva i lifvet användbara. Man bör utgå från sådant, som står läsaren så nära som möjligt; ansluta sig till sådana omständigheter, angående hvilka han verkligen begär upplysning, eller behandla frågor, der man genom att vädja till hans erfarenhet kan framkalla intresse. Man bör således betjena sig af en pedagogisk heuristisk metod. Dermed är likväl ännu icke bestämdt hvilka vetandets områden böra i främsta rummet för läsaren öppnas. En bestämning af negativ art kan likväl genast göras. Inga egentliga fackkunskaper böra meddelas. Hvad som framställes bör ega betydelse för hvarje läsare.

Detta kan åter ej vara annat än sådant, som bidrager att föra menniskan till sjelfkännedom, till kännedom af menniskolifvets lagar och de naturens lagar, af hvilka menniskans handlingssätt är bundet och beroende. Det som meddelas bör vara sant, bära en ideel (ej en rent utilitaristisk) pregel och fängsla läsarens intresse: annars blir det för hans bildning mer eller mindre betydelselöst. Då vi tillägga att man *för närvarande* ej får bland den stora mängden förutsätta några egentliga förkun-

skaper, utom religiösa, äro de synpunkter i korthet angi enligt min åsigt borde uppmärksammas vid utgifvande ning för folket.

Då *religionen* är en hela menniskan beherskand kunde det synas som om utbredandet af religiös literatu vara för ett folkupplysningssällskap ett vigtigt värf.] verket är det dock ej så. Detta ömtåliga värf öfv bäst åt kyrkans egna tjenare. Asketisk eller uppbygg ratur har folket dessutom alltid haft jemförelsevis bäst till. Det enda vore att söka gifva folket en *klarare* upp af de religiösa spörsmålen. Och härtill har Folkuppl sällskapet sökt bidraga genom tre skrifter, utkomna u briken: »Frågor och forskningar inom den kristna rel område» af A. F. G.

I det första af dessa häften gifves en upplyftand ställning af ämnet: Hvarför blef Gud menniska på jord det kan, om det ock står uppbyggelseliteraturen nära, u vel utgöra en motvigt mot mången predikants osunda svammel och fromleri i samma fråga. Det andra häft vigtiga stridsfrågor inom ortodoxins eget sköte i vårt la är något didaktiskt och mindre lättfattligt. Det tre »Om Guds nåd och menniskans frihet» behandlar ett nästan rent spekulativ beskaffenhet, är derför svårfattligt vis halft spetsfundigt, till exempel sid. 38, der undersök resultat anges: »Guds nåd upphäfver sig i menniskans fril den framkallat, för att menniskans frihet åter skall upph i nåden, åt hvilken den hängifver sig». Afhandlingen teologisk synpunkt ha sina stora förtjenster; denna spel öfver menniskoanden in abstracto kan dock aldrig an folkelig.

I det rörliga menniskolifvet med dess strider och men äfven dygder och ädla handlingar lär menniskan känna sin egen natur. I den religiösa kunskapen och i hos folket har framställningar ur *kyrkohistorien* en god ningspunkt. Bland Folkupplysningssällskapets förtjenstful ter på detta område lemnar »Judarnas sista strid», öfver från norskan, en mera historiskt-kritisk och utförligare, m ske ej så liflig framställning af samma ämne, som förel i psalmboken under titeln: »Jerusalems jemmerliga förs »Roms katakomber» af E. N. är en stämningsfull skil

vackert språk från kyrkans äldsta tider. »Valdenserna» af J. Salovaara är en refererande framställning, öfversigtlig, men utan någon större liflighet. »Johan Huss» samt »Klosterlifvet och munkväsendet», båda af E. Ag., äro rätt förtjenstfulla, den senare skriften särdeles fullständig och belysande kyrkans ställning under medeltiden. Samlingen af sällskapets skrifter öppnades med ämnet »Huru det finska folket kom till läskunnighet», af L. L. Laurén, som i ett enkelt språk visar huru alla de bruk och inrättningar, hvarpå religionsundervisningen bland folket nu är baserad, småningom hafva uppkommit.

Om kyrkohistoriska skildringar bidraga till en klarare och mindre ensidig uppfattning af religiösa spörsmål och derjemte äfven kunna vara af uppfostrande betydelse, är detta senare i hög grad äfven fallet med framställningar ur eget lands och folks *historia.* I detta afseende återstår ännu mycket att göra hos oss, och här hafva ej heller Folkupplysningssällskapets publikationer mycket att bjuda på. Hit kunna vi dock på sätt och vis räkna kronan bland den nationela literaturen: »Fänrik Ståls sägner», hvaraf i finsk öfversättning redan andra upplagan utgifvits af sällskapet. Dertill sluter sig på ett förträffligt sätt en varm skildring af »Finska kriget åren 1808—1809», af K. F. Kivekäs, hvarigenom sångernas historiska bakgrund klart framträder. Om det framför allt gäller att lära känna sig sjelf och sin ställning såsom medlem af eget folk och detta närmast inhemtas af den egna historien, är likväl äfven kännedomen af den allmänna historien i detta afseende af vigt. Karakteristiker af utmärkta personligheter, till hvilket folk de än höra, höja läsarens blick och förädla hans tänkesätt. Till denna grupp kunna vi räkna en intressant framställning af den ur folkets led utgångna frihetshjelten »Guiseppe Garibaldis lif och verksamhet» af E. H. P.

Äfven rena fantasiskapelser, *berättelser,* helst ur folklifvet, kunna vara af betydelse för folkets sjelfkännedom samt framkalla bättre känslor och ideela tankar. Berättelserna böra gifva intryck af något verkligt sant och helt; tendensen bör ej framträda, ja, noga taget måste man yrka att de böra vara verkliga konstverk för att ha full betydelse. På sådana fullt tillfredsställande arbeten har folkliteraturen alltid lidit brist. Till det bästa slaget måste man räkna Päivärintas trohjertade, gripande, förtröstansfulla, om ock något resonnerande teckning ur hem-

lifvet: »Min lefnad». Mycket underlägsen är den estniska författaren J. Pärns berättelse ur estniska folklifvet: »Eget hemman, egen herre». Författarens egen känsla och hvassa resonnemang ingriper störande i den annars lifliga berättelsen. Tvenn häften innehålla präktiga folksagor med roliga teckningar i grofva raska drag. Vi tro dock att sällskapet gjort rätt uti att ej gifvi för mycket af den sorten, ehuru fantasin nog har sina berättigade anspråk. Till denna grupp torde vi, om vi ställa oss på folkets ståndpunkt, äfven kunna räkna »Kalevipoeg, i korthe skildrad af K. R.», och skildrad på ett vackert sätt. Det kan likväl ifrågasättas om ej, åtminstone för den svenska befolkningen, en dylik skildring af Kalevala legat närmare. En öfversättning af Runebergs Elgskyttar hade för den finska befolkninge i sådant fall kunnat vara ersättning.

Vigtigt i högsta grad för menniskan är att känna *naturen* och naturlifvets lagar och sin ställning i natursammanhange Detta är det bästa sätt att utrota vantro och vidskepelse. U skriften »Om kroppens organ och deras förrättningar» af J. A. I är en vetenskapsmans djupa och klara blick på ett förträffli sätt förenad med en populär framställningsform. Deremot ä skriften »Om blommorna och deras uppgift» af J. P. N. så speciel och så vetenskapligt hållen och har derjemte en så lit praktisk syftning, att vi högeligen betvifla dess lämplighet so folkskrift. Häftet »Om ljuset» af K. J. H. är skrifvet på e vackert språk; praktiska erfarenhetsrön äro förenade med vetenskaplig förklaring; det ligger i sakens natur att dess läsnin fordrar mycken eftertanke.

Vi tveka hvart vi böra hänföra skrifterna »Om jernet» a F. G. Bergroth samt »Om boktryckeriet» af Antti Jalava; de förra är visserligen instruktiv, men docerande, och kan hänföra till fackliteraturen; den senare är enkel och klar, och skriven med en verklig pedagogisk skicklighet. Att den likväl e alltid är lätt att fatta beror på att i ett dylikt ämne autopsi ä nödig. Den hör äfven till fackliteraturens område, som vi e ville se infördt bland *allmän* folkliteratur.

Skriften om »Eldsprutande berg» kan väl ha sitt intresse men någon egentlig betydelse kunna vi ej tillmäta den, då fö reteelsens verkliga natur ännu är outredd och fenomenet är fö vårt land främmande. — Hvad geografiska och andra upptäckter beträffar, kunna de ej vara af någon betydelse eller ens a

något större intresse för dem, som förut äro främmande på det geografiska området. Detta omdöme måste vi derför fälla öfver skrifterna »David Livingstone», af B. Lagus och »James Cook's resor» af A. F. H., ehuru de ingalunda sakna formela förtjenster. Detta gäller än mera »Ett besök i Pompeji», reseminne af K. F. I., som genom det vackra, vårdade språket och den fina teckningen deremot skänker den bildade och med förhållandena något förtrogna läsaren stort nöje.

På gränsen mellan historia och naturforskning ligger *geografin,* som kanske derför tidigare bort nämnas. Folkupplysningssällskapets förnämsta och värdefullaste publikationer tillhöra detta område. De kunde förtjena sitt särskilda kapitel. Här vilja vi blott omnämna att de omfatta 11 rikt illustrerade häften i stort kvartformat, behandlande Norges, Sveriges, Rysslands, Danmarks och Ungerns geografi. Vid dylika framställningar tro vi att skildringarna af naturen och folklifvet äro det vigtigaste. Den statistiska sidan bör ej upptaga allt för stort utrymme. — Skildringarna af Norge och Ryssland förtjena framför de andra namnet af »Geografiska *bilder*». För öfrigt förena vi oss med recensenten i F. t. Tom IV 1878, sid. 56 ff.

För eget land saknas tyvärr ännu något dylikt. Topelii »Boken om vårt land» kan ingalunda anses ersätta bristen. Till vårt lands geografi hänför sig på sätt och vis skriften »Om bostäder och folklif i Finland» af A. Gt, sällskapets nuvarande sekreterare. Ehuru häftet uppträder utan anspråk, kunna vi dock ej underlåta att göra några anmärkningar deremot. Framställningen är, med frånseende af ofullständigheten, icke nog öfversigtlig, den röjer en viss retlighet och innehåller flere omotiverade påståenden. Då det är fråga om bostäder och folklif i *Finland,* får man icke, särskildt i en skrift som äfven utgår till landets svenska allmoge, helt och hållet glömma denna befolkning. Sjelfva undersökningen hade betydligt vunnit genom ett, om ock ytligt beaktande af den svenska befolkningens bostadsförhållanden. De i slutet bifogade »Frågor» till utredande af det ämne skriften behandlar ha utan tvifvel sitt intresse.

Vid sin handel och vandel som medlem i samhället mötes allmogemannen af mycket, om hvars rätta väsende och betydelse han har högst oklara begrepp och som han säkert gerna såge utredt. Det är af stor vigt att folket lär sig inse det förnuftiga äfven i *samfundsinrättningen* och huru samhället är ett

ordnadt helt, der hvarje del har sin betydelse. Men då det nuvarande samhällsskicket är särdeles inveckladt, blir det svårt att behandla dessa ämnen populärt. Måhända vore det skäl att i form af en berättelse klargöra ett eller annat förhållande, såsom om landtdagen och dylikt. I »Lag och rätt» gifver hr A. Svedberg en klar och öfversigtlig framställning af Finlands statskunskap. Skriften, som utkom 1875, är naturligtvis numera något föråldrad. (Jfr F. t. Tom I 1876, sid. 117). Särdeles värdefulla, så vidt vi kunna döma, och med talang skrifna äro skrifterna »Om kronoutskylderna i Finland» (jfr F. t. Tom V 1878, s. 482) och såsom fortsättning deraf »Jordlägenheternas i Finland allmänna besvär» af A. M. Vi föreställa oss att i synnerhet det senare arbetet för jordegaren skall vara af stort värde. Obetydligare är skriften »Om rikedomen, fyra korta kapitel» af Y. K., som med anslutning till folkets sätt att kristligt betrakta saken ger några välvilliga råd och upplysningar i nationalekonomi.

Då någon ny idé söker att göra sig gällande bland folket. då en mera genomgripande förändring i lagskipningen åsyftas eller blifvit genomförd, är det af vigt att frågan belyses. Härvid är det dock för författarne svårt att låta hvarje åsigt rättvisa vederfaras, och dock har man en viss rättighet att fordra en i möjligaste mått objektiv framställning, då skrifter utgå ett helt sällskaps namn, som i sig förenar många olika element. Utöfver en historisk framställning af sakförhållandet borde derför ej författarne gerna gå. — Hufvudsakligen historisk och objektiv är skriften om »Värnepligten i Finland» af R. Castrén. I motsats dertill är den, sedan värnepligtslagen redan trädt gällande kraft, utgifna skriften »Om Fäderneslandets försvar af Aseeton maamies helt och hållet subjektiv. Den inledes med en liflig, tilltalande skildring af menniskoslägtets utveckling och samhällets uppkomst; om eget land och folk och skyldigheterna mot dem talas med en verkligt upplyftande värme, men då författaren kommer till värnepligten, får hans framställning en stark polemisk anstrykning. Författaren har sagt om värnepligtsinstitutionen hos oss det bästa man kan säga om den, och dock är försvaret ytterst svagt. Vi veta att erfarenheten jäfvat hans ord i mer än ett stycke. Vi hysa derför en viss tvekan angående lämpligheten af dylika folkskrifter. På skriften »Nykterhetsrörelsen i vår tid, dess utveckling och ledande grundsatser» har dess författare, hr A. A. Granfelt, nedlagt ett arbete

som är förtjent af allt erkännande i betraktande af sakens sociala betydelse. Skriften torde ej ha varit utan betydelse för nykterhetsrörelsen i vårt land. »Suomalaisen virsikirjan historia» af J. Krohn har ej blott ett stort kulturhistoriskt intresse, i det att de finska psalmernas ursprung uppvisas ända från gamla testamentets och den äldsta kristna kyrkans sånger, utan har äfven, såsom vi hoppas, afgörande praktisk betydelse i den ännu sväfvande frågan om antagande af ny psalmbok. (Se föröfrigt recensionen i F. t. Tom X 1881, sid. 53). Det är att beklaga att sällskapets plan att utgifva en liknande historia öfver Finlands svenska psalmbok ej kunnat fullföljas. Såsom ersättning utdelades »Janne Åkermans föreläsningar eller sundt förnuft för menige man» af C. H. Spurgeon, hvilket arbete på en del håll väckt en viss uppståndelse. Man vet ej hvad man egentligen skall säga om detta arbete; titeln säger egentligen redan tillräckligt. Framställningen är i hög grad drastisk, man kunde till och med säga skräflande. Skriften läses föröfrigt lätt och lär kanske något att känna menniskorna.

Utom dessa skrifter, som, med de par nämda undantagen, utgifvits både på svenska och finska och utdelats till sällskapets alla medlemmar, har Folkupplysningssällskapet under rubriken »Kansakirjasto» ombesörjt äfven andra publikationer, dessa uteslutande på finska och ej bestämda till utdelning. Främsta rummet intages af »Kansanvalistus-Seuran kalenteri», årligen utgifven sedan 1881. För att gifva ett begrepp om denna lofvärda publikation, ange vi hufvudinnehållet af detta års kalender, som måhända är rikhaltigare än någon föregående. I sjelfva almanackan äro på behöriga ställen marknader, fardagar, dagar då allmänna sällskap sammanträda, m. m. angifna. Under texten finnes en framställning af astronomiska förhållanden under hvarje månad. Vidare finnas förteckningar öfver regenter, landets högste embetsmän, postunderrättelser m. m. — Den egentliga textafdelningen innehåller en klar redogörelse för 1885 års landtdag, minnesord öfver under det förflutna året aflidne, en kort blick på det förra årets händelser, kejsarbesöket m. m. Vidare förekommer en särdeles varm skildring af Runebergs betydelse och minnesstodens aftäckande; om J. V. Snellmans grafvård, om minnesstoderna vid Jutas och Koljonvirta; blick på åtskilliga i Finland verkande sällskaps historia och verksamhet; finska mönster i färgtryck, poesier m. m. Det är förklarligt att vid bedöman-

det af den närmast förgångna tiden framställningen ej är fullt objektiv. Då Folkupplysningssällskapet ej synes ha för afsigt att utgifva dessa förlagsartiklar på svenska språket och en dylik kalender likväl vore af betydelse i folkbildningens tjenst, kan man kanske med något skäl vänta att en liknande publikation på svenska språket blefve utgifven genom *Svenska folkskolans vänners* försorg. Detta sällskaps hufvuduppgift ligger dock ej så mycket i utgifvande af folkskrifter, som fast mer i främsta rummet i understödjande af folkskolor och folkbibliotek. — Under sin treåriga verksamhet har sällskapet likväl utgifvit 12 häften folkskrifter, hvilka det nu tillhör oss att närmare granska.

Öfver hufvud kan man fälla det omdömet angående de skrifter, som utgifvits af Svenska folkskolans vänner, att de utmärka sig för ett lättfattligt språk samt stor prisbillighet. Under rubriken »Ur Finlands historia» ha sammanförts några enkla och väl skrifna uppsatser, ursprungligen ingående i nyländingarnes pennibibliotek. »Under skilda fanor, berättelse från 1788—90 års krig» af P. Nordmann är ej felfri i kompositionen, men skall genom den sanna lokalfärgen och friska andan utan tvifvel väcka intresse. Liknande skildringar från andra perioder i fädernelsandets historia är ett trängande behof. I »Herveds den store» af A. Ingerslev, öfversättning från danskan, lemnas en liflig skildring af den kraftige men grymme herskaren, som för folket är bekant genom Math: 2, 16. — »James A. Garfields lefnadsteckning» är väl en af de bästa skrifter man kan lägga i händerna för folket. På engång enkelt och storslaget!

På *berättelser* finnas god tillgång, enkla och folkliga, men ej motsvarande strängare anspråk. »En byhistorie» och »På landsbygden» af Parus Ater äro skrifna med raskhet och ej utan talang, men tendensen framträder nog starkt. »Skuld och försoning», »Lotsen och hans hustru», »Trohet i det ringa» af Aina äro skrifna i en mild, kristelig tonart, men sakna ursprunglighet och en omedelbart lefvande karakteristik. I ungefär samma stil är »En flicka, som besökte folkskolan». Skildringar ur det verkliga lifvet i ordets bästa mening äro de från danskan öfversatta berättelserna »Hårdt pröfvad» af Zakarias Nielsen och »Prestens fosterdotter» af T. A. Thyregod. De kunna ej annat än utöfva ett varaktigt intryck på läsaren.

Med anledning af frågor för dagen ha äfven par häften ut-

kommit: Skriften om »Emigrationen» innehåller tvenne uppsatser — den förra af A. S—g—, hvarigenom denna, särskildt för kustbon så vigtiga fråga från tvenne något afvikande synpunkter klart belyses. Med anledning af lagen om obligatorisk vaccination, behandlas ämnet »Kopporna och vaccinationen» af J. H. på ett tillfredsställande sätt. Skriften »Om runorna» af A. O. F. är visserligen intressant och klart skrifven, men är enligt vår åsigt för vetenskaplig och står allmogens idésfer för fjerran, för att kunna vinna anklang hos folket.

Slutligen bör ännu nämnas att Svenska folkskolans vänner ombesörjer utgifvandet af »Valda sånger och visor», hittills fem häften, innehållande stycken af svenska skalder samt en och annan folkvisa. Afsigten dermed är att konkurrera med och söka uttränga de »positivvisor», som på senaste tider sökt sig väg till folket, förderfvande dess smak och fantasi.

En värdefull tillökning i sitt förråd af folkliteratur har Svenska folkskolans vänner erhållit genom inköp af det återstående lagret af *nyländingarnes pennibibliotek.* Om man tager i betraktande valet af ämnen, enkelheten och lifligheten i framställningen, hör en stor del af dessa småskrifter till det bästa vår folkliteratur kan uppvisa. Denna deras förtjenst beror antagligen äfven derpå, att de till en del äro bygda på folkeliga föredrag, och sålunda uppkomna under omedelbar beröring med folket. De flesta och bästa behandla den fosterländska historien. Att deribland icke mindre än sex framställa ämnen från Nordens forntid är förklarligt, då man vet att dessa skrifter uppstått under den följd af år, då den svenska bildningens intresse begynte lifligare omfattas i landet — och främst inom Nyländska afdelningen. De försvara äfven på grund af framställningens form väl sin plats. Derjemte skildras flere andra perioder i vårt lands historia och tecknas berömde folkeliga mäns lefnad, såsom Michael Agricolas, Elias Lönnroths, J. L. Runebergs med fleres. Från kyrkohistorien behandlas »Johan Huss», och såsom en kulturhistorisk teckning kan man betrakta »Pompeji».

De fem geografiska häftena hafva i följd af sitt ringa omfång en alltför skolboksmessig karakter, för att kunna fängsla intresset, utom möjligen »Nyland». — De till det naturvetenskapliga området hörande ämnena hade väl äfven fordrat större utrymme. Den psykologiska uppsatsen »Om drömmar», och den nationalekonomiska »Det menskliga arbetet» äro enkelt och in-

tressant behandlade, likaså »Om Finlands grundlagar», såvi(ämnets beskaffenhet tillåtit det. — Om vi i det föregående u talat oss mot upptagande af beskrifningar öfver upptäcktsres(bland den egentliga folkupplysningsliteraturen, har dock skrifte »Adolf Nordenskiöld» helt visst motsvarat ett tidsbebof. »Am rikas första upptäckt» räknade vi ofvan till skildringarna frå Nordens forntid. Tre häften behandla praktiskt-ekonomiska fr gor, skötseln af naturliga ängar, några nyttiga växters odlin samt fiskodling. Med erkännande af skrifternas möjliga värd som vi ej kunna bedöma, tro vi dock att frågor af dylik a höra till landtbrukssällskapens och landtbruksmötenas praktisk behandlingssfer. Helt främmande taga häftena »Tahitierna» oc »Koraller och korallöar» sig ut i samlingen.

I Vestfinska afdelningens »*Pennikirjasto*» äro flertalet hä ten af naturvetenskapligt innehåll. I åtta skrifter behandlas dialogform — helt säkert en lämplig form — hufvudsaklige menniskans anatomi och fysiologi. Vidare behandlas i särskild skrifter, delvis på ett mycket tilltalande sätt, J. L. Runeber M. A. Castrén, E, Lönnroth, äfvensom Kalevala, Åbo slott oc Estland. (Jfr F. t. Tom V 1878, sid. 230).

Den af hr G. W. Edlund utgifna samlingen »*Ei vaan hi viksi*», innehållande tre små berättelser samt ett häfte med rå angående små barns vård, alla öfversättningar, äro redan för omnämda i F. t. Tom VIII 1880, sid. 415. En annan san ling »*Tietovarasto kansalle*» innehåller några enkla men ej sy nerligen intresseväckande skildringar, från djurverlden hufvu sakligast, äfvensom lefnadsteckningar af Columbus, Washingto Wilhelm Tell och Orleanska jungfrun. Samlingen »Yleishy dyllinen käsikirjasto» är af ekonomiskt innehåll och kan ej räl nas till egentlig folkupplysningsliteratur, hvarför vi omnämı den blott i förbigående.

Man kan ej neka att genom dessa nu i korthet berörc skrifter månget godt frö utsåtts och utsås bland folket. De b draga till att lära folket klarare fatta sin ställning såsom me niskor och medborgare och de uppgifter, som i sådant afseenc föreligga dem. Men det bör ej förbises att icke hvarje kunska såsom sådan har för folkets utveckling betydelse, att lösryck kunskaper härifrån och derifrån, från det ena och andra veta dets område, som ej kunna bearbetas och i idéföreställninge upptagas, äro antingen betydelselösa eller verka en inbilskhe

som är den sanna upplysningens direkta motsats. Man måste derför noggrant beakta hvad det är som menige man verkligen göres behof af och meddela det i en, såvidt möjligt, konkret och åskådlig form. Svårt är det dock alltid för folket att rätt kunna koncentrera kunskapen och bringa den till en inre enhet. En viss lättnad gåfves härutinnan, om skrifterna konsekvent fördelades på vissa allmänna rubriker, ett förfaringssätt som delvis äfven blifvit följdt. Detta förutsätter väl en på förhand uppgjord plan för publikationen, men derpå skulle urvalet vinna. Sådana serier blefve äfven af värde för folkbiblioteken, der de enskilda häftena ha svårare att häfda sin plats.

I. A. Heikel.

Stackars Johan.

Oaktadt det var tidigt på morgonen, var herren i huset dock redan uppstigen och klädd. Han hade öppnat fönstret och inandades i fulla drag den friska morgonluften. Derpå satte han sig till skrifbordet, ordnade sina papper, funderade en stund, och så började pennan löpa öfver papperet med frisk och jemn fart.

Man måste se något närmare på honom, i synnerhet då han rörde sig på golfvet, för att varsna ett svårt kroppsligt lyte; han var puckelryggig. För öfrigt var gestalten fin och späd, och det var märkeligt att man icke genast kom att tänka på hans vanskaplighet. Hans ansigte var långt ifrån vackert, om man blott såg på de yttre dragen. Men när dessa lifvades liksom nyss, då han i fönstret betraktade en ros, som slagit ut under natten, glänste de stora själfulla ögonen af en sällsynt skönhet. Det lade sig som en förklaring ej blott öfver anletet, utan öfver hela gestalten och hållningen. Man kunde ej annat i sådana stunder än alldeles förbise hans lekamliga brister, för att endast beundra de glimtar af en högre skönhet, hvilka röjdes i hans själ.

Han hade fortfarit att skrifva en stund, då ett buller hördes bakom dörren. Förvånad blickade han upp. Dörren öppnades

på glänt. Kära, bekanta anleten lyste emot honom. Främst instormade en gosse om sex år, hvilken dock hejdades af modern, en behaglig, ännu ungdomlig gestalt.

»Farmor först, Hugo!» sade hon. »Farmor är ändå närmast.»

En åldrig kvinna framskyndade, så fort hon förmådde, med utbredda armar: »Johan, min son, låt mig omfamna dig! Det är i dag din födelsedag. Du har kanske glömt det. Du har också så mycket arbete och är så van att glömma dig sjelf. Gud välsigne dig, Johan! Det var en tid, då jag trodde att du var mitt sorgebarn, men nu — huru ofta har jag icke sagt det: Gud välsigne dig, Johan! Måtte du få lefva länge, och dina barn skänka dig all den glädje, som du har skänkt din mor! Lycka och välsignelse sprider du ikring dig, hvart du går, Johan. Måtte lycka och välsignelse i förökadt mått strömma tillbaka på dig!» Och hon slöt sonen med rörelse i sina armar.

»Seså, Hugo, och ni barn», sade den unga kvinnan, »nu kommer turen till er»!

»Kom hit, Elli, med hela sällskapet, att jag får taga er alla i famn», kallade Johan. »När jag ser er, så vet jag ej huru jag skall tacka min Skapare för att han skänkt mig lif och tillvara. Det är skönt att lefva i edra mjuka armar. — Men hvad ser jag? Du här, Edvard! Jag märkte dig icke förr! Välkommen broder!» En lång, reslig man med ett ovanligt intagande utseende, hvilken hittills hållit sig närmare dörren, trädde nu fram. »Ja, Johan, jag kunde ej låta bli att komma. Jag har rest genom natten, jag ville så gerna i dag önska dig lycka. Du har varit mig mer än broder. Du har varit min räddare; att jag är hvad jag är och ej gått förlorad, derför har jag endast dig att tacka.» Och den starka manliga gestalten darrade af rörelse, då han tryckte broderns framräckta händer och omfamnade honom.

»Och nu, Johan», yttrade den åldriga modern, »måste du tillhöra oss hela denna dag. Du vill ju det? Du får icke neka. Du behöfver så väl hvila dig någon gång. Och i dag är det en glädjedag för oss alla.»

Johans bifall var icke svårt att erhålla, och en festlig dag blef denna icke blott för Johans närmaste, utan äfven för hans hela omgifning såväl i den lilla staden, der han var bosatt, som på den nästbelägna landsbygden. En hvar, som blott kunde

det, hade skyndat att infinna sig för att önska honom lycka. Och dagen förflöt fort och angenämt. Man var också van dervid i Johans hem, der en egen luftkrets af stilla frid och lycka tycktes vara rådande, hvilken med sin förtrollning berörde alla, som råkade komma inom den.

Alla gäster hade småningom aflägsnat sig. Försänkt i tankar stod Johan åter ensam i sitt rum. Från det öppna fönstret inströmmade doften af caprifolier, rosor och nattvioler. Sjön i fjerran låg lugn som en spegel. I öster vid himlaranden skimrade ännu kvällens sista purpur. En lätt dimma började småningom insvepa nejden i sin skira slöja. Hon än höjde, än sänkte sig samt sväfvade formlös hit och dit. Men för hans inre öga antog dimman färg och form. Gestalter och syner, längesedan försjunkna i tidens flod, uppstego ur djupet, fingo lif och sväfvade fram i oupphörlig vexling.

Vi stodo bakom honom, sågo hans syner och hörde hans minnen och upptecknade i hast några bilder ur hans förflutna lif.

* * *

Han såg en liten puckelryggig, ful och vanskaplig gosse. Ansigtet var blekt och sjukligt; blicken ostadig och skygg. Han vågade knappast se på, ännu mindre tilltala någon. Han tycktes hafva förlorat allt sjelfförtroende. Föräldrar, syskon, lärare och skolkamrater — alla sågo på honom antingen med ett illa doldt medlidande, som var kanske det mest påkostande, eller med motvilja och gäckeri. »Stackars Johan» — så benämdes han vanligen, då man talade om honom — hade redan förlorat allt mod att närma sig någon, och ingen ville heller närma sig honom. Han var i allt så olik alla andra: en maskstungen frukt, hvars bitterhet ej ens hans mor kunde fördraga. Af en del af sina små oförståndiga kamrater blef han ibland till och med misshandlad för sitt utseende. Hans yngre bror, Edvard, en vacker sjelfsvåldig gosse, var föräldrarnes gunstling, och Johan kunde icke undgå att märka huru han för denne blef tillbakasatt. Edvard sjelf var icke heller sen att visa sitt öfvermod emot den stackars brodern. Han knuffade till honom, tog af honom hans leksaker, och sådant allt fick nästan oanmärkt ega rum.

Johan var dock icke van att beklaga sig; den som beklagar sig, har ännu något hopp om att blifva hörd. Om som-

marn, då han hade ledighet, gick han vanligtvis ut i skogen med någon bok af denna äfventyrliga och fantasifulla sort, som fordom brukades, och oftast var det sena kvällen, innan han återvände. Hvad han der gjorde och tänkte visste ingen, ej heller brydde man sig derom. Det enda spår en sådan vandring kvarlemnade var en svag rodnad på kinden och mera lif i blicken, hvilket dock snart försvann i hemmet.

Men när föräldrar och syskon redan somnat, låg han ofta ensam vaken. Han gömde hufvudet djupt i kuddarne, och snyftningar skakade den ofärdiga gestalten. Man hade lärt honom bedja, och han försökte det, men bönen gaf honom ingen tröst. Huru kunde han tro att Gud skulle bry sig om honom? Om så vore, hvarför hade Han skapat *honom* ensam på det sättet? Då andra barn hade föräldrar och syskon, som älskade och smekte dem, hvarför var *han* allena älskad af ingen, smekt af ingen? Ack, att han dock finge dö!

Så kunde han ofta ligga in på morgonen. Men naturen tog småningom ut sin rätt. Den milda engel, som hvarken mutas af rikedomar eller ett lysande yttre, som utdelar sina välsignelsebringande håfvor lika mycket åt den ringe och den föraktade, som den store och mäktige, tillslöt hans trötta ögon och gaf honom ibland, såsom ersättning för verkligheten, någon ljuf dröm.

Men en förändring inträffade. Det var just i dag för fyratio år sedan. Han såg det så tydligt. Han stod i yttre rummet, föräldrarne i det inre. Man märkte honom ej.

»Hvilken datum ha vi i dag?» frågade fadern.

»Låt mig se . . . den femtonde tror jag — ja den femtonde» svarade modern.

»Den femtonde juni — det är ju stackars Johans födelsedag, eller huru?»

»Ja, Gud nåde! suckade modern. Jag vet icke huru det är med den gossen. Han är vårt sorgebarn. Ingen förstår sig på honom. Jag försöker visst att visa mig öm emot honom som emot de andra barnen, men jag vet icke, jag kan ej. Det är som om något skulle hålla emot. Och han märker det nog. Barn ha en sådan underbar instinkt i dylika fall. Jag har ofta förebrått mig det, men det hjelper icke.

»Ja, återtog fadern, gossen är en plåga för sig sjelf och andra. Aldrig ser man den lilla stackarn glad som andra barn

id hans ålder. Han får nog ett tungt lif, om vår Herre icke sin vishet vill taga honom bort.»

»Ja, det vore kanske bäst», hörde han modern sucka mellan tårarne, som strömmade ur hennes ögon, och derpå hörde han ej mera. Det blef mörkt för gossens ögon. Han störtade ut, ut — han visste ej hvart, han endast sprang, så fort han förmådde.

I början var han ej i stånd att fatta någon redig tanke. Allt gick omkring i hans hufvud, och han kände att en smärta, som säkert var svårare än döden kunde vara, brände och gnagade i hans inre. Till slut förmådde han ej mera. Utmattad sjönk han ned till marken.

Han befann sig icke långt från hafsstranden på ett ställe, som han ofta förut besökt. Hafsstranden! det var en tanke, han visste nu hvad han hade att göra. Huru lätt kunde ej föräldrarnes önskan här uppfyllas! Hafvet tycktes honom tillräckligt djupt för att der gömma sig för alltid undan dem, och kallt var det nog för att der göra slut på den brännande smärtan.

Han hastade framåt. Snart låg sjön framför honom. Den var alldeles lugn. Solen var just i sin nedgång. Dess sista strålar bildade en gyllene brygga ifrån den punkt, der han stod, till ett purpurfärgadt moln långt, långt vid vestra himlaranden.

Han kände så väl det molnet. Så mången afton hade han stått just på samma ställe och sett huru det småningom höjde sig ur vågen, huru gestalter rörde sig på det, först otydligt, men småningom allt tydligare och tydligare. Han visste nog hvad allt betydde. Det var Edens ljufliga trädgårdar, som ibland vid solnedgången visa sin härlighet. Han hade läst om det och i tankarne mången gång varit der. Han såg de höga palmerna och hörde en ljuflig fogelsång. Han såg små englar leka gladt och fröjdfullt med hvarandra. De kastade lyra med gyllne frukter, hvars namn han icke mindes. Stundom såg han dem icke för det blomsterregn, med hvilket de öfverhöljde hvarandra. Allt det vackraste han visste, plägade han se i dessa purpurmoln.

Men äfven syner af annan art hade han haft just från detta ställe, då icke sällan mörka moln uppstigit oförmärkt och ryckt fram emot de ljusa. Han visste att äfven här funnos englar, men osälla, som hade ingen ro eller glädje. De pustade

och jemrade sig, de greto strida tårar, som allt tätare nedföllo på jorden. Här var ingen nåd, ingen misskund. Med hast fördes de bort och fingo endast se en skymt af purpurmolnets glädje, för att så mycket djupare känna sin egen olycka. Bitterheten i deras smärta hade han förstått så väl, deras mörka tillvara hade varit för honom som en bild af hans eget lif, och efter en sådan afton var det han brukade ligga vaken långt in på natten.

Men just i kväll var allt så soligt och gladt. De små englarne lekte ostörda i sin trädgård. Allt var lugnt och fridfullt. Foglarne sjöngo så vackert, och på vägen till purpurmolnet blänkte måsarnes hvita vingar som silfver, då de än höjde sig i luften, än åter pilsnabbt störtade ned till vattubrynet. Aldrig hade kvällen tyckts honom så skön. Och detta allt skulle han lemna. Han skulle gömma sig i hafvet och kanske aldrig mer få se det han här sett så ofta, och hvad skulle det då bli af honom? En engel, det visste han, men helt säkert en i det mörka molnet. Huru skulle det bli annat för honom?

Han öste vatten upp med de små, tunna händerna samt fuktade dermed sin heta panna. Den ena tåren efter den andra började springa fram, tills de strömmade från hans ögon, skymde hans blickar och nedföllo i vattnet vid hans fötter. Men ju mer han gret, dess mer började han känna det lättare. Allt som kvällens skuggor sänkte sig, sänkte sig äfven ro kring hans trötta lemmar. De omgifvande föremålen blefvo allt otydligare, tankarne allt mera sväfvande, och innan han visste ordet af, hade hans ögon slutit sig, och han låg utsträckt på den fina sanden vid hafsstranden.

Huru länge han så låg, visste han ej, men hvad han derunder erfor, ihågkom han ännu så tydligt som det tydligaste af allt hvad han vaken sett eller hört under sin hela lefnad. Der han nu stod vid fönstret och såg ut i den lätta aftondimman, hade han det klart för sig, som om fyratio år icke varit emellan.

Han hörde en sakta musik, så ljuf och så vacker, som han aldrig hört förr eller senare. Den kom från vågen, och han såg åt hafvet till; der satt Näcken, alldeles som han läst det i sagorna. Han såg så mild och så sorgsen ut, der han spelade på sin harpa. Men det underbaraste af allt var att klippan, den gamla fasta, skrofliga klippan på höger hand bör-

e röra sig. Det öppnade sig liksom en dörr, derifrån ett
kt ljusskeu strömmade ut. Nu stod dörren på vid gafvel.
n ville knapt tro sina egna ögon. Elfvor, de vackraste små
ror, som han alltid så längtat att få se, utkommo parvis.
imst gick drottningen. Ack, hvad hon var skön! Hvilket
ft och godt löje på hennes läppar! Hon stälde upp de an-
. De ordnade sig i leder och började dansa till musiken
n vågorna. Och hvilken dans! De knappast vidrörde sanden
d sina tåspetsar och lemnade icke större märken der än regn-
ppen, då den är någorlunda stor.

Men nu närmade de sig honom. Han var upptäckt.
ulle han fly? Om han äfven velat det, hade han ej kunnat;
han låg såsom fastnaglad.

Med förundran sågo de till en början på stackars Johan,
m denna öfvergick hastigt till den lifligaste munterhet. De
blade, logo och visade honom åt hvarandra. Så böjde en sig
d — så en annan. De ströko håret från hans panna, de
ste honom — varmt och innerligt. Så hade ännu ingen
st honom. Han kände att det var menadt af hjertat — och
ef helt förskräckt. Han kunde knappast förstå det.

»Hvarför kyssa ni mig? sade han. Jag är så ful. In-
n kan hålla af mig.»

»Inte är du ful, sade elfvorna, inte är du ful», och så
yste de honom igen.

Till slut kom elfdrottningen. Hennes ansigte lyste som
n stjerna. En doft, som den finaste rosendoft från Edens
ädgård, spred sig hvar hon framgick. Leende böjde hon sig
ed. Hennes läppar vidrörde hans panna, lätt och flyktigt, men
et var nog. En känsla af obeskriflig lycksalighet genomström-
made hela hans varelse.

»Är du ful nu? sade hon; se din bild här i vattenspe-
geln, så får du sjelf se.»

Skygt blickade Johan i vågen, men plötsligt uppgaf han
ett glädjerop. Det var han sjelf, och dock huru förändrad!
Dragen voro de samma, men det hela var ljusare, gladare, öpp-
are, liksom sammansatt på ett annat sätt, så att han knap-
ast ville känna igen sig sjelf, af en högre andlig skönhet,
hvilken spred sin förtrollning öfver anletet och hela gestalten.

»Så ser man ut, när man är god, ty då strålar själen så
t den syns igenom en. Det kan du ännu ej rätt förstå, men

vara god, det kan en hvar, det kan också den allra fulaste. Kom ihåg det!» Och åter kyste hon honom. Johan spratt till. Han utsträckte armarne, liksom för att kvarhålla henne, men så var allt förbi.

Det var väl endast en dröm, och dock kunde han icke minnas att någonting händt honom, som för hela hans lif varit verkligare eller mera afgörande.

Solen stod redan temmeligen högt på himmeln, då han vaknade, en lätt vind hade börjat krusa vattenspegeln, härifrån och derifrån hördes morgonväktens muntra ljud, men hvad han sett under natten förjagades ej af dem. Det stod lefvande för honom och väckte i hans inre en ström af förr okända tankar. Hans kinder hade färg, hans öga hade fått glans. Det var icke mera den skygga, den bittra, den olyckliga gossen. Ett frö hade grott inom hans själ och börjat utveckla sig till en grundsats, till ett beslut för lifvet, och han kände något af samma lugn och glädje som den fullvuxna, då han vet sig hafva fattat en fast och god föresats.

Han började långsamt och tankfullt vandra hemåt. Ett stycke hemifrån såg han modern komma. Ehuru det ännu var tidigt på morgonen, var hon redan uppstigen. Hon gick hastigt och såg orolig ut. Så snart hon upptäckte honom, ropade hon till af glädje, störtade fram, slöt honom i sina armar och kyste honom. Oron för barnet kom väl henne att lägga mer af modershjertat i kyssen än förr; han märkte nu att det var af hjertat. Men kanske var det ock så, att han nu märkte hvad han icke märkt förut.

»Stygga barn, sade hon, hvar har du varit hela natten? Huru har du haft hjerta att göra oss så oroliga?

»Banna mig inte, mamma, svarade han. Jag har varit med elfvorna.»

Modern betraktade honom förundrad. Sådan hade hon aldrig sett honom förr. Hon kunde icke säga ett ord, förstod ju honom icke, hon endast omfamnade honom ännu en gång.

Från den dagen började en ny tid för stackars Johan. Det var visserligen kamp och strid ännu, men den ena segervinningen följde snart på den andra. Hans kamrater trodde i början att det var inställsamhet eller ett slags »feghet», som gjorde att han började aflägga sin skygghet och närma sig dem, och han fick att börja med ännu lida förolämpningar som f

Men han tröttnade icke, han fälde icke modet, och småningom begynte man känna honom bättre. Man upptäckte att Johan hvarken var feg eller elak. När han förfäktade en god sak — och detta gjorde han numera oförskräckt — kunde han icke afskrämmas af något. Dertill var han begåfvad med ett mycket godt hufvud, så att han lärde sig fort sina lexor. I svårare fall började man derför vända sig till honom, och han skydde hvarken tid eller möda, då han kunde hjelpa. Så blef han till slut allmänt afhållen och värderad af alla. Ingen menniska tycktes märka att han var ful. Hans yttre utseende förändrades äfven. Blicken blef fri och öppen, ja till och med glädtig. Den sjukliga, bleka hyn fick småningom ett friskare utseende, och hans lemmar tilltogo i spänstighet.

* * *

Se här en annan sommarbild ur hans förflutna lif.

Stackars Johan hade genomgått gymnasium och blifvit utexaminerad med ovanlig heder. Han var just inrest till universitetet för att taga studentexamen. Junisolen började redan luta till sin nedgång samt bredde öfver nejden denna magiska belysning, som endast kan ses, icke beskrifvas. Den lugna sjön, de många holmarne, beklädda än med löf än med barrskog, sunden, himmeln — allt strålade i förklarad glans.

Högst uppe på en kulle, derifrån man hade en vidsträckt utsigt och vid hvars fot stora landsvägen gick, hade ett litet sällskap fattat posto. Ekot af de glada rösterna gjorde ett behagligt afbrott i den annars tysta omgifningen. Det flög öfver vattnet, upprepades af den ena holmen efter den andra och bortdog slutligen långt i fjerran. Man tycktes afbida någons ankomst.

»Elli, kan du se något?» sade en ung flicka med röda kinder och bruna ögon till en annan något längre, som sträckte upp sig på tå, allt hvad hon kunde.

»Nej! svarade denna, med en lätt anstrykning af otålighet. Den stora granen der borta är i vägen.»

»Nå, så klif upp på stenen då!» återtog den förra.

»Ja, klif upp på stenen!» skrek hela sällskapet.

Efter mycket bråk intog Elli småningom med de öfrigas tillhjelp sin höga ståndpunkt.

»Nåå, ser du?»

»Nej!»

»Inte ännu?»

»Nej!»

»Kommer ingen?»

»Nej!»

Så ljöd det en lång stund, och »nej'»et från de vackra fy liga läpparne ljöd allt vresigare för hvarje gång. Med ens lju nade det näpna ansigtet.

»Nu ser jag någon! skrek hon. Den kommer med go fart. Det är han. Jag känner igen honom nu. Det är har Fort! Fort!»

Och hela skaran skyndade allt hvad den förmådde, men tyst och försigtigt, som om det gält att öfverrumpla en fiendt lig styrka.

Stackars Johan — ty det var han — reste i all oskul vägen framåt. Plötsligt blef han vid en krökning af den öl verhöljd af ett blomsterregn.

Ett muntert skratt ljöd, och en skara amazoner störtad fram och hejdade hästen. Här var ingen annan utväg än at gifva sig på nåd och onåd. Han togs i fängsligt förvar. Hä sten och skjutsgossen lemnades åt sitt öde, och Johan, beledsa gad af sina systrar och ett par af deras väninnor, anträdde til fots vägen hemåt. Nu haglade en hel mängd frågor, på hvilk det ibland var rätt konstigt att svara. Men Johan var, son vanligt, så kvick och rolig, att skogen genljöd af det muntrast silfverskratt.

Han sjelf fick äfven veta mångt och mycket. Pappa oc mamma hade ärnat komma med för att möta honom, men blif vit hindrade, hvar på sitt håll. Mamma hade varit litet oroli för hans examen, men pappa hade varit så säker att allt skull gå bra.

Man nalkades hemmet. Den lilla brunögda systern vif tade redan på långt håll med sin hvita näsduk. Detta var den öfverenskomna signalen, att allt gått efter förväntan. Föräl drarne kommo ut.

»Han har fått högsta vitsordet af alla», upplyste hon re dan på långt håll med vigtig min.

Fadern gaf honom ett trofast handslag och sade blott: »tack, Johan, tack!» Men en fuktig glans steg i hans ögon.

Modern slöt honom i sina armar och gret — denna gång af glädje.

* * *

Några år hade förflutit. Den dagen kunde han aldrig glömma, om han också lefde i tusen år. Augustimånen hade just gått upp och belyste med sin skära glans lunderna, sjön och holmarna. Johan stod ute i kvällens lugn, men han stod icke ensam. En ung flicka med ett godt, älskligt anlete stod bredvid honom. Han såg mot himmeln, och se, hvar stjerna var ett leende englaöga. Han såg på jorden, på vattnet, och öfverallt spred sig en aldrig förr anad glans. Rosorna doftade mera skönt, och toner ljufvare än eolsharpans ljödo öfver djupet. Det var jubel, skönhet och lif hvarthelst han blickade. Han såg i hennes ögon. Han tryckte hennes händer. »Elli, sade han, och hans läppar darrade af rörelse, skall jag tro det? Kan du verkligen älska en så ful, så vanlottad person som jag?»

Flickans öga glänste härvid underbart skönt i det bleka ljuset.

»Inte är du ful, Johan! sade hon. Inte är du ful», och så kyste hon honom — alldeles som fordom elfvorna.

* * *

En stund, men blott för ett kort flyktigt ögonblick dröjde han vid en syn af annan art.

Det var en mörk höstnatt, då regnet nedstörtade i strömmar. Då och då upplystes himlahvalfvet af en klar blixt, och efter några sekunder hördes åskans skarpa skräll. Johan satt ensam i sin kammare och arbetade. Då öppnades dörren. En gestalt blef synlig, som först med en hastig blick genomögnade rummet samt sedan med ens instörtade. Johan blickade upp förvånad. Han ville knapt tro sina ögon. Det var hans bror Edvard. Men huru olik den eleganta, fina, gentila, firade! Ansigtet var blekt och förstördt, ögonen oroliga och läpparne hårdt sammanslutna; kläderna voro våta och smutsade, ej blott af ovädret.

»Johan! sade han, och rösten hade ett hest ljud, orden kommo endast med stor ansträngning och likasom stötvis ifrån det våldsamt arbetande bröstet, Johan, du får icke visa bort

mig, du skall unna mig en stunds hvila, ty jag förmår ick längre.»

»I himmelns namn! Hvad har händt?»

»Jag är förlorad, förföljd — men man skall icke få mig lefvande — vanära och skymf kan jag icke öfverlefva.»

Och härvid antog hans blick ett sådant utseende, att Johan förskräcktes.

»Men förklara dig! Hvad har händt? Kanske hjelp ännu är möjlig. Du är häftig nu, som vanligt, och har icke gett dig tid att i lugn öfverväga saken. Jag känner så väl ditt lynne.»

Edvard fattade häftigt vattenkaraffinen på bordet och störtade ner ett par glas vatten; sedan tog han till ordet, under synbar ansträngning att visa sig lugn.

»Du vet huru det gått med mig, den beundrade och afundade. Jag har lefvat lättsinnigt och öfverdådigt — långt öfver mina tillgångar — och gjort betydliga skulder. Skulle icke jag, om någon, ha en framtid — han skrattade härvid föraktligt och bittert — och kunna draga huru stor vexel som helst på den? Så ha ju alla sagt mig, och jag sjelf har tusen gånger upprepat det, då mitt samvete iblaud blef för högljudt.

I morgon afton är en större summa igen förfallen till betalning. Jag har vid min heder — förstår du det? — lofva att betala den. Jag litade så säkert på mina vänners löften att icke lemna mig i sticket. Jag besökte dem i morse, den ena efter den andra, men alla hade de denna gång sina ursäkter. Den sista var den, som hade varit min bäste vän vid all dessa dårskaper, som ledt mig från det ena nöjet till det andra från det bättre till det sämsta. Det var på honom jag mes litade. Jag yppade min förlägenhet. Han sökte undflykter Jag blef enträgnare, han otåligare. Jag sade att min ära, min framtid stod på spel. Jag erinrade honom om hans löfte. »Du är en lättrogen narr», sade han till slut, och ett illa doldt hån löje stal sig öfver hans läppar. Som en blixt flög en tanke på mig. Jag insåg nu hvarför han i långa tider fört mig i led band. Det var en dolsk, afundsjuk natur. Han har velat störta mig och förstöra min framtid, ty jag stod honom i flere fall vägen. Det svartnade för mitt öga, jag visste ej hvad jag gjorde jag blef vild. Tungt föll min knutna hand på hans hufvud och jag kände liksom om min styrka fördubblats. En blodstråle sprang upp och öfversköljde mig. Ett högt skri — och in stör

tade husets folk. Man skrek om hvartannat: mord! tag fast honom! och i villervallan flydde jag. Han kan vara död; hvad vet jag!

Jag visste i början icke åt hvilket håll jag borde vända mig. Så tänkte jag på dig, och hitåt har jag färdats nu i flere timmar — än åkt, än gått — utan rast eller ro. Nu förmår jag icke mera.»

Och härvid kastade Edvard sig ned på en stol, lade händerna för ansigtet och suckade tungt.

»Stackars broder, det har då gått som jag ständigt sade dig. Ett sådant slut måste ett sådant lif få.»

»Har du ingenting annat än förebråelser, så är det så godt att jag genast lemnar dig», sade Edvard, stampade häftigt med foten i golfvet och störtade upp.

»Jag har, sade Johan mildt. Jag har, nu som alltid, för dig en broders hjerta och en broders hand. Saken är kanske icke så farlig, som du i din häftighet föreställer dig den. Jag skall göra hvad jag kan. Penningar har jag, och» — —

»Penningar! Ja, jag vet, dem du redan i ett par år sammansparat för din bosättning och ditt giftermål».

»Jag och Elli kunna vänta».

»Och jag skulle vara så eländig och begagna mig af din godhet i det fallet! Nej, så långt har det ännu icke gått. Lemna mig åt mitt öde! Ännu har jag kraft att trotsa det, sade Edvard häftigt och reste sig stolt i hela sin längd. — Farväl! Det är troligen sista gången vi se hvarandra, farväl», och han gjorde ett steg för att aflägsna sig.

»Inte ur stället! Du är trött, sof och hvila dig tills i morgon; då skola vi yttermera begrunda saken. Inte ur stället!» sade Johan bestämdt, fattade broderns hand och drog honom med mildt våld i det inre rummet.

Ännu en stund fortgick brödernas samtal. Edvards röst blef allt lugnare och lugnare. Till slut utkom Johan ensam, stängde försigtigt dörren och sade till sig sjelf: han sofver djupt af trötthet, men allt bör vara på redig fot, innan han vaknar. Här gäller det att skynda.

Han lemnade derpå hastigt rummet, och efter några minuter kunde man genom stormen och regnet höra ett åkdon, som i ilande fart aflägsnade sig.

* * *

Han såg sig ute i skogen en kall vinternatt. Släden ilade med fart hemåt. Snön knarrade under medarne, och håret hängde fullt af rimfrost. Kölden började kännas allt skarpare och skarpare. Men han tänkte på sitt hem, och då blef det godt och varmt. Han hade ju icke så långt mera dit. Ännu ett stycke genom skogen och förbi det höga berget, så var han framme.

Plötsligt märktes, vid en vändning af vägen, der berget icke skymde mera, ett starkt sken på himmeln.

»Elden är lös i staden, sade hans körsven. Det kan ej vara någonting annat. Hos hvem må det vara?»

»Kör på! sade Johan. Kanske hinna vi ännu till och hjelpa. Hästen är icke alldeles uttröttad och kan väl ännu förmå släpa litet vatten. Kör på!»

Och framåt gick det. Man började anställa gissningar i hvilken del af staden elden härjade och hvem olyckan drabbat. Men snart blef allting klart.

Efter ett par tiotal minuter stod Johan framför sitt hem, som var förvandladt till en hop rykande ruiner. Han hade förlorat sin gård, som han helt nyss lagt sig till och der han ordnat det på det bästa för de sina — hans hem för lifvet. Många kända och kära föremål, hvilka under åratal skänkt honom glädje och tillfredsställelse, lågo i aska. Han hade förlorat större delen af det han under långa år, fulla af mödor och arbete, lyckats förskaffa sig.

Men han kunde, det oaktadt, icke beklaga sig. Det var som om han fått nästan någonting mera i stället. Ty denna förlust visade mer än tillräckligt hvilka skatter han i sjelfva verket egde och hvilka icke på sådant sätt kunnat gå förlorade. Han kunde nu först riktigt se och fatta den allmänna och odelade tillgifvenhet och kärlek, som han lyckats förvärfva sig hos sin omgifning och som nu först fann ett osökt tillfälle att visa sig i all sin oegennytta. En hvar hade skyndat till stället. Tak öfver hufvudet för sig och de sina hade han att välja på, så många som gårdar funnos i staden. Äfven de fattigare ville på ett eller annat sätt hjelpa, efter sina krafter och sin förmögenhet. Johan hade ju så många gånger hjelpt dem, så i ett som annat. Nu skulle äfven en gång deras tur komma.

* * *

Han såg sig på sina vanliga vandringar ute i den lilla taden. Hvarenda en han mötte var en god bekant. Med en var hade han många gånger bytt ett vänligt ord, gifvit och iottagit en varm handtryckning. Han kände de flestas lefnadsden. Mången af dem hade han vid vigtiga vändpunkter räckt n hjelpsam hand, en och annan hade han haft den stora 'ckan att vara behjelplig vid deras återupprättelse. En och man trodde sig ha honom att tacka för sin framtid, sin lycka, n välgång; han såg det på dem.

Alla hade de för honom en vänlig nick, en deltagande ick, som tycktes säga: »Vi känna dig nog! Gå du på bara! åra välönskningar, vår aktning, vårt deltagande, vår tillgifınhet följa dig. Gå du på bara!»

* * *

Han såg — — — nej, han såg ingenting mera. Dimman rute hade småningom börjat skingra sig för den gryende mornsolen. Men i dess ställe hade en lätt dimma uppstigit i ns ögon. Den glänste, tätnade, vidgades hastigt, och till slut mmo ett par stora klara tårar, först sakta, mycket sakta, likn rädda och tvekande, men, sedan steget en gång var taget, rade de med ens allt hastigare och hastigare nedför kinden.

Då öppnades dörren, och ett par vänliga ögon blickade ldt förebrående och litet bekymradt på honom.

»Men hvar dröjer du hela natten? hörde han sin hustru ga. Och fönstret öppet ännu! Du kan ju taga döden på ;! Hvarför står du här i ditt arbetsrum?»

»Banna mig inte, banna mig inte *nu!* Jag har främmande r, ser du. Jag sällskapar ju med — elfvorna.»

»Med elfvorna», utbrast hon litet förvånad. Men hastigt :kade hon till, liksom om hon förstått hvad han menat.

»Nå, hvad ha de små denna gång att säga dig?» fråde hon.

Han svarade icke i förstone, men hon upprepade ifrigare ı fråga:

»Inte är du ful, Johan», sade han slutligen med sakta ämma.

»Du ful? Du Johan, ful?»

Och hon mönstrade honom med en lång, kärleksfull blick

tills hon plötsligt med lidelsefull ömhet kastade sina arm kring hans hals och tryckte honom till sitt hjerta.

»Nej, nej, inte är du ful, Johan! Gifs det någon skönl som gäller inför Gud och aldrig förgår, visst har *du* d(Johan!»

Theodor Lindh.

Dikter af J. H. Erkko.

Från finskan af *W. S.*

Blott jag sjunga får.

Hvad än faller på min lott —
det jag ber och hoppas blott,
att jag sjunga får.

Lycklig lefver jag och säll,
godt är mig det minsta tjäll,
blott jag sjunga får.

Fruktar ej den bleka död,
icke krigets larm och nöd,
blott jag sjunga får.

Fängslas jag i bojor än,
hjertat rymmer friheten,
blott jag sjunga får.

När mig sjukdom, plågor nå,
glädjas kan jag också då,
blott jag sjunga får.

Kommer andars makt med hot,
lägger jag dem för min fot,
blott jag sjunga får.

Hvad än faller på min lott —
det jag ber och hoppas blott,
att jag sjunga får.

Fiskaren.

På holmen nära kyrkovik
en fiskargosse bodde;

att fånga gädda, mört och sik
hvarenda kväll han rodde,
men när mot morgon hem det bar
ej minsta stjert i sumpen var.

»Han råkat ut för trollens list»,
så folket hemma sade:
»förr fyldes näten, det var visst,
hvar gång han ut dem lade;
nu bringar fångsten intet in —
och glädtig är han dock i sinn'».

En fogel sjöng vid kyrkovik
med underbara läten,
och för den lockande musik
så glömde gossen näten:
till fogelns bo hvar natt han gick
och derför ingen fisk han fick.

Och snart i gossens giller var
den dyra fogeln fången.
När båten kom med vackert par,
då trodde visst ej mången
bland holmens folk att fiskets fel
det legat uti trollens spel.

Ännu allt framgent båten far
till kyrkovikens vatten,
om kvälln den far, men blir ej kvar
som fordom, öfver natten,
och dock, mer byte egarn tar,
än när på fästmans färd han var.

Till blomman.

Böj dig undan, vackra blomma
att ej getingen får komma,
dödligt gift för dig han har!
Böj dig, att ej bi, som flyger
surrande ikring, sig smyger
till din läpp och honung tar!

Men i fjärilns ögon blicka,
när de kärleks strålar skicka
för att famna, värma dig.
Räck mot honom munnen friska
munnen räck och sakta hviska:
kom till mig, o blif hos mig.

Låna eld.

»Kommen nyss, du ren vill gå?
bättre, du ej kommit då!
Det ser ut som hit du gått
eld att låna blott!» —

»Riktigt gissadt! Så det var:
helig eld från dig jag bar.
Älskling, blott du hjelper till,
flamman aldrig slockna vill!»

Anni.

Den lilla Toivola-Anni,
som åtta år snart skall bli,
när främmande folk hon skådar,
så talför är hon och fri.

Hon gör sig ej till, hon yppar
helt öppet allt det hon vet,
hvad hjertat gömmer hon tolkar
med barnslig uppriktighet.

Men år efter år förrinner,
och Anni är ej som hon var:
nu sjunger hon städse ensam,
ej ton för andra hon har.

Blott bergen och vikens vatten
numer henne höra få:
naturen hon gett sin vänskap,
men menskor tror hon ej på.

Som strandens fogel är flickan
först orädd, sorglös och fri:

när jägarens öga blixtrar,
ett slut skall på friden bli.

I ekens skugga.

En sommarkväll jag sjunkit
i sömn på gräsets matta
i stora ekens skugga
och vackra blommors sköte.

Då kom till mig en jungfru
med dagg på fina fållar,
med lockar, vida bredda,
som skimrade likt glansen
från klara guldets strålar.
Och hennes drag de lyste
som morgonstundens ljusning
och såsom blåa flamman
så strålade dess ögon.
Hon kom intill mig, jungfrun,
och bröt en gren af eken
och bröt en krans af blommor,
sjelf kom hon som den tredje.
Den gröna eke-grenen
hon lade på mitt hufvud:
så skymde hon förståndet.
Och blommorna på bröstet:
så tog hon bort mitt hjerta.
Och djerft hon syntes sedan
sjelf i min famn sig smyga:
så vann hon mig alldeles.

Månn' så min skälmska flicka
gjort, om jag vaken varit?

Ur cykeln „Herde-visor.“

1.

Tre spådomar nyss hördes göken gala,
der högt i granens topp den satt vid gården:
dödsår i år den gol åt gårdsvärdinnan

och enklingsår den sjöng åt stackars värden,
men fästeår den hviskade åt dottern,
ja, fästeår och giftasår åt dottern.

Så såg det ut på morgonen i gården:
värdinnan gret i bittra afskedsstunden,
och värden gret att se sin maka bortgå,
men dottern tröstades af kommen fästman.

2.

Hvarför hvisslar alltid Wilho,
hvarför gläder han sig ensam
städse när som kväll har kommit?
Derför, att när dagen slutats
dagen lycktats, mödan ändats,
går hans väg till älsklings möte,
till den kära flickans boning.

3.

Många blommor växa der på kullen,
en är vacker, strålande och härlig,
men den sprider utan doft sin skönhet:
helt likgiltigt herden ler åt blomman.
Så en annan, ingen skönhet har den,
men mot himmeln strör den ljufva dofter:
herden gerna ser den lilla blomman.
Så en tredje, både skön och doftrik:
herden småler godt och kysser blomman
och intill sitt hjerta henne trycker.

4.

Bland flickorna när tal om gossar gick,
en glädtigt leende man skåda fick,
en annan drog en suck och sorgsen stod,
och en brast ut i hemlig tåreflod.

Hvem gissar väl hvarför de gjorde så?
Den första hade hopp att bygga på,
den andras hopp så svagt och ringa var,
den tredje stackarn intet hade kvar.

5.

På sveden sökte herden vackra blommor,
han valde en — den tog han med sig hem.
Han satte den i jord och skötte ömt den
och ville ej att den åt andra smålog,
ej att af andras läppar den berördes!
men herden vet ju icke, vet alls icke
hur ofta svedens granna fjärlar ha
från blommans läppar förr fått kyssen ta!

6.

Bjällror klinga, klockor gå,
utanför ses hingstar stå,
friare till gården kommit.
Flickan, när hon hör dem komma,
vaknar uti boden opp,
skall ta mot den stolta tropp:
öppnar ögonen med möda,
kudden öronen gjort röda,
hennes mun är sur och murrig,
hennes lugg alldeles burrig:
friarene skrämde blifva,
ut på dörrn de genast klifva.
Åter bjällerklangen går,
stackars flickan ensam står.

I bokhandeln.

K. Hämäläinen: Finsk formlära för elementarundervisningen; Helsingfors 1885; Lång & Ståhlberg. 92 sidd. 8:o; pris 2: 25.

Denna lärobok har af förf. blifvit utarbetad i enlighet med den af honom tidigare utgifna »Suomenkielinen muoto-oppi», med vidtagande af de förändringar, hvilka voro påkallade af ändamålet med boken. Särskildt har ordbildningsläran undergått en väl behöflig förkortning, och äfven öfriga partier hafva i synnerhet genom bortlemnandet af en mängd detaljer blifvit väsentligt förminskade, så att sidoantalet i den svenska upplagan utgör 91 mot 141 i den finska. Derigenom har äfven den olägenhet försvunnit, som vidlåder den finska upplagan, nämligen svårigheten att med det för närvarande i våra skolor åt finskan anslagna timantalet fullständigt hinna genomgå en vidlyftigare lärobok.

Med anledning af förf:s anhållan, att den af honom utgifna finska upplagan finge vid undervisningen i modersmålet begagnas, hade öfverstyrelsen för folkskoleväsendet uppdragit åt resp. lärare vid Normallyceum i Tavastehus att granska läroboken och gifva sitt utlåtande om den. Detta utlåtande har äfven varit publiceradt i första häftet af Pedagogiska föreningens tidskrift för år 1884. Den sakrika kritik, som der egnades hans arbete, synes förf. emellertid icke i tillräcklig grad hafva tillgodogjort sig för den svenska upplagan. Väl har en icke ringa del af de påpekade oriktigheterna genom de af förf. vidtagna uteslutningarna försvunnit och andra blifvit åtminstone delvis rättade, men en mängd fel och oegentligheter kvarstå emellertid fortfarande, ehuru deras afhjelpande ingalunda bordt möta något oöfverstigligt hinder. Så — för att taga några exempel — talar förf. i ljudläran om bokstäfverna, deras uttal, indelning, o. s. v. i stället för om språkljuden. — Läran om bindvokal, bindkonsonant och bindstafvelse är i § 10 bibehållen. — I § 44 underlåter förf. att betona bildningen af särskild pluralstam hos nomina. — I § 95,3 vidhåller förf. fortfarande att passiva formens *t* (i ändelsen *ta, tta*) i presens förmildras »enligt allmänna regler», ehuru här tvärtom ett anmärkningsvärdt undantag från de allmänna förmildringsreglerna eger rum.

I afseende å klassindelningen hos nomina och verba ansluter sig förf. i det närmaste till Eurén, hvars språklära han äfven annars lagt till grund för sitt arbete. Att detta, jemfördt

med Euréns, afgjordt betecknar ett framsteg, är otvifvelaktigt, men å andra sidan har förf. blott i ringa mån tillgodogjort sig den moderna språkforskningens resultat. Ehuru denna omständighet ganska mycket måste minska lärobokens värde, torde den dock kunna användas för att förmedla öfvergången till en nyare metod, hvars insteg på språkundervisningens område äfven i skolan måste anses för en oafvislig nödvändighet.

H. A.

Lär dig läsa enligt skrif-, läs- och ljudmetoden. 116 sid. 8:o. Helsingfors 1885, K. E. Holm; pris 80 penni.

Ofvanstående bok för småskolan har enligt förf:s egen utsago tillkommit för att fylla den brist på abc-bok, som blifvit känbar i Helsingfors, sedan en nyare rättstafning blifvit införd i en del skolor. Utarbetadt efter B. C. Rohdes erkändt goda läsebok, förtjenar detta lilla arbete allt beröm i afseende å materialets anordning. Hvad man deremot måste beklaga är att förf. bland läseöfningarna upptagit flere stycken, hvilka, så väl menade de än må vara, dock äro egnade att föra barnsinnet på afvägar. Till exempel »Guds beskydd». Två små gossar gå i skogen för att plocka bär: De möta en stor varg, förskräckas och veta ej huru de skola rädda sig. Så falla de på sina knän och bedja »Gud som hafver barnen kär», hvarpå vargen vänder om och går sin väg. Eller berättelsen »Gud hjelper i all nöd», der en annan liten gosse går och plockar snäckor på stranden, faller på knä och ber Gud om bröd för sin mamma och sina syskon — hvarpå man får veta att han bland sina musslor hade en stor dyrbar perla. Det synes oss i hög grad orätt att hos barnen uppmuntra denna sjelfviska tro att de genast få hvad de behöfva blott de uppsända en bön. Lika mycket som den ödmjuka bönen under ständig sträfvan att bli bättre skänker kraft i motgången och sorgen, lika skadligt verkar det att i tid och otid anropa Vår Herre om det som för ögonblicket synes oss bäst. — En förvänd, sentimental uppfattning af verlden ligger också till grund för »Flit består», der det sjunges om myran och fjäriln, huru den förra under sommaren stretade för hus och hem och der lefde nöjd under vintern för att nästa år med glädje ånyo börja sitt arbete, medan fjäriln i sus och dus lefde om bland blommor och derför, när våren kom, snöpligen låg död i svartan mull. Sens moralen, att glans förgås, men flit består, är visst både sann och vacker, men det hade dock varit försigtigare att söka få fram den på något annat sätt, utan att ställa den stackars fjäriln i dålig dager, ty icke lärer denna rå för att dess lif och bestämmelse i naturen äro andra än myrans. Hade det icke, på tal om dessa två, varit bättre att lära barnen att allt i naturen, lika väl som menniskan, har sin uppgift? — Vi hoppas att dessa och likartade stycken skola förbigås af de flesta lärarinnor och att de i kommande upplagor skola ersättas af andra.

H.

J. R. Aspelin. Suomen asukkaat pakanuuden aikana, 92 fig. I—XIV + 97 sid. 8:o. Helsingissä 1885.

Detta arbete utgör en kortfattad och populär framställning af de resultat, hvartill forskningen öfver hufvud kommit i afseende å Finlands innebyggare under hednatiden. Naturligtvis är det fornföremålen, som dertill gett förnämsta materialet, men också språkforskningen eller rättast studiet af kulturorden, fornsagorna, såväl den skandinaviska som den inhemska folkdiktningens produkter, Kalevala, traditioner, ordspråk, ortsnamn m. m. samt slutligen en och annan krönikeförfattare ha lemnat mer eller mindre goda bidrag till belysande af vårt lands förhistoriska förhållanden. Dessa bidrag stå dock till det mesta ännu obearbetade, och blott ett och annat deraf är här sparsamt inströdt i ofvannämda arbete. Men äfven utan dessa bidrag saknar fornforskningen hos oss icke grund för en systematisk kunskap om vårt lands forninnevånare.

Ifrågavarande arbete inledes af en historik öfver de bemödanden, som under de två senaste århundradena blifvit gjorda till fromma för vår fornforskning eller från år 1666, då den första mer betydande författning emanerade till skydd för Svenska rikets fornminnen samtidigt med inrättandet af Antiquitets-collegiet i Stockholm, intill år 1883, då vår nya fornminnesförordning stadfästades, hvilken förordning finnes intagen uti denna inledande historik, samt på grund hvaraf arkeologiska kommissionen i Helsingfors inrättades. Och hafva vi från denna period att anteckna många intressanta bidrag till vår fornhistoria, hvilka äro förknippade med namnen Elias Brenner, biskop Fahlenius, P. A. Gadd, H. G. Porthan, E. Lencquist, C. Ganander, I. Fellman, M. A. Castrén och andra.

Att flinta icke förekommer i vårt land har gifvit vår stenålders redskap redan i afseende å materialet en egendomlig, inhemsk karakter. Upptäckten af många halffärdiga föremål vare sig i hänseende till sågning, slipning eller borrning, samt fyndorter, der de synbarligen blifvit tillverkade, lemna deras inhemska tillverkning utom allt tvifvel. Särskildt denna senare omständighet antyder på något slags fastare uppehållsorter, om ock ej tydliga spår af bostäder kunnat uppdagas från denna äldsta kulturtid. Icke heller några säkra stenålders graffynd har man ännu lyckats göra, men detta utestänger icke möjligheten af att än finna graf var från stenåldern uti vårt land, enär de forskningar, som hittills blifvit verkstälda, varit nästan uteslutande ett uppsamlande och beskrifvande af tillfälliga fynd och till det yttre blott kända fasta fornlemningar. Med ledning af det, som emellertid blifvit kändt, ger förf. oss en intressant framställning af vår stenålders kärl (ofta vackert sirade lerkärlsskärfvor), drägter (hvarpå häntyda mejslar för skrapning af skinn, syl af ben etc.), prydnader (hvartill användts bland annat björn- och gräfsvinständer, säl- och andra djurs bilder af sten och ben), vapen och redskap

(såsom yxor af många former, stenklubbor, knifvar, spjut- och pilspetsar af sten, mejslar i otaliga variationer), jagt, fiske (nätsänkl af sten), husdjur (hund), jordbruk (vaggmedsformiga redskap), handel, samfärdsel (flintredskap af skandinaviskt ursprung, ekstock), religion (ansigtsbilder af sten = amuletter?) samt menniskor (10 hufvudskålar jemte en mängd sten- och benredskap från Ladoga-kanalen). Arten och antalet af fynd utgöra en statistik öfver befolkningens utbredning i landet under de olika stenålders kulturerna, som synas existerat i landet, dels efter hvarandra på samma ort, dels fortfarit i vissa landsdelar längre än uti andra, ja i det inre af Finland till och med sedan brons- och jernåldern redan gjort sig gällande uti några trakter af landet. Som de sista uppbärarena af stenåldern hos oss anser förf. med skäl lapparna, hvilka enligt förf. redan Tacitus afsåg med den germaniska benämningen *fenni*, som skall betyda trollkarl (en betydelse som det germaniska ordet *lap, lop* ock skall hafva) och hvilken benämning vårt folk sedermera ärft af dem — likasom också sitt andra finska namn af lapparnas namn på sig sjelfva.

På samma sätt fortgår förf. uti sin etnografiska beskrifning af de följande kulturperioderna, för hvilka materialet börjar blifva allt rikare, ju närmare vi komma vår egen tid. Här må framhållas de vittnesbörd förf. hemtat från de skandinaviska fornsagorna om de fornjoter och rosomaner, som under äldre jernåldern (måhända allt från stenålderns dagar) synas befolkat sydvestra Finland och länderna öster om Östersjön, och åt hvilka vittnesbörd först den arkeologiska forskningens fakta från denna tid tyckas gifva den rätta historiska förklaringen. Dyningarna af den stora folkvandringen drefvo slutligen fornfinnarne under loppet af jernåldern från sina forna boningsplatser i norra Ryssland till Finlands bygder, till följd hvaraf åtminstone en del af den forna germaniska befolkningen i landet torde vandrat norr om Bottenhafvet till Norge.

Bland fornminnen, som förf. blott i förbigående omnämt, men ej vidare beskrifvit, äro landets några hundradetal fornborgar. Den betydelse de haft i forntiden, likasom tiden för deras uppkomst, är ännu icke heller klar. I ett tidigare arbete (Suom. Ugril. muinaistutkinnon alkeita) omnämnas de äfven blott i sammanhang med *äldre* jernålderns fornlemningar. I detta deremot framhålles deras betydelse för finnarne under deras hednatid, det är yngre jernåldern, i det de anses möjligen hafva bildat medelpunkter i de »socknar» (pitäjä), som redan förefunnos vid kristendomens införande i landet och vid sidan af de då inrättade kyrkliga socknarna bibehöllos såsom administrativa sådana. Men dessa fornminnen, likasom de allra flesta, blott till det yttre kända forngrafvar, vänta ännu på en systematisk och vetenskaplig undersökning.

Det nya i det föreliggande arbetet besticker sig förnämligast i att förf., som nämdt, anlitat de hjelpkällor, hvilka i afseende å

studiet af vårt lands forntid stå den formela arkeologiska forskningen till buds, i vidsträcktare mån än tillförene skett, och skall det derigenom ej minst bli väckelsegifvande och fruktbringande. Hufvudkällan är dock det jemförande studiet af fornföremålen sjelfva. Och härmed är ock den tid förgången, då den etnografiska forskningen hufvudsakligast stödde sig på språkforskningen, en omyndighetstid, hvarför resultatet måste bli jemförelsevis fattigt. Den numera sjelfständiga etnografisk-arkeologiska vetenskapen hos oss har ett rikt arbetsfält, der helt säkert goda skördar och vigtiga resultat ännu stå att vinna.

Af allt hvad förf. skrifvit vore detta arbete mest egnadt att i öfversättning blifva kändt för en större allmänhet än våra fåtaliga fackmän.

A. O. Heikel.

Alfhild Agrell (sign. *Thyra*): *Från land och stad;* skildringar; med fjorton teckningar af V. Andrén; 200 sid. 8:o. Sthlm 1884, Seligmann & c:i; pris: 2 kr. 75.

Alfhild Agrell: Hvad ingen ser; en samling berättelser; 183 sid. 8:o. Sthlm 1885, Seligmann & c:i; pris: 2 kr. 25.

Klara Kuhlmann: Från Svenska hem, II; 400 sid. 8:o. Sthlm 1884, Seligmann & c:i; pris: 3 kr. 50.

Sveriges nyaste literatur är en produkt af många samverkande krafter af olika slag, hvilka det för en fjerranstående är vanskligt att söka särskilja och mäta hvar för sig. Hvad man på detta afstånd varsnar, är vissa hufvudimpulser, och bland dem fäster man sig i synnerhet vid en, det inflytande, som den nya literaturens daning rönt af de senaste tidernas lifliga intresse och energiska arbete för kvinnosaken. Under det den stora frågan åter och åter dryftats i bunden och obunden diktform, har sträfvandet för dess lösning derjemte gifvit det svagare könet sjelft mod och lust till literär produktion. I sjelfva verket är mångt af det märkligaste, som framträdt, skapadt af kvinnohand. De svenska författarinnorna hafva redan gifvit oss mycket ärligt och gediget arbete, som både förtjenat och fått erkännande. Och hvad de tills dato hunnit fullborda har ej blott värde i och för sig utan ock som löftesbref på framtida alstring.

En af de anmärkningsvärdaste bland dessa kvinliga pennor är pseudonymen »Thyras». Fru Agrell, som gömde sig bakom detta författarenamn, gjorde sin förnämsta literära insats med sina tvenne band dramatiska arbeten, hvilka utkommo åren 1883—84. Redan år 1881 uppförde Dramatiska teatern i Stockholm ett af hennes stycken, en jemförelsevis obetydlig enakts komedi »Hvarför», med lätt flytande dialog men mindre väl funnet motiv. »Hvarför» i spåren följde snart andra stycken, och förf:s tvenne volymer upptogo fem skådespel; det mest betydande af dessa är tvåaktsdramat »Räddad».

I sina dramer ansluter sig fru Agrell till den riktning, som de norske skalderne i vår tid gjort gällande. Utan att man derför behöfver tala om imitation, går tanken från »Räddad» gerna öfver till ett «Dukkehjem», och äfven i öfriga stycken låter hon tyngdpunkten helst falla på förhållandet mellan äkta makar. Sina ämnen har hon emellertid sjelf gripit ur lifvet. Figurerna äro tecknade med kraft och skärpa. Alla intressera de, men kanske mest dock de kvinliga, såsom Viola i »Räddad». Förf. går på sak och ställer fram de allmänna karaktersdragen framför enskildheterna. Derför förefalla de måhända ock tillsvidare skizzerade.

De tvenne senaste band fru Agrell sändt ut: »Från land och stad» samt »Hvad ingen ser», innehålla skildringar och berättelser af temligen varierande slag.

Att döma af innehållet i den förstnämda samlingen får man antaga att dessa skildringar tillkommit under en följd af år och här endast blifvit samlade tillhopa. Der finnas några, som låta oss spåra bemödandet att sammanställa den lilla historien så, att läsaren sist och slutligen kan få veta allt hvad han önskar och känna sig belåten dermed. Dessa äro de svagaste. Föga lycklig är till exempel bilden af flingan, som följde den unga mannen ut i verlden för att slutligen smälta som en tår på hans kind. Deremot finnas andra med starkt tycke af något sjelfupplefvadt. Dessa gå i en djerf och lifskraftig ton, såsom taflorna från Norrland med lappar som staffage, och i ett »marknads minne» känner läsaren sig helt uppiggad af allt det märkvärdiga, hjeltinnan både får se och smaka för sin tolfskillings slant. Så ock skildringarna ur folklifvet. De gå väl icke till grunden med allmogelifvet, de äro snarare bilder af folkets plägseder och bruk, såsom en bröllopshögtid, en »storbegrafning», ett dansgille, än egentliga karakterstecкningar. Ögat, som sett det framstälda, har icke varit en forskande konstnärs utan snarare en sympatiskt stämd åskådares, med god syn på det förvända, roande och naiva. Huru riktigt det använda folkspråket är, skildt i sagan, skrifven i allmogestil, kan ref. icke afgöra, men när förf. låter sina bönder tala, löper det bra och har något lefvande i sig.

I novellsamlingen »Hvad ingen ser» återfinna vi förf. till dramerna, som har till godo vanan af koncentrering, en enkel och öfversigtlig anordning samt den flytande dialogen. Dessa berättelser äro studier eller taflor med en eller par personer, hvilkas själs lif analysen gäller. Om man undantager den lifliga och känsligt framstälda lilla interiören »En gåta», är stämningen i dem alla mörk och dyster. »Utan kärlek» är historien om en kvinnas mäktiga, lidelsefulla längtan efter en kärlek, som kunde göra lifvet värdt att lefvas, men som omständigheterna neka henne. När hon efter ett långt glädjelöst äktenskap på en moders långt oegennyttigare vis ställer krafvet än en gång för dotterns räkning, slår det också nu felt, och hon ser hos detta barn, som hon velat uppfostra för kärlekens stilla lycka, tankar och känslor, som en

gång likt dimbilder genomflugit hennes egen hjerna, taga fas form för att otillfredsstälda förbränna i stället för att värma och lysa. Den mörka taflan slutar med moderns död och dotterns vansinne. Berättelsen »Förnekelse» handlar om ett hat, som räcker ännu bortom döden. Bäst och helast är berättelsen «En». Man behöfver endast läsa första meningen: »Han var inte mer än tre år, när modern började skicka honom på ärenden, och när han var fem, ansågs han som stor», och förf. har hela vår sympati för denna fördolda, obetydliga existens, som representerar en hel klass menniskor och hvars korta glädjelösa lefnadslopp hon framstält med både känsla och talang.

Vid tecknandet af sina gestalter har förf. funnit flere lyckliga drag. Hon observerar i allmänhet intelligent, och personerna stå väl ihop med stämningen. Kanske utgöra några af dem förstudier för dramatisk behandling. Delvis ville man dock anmärka en viss flyktighet, som gör bilden oklar. Dragen, med hvilka den blifvit antydd, kunna i och för sig vara tillfylles för att ge den form, men man skulle ibland önskat dem mer koncisa. Måhända kommer detta sig af att förf. ej gett sig tid till ett noggrannare genomförande. Detta lärer väl ock vara orsaken till att i det lättflytande förträffliga språket influtit meningar, sådana som till exempel denna: »Icke särdeles stark och ovan att vara ute, hade moderns hufvud af trötthet sjunkit tillbaka mot väggen» och så vidare.

Till art och väsen är den penna, som skrifvit novellsamlingen »Från svenska hem», mycket olik Thyras. Klara Kuhlmann ger oss berättelser, i hvilka någon skarpare analys af karakterer föga ifrågakommer, hennes hjeltar och hjeltinnor äro hållna i temligen allmänna drag, och deras öden länkas samman, så att ringarna i kedjan falla väl inom hvarandra. Det är eljes ett genomgående drag i berättelserna att hufvudpersonerna äro minst lyckade, under det att flere af bifigurerna kommit ut på ett vida mer karakteristiskt vis. Titeln »Från svenska hem» kan möjligen försvaras dermed att förf. hemtat de bästa af sina typer från hvardagslifvets och hemmets trånga och bortskymda verld. Det humoristiska och förtröstansfulla sättet att se hvardagslifvets små händelser an samt den vänliga stämningen gifver förf:s lyckligare ingifvelser något, som påminner om Fredrika Bremer, utan att likvisst »Från svenska hem» som sedeskildringar skulle ega den betydelse, som nämda författarinnas hvardagshistorier. Klara Kuhlmann berättar ledigt och väl, och hennes skildringar kunna gerna rekommenderas såsom en ren och oskyldig läsning.

H—a.

Från nya synpunkter, vidräkning och reform af *en skolman;* 51 s. liten 8:o. Stockholm 1885, pris 75 öre.

Ett litet häfte, som förtjenar att uppmärksammas af dem som intressera sig för skolan och dess förhållanden! Det ä

efter en tjuguårig erfarenhet på skolans område förf. gör sina reformförslag. Hufvudfelet hos den nuvarande lärda skolan (elementarskolan) finner förf. deri, att »den hjelper tu och stjelper sju». Då ynglingen lemnat skolan, »vill han ingenting, tror han ingenting, hoppas han ingenting». Examensläsningen och mångläseriet i förening göra att elevens förnämsta ögnamärke blir att blott *synas* kunna. Vidare påpekar förf. par omständigheter, som hittills blifvit hos oss nog litet beaktade. *Skollemmen,* åt hvilka föräldrarna anförtro sina barn just under de vigtigaste utvecklingsåren, blifva ej sällan menliga för ungdomens andliga och kroppsliga helsa. — För en tillräcklig disciplin inom *lärarekåren* finnes ej tillräckliga garantier. Förf. föreslår derför lärarenas tillsättande endast genom konstitutorial. Det kan dock betviflas om detta är rätta sättet att förekomma vårdslöshet och oordentlighet. Måhända skulle ett sådant system blott framkalla sämre kvalificerade aspiranter. — *Kroppsarbetet* i skolan har i förf. en varm förespråkare. Han yrkar vidare på de individuela anlagens beaktande vid uppfostran; derför bör äfven på de högre stadierna *valfrihet* af läroämnen i viss mån tillåtas.

En reform i Sveriges skolväsende önskar skolman se gjord i den riktningen, att borgarskolor och realskolor inrättades, i hvilka kroppsarbetet vore obligatoriskt, och som i afslutade och afrundade lärokurser meddelade den medborgerliga och humanstiska bildningens första elementer.

Hos oss ha läroverk med liknande syfte ej synts motsvara något större behof. Framtiden skall dock visa, om den pågående agitationen för lärda skolor ej slutligen är en missräkning, och embetsmannaidealet ett fantom, som leder mången på villovägar.

I. A. H.

Jochum Nüssler: När verlden har sin gång, teckningar och funderingar i kakelugnsvrån; 224 s. liten 8:o. Sthlm 1884; Hökerberg, pris 2: 75 kr.

Mera filosoferande, än egenteligen berättande skulle dessa teckningar lätt blifva tråkiga, om icke stilens ledighet och behag ersatte bristen på händelser.

Förf. sitter i sin kakelungsvrå och betraktar derifrån verlden och menniskorna. Har han ibland dömt dem för strängt, och finner han så vid närmare betraktande att de äro bättre än han först trott, så erkänner han godmodigt sitt misstag. Det är denna glada, godmodiga lifsuppfattning, som gör att man rätt gerna sällskapar med de personer, förf. föreställer oss. Visserligen är han icke fullt säker på att Bertha skall hafva själsstyrka nog för både sig och sin man, men han önskar att hon må försöka och vill gerna tro att hon skall lyckas. Huru det står till med löjtnantens själsdjup är han heller icke på det klara med, men också här vill han tro det bästa.

En omständighet, som betydligt bidrar att förhöja behaget vid läsningen af dessa skildringar ur lifvet, är den humor, med hvilken förf. framställer de svaga och löjliga sidorna hos sina personer. I de få, der händelserna äro sorgliga, blir grundtonen dock icke nedslående, emedan hvarje skymt af bitterhet saknas. Humorn är, som man vet, intet hinder att sysselsätta sig med lifvets vigtigaste frågor, och förf. behandlar dem på ett sätt, som vittnar om mångsidig bildning, lifserfarenhet och iakttagelseförmåga. Berättelsen »Genom bränningen», hvilken bör ställas främst som filosoferande, innehåller för det mesta samtal mellan en ung flicka, hennes onkel och den man hon älskar. Samtalen föras ledigt och lemna en liflig bild af karaktererna. Öfverallt, der kärlekskänslan behandlas, sker det med en frihet från all sentimentalitet, som borde tillfredsställa till och med den mest realistiskt anlagda; dock på ett undantag när, nämligen i berättelsen »En vissnad skönhet». Denna berättelse förvånar genom sin olikhet med de öfriga. En skönhet med svarta lockar och marmorhvit hy, men af borgerlig härkomst förälskar sig i en grefve, o. s. v. Litet mera utspunnen skulle den passa förträffligt i ett lördags-roman bibliotek.

Slutet af samlingen utgöra, jemte två fina naturskildringar, några stycken funderingar, dem förf. icke iklädt formen af berättelse. Men gemensamt för alla dessa stycken, vare sig de åskådliggjorts eller meddelas helt enkelt som betraktelser, är att man bakom dem varseblir en ädelsinnad och bildad man, med hvilken man kan sympatisera och som väcker ens intresse.

* *

C. G. Wrangel: Handbok för hästvänner, h. 1—7. Sthlm 1884—85, Alb. Bonnier. 1 kr. pr häfte.

Då förf., vida känd för sin flitiga penna, för ett år tillbaka bebådade förestående arbete, väntade sig hr hippologer med allt skäl en både nyttig och nöjsam läsning, och de tills dato utkomna häftena, 7 till antalet, ha på intet sätt kommit denna förhoppning på skam. Förf. har, engång inne i sitt favoritämne, der han är absolut sadelfast, på ett lärorikt och fängslande sätt behandlat allt som faller inom detta gebit. Men hans ifver och intresse för saken ha samtidigt förledt honom att sikta innehållet mindre än som nödigt var, och sålunda har verket antagit dimensioner, som komma att motverka den spridning, hvaraf det eljes är förtjent. — Och det är skada, ty arbetet innehåller så mycket värdefullt, som nödvändigtvis måste vara kändt af en »hästkarl», hopblandadt med en mängd mindre vigtiga, för att icke säga rent af onödiga saker, som nu inkräkta på utrymmet.

Specielt torde verket icke ha att påräkna en allmännare spridning hos vårt lands hästvänner. Det innehåller för mycket,

som är och på länge kommer att förbli främmande för vårt lands sportsmän. Så intager exempelvis kapitlet »om ridkonst» ej mindre än 2 häften, och de der ingående »smak- och etikettregler», jemte så mycket annat, som den utländska sporten längesen annekterat såsom »chic» eller »fashion», kunna ej slå an hos våra »hästkarlar», hvilka tillsvidare stämpla sådant som snobberi. — Likaså äro kap. 3 »om vården af vagnar» m. m. och kap. 4 »körkonsten» endast till en mindre del tillämpliga på våra förhållanden. Den kända kåsören-förf. erkänner med sin vanliga älskvärdhet att ämnet skenat af med honom, så att han låtit »verket svälla ut till högst 12 hälften (i stället för tillärnade 8—10). I hans såväl som våra finska sportsmäns intresse hoppas vi att i sinom tid få motse ett tillkännagifvande om, att han kondencerat detta arbete till en »liten handbok för hästvänner» (om högst 6 häften) innehållande sådant, som företrädesvis är af vigt och intresse för nordens hästvänner.

E. Fabritius.

Jules Claretie: Noris, skildring ur Paris literära lif; öfvers. af C. A. Swahn. 396 sidor 8:o. Sthlm 1884. Oscar L. Lamms förlag; 2 kr. 50 öre.

Då man företager sig att öfversätta en bok från ett främmande språk till sitt eget, borde man väl framför allt förvissa sig om att man känner det främmande språket tillräckligt för att uppfatta icke blott ordalydelsen utan äfven andemeningen af innehållet, samt att man tillräckligt beherskar sitt eget för att icke blott ledigt utan framför allt tydligt kunna återgifva detta innehåll. I förevarande fall saknas tyvärr såväl den tillräckliga kunskapen i det främmande språket som förmågan att klart återgifva innehållet på det egna. Boken vimlar af orediga och obegripliga svenska satser, som till en del härröra af oriktigt uppfattade franska ord och vändningar, till en annan del af oförmåga att på god svenska öfversätta de franska meningarna. Af den besynnerliga satsbyggnaden kan man något så när sluta till originalets stil, men hvad som på franska kan vara väl uttryckt, blir högst underligt om det ordagrant öfversättes till ett annat språk. Derför förefaller mycket i boken ytterst komiskt, som väl ursprungligen är menadt att vara allvarligt och gripande.

Det är historien om en idealiskt anlagd ung flicka, Noris, som låtit bedåra sig af en lättsinnig ung man, en prins, en af Pariser-salongernas största sprättar, »Fleur de Chic» kallad, och som, då hon af honom ej erhåller den upprättelse han lofvat henne, fattar ett förtvifladt beslut att hämnas. Denna hämd består deri att hon, som varit en hederlig flicka, nu blir en rysk storfurstes älskarinna samt väcker hela Paris' beundran och nyfikenhet genom sin oförlikneliga skönhet, sitt originela och majestätiska uppträdande och sitt i en ogenomtränglig hemlighetsfullhet höljda lefnadssätt. Hon vinner nu den triumfen att se honom vid sina

fötter och kunna afslå hans giftermålsanbud. Men hon är likväl djupt olycklig, oaktadt all den lyx som omger henne och sin ryske storfurstes högaktningsfulla tillgifvenhet, »ty hon liknar icke alla de andra». Det som skulle bli en hämd på den usle man, som vållat hennes fall, har blifvit ett gift, som förstört hennes eget lif.

Att kalla denna roman en skildring ur Paris' *literära* lif saknar allt berättigande, ty den omständigheten att Noris är dotter till en före detta författare, hvars sentimentala romaner kommit ur modet, och att hon helst uppehåller sig i sitt bibliotek kan väl ej vara skäl nog. Af literära personligheter förekommer, utom fadern, endast en tidningsreporter af underordnad betydelse. Romanen är rätt och slätt en skildring ur Pariserlifvet i största allmänhet, med några ganska väl träffade typer och några öfvermåttan uppskrufvade karakterer. Att den vill ge sig en moralisk tendens är påtagligt, men det hela förefaller så sökt, att intrycket blir långt ifrån tillfredsställande. Dessutom måste äfven stilen i originalet, oafsedt befängdheterna i öfversättningen, vara något mer än vanligt tillkrånglad och tröttande.

L. A.

Henry James, J:r: Amerikanen; bemyndigad öfvers. af Erik G. Folcker. 377 sid. 8:o. Sthlm 1884. Fahlcrantz & c:i. 3 kr. (Valda romaner af utmärkte engelske författare 6.)

Mr Newman är en amerikan, som genom träget arbete skapat sig en stor förmögenhet och så kommit till Paris för att lära sig njuta lifvet. Han förälskar sig der i en ung enka af gammal adlig slägt. Familjen finner honom för simpel; den unga damen, madame de Cintré, sändes till ett aflägset landtgods. Emellertid uppdagar mr Newman att hennes mor och äldste broder varit delaktige i ett svårt brott och hotar, för att tilltvinga sig deras samtycke till äktenskapet, att offentliggöra bevisen. Då uppoffrar sig madame de Cintré för familjens heder och blir karmelitернunna; hennes älskare uppbränner det komprometterande pappret.

Detta är i korthet romanens innehåll; dess hufvudförtjenst ligger i utförandet. Utvecklingen är väl genomförd; det måste gå som det gick, då förhållandena voro gifna. De skildrade karaktererna och situationerna vittna om fin iakttagelseförmåga. Blott en amerikan med sin egendomliga verldsåskådning kan så klart se allt det småaktiga och fördomsfulla, som vidlåder vårt konventionela samhällslif. Hans demokratiska sinne stötes naturligen af den kastanda, som ännu förefinnes i vissa aristokratiska kretsar. Emellertid lider hans framställning ej af någon öfverdrift; den är lugn och objektiv. Der är så mycket sundt förnuft i denna bok, att dårskapen sedd från dess synpunkt förefaller ännu dåraktigare än eljes.

Det vore önskligt att samma amerikanske författares öfriga

arbeten äfven skulle meddelas allmänheten i svensk öfversättning, y de förtjena att läsas och att läsas med eftertanke.

L. A.

Svenska literatursällskapet: Samlaren, tidskrift utgifven af Svenska literatursällskapets arbetsutskott, fjerde årgången (1883) h. 1 och 2, 191 sidd., femte årgången (1884) 116 idd., stor 8:o. Sthlm 1883—1885, Norstedt & söner. Pris resp. ! kr., 2: 50 kr., 3 kr.

— —: *Dagboksanteckningar af Johan Gabriel Oxenstjerna* ren 1769—1771, utgifna genom Gustaf Stjernström, II; X + sid. '7—210, stor 8:o. Upsala 1881. Pris 3 kr.

— —: *Skrifter af Carl Gustaf Tessin,* utgifna af Gudmund Frunck, II, sid. 81—138, stor 8:o. Upsala 1883. Pris I och II ills. 2: 50 kr.

— —: *G. Benzelstjernas Censorsjournal,* utgifven af L. Byglén och E. Levenhaupt; XXVI + 290 sidd., stor 8:o. Sthlm 1885, Norstedt & Söner. Pris 3 kr.

— —: *1500- och 1600-talens visböcker,* utgifna af Adolf Noreen och Henrick Schück: I Harald Oluffsons visbok, 98 sidd. stor 8:o; — II Bröms Gyllenmärs visbok, h. 1; sid. 103—182, 8:o. Sthlm 1884—1885, Norstedt & Söner. Pris 4: 50 kr.

Det är icke möjligt att på detta ställe vederbörligen redogöra för allt det goda Svenska literatursällskapet i Upsala utgifvit sedan vår sista anmälan i maj 1883. Lemnas ock ur sigte att sedan dess andra och sista häftet af J. G. Oxenstjernas Dagboksanteckningar, utgifna genom hr Gustaf Stjernström, kommit oss till handa samt att C. G. Tessins skrifter, som utgifvits af hr Gudmund Frunck, blifvit afslutade i och med andra häftet, återstår likvisst så mycket, att vår anmälan kan utgöra föga mer än ett uppräknande. Om Tessins skrifter ville vi blott tillägga att titeln gett anledning vänta mera än de fabler, sagor, dramatiska arbeten och dikter af blandadt innehåll, som nu sett dagen. Det är Tessins vitterhetsalster utg. samlat ur hans 29 band starka Åkerö-dagbok, och vi vilja icke afgöra huruvida derifrån bort i detta sammanhang upptagas mera än som skett. Men bland Tessins vitterhetsalster, dess mera ibland hans »skrifter», hade man väntat »en gammal mans bref till en ung prins», hans tal, hans tryckta komedi, hans skämtsamma skildring af grefvinnan Törnflycht, allt visserligen tryckta saker, men nästan lika oåtkomligt för bokvännen som Akerö-dagboken.

Det inses lätt att en publikation sådan som Benzelstjernas Censorsjournal, hvartill manuskriptet, ingående i Engeströmska samlingarna, finnes å kgl. biblioteket i Stockholm, skall vara af första vigt för kännedomen af literaturen för de tio år 1737—1746 journalen omfattar. Allt, från alla rikets ändar, gick till denna censor och förtecknades, inlemnarens och författarens namn

jemte titeln, de påminnelser och ändringar censor gjort eller skälen hvarför han improberat. Det intressanta är icke blott de rikhaltiga och tillförlitliga notiserna om det, som kom ut, utan kanske än mer upplysningarna om det som ville komma ut, men ej fick. Krigskommissarien Walthers relation om fältslaget vid Pultava hänsköts af censor till kanslikollegiet, der det discurrerades om saken, »och tycktes wara bäst att den blir otrycht effter om hela actionen blir en fullkomligare berättelse i Doct. Nordbergs Historiska wärk, och denne olyckelige händelse är i öfrigt oangenäm för wår nation att offta upprepas». Voltaires lefvernesbeskrifning af Karl XII blef icke approberad för mångfaldiga oriktigheter, »förutan en hop djärfwe och otidige omdömen om wår nation». För de religiösa och uppbyggelseskrifterna, som utgjorde en stor del af det inlemnade, hade censor en lättnad deri, att domkapitlen först skulle censurera dem och utplocka det förgripliga, men äfven censor kunde af sin maktfullkomlighet förbjuda dem. A andra sidan finner man, såsom bibliotekarien Bygdén i sin inledning erinrar, att censor med sin myndighet någon gång tog auktorerna i skydd emot presterskapet.

Censors ställning på denna tid var långtifrån den af en blott undertryckande och förkväfvande makt. Jemte namnet hade han något kvar af den romerska *censor morum*. Han var en vårdare af allmänhetens åsigter, kunskaper, seder, vett, smak och språk, och att döma af det sätt, hvarpå Benzelstjerna och hans föregångare Rosenadler utöfvade värfvet, borde han vara en human och faderlig sådan. Allmänheten borde skyddas från felaktiga uppgifter, men ur sitt eget kunskapsförråd tillade censor med en frikostighet, som vår tids forskare måste finna obegriplig, i författarens manuskript hvad han visste om saken. När Andreas Rhyzelius kom med sin Monasteriologia, klosterbeskrifning, eller Tuneld med sin geografi, befriar han den senare från påtagliga dumheter, och beträffande Rhyzelii lärda verk antecknar han: »Meddelat åtskillige tilläggningar utur diplomatibus dels ineditis dels tryckte uti actis literariis Upsalensibus; och derhos anmodat authoren att gifwa wid handen hwarest de här åberopade Bullæ Papales antingen tryckte eller M:stæ äro til finnandes». Hit hör en rolig anteckning om en historicus af gamla skolan, Johan Bäckström, studiosus, Helsingus, vid hvars arbete, kalladt »Stockholms prospekt eller förnöjsamma utsikt öfwer hela Swerige», censor gör åtskilliga påminnelser. Sedan auctor skrifvit om sitt opus, har censor ännu att påminna bland annat om den betänkliga uppgiften »att Starkoter följde K. Goderik til Tyska kriget anno Chr. 4», hvilket auctor måste stryka, »men att han war född i Helsingland påstod han ändtel. så blifwa ståendes, welandes ej förlora hedren af en sådan landsman», och den förnöjelsen tyckes censor unnat honom.

Censor gör intrycket af en som rättar scripta, stundom alldeles kasserar dem, stundom ger dem tillbaka att omskrifvas. Öf-

sättningen från tyskan och franskan jemför han med origina-, och der dessa äro orätt tolkade, få de göras om, eller de seras. Studiosus Georg Rajaléen hade författat en bröllops-ift öfver handelsman Arvolander och jungfru Anna Maria Gran-gh i Uleåborg, men »war en mycket swag både Poët och ver-ex, ändrades åtskilligt och måste skrifften helt och hållet om-riiwas, innan den kunde passera»; i en annan bröllopsskrift har n »utstrukit ordet *Rys*, som war anfördt såsom ett skiälls-ord, h satt ett annat i stället». Sjelfve Dalin, som deremellan vi-rierade för honom, måste finna sig i att censor förbättrade hans rser. Men den diskretion fordrades dock af honom, att när ssin kom med sin skämtsamma karakteristik af grefvinnan, rnflycht, skref censor på obesedt, emedan grefven ville ha ma-skriptet med sig tillbaka.

Man kan lätt tänka sig hvilken kunskapsrikedom, omtanke h möda ett sådant värf skulle förutsätta. Var det en ortsbe-rifning, måste han tänka efter om det kunde vara riksvådligt t berätta om tillståndet, hvari gamla fästningsvallar befunno sig, r det en grafskrift, borde han se till att intet för kyrkan miss-gligt inflöt, vid ekonomiska skrifter ålåg honom tillse att åsig-na stämde med de rådande regeringsgrundsatserna. Kansli-llegiet, domkapitlen och ständerna voro alla der med tummarne hans ögon. Också hade Benzelstjernas företrädare funnit för en säkerhets skuld rådligast att hänskjuta till 1734 års ständer beten, som rörde regeringsärenden, och verkeligen var man redan arten med att läsa dem i plena, så att föga fattades att Frihets-lens riksdagar skulle begynt sysselsätta sig med att granska skildes skrifter, liksom de granskade enskildes meritförtecknin-r. Sedan samma riksdag beslutit att rättegångshandlingar på ssa vilkor finge tryckas, fick censor häri en af sina tyngsta och ydsammaste uppgifter, då han hade att sätta sig in i de trass-gaste mål, exempelvis Springer-Plomgrenska målet, tillse att alla ndlingarna voro med i vederbörligt skick, och derutöfver vakta å att skriftvexlingen mellan parterna icke fick bli ett aflopp till ffentligheten för allsköns illvilja. Men allt detta öfvervakande ällde icke blott skrifter, som skulle tryckas, utan samma om-anke om det allmänna vettet ålåg censor äfven när auktionsli-storna inlemnades och när »bokförarne» gjorde sin import från tlandet, ty det som ej fick tryckas fick icke heller säljas. I se-nare fall finner man att censor stundom inslog medelvägen att låta en betänklig bok från Tyskland säljas på det vilkor, att cen-sor underrättades om hvem som ville köpa den. Knappast fins väl en annan institution, der regeringsmaktens försök att utöfva förmynderskap skulle kulminerat så som i denna, och det återstår nu för reaktionens furste i våra dagar att återställa äfven den. Qvi vivrà verrà, den som börjat med att visa ut författare bör icke ha några betänkligheter med deras böcker, och under tiden kan det vara skäl att man gör sig förtrogen med censurens vä-

sende, som för dess ifrågavarande stormaktstid är förträffligt s dradt i bibliotekarien Bygdéns inledning.

En annan värdefull publikation, egnad att rikta den så tiga literaturen under reformationstidehvarfvet, är utgifvande de visböcker, i hvilka det populäraste och antagligen äfven bästa af tidens lyrik samlade sig. Harald Oluffsons visbok, h till originalet förvaras å kgl. biblioteket i Stockholm, är date 1572 och 1573; fyra dermed sammanbundna blad synas härr från ett än äldre manuskript, eller från 1540-talet, och vara i net i Jemtland. Af några årtionden yngre datum än Harald Ol sons samling är Bröms Gyllenmärs, hvaraf endast början änn utgifven. Stor är visserligen icke vitterhetens vinst af de bid som med dessa lyriska dikter komma i dagen, men för karal ristiken af tidsålderns vittra skaplynne kan deras betydelse i anslås för högt. Det är väsentligen blott i två former lyril den betraktande som den erotiska, gick denna tid, den ena p mens, den andra folkvisans, och genom dessa former igenkär man knapt mera den provençaliska *alba* eller väktarsången, röjer sig i par stycken. I synnerhet för folkvisan äro dessa s lingar af vigt, då man här har folkvisor i det skick de egde femton- och sextonhundratalen. Folkvisartade äro äfven de historiska dikterna om Magnus Green och Olof Axelson vid V by, samt om Stångebro slag; »en kort Extract öffuer then s löcka och seger vinningh som Kong Christian IV i Suerige v hafuer» är psalmartad; hos båda de sistnämda kan man lä märke till den satiriska uppfattningen.

Bland de uppsatser och mindre aktstycken, som sällsk meddelar i Samlaren, märkas främst bibliotekarien G. E. Kl mings publikation om Joh. Bureus, utgörande såväl dagbok teckningar af denne, som anteckningar om honom, hans utg och outgifna skrifter, boksamling m. m. Genom en sorgfä jemförelse har samme forskare gjort det troligt att Spegels G verk och hvila är en omarbetning af Lasse Lucidors öfversätt af det, i den protestantiska verlden spridda franska diktver Af samma hand är en redogörelse för den svenska bokpres första tryckalster, »Dialogus creaturarum moralizatus». Med rikliga anteckningar ur Wallmarkska brefvexlingen på kgl. blioteket har bibliotekarien E. Tegnér belyst Ödmans ställning Nya skolan. Om det i Codex Bildstenianus bevarade och af phens utgifna legendariet har hr H. Schück börjat en magis undersökning till utrönande af dess författare. Så långt un sökningen nu blifvit förd, synes sannolikt att legendariet för tats mellan åren 1265—1273 af en dominikanermunk i Skenni och i nästa uppsats vill förf. ådagalägga att lektorn derstädes trus de Dacia varit kvalificerad för ett sådant författarskap. allmännare intresse är hr Ernst Meyers framställning af drottn Kristinas literära ställning och verksamhet i Italien. Amanu Stjernström har fortsatt sin literaturhistoriska bibliografi till med år 1882. † †.

George Dahlen: *Europas samhällen i våra dagar;* öfvers. Mauritz Boheman. 168 sid. 8:o. Sthlm, Oscar L. Lamms L. 1: 75 kr.

Hr Dahlen säger i sitt företal att de strödda anteckningar, n han samlat i denna bok, likna Montesqieus »Notes sur l'Angerre» men äro fria från den frivolitet, som vidlåder dennes ettres persanes». Detta låter förträffligt — och skulle låta bättre, om någon annan än förf. sagt det. I sjelfva verket boken icke så epokgörande, som han tyckes tro. Innehållet ett uppkok på gammalt, endast formen är anmärkningsvärd. t är eget att se en tysk afhandla ekonomiska och politiska gor i den potpurristil, som de franska krönikörerna älska. Korta lexioner, esomoftast afbrutna af skiljestreck, öfver hvilka tann gör sina saltomortaler — sådant kan vara roligt att se i en ningsföljetong, der man icke väntar sig annat än tidsfördrif; l till märkandes, om krumsprången göras ledigt och nätt. Men Dahlen är påtagligen för ovig för att med fördel egna sig åt ; yrket. Vare dermed ej sagdt att boken är tråkig; för att andla så pass allvarliga saker som ministeransvarighet och arslöner är den ju temligen lättläst. Men det hela gör intryc; af någonting uppskrufvadt och utstuderadt; en tysk statslärd, n tvingar sig att vara kvick, påminner onekligen en smula — venia verbo — om londonerpublikens gunstling, den celebra fanten, som åker velociped.

Hvad förf:s åsigter beträffar, så är det ej alltid så godt att tag på dem. Han nöjer sig för det mesta med att framställa lras tankar, och det är som såge man för sig ett kaleidoskop, r alla möjliga långa ord på -ism och -i dansade om hvarandra. mycket tycker man sig märka, att hr Dahlen har stark motja mot allt hvad parlamentarism heter: bland de bästa bitarne oken äro de blad, der han tecknar dess olägenheter. Derot synes han svärma för något slags statsskick efter amerinskt mönster med ett statsråd oafhängigt af folkrepresentation. I ekonomiska frågor är hans uppfattning snarast socialistisk, stän han med ifver predikar mot alla omstörtningspartier. Sanlikt vet han ej sjelf rätt hvad han vill och sätter derför obegadt sin lit till furst v. Bismarks fadersklokhet. Det är det kvämaste.

Wilhelm Chydenius.

Frans Hedberg: *Svenska skådespelare;* karakteristiker och orträtter; med 20 illustrationer af V. Andrén. 253 ss. 8:o. thlm 1884, C. E. Fritze; kr. 3: 50. (inb. 5).

— —: *Svenska operasångare;* karakteristiker och porträtter; med 32 illustrationer af V. Andrén. 320 ss. 8:o. Sthlm 1885, C. E. Fritze; kr. 4: 50. (inb. 6).

Begge dessa arbeten äro närmast att betrakta som festskrifter, föranledda af den svenska teaterns hundraårsminne den 30

september 1882. Af särskilda omständigheter har deras utgifvande blifvit fördröjdt, kanske icke minst i följd af förf:s bortavaro från hufvudstaden den tid denna begick nämda högtid. Men då från literärt håll vid detta tillfälle högst obetydliga publikationer utgått, är det så mycket vigtigare att dessa omfattande och sakrika arbeten omsider utkommit, hvarigenom detta dyrbara minne på ett värdigt sätt blifvit bevaradt i den nordiska konstens häfder. Om någon, var helt säkert förf. kallad till ett sådant arbete, han som i flere decennier sjelf tagit verksam del i Sveriges dramatiska konst, under en lång rad af år varit anstäld vid ledningen af den kungliga scenen samt derförinnan och efteråt stått i personlig beröring med flertalet af de konstnärer, dem hans landsmän och hela norden för öfrigt uppskattat och beundrat från tiljan. Och dertill eger förf. det sanna intresset för den konst, hvars förnämsta målsmän han valt till föremål för sina »karakteristiker och porträtter». Med en mångårig och omfattande sakkännedom förenar han den varma håg för dramatiken, som är det främsta vilkoret för dess rätta odlande och bedömande. Vi äro öfvertygade att läsarn skall anslås af förf:s välvilja och urskiljning, samt af hans benägenhet att framför allt se förtjensterna och att med mildhet bedöma felen; just härigenom äro dessa teckningar så tilltalande i motsats till det öfversitteri och den klandersjuka, som annars utmärker det man vanligen hos oss i Norden får läsa angående teatern för så vidt det icke gäller erkända storheter, som anses ha monopol på en orubblig förgudning. Intressant är att se huru många ryktbara artister till en början haft att kämpa mot bristande sympati hos publiken och en deraf påverkad afvog hållning hos den allvisa dagskritiken, men huru dock deras talang under insigtsfull ledning och förändrade förhållanden omsider gjort sig gällande.

Vi underlåta att uppräkna alla de konstnärer, hvilkas verksamhet blifvit tecknad i de begge skrifterna. Att förf. uti sina skildringar inskränkt sig till de sceniska konstnärer, som haft eller hafva anställning vid Sveriges första teater, godkänner man gerna, helst han tillika sökt att icke förbigå någon, som på ett eller annat sätt varit skapare eller framstående fullföljare af en riktning, som utöfvat något inflytande på Sveriges sceniska konst. Egendomligt är att så många af dessa konstnärer varit verksamma både på den lyriska och den dramatiska scenen, bland dem till och med Jenny Lind. — Önskligt hade varit att begge arbetena haft register, hvarigenom man lättare kunnat orientera sig i afseende å de deri förekommande personligheterna samt bättre kunnat öfverskåda den kungliga scenens verksamhet, hvilket nu faller sig mera svårt. Ett sådant register, omfattande jemväl de i texten omnämda pjeser och operor, hade gjort dessa arbeten till en välkommen komplettering af Dahlgrens ovärderliga anteckningar, som tyvärr allt ännu vänta på att bli fortsatta.

—h—n.

Amanda Kerfstedt: Kärlek och andra berättelser; Stockholm, F. & G. Beijers förlag; 2 kr. 50 öre.

Fru Kerfstedt är väl känd för våra läsare såväl genom tidigare anmälningar, som genom de berättelser af henne, hvilka varit synliga i Tidskriften. Våra läsare hafva sjelfva erfarit de intryck man har af förf:s lifliga sätt att berätta, af den rena, sedliga halten i hennes skildringar och den djupa, innerliga sympati förf. hyser för sina personer och som ovilkorligt drar läsaren med sig. Hon lefver med dem, hon hoppas och framför allt hon lider med dem. Det är i synnerhet vid skildringen af den stilla sorgen, den tysta segern öfver sig sjelf, som förf. höjer sig till en ofta gripande framställning. Så tecknar hon t. ex. i berättelsen »Hos andra» en ung flickas sorger och strider, då hon, ännu ett barn, skickas att uppväxa bland slägtingar, i hvilkas krets hon sjelfmant intar en tjenandes ödmjuka ställning. Tyst och samvetsgrant uppfyller hon sina pligter; endast hennes kärlek till husets äldste son, den hurtige, vänlige, lefnadsfriske medicine kandidaten, sprider en stråle af fröjd öfver hennes lif, och när han ändtligen hos henne finner tröst för den stro, han rönt af en annan, är hon nära att nå sin lefnadslycka, då hans brådstörtade död — han springer i feberyrsel öfver relingen och drunknar — krossar hennes lefnads lycka men ej hennes lefnads mod. Friskare och gladare hållen är berättelsen »Åtta dagars skilsmessa», under hvilken skilsmessa en ung fru segrar öfver sitt upproriska hjerta, räddar både sig och den älskade från vanäran och återvänder till sin man lika ren och oskyldig, om ej lika barnslig som förr.

Dessa båda berättelser jemte den i vår Tidskrift tryckta »Kärlek» äro de förnämsta i samlingen. I alla tre för förf. kärlekens talan före eller inom äktenskapet, höjande den öfver det liga och sinliga till den plats, som med rätta tillkommer den. De öfriga berättelserna, ehuru innehållande många väl tecknade karakterer, äro af mindre betydelse; bland dem förtjenar då främst att nämnas »Fru Lundgren».

Förf:s stil är enkel och ledig och slår endast sällan öfver det sentimentala, såsom t. ex. i »En ros», som äfven är af ti-gare datum än de öfriga (1877), och man kunde dock lätt be-a det, då förf. tecknar nästan idel ädla och upphöjda karakte-. Att förf:s personager ibland äro något idealistiska, att de -or, som drabba dem, och de förhållanden, i hvilka de råka, -gång äro sökta, motväges mer än väl af det vackra syfte -f. ger dem, i det hon genom dem framhåller det rika innehåll, -betet och pligternas trogna uppfyllande inlägga äfven uti ett af -rger uppfyldt lif samt visar oss huru en oförvillad rättskänsla -a sanningskärlek är den säkraste ledtråden uti lifvets alla förhållanden.

*

Christer Svahn: Sanningskär, uppfostrare tillegnad, 134 s. liten 8:o. Stockholm 1885, Albert Bonniers förlag. Kr. 1.

Man vore frestad att draga i tvifvelsmål, huruvida förf. menar allvarligt med alla sina reformer. Då emellertid arbetet är *uppfostrare* tillegnadt, måste man låta en sådan misstanke fara, som dock så lätt griper en vid genomläsningen af »Sanningskärs» fantastiska lefnad. Hr Svahn företager sig att på fullt allvar reformera samhället till alla dess delar. Han gör sig till språkrör för alla de röster, som, må det bära eller bryta, ropa på reform. Det kan ej förnekas att förf. har rätt i många af sina påståenden, men det rätta sättet att vinna anhängare för sina åsigter har kan knapt träffat, så lätt och ledig än hans framställning är. Felet ligger just deri, att han tagit allt så lätt.

»Sanningskär» uppfostrades i ett hem, som låg tjugo dagsresor från närmaste menniskoboning.

I detta hem förekommo inga böcker; hans föräldrar bibringade honom lärdomar, som antingen voro gifna genom en inre erfarenhet (»medfödda lärdomar!») eller ock hemtade ur den yttre erfarenheten. Sålunda kom han vid tjugoett års ålder så långt, att »han med samma sakkännedom och tankeskärpa kunde bedöma en maskins ändamålsenlighet och en tänkares hypoteser». — Och så bar det ut på reformresa!

I *skolan* fann Sanningskär allt på tok, bland annat önskar han inga ferier, ingen gymnastik och — med något skäl — inga högre och lägre betyg. Mycken insigt i hvad ett barn kan uppfatta och intresserar sig för visar S. ej. — Från *universitetet* — äfven dess brister känner han — bort med föreläsningar, i stället lämpliga *läroböcker!* — I kapitlet om *kyrkan* är hufvudinnehållet: »kyrkorna skola stängas.» För resten förekommer der mycket filosofiskt svammel. Satsen att »hvarje negativt innebär på samma gång något positivt» är i många fall fullkomligt falsk.

Då det är fråga om *societeten* rör sig förf. på ett område, der han är mera hemmastadd. Här förekomma många goda tankar, och mången gång kommer han läsaren att skratta rätt godt. Man kunde förmoda att S. vore en vän af den realistiska diktningen, men det är han ej. Han anser »att den kommit på betänkliga afvägar genom att dels fatta endast det sanna som konstens uppgift, dels uppsöka denna sanning företrädesvis hos de smutsiga och gemena». — Sanningskär gifter sig och råkar ut för en hustru, som först är mycket begifven på nöjen, sedan blir emanciperad samt slutligen religiöst sinnad och skaffar sig en »frälst» kokerska. Slutet blef laglig äktenskapsskilnad.

Då begaf sig S. på missionsresa till alla Europas stater och förehöll dem deras synder. Hvad hvar och en tarfvade för förbättringar hade han på sina fem fingrar. Men otack blef naturligtvis verldens lön. S. återvände hem och förmälde sig med Resignationen — och deri gjorde han utan tvifvel rätt, ty så l[illegible]

det ej att uppträda såsom reformator på områden, som man ej mer till.

Här och der förekomma yttranden, som visar att förf. dock t, hvari botemedlet ligger för tidens skador och missförhållan-. »Löjet är icke sättet att bota svagheterna» (pag. 84). »Sangskärs moder höll icke långa föreläsningar öfver menniskors khet och sin egen godhet, utan hon tog allt från dess prakti- sida och visade genom handling, hvilken den rätta vägen :.» — Visst är att inga moraler hvarken i predikoroman- eller matisk eller någon annan form hjelpa, om vi ej äro beredda i det bestående inlägga ett sedligt innehåll. I. A. H.

(*T. Cannizzaro*): *Cianfrusaglie,* versi editi ed inediti; 7 sidd. 12:o. Messina 1884.

— —: *Épines et roses,* par un Sicilien (1857—1884); 405 ld. 12:o. Messina 1884.

Mario Rapisardi: *Giobbe,* trilogia, 2:da ed. 415 sidd. :o. Catania 1884, Filippo Tropea.

Mattia di Martino: *Qvattro novelline popolari svedesi.* vellina popolare svedese (Archivio per la letteratura popolare, poli 1885).

Vid föregående notiser om de literära förhållandena på Siien ha vi framhållit hvilket inflytande Victor Hugo utöfvat der d sitt grubbel öfver tillvarelsens stora frågor. Hr Mario Raardis stora dikt »Giobbe» är ett flöde ur samma källa, mindre mmande och abrupt, mjukare och behagfullare i sin gång, och stämdare till sin syftning. Tillvarelsens smärta är problemet, i den gamle korsdragaren Job är den, som har att åskådliggöra ningen, hvilket må anses för ett godt poetiskt motiv, icke utan rhet och djup.

»Tre svar, säger förf. i förordet, äro väsentligen de, som vits på detta problem. Det första gafs af den förfärlige gu-n: *Jag är den som är.* Det skrämda menniskoförnuftet föräktade under det öfvernaturligas ok, den teologiska tanken herde enväldigt. Det andra svaret gaf den milde guden: *Mitt e är icke af denna verlden.* Förnuftet förnekade sig sjelft och ret för att bekräfta tron, föraktande naturen, förhärligande dö-. Skolastiken uppstämde segersången. Det tredje svaret har enskapen gifvit: *Naturen, evolutionen.* Den positiva filosofin triferar». Dessa tre stadier motsvaras af poemets tre afdelnin-, af hvilka den första, som framställer Jobs olyckor, hans kval tröstlösa samspråk med vännerna, har sitt ämne ur Jobs bok. Den andra afdelningen har fått dramatisk form, och det är icke ijligt att Göthes Faust här föresväfvat förf., ehuru han visser-n icke eger till sitt förfogande den grymma humorn i Göthes målning. Job, *il Dolente,* den lidande och spörjande menni-

skan, befinner sig nu på Golgatha och får af den på korset lade försonarn sjelf problemets lösning:

Figlio dell'uom, non oblier che il tuo
Nome è dolore. Ombra è la terra, ed io
Son luce; odio è la vita, e amore io sono.
Ma non è in terra il regno mio.

Men är det godas, ljusets och kärlekens rike icke af denna v den, och är följaktligen jorden skugga och lifvet hat, så är tigt nog icke heller Satan långt borta. Liksom Faust kan heller Job reda sig på egen hand med den af försonarn lemn uppgiften och bringas slutligen att hylla Satan såsom verld herre. Äfven här är denna furste en förförare, men att förf. tar honom med framgång öfva sina konster på Maria, som be ges af hans förstälda ruelse, bildar ett motbjudande parti i de eljes framstående del af diktverket. Förgäfves har *il Doi* sökt ro i kyrkan, i skolastikens visdom, eller äfven i sinne rusningen, som antiken lemnat kvar i trons tidsålder; — tron ett kommande lif har icke egt makt att lära honom förstå lefva i detta jordiska, men att icke heller Satans ingifvelser in burit den sanna principen har Job fått erfara, och dermed svinner Satan som ett fantom, hvilket existerade jemt upp länge tills en bättre insigt förjagade det.

Så står Job gentemot naturen, och poemets tredje del åt att i samtal dem emellan utlägga vetandets verkan till befrämja menniskans lycka. Vi tillstå att förf:s spekulation denna del varit svårfattliga. Vid de sväfvande ordrika betr telserna tappar man tråden och känner ingen lust att åter upp den. Också tyckes Job till slut vara lika klok som då började. I en epilog, ett samtal med Isis, som är och förblir beslöjade och hänvisar spörjaren till det existerandes trånga med dess ändlighet och dess villor, men för allt evigt och stående har blott förnekelse och tvifvel, yttrar Job:

Gioco infinito
Di vane è dunque il mondo; vana
La vita, vano il mio pensier; mistero
Tutto, fuor che il dolor; tutto menzogna,
Tranne il morire.

Det blir således dervid: bländverk är allt utom smärt lögn allt utom döden, i hvilken Job nu ingår. Pessimismen icke någon ny sak i den italienska vitterheten, der smärtan l hemmastadd i och med Leopardis gripande lifsbetraktelser. I centralare delen af Italiens vitterhet torde denna mörka lifsåsk ning hafva vikit för det lif, som allt friskare pulserar i det lienska samhället, men här nere tyckes svartalfen dröja ännu, är man engång så skapt, att man ser verlden genom hennes sva slöja, så fins väl för Job intet annat än att dö. I så energi

-ch lefvande bilder som Leopardi förmår visserligen Rapisardi icke utgjuta sitt missmod, men att det är hos honom likaså uppriktigt och ohjelpligt betviflar man icke, och det kan löna mödan att göra bekantskap med hans djupsinniga försök att ur en sådan synpunkt förklara tillvarelsens gåta.

Samma missmod beherskar den i Messina diktande Cannizzaro, ehuru det icke framkallat hos honom så vidtutseende vyer. Han förklarar sjelf sin melankoli genom sin naturs beskaffenhet, men ock genom Leopardis inflytelse. Det är blott ett skämt med sig sjelf, då han kallar sin sista diktsamling *Cianfrusaglie,* »nipper», ty hans dikt har ingenting af det lätta och pretiösa. Det utmärkande för honom är denna redobogenhet liksom denna lust att i bundet språk och ofta nog präktiga liknelser kläda hvarje ingifvelse, äfven om den poetiska halten saknas. Och detta inträffar i förevarande samling oftare än i förf:s tidigare: In solitudine och Ore segrete. Förf. lefver en oberoende privatmans lugna lif, i skötet af en lycklig familj, sysselsatt med skörden från sitt vinrika landtgods eller från sin boksamling, der skatter på alla språk äro förenade, fjerran således från offentliga bestyr eller enskilda bekymmer, och då dikten blir det ädla uttrycket för rörelserna i en sådan tillvara, skulle man vänta sig att hon återspeglades af en lugn och fridfull kontemplation. Men demokratismen lemnar förf. icke i fred, den inger honom ett grymt hat mot kungar, hof- och embetsmän, särdeles Italiens, som i januari 1881 gjorde Eriksgatan genom Sicilien. En annan, icke alltid klar eller poetisk källa till ingifvelser är den menskliga tillvarelsens lagar och mål. Förf. har längesen brutit med den katolska kyrkan, utan att derför ansluta sig till någon annan. Hans Leopardiska svårmod hade erhållit tidigt en spekulerande och religiös riktning genom bekantskapen med Victor Hugo och Lamartine. Med *les Orientales* och *les Harmonies* i fickan ströfvade han omkring i de högromantiska bergen ofvan Messina, med det grönblå hafvet framför, sundets silfverbälte samt derbortom Calabriens solbrända kullar åt ena sidan och åt den andra Taorminas klippstoder, som vakta detta den eviga vårens land mot Etnas lavaflöden. Och när han hemkom på aftonen, var hans ande så upptagen af orientaliska bilder och religiösa harmonier, att han måste fatta pennan och dikta, och dikten gick på franska. Förmågan att skrifva fransk vers utvecklade han ytterligare under resor, dervid han besökte äfven Victor Hugo, och så uppstod under årens lopp den samling af »Roses et Épines», innehållande 143 lyriska stycken på franska jemte några försök på spanska och tyska, som han nu utgifvit. Samma svårmodiga grubbel, samma frihetskänsla, samma sydländska sinlighet som i hans italienska dikter löper här oförskräckt och ogeneradt i franska verser, hvilka åtminstone för främlingen tyckas otadeliga.

Jemte detta bevis på den ifver, hvarmed det unga Italien sökt komma i intimaste literära liksom vetenskapliga beröring med

Europa, nämna vi som ett annat dylikt hr Mattia di Martinos öf-
versättningar af fem svenska folksägner. De äro hemtade frå
Hofbergs »Svenska folksägner», Stockholm 1882, och öfversatt
med full förtrogenhet med originalets språk; valet synes var
gjordt med mera hänsyn till den italienska läsarens intresse ä
för att karakterisera det svenska folklynnet.

C. G. Estlander.

Felix und Therese Dahn: Wallhall, germanische Götter-
und Heldensagen, mit mehr als 50 Bildertafeln, Textbildern, Kopf-
leisten und Schlusstücken nach Federzeichnungen von *Johann*
Gehrts. Kreutznach 1884. Vorlag v. R. Voigtländer 665 sid.
8:o; pr. 9 Rmk.

Bland det menskliga vetandets vackraste segrar kan ma
förvisso räkna dem, som vunnits på mytologins område. Ju mer
denna vetenskap gått framåt, dess flere fornfolks guda- och hjelte-
sägner har den indragit inom sin synkrets. Genom att samman-
ställa dem sinsemellan har den kastat ett förut oanadt ljus så väl
öfver de särskilda nationernas lynnen och uppfattningssätt, som
ock öfver de mäktiga andliga strömningar, som förbundit folken
redan under tider, dit strålarna af historiens fackla icke nå. Dessa
segrar på den komparativa mytologins område, som redan vun-
nits — och andra större återstå helt visst att vinna — äro a
stor betydelse, ej minst derför, att känslan af allmän menskligh
het, som utgör ett kraftigt samband mellan folken, får riklig nä
ring af den stigande insigten om huru menniskoanden hos skild
nationer, oaktadt alla enskilda olikheter dock i hufvudsak verka
på likartadt sätt.

Beklagligtvis har den stora allmänheten ännu icke egnat
en tillräcklig uppmärksamhet åt de sålunda förklarade minnesmär-
kena från folkens barndomstid. Såväl hos oss som i Skandina-
vien kunde och borde skolan och hemmet gifva mytologin ett större
rum i barnens uppfostran, de vuxne genom sjefstudium söka fylla
de luckor, som undervisningen lemnat. I Tyskland, som med af-
seende å forngudaläran är vår samarfvinge, förspörjes samma kla-
gan, att allmänhetens intresse icke håller jemna steg med veten-
skapens raska framåtskridande. Det arbete, hvars titel är skrif-
ven här ofvan, har utgifvits i syfte att väcka det.

Königsbergerprofessorn F. Dahn — för Tidskriftens läsare
känd genom tidigare recensioner — och hans hustru hafva företagit
sig att söka åstadkomma en lättläst och tillika noggrann samt på
vetenskaplig forskning grundad framställning af de forngermani-
ska guda- och hjeltesagorna.

Vi vilja ingalunda förringa ett sådant företags fosterländska
betydelse; det kan ju ej annat än bidraga till stärkandet af den
nationela sjelfkänslan, att förfädrens gudalära och hjeltedater skil-
dras på ett lättfattligt, varmt och hängifvet sätt. Men nog måste

kan med tysk-tyska glasögon läsa hr D:s bok, om man skall finna nöje i hans framställningssätt; arbetets vetenskapliga värde minskas i betydlig grad af ett ständigt jäktande efter nationel patos, genom hvilken han förnämligast tyckes vilja »taga» sina läsare.

Hr D. är »begeistert» för sitt ämne, det synes på hvarje rad. »Urteutonenthum», »deutsch» och »germanisch» äro de slagord, uti hvilka innefattas alla hos hans folk förefintliga — och icke förefintliga — dygder. Särskildt visar han sig öfverspänd vid skildringen af Wotans och Donars (Tors) karakterer. Den förre skall vara sammanfattningen af allt det egendomliga hos de högre samhällslagren bland forngermanerne; den senare är den germaniske bondens gud och inbegreppet af dennes egenskaper. För att få sin Donar riktigt utmärkt, går förf. ut från axiomet: »Der germanische Bauer ist der beste Bauer der Erde». Något senare, när det blir fråga om saker, som icke just kunna rosas, måste det ofvanstående modifieras: »Der deutsche Bauer, sagten wir, ist ein trefflicher Bauer; aber er ist auch ein sehr starker Esser und Trinker». Och så får Tor framstå såsom hans förebild, eller rättare sagdt efterbild, äfven i detta afseende.

Men hvad är allt detta mot den exalterade framställningen af Wotans karakter! Denne angifves till sitt ursprung vara en personifikation af luften[1]), och härur härledas alla hans andra egenheter. Först är han »Gott des Geisteshauches», och således sammanfattningen af »der tief germanische Drang nach Weltweisheit»; och emedan — naturligtvis »nach echt germanischer Auffassung» — diktkonsten tillika är den högsta visheten, så är Wotan äfven uttrycket för »der dichterische Drang des germanischen Volksthums». Och så frammanas de stora tyska filosoferna allt från Faust till Kant, Fichte, Hegel och Schelling och derjemte de »germaniska» skalderna Shakespeare, Goethe »und der Dichter-Philosoph Schiller», för att alla tjena såsom bevis på att både visheten och diktkonsten äro äkta germaniska gudagåfvor. Det förvånar oss blott att ej Tegnér och hvarför icke också Runeberg tagits med på ett hörn för att från sin sida bevisa det samma. — Ännu en tredje stor och äkta germanisk egenskap har Wotan: han är »das Urbild des völkerleitenden, völkerbezwingenden, Völker zu Krieg und Sieg fortreissenden Staatsmannes». Han är uttrycket för »jener germanischer Heldengeist, der von Urzeit bis auf die Gegenwart die deutschen Männer in die Feldschlacht treibt». Tänk ett så godt och passande tillfälle att förhärliga den tyska tapperheten och Bismarcks statskonst! Och detta lemnas tinsann icke obegagnadt. »Vom Anbeginn» har det aldrig för den germaniska stammen saknats stora, djerfva och listiga (!) statsmän och furstar; »danken wir Wotan dafür!» utbrister förf. bland annat under sin kraftfulla och vidlyftiga utläggning häraf,

---

1) Således icke af himmelen, solen?

så att hans entusiasm kommer oss att misstänka det dyrkan a[f] Wotan och hans likar ännu florerar i Germaniens land. Vi se här förhärligade »ränkekundige Fürsten», stora i »staatskluger Arglist» (Arminius), andra äro »höchst geschickt unter die Fürsten und Völker den Saamen der Zwietracht zu säen» (Genserich); följer så vidare en rad af Bismarcks föregångare, tills vi om honom sjelf få bland annat godt höra att han af böhmiska folktron blifvit satt i förbindelse med »der Teufel» — und es »überschauert(!) uns ein Ahnen von dem aus der Grundtiefe germanischer Art geschöpften Wesen Odins!»

I förf:s framställning saknas icke fakta, men dessa äro så inmängda bland hans egna reflexioner, att det hela icke gifver någon ordnad utläggning af de forngermaniska gudarnes väsende, lika litet som någon redig och sammanhängande skildring af deras bedrifter, vandringar och äfventyr. En myt beröres här, en annan der, och detta sällan fullständigt, utan blott den de[l] deraf, hvarpå förf. just då kommer att tänka. Oftast äro de vigtigaste fakta anförda i noter, der de vanligtvis förekomma i poetisk drägt. Och om förf. än hyllar en fullkomligt riktig åsigt om ursprunget af fornfolkens gudar, nämligen att de egentligen varit personifikationer af vissa naturföreteelser, få vi dock genom hans framställning ingen tydlig bild af gudamyternas uppkomst och utveckling.

För vår del skulle vi tycka att den lärde professorn visar sig långt svagare än hans friherrliga fru »Therese Dahn, geb. Freiin von Droste-Hülshoff», åt hvilken han lemnat framställningen af de germaniska hjeltesagorna. Hon har på ett enkelt o[ch] tilltalande sätt gifvit oss en fullständig, klar och sammanhängande bild af de tyska fornsångernas och fornsagornas hjelt[e]bragder. Någon gång saknar man visserligen äfven hos hen[ne] bestämdare uppgifter om de geografiska förhållandena i sagorn[a], om huruvida dessa förskrifva sig från rent sydgermaniska k[ällor] eller hafva nordiskt ursprung, om tiden och sättet för sagorna[s] uppkomst, så vida denna är känd, m. fl. omständigheter, hvilk[a] äro af intresse för den, hvars »håg blir tänd att höra mer». Do[ck] är allt detta frågor, som höra mera till den grundligt framst[äl]lande vetenskapen än till en populär utläggning. Säkert är [att] detta enkla och nogranna återgifvande af de forngermanisk[a] hjeltesagornas ofta synnerligen dramatiska skiften utgör den f[ör]tjenstfullare delen af det omfattande verket och är värdt att [äf]ven hos oss uppmärksammas af alla dem, som vilja stärka h[åg] och sinne med läsningen af hugstora hjeltars och hjeltinnors bra[g]der och öden.

De i verket talrikt förekommande illustrationerna efter penn[]teckningar af Johannes Gehrts vittna tydligt nog om att tide[n] för en på forngermanisk kultur utbildad konst ännu icke randa[t] i Tyskland. De utmärka sig mera genom ett uttänkt kombin[e]rande af så många sammanstälda fakta som möjligt än genom e[tt]

rklig konstnärlig inspiration. Och huru litet den tyska konsten nu förmått frigöra sig ifrån ett slafviskt imiterande af antiken vi bäst af huru Gehrts sökt åskådliggöra guden Freyr: när det gälde att vid denna forngermaniske guds sida framställa galten Gullinbusti, så har denne fått formen af det antika vildsvin, som numera har sin plats vid ingången till Galleria degli Uffizi i Florens!

O. G.

Öfversigt.

Svenska literatursällskapet i Finland. Med hänsyn till detta sällskaps syftemål, meddelas om dess uppkomst några notiser ur årsberättelsen, afgifven af sällskapets sekreterare dr C. Synnerberg vid dess första årsmöte i universitetets solenitetssal d. 5 i denna månad.

Tanken på ett svenskt literatursällskap i landet, som skulle samla vittnesbörden om den svenska kulturens uppkomst och utveckling i Finland, främja svenska språkets studium och rätta begagnande samt uppmuntra och belöna literär verksamhet på detta språk, har utan tvifvel redan länge hos mången förefunnits och erhållit sin icke minsta näring genom föredömet af den långriga och för vårt lands kulturutveckling så betydelsefulla verksamhet, som det Finska literatursällskapet utvecklat. De första åtgärderna till sakens förverkligande vidtogos i början af sistlidet år, då man under det pågående ständermötet äfven kunde vänta deltagande och understöd af många bland landets representanter. En inbjudning, undertecknad af några för saken intresserade personer såväl i hufvudstaden som i landsorten [1], utfärdades till ett möte, som skulle hållas i härvarande societetshus den februari 1885, Johan Ludvig Runebergs födelsedag. Denna bjudning hade följande lydelse:

Den svenska bildningen i Finland har en lång och sällsynt vacker historia. Den har sina stora och kända namn, sina Gezelier, sin Porthan, sin Franzén och Runeberg, men derjemte tallösa mindre, redan förgätne arbetare, hvilkas tysta lifsgerning är den bildningsgrund, som den närvarande tiden har att bygga på. Den har haft sina strömningar, den kyrkliga under Karolinernas spira, den upplysta rationalismens i förra århundradet, den käns-

---

[1] Undertecknarne voro: Wilh. Bolin, Fredr. Elfving, A. O. Freudenthal, F. Gustafsson, E. Lagerblad, Theodor Lindh, R. A. Renvall, C. Synnerberg, Viktor Öhberg, V. M. von Born, C. G. Estlander, G. rosterus, R. Hausen, Axel Lille, J. O. J. Rancken, M. G. Schybergson, K. K. Tigerstedt.

lofulla spekulationens och offervilliga nationalkänslans i detta sekel, och ur dessa rörelser har den fosterländska anda framgått, som utvecklat och ännu uppehåller våra fria institutioner samt uppammat vid den svenska bildningens sida ett ungt och verksamt finskt bildningssträfvande.

Vittnesbörden om detta sekellånga arbete hafva blott till en ringa del blifvit samlade eller bearbetade. I synnerhet gäller detta om literaturen i nästan hela dess utsträckning, men äfven beträffande bildningsanstalternas uppkomst och utveckling återstår mycket för forskningen. I afseende å de svenska folkdialekterna samt dithörande folksång och saga är visserligen arbetet påbörjadt, men ännu på långt när icke afslutadt.

Det är denna uppgift, som i främsta rummet bör tillkomma

Svenska literatursällskapet i Finland,

till hvars grundläggande vännerna af den svenska bildningen i landet härmed inbjudas. Genom fortlöpande publikationer, innehållande dels källskrifter, dels minnesteckningar och kulturbilder samt studier af svenska folkdialekter, svensk folksång och saga, af hvilka publikationer lämpliga delar skulle tillställas sällskapets medlemmar, kunde förgångna tiders män, deras syftemål och sträfvanden, stälda i en rätt belysning, återkallas i efterverldens hågkomst, jemte det bidrag lemnades äfven från vårt land till den svenska språkforskningen. Det vore att göra rättvisa åt det förflutna, men äfven i afseende å framtiden skulle den sålunda ökade kännedomen af och känslan för förfädrens verk och gerning helt visst bidraga att belysa vägen och lifva modet.

Dock äfven på ett direktare sätt bör ett sällskap af denna art kunna verka för den svenska bildningens framtid i landet, genom att uppmuntra och vägleda dem, som gå att bära denna bildning framåt. Utan att öfverskatta verkan af understöd och prisbelöningar, kan dock icke nekas att äfven hos oss en sådan uppmuntran visat sig öfver hufvud välgörande för literaturen, liksom för konsten. Särskildt i afseende å svenska språket är flere skäl en omvårdnad af nöden, hvarför ock en af sällskapets uppgifter blefve att genom läro- och läseböcker verka för dess rätta bruk.

Då det gäller såväl att bevara förfädrens minne, som ock att fortsätta det arf de lemnat, är det att hoppas att sällskapet icke skall sakna landsmäns deltagande och understöd. Förslaget till sällskapets stadgar, som å konstituerande möte skall föreläggas till granskning, innebär att de medborgare och medborgarinnor, hvilka ingå i sällskapet såsom medlemmar, förbinda sig för 12 år till en årsafgift af 10 mark, eller att på en gång erlägga 100 mark, medan enhvar som erlagt 200 mark eller derutöfver anses som stiftare och erhåller kostnadsfritt sällskapets samtliga publikationer. För förvaltningen af dessa medel och ledningen af sällskapets verksamhet utses ett antal personer å sällskapets årsmöte.

Detta årsmöte hålles på Johan Ludvig Runebergs födelsedag. Det är i hägn af hans genius, som detta sällskap träder i dagen. I hans anda vill det verka, hans kärlek till det förflutna, hans höga och frisinnade verldsåskådning, hans konst och hans språk vill det söka att bevara i hans fädernesland, och derför har till sällskapets titel tillagts:

Stiftadt till åminnelse af JOH. LUDV. RUNEBERG.

Inbjudningen hörsammades talrikt: omkring 120 deltagare i mötet hade infunnit sig. Enhälligt beslöts stiftandet af ifrågavarande sällskap, ett stort antal medlemmar antecknade sig — bland dem 59 stiftare — och åt inbjudarene uppdrogs att utse en interimsbestyrelse, som skulle uppgöra förslag till stadgar, ombesörja utsändandet af anteckningslistor och längre fram på våren sammankalla ett konstituerande möte.

Vid det konstituerande mötet, som hölls å detta rum den 7 maj 1885, kunde å interimsbestyrelsens vägnar meddelas att den i gång satta teckningen lemnat ett sällskapets framtid fullt tryggande resultat. Af mötet godkändes med ett mindre tillägg det uppgjorda förslaget till stadgar och valdes bestyrelse. Denna blef dock, med hänsyn dertill att sällskapets organisation ännu icke kunde anses slutförd, enligt ett vid mötet väckt och af detsamma godkändt förslag, invald såsom interimsbestyrelse att fungera till årsmötet den 5 febr. 1886. I följd häraf kommer nu omval att ske af hela bestyrelsen, medan eljes enligt stadgarne endast fyra af dess ledamöter skola på årsmötet underkastas omval i den ordning, som först genom lottning bestämmes, och derefter i tur. Till nämda interimsbestyrelse invaldes professorerne C. G. Estlander, A. O. Freudenthal, G. Frosterus, F. Gustafsson och M. G. Schybergson, statsrådet W. Lagus, öfverste K. Antell, doktorerne R. Hausen, F. Elfving, R. A. Renvall, fil. magister E. Lagerblad och öfverinspektor C. Synnerberg. Till revisorer utsågos kommerserådet L. Borgström och folkskoleinspektor V. Öhberg. Inom sig har bestyrelsen valt till ordförande prof. C. G. Estlander, till vice-ordförande prof. A. O. Freudenthal, till sekreterare prof. M. G. Schybergson, till arkivarie mag E. Lagerblad och till skattmästare öfverste K. Antell. Då prof. Schybergson sedan början af förlidne sommar vistats utomlands, har dr C. Synnerberg, enligt uppdrag af bestyrelsen, från hösten sistlidet år handhaft sekreterarebefattningen.

Den första omsorg, som tillkom den nyvalda bestyrelsen, var att slutföra sällskapets organisation och ordna dess ekonomiska angelägenheter. Sålunda har fastställelse af stadgarne på vederbörlig ort ansökts och erhållits genom kejs. Senatens resolution den 11 juni 1885. Vidare ha ombudsmän utsetts, och med största tillmötesgående och beredvillighet hafva de fleste dertill anmodade åtagit sig detta värf. Sällskapet har för närvarande ombudsmän i 31 af landets städer, medan sådana ännu saknas i fem, nämligen i Raumo, Sordavala, Joensuu, Torneå och Kemi, samt å nio ställen i landsorten, nämligen i Salo, å Forssa och Fiskars, i Pernå, Sjundeå, Kangasala, Lojo, Sibbo och Mäntsälä; utom landet hafva ombudsmän antagits i St Petersburg och Baku. I en rundskrifvelse till samtliga ombudsmän har bestyrelsen uttalat den förhoppning att desse, enhvar å sin ort, ville rikta uppmärksamhet åt tillvaratagandet af möjligen tillgängliga

literära minnesmärken af förgångna tiders kultursträfvanden samt af alla i historiskt afseende vigtiga dokument och handskrifter och i sådant afseende hos bestyrelsen göra anmälan, hvarjemte framhållits att teckningen för delaktighet i sällskapet icke borde anses såsom afslutad, utan nya medlemmar fortfarande vinnas för detsamma; tillika lemnades anvisningar för reglerandet af uppbörden. Denna har äfven på öfver hufvud regelbundet sätt fortgått, och på åtskilliga af de från ombudsmännen inkomna uppbördslistorna hafva nya medlemmar befunnits tecknade. Medlemmarnes antal uppgår för närvarande till 1,249, af hvilka 225 äro stiftare och 132 en gång för alla erlagt 100 mk. Sällskapet kan för närvarande anses disponera öfver medel uppgående till omkr. 70,000 mk. Härvid bör dock märkas att af stiftande medlemmars afgifter enligt stadgarne en särskild fond skall bildas, af hvilken endast räntan får användas på sätt årsmötet bestämmer, och ärnar bestyrelsen nu för årsmötet framlägga det förslag, att nämda räntemedel årligen skulle efter bestyrelsens pröfning utgifvas såsom prisbelöningar för dels skönliterära arbeten, dels vetenskapliga forskningsarbeten inom området för sällskapets verksamhet.

Nya teatern. *Tiggarstudenten.* Om det finansiela resultatet af ett konstnärligt företag under alla förhållanden finge anses såsom exponent, väl icke för dess absoluta estetiska värde — ett sådant betraktelsesätt kan i våra dagar knappast på allvar göras gällande — men för åsigterna och smaken hos den publik, af hvars gunst företaget är beroende, så stode det längesedan fast att Helsingfors' allmänhet håller den moderna operetten för blomman af dramatisk konst. Lyckligtvis måste dock i fråga om denna i och för sig rätt anmärkningsvärda omständighet andra faktorer tagas med i räkningen, främst den att operetten för vår hufvudstads allmänhet numera är det enda tillfället till musiknjutning ifrån scenen. De stora operornas, med temligen artificiela medel framkallade blomstring på våra teatrar är längesedan förbi. Ressurserna, huru strängt de än anlitades, förslogo ej till att gifva dem en tolkning, tillfredsställande vår i konsertsalarne bortskämda elitpublik, och för de djupa leden kommer den allvarliga operan med sina recitativ, äfven oafsedt bristerna i utförandet, hos oss säkerligen ännu länge att förblifva mer eller mindre främmande. Annat är det med operetten. Dess musik är alldeles »au niveau» med den stora allmänhetens fattningsförmåga, på samma gång den, väl utförd, äfven inför den mest bildade delen af publiken för omvexlings skuld har sitt berättigande, och för en och hvar är ett godt skratt, hvilket ju en operettext väsentligen bör lägga an på, det nöje man här i lifvets jemmerdal minst af allt ledsnar vid.

Hvad nu särskildt »Tiggarstudentens» hos oss rent fenomenala framgång vidkommer, så torde den emellertid i öfvervägande hög grad vara att tillskrifvas musiken och uppsättningen. Te

n, om än ganska tjenstbar såsom sådan, erbjuder temligen litet af dramatiskt intresse. Pjesen skall vara historisk, men man jemföre den bara till exempel med »Angôt» för att inse hvad allt utöfver trohet i kostymerna erfordras för framkallandet af historisk stämning. »Madame Angôt» erbjuder jemte öfriga egenskaper, som göra just detta stycke till den moderna operettens mest representativa typ, verkligen ett påtagligt historiskt intresse i sin egenskap af frisk och omedelbar bild från »incroyable»-tidens parislif. Någonting i den vägen söker man förgäfves efter i »Tiggarstudenten». Frånsedt stångpiskorna, karolinernas trekantiga hattar och gula uppslag och möjligen äfven Ollendorff, som är ett icke så oäfvet försök att karrikera den braskande godmodige enfalden och det plumpa galanteriet hos August den starkes saxare, kunde för tidsfärgens skuld det hela lika gerna berättas försiggå hvar och när som helst. Hvad dialogen åter vidkommer, så befinner den sig i betänklig afsaknad af det attiska salt, som, om än stundom ganska grofkornigt, plägar höra till operettens oumbärliga ingredienser. Åt hvad som säges kan man, oaktadt de bästa föresatser att roa sig, endast sällan oförbehållsamt skratta. Zell och Genée pläga dock alltid i sina operettexter lemna rum för någon kuplett med allusioner. En sådan återfinnes visserligen också här i Ollendorffs refrängvisa »svampen på»; men den har, oafsedt sjelfva refrängens plumpa och i början rent af obegripliga öfversättning af det tyska »schwamm drüber», knapt någon enda verkligen komisk point att bjuda på. Än mindre Bronislawas »mat-os-aria» uti tredje akten. Några försök till kvickhet förekomma för resten visserligen här och der äfven i den svenska öfversättningen, men ha öfverhufvudtaget icke kraft att göra sig synnerligt gällande såsom sådana. Att till exempel uti tredje akten, då tiggarstudenten till den förmente munkens »miserere nobis!» säger: »din näsa påminner mig mera om Nobis än om miserere», publiken, hvaraf dock knapt en bland hundra kan antagas begripa allusionen uti denna rent lokala Upsala-witz, redelbundet skrattar ungefär lika mycket som vid öfriga i dialogen förefallande roligheter, bevisar i sjelfva verket mer än någonting annat huru välvilligt man af musikens företräden stämmes gent emot stycket i dess helhet och huru föga af »esprit» texten faktiskt förfogar öfver. Äfven i sådant afseende uthärdar »Tiggarstudenten» ingen jemförelse med »Madame Angôt» och »Lilla helgonet». Ett företräde deremot är att uti intrigen och dialogen i godt som allsintet förekommer af de slippriga och anstötliga element, som Offenbach naturaliserat på operettens område och m man sällan undgår att påträffa, synnerligast i de franska pjeserna. För omvexlings skuld har denna renare luft verkat upfriskande och tvifvelsutan icke så litet bidragit till styckets lyckа hos oss. Vare detta sagdt till vår publiks berömmelse.

Äfven med afseende å karakteren hos de i handlingens gång ingripande personerna är »Tiggarstudenten» betydligt underlägsen

nämda två stycken. Med äkta tysk abstraktion få sålunda till exempel de tre grefliga damerna, som här göras till skottaflor för en ytterst konventionel satir öfver det aristokratiska högmodet, uppträda och bära sig åt på ett sätt, som ej har aflägnaste spår af likhet med hvad sådana menniskor äfven under de mest komiska omständigheter i verkligheten skulle göra. Man påminne sig i detta afseende till exempel deras entrée i första akten eller deras löjliga kretsgång kring tiggarstudenten uti den sista. Ensahanda anmärkningar gälla mer eller mindre också öfriga situationer; de äro fattade mera som moment i ett tema, än som uppträden af lefvande personer.

Det är således musiken, som i främsta rummet uppbär styckets värde och får förklara dess framgång. Utan att förråda någon originalitet i högre mening, det vill säga hvad som skulle kunna gifva uppslag till nya rörelser i den ena eller den andra riktningen, ter sig detta verk på operettens häfdvunna och redan på förhand så väl bearbetade område såsom någonting af det allra bästa. Den betydelse kör och orkester fått sig anvisad närmar stycket mången gång den komiska operans sfer, och det omsorgsfulla harmoniska arbetet vittnar med fördel om både fantasi och rutin hos komponisten. Till sin karakter står »Tiggarstudenten» den Suppéska musiken temligen nära, hvilket också icke är att undra öfver, då redan vid Millöckers födelse Suppé begynte svänga spiran på Wiens glada sångscener, ett herravälde som sedan under hela Millöckers ungdom och allt fortfarande, medan han som kapellmästare verkade vid »Theater an der Wien», intill senaste tid oförminskadt fortbestått. Det är nämligen egentligen först med »Tiggarstudenten» (1881), som Millöcker sjelf begynt göra den gamle mästaren rangen stridig i det glada Wien, om än åtskilliga hans tidigare stycken upptagits med mycket bifall och gjort hans namn kändt äfven utom den tyska scenens gränser, ja till och med uppförts i svensk öfversättning (»Bellevilles mö»). Straussska familjens utflykter på den dramatiska musikens område [illegible] tjena härvid icke att upptagas till jemförelse. Millöckers namn kunde således såsom det femte i ordningen fogas till kedjan Mozart-Boeildieu-Adam-Suppé, hvilken kombination, om än tydande på en utvecklingsgång af den mest afgjorda dekadens, temligen väl kan angifvas såsom den moderna operettens stamträd. Offenbach och Lecoqc med sina cancan-traditioner och öfriga pariseroperettens män, med undantag möjligen af Planquette, stå i musikaliskt afseende allt för lågt, om än som sagdt »Madame Angôt» i sin genre är ypperlig, för att kunna sägas ega omedelbar frändskap med Adam och den franska komiska operan, hvilken för resten i Frankrike har sin värdiga fortsättare uti Délibes.

Dansrytmen, som egentligen genom Chopin fått så stort insteg uti den nutida tondiktningen och som sedermera särskildt uti operetten kommit att spela en allt mera öfverhandtagande roll, så att de förläggare eller direktörer, som förvärfva eganderätten

till nya stycken af detta slag, redan på förhand pläga träffa öfverenskommelse med danskompositörer om rättigheten att begagna de blifvande melodierna, är också för »Tiggarstudentens» musik allt igenom karakteristisk, och man kunde nästan säga att skilnaden mellan wieneroperettens och parisoperettens allmänna karakterer ungefär sammanfaller med skilnaden mellan valsens trefjerdedels takt och cancan'ens fyra fjerdedelar. Såsom genuin wienare har Millöcker också frikostigt skattat åt sin födelsestads musikaliska guddom, i det utom Laura-valsen, som på sätt och vis uppträder som ett slags ledmotiv, melodierna i stycket inemot ett tiotal gånger öfvergå till »tempo di valse». Till pjesens populäraste bitar hör för öfrigt den stora marschen, som, utförd af en stark kör och synnerligast vid andra reprisen, då den stigit från ...-dur till e-dur, gör ett ganska effektfullt ehuru helt och hållet burleskt intryck. Att vid hufvudmotivets början taga ett långt »fermat», som tvingar åhöraren att hålla inne andedrägten i förväntan på hvad som komma skall, är dock ett måhända alltför fåfängligt effektmedel; åtminstone har samma fint uti »Läderlappen», der den såsom någonting nytt användes vid valsen, en icke oväsentlig del uti styckets karakter af slagdänga. Det blefve för ...sten allt för långt att särskildt uppräkna de nummer uti »Tiggarstudenten» som anslå och med all rätt tillvunnit operetten dess popularitet. Om vi nämna duetten »Mitt humör» i första akten, ...o »Tänk dig det fall» och dryckesvisan i andra akten samt i den tredje särskildt »Nu är jag pank och fågelfri», med sin tyd... reminiscens af Koschets vackra »Verlassen», så är väl dock ... anmärkningsvärdaste i den vägen ihågkommet.

Med afseende å utförandet kan teatern smickra sig af trium... att på ett tillfredsställande sätt ha återgifvit ett så pass for...nde musikverk med de minsta möjliga vokala ressurser. Un...ntag i sistnämda fall bilda dock fröknarna Grönberg och Wessler. Den förra beherskar med sin hvarken stora eller volumi...ösa, men väl skolade röst, partiet fullständigt, sjunger rent och musikaliskt, bildar sin ton med mycken säkerhet och uttalar vo...lerna förträffligt, ehuru orden med icke fullt klanderfri tydlig...et. Då hennes spel dertill, med frånseende af en föga omvex...nde mimik, är friskt och säkert, så kan man trygt tillerkänna ...ken Grönberg hufvudförtjensten för att det hela lyckats så bra. ...tiet, som väl ursprungligen komponerats för tenorbaryton och ...m sådant till först utfördes af Girardi i Wien, har sedermera ...is omhänderhafts af herrar och damer och skulle i alla fall ... oss ej haft någon annan möjlig representant. Det bästa frö... Grönberg åstadkommer uti »Tiggarstudenten» är utom allt ...vel »Nu är jag pank och fågelfri», en sångprestation som i ... för sig skulle hedra hvilken operettscen som helst.

Fröken Wessler, autodidakt på sångens område, har icke ... god skola till sitt förfogande, men gör på ett vårdadt och ...ikaliskt sätt sina röstressurser gällande. Hr Salzensteins höga

tenor och goda gehör finna alltid sin användning uti opere om också hans något bristfälliga tonbildning gör den tunna sten ändå tunnare. Hans befängda pendelrörelse med arm ha vi tidigare haft tillfälle att öfverklaga. Äro de ohjelp. så skola vi härnäst ej återkomma till dem, men nog bord(Saltzenstein göra hvad han kan för att söka bättra detta] Bland öfriga handlande personer är hr Hedin den ende, som någon röst, ehuru den vid hans lilla parti (fångvaktarens) ej ε nerligt kommer till heders. Hr Riego deremot synes oss i vo: afseende vara utrustad endast med ett hest talorgan. I ställe hr Riego en så god komiker, som vi icke på länge haft på : teatern, och det var med hänsyn härtill tvifvelsutan riktigt han fick Ollendorffs rol, om ock hr Hedin på röstens vägnar vı den närmare. Fröken Strömberg är tills vidare i egenskap sångerska uteslutande vacker, och att hon regelbundet får biss appetitvisan i tredje akten torde derför i främsta rummet vara betraktas såsom galanteri från publikens sida. Fru Salzenste mask var förträfflig.

På körer och ensemble har kapellmästar Hrimaly nedla mycken möda, och för uppsättningen, hvars hos oss sällsporda rik dom, såsom sagdt, har en betydlig andel i pjesens dragningskra tillkommer teaterns närvarande nitiska regie ett rättvist beröm

R. v. W.

Verldsspråket Volapük.[1]

I.

Man har kallat vår tid ångans och elektricitetens; man ar kallat den nationaliteternas. Har man tagit miste? Tyckas j de begge namnen innebära en motsägelse? Ångan hyllar inen flagga, är kosmopolitisk i grund och botten; hvar det blott innes vatten för pannan och bränsle för ugnen, der är den ärdig att arbeta — frågar ej efter eldarens hudfärg eller maskiistens tungomål. Elektriciteten prickar ut budskapet på staonens pappersremsa eller dallrar fram det i telefonens hörlur ka samvetsgrant, om afsändarn är en pongué-neger eller en ohn des Landes des ruhmreichen Reichskanslers.

En motsägelse innebära verkligen de begge uttrycken, men t ligger i sakens natur. Vår tid är en öfvergångstid i detta m i mycket annat, och under sådana tider måste man stöta i motsatser. Hvad den så mycket besjungna och prisade naonalitetskänslan genom inskränkt sjelfförgudning och inkonseent hersklystnad sliter åtskiljs, det sträfvar ångan och elekiciteten att knyta ihop: att genom folkens närmande i en liflig mfärdsel och ett lättadt tankeutbyte väcka upp ett mensklig-tsvetande, i hvilket de skilda nationaliteterna skulle gå upp

[1]) Red. har trott att läsaren icke skall misstycka den plats vi nnat denna redogörelse för ett sträfvande, som framgår ur ett verkt behof, hvars fyllande helt visst vore en stor vinst för kulturen, uru mången skall tycka att det åsyftar en omöjlighet och att det serar sig på ett misskännande af språkets natur och väsen. Huru ; konstgjordt språk, som är utan literatur och icke kan för ett folk ra något annat folks andliga skatter tillgängliga, skall blott för samrdselns befrämjande förmå göra sig gällande är icke lätt att inse, h med hvad rätt det skulle genom skolorna påtvingas dem, som ke komma i behof deraf, är åtminstone tvifvelaktigt. Emellertid, ır en kurs i detta språk den 21 sistlidne februari öppnades i den ora handelsskolan i Paris, var en så betydande literatör som Fr. ırcey och en så framstående politiker som Raoul Duval tillstädes som beskyddare.

i vänskap, alldeles som individernas sjelfmedvetande visat sig ej blott förenligt med utan ock befordrande en verksam allmänanda inom ett samhälle.

Och ångan och elektriciteten skola behålla öfvervigten, derpå tyda mer än ett tecken. För mer än trettio år sen yttrade Buckle: »Af alla orsakerna till nationalhat är okunnighet den mäktigaste. Om beröringen mellan folken ökas, undanrödjes okunnigheten och minskas hatet». Det »kan utan ringaste öfverdrift sägas att hvarje ny jernväg, som bygges, och hvarje ny ångare, som besörjer passagerartrafiken, äro ytterligare garantier för bevarandet af fred». Och att verldssamfärdseln ej står stilla i sin utveckling, det har säkert litet hvar sett bevis på i form af ett eller annat utdrag ur sjöfarts-, jernvägs-, handels-, post- och telegrafstatistikens väldiga siffror.

Med den tilltagande lifligheten i verldssamfärdseln har äf- ven behofvet af språkstudier för alla, som deltaga i den på nå- got sätt, det vill mer och mer säga för alla bildade, ständig gjort sig mera känbart. Hvilka intressen man än fullfölje såsnart man lemnar det egna språkområdet, finner man sig m eller mindre strandsatt inom de främmande man har att be- söka, det ena efter det andra, och i samma mån hindrad i at uppnå sitt syftemål, detta vore då intet annat än den ytligast turistförströelse, vid hvilken Bædeker kan hinna till. Men äfve utan att lemna sitt land, vid brefvexling och telefonering fö dras af den bildade menniskan, ej blott affärs- eller vetenskap mannen, en språkkännedom, som snart nog blir så vidsträck att man står inför en omöjlighet. Att tillegna sig ett främmand språk är ju ingen småsak, det behöfves åratal, i synnerhet f de några första man inhemtar. Och så nödgas ju dessuto åtminstone hos oss ännu, den största delen af de menniskor hvilka det här gäller, under sju eller åtta år af sin bästa lär tid, ge mesta delen deraf åt latinet, som i förevarande hänseend bringar dem intet nämnvärdt gagn. Men förutsatt äfven man ej hade denna börda att bära, så är det redan ett väld stycke arbete att inhemta alla de språk, man till och med en enkel resa genom Europa skulle behöfva, för att bekvä slå sig ut. Språket förblir dock alltid endast ett medel, låt v ock ett bildningsmedel, och det finnes så många andra a gängliga kunskaper lifvet ställer kraf på, att det blott blir fåtal förbehållet att kunna inhemta hela den språkkänned

som vore nödig för ett verksammare deltagande i verldssamfärdseln och verldsarbetet.

I synnerhet ger sig detta förhållande till känna som en tryckande börda på de områden, som äro mest kosmopolitiska, vetenskapens, handelns och sjöfartens. Handelshus, som nödgas föra sin brefvexling på fem till åtta språk, äro ingen sällsynthet mer, och då man blott sällan skall finna personer, som beherska så många tungomål, nödgas affärshusen hålla sig med talrika staber af korrespondenter. Med hvarje nytt framsteg, jernvägs-, telegraf- och ångbåtslinienätet gör, tagas nya områden i beslag af affärsverksamheten, och nya språk sälla sig till de förra. Huru mycken tid går ej nu förlorad för vetenskaperna genom nödvändigheten för desses idkare att tillegna sig åtminstone de förnämsta europeiska språken, tyskan, franskan, engelskan ja äfven italienskan, för att kunna följa med framstegen på andra håll! Huru mycket lättare tillgängliga, huru mycket mera fruktbringande skulle ej deras resultat blifva, om de för att öfverallt kunna läsas, kunde utgifvas i en enda väldig upplaga på ett språk, i stället för att som nu splittras i ett tjugutal smärre? Och slutligen, huru mycket af den stora ensidighet, man nu så ofta ser förenad med vetenskapligheten, skulle ej kunna undvikas, om större tillgång på tid skulle mindre framhäfva nödvändigheten af specialisering, utan tillåta matematikern och fysikern att med tillhjelp af de historiska och sociala vetenskaperna och genom omedelbar erfarenhet göra sig mera bekant med det verkliga menskliga lifvet, sådant det pulserar på vår jord, — om historikern och samhällsforskarn genom en närmare kännedom af naturvetenskaperna och deras hjelpvetenskaper skulle få en djupare inblick i den öfverväldigande lagbundenhet, som uppenbarar sig i den fysiska verlden?

Denna ständigt växande fordran på vidsträckt språkkunskap å ena, de ofantliga svårigheter, hvarmed förvärfvandet af en sådan är förenadt, å andra sidan, hafva upprepade gånger frammanat tanken på huru önskvärd språkenhet i omfattande mening vore; huru fördelaktigt det vore, om hela menskligheten kunde enas om att i och för verdssamfärdsseln antaga *ett* gemensamt språk. Icke så, att detta skulle blifva absolut det enda existerande — en sådan tanke kunde väl verkligen betecknas som en fantastisk, orealiserbar dröm, — utan så, att jemte och vid sidan af de skilda lokalspråken i alla länder ett annat

och öfverallt ett och samma tungomål skulle antagas i och fö den mellanfolkliga samfärdseln och tankeutbytet och komma allmänt bruk genom att i alla läroverk, af hvilket slag de var må, påbjudas som obligatoriskt läroämne jemte modersmålet.

Sådana äro skälen och sådant är i korthet det mål, hvar till anhängarne af verlsdsspråksidén för närvarande sträfva, och i hoppet på framgången af dessa sina sträfvanden se de sig stärkta vid anblicken af de många internationela företag, kring hvilka, oaktadt all söndring, våra dagars folk kunnat enas.

Hvilket språk skulle då bäst egna sig till verldsspråk? Kunde kanske något af nutalade tungomål, t. ex. engelskan som redan begagnas af omkring 100 miljoner menniskor, åhvälfvas denna uppgift? Vi skola ur de moderna verldsspråksvännernas synpunkt närmare skärskåda frågan och få se att utsigterna härför åtminstone äro försvinnande små. Det skulle då genom någon kongress påbjudas till allmänt antagande, införas i alla skolor, och i följande slägtled kunde man med tillhjelp af detta ensamt resa jorden rundt.

I smått förefinnas redan liknande förhållanden. Samlas i Konstantinopel, i Beirut ett blandadt sällskap af engelsmän, tyskar, italienare, ryssar, greker, så går samspråket på franska, till och med om ej en enda fransman finnes närvarande. På samma sätt förherskar franskan der också i skriftvexlingen. I Alexandria lär italienskan intaga samma ställning, i Shanghai är det engelskan. — Skulle ej något liknande kunna realiseras äfven i större omfång?

Tanken är ej ny. Redan på 1700-talet uppstälde ett lärdt sällskap i Paris, kanske akademin sjelf, till besvarande frågan: »Hvilket tungomål har den största sannolikhet att engång blifva alla folks gemensamma internationela språk?» Som bekant herskade franskan på denna tid nästan enväldigt inom den bildade verlden i Europa, och det skulle väl ej så synnerligt förvåna oss, om de lärda herrarne i svaret på den uppstälda frågan tillförsäkrat detta språk öfverväldet. Till deras beröm måste emellertid anföras att de togo saken allvarsamt och efter mycket begrundande gåfvo svaret: »Intet språk eger möjlighet att blifva verldsspråk, och sannolikt skall aldrig ett språk blifva verldsspråk». Äfven vi äro nödgade till samma svar, om frågan gäller endast de nutalade.

En närmare granskning skall visa att hufvudsakligast fyra

hinder uppresa sig häremot: 1) ett politiskt; 2) ett, beroende på uttalet; 3) ett, som ligger i språkens nationalitet och skaplynne; 4) ett, som härrör af grammatiken.

1. Antagom att till exempel engelskan blefve iklädd värdigheten af verldsspråk. I och med dess utbredning öfver jordklotet skulle engelska folket inom kort nå en oanad höjning, engelsk handel och industri skulle med ännu större kraft och oemotståndlighet tränga sig fram öfverallt, och engelska folket skulle om några år komma i åtnjutande af en öfvervigt, som blefve farlig för alla andra. Med makt och riklig tillgång på medel ökas alltid lockelserna till maktmissbruk, i samma mån möjligheterna att ostraffadt utöfva dem blifva flere; derpå har man i våra dagar haft nog af bevis från stormaktspolitikens område. Men det oundgängliga vilkoret för enhet är likaberättigande, ej ett folks ohejdade öfvervigt öfver alla andra. En reaktion skulle under sådana förhållanden från dessa öfrigas sida nödvändigt inträffa, och en sådan enspråkighet af sig sjelf gå upp i rök. — Hvad språkrivalitet vill säga, och hvad den kan åstadkomma, det behöfva vi för öfrigt ej gå öfver gränsen för att komma underfund med.

2. Det andra hindret låg i uttalet. Det gifves folkslag, som med ganska stor lätthet lära sig att tala ett visst annat folks språk, men derför påträffar man tvärtom minst lika ofta att något tungomål uppställer så godt som oöfvervinneliga svårigheter för ett annat folks talorgan. Så har det ju nästan blifvit till ett ordspråk, eller åtminstone ett högst tacksamt ämne för tidningarnas »hvarjehanda», denna engelsmännens oförmåga att tillegna sig det franska uttalet. En rysse lär sig tala franska och äfven tyska ganska lätt, men hvilken germanisk eller romanisk, för att ej tala om finsk tunga kan stå ut med den halsbrytande gymnastiken i till exempel de ryska orden: laschtschischtschjajuschtschajasja schenjschtschina (en sig förvarande kvinna). Eller låt en italienare försöka sig på Rückerts vers: »Hohe hehre Himmelsheimat», och det behöfves knappast ytterligare bevis för att förstå att uttalet verkligen innebär ett allvarsamt hinder för ett lefvande språk att intaga verldstronen. Genomgår man sålunda hela räckan af alla de till ett antal af omkring tusen uppgående språk, hvilka för det närvarande talas på jordklotet, skall det ej finnas ett enda bland dem, som vore lätt att uttala för alla jordens folkstammar; och

man ser att det i uttalet liggande hindret ej blott är allvarsamt, utan så godt som oöfvervinneligt.

3. Det tredje hindret var språkens nationalitet. Enhvar, som någonsin försökt sig på öfversättning, har väl mer än en gång i det ena språket stött på ord och vändningar, som ej låta öfversätta sig till det andra, och för hvilkas helst något så när riktiga och trogna återgifvande man nödgas gripa till omskrifningar, i hvilka originalets ursprungliga kraft och egendomliga klangfärg går förlorad. Försök kläda »Ingeborgs klagan» eller »Frithiof på hafvet» i fransk drägt, och man skall återfinna knapt en fläkt af den nordiska höststämningen eller den friska hafsluften, sältad af skumstänket från de afblåsta vågryggarna, som man känner vid läsningen af originalet. Det fins intet taladt språk, som vore så fullkomligt, att det med originalspråkets kraft och åskådlighet förmådde återgifva alla de färgskiftningar och egendomliga stämningar, som olika naturförhållanden, understödda tillsvidare ännu af en mer eller mindre sträng afskildhet från den öfriga verlden, påtryckt de skilda folkens skaplynnen. Se der det tredje hindret för ett lefvande tungomål att åtaga sig verldsspråkets rol.

Och slutligen 4. grammatiken. Hvilket af nutidens språk skulle väl kunna träda fram med anspråk på att besitta en enkel och lättinhemtad grammatik? Hvem har ej fått göra bekantskap med mer än en af dessa så kallade grammatiker, som utgöra skolbarnens förtviflan och till hvilka den fullvuxne, sedan han användt åratal på skolbänken att genomgå dem från perm till perm, i nio fall af tio dock alltjemt nödgas taga sin tillflykt, för hvarje gång det gäller att konstruera ett bref, ja en ovanligare sats på något annat språk än modersmålet? Hvilket virrvarr af regler och undantag på undantag intill tredje och fjerde led, ända tills man når fullkomligheten i engelskan, der »regeln sjelf blir ett undantag!» Hvem har ej brottats med det tyska *der die das*? Huru många kunna berömma sig af att helst i ett par språk fullt beherska denna massa af former, som kallas deklinationer, konjugationer, participbildningar o. s. v. Och oaktadt all denna rikedom i sitt slag, finnes det intet språk, som ej i något afseende framstälde öfverraskande brister och ofullkomligheter. Nästan i alla språk förekomma substantiva, som sakna pluralis eller singularis, adjektiva utan komparation, eller saknas en del tempora, modi, passiva-formen, än det ena, än det

andra. Till dessa brister komma bräckligheter i ordställningen och syntaxen, af en sort hos ett, af en annan hos ett annat språk, hvartill sällar sig afsaknad på de nödigaste ord, oklarhet och tvetydighet i bruket af andra. Och rättskrifningen, som öfverallt har förargelseklippor, på hvilka den ihärdigaste måste kantra. Det mest talande och fullkomligaste exempel på huru förvriden och tillkonstlad ortografin i ett lefvande språk kan vara erbjuder utan tvifvel engelskan, der t. ex. i-ljudet uttryckes på åtminstone tio olika och fullkomligt öfverflödiga sätt, och der man kan påträffa ord, i hvilkas uttal man icke hör ett enda af de ljud, som anges af bokstäfverna, hvarmed de skrifvas: *ewe* ju, *judge* dschödsch, *wage* uedsch med flere. Man inser lätt att det fjerde hindret för ett lefvande språk att blifva verldsspråk är åtminstone lika allvarsamt som något af de föregående.

Enhvar af dessa fyra hufvudsvårigheter vore ensam så godt som oöfvervinnelig, och då de i sjelfva verket alla uppträda samtidigt och i innerligaste förening, blir saken en omöjlighet. Men att ej heller något af de så kallade döda språken här kan komma i fråga behöfver man väl knappast påpeka. Det första hindret är väl ej till för dem, men de andra göra sig i stället till fullo gällande. Hvad grammatiken beträffar, är väl sant att den latinska i tiden lagts till grund för den grammatikaliska systematiseringen af de moderna språken, men deraf följer icke att det är mera systematiskt än de, dess grammatik mindre besvärad af bristfällighet och inkonsekvens.

I afseende å det fonetiska erbjuda de döda språken för nutida folken ingen större lämplighet än något af de lefvande. Latinet i munnen på en engelsman blir så olikt latinet uttaladt af oss, att ingen möjlighet att förstå hvarandra dermed skulle vinnas. En nationalitet, i den mening som de lefvande språken, besitta de visserligen icke, men de hafva dock tillhört bestämda folk, under bestämda naturförhållanden och som stannat vid en kultur- och idéutveckling långt under de moderna. Och under sin, genom mer eller mindre konstlade medel underhållna fortsatta existens intill våra dagar måste språkmumierna deraf väsentligen influerats. Genom denna egenskap af förstenade antikvariska existenser måste de påtagligen än mindre duga som uttrycksmedel för själslifvet hos hvilket som helst af nutidens folkslag, men ej heller vara användbara som verldsspråk.

För att förverkliga verldsspråksidén återstår således blott

att bygga upp ett *konstgjordt språk,* som i sig förenade så vidt möjligt alla lefvande språks företräden och goda sidor, med undvikande af deras brister.

Innebär väl denna tanke någon omöjlighet? Uppfinnandet af ett *konstgjordt språk* är ingalunda en omöjlighet, ja ett sådant bör kunna blifva vida fullkomligare, regelbundnare och lättare att lära än något af menniskor taladt språk, säger *Max Müller* i sina föreläsningar öfver vetenskapen om språket (Volapükabled, n:o 45, 1884). Vi hafva ju exempel på att den redan förverkligats i mindre omfång, inom några fackområden. Skrifver man till exempel här i Helsingfors 2 (3 + 4) = 14, så läser svensken det: »två gånger tre och fyra gör fjorton», finnen: »kolme ynnä neljä kerrottuna kahdella tekee neljätoista», fransmannen: »deux fois trois plus quatre fait quatorze», men alla uppfatta de det på alldeles samma sätt, och ingen öfversättning behöfver komma i fråga. Så är ock det mellanfolkliga flaggsignaleringssystemet ett fackverldsspråk: hissas på ett fartyg två signalstänger, enhvar med tre flaggor af viss färg och figurering, så läser en förbifarande fransman det till: »vous risquez d'être amené — changez votre cours», en svensk till: »ni löper fara att blifva uppbringad — ändra kurs»; men begge förstå meningen på samma sätt och veta hvad det gäller. Ett sådant fackverldsspråk är ock musiknotsystemet. En Chopinmazurka, komponerad och nedskrifven i Paris, kan sändas till Valparaiso eller hit upp till oss och skall spelas och uppfattas alldeles som på sin hemort, utan att någon slags öfversättning behöfver komma i fråga. Visserligen äro dessa i bokstaflig mening åtminstone blott »stumma» teckenspråk, men detta är väl ej något väsentligt. Hvarför skulle man ej kunna tänka sig ett likaledes konventionelt teckenspråk, der tecknen bestode i ett visst antal ljud, på olika sätt med hvarandra kombinerade, och der dessa skulle gifvas med tillhjelp af talorganet och uppfattas med örat, det är, med andra ord, ett verkligt språk? Och försök att uppbygga ett sådant hafva ej heller saknats.

Ett bland de första kända försöken åt detta håll tillskrifves *Leibniz*, hvilken i sitt *»spécieuse générale»* ville erbjuda menskligheten ett vapen mot språkförbistringen. Han dog emellertid innan han hunnit offentliggöra sitt filosofiska språk. Redan före honom hade år 1668 den engelska biskopen *Wilkins* utarbetat och utgifvit planen till ett universalspråk, åt hvilket Max Müller

ıner sig föranlåten att egna en särskild uppmärksamhet i an-
a bandet af sina nyssnämda föreläsningar. Det skall dock
ra mycket för inveckladt för att någonsin kunna vinna spridning.
Samma är förhållandet med senare likartade försök af ung-
ren *Kalmar* (1772), af döfstumsläraren i Paris *Sicard* (1796),
pedagogen *Wolke* (1797), hvilken verkade för sin idé i Dessau
ı Petersburg, af den på sin tid mycket omtalade *Gablenz,*
n 1833 utgaf en »Schlüssel der Gablenzographia und Gablen-
alia» jemte alfabet, grammatik och ordbok, af den spanska am-
ısadören i Peking *Don Sinibaldo de Mas* (1863), hvilken i sin
ecklade »Idéographie» ville reda sig med 2600 tecken på ett
system, af serben *Moses Paic,* som 1864 framkom med ett
ikt försök, af *Anton Boehmeier* (1853) en siffer- och tecken-
ift. Slutligen kan här ännu nämnas *Steiners* Pasilingua, som
vudsakligen grundats på latinet, svensken *Dahns* teckensy-
m, ryssen *Stefan Baranowskys* ideografi [1]).
En annan väg än den, de nu nämde pröfvat på, inslog
i. *Martin Schleyer* vid utarbetandet af sitt praktiskt uppfat-
e verldsspråk, *volapük.* I det följande skall i korthet redo-
as för de grundsatser, som af Schleyer följts vid uppbyggan-
af detta verldsspråk, äfvensom en inblick lemnas i den lif-
. verksamhet, hvarigenom han och anhängarene af hans språk
t förverkliga sin älsklingstanke.

II.

Ett af de första och mäktigaste hinder, som uppställa sig
den, hvilken vill tillegna sig ett främmande språk, är uttalet.
ı dettas åskådliggörande i skrift och tryck hafva olika alfa-
blifvit använda. Skenbart synes i detta afseende inom Eu-
a åtminstone en ganska stor enighet redan förefinnas, i det att,
an man allt mer äfven i Tyskland frångår den »tyska» stilen,
ntligen endast Ryssland och Turkiet fortfarande envisas med
i detta afseende vara originela, under det öfverallt annorstädes
; så kallade latinska alfabetet undanträngt eller undanträngер

[1]) Une langue pour toutes les nations proposée par E. de Bara-
vsky, Kharkov 1884, hvilken skrift Red. nyligen fått emottaga, in-
håller en ganska invecklad plan att med ett system af tecken ut-
ycka ett än mer inveckladt system af ljud, af hvilka de tre sista i
:det uttrycka relationen, men de föregående idén.

alla öfriga. Enigheten är här emellertid endast skenbar; man begagnar det latinska alfabetets bokstäfver, men det sätt, hvarpå man uttalar dem eller använder dem för återgifvandet af de enkla talljuden är så omvexlande, att allenast inom Europa i detta hänseende skola förefinnas omkring åttio skiftningar. Att en dylik brokighet i fråga om bokstäfvernas valör måste utgöra en väsentlig svårighet vid inhemtandet af främmande språk är väl sjelffallet.

Det ligger derför alldeles i sakens natur att det första, hvarpå Schleyer fäste sin uppmärksamhet, då verldsspråksidéen började taga form inom honom, var uppställandet af ett *verlds-alfabet,* och lika naturligt är att han till grund för detta skulle lägga det enklaste och redan nu mest spridda, det latinska. Det gälde blott att såtillvida modifiera och förfullständiga detta, att det med ledning af regeln: »för hvarje ljud blott *ett* tecken, för hvarje tecken blott *ett* ljud», kunde uppfylla alla de fordringar de skilda språken stälde på det.

Verldsalfabetet, som första gången framträdde i början af 1878, då det kringsändes till de filologiska fakulteterna vid Europas universitet, blef förelöparen till verldsspråket, hvarmed Schleyer kort derpå på fullt allvar tog ihop.

Som vi redan sett, är Schleyers försök ej det första, tvärtom har han haft ganska många företrädare, hvilka dock alla misslyckats. Detta hufvudsakligast till följd af den metod de använde. Genom grundligt tänkande skapade de sig en idé, och utgående från denna, bygde de ofta med användande af mycket skarpsinne ett språksystem, hvilket de slutligen förelade mensk-ligheten till antagande. Men redan genom sättet för dess tillkomst måste naturligen mycket individuelt vidlåda ett dylikt system. De, hvilka inbjödos att antaga det, voro individer som uppställaren, och det fans ingen borgen för att icke det erbjudna systemet skulle förefalla deras individualitet som en tvångströja, i hvilken de ej kunde känna igen sig sjelf.

Schleyer valde en alldeles motsatt väg. Hans lösen blef: »det är ej hela menskligheten, som skall underkasta sig mig, det är jag, som bör underkasta mig menskligheten». Det gälde för honom att ur det verkligen förhandenvarande söka fram lif-elixiret för sitt verldsspråk, och det var genom att så uppfatta saken det blef honom möjligt att konstruera ett verldsspråk

om i praktisk användbarhet lemnat alla föregångare långt bakom ig och som synes hafva lofvande utsigter att vinna spridning.

För det första gälde det att kringgå de fyra hufvudhinler, hvilka ofvan visats göra det så godt som omöjligt för nåot nutaladt språk att ur verldssamfärdseln undantränga alla de ndra.

Då volapük är ett konstgjordt språk, bortfaller det första indret af sig sjelft.

Det andra gälde uttalet. För att hafva utsigter på allänt antagande måste volapük hafva ett lätt uttal, lika lätt för la folkslag. Så måste till exempel det skarpa h-ljudet undvias för romanernas skuld, r-ljudet för ostasiaternas. Bruket af räsljud, såsom egentligen blott för slaverna angenäma, måste skränkas; de genuint franska, för de flesta östeuropeiska folk ldeles främmande näsljuden undvikas, och så vidare. Skrift och yck äro till för att återgifva det talade ordet eller ersätta det: m strängt genomförda fonetiska rättskrifningen är derför den ida förnuftiga för ett nyuppbygdt verldsspråk, redan såsom rande det enklaste. »För hvarje ljud alltid samma tecken, r hvarje tecken alltid samma ljud» blir derför den första undregeln i volapük, och ljudtecknen äro det förut uppstälda rldsalfabetets, nemligen:

vokaler: *a e i o u ä ö ü;*

konsonanter: *b p, d t, ' y h g k, l r m n, s j c x z.*

Vokalerna uttalas: **o** alltid som vårt *å;* **u** som det tyska således nästan som *o* i »krona»; **ü** mellan de svenska *y* och eller som tyska *ü;* alla öfriga som motsvarande svenska.

Konsonanterna uttalas: **f** aldrig som *v;* **'** som det franska *aspiré;* **y** som vårt *j;* **h** som det tyska *ch;* **g** aldrig som *j* ler *k*; **j** som *sk* i »*skön*»; **c** som *tsch* eller det ryska *з;* alla riga som motsvarande svenska.

För att ytterligare göra uttalet lättare för olika talorgan h derjemte mera klangfullt, har Schleyer försökt göra sitt råk möjligast vokalrikt, undvikande hvarje hopande af konsonter; man ser der sällan två konsonanter i bredd.

Det tredje hindret var språkets nationalitet. För ett konstrdt språk förefinnes detta hinder påtagligen icke, åtminstone i vanlig mening. Men ehuru detta vid första påseendet må efalla öfverraskande, kan denna afsaknad dock blifva ett verknt hinder för en allmän utbredning. Det är egenheterna i

folkets lynne, som få ett uttryck i det vi ofvan betecknat med »språkets nationalitet»; skall ett konstgjordt språk således kunna räkna på att blifva i afsedd mån gängse hos ett folk, får det tydligen ej vara främmande för dess nationalitet, ej sakna förmåga att erbjuda uttrycksmedel för egenheterna i folkets lynne och själslif; då det ju eljes blefve för det ett svårhandterligt och motbjudande redskap. Skall det kunna blifva ett verldsspråk, får det tydligen således i hithörande afseende ej vara färglöst, det måste på möjligast tillfredsställande sätt kunna gifva uttryck åt de mångfaldt vexlande skiftningar, som nu söka sig uttryck i jordens tungomål. Ett verldsspråk får ej besitta en nationalitet, det måste så vidt möjligt omfatta *alla*.

Det var till detta resultat Schleyer kom, då han uppstälde för sig frågan: »hvad är orsaken tlll att man så ofta i ett språk träffar på vändningar, som ej låta sig återgifva i ett annat». Det kan ej vara annat än den ensidiga nationaliteten, uttryckt i grammatik och ordbok. Uppgiften blef således att bygga verldsspråket så, att man på det kunde med den ursprungliga noggrannheten och skärpan återgifva allt, som kan sägas på hvilket annat språk som helst, dock med öfverlemnande åt nationalspråken att fortsättningsvis vara organ för det blott partikulära hos folken.

Hvad erfordras härtill? Hela det franska, hela det svenska, alla lefvande språk måste till sin väsentliga del ingå i verldsspråket, och för att kunna uppbygga ett dylikt erfordras en noggrann kännedom af alla språk, ty det väsentliga hos dem måste samlas ur egenheterna och enskildheterna.

Att en dylik, teoretiskt grundad fordran på fullkomlig och alltomfattande språkkunskap emellertid utan egentligt men för saken tillåter en ansenlig afprutning, då frågan gäller uppbyggandet af ett språk för verldssamfärdseln, inses lätt. Hvilket inflytande kunde väl de många språk, som talas t. ex. mellan Sahara, Nilen och Kongo, af Australiens utdöende infödingar eller af ren- och hundnomaderna på Sibiriens och nordligaste Amerikas slättland, hafva på de fordringar, verldssamfärdseln och tankeutbytet ställa på ett språks ressurser? I detta afseende kunna egentligen endast de tungomål, som äfven besitta skriftspråk, komma i betraktande, och deras antal är jemförelsevis ej stort, öfverskrider knappast ett femtiotal. Slutligen kan man väl ock antaga att af dessa redan ett mindre antal, de mest

bildade, kanske redan de tjugu förnämsta, i sig innefatta äfven hela det ordförråd, alla de skiftningar i uttryckssättet, hvilka i de öfriga kunna påträffas. Praktiskt taget, blir således vilkoret för att kunna uppbygga ett verldsspråk en noggrann kännedom af möjligast största antal af de lefvande literaturspråken. Att en utsträckning härutöfver emellertid så mycket säkrare skall mura grunden för ett verldsspråk är dock sjelfklart. Detta insåg Schleyer, och om någon, måste väl derför han på grund af sina vidsträckta, öfver femtio tungomål omfattande förstudier anses tillräckligt förberedd att taga ihop med jettearbetet: »ett språk åt en mensklighet».

Hans program beträffande nationalitetsfrågan blef: »allt ändamålsenligt och skönt, som i de öfriga språken förekommer, måste upptagas i verldsspråket.»

För att ej ingå i vidlyftigheter skall här anföras blott några få exempel på huru han sökte realisera detta sitt program; den intresserade kan i detta hänseende bäst hänvisas till volapüka-grammatiken sjelf.

I svenskan särskiljes tydligt mellan det reflexiva och det reciproka förhållandet: »de berömma sig» och »de berömma hvarandra.» Det tyska uttrycket »sie loben sich» har hvardera betydelsen, hvilket således innebär en tvetydighet. En sådan oegentlighet får påtagligen ej förefinnas i verldsspråket, och man träffar der ock de begge uttrycken: *lobomsok* och *loboms okis.* I tyskan betecknas t. ex. med »Doctorin» såväl hustrun till en doktor som en kvinlig doktor; åter en tvetydighet, som i några andra språk kan undvikas. I volapük göres här en tydlig skillnad: af *dokél* doktor fås *ji-dokél* en doktors hustru, *of-dokél* ett fruntimmer, som är doktor. På samma sätt skall *ji-reg* beteckna en konungs gemål, *of-reg* en regerande drottning, hvilka två olikartiga begrepp i flertalet europeiska språk sammanblandas. Enligt regeln påträffas i de europeiska språken ej någon komparation af substantiva; ungerskan gör härifrån ett undantag, i det en del substantiva der kunna kompareras, såsom: »ember» menniska; *ember-ebb* en menniska i grund och hatten; *tetö* tak, topp, *legteteje* högsta takspetsen, takåsen. Volapük upptager ock denna egenhet ur ungerskan och tillåter komparation af alla substantiva. Att detta betydligt skall bidraga till korthet och finhet i uttryckets skiftning och häri gifva volapük en fördel framom

flertalet andra språk är tydligt; t. ex. *flen* vän, *flenum* en riktigare vän, *fleniin* en den bästa vän.

Men ej blott alla civiliserade språks grammatiker n innefattas i volapüka-grammatiken, volapüka-ordboken måste omfatta alla andra ordböcker, det vill säga, man bör ej i ni ordbok kunna påträffa ett ord, som ej förekomme i verldss ket. Att samlandet af detta ordförråd, i synnerhet då intil allra senaste åren Schleyer varit så godt som ensam om d arbete, ännu ej är slutfördt är sjelfklart, men det fortgår fli särskildt i volapükaorganet, »Weltspracheblatt—volapükabl och tredje upplagan af »Vödasbuk volapüka» innehåller re 12,570 ord, ett förråd som kan anses tillräckligt för det all liga behofvet.

Det fjerde hindret var grammatiken, och från denna kunde det tyckas som om oöfverstigliga svårigheter skulle sig mot företaget, då hvarje språks grammatik i och för si så invecklad och omfångsrik. Till hvilka osmältbara voly kunde man tänka att verldsspråkets grammatik måste växa, då i sig skall innefatta alla de andra. Verkliga förhållandet emellertid det rakt motsatta. Volapüka-grammatiken har ej medtäflare i enkelhet och korthet. Tack vare grundsatsen, ordstäfvet: »ingen regel utan undantag» innebär en motsäg då med regel tvärtom egentligen just det bör förstås, som nar hvarje undantag, blir grammatiken så kort, att den sammanfattas på några få trycksidor. Det kan naturligtvi här blifva fråga om att gifva en fullständig framställnin grammatiken, men några exempel må dock få rum för att dess stora enkelhet.

Undantag förefinnas alldeles icke. Det gifves blott enda deklination, efter hvilken *alla* deklinerbara ord böjas, l ledes blott en konjugation; intet grammatiskt, mening kön, inga artiklar. Den röda tråden vid ordens böjning utg af alfabetets vokalrad: *a* (omljud: *ä*) *e i o (ö) u (ü)*. lunda äro ändelserna i deklinationen i singularis: nominat ingen ändelse, genitivus *a*, dativus *e*, ackusativus *i*; för vo vus användes nominativus med utropsord. Pluralis bildas i genom tillägg af ett *s* till motsvarande form i singularis. klinationens ändelser i pluralis blifva alltså: *s as es is*.

De hufvudsakliga personliga pronomina i singularis *ob* jag, *ol* du, *om* han, af hvilka personliga pronominer i p

erhållas helt enkelt genom tillägg af pluralis *s*, således *obs* *ols* I, *oms* de. I konjugationen åter har man egentligen att singularis ändelserna i presens indikativus att lägga på min-t, och dessa äro helt enkelt de personliga pronomina, som fogas till verbet, med *s* för pluralis, så att paradigmet för presens indikativus aktivum af verbet *lobön* berömma blir:

Singularis:	Pluralis:
lobob jag berömmer	*lobobs* vi berömma
lobol du berömmer	*lobols* I berömmen
lobom han berömmer	*loboms* de berömma.

Dessa ändelser gå nu genom hela konjugationen. Tiderna indikativus aktivum äro efter hvarandra: presens, imperfektum, perfektum, plusqvamperfektum, futurum 1 och futurum 2. För att åtskilja dem tillgripas åter vokalerna, men nu som prefixer, så vi hafva paradigmet:

presens *lobob,* jag berömmer (utan vokalprefix),
imperfekt. *älobob* jag berömde (1:a vokalens omljud),
perfekt. *elobob* jag har berömt (2:a vokalen),
plusqvamperf. *ilobob* jag hade berömt (3:e vokalen),
futurum 1 *olobob* jag skall berömma (4:e vokalen),
futurum 2 *ulobob* jag skall hafva berömt (5:e vokalen).

Passivum bildas enkelt genom att framför motsvarande form i aktivum ställa ett *p,* hvarvid, för undvikande af uttalets svårande genom dubbelkonsonant i början af ordet, äfven presens får sin vokalprefix, nemligen *a*. Man har således:

presens *palobôb* jag berömmes,
perf. *pelobôb* jag har berömts,
futurum 2 *pulobôb* jag skall hafva berömts.

Det behöfves väl knappast några vidare prof, för att öfvertyga om volapükagrammatikeus ytterliga enkelhet, betingad hufvudsakligast just genom den strängaste konsekvens. Och hvilken korthet i uttrycket tillåter ej t. ex. en slik konjugation: *obünoms,* de skola hafva blifvit mest berömda! Ett verldsspråk i vår tid, och ännu mer i framtiden, skall väl mer än något annat komma att begagna sig af telegrafen som fortskaffningsmedel. Korthet i uttrycket, att med minsta möjliga antal ord utsäga möjligast mycket, är följaktligen för ett sådant en egenskap af vigt.

Efter hvad ofvan rörande grammatiken framvisats, torde det knappast förefalla otroligt, om man påstår att några dagars arbete är nog att inhemta hela grammatiken. I en uppsats, offentliggjord i »Organ der Militär-wissenschaftlichen Vereine» af volapükisten, österrikiske öfverstlöjtnanten *Nosek,* uppgifves att volapük af en fackman kan inhemtas på fjorton dagar, af andra åtminstone inom sex månader.

Äfven orden fästa sig synnerligen lätt i minnet, hufvudsakligast derför att man, genom att inlära ett antal enkla härledningsändelser och prefixer, kan från ett relativt fåtal, för det mesta enstafviga stamord, sjelf bilda sig en mängd andra, och det åter utan att behöfva frukta för att förbise något undantag; sådana förekomma engång för alla icke.

Volapükisten J. Bernhaupt, postdirektör i Beirut i Syrien, framhåller i en af honom 1884 utgifven broskyr att man l sig 4000 volapüka-ord på samma tid som 1000 af något ann språk, och ofvannämde hr Nosek instämmer häri.

Stamorden äro ej heller bildade godtyckligt, utan äro röt terna lånade än från det ena, än från det andra språket. Så lunda är till exempel roten i *son* son, *jön* skön och *buk* bok svenskt eller tyskt ursprung, i *on* man (pron.) och *finön* sl af franskt, i *cil* barn och *vom* kvinna af engelskt, i *dom* h och frågesuffixen *li* af ryskt och så vidare. Hufvudsakligast a sluter sig volapük i detta afseende dock till engelskan, emeda denna talas af det största antalet menniskor och dessutom red sjelf uppkommit genom en sammansättning af germaniskt o romaniskt tungomål.

Stamorden äro emellertid i allmänhet ej helt enkelt lån från andra språk, utan måste de lånade rötterna före deras up tagande i volapük undergå en slags hyfsning, hufvudsakligast och för undanrödjande af uttalssvårigheter. Sålunda måste k sonanthopningar undvikas, liksom ock vissa, af en del folk s uttalade konsonantljud. Såsom exempel må anföras ordet *vola* *Vol* verld är bildadt af det engelska *world,* ur hvilket m undvikande konsonanthopningen i slutet äfvensom det för asiaterne omöjliga r-ljudet, genom utelemnandet af *r* och *d* efter tillämpningen af verldsalfabetet fått *vol.* På liknande är *pük* bildadt af det engelska *speak.* Det efter *vol* följande är blott genitivvokalen.

III.

Det snabba framåtskridandet på alla områden splittrar i våra dagar den allmänna uppmärksamheten och vill sällan gifva allmänheten andrum att stanna vid något nytt, innan något ännu nyare hotar att skjuta det i glömska. Ej nog med att det nya erbjuder verkliga fördelar, det måste äfven visa upp dessa fördelar praktiskt. Schleyer och anhängarene af hans verldsspråk hafva ej heller förbisett detta och bedrifva en liflig propaganda för sin sak.

Det första steget till att förbereda spridningen af volapük var kringsändandet af verldsalfabetet till de europeiska universitetens filologiska fakulteter, i och för inhemtande af deras tanke. Alfabetet, tryckt den 6 februari 1878, sändes jemväl till den kort derpå samlade postkongressen i Paris och till verldspostföreningens internationela byrå i Bern den 14 juni 1878; hvarigenom det antagligen ock blef refereradt i »Archiv für Post und Telegraphie», bihang till tyska rikspostförvaltningens organ. Äfven furst Bismarck blef dermed ihågkommen.

I april 1879 utkom första upplagan af grammatiken, 1000 exemplar stark, men utgick redan inom förloppet af fem månader; tredje upplagan utgafs i december 1883, och redan 1885 blef den femte nödig och utkom af trycket. Likaså hafva redan tre upplagor af ordboken sett dagen.

Den mera verksamma och framgångsrika agitationen för spridningen af volapük kan egentligen räknas från den 11 maj 1882, då på initiativ af den ifrige volapükisten dr *R. Kniele* en v e r l d s s p r å k s f ö r e n i n g stiftades i Alterweiler invid Schemmerberg i Würtemberg, i det femton anhängare af den nya idén sammanslöto sig der för dess befordrande. Nyheten härom gjorde sin rund genom den würtembergska pressen och bidrog sålunda att rikta uppmärksamheten på saken. På föranstaltande af denna förening hölls den första v e r l d s s p r å k s f ö r s a m l i n g e n i Schemmerberg den 12 september 1882. På ett följande möte, för würtembergska verldsspråksklubbernas f ö r s t a a l l m ä n n a, i Ulm den 23 april 1883 konstituerade sig d e n f ö r s t a w ü r t e m b e r g s k a v e r l d s s p r å k s f ö r e n i n g e n, hvarjemte dr Kniele blef föreståndare »volapükacifel» för Würtemberg.

Flere verldsspråksförsamlingar följde nu. Den femte egde rum den 8 januari 1884 i Biberach och kan skildt framhållas, sedan den sammankallades af köpmannaföreningen derstädes,

således ej af någon verldsspråksklubb, hvilket tyder på a tresset redan börjat sprida sig i vidare kretsar. Den 13 1884 försiggick den »första würtembergska verldsspråksför gens» andra allmänna möte i Ravensburg. Alla täta möten visa att agitationen för sakens befordrande reda drefs på fullt allvar, åtminstone inom Würtemberg. Till sa befrämjande hade Schleyer redan 1881 börjat utgifvand »Weltspracheblatt-Volapükabled».

Den 25—27 augusti 1884 sammanträdde slutligen i drichshafen vid Bodensjön det första internationela n af samtliga verldsspråkets vänner. Volapük hade redan de innan trängt ut öfver Würtembergs och Badens gränser, oc presentanter för en mängd länder deltogo i detta möte. De handlades alla möjliga mått och steg till förmån för språke dess spridning samt höllos en mängd föredrag. För att å ligt visa hvilket ofantligt virrvarr af språk, man nu har att med, höllos bland annat föredrag på 50 olika språk. Blan beslut, som här fattades, gälde ett af de vigtigaste kringsänd af en rundskrifvelse till jordens samtliga stater med anhålla att upptaga volapük till pröfning och eventuelt införa det obligatoriskt läroämne i skolorna samt att utse kompetenta fac till blifvande medlemmar i en påtänkt verldsspråksakademi. mötet utsågs äfven dr Kniele till Schleyers eventuele eftertr såsom ledare af arbetet på verldsspråket och dess utbred

Volapük har sålunda snabt nog vunnit spridning oc hängare i hela Tyskland, Holland, Schweiz, Österrike, Un Italien, Frankrike, Ryssland, Sverige, Amerika och Asien.

I förordet till tredje upplagan af grammatiken, utkom i december 1883, uppgifves hela antalet »nationsledare» (cifel) vara 11, antalet verldsspråkslärare (volapükatidel) 54. retalet till den 1855 utkomna upplagan af ordboken upp att lärarenes antal då redan vuxit till 180, antalet verldsspr föreningar till 52, hvarjemte försäkras att verldsspråkssaken k räkna i rundt tal 100,000 anhängare. Utom i Tyskland volapük tillsvidare vunnit sin största spridning i Holland, Ö rike, Frankrike och Amerika; särskildt synes Holland för varande i detta afseende tagit försteget framför öfriga lä Sedan 1884 ha der uppstått öfver tjugu verldsspråksfören med tillsammans omkring 2,000 medlemmar. Undervisn volapük har införts i en allmän skola i Strassburg, äfve

»école des hautes études commerciales» i Paris. Uppsatser i ett hundradetal tidningar och tidskrifter i olika länder hafva dragit att ytterligare sprida kännedomen om det nya språkets tillvaro. Äfven i Paris har uppstått en verldsspråksförening, hvilken på sitt program i främsta rummet upptagit *sammankallandet af en internationel verldsspråkskongress till Paris under verldsutställningen 1889.*

Verldsspråkets hastiga framsteg har naturligen medfört en ständigt växande brefvexling för Schleyer, så att han slutligen hade omkring 2,000 korrespondenter, och mer än 40,000 postförsändelser gingo årligen genom hans händer. Det blef numera omöjligt för en person att handhafva allt detta arbete; 1885 inrättades derför i Konstanz en »Zentral-Bureau der Schleyer'schen Weltsprache», hvilken förmedlar alla volapüka angelägenheter och mottar rekvisitioner af volapükaliteratur [1]).

Volapüka-literaturen har tillvuxit oafbrutet. Tre regelbundet utkommande verldsspråkstidningar finnas redan: det af Schleyer sjelf utgifna bladet, som utkommer en gång i månaden; »*Volapüka-klubs*», hvars redaktör är rektor Vieweger i Breslau, och slutligen en holländsk volapükatidning. Till dessa kan man räkna »Weltsprachliche Humoristika» af Kniele. Grammatiken och ordboken hafva utkommit på flere språk. Dessutom har ett sammandrag af grammatiken, vidpass 4 sidor, utgifvits på minst sjutton olika språk, deribland till och med på hottentottspråket, namaqva. Härtill komma flere mindre arbeten, som afse att underlätta det praktiska inhemtandet af volapük. Slutligen böra omnämnas den förut åberopade broskyren »I. M. Schleyer's Weltsprache Volapük» (1884), af J. Bernhaupt, »Hauptgedanken meiner öffentlichen Vorträge über Volapük» (1885) af I. M. Schleyer och »Weltsprache-Kalender für das Jahr 1886 — Volapükakaled plo yel balmil jöltum jölsemäl» af Kniele. Flere öfversättningar till verldsspråket äro dels redan utkomna, dels under arbete. Bland dylika uppgifvas: Körners »Erzählungen», Lessings »Minna von Barnhelm», Bernard de Saint-Pierres »Paul et Virginie», Dickens »Christmas Carol», en mängd skaldestycken, anekdoter med mera.

[1]) Herr Schleyers egen adress är: »Professor I. M. Schleyer in Konstanz, Baden, Kanzleistrasse N:o 7». Centralbyråns kommissionär i Leipzig är *Robert Hoffmann.*

A. Neovius.

C. D. af Wirsén och idealismen.

Sånger och Bilder, Stockholm 1884, Jos. Seligmann & C:i, pris 4 kr.

Akademiker genom lärda studier, konungsk genom s börd, högkyrklig genom riktningen i sitt känslolif, har Wirs i Posttidningens spalter upptagit striden mot framstegsparti på alla dessa områden. Att sålunda träda i harnesk för alta och tronen kan tyckas i våra dagar vara en lika vansklig s otacksam sak. I alla fall kräfver det mod att utsätta sig vitriolkastningen i »det nya riket» och en fast öfvertygelse det man ställer sig uppenbart mot tidens så kallade strömni Utan att i alla punkter dela denna öfvertygelse, långt derifr kan man likväl hysa liflig sympati för det modiga sinnelaget.

Man skulle dock mycket misstaga sig, om man hölle sådan förfäktare af konservatism och högkyrklighet för en pandes röst eller en olycksfödd Kassandra. Någon gång Wirsén sjelf kunnat tycka sin ställning vara enslig och öfv gifven, men han har dock aldrig förlorat hoppet att, såsc han yttrade 1882 i en anmälan af Ibsens »Folkefiende», » djupa lederna skola, bevarande gudsfruktan, tro och sedlig styr bilda en ypperlig motståndskraft, när upplösande ideer när sig vår hafsköljda nord», och i sjelfva verket, om frågan sa på omröstning bland alla menniskor, månne icke det vida nar större flertalet gåfve rätt åt den, som anser kyrkan rätta innehafvare af den högsta sanningen, akademien af högsta konsten, konungen af den högsta makten? Man skilja emellan denna allmänna mening och hvad man kall dens strömning. Ingenting är mera möjligt än att skalden den förra för sig, medan han motsatt sig den senare.

Emellertid vore det alltför illa beställdt, om ej den männa meningen emottoge någon inverkan som behållet res tat af vår tids sträfvande, innan vinden kastar alldeles Vi föreställa oss att positivismen, såväl som tidigare strömn gar, öfvar ett varaktigt inflytande, för hvilket kyrkan får tapt på en god del af sina mysterier, konungamakten förlo

. gloria som den förlorat sin helgd och konsten återfår sin ıedelbarhet och naivitet. Tycker man sig känna i luften n om en underströmning redan börjat, hvilken skall kasta ldningens Columbiskepp om på en annan bog, så är det icke ıöjligt att den, som i dag för spiritualismens talan, kan i rermorgon stå vid rodret, men visserligen icke för att styra lbaka, utan endast på det vilkor, att han förstår i hvad mån n nya kosan är bestämd af den nästföregående.

Som diktare bringar Wirsén sin hyllning åt samma ideal n försvarar såsom kritiker; en diktare på fullt allvar och ly-:er alltigenom, kan han väl icke annat: idealen äro för honom sak, reflexbilder af hans tro och källor till hans dikt. Men ns dikt är icke polemisk eller tendensiös; han gör icke som lcker Spelman, hvilken slog sina fiender med stråken såväl n svärdet. Om han som de gamla skalderna handterar både an och svärdet, sker det skiftevis. I de lyckligaste ögon-cken, då hans dikt framställer hans eget lefnadsideal, har hon ıen af en bikt och lemnar ingenting öfrigt att önska. Vill m deremot ge en föreställning om hvad denne diktare håller i afseende å fosterlandet och konsten och huruvidt han er-nt att det gamla måste förbättras genom att upptaga det bä-ur det nya, så bör icke hans polemik mot tidens sträfvan-ı förbises. I mycket och mångt erinrar Wirséns ställning n kritiker i Posttidningen, som sekreterare i Svenska akade-en och som betydande diktare om den ställning Kellgren og för ett sekel sedan, men denna likhet i det yttre berätti-r icke till en likställighet i tänkesätt. Hr af Wirsén fasthål-r vid det gamla, som diktare till och med mera än som kri-ter. I hans polemik finnas vackra medgifvanden åt den nya 'ens yrkanden, medan i hans poesi kärleken och beundran det gamla går stundom derhän, att han reproducerar dess al.

I.

Det är i synnerhet i fråga om fosterlandet och deri inbe-)ma sträfvanden, man bör erinra sig Wirséns polemiska ar-ar för att med billighet bedöma hans ståndpunkt. Foster-lska dikter förekommo sparsamt i hans två tidigare samlin-; i den sist utkomna intaga de ett mera betydande rum, då ı till dem får hänföra minnesbilderna af Tegnér och Kell-

gren. Utom dessa utgöras de af några fest- och fägnekvä vid Kronprinsessans ankomst till Sverige samt vid två silf bröllop, kungaparets och Oskar Dicksons.

Dessa senare borde vi törhända icke tillerkänna någon tydelse. Enhvar vet att en diktare, som tillika innehar på och vis en officiel ställning, kan komma att stränga sin l vid ämnen, som alls icke eller åtminstone ej för tillfället slagit honom, och det kan till och med väcka den oinvig beundran att se huru elegant han kommer från saken. M då han sedan upptar frambringelserna bland de dikter han lemna åt efterverlden, måste man vara berättigad till det an gande, att han sjelf ansett dem vittnesgilla.

I dikterna till den unga prinsessan finner man kan par nya tankar, men på det hela äro de blänkande akademi välkommor, i hvilka gammalt gods omgjutits efter gammalt m ster. Man mins icke hvar, men bestämdt har man förut en kronprinsessa gå upp som en morgonstjerna på nordens h mel och som en blomma omplanteras i nordanskog. Om h taten och den akademiska helsningen till kungaparet göra mindre banalt intryck, beror detta icke så mycket på en stö innerlighet i den fosterländska känslan, som derpå att den r giösa bryter in med kraft.

Det är icke patriotismens uppriktighet vi ifrågasätta, n hvad den ingett diktarn är så gammalt, att det saknar k till flygt. Det svenska folket är det trogna folket:

Det fins ej häfd, der kungatrohet strålar
Så skön, som Svearikes häfd den målar,

och det är det tappra folket, hvars ära »en gång kring ve genljöd», två loford dem nationens hofskalder tyckas repa med en viss ängslig ifver, efter det att en kung hållen som en nolla, en mördad och en afsatt och medan perheten tillsvidare är ställd på rota. I yngre år tyckes W sén sjelf haft en något annan syn på saken. Huru förs än de råd äro, som sommarn då hviskade i hans unga si röja de en annan mening. Med oro sade sommarn:

Jag undrar jemt: månn' nästa år
Det fins ett Sverige kvar.

De kloke män ha sagt med skäl.
Att ingen fara är;
Men är det klokt att vänta väl,
Tills hon en gång är här?

h ännu 1877 visade honom modern Svea ett svärd, smidt till svar, som pysslingsskaran lade å sido under hånskratt.

Nu framstår deremot fosterlandet i hans dikt icke blott som t bästa bland alla kungadömen, utan som ett rent af förunderligt id: Diktarn erinrar sig visst att »sjutti solhvarf snart setts skrida i svenska svärdet flugit upp ur skida», hvilket ju är förklar- ; nog, då svärdet blifvit »smidt till plog», men icke desto ndre är Sverige »en ärans vapensal», och om således vap- i i denna sal icke kunna vara annat än gamla och oanvänd- a för äran, så kan man dock känna sig helt lugn, ty salen tydligen den samma som v. Beskows berömda »riddarsal, der en käns af segerfanor sval». Jernvägsbyggandet har väl in- städes annars lyckats så väl, att sanningsenligt kunde sägas:

Hvar helst den tämda ånghäst foten satt,
Han stampar fram ur jordens sköt en skatt.

e ens emigrationen, som ingett Wirséns skaldebroder så man- varningsord till sitt folk, kastar någon skugga i bilden. På fosterlands himmel ser skalden intet moln, dess lycka lem- intet öfrigt att önska:

Hvar fins ett folk, så länge skont af striden?
Hvar fins ett land så axbekrönt af friden?

Det är den poetiska, icke den historiska sanningen vi ågasätta i dikter som dessa. Redan det öfverdrifna och ohåll- a i enskilda påståenden gör den misstänklig, och är det slikt, i icke litet bidragit att bringa poesin sjelf i misskredit hos exakt och nyktert tänkande tidsålder. Men bristen på all ggning ger ock till känna att det icke är med den lefvande kligheten för ögonen sådant diktats, ty i verkligheten äro erlandets förhållanden icke ett idylliskt stilleben, och vore de , såsom exempelvis förhållandena i sexton- och sjuttonhundrata- s Italien, så är det skaldens sak att väcka upp till lif, icke att lof- a; utan antagligt är att en sådan dikt är gjord efter en för- gen tidsålders ideal eller hvad namn man vill ge åt det

allmänna åskådningssätt, som dröjer kvar efter den. Liksom tankar och uttryck förefalla som vore de sagda förut, så tycke man sig ock i det ideal diktarn tecknar af sitt fosterland igen- känna den gamla Upsala konservatismen, som kulminerade i sa sen »det svenska folkets historia är dess konungars» och som fi sin fasta borg i Boströms filosofi. I denna luft uppfostrad Wirsén, såsom han yttrar i helsningsorden till Hans Forsse der han erinrar om deras gemensamma studier hos »norde Plato», som talte för dem,

Klar och djup, naiv och lärd,
Om eviga ideers ljusa verld,

hos Malmström, som »för de unge tydde idealen», och nu det icke blott ideerna, utan ock idealen från den tiden, so gå igen.

I våra ögon är det visst ingen förtjenst att göra samhäl förbättrandets problem till diktens föremål, men då ämnet med sig en framställning af det sociala eller politiska, blir di ten sann endast om tillståndet tecknas som det är, med brister och med sträfvandena att afhjelpa dem, och dikten äfven trösterik, om skalden har ett fosterländskt ideal, det d framskymtar genom bristerna som ett mål, till hvilket samhäll utvecklingen närmar sig, om dikten

Är, omedvetet, sol- och stormprofet,

såsom Wirsén sjelf för ett årtionde sen vackert bete nade hennes förhållande till nationen. En konservatism de mot, som sluter ögonen till för alla brister, men samlar un ett poetiskt förstoringsglas till en bild allt det hugnesam som möjligen finnes, och under försäkran att verklighet sådan, icke vill veta af framåtskridandets oro, måste anses betänklig som praktisk princip, som den såsom estetisk kallar ett smickrande och förvillande skimmer. Godt och att det fins *åldrig* rätt och *åldrig* frihet, men borde icke de höga egodelar, dem förfädren förvärfvat under mången bit strid, och icke precis alltid *ad majorem regis gloriam,* utan gans ofta i trots af konungamakten, lemnas förökade af hvarje ti skifte åt efterkommande slägten, och när tidskiftets räkning up göres, skall det måhända mindre prisas för att hafva konserv rat hvad det ärft, än för så vidt det förkofrat arfvet.

I Wirséns fosterländska ideal, sådant det tecknar sig i förevarande samling, hägrande i det förflutna mer än i det tillkommande, är friheten ett moment endast såvida den är nedärfd, gammal svensk. Indirekt afger minnesbilden öfver Kellgren ett bevis att den frihet, menskligheten sedan 1789 sökt fåfängvis uppnå, denna Cendrillon, som vid sitt första framträdande förtjuste de ädlaste, men sedan försvann, så att man tidtals tyckt sig ega blott namnet och minnet kvar, icke hör till det som Wirsén entusiasmeras af. Bland dem, som vid hennes första uppenbarelse grepos af hänförelse, var äfven Kellgren, såsom intygas af Franzén på grund af Kellgrens egna ord, att han vid underrättelsen om Frankrikes frigörelse »gråtit som ett barn, nej som en man». Det är det intressanta i Kellgrens tankter att han, vid den allvarligare riktning hans tänkesätt tog mot lefnadens slut, då ock religiösa, sedan barndomen slumrande känslor började röra sig i hans dikt, likväl förlorade intet af sin frisinthet och förblef upplysningens sak trogen. Detta betydande och i ögonen fallande drag i Kellgrens själshistoria kan icke saknas i Wirséns minnesbild af annat skäl än att han, deri olik Franzén, icke delar Kellgrens entusiasm för politisk och social frigörelse.

Men om Wirséns åskådningssätt i dessa hänseenden är konservativt, vore det dock en orättvisa att beteckna det som reaktionärt eller trångbröstadt. Han har i sina polemiska uppsatser gjort medgifvanden, hvilka man helt säkert skulle återfinna på ett eller annat sätt i dikten, om blott idealismen tillåte att i fosterlandet funnes någonting öfrigt att önska. Man kan godt nöjas med det Wirsén anser nödigt i fråga om kvinnoemancipationen, då han erkänner kvinnans rätt att sjelfständigt utveckla sina anlag samt betonar samhällets pligt att bereda henne ökade möjligheter att vinna sin utkomst och trygga sin ställning; det är visserligen ingen reaktionär som säger (i en anmälan af Charlotte von Kræmers familjedram »Felicia»): »om lagstiftningen i detta fall påverkas af humana och frisinnade grundsatser, kan man deri endast se ett godt». I en anmälan af Swinburnes dikter har han yttrat sig med ovilja om judeförföljelsen, delande ur kristlig synpunkt den sedliga harm, den engelske diktarn uttalat ur humanitets synpunkt, öfver denna skamfläck på den protestantiska ultraismen. Med dessa och dylika medgifvanden bör man icke billigtvis kallas reaktio-

när eller intolerant, äfven om man i allmänhet vore benägen att misstro samhällsförbättrandets äflan.

Och för framåtskridandet på forskningens och vetandets fält är Wirsén så varm som någon. Hans tanke är att

Den, som tjenar ljuset på sin bana,
Hör till mensklighetens adelsfana,

såsom det heter i den vackra hyllningen åt Oscar Dickson, en dikt, der den fulländade diktionen uppbäres af entusiasm för den firades, åt vetenskap och mensklighet egnade lifsgerning. Frågan gäller blott principen, och hvem har ej med Wi ifrågasatt huruvida icke sanningsökandet behöfde ännu en a nan princip än blott »den vetenskapliga metoden». Förträffligt har skalden i sista afdelningen af Tegnérsången skildrat det rastlösa arbetet på vetandets och odlingens ban likt »ett stolt Alexanderståg, der tusen röster tala om bragd och seger»:

Vi tydt naturen, under ej finnas mer,
Hvart afstånd häfts, hvar hämmande skranka faller,
Hvar mäktig fördom djerfva vi brutit ner,
Och tingen, herrar förr, äro nu vasaller.

Det gamla mörkret fästen och vallar har,
Men snabt vi spränga murar, som våldet format,
På alla lifvets frågor vi vänta svar,
När vantrons gamla Babylon snart vi stormat.

Klandret af det öfvermodiga tal, man visserligen får höra från »de djupa lederna» på detta fält, utesluter icke beundran för det sjelfuppoffrande och framgångsrika arbetet, och skalden ser med stolthet att äfven hans folk i detta odlingsarbete fått sin plats och bringar en ädel äring till menskligheten fäldta förråd;

Men stundom tyckes tåget i öknar stanna,
Det är som lede härarne brist på bröd,

och diktarn vill icke att hans folk »under vandringen» sk förgäta det »himmelska manna», som finnes samladt ej blott Guds ord, men ock i de ädlaste andars skrifter, i Wallins, Geijers, i Tegnérs sånger:

Låt sång från seklets morgon dig styrka ge
Ännu i seklets skymmande aftontimma,

Tills du en gång det eviga mål får se,
Som folkens vandring eger, förklaradt glimma.

Ja, detta mål för folkens vandring ligger framåt, icke kom, och huru beskaffadt det är, är hvad vi vänta att få en ing om i skalders och siares verk.

II.

De mest betydande bland dikterna i Wirséns sista sam- ; har han egnat åt minnet af skalder och konstnärer. Utom nnesbilderna af Tegnér och Kellgren, som böra upptagas äf- ı här, innehåller samlingen en praktfull skildring af Calde- s skaldskap samt en fullständig minnesteckning af Rafael, omfång och djup att anse som hufvudverket bland hans ter hittills. Ehuru alla tillkomna af yttre anledning, firandet hundraårsminnen, har diktarn vidgat dessa minnesbilder, deles den sistnämda, så att han nedlagt i dem hvad han ker om den menskliga bildningen och närmast konsten.

Det vill vara någonting vanskligt med ämnen sådana som ssa, der konsten sysselsätter sig med sig sjelf; atelierscener, ıstnärsdramer och noveller ha svårt att undgå det ofriska och ›kterade i en sjelfbespegling, det grubblande i sjelfbetraktel- .. Huru lätt måste det icke hända att hos diktarn intresset personligheten, som är inspirationens rätta varma källa, spä- ı ut med intresset för deras gemensamma verksamhetsart, n är en kylig och kan vara en grumlig källa! Kommer der- l, såsom här, att personligheten måste sökas långt tillbaka i len, genom literatur- eller konsthistoriska studier, så blir det t konsthistorikern och estetikern som komponera bilden, mera diktarn.

Detta samarbete röjes mest i minnesbilden af Rafael, der :tarn dock varit varmast anslagen. Den har en helt biogra- : gång, genom Rafaels bekanta tre lefnadsperioder, med öf- gångar, förmedlande och resumerande betraktelser. Diktarn . icke nännas utelemna någon detalj eller förbigå något mera ydande bland konstnärens verk. Han tänkte förmodligen: så- ı är verkligheten; men detta lefnadslopp, dessa detaljer och dömen äro ju i verkligheten intet annat än historiska och tiska, det är prosaiska forskningsresultat.

Desto mer måste man beundra den rikedom på skönheter

denna dikt innesluter, särdeles den afdelning, som behandlar vistelsen i Rom och de stora verk Rafael der frambragte. Man kan icke snillrikare och mera träffande återge intrycken jemte betydelsen af de odödliga skapelserna, men der är dessutom någonting personligt af lyrisk art, liksom sjönge skalden om sin egen konstnärsdröm. Vi få förmodligen i det följande tillfälle att anföra ett och annat stycke. Wirséns diktion är alltid rik på vackra välljudande uttryck, men visserligen händer det, när en öfvergång, ett sammanfattande omdöme, en förmaning eller ett råd till nu lefvande konstnärer skall in, att diktionen förefaller som en praktskrud på sin ställning. Äfven i tredje afdelningen gör ett och annat parti, exempelvis Fornarinas, som inskjutits till slut för fullständighetens skuld, ett sådant intryck, men eljes stiger ingifvelsen märkbart från den punkt dikten når Rom en entusiasm för konsten öfver hufvud parad med ett religiöst patos går genom karakteristiken af de enskilda verken och gör dikten till ett hymnartadt förhärligande af konstnärsverksamheten i sin sanning och fulländning.

Men sjelfva personligheten, som skulle vara minnesbildens lefvande idé, vill icke göra sig rätt känbar genom den ideala föreställning, dikten hemtat från historien. Det är icke så mycket den empiriskt gifne konstnären, Rafael Sanzio, som icke fastmer idealet af konstnär diktarn fått fram, och för att Rafael skall kunna framstå som sådan, måste han ock vara i moraliskt hänseende fullkomlig, idealisk. Derför är det väl som diktarn, kanske omedvetet, skjuter undan »Fornarinas saga», hvilken dock kunnat uppenbara hos Rafael en svaghet, från hvilken han som menniska helt säkert icke var fri. En annan röjer sig vid en vandring i stanzerna, då man ser huru villigt Rafael fogade sig i ställningen af en påflig hofmålare, som åtog sig att till hans förhärligande sätta in en så dubiös påfve som Leo X i medeltidslegender, hvilka, huru insipida de än kunna förefalla oss, likvisst andas en from hänförelse. Tillfället till skuggning som här erbjöd sig, tappar diktarn bort i denna vackra stanz:

Helga häfder sina böcker så för konstnärns blick upprulla,
Öfverallt hans säkra öga griper det betydningsfulla,
Hvarje tanke i hans hufvud genast formar sig till bild,
Full af vishet, full af fägring, strängt bestämd och ädelt mil[d].

Mera skuggning erbjuder då karakteristiken af Calderon, oc[h]

äfven minnesbilderna af Kellgren och Tegnér förete antydningar om mensklig brist och inskränkning.

Helt visst röjes i hvarje verk af Rafael någonting af hans stille, men de äro icke alla lika fulländade. Många af hans verk i Vatikanen framte en brist, som kanske påtvingades honom af yttre förhållanden, men som ock låg i hans skapelsesätt. Ej ens i Stanza della segnatura äro alla gestalterna sanningsenligt förtjenta af de loford skalden i snillrika vändningar, lika utmärkta för tankens skärpa som uttryckets fylliga skönhet, egnat bilderna i denna sal och generaliserande tillägger dem alla:

Hvar gestalt har här för alltid fått fulländningens insegel,
Bär ej verklighetens endast, men nödvändighetens pregel,
Är för dagen ej allena, men för sekels sekel gjord,
Kan ej vara annorlunda och har sagt sitt sista ord.

Och ändå i dessa former, bygda efter stränga lagar,
Bor en outsäglig frihet, som förtjusar och behagar,
Blomman är ej skön allenast, hon är än af dagg bestänkt,
Och af känslan känd är bilden, icke blott af tanken tänkt.

Kunde de stå upp och tala, kunde dessa bilder lifvas,
Skulle vördnad djupt vi känna, men med dem förtroligt trifvas

— — — — — — — — — — — — — — — — — —

Rafael, naturens gunstling, lät hvar bild få veckla opp
Fritt *sitt eget* inre väsen, som en ros ur rosenknopp.

Hvad man i våra dagar förekastar Rafael, att hans kroppsbildning stundom är schablonmessig, gäller till en del Athenerskolans och Parnassens gestalter. Idén ser man nog, men icke förkroppsligad, att gestalten skulle kunna sägas hafva fullt och fritt utvecklat sig, såsom individerna i verkligheten göra det. Vid den förmälning af ideal och verklighet, för hvilken skalden prisar dem alla, är det verkligheten, som i dessa fall kommit till korta. Man har förklarat bristen såsom härflytande af att elever varit med vid arbetet och hänvisat på Disputabilden, Sixtinska madonnan och andra såsom prof på huru Rafael sjelf förmådde individualisera. Men äfven frånvaron af modeller, den konstnären sjelf klagar öfver, och nödvändigheföljaktligen att utföra blott efter en inre idealbild kan hafva förorsakat bristen. Hvilken kapacitet man än tillerkänner desse florentinares fantasi, och den var visserligen underbar, otrolig i

jemförelse med våra dagars, af uteslutande och ängsligt modell-studium förslappade fantasikraft, ligger alltid faran för ett gene-raliserande skematiskt skapelsesätt för hand, då man går ensi-digt den väg diktarn anvisar. Rafael sjelf kan icke motstå fre-stelsen att i förlitan på idealbilden gå summariskt till väga med verkligheten.

I öfverensstämmelse härmed har Wirsén intet ord att för-mäla om Rafaels porträtteringskonst, hvilken, beundransvärd som den är, visar konstnären på en väg motsatt den diktarn före-skrifver. Att Wirsén derför skulle vara likgiltig för verklighe-ten vare dock långt från oss att påstå. Dess sekundära betydelse som omhölje och nödvändigheten för konstnären att samla ett rikt stoff förbiser han icke. Med Rafael i Florens erkänner han att »den kraft, som blott på nötta former tär, snart blir på bilder tom»:

> Blott den, som griper in med fria händer
> I menskolifvet, fröjd åt verlden ger.
> Det är ej nog att gästa drömmens länder,
> Du måste djupt i verkligheten ner,

men visserligen icke för att bli der, allenast för att samla stoff. För öfrigt må man göra skilnad på verklighet och verklighet. I en recension af Geijerstams »Gråkallt» berör han denna dub-belmening; han säger: »om denna yttre verklighet i tid och rum är den enda, om intet ligger bakom och under densamma, så har ju konsten, om den skall hafva något att göra, intet annat att skaffa än att kopiera denna verklighet» samt vidare: »verklig-heten, den sanna verkligheten är af andlig, af evig art, och kon-stens höga sändning och bestämmelse är just den att i yttre, fasta bilder uppenbara något af denna sanna verklighet.» An-nat gjorde väl icke heller Rafael, då han porträtterade, och hvil-ken radikal åtskilnad mellan dessa lefvande porträttbilder och lärdomsbilderna i Athenerskolan! Från den yttre till den inre verkligheten, — *det* medgifvandet bör man dock göra åt ström-ningen i våra dagar, helst det ju endast sammanfaller med Göthes och Schillers bekanta yrkande: från det enskilda till det all-männa, icke tvärtom. På sist åberopade ställe är Wirsén, s[illegible] nära denna uppfattning att det är blott ett ord som skiljer. »Idealism, heter det, är derför ej, som mången föreställer sig, en godtycklig försköning; nej, företeelsernas kärna är af ide[illegible]

och konsten endast lockar detta inre, som ofta i den faktiska tillvaron är beslöjadt, fram i dagen, hon lånar en stämma det dolda lif, som i föremålen längtar att få uttala och röja sig.» Förträffligt, blott att företeelsernas kärna icke skulle kallas *ideal,* som vill säga att den förut är formad af konsten, icke mera är intakt, icke eger den friskhet, som för förmälningsakten är nödig, utan *ideel,* af andlig och allmänlig art. Men det är nu alls icke denna väg, utan de stora synernas realiserande, diktarn i sin minnesbild af Rafael uppställer som den rätta vägen, och han synes tillfreds, om än den yttre verkligheten dervid försummas.

Beträffande åter omfånget, der konstnären har att röra sig, är Wirsén visst icke exklusiv. Antiken är honom kär, och renässansen har hans beundran. Der kulturformerna äro förädligade genom tanke och känsla, förädlade genom konst, der är hans sympati gifven. Han vägrar icke sin sympati ens åt Leo X på påfvestolen, och hans skildring af Rafaels Farnesinabilder är hänförande. På samma sätt kan diktarn i minnesbilden öfver Kellgren egna sin varmaste känsla åt Gustaf III:s tid, trots dess verldsliga och fåfängliga lynne: Gustaf »är hans kung, hvad domar än må dömas om hans lefnads glans och flärd», och i minnesbilden, som egnats Calderon, har Wirsén de rikaste uttryck af beundran och sympati äfven för den glödande sinlighet, hvari hos denne allt, till och med den religiösa känslan klär sig. »Stor är sinneverldens skönhet, heter det i ofvan åberopade anmälan af Swinburnes dikt, och skalden, hvilkens sinne af Försynen danades till synnerlig mottaglighet för *all* fägring, gripes mer än andra menniskor af denna.»

Men att stanna vid sinligheten, huru ideala än dess former genom bildningens och särskildt konstens mellankomst må blifva, är en sensualism, låt vara förfinad och förandligad, men otillfredsställande för det sedliga medvetandet, vådlig för andens rätta frihet. Idealiteten hos dessa lefnadsformer är den oförklarliga anledningen till den tjusning de utöfva öfver Wirséns sinne, men lika naturligt är att de i och för sig icke kunna fylla hans andes behof, och der den sinliga skönheten vill tränga in på andens område och gälla för mer än hvad den är, inträder den gräns, der idealismen upphör att vara berättigad och blir en frivol, osund skönhetskult. Vid denna gräns ser dik-

tarn också sin hjelte stå, medan han i Florens njöt af li rikedom och »vårlig lycka bodde i hans håg»:

En gång madonnan blef en yppig kvinna
Och barnet vanligt barn af vanlig mor:
Så långt han gått: då studsade hans sinne,
Och höga tankar vaknade derinne.

Det är den religiösa känslan, som tar ut sin rätt och ger ligheten all den ära henne tillkommer som genomskimradt trycksmedel. Rafael går till Bartolommeo della Porta, och

Der kom den jemvigt åter, som han glömde,
Och arbetsrummet blef till bönkapell.

På dess område vill Wirsén icke förkasta det sinliga verldsliga, han är ingen konstens nazarén eller prerafaeli äfven de madonnor af den unge Rafaels hand, der den giösa känslans innehåll är fattadt på ett helt förtroligt, menskligt sätt, i vexlande situationer af moderlig ömhet barnslig lek, men fattadt med ett oskuldsfullt sinne, ha l fulla erkännande:

Och dock skall bilden hugna än de fromma;
Dess menskliget — är menskligetens blomma.

Men ett högre erkännande tillkommer likväl den konst, som spireras af högre ideal än jordelifvets och humanitetens, och den konstnär, hvilken liksom Rafael har njutningen af verldsligas glädje och skönhet blott som en förberedelsetid, der hvilken han samlar kraft att fatta och framställa högre ner. När han följt sin hjelte till hans tidigt öppnade s hvilorum i Pantheon, tillropar han konstnärerne:

I konstens söner, fromma hjertan bären,
Som han af umbrisk känslas flamma brann,
Af verkligheten och af Hellas lären,
Med stora syner edra sinnen nären,
Och stannen sist vid Thabors berg som han!

Detta är icke blott Rafaels lefnadslopp, det är idealet konstnär som har denna utveckling. Enligt denna tan är ämnet ordnadt i Calderons minnesbild: först skildras h

kaldskap i komedierna som en fjärilbesökt purpurros, dernäst er det sig i sorgespelen som en solros, hvilken med öfverjordisk kärlek vänder sig mot andesolens strålar, och slutligen är et i Autos sacramentales den djupblå stora passionsrosen, den

Symboliskt törnbekrönta passiflora
Som täljer stilla Långfredagens under
För stilla sinnen, himmelska begär.

amma fortgång är grundtanken i Kellgrens lefnadssaga, och man skulle finna den utvecklad likaledes i Tegnérs, derest icke Frithiofs-sångarns ande, då han stod på höjden af sin lefnads rant, fördystrats af svårmod: få vi tro hans minnesbild, var et tvifvel i de högsta frågorna, »den bottenlösa evighetens amla och helga frågor», dem Tegnér icke förmådde lösa, som med sin kalla hand berörde hans panna.

Och vägarne kunna gå från skilda kanter, och stationerna å dem våra olika, men riktningen dock vara densamma, mot amma lifvets centrum, som är det religiösa. Säkrast och genast når man dock dit, om man eger de vilkor som Rafael, först och främst hans fromma »umbriska» hjertelag:

Blott den, som tidigt blifvit
Till själen öm och from,
Skall sedan, lärd af lifvet,
Nå konstens helgedom;

vidare att denna barnatro förblir obruten under lifvets skolning, i det att man hör till de lycklige, »som stå med ljusa en i förbund» och derför i sin hjertegrund röja intet spår af ndring. Huru än hans skaplynne utvecklar sig, förblir denna mhet ett inslag deri, så att när han som mest fördjupar sig det verldsliga, när det sköna synes honom idel lycka, konens mål blott att behaga och hans madonnor äro strålande af rdisk glädje och längtan och af jordiskt hopp, detta inslag yppar g i och med hans skapelsers innerlighet och oskuld. Sedan, då ans ande vidgas och i »den helga staden» omfattar större mål, r ej felt att ju denna insats förstoras och blir förherskande: t innerliga och oskuldsfulla blir till religiöst patos, i stället jordlifvets tankar och syner träda kristendomens sanningar h visioner, och till sist når konstnären den punkt, der lifvets

furste, han, som är sjelfva vägen, sanningen och lifvet, tr gurerad står för hans blick, eller såsom diktarn har det:

Han, hvilkens lott det var att mildtförklara,
Förklaringsbergets syner tecknar opp,
Den ljusa rymd, der, det är godt att vara».
Der nedanför är rådlös oro bara,
Der ofvan blott är salighet och hopp.

Är Rafaels lefnad idealet af ett konstnärslif, så är ock mönsterbilden, efter hvilken diktarns egen lefnad gest sig, hvilket är förklaringen på det varma personliga patos, ger ett lyriskt lif åt minnesbilden, trots lärdomen i dess position och dess prosaiska, docerande enskildheter. Vi hafv bemärkt huru dikten genom denna förening af artistisk religiös trosbekännelse blir isynnerhet bevingad, då hon hi dessa höga ämnen, och vi tillåta oss att som bevis meddela dringen af Sixtinska madonnan i Dresden.

Men ständigt »högre, högre!» röster kalla,
Han kommer förd af deras lockningston
Dithän, der stoftets tyngre höljen falla
Och andekörer genom etern svalla:
Till hymn blir mödan, bilden blir vision.

En förlåt öppnas. Själen saligt bäfvar,
Af englahufvud rymden uppfyld är,
Ur andeverlden fram Maria sväfvar,
Jungfrulig moder, lika huld som skär.
Ett barn hon bär. Dess djupa öga talar
Om gudabörd, om heligt konungskall,
Om outgrundlig kärlek, som hugsvalar,
Om tjenarlif i jordens fjerran dalar,
Och om ett kors, som Honom vinka skall.

Det är det högsta. Högre ingen hinner.
Kom, sköna bild, när jag skall dö en gång
Och nötta veken, ändtligt tärd, förbrinner,
O sväfva ned vid stilla andesång!
Och när den mörka dödens bölja larmar,
Du underfulla barn, o räck mig då
Till slutlig frälsning dina hulda armar
Med denna blick, der kärlek sig förbarmar,
Den djupa blick, som jag har älskat så!

III.

I och med förevarande diktsamling har äfven Wirséns ngmö hunnit Förklaringsberget, derifrån lifvets företeelser visa i den religiösa känslans belysning. I diktsamlingarna från ttiotalet var det ännu icke så. Af naturen öm och vek hade nes känsla utbildats till en ädel humanitet, och det var i na belysning hon då sökte döma verlden. En dragning till het och en viss skuggning af vemod tillhörde henne alltid, den fina bildning hon erhållit genom träget umgänge med iker och under tidiga resor i den konstuppfylda södern gaf es skaplynne det bestämmande draget, liksom hennes for- rikedom och behag.

En förändring hade dock inträdt redan under senare delen af da årtionde, skuggningen hade blifvit mörkare, vemodet steg- underotundom till svårmod. Älskade hon ännu den ljusa nde ängen, så älskar hon dock högre dunklet i furuskogen, nade hon med tjusning ännu till sången om hjeltarnes bragder, hon dock helst förtäljas »om den som vägen rödde, om den föll och blödde», »mera än glädjen nöden, mer än triumfen n» syns henne dyr och skön. Huru ur denna förändring religiositet framgått, som numera är det bestämmande dra- hör icke vidare hit, än för såvidt skalden nu sjelf yppat det. en dikt i den sista samlingen, benämd »Törne», vill det s som om han stått nära det slags melankoli, som finner ust och njutning i smärtan. Anledningen dertill säges icke, sådan skalden sjelf skildrar sin andes utveckling i stycket om», fattar man lätt att böjelsen för grubblande svårmod t deri ha sin rot. Redan hos barnet fans en trånande n till det bortom belägna, och fastän han sedan funnit bortom fjärden och fjällen de leende drömsynerna städse des, står hans längtan som förr till det bortom belägna.

I alla fall har han nu funnit det enda, som rätt kan trö- i sorgen och ge bot för smärtan. Stod redan för gossens blick m grafven Guds faders hus, och har han än sedan hört mor, som velat öfvertyga honom om att barnets tro sak- mening, så gå hans drömmar dock än som fordom bortom graf- Med drömmandet, längtandet och tanken på lifvet efter var denna ande förtrogen från början, och desto förklar- re att han i religionen skulle finna det han »sökte så länge»:

Jag sökte så länge för hjertat en tröst,
En hvila för tärande tankar,
En ört för att läka mitt sårade bröst,
En hamn, der jag kunde slå ankar.
Jag sökte så länge, jag söker ej mer:
O Jesu, min hamn!
Din öppnade famn
Evinnerlig frid åt den längtande ger.

I någon särdeles grad mottaglig för lifvets skiftand teelse var denna sångmö aldrig. Afse vi här blott de som spontant upprunnit och som derför mest äro egna känneteckna hans lefnads ideal, så var det icke några sy gen betydande ingifvelser han hemtat från samfundslifv närvarande och det förflutna. Hans kärlek till forntiden ner bar ingen frukt att tala om, något mera då umgän med antikens och söderns bildningsverld. Ymnigare och nelare voro alltid de rörelser, hans sångmö emottog ur n och ur hemmets verld, de stämde också helt säkert bl hennes veka skaplynne. Nu, efter den nämda förändı äro de dikter lätt räknade, som skulle röja en verldslig velse, bortsedt naturligtvis från de genom yttre påstöt tilll minnesbilderna och fägnekvädena.

Såsom polemiker har Wirsén oförskräckt kastat si dagens kamp och strid, men han har icke sin sångmö m dessa tillfällen. För henne har han en stilla skuggig v hydda omsusad af granar, ett fågelpar vid stugusvalen oc nen lekande utanför, — det är allt hvad han numera be henne af lifvet. Det är något trångt och kanske äfven men skalden befarar dock icke att hans hjerta skall domn i ett sjelfviskt stilleben:

Hemliga vattendrag hålla det friskt och ungt,
Käns äfven torkan svår, vädret som oftast tungt.

Der fins källsprång flytande ur stora andars verk, ur l hans sångmö hemtar än vårfriska, än ömma, än hög känslor. Sålunda är hans vik utsigtsrik, och dess domn är dock en verldshafsvåg: jemte umgängelsen med hädan andar erbjuda hans egen lefnadserfarenhet, hans utstånd ningar och inhöstade minnen åt hans sångmö inblickar verldslif.

Och lika fullt våga vi betvifla att ett läge, der den verk-
ga verlden är reducerad till ett sådant minimum och hägrar
est blott genom ett skimrande andelif, vore alldeles sundt och
aktbärande för sångmön, helst hon af gammalt är nog benä-
n att ur dylika medier hemta ej blott ideer och känslor, utan
k färdiga ideal. Men i detta reflekterande väsen har nu re-
gionen inkommit som drifkraft, eldande, lifgifvande och full
verklighet. Ty det kan väl icke vara minsta tvifvel om att
aldens religiositet är full verklighet och djupt allvar. Det är
blott idealer och stämningar han hemtar ur bibeln, »boken
böcker alla» — nej,

> Detta är verklighet, icke blott flydda minnen!
> Vet att Bethanien fins än för Mariasinnen!

det är mera än en blott poetisk bild, när skalden säger sig
natthimmeln läsa Guds majestät i stjernbokstäfver och åter,
själens himmel är förmörkad, läsa samma stjernskrift i
ord.

Den inspiration, hans sångmö här erhåller, är på annat
lefvande och ursprunglig än den allmänliga entusiasm, kon-
inger henne, eller den belåtenhet, fäderneslandet väcker,
så har äfven det ideal, vi kunde kalla hans egen lefnads
hvaraf hithörande dikter äro reflexer, all den personlighet
individualitet, som saknades hos de färdig funna idealen för
förra. Diktens föremål är icke som Rafael, som fädernes-
t, det idealiskt fulländade, utan den till fulländning sträf-
, som bär afvikelsen som en möjlighet inom sig och kän-
nogsamt att, huru sorgfälligt än verldens stötestenar må vara
nade, han bär hos sig inre sådana, som hvarje ögonblick
na bringa honom på fall. Gör han i aftonskymningen en
dring med sin son, hvars oskuldsfulla lek och joller harmo-
rar såväl med friden inom och utom honom, behöfs blott att
käcke pilten räcker fadern sin hand och vill hjelpa honom
för backen, för att den tanken skall gripa honom, huru
han kan falla på sin lefnadsstig och huru barnet dervid kan
att hålla honom upprätt. Religionen är, som bekant, icke
kväm hängmatta, från hvilken man vid sin stilla vik kan se
andra kämpa ute på vågen: den är egen daglig öfning och
ing, dervid idealet, den himmelska urbilden, skymtar som

sträfvandets mål. Här fins skuggning, här fins bristfullhet o strid, här är ett pulserande menniskohjerta i dikten.

Så blir det religiösa förherskande äfven i de ingifv som ursprungligen icke flutit från detta håll. Samlingens »b dade dikter» vill väsentligen säga att inspirationen kan h haft en verldslig utgångspunkt, men på ett eller annat sätt git en religiös vändning. Huru fin hans konstnärliga bild är röjer sig i det sätt, hvarpå han låter det andliga spela klarande in i det verldsliga. Må man lägga märke till hu dikten »I dalen», från hvilken vi citerat det föreståend, oförmärkt, liksom om en fin slöja droges undan, den trånga sigten från hyddan vidgas i dödsminuten och

> Bristande blicken skall långt öfver blånad fjärd
> Speja med hopp och se ljus en oändlig verld.

Liksom här består ofta vändningen deri att evighets- eller d tanken, kommer in och afslutar stycket: så äfven i »Ju engel», som gästar osedd i hans hem och står på meden, han far att dela ut håfvor i nödens tjäll, och sedan, när dö vinghäst kör fram att föra honom öfver bron af frost och visar sig vara dödens engel, som synlig ställer sig på med

Denna symbolik, som är rätt möjlig endast på spirit tisk ståndpunkt, ger poesin utomordentliga ressurser och u äfven styrkan i Wirséns konst. Hvilken praktfull form den icke satt honom i stånd att ge åt Calderons minne och i nyssnämnda stycke kan man se huru ett banalt m som det, att resa i sin bekväma släde med julklappar till fattige, illumineras af skimret från denna symbolik. Någon blir den mera än blott ett framställningssätt; sjelfva ämne sinnebildligt, som i den oändligt vackra dikten »Kyrkklock eller berättelsen om två vilsegångna barn, hvilka af kyrk kornas ljud vägledas åter till det nära hemmet, en dikt Andersens gamla ämne blifvit helt transparent af skal evighetskänsla, men på samma gång naturbilden är fint och vande tecknad.

Som man ser, försmår Wirséns sångmö icke heller nu förut formade, men den lyriskt stegrade känslan ger henne kraft att upplösa och tillegna sig det. Man kan icke tänka ett förfarande mera motsatt verklighetsdiktens, i den me

len tar den och tycker om den. Medan denna vill se allt exakt det är i naturlig belysning och derför saknar så godt som allt pråk, flammar här en inre belysning så starkt, att man stun- icke rätt vet i hvilken verld man befinner sig. Känslan rar i hvarje ögonblick bort från den naturliga verlden, det fs blott en skiftning i liknelsen för att föra henne in i ns rymder, och så en ny skiftning för att sänka henne efter mera färg och saft. Ett sådant ovisst sväfvande är m »Måneljus», »en brygga gjord för längtan, dröm och g», något klarare är sammanställningen i dikten om de ι dagrarne» öfver skaldens sommarställe vid Kattegatt, hvilka samma dagrar som i diktandets stund hägnade hans hjertas haf, lika klar som djup den dikt, der han ser modern af- barnet dess kläder och utöfver denna syn ser en bild af ieten, som med stilla våld tar bort ur menniskans hand leksak hon älskar här och reder henne så till den eviga n.

Så är det alltigenom en natur, som förandligas, genom- ges af en till det högsta trängtande ande. Den yppersta ı af diktsamlingen är dock de rent andliga dikterna, der ra denna längtan och dess föremål besjunges. Wirséns tro en evangelisk-lutherska, med dess dogmer, dess mysterier, sakrament, allt utom dess helveteslära, hvaraf åtminstone m bär intet spår och som knappast torde stämma till hans illa och milda kristendom. Sträng mot sig sjelf, har han sina marter, men hans lust är icke att bestraffa och mar- andra. Är ock verlden sådan, att han dragit sin sångmö henne, så finner han likväl icke, som så många andra, en i att beskärma sig öfver henne, och hvad naturen vidkommer, hon i hans ögon intet förbannelsens insegel, huru mycket än längtar till det öfverjordiska. Efter det han funnit han sökte, heter det:

Nu älskar jag mer, än jag älskat förut,
De blommande jordiska stränder,
Ett skimmer nu breder deröfver sig ut
Från högre, lycksaliga länder,
Det hvilar en helg öfver äng, öfver dal,
Och blomman står skön
I doftande bön,
I skogarne brusar högtidlig koral.

Bland denna samlings andliga sånger ingår jemväl cykeln »Från Betlehem till Golgatha», enligt hvad läsarn känner, ursprungligen publicerad som text till ett medelmåttigt tyskt planschverk. Då berättelsen om Frälsarens vandring från vaggan till döden på korset der meddelades i och genom evangelietexterna, innehålla dikterna de betraktelser hans lif och läror framkalla. Att uppfattningen af dem är en troendes, som genom kyrkans ledning blifvit delaktig af nåden, torde icke jäfvas ens af hennes strängare bekännare. Men då frälsningsverket är för honom en personlig, icke blott en allmänt mensklig angelägenhet, blir ingifvelsen han derur hemtar lika varm som som sann. Och ju mera denna hans delaktighet är i fråg dess högre poetiskt värde får dikten, vare sig stämningen ti den förkrossade botgörarns eller den benådades glädje. Vi g då icke till rätta med ett och annat alltför hyperboliskt uttryck endast Påskvecko-dikten tyckes oss göra ett märkbarare undan tag, liksom om ämnet öfverväldigat skalden och han icke fö mått finna bättre uttryck än ett mera matt blomsterspråk.

Det är i ögonen fallande att de stycken i frälsningsve ket, som företrädesvis anslagit honom, äro de der den ung kvinnans eller barnets förhållanden framställas. Äfven i han verldsliga diktning intaga jungfrun och barnet en framstående plats, och de höra nu till de få företeelser i menniskolifvet, so bibehållit sin betydenhet, jemte naturen i egentlig mening. A tingen oskyldig och renhjertad som de, eller ett genom förkro selse, ånger och nåd återvunnet barnaskap är A och O i d religiösa ideal, som nu är hans lefnads. Som uttryck här kunna anföras dikterna om synderskan »i Simons hus», so smörjer Frälsarns fötter, och »Bebådelsen», hvilken börjar me följande stanz:

I undangömda dalar,
Der fridens blomma gror,
En andestämma talar
Till den som ödmjukt tror,
Ett snöhvitt jungfrusinne
Vet mer, än forskarn vet,
Och bär i djupet inne
Guds rikes hemlighet.

Jemför man med denna sköna dikt den bland öfriga andlig sånger upptagna dikten vid en ung flickas nattvardsgång, sk

n icke nog kunna beundra att en så skär känslostämning ika verkar så säkert i hvarje drag. Äfven den, för hvilken 'sterierna, som här behandlas, äro en öfvervunnen ståndpunkt, n väl icke förneka att detta är en verklighetsdiktning, den ira poetiska bilden af ett själslif, hvars ideal väl icke är ns eget, men hvars hänförelse han dock kan dela.

Vi hafva gjort våra invändningar mot de idealer Wirséns ıgmö uppställer för fäderneslandet och för konsten; vi borde l ock säga vår mening om det ideal, hon gör gällande för ıldens egen lefnad. Men är väl detta diskutabelt? Den ene r behof af att söka förlika sin trosbekännelse med det bille medvetandets öfvertygelser och är böjd att låta religionens 'sterier falla eller förändras, der de icke stämma till dessa 'ertygelser. Den andre föredrar att draga sig undan konflikten d vetandet liksom med verlden, slutande sig inom kretı af kyrkans dogmer. Men så kan skalden icke heller »förra» någon stor del af lifsföreteelserna. Skimret af hans poesi ler skarpt och bjert i en viss riktning, medan allt det öfriga ;er i skuggan.

C. G. Estlander.

Resan till Rinum.

Naturstudie af **P. Nordmann.**

Det var en dag vid nyårstiden. På torget i Borgå jag fått reda på Blybergs-Niku och tagit af honom löftet hans släde få följa med till Pernå. Vi skulle fara gir öfver isen och sålunda hinna en timme förr fram, än reste stora strandvägen med de många svåra backarne. undgick äfven derigenom ett besök på Illby-gästgifveri, låga tak öfver sammetsbruna, åldriga väggar och alltid st dörr utan lås ständigt gör ett så tröstlöst intryck på den re

Klockan 2 e. m. var Niku klar till affärd och jag Min lilla kappsäck gömdes på slädbottnen, hvarpå jag v svept i pels och fäll tog plats; Niku satte sig på framsäte högra benet enligt kusksed utanför släden.

Vädret var friskt, men ej för kallt. Högt i skyn fint-vattrade strömoln — min körsven kallade dem »har — och vi kunde vänta en stjernklar natt. Det sprakac der medarne vid det hästen raskt sträfvade framåt. E stund förgick utan att någondera af oss yttrade ett or var som om vi i tankarne först velat öfverse dagens hän innan vi togo ihop med någonting nytt.

— Vi hafva godt resväder i dag, började jag omside talet. Skogen ser vacker ut i sin yfviga, hvita drägt.

— Ja, men när han ä så ludiger, betider he en h stort dödisår, siger gamalt folk.

— Tror du Niku allt hvad folk säger?

— Inga, lite vettas urskiljning tränger man äntå ti Ungt folk pratar stuvun full, men gamblona, dom kan oft gor va visa.

— Du är ju gammal, du, Niku?

— Mor min ä älder, herre.

— Jag kan tro det, men jag tänker att också du se na femtio vintrar.

— O fira ti, sade Niku och gaf hästen ett lätt slag.

— Du har en rask häst.

— Näi, he ä äin märu! Nok sku hun va kvikker ti löpa, ra hun hadd fått gruto.

— Är du måhända fattig, kära Niku?

— Hoko ä int fatin på lande, men kva djör he så längi öbitan ha honni ti o häilson fins i bihald. Fjol me sumarn he rätt klent. Mor lå i brännsjuko o båda dotterbånen, som t kund låt stitjilbärskartona va i frid, hadd laga åt säj magaro; när som ja int to fådd dropar från Sigarsby, sku dom al-iop ha doi. Nu gar he åter sakta o vakert från hann ti munn. ., inga ha vi någo ti klag yvi.

— Har du inte tänkt på att flytta till staden, frågade jag, rtjensten kan ofta der vara ganska god.

— Sa herrn he; men så sär inga Borgå-handlingsmännena, m sidera äin ett ana. Ja undras just kva dom fäjlas! Kan m int sköt säj i affärderna, när som dom ha läsi säj ti hand-igsmän?

— Så skulle man tycka, men den, som lefver öfver sina lgångar, kommer icke länge till rätta; lånen taga slut och nya i ej att fås. Annars lära äfven tiderna vara dåliga. Jag kän-r dock icke köpmännen i Borgå.

— Tors ja fräga, kva ä herrn för äin herre?

— Magister.

— Kva ä he bra ti, hälder kva sär ja, no väit ja en ma-itrana ska lär bånen läs o skriv. Vi ha mytjy skolor i vånn kn; tror nästan dom ska va åtta. Men kvafyri ha int magi-ırn läsi säj ti präst, he sku ju va månliare ti lär dom stor få predik i tjörkon?

— Det behöfves äfven skollärare, blef mitt korta svar på ikus djupsinniga fråga. — Går du ofta i kyrkan?

— När ja int gar, så far ja mä märun, o he sker mäist 'aräin sunda. No sku ja allti *vill* ti tjörkon, för si ja tytjer ytjy om Guds ord, men he kostar så rasandi på ti sitt still n halvan da o hald öigona ypi. Ja väit int rätt om ja täks a en he äin gang tänkt bli stort spitatjel me mej. Klokkon ' me sammanringningen jikk mor o ja in o sattist nider i kore. 'estnen messa och predika rätt vakert, men när som he läid ıt 2 — ja tjänd he up magan min som ilskadist — va he ı häit o så satt ja huvu mot bäntjin o las äin liten borsben.

Mor, som satt breivider, tänkt först, he va håkan, kva Niku nu ä andäktoger o ångrar syndren sina, når han så våndas och pustar. Pass inga tro hun längi tänkt så, ty rätt som he va så sparka hon ti me o sa, en ja hadd sovi o snarka breivider Guds ord o hadd falli undi bäntjin. Kva fargin, ja sku först bestrid ettsom prosten tala om akkurat sama satjin ja just hörd, men når ja så ut jinum tjörkfenstre up solen o märkt en klokkon gikk mot tri, ga ja henna rätt, o sa en he va äin ilak fräistelse, som hadd falli up me o en fänin hadd laga mej ti sov i tjörtjon.

— Nog är det förlåtligt, om man ej kan hålla upp andakten fem timmar å rad, sade jag med öfvertygelse, och det kan jag väl också stå för.

— Ja, men sån ha vånn prostars sed vari o bigäran, sade Niku och vek upp sin svarta fårskinnskrage. — Vi fortsatte vårt samtal i olika ämnen och från det längre bort belägna kommo vi till dagens händelser. Niku berättade att han varit inrest till staden för att sälja en gödkalf och fem fjerdingar potäter. Dessutom hade han från postkontoret uttagit ett bref för Blybergs-Lenas räkning.

Emedan jag föregående sommar vistats i Pernå och derunder varit i många gårdar, kände jag hennes namn. Jag frågade om hon icke snart skulle fira bröllop med Gislarböle-Edu. Helt förtjust öfver min bekantskap med folket på trakten, berättade nu Niku att det just i afton var lysningskalas hos Blybergs och dit måste äfven han i egenskap af talman. Brefvet, som han medförde, var troligen från Lenas bror, en bu[illegible] smed vid jernvägens mekaniska verkstad i Helsingfors. Lena, som tjenade hos Stor-Blybergs, hade hvarken far eller mor i lifvet. Hon hade bedt brodern låna sig sjuttio mark till inköp af en bärko, och nu hade denne svarat.

För att bekräfta sina ord framtog Niku ur barmfickan ett par tidningar och mellan dem några bref. Han lät mig läsa utanskrifterna; två voro till sekteren på Hagaböle och det tredje till jungfru Lena Andersdotter. Niku återtog brefven och satte dem bredvid sig på kuskbocken. I det samma knyckte hästen till. Under de ögonblick han tyglade dem, gled ett ned under sitsen och lade sig på mina fötter.

Det föll mig in att spela talmannen ett puts. Jag smög brefvet i fickan utan att Niku märkte någonting. Han prat[illegible] oafbrutet, medan han betänksamt vek ihop tidningarna kri[illegible]

'efven och gömde paketet i rockens barmficka. Han hoppades t Lena skulle blifva mycket glad, och jag trodde att det nog ulle blifva ståtligt, om Niku droge fram brefvet samtidigt med skål för brudfolkets lycka.

Det ena ordet gaf emellertid det andra, och snart voro vi se om att äfven jag någon timme skulle stanna hos Blybergs lysningskalaset. Härifrån lofvade Niku skaffa mig skjuts, att jag till natten kunde nå Segersby, belägen ett par verst gre upp vid Pernå-viken.

Vi voro nu goda vänner. Jag framtog en jagtflaska och glas, hvilket jag fylde och bjöd min sällskaplige granne.

— Glaset är litet, yttrade jag urskuldande.

— »Bäter små fiskar som tom diskar», sade Niku och strök om munnen, under det löjet spelade i ögonvrån.

— Hvad tyckte du om portvinet?

— Hvasa herrn?

— Hvad tyckte du om portvinet?

— Bara bra. He djord utandist godt åt flygvärtjin!

— Hvad är det för något?

— Nå flygvärtjin ä he sama som dom lärd kallar römaken, väit ja. — Men nu kan he va tid ti rask på, så en vi anat en bara ettskrapur up lysningen.

Min språksamme körsven gaf hästen ett rapp, och undan det med god fart ned på Domargårdsträsket. Dess omgifgar voro vackra äfven i vinterdrägt. Uppe på backen till ster låg karaktersbyggningen, inbäddad mellan väldiga träd, björkklädda uddar sträckte sig långt ut på isen. Icke ens mar och sund saknades.

Jag tänkte på sommaren med utfärder, segelslupen, abborndet, och mycket annat. Tiden led, men jag märkte det ej, tagen som jag var af angenäma minnen. — — — —

— Si så, nu ä he bara två ryska verst ti Tervik, yttrade ku och såg på mig frågande, som om ej den raska farten förtjeberöm. Vägin jär gint yvi Rinum-ängarna ä gopploger för enas skull, men ja, som ha fari här visst 50 gångor, tjänner hurslikan kurs man tränger ti håld. Kanski — —

Ett häftigt brakande och hästen låg ända till ryggraden i n! Släden hade stannat framstupa. Vi hoppade ut. I förögonblicket kunde jag ej fatta läget. Det såg ut som om ten råkat i en fälla, men det orena lervatten, djuret under för-

söket att komma upp stänkte öfver den mjellhvita snön, lät mig dock ana att vi kört in i ett väldigt utfallsdike. På Niku och mig gick ingen nöd — men hästen!

Det var ej tid att anställa långa betraktelser. Darrande af oro och då och då utstötande några otydliga utrop kastade sig Niku på knä för att lösgöra redet. Knutarne voro väl tilldragna och höllo hårdt i. Jag gjorde ingen nytta; först då fimmelstängerna blifvit löstagna, släpade jag släden några steg bakåt och väntade att Niku skulle reda sig med hästen. Han fattade med kraftfull hand det frustande djuret vid betslet och knyckte till. Hästen stegrade sig, kastade framfötterna upp på dikeskanten, gjorde en häftig ansträngning och stod drypande af lervatten på marken.

— Gud ske lof en ja fick däj tidan, märun min, sade Niku belåtet, annars hadd ja all värsens fådd gå me skammin!

Ingen skada hade emellertid skett, hvarför vi efter en stund åter befunno oss på väg. Niku kunde nu fritt anställa betraktelser öfver Rinum-dikets läge, hvar det fordom funnits, hvar det fans och hvar det enligt hans beräkningar bordt finnas. Slutet blef dock att han ej kunde fritala sig från skulden af det skedda.

Något slädspår före oss hade vi ej på länge kunnat upptäcka. Ingen hade efter det senaste snöfallet kört vår väg. Nu tycktes det vara omöjligt att vidare fortsätta; en mörk, tät furuskog låg framför oss. Niku kuskade dock modigt in mellan träden. Här gälde det att se upp och se ned för att undvika slängarne af de snötunga grankvistarne och ojemnheterna på marken, hvilka kommo släden att skumpa fram i en föga behaglig takt.

Och nu var det rakt slut! En väldig vindfallen tall sp[illegible]rade vår stråt. Det var icke rum att vända åt sidan, fram måste det gå. Niku mumlade något om »äin elemenska rä[illegible] up i finnum» och slog till hästen. Denne hoppade öfver. Sl[illegible]den följde med. Sen bar det af ett godt stycke fram på [illegible]mede. Det var en färd i sitt slag, som för ombytes skuld kun[illegible] försökas engång; risken att skada sig i den mjuka snön var [illegible] stor. Experimentet upprepades tre gånger utan annat obeh[illegible] än att fällen refs och jag fick pröfva huru mycket snö som r[illegible]mes mellan armen och pelsärmen.

Ändtligen ljusnade det något. Vi kommo åter ut på fäl-
a. Efter en kvart timmes förlopp foro vi med god fart ge-
m tåget, som leder till Tervik, och vände af till höger ge-
m stora allén ned på isen. Nu hade vi blott att styra kosan
t österut öfver Pernå-viken. Ett eldsken skymtade fram i
rran. Niku sade att det kom från Blybergs.

Öfver oss hvälfde sig himmeln klar. En och annan af de
starkare stjernorna tindrade redan fram. Deras anblick loc-
le mig att göra frågan:

— Såg ni på edra trakter det granna stjernfallet i slutet
november?

— Ja sku tro he, men kva he rätt betid, ä ja inga kar
säja.

— Det var en kometsvans, och vill du att jag närmare
ill förklara saken, så hinner jag det, medan viken räcker, ytt-
le jag, beredd att servera en portion populär astronomi.

Till min förvåning skakade Niku på hufvudet, strök den
rakade hakan, och sade efter ett par ögonblicks betänketid
öjande:

— Tackar, som bjuder, men inga ä ja brydd om te vis-
nen. Ja tänker en vår Herre bara ilskas, nar mänistjona
estymer sjelfvaste himiln, utan ska di forska me sin näsa.

— Det skulle icke skada oss, om vi vore litet mera vet-
iga, yttrade jag smått förtretad.

— Hokondäira?

— Tu ä äin illmaroger bisi, Niku, svarade jag skrattande.

Tio minuter senare körde vi uppför östra strandsluttnin-
a och stannade framför den upplysta stugan. Brudfolket och
inga med dem skyndade oss glädtigt till möte. Välvilliga
der togo vård om hästen och våra saker, och sjelfve fördes
in i kammarn för att pelsa af oss. Inga presentationer be-
es; både Niku och »magistern» voro här gamla bekanta.

— Har I brefvet? hörde jag Lena sakta fråga min res-
rat.

— Fikk du vita, sa' Niku och tände en papyross, fast så
jy sär ja, en Niku ä bra ti ha o bra ti skikka. Han ut-
r nog he han lovar!

Och han klappade sig belåtet på bröstet och blåste röken
enas ansigte.

— Hva I ä fjolloger, Niku, sa Lena och hostade, hva tror I magistern tänker, när Edu ha tagi er till taluman.

— Sku ja kanski int duga? Hå, hå, om du får äin så månli bisi som ja ä bussi taluman, så kan du takk lykkon dina! — Si så, nu ska vi in i storstuvun.

När gubben lemnat kammarn, passade jag på och gaf Lena brefvet samt förklarade huru det kommit i min hand; hon borde tillsvidare hemlighålla dess ankomst.

Vi stego in i den af gäster fylda stugan och togo plats på långbänken under fönstret. Man bjöd oss kaffe med lång-skorpa. Stugan, skurad och fin, såg helt trifsam ut. Lamporna på spiselkanten rökte visst något och dammet fortsatte dansen efter det deltagarene i den nyss slutade »svenska kadriljen» satt sig att hvila, men sådant fäste man sig ej vid. Folket var samladt, ej för att kritisera utan roa sig.

Niku ansåg som sin skyldighet att underhålla mig och berättade, efter det han tömt sin kopp:

— Tär upp ve bisaborde siter mölnarn från Tjusterby, äin kvikker kar. Han, som star så bräkkonbäina framför'n ä Ed bror. Förr va'n sjöman, nu ä han äin fylsing o äin huliv tillade han saktare; äin toko kar, som flyger o far rätt som äin torrvädersbläddro *) efter alla flikkona, tytjer ja inga om. N tacka veit ja Edu o ja! Sku ja bli änkeman, så alder i liv sku he mäir kom för me någo friantankar — tror ja. Tär vi Sigarsby-fogden och rättarn hos Haga Sikko, men dom ner magistern no. På bäntjin vid dörrn siter svåger min, parn hos baron på Sarvlaks, me sin hostro; dom ä duglit o så ä ocksån Grönbergs från Forsby. Han som nu kom han me te brun jakkon, ä nämdemans-Vikku, förr va'n rik, ä'n så natjin som nålen. Ja, ja he kan så ga me te sup

Niku steg upp och försvann bland mängden. Spel knäpte på fiolen; de danskunnige lystrade till. Så gned på med stråken i breda drag, afmätt och lugnt; det var »jän två-stegs valsen. Den tyckte de om. Jag trådde dansen med brud

När valsen upphört, steg Niku fram midt på golfvet m vigtig min och ropade:

— Hörin hi, go vänner! Ni väit väl en posten just komi ti Pernå. Postiljon ga mäi breiven o askana o sa: »

*) Harkrank.

tu lysningsgåvona åt Blybergs-Lena, så slipper ja bisväre». Må gå, sa ja, o här ä dom nu.

Niku tog försigtigt fram tidningarna och vecklade högtidligt upp de hopvikna bladen.

— Si ni, jär ä de bå breiven ti siktern, kanski han o fått säj en fästekvinno, ho ho, o jär ä — — —

Niku stannade tvärt, vek om bladen än en gång och synade sekterns bref, det ena och det andra, medan svetten steg honom upp i pannan. Han lade tidningarne ifrån sig, sökte i fickorna, i stöfvelskaften, omöjligt att finna det saknade. Fnissningarna bland hans omgifning ökade hans ångest och skamflat hörde han Lena yttra:

— Nå, taluman ska int va blyger, no ska ja ta mot gå-'on, men kanski hon ä så storer att ja inga orkar ti bär henna? — Aldri ha I väl tappa henna?

— Ja, no ha hun funtast, men hun ha tattast bort, hördes någon i hopen skämtande yttra.

— Katten bespike, tror ja int en Niku äti opp' na, fortsatte en annan.

— Kvar i helkotas — — mumlade Niku och rusade på dörren för att i släden söka det förlorade.

Under tiden berättade Lena med brefvet i handen historien om det borttappade och återfunna samt tillade glädjestrålande att brodern skrifvit, det han ej haft råd att låna Lina hundratio mark, men skulle med det första skicka femtio som lysningsgåfva åt sin kära syster.

Nyheten framkallade jubel och många lyckönskningar. När Niku åter steg in, såg han alldeles handfallen ut. Hans goda lynne återvände dock i blinken, när Lena utan att yttra något räckte brefvet, pekade på mig och satte ett dricksglas med punsch i hans hand. — Han drog en suck af lättnad, tömde glaset i ett drag, nickade åt mig och sade betänksamt:

— He gikk som äit trullskot! Magistern va äin storer fiskar! Vi ska va vänner för si — lika bån leker bäst.

En half timme senare hade Niku blifvit mycket ordrik; han gjorde skäl för sig som »taluman». Plötsligen var han försvunnen.

Jag tog emellertid afsked af värdsfolket och de unga samt vandrade in i kammarn för att uppsöka min pels. På sängen

låg Niku och sof. Jag ville ej väcka gubben, som redan fått betalning för skjutsen, utan svepte fårskinnsfällen kring honom och gick.

Sådan var resan till Rinum.

Iwán Sergéjewitsch Aksákoff

och

det slavofilska partiet i Ryssland.

Under den dofva klangen af begrafningsklockorna från ka-tedralkyrkan i det gamla Trefaldighetsklostret nära Moskwa ne-sänktes den 12 februari 1886 i skötet af dess historiskt minne-värda jord den varmhjertade kämpen för det ryska folkets ut-veckling på sjelfständig nationel grund, den siste hittills å-öfverblifne representanten af en tid i Rysslands bildningshisto-ria, då man ännu svärmade för ideala intressen, hufvudman för det så kallade slavofilska partiet i den ryska pressen Iwán Sergéjewitsch Aksákoff.

Ehuru I. Aksákoff egentligen ej kan anses såsom en grundläggarene för den partiriktning, som bär ofvanskrifna na-emedan dess lärosatser redan hade fått sin utveckling på tre-talet af vårt århundrade, då han ännu stod i ynglingaålder, berättiga honom likväl de intima slägt- och vänskapsband, som f-nade honom med skolans grundläggare, äfvensom den energi ståndaktighet, med hvilken han under loppet af hela sitt lif fäktade dess ideala, om än fantastiska åsigter om det ryska kets mission i verldshistorien, att räknas till en af denna nings mest framstående representanter.

Vidt kring alla Rysslands landamären genljöd sorg skapet om hans död. Begynnande från regenthuset och de hö samhällskretsarne ned till styrelsen för obetydliga landsorts skyndade man att i telegram och adresser, riktade till den dangångnes enka, uttrycka sitt deltagande uti hennes och dets förlust. Sedan Dostojewskis och Skóbeleffs frånfälle ingen rysk medborgares död framkallat en så allmän och rörelse. Alla tidningar innehålla berättelser om sorge tjenster, själamessor och minnestal öfver honom, om s

ı stipendier, stiftade till hans ära. Och i uttrycket af denna nänna sympati deltogo icke allenast hans anhängare och vän-, utan äfven hans fiender; inför hans nyss öppnade graf för-mmades de röster, som under lifstiden smädat honom, och s hätskaste motståndare blottade vördnadsfullt sitt hufvud åminnelsen af den bortgångne publicisten och fosterlands-nen.

Hvaruti låg då hemligheten af den makt, som, oaktadt det ıånga afseenden falska och öfverdrifna i hans åsigter, likväl rärfvade honom denna allmänna hyllning och gestaltade hans afälle till en sannskyldig, nationel sorgefest?

Utan tvifvel i den omutliga renheten af hans karakter, i ungdomliga värmen och uppriktigheten af hans öfvertygel-, i den hängifvenhet och kärlek, med hvilken han tjenade sitt ernesland. Hans ord uttalade närmast det ryska folkets verk-ı stämning och gåfvo uttryck åt de känslor, som rörde sig ıpast i dess inre. Tyvärr gränsade hans patriotism ofta till ıatism och chauvinism. Han var innerligt öfvertygad om att t ryska folket i sitt sköte bär fröen till en ny kultur, ämnad att socialt och religiöst hänseende pånyttföda Europa, och att allt t onda, som för det närvarande existerar i Ryssland, härleder från Peters reformer. Det gamla Ryssland framstälde sig honom under de idealiska dragen af ett samhälle, grundadt sant kristliga principer, och den ryske bonden såsom den nämste vårdaren af detta samhälles sed och tradition.

Iván Sergéjewitsch Aksákoff, yngre son till den såsom fattare af utmärkta sede- och naturmålningar berömde Ser-j Aksákoff och broder till den framstående likaledes slavofilske riftställarn Konstantin Aksákoff, död 1860, föddes 1823 och höll sin bildning vid rättsinstitutet i St Petersburg, hvilket n lemnade 1842 för att ingå i statens tjenst, först vid den i skwa placerade afdelningen af senaten och sedan vid inrikes-nisteriet. Ekonomiskt oberoende tog han likväl redan 1850 sked för att egna sig åt kommunal och publicistisk verksam-t. Sedan han såsom frukt af en på uppdrag af ryska geo-ıfiska sällskapet företagen resa i Ukrain utgifvit ett arbete om ndelsförhållandena i denna landsdel, som belönades med säll-ıpets större guldmedalj, äfvensom till inrikesministeriet in-nat en utförlig berättelse öfver sina undersökningar om de igiösa sekterna i Ryssland, begynte han 1858 sin egentliga

publicistiska verksamhet genom att inträda i redaktionen af den slavofilska journalen *Rússkaja Besjäda* (Ryskt samtal). Året derpå började han utgifva tidningen *Párus* (Seglet), som likväl snart indrogs. Härefter utgaf han efter hvarandra tidningarna *Denj* (Dagen), *Moskwitsch* (Moskoviten), *Moskwá*, och sena *Rusj* (Ryssland), hvarjemte han deltog i redaktionen af fle andra i Moskwa utkommande periodiska skrifter. Hans publicistiska verksamhet utmärktes genom en beständig kamp med censuren, hvarvid de flesta af hans tidningar måste genom den gradvis stigande utvecklingsserien från födelse till död och pånyttfödelse med deremellan liggande grader af 1:sta, 2:dra och 3:dje varningen samt indragning på kortare och längre tid. Under de senaste åren af sin lefnad var han direktör för kreditbanken i Moskwa, hvarjemte han med lifligt intresse deltog i behandlingen af stadens kommunala ärenden. Sistlidne sommar och höst blef han nödsakad att taga sig ledighet från redigerandet af sin tidning för att i Krim söka bot för sin angripna helsa, men hade, efter återkomsten derifrån, knappast hunnit återbegynna sin tidningsmannaverksamhet och erhålla en varning för några häftiga utfall emot regeringen för dess hållning i den bulgariska frågan, då han träffades af ett hjertslag, som i hans sextitredje år plötsligen afbröt hans bana.

I. Aksákoff hör till antalet af de publicister, om hvilka Börne säger att de skrifva ej med bläck, utan med sitt hjertblod och saften af sina nerver. Hans stil utmärkte sig genom en sällsynt kraft, värma och lefvande åskådlighet. Detta visar sig i synnerhet i de artiklar, der han ger fritt lopp åt sin moskovitiska harm för att riktigt af hjertanslust fara ut emot »Sankt-Peterburg» och tyskeriet i regeringskretsarne. Hans stil öfverflödar då af blixtrande infall, slående liknelser och öfverraskande vändningar; orden gestalta sig sjelfmant till skönt afrundade perioder, hvilkas välljud fängslar vårt öra. Och likväl måste man ofta beklaga att denna konstnärligt sköna form innehåller paradoxa tankar eller ett räsonnemang, stödt på fullkomligt falska premisser.

Den literära krets, som gaf upphof åt det så kallade slavofilska partiet, bildade sig, såsom redan blifvit nämdt, mellan åren 1830 och 1850 i Moskwa och bestod af literatörer, professorer och unga tjenstemän af god familj, förnämligast anställda vid utrikesministeriets Moskowska arkiv. En stor del af dem

lade studerat i Tyskland, hvarifrån de nyligen återvändt, fulle af tysk romantik och beundrare af Schellings eller Hegels filosofi. De sammankommo ursprungligen i all endrägt hos bröderne Kiréjewski, Iwan och Peter, hvilka jemte A. Homjakóff bildade kärnan för slavofilerne; men då åtskilnaden i meningarna småningom tillspetsade sig till en allt skarpare motsats, kunde kretsen icke längre sammanhållas, utan de så kallade *západniki,* vesterländingarne, hvilkas förnämste representanter då voro A. Herzen, den senare så namnkunnige utgifvaren af *Kolokol,* Granowski, professor i historia vid universitetet i Moskwa, Bjelinski, celeber kritiker, m. fl., uppträdde öppet emot den slavofilska skolan och begynte en häftig polemik mot dess exklusiva tendenser. Till slavofilerne anslöto sig senare D. Walujeff, bröderne Aksákoff, Júri Samárin [1], Kóschleff, furst Tscherkásski [2], N. Miljútin [3] och andra. Bland desse är det i synnerhet I. Kiréjewski, A. Homjakóff och K. Aksákoff, hvilka böra anses såsom fastställare af skolans teoretiska läror.

Dessa läror kunna efter hvad de äro framstälda i skolans förnämsta organer — *Moskwitjánin, Moskówski Sbórnik, Rússkaja Besjäda, Wrémja* m. fl., äfvensom senast uti Iwan Aksákoffs förut omnämda tidningar, sammanfattas i följande hufvuddrag:

Det ryska folkets naturliga utveckling har genom Peter den stores reformer blifvit på ett våldsamt sätt hämmad; antagandet af den europeiska civilisationen har i det ryska lifvet infört en söndring, som från folket åtskiljt de högre klasserna, hvilka derigenom blifvit onyttiga för den nationela utvecklingen ja, till och med skadliga, emedan deras bildning är kopierad efter ett original, som icke allenast är främmande för den ryska nationalandan, utan sjelf befinner sig på en oriktig väg och är nära sin undergång.

För att rädda den ryska bildningen, måste man upphäfva denna söndring, denna träldom under en främmande civilisation; man måste återvända till den gamla enheten, till de principer, enligt hvilka det ryska lifvet utvecklade sig före Peter och på hvilkas grundval det hade skapat åt sig en fast, nationel egen-

---

[1] Författare till den mot förhållandena i Östersjöprovinserna riktade skriften *Okrainy Rossii* (Rysslands gränsmarker) 1876.

[2] Bekant för sin verksamhet i Polen och i Bulgarien, der han var guvernör, † 1878.

[3] Broder till f. d. krigsministern, administrator, ledamot i rikskonseljen, statssekreterare för Polen, † 1872.

domlighet. Folket, förbisedt och förtryckt under den »peter-burgska perioden», har i sina åsigter och sociala instinkter bi-behållit forntidens traditioner: derför bör man vända sig til folket för att finna de för en naturlig och helsosam utveckling nödiga elementen.

Mellan den vesterländska och den grekisk-slaviska kultu-ren ligger en djup och radikal åtskilnad. I den vesterländ kulturen ingå hufvudsakligen tre element: den katolska religi-nen, den romerska bildningen och — eröfringen, som faststäl vesterns samhällsformer. I den vesterländska och österländ verlden erhöll kristendomen en mycket olika karakter. Eft det den katolska kyrkan hade skiljt sig från den allmänneli kyrkans gemenskap, förvrängdes hennes kristendom till fö af den rationalism, med hvilken denna kyrka gestaltade sin lä och påfvens auktoritet, som stälde sig öfver kyrkan. Prot tantismen var endast ett naturligt resultat af denna karakt hos kyrkan, som stälde det logiska förståndet öfver den männeliga kyrkans medvetande, och alla dess sekter utveckl sig sedermera fullkomligt i öfverensstämmelse härmed; re formationen, som proklamerat den enskilda kritikens rätt, vecklade sig likaså naturligt Strauss' lära.

På grundvalen af denna torra rationalism uppväxte h den vesteuropeiska bildningen och literaturen: dess filosofi tänkande är en ändlös strid mellan logiska abstraktioner, slutligen åstadkommit en allmän blindhet för de lefvande öf tygelser, som stå utöfver förståndets och logikens sfer. Euro statslif är grundadt på våld och eröfring, och derför har dess vidare utveckling genomgått en rad af våldsgerningar, tistrider och omhvälfningar.

Helt annat är förhållandet med den österländska, gre slaviska verlden, hvars hufvudrepresentant är det ryska fol Den österländska kristendomen är den rättrogna läran, hv utmärkande egenskap är att oföränderligt hafva bibehållit allmänneliga kyrkans tradition. Den rättrogna läran är de den enda sanna kristendomen. De österländska kyrkofäder skrifter innehålla en sant kristlig filosofi, grundad icke på förståndsmekanism, utan på en högre moralisk intuition. byzantinske skriftställarenes arbeten hafva blifvit grundvalen den ryska bildningen, som visserligen är underlägsen den sterländska i yttre förståndsutveckling, men öfverträffar de djup känsla af den lefvande kristna sanningen.

Uti samhällsskicket existerar samma åtskilnad: det ryska ...ket grundlades ej genom eröfring, utan genom frivillig kallelse. ...rför existerade icke heller det våld, som åtföljer eröfringen, ...en feodalism, ingen strid mellan skilda samhällsklasser; jorden var ej aristokratins personliga egendom, utan tillhörde kom...unen; kyrkan sträfvade ej efter verldsligt herravälde. Staten ...r en vidsträckt kommun, makten tillhörde zaren, såsom repre...ntant af den allmänna viljan. Samhällets inre samband fann ...tt uttryck i riksförsamlingarna (Sobór), hvilka ersatte de äldsta ...lkförsamlingarna (Wjétsche).

Såsom af det ofvanstående synes, är frågan om religionen ...f principiel betydelse för slavofilerne. Den grekisk-katolska lä...an är den enda sanna; den är tillika oåtskiljeligt förbunden med den slaviska nationalitetsidén. De slaver, hvilka äro an...ngare af en annan religion, äro förrädare emot sin egen na...onalitet. På grund af denna åsigt att det ryska folket ensamt ...r i besittning af den sanna religionen förirra sig somliga slavo...ske skriftställare ända till mystiska föreställningar om en detta ...lks predestination att utföra något stordåd i verldshistorien, — ..., några vilja till och med uti den långvariga lifegenskapen se ...n akt af sjelfvald kristlig tålmodighet och undergifvenhet, som ...f försynen på ett eklatant sätt skall komma att belönas!

Denna exklusiva ståndpunkt, som slavofilerne intagit i den religiösa frågan, likasom äfven den supremati de påyrkat för det ryska språket, har ej kunnat underlåta att såra de öfriga slavi...ka folkens nationalitetskänsla och gifvit anledning till skarpa ...ttalanden från deras sida, i hvilka dylika anspråk oförtäckt till...akavisas.

En af den slavofilska lärans hufvuddogmer är den om den kommunala jordbesittningen, hvilken slavofilerne betrakta såsom ... uteslutande rysk social egendomlighet och hvari de se ett ...kert palladium emot det vesteuropeiska proletariatet. De er...nna icke att denna institution är ett i alla folks historia fö...kommande genomgångsstadium och äro blinde för det skadliga ...flytande den utöfvar på böndernes jordbruk genom de ofta fö...kommande omdelningarna af åkerjorden mellan kommunens ...edlemmar äfvensom deraf följande osäkerhet i besittningsrät...n, som naturligtvis måste paralysera lusten hos den enskilde ...tt arbeta på jordens förbättring. Denna åsigt om institutionens ...rträfflighet och om nödvändigheten af dess bibehållande ver-

kade emellertid att slavofilerne i den komité, som utarbeta förslag till bondeemancipationens genomförande, energiskt f fäktade åsigten om att bönderne borde frigöras med jord, (icke utan, (hvilket af det konservativa jordegarepartiet oba hertigt påyrkades) — en förtjenst, som i Rysslands historia: tid med tacksamhet skall tillgodoskrifvas dem.

I frågan om politiska reformer har det slavofilska par visat samma principiela motvilja emot införandet i Rysslan en representativ författning efter europeiskt mönster, som e imitationen af andra främmande institutioner, med undantag d af jurydomstolarne. Hänförde af sina ideala åsigter om gamla Rysslands samhällsskick och öfverskattande vigten betydelsen af de under 16:de och 17:de århundradet van riks- och rådsförsamlingarna (Semski Sobor, Semskaja Du inbillade de sig uti dem hafva funnit en genuint rysk inst tion, som kunde tjena till förebild för vår tid. Konstantin . såkoff bygde på dem ett statssystem, som, i motsats till (efter hans åsigt, i Vestra Europa herskande politiska form men, hvilken var grundad på misstro mellan regering och f förkastade alla så kallade garantier och uteslutande hvilade kärleksfull enighet de båda statsmakterna emellan, om det an att begagna ett så modernt uttryck om den fornryska sta De europeiska konstitutionerna kallas af honom »lögnaktiga osäkra kompromisser» och Iwán Aksákoff, som delade sin l ders fantastiska åsigter om den mystiska enheten mellan Za och hans folk, yttrade å ett af slaviska välgörenhetssällska sammanträden 1881, att ryssarne icke ville påkläda sig de utsl »trasorna af en europeisk konstitutionalism». Den ryske Za makt borde ej vara inskränkt af något »papperskontrakt».

Polemiserande mot de rykten, hvilka under Alexander regering fortfarande voro i omlopp om reformarbetets kröning nom en europeisk konstitution, uttrycker sig Aksákoff i sin ti Rusj' 1884 n:o 22 på följande sätt: »Ryska zaren är visserligen skränkt; och till denna oinskränkta vilja har man vädjat med gäran om dess frivilliga sjelfinskränkning, men man vill kan ej begripa att den enväldige Zaren är envåldig i utom i afklädandet af sin envåldsmakt; — att han, genom ersätta grundprincipen för den ryska statsbyggnaden med vesteuropeisk konstitution, skulle öfvergifva det ryska fol historiska bana».

Enligt hans mening har den monarkiska principen upp-xt samtidigt med det ryska folket, enväldet är en produkt af ıka historien, har utarbetats under hård kamp och strid, så den är rotad icke allenast i folkets instinkter, utan äfven i s medvetande såsom historisk och politisk organism. Med lra ord: denna *institution är i Ryssland fullkomligt natio-*, — *den är otänkbar utom nationaliteten, hvilken åter i tur är otänkbar utom den rättrogna kyrkan.* Den högsta kten framstår i Ryssland, enligt folkets uppfattning, icke så-ı en kall, själlös mekanism, utan försedd med själ och hjerta. :en är skyldig icke allenast att känna sitt folks materiela ıof, han måste äfven känna och förstå dess andliga intressen, ıpatisera med dess idealer och uppoffra allt för deras förverk-ınde. En sjelfherskare af annan religion och af annan na-ıalitet är otänkbar i Ryssland. Envåldsmakten, skild från ionaliteten, upphör att vara en rysk envåldsmakt, så som ket förstår den, och öfvergår då till vesterländsk absolutism r österländsk despotism.

Den gammalryska rådsförsamling, hvilken Aksákoff tyc-s vilja sätta i stället för en konstitution i europeisk mening, skrifves af honom sålunda: »Bojarrådet, som rådplägade öfver a ärenden i zarens närvaro, afgjorde aldrig ärenden, som be-de en eller annan samhällsklass' intressen, och författade ej dgar för dem, utan att förut hafva rådfrågat dem, hvilka af-andet eller lagförslaget gälde. För detta ändamål inkallades lmäktige för dessa klasser eller experter till Moskwa, hvarest afgåfvo svaromål i »Svarskammaren». I vigtiga fall, då za-a behöfde hela Ryska rikets råd eller dess medvetna under-id, sammankallades riksförsamlingar, i hvilka ingen ballotering, gen räkning af röster eller meningar egde rum, utan frågan jordes ensamt genom monarkens vilja, hvilken var moraliskt svarig inför sitt samvete, inför folket, inför historiens dom, — n ej genom någon allsvåldig majoritet eller genom den arit-tiska öfvervigten af ett tiotal ihopsamlade och fullkomligt an-rslösa röster.

Om vi af hela vår själ hata konstitutionalismen, så är det för att vi uti den ryska envåldsmakten, i dess fulla ryskt-stna historiska gestalt, se underpanten för den bästa, förnuftiga-form af politisk tillvaro och af sådan sann medborgerlig och so-frihet, som inga vesterländska konstitutioner kunna skapa».

Under första perioden af sin tillvaro betraktades slavofilerne med misstro af regeringen, som i deras sympatier för folket äfvensom deras filosoferande öfver politiska förhållanden spårade hemliga »demagogische Umtriebe». Censuren vägrade till och med sitt bifall till tryckningen af folksånger, samlade af P. Kiréjewski. Och likväl buro slavofilerne på sin sköld samma tre slagord, hvilka utgjorde devisen äfven för Nikolajs regering, nämligen: envälde, renlärighet, nationalitet. Men dessa ord erhöllo i slavofilernes mun en tolkning, som vida skilde sig från deras officiela betydelse. Det Peterburgska enväldet, begynnande från Peter den store — han som till slavofilernes styggelse undertecknade sina ukaser med den holländska formen af sitt namn *Piter,* och det ännu med latinska bokstäfver — till Alexander, som lät Speránski skrifva en konstitution, »från hvilken Gud likväl bevarade Ryssland», motsvarade ej den moskovitiska föreställningen om denna regeringsform. Å andra sidan såg regeringen uti slavofilernes bemödande att försvara envåldsmakten, genom att i den inlägga en ideal betydelse, endast ett brott mot censurförfattningen, som förbjöd allt räsonnemang öfver dylika ämnen. Slavofilernes sympatier för de små slaviska staternes oberoende delades ej af Nikolaj, som var temligen likgiltig för den nationela frändskapen och betraktade sig solidarisk med hvarje regering, när det gälde att undertrycka revolutionära rörelser. I afseende å den så kallade renlärigheten borde den rättrogna kyrkan, enligt slavofilernes mening, verka såsom en lefvande, hela samhället genomträngande andlig kraft, men den officielt, såsom I. Aksákoff uttryckte sig, hade erhållit betydelse af en religiös polismakt, bestämd att gifva helgd åt det herskande regeringssystemet. Med ordet nationalitet förstods slutligen under denna regim ingenting annat än en officiel patriotism, medan slavofilerne dermed menade nationalandans hela innehåll, uttryckt i folkets lif, sed och historia, i dess tro, konst och vetenskap.

Det är derför egentligen först under Alexander den II:s regering, som den slavofilska skolans läror begynna från ord öfvergå till handling, »from sounds to things».

Främst möter oss naturligtvis här det arbete, som står i sammanhang med bondeemancipationen, i afseende hvarå det redan nämts att det förnämligast är slavofilernes förtjenst att bönderne genast vid frigifningen erhöllo en jordparcell, i de flesta

l tillräcklig att lemna dem och deras familj en nödtorftig berg-
g. En annan fråga är den, huruvida den form af jordbesitt-
g, hvilken då antogs, nämligen den kommunala, jemte der-
d sammanhängande solidarisk skatteansvarighet, verkligen,
m slavofilerne påstå, är den för den ryska bonden mest lämp-
. Straxt efter senaste uppror i Polen ser man äfven sla-
ler energiskt verksamme vid ordnandet af bondeförhållandena i
a land, hvarvid de redan nämde N. Miljutin, furst Tscherkasski
J. Samarin i synnerhet utmärkte sig. Dock får man ej förblanda
s verksamhet i detta afseende med den skara af penninggirige,
sökande ryske äfventyrare, hvilka på denna tid som gräshoppor
rsvämmade Polen och de vestra provinserna för att under
iotismens täckmantel göra en snabb karrier. Den utmärkte
rikern Soltikoff har med bitande skärpa och kvickhet gisslat
rtade typer under namnet »Taschkentare», hvarmed ursprung-
n åsyftades den skara af hungrige tjenstemän, hvilka efter
chkents eröfring sökte anställning hos general Tschernäjeff
ellersta Asien.

Såsom det mest lysande prof på det inflytande, hvilket
ofilerne förvärfvat, måste väl det serbiska kriget anses, hvil-
sattes i gång och nästan sagdt leddes af dem. Sålunda lå-
le t. ex. det slaviska välgörenhetssällskapet i St Petersburg
serbiska regeringen 100,000 rubel, sände på sin bekostnad
ental volontärer till krigsskådeplatsen och gjorde kring hela
ssland insamlingar för vården af de sjuke och sårade. Dåva-
de anföraren för den serbiska armén, general Tschernäjeff,
ı hans stabschef Komaróff, numera redaktör för tidningen
ät, äro hvardera slavofiler pur sang.

För det närvarande utgör nyssnämda slaviska välgören-
sällskap i Petersburg centralpunkten för det slavofilska par-
. Sällskapet, hvars hufvudändamål är att bland de slaviska
en sprida kännedom om Rysslands språk och literatur, un-
stödja literära föreningar och tidskrifter, på sin bekostnad vid
ka läroverk uppfostra unge män från dessa länder med mera
nar bland sina medlemmar personer från de högsta samhälls-
sser, förfogar öfver betydliga medel och har nyligen begynt
ifva en egen tidskrift.

Den köld, med hvilken sällskapets verksamhet på senaste
emottagits i Böhmen, en köld som närmast framkallats ge-
n en för några år tillbaka, från det slavofilska partiets huf-

vudmän i Moskwa utgången skrifvelse, i hvilken tschecherne temligen oblygt uppmanades att ansluta sig till den rättrogna läran, äfvensom en dylik i Serbien observerad tillbakadragenhet, har, jemte de senaste tilldragelserna i Bulgarien, gjort att man i Ryssland betydligt börjat svalna för de slaviske brödernes intressen, för att i dess ställe egna en större uppmärksamhet åt arbetet inom eget land. Då härtill kommer att slavofilerne under senaste år nära anslutit sig till den af Katkóff och *Moskowskia Wädomosti* representerade riktningen, torde det numera kanske vara rättast att sammanfatta hvardera under det gemensamma namnet af det national-ryska partiet.

A. Fr. Nordqvist.

Upplandning.

Skärgårdssaga i modern form, af **Mikael Lybeck.**

Der kustens sandiga sträcka
går under i vattrad bädd
och hägringar ögat gäcka
bland holmarnes blånande räcka,
två öar trona i bredd.
Hos fiskarn minnen de väcka,
och sägnen förtäljer i sång
hur här från ny och till nedan,
i tidernas tider redan,
de sträfvat att enas en gång.

I manlig daning den ena
och dyster och skroflig form
sitt ref, sina resliga tallar
och rötter och hopade vallar,
sin egen styrka allena
har lit till i nordanstorm.
Och städse, när oväder larmar,
står furan med knotiga armar
och hör, när det drager förbi,
hur stammarna vindarne håna,
och klipporna bullrande låna
af åskan dess melodi,
som villigt strax stämmer i,
när bristande våg, som strandar,
sin svagare suckan blandar
med måsarnes skärande skri.
Och hur det vredgade hafvet
än brottas om hvarje tum,
den steniga stranden gaf'et
igen dess vågsvall i skum.

Men ständigt i vemod gömmes
och värnas den andra ön,
der ljuft och i älskog drömmes
om gryende dagars lön.
Dess hela gestaltning röjer
att der något kvinligt dröjer
i grenar, som smekande smyga
i kronornas lummiga sal,
der sparfvarne hoptals flyga
och luften är lugnande sval.
Insekterna bland dess blad
i saftiga fåror gräfva,
och brokiga sländorna sväfva
längs vattenytan i rad.
Dess sommar är mera vårlik,
och daggen är mera tårlik,
naturen långt mera vek,
dess mossa har hjertare grönska,
och icke ens blommorna önska
en lättare fjärlarnes lek.

När hösten emellanåt lemnat
sig längre än vanligt kvar,
och hjertlöst med jorden jemnat
hvad sommarn för fägring ämnat,
och sjön blir kylig och klar,
den vissnande vassen svigtar
af vinterlig svaghet och riktar
en blick mot botten och ser,
hvad der under vågorna sker.
Så skimrande blankt är svärdet,
som skiljer öarne åt,
och, sakta förnimbart, när det
till nätterna tystnar, är det
som hördes en klagande gråt.
Och fiskarfolket, som vänder
i mörkret med bragderna hem,
för åran med brådskande händer,
när öarnes ensliga stränder
i fjerran skymta för dem.

Men bölja på bölja följer
i färd ifrån strand till strand,
och utan att ana hon döljer
den rastlösa sträfvan, som höljer
sin slutliga seger i sand
och redan blottas ibland.

Årtionden fortgå att flyta
i tidens ström efter hand,
och fjärdarnes vaggande yta
med kusterna form ses byta,
och vattnet viker tillbaka,
när sundets dyningar dö,
så öarne sida vid sida
och ljudlöst famnande glida
i brudsäng i hafvet, det vida,
och nödgas ej mera försaka,
men vakna som samma ö.
Det nattliga ekot brister
för alltid och utan svar,
och asparnes rasslande mister
den klang, som så klagande var.

Nu odling skrider i spåren
af sägnernas trolska krets,
och redan de sista åren
bebygda öarne setts.
Den skiljande vågen redts
en graf i grönska, som söfver,
och slingrande sig deröfver
i kvällen, den skumma och stilla,
går stig från villa till villa,
och tyst öfver starrgrässtråna
de lättaste, nättaste skor —
och dimman, som långsamt förtätas,
syns dunkel i skuggorna flätas,
och sanka ängsmarken tråna
i ångornas fuktiga flor.

Der fordom solskenet blekte
de badande gäddornas rygg
och blänkande småfisken lekte
och lefde bland drunknande mygg
nu gräs gror i tofvig klunga,
och yrande blåsten ruskar
i greniga videbuskar,
så unga stammarne gunga.
När natten sedan tar vid,
och mörkret spiran i handen,
förtjusande fläktar vid stranden
med hemlig, hviskande id
de välkända stroferna samla
till sagan, den eviga, gamla.

I bokhandeln.

Anders Allardt: Byberättelser; bilder ur svensk mogelif i Nyland; 182 sid. liten 8:o. Åbo 1885, Ad. Al pris 3: 50 mk.

Titeln, som i tiden uppfans af Auerbach, har inte utan användts af förf. till dessa sju berättelser. Uppgiften är ick förtälja en eller annan tilldragelse, utan att ge en bild af sj lifvet, som rör sig i en viss trakt af östra Nyland. En ocl nan mera markerad personage återkommer i flere berättelser som ju ock är naturligt, enär händelserna tilldragit sig inom ma bygd. Man tviflar icke på att förf. studerat detta p och ställe, och hans första förtjenst är att han visar hvilken rikedom på tacksamt stoff vårt allmogelif erbjuder. Men at det förmått beror ej blott på hans stora förtrogenhet med ämne, utan ock på redbara egenskaper som skildrare.

Skildringen af naturen är värdt allt erkännande, ehu icke så mycket för de mera lyriska ställen, der morgonljuset, skenet, vinterfriskheten beskrifvas i allmänna vackra uttryck, icke stämma just med känslorna hos de framstälda personag men för det sätt, hvarpå förf. aftecknar skogsbackarne, de sande bäckarne, den klippiga kusten af landskapet, der beri sen framgår. Han tar alla dessa ställen som gamla bek hvilka läsaren lätt måste erinra sig, om han blott ger några stående drag. Ungefär samma prisvärda metod vid sedeskil

n: han stannar icke för att skildra, men låter oss liksom återplefva hvad vi antagligen sett, fiskaläget, frieriet, bröllopet, laget, drägterna, hvardagslifvet i stugan hos ifrågavarande beokning. Till och med kunde skildringen stundom vara mera taljerad.

Äfven i karakteristiken har förf. inlagt en betydande förmst. Skallfogden och dennes »halfylle» fru, folkskolläraren, mbrännaren, den gamle friaren Aron och hans sista snöpliga ieri, enstöringen som drifver omkring med sina metspön mellan tären, den styfsinte hårdt arbetande jordtorparen och andra mer ler mindre grofkorniga naturer har förf. sett och känt och återifvit på ett sätt, som lofvar det bästa för framtiden, då teckninen blifvit stadigare, färgen jemnare och finare fördelad. Det som : hufvudsaken, att väcka ett lefvande intresse hos läsaren, har n redan uppnått i anmärkningsvärd grad. Det vanliga felet hos ige berättare, att med- eller omedvetet fullfölja abstrakta typer, är rf. från början säkerstäld för, men väl händer honom att stundn blifva grofkornig, ofin eller trivial i uppfattningen af personerna; h detta tyckes vara en svag punkt, som blott ytligt döljes af s vårdade, någongång i det granna gående språk. Denna brist jes i synnerhet i dialogen, der förf. ännu har mycket att lära. vändandet af folkspråket, med hvilket förf. verkligen slösar, blott ett klent sätt att ersätta bristen på själfullhet och intelens. Det är en verklig skada, som detta intresse för folkdialekten anstiftar i novellskrifveriet, då man i stället för att uppta mycket af ord och former, som kan fordras för karakterisegen, inför rama folkspråket midt upp i en nog så pretiös högnska, troende måhända att lingvisten skall gå att söka någon lysning i dessa språkprof, men införande i sjelfva verket allns plumphet i tankar och uttryck.

Förf:s starkaste sida är dock teckningen af enskilda situaner, af hvilka ett stort antal äro utförda med sådan åskådlig-t, att de pregla sig stadigt i minnet. Arons sorglustiga friared med den istadiga hästen öfver den halffrusna ån, länsmans expedition till lönnbränneriet i skogsbacken, den lilla gosl, som går till staden att sälja moderns bolstervarsväf, brudmmens ankomst till bröllopsgården, skötfolkets belägenhet på akahällsskären, jordtorparens rödjningsarbete och talrika andra ner äro lika friskt som lifligt berättade. Icke sällan utvecklar f. i dessa enskilda partier en humor af äkta slag. I den sista ttelsen, »Lillstu mors ovänner», som är kanske den bästa i lingen, håller humorn i sig nästan till slut. Det romantiska llandet mellan Lillstu mors stolta tupp och Tili-Majas hvita a, hvilket ger upphof till hela processen mellan de två, är en en liten bit, till hvilken naturskildringen bildar den täckaste grund.

Men eljes är den största bristen i dessa berättelser, att de kilda scenerna icke vilja sammangå till ett helt eller att hän-

delsen blott till hälften eller tvåtredjedelar är jemt och bra vecklad, för resten skizzerad eller förtvinad. Så vore »M mellan far och son» på Dunkahällsskären en förträfflig situati målning, om blott slutet vore bättre utfördt. Det är ju o kvintessensen i berättarens konst att sätta sina gestalter i rö och motivera deras fortgång till ett visst mål. I berätte »Fattig mans barn» är denna fortgång så oviss, att förf. sv gen kan hafva anat den sjelf, när han skref lönnbrännarscen dess början. Och undertiden skiftar äfven stämningen och f läggningen; i ena situationen kan förf. vara humoristiskt, i andra idylliskt, melodramatiskt eller förtrytsamt stämd, och äfven språket har den ofvannämda brokigheten, gör det hel vacklande och löst intryck. Härifrån gör dock berättelsen »J torparen» ett lyckligt undantag. Erlund har länge i tysthet l tat öfver patronens hårdhet, och när en ung glop, som ingen förstår, blifvit satt som käppfogde öfver arbetet, håller han längre ut, utan svarar uppstudsigt och får sitt afsked. Nå vänner öfvertala honom att bedja om tillgift för att återfå torp, men det är redan bortlofvadt, och Erlund och hans fa befinna sig vid vinterns inträde utan tak öfver hufvudet. kommer den gamla historien om kamp mot hunger och sjukd Men Erlund dukar icke under, och får slutligen, till följd af duglighet, plats hos en bonde. Denna sakernas lyckliga vänd visar huru riktigt förf. förstått att leda denna berättelse, ty h Erlund dukat under och berättelsen slutat hopplöst, så hade stor del af behaget och sannolikheten gått förlorad.

Vi hoppas det bästa af denna debyt, och det vore oss k om våra anmärkningar förmått fästa läsarns uppmärksamhet förtjensterna hos denna samling af förstlingar och förf:ns på d brister. Äfven som förlagsartikel tyckes den vara en lofva förstling.

* *

Richard Kaufmann: Pariserlif på 80 talet; nya skiz från det moderna Frankrike; med talrika illustrationer af fra konstnärer; bemyndigad öfversättning från danskan; häft. 1- 382 sid. stor 8:o. Sthlm 1885, Alb. Bonniers förlag; pris öre pr häfte.

Under loppet af förlidet år utkom i eleganta illustr häften den kände danske tidningskorrespondenten Richard Ka manns senaste arbete: »Pariserlif på 80 talet» i svensk öfv sättning och blef fullständigt till julen. Kaufmanns bref från P ris äro hos oss kända genom en af våra dagliga tidningar; noggrann tidningsläsare känner igen åtskilliga af bokens kapi Förf. har vistats länge i Paris, har lefvat sig in i en mängd denna stad säregna förhållanden och ger med sin alltid lifliga o ofta spirituela penna en massa ganska intressanta skizzer o teckningar af seder och personer från det moderna lifvets centr

Han börjar sin skildring af »Paris från i dag» med en förring att det lif, som här lefves, är »une vie surchauffée». Orken härtill är att vi stå vid slutet af ett sekel, ett århundrade, a lefvat på ideerna från den stora revolutionen; tiden och genationen hafva nött förgyllningen från idealen, och nötningen har mest i ögonen, der glansen varit störst. Om fransmännen e tyckas taga sig så nära vid detta urartade umgängeslif eller ssa i många fall ohållbara sociala förhållanden, så sker det, nedan de af naturen äro optimister. Glädjen är för dem ett behof, men just i skrattets klang och festens feber ser förf. tydligaste tecknen på att någonting gammalt är slut och att an väntar på någonting nytt, som skall ersätta de ramlade illusionerna. Trots allt hvad emellertid förnuftet må hafva att inända mot en massa förhållanden, är Paris från i dag lika fängsande och förföriskt som någonsin, och ett faktum är att ej blott jutningslystna skaror från verldens alla kanter vallfärda hit, an äfven århundradets största andar med förkärlek välja det ll sin uppehållsort. Bakom det Paris, som njuter, finnes dess ättre del, det Paris, som arbetar; och det är härifrån pånyttfödelsen måhända skall komma.

»La vie surchauffée» eller, såsom förf. karakteriserar it: »detta lif öfver förmåga med hjernan funktionerande under ohejdadt högtryck, med alla nerver hamrande i ständig spänning» är hvad som på alla områden kännetecknar det moderna Paris. Han skildrar dess olika sidor, sådant det synes på ytan, skummande och sjudande. Den eleganta verldsdamens tillvaro är sålunda i flere afseenden typisk. »Baronessan Pschutt» följer hvarje regel i umgängeslifvets lagbok, hennes lif jagas framåt med hejdlös fart under salongsfälttågets kapplöpning. Det är hon, som sörjer för familjens och ofta hela slägtens karrier och derför måste hon framför allt lysa och låta tala om sig. Nästan hela dygnet om är hon i farten. Till morgonturen kl. 9 i Boulognerskogen, der den fashionabla verlden stämmer möte, rider hon eller kör sjelf sina ponies. Hon arrangerar välgörenhetssoiréer och konserter, der hon sjelf uppträder, sömmerskorna och de stora magasinen taga sin rundliga tid. Allt detta bör vara undanstökadt till kl. 4, då en eller par »four o'clocks» tévisiter taga henne i anspråk. Dessa visiter äro den nyaste umgängesformen. De äro en praktisk anordning, i synnerhet för värdsfolket, som endast anskaffar litet dryckesvaror och bakverk, för att gifva hvad som behöfves för en sådan mottagning. Under denna eftermiddags tévisit afhandlas och arrangeras både offentliga och alldeles intima angelägenheter; den är alldeles oundgänglig för relationernas skuld. Soiréerna deremot hafva guldet och amerikamillionärerna förlänat en pregel, som är alldeles afvikande från de forna salongernas. De äro under af uppfinningsförmåga. Tidningarna göra reklam för dem, och då de gå af stapeln, likna de dikter ur Tusen och en natt. Det är alldeles icke nödvändigt att

stå på intim fot med värd eller värdinna för att få en invitation, en presentation kan vara nog att skaffa en sådan. Företagsamheten kan också här hafva ett fält för sin verksamhet. När parvenyn med en fest vill befästa sitt tillträde till stora verlden, vänder han sig till invitationsbyrån, som levererar sällskapet. Priset beräknas naturligtvis efter titlar och anor. Att metallen här, om än äkta, är något anlupen, faller af sig sjelft, men de lysande namnen taga sig i alla fall ut i journalistens beskrifning af festen.

Om förtroligheten och den gamla franska espriten äro bannlysta från detta slag af sällskapslif, kunna de likvisst ännu på träffas. Det är vid dinern som kåseriet, sådant det spelade sin roll i den forna franska salongen, ännu florerar, närdt af den lätta elegans, som ligger öfver ett parisiskt middagsbord. Till middagen bjuda monsieur eller madame endast sina närmaste vänner. Man spisar sent, sedan alla affärer för dagen äro afslutade, och alltid äfven i hvardagslag, finnes stil i en parisisk middag. Att behof af annan samvara finnes än den de stora bullrande festerna bjuda visa de s. k. »dîners mensuels». Kring middagsbordet samlas en liten exklusiv krets någon viss dag i månaden, för att spisa tillsammans under iakttagande af vissa ceremonier. Idén har egentligen utgått från literära och artistiska kretsar, och åtskilliga af dessa middagar räkna som medlemmar flere af vetenskapens och konstens stormän.

Den bild förf. tecknar af den manliga moderna parisertypen är allt annat än anslående. »Baronessan Pschutt» gaf oaktadt alla sina extravaganser prof på en oerhörd verksamhetsförmåga och lifskraft, monsieur »le boudiné», så som den nyaste benämningen är på modekavaljeren, är deremot så andligen utlefvad som möjligt. Racens yttre kännemärke är klumpighet, och kläderna, som här äro hela menniskan, ge bäraren utseende af »en förväxt skolpojke i slyngelåren». Medan madame på sitt håll uppfyller sällskapslifvets fordringar, är monsieur på klubben. Hvarje parisare, som vill lefva med, tillhör en cercle. Sådana klubbar gifvas i massa, hvilka alla oberoende af de vackra ändamål, de tyckas befrämja, ytterst afse spel. Spelpassionen har här fria tyglar och kräfver långt flere offer, än allmänheten någonsin har en aning om. Tusental parisare tillbringa hvar natt på klubben endast för att kunna lefva, för att genom spel skaffa sig oundgängliga extra inkomster till de ordinarie.

Det är ganska naturligt att äktenskapet, som ingås mellan individer, sådana de här blifvit tecknade, är mera en beräkningens och förståndets än en hjertats sak. Af den romantik, vi här i norden fästa härvid finnes hos fransmannen ganska föga. Första vilkoret för ett pariseräktenskap är icke att man håller af hvarandra, utan att »le dot», hemgiften finnes. Det är i anskaffande af hemgiften föräldrarna visa sin kärlek till barnen, och de arbeta härpå ofta hela den bästa tiden af sitt lif utan att

ıa sig någon hvila. Också är det föräldrarna, som egentligen va hela saken om hand. När »doten» är färdig, uppsökes en enskapskandidat med förmånlig position i samhället, hvilken ll uppväga den medförda hemgiften. Är han funnen, sätter n sig i förbindelse med någon äldre väninna, som skickligt ognoscerar terrängen och kommer den unge mannen på tanken öfvergifva ungkarlslifvet, hvilket sistnämda är det svåraste. båda offren föras tillsammans på någon soirée eller på ope-. Först sedan sålunda allt det vigtigaste är undangjordt, förrar sig monsieur för mademoiselle, som af sin mamma fått en k härom samt om huru svaret bör utfalla. Man känner icke till någon förlofningstid. Nästan omedelbart kommer bröllo-, hvars kyrkliga ceremoni ännu ger ett tillfälle att synas. Att enskapet, sålunda ingånget utan att de båda parterna mer än ma hvarandra till utseendet och knappast vexlat ett förtroligt, innan de äro bundna vid hvarandra för lifvet, skall blifva lif med gemensamma intressen och sträfvanden, är föga tro-t. — Detta gäller naturligtvis om det Paris, som springer i men. Säkerligen kunde inom det tysta arbetets Paris lika kliga familjeförhållanden som annorstädes framvisas, till och med kvinnan här mannen en trognare arbetskamrat än eljes plägar ra fallet. Under de förhållanden, då madame lefver uteslu-ide för att intaga en position i samhället och monsieur på klub-n eller öfverallt annorstädes än hemma, blir naturligtvis hem-t ett för barnen i sjelfva verket okändt begrepp. Såsom helt tt ackorderas barnet bort till en amma på landet. När det rkommer under fädernetaket, ser det endast någon gång om gen sina föräldrar och lefver för resten sitt lif i barnkamma-: under guvernantens vård, tills den unge gossen skickas till légen, och klostrets murar omsluta den unga flickan. Kapitlet, n handlar om barnen, deras uppfostran, lifvet i collègen ı klostret, hör till de intressantaste i boken och förklarar åt-illiga af de mest framträdande abnormiteter inom det moderna riserlifvet.

I kapitlen om bloddrickningen, morfinismen, nevrosen, ban-rna, äktenskapsagenturerna och åtskilliga andra ohyggliga sa-, de stora rättssessionerna etc. antyder förf. de mörkaste si-na af det moderna pariserlifvet samt visar en mängd egen-aliga typer, som samfundsordningen alstrat. — Han följer pa-rverlden till badorten på modet samt låter oss slutligen få en lick i arbetets stilla och undangömda Paris. Dessa senaste itel hade gerna i förhållande till det öfriga kunnat vara något omfattande, ty det är säkert af dem vi få den mesta vinsten. arbeta till dess han hinner den gyllne drömmen: ett eget li-hus helst i banlieun med en jordlapp omkring, der han i ro lefva på sina räntor, är hvarje parisares önskningsmål. Men blott den, som sträfvar mot ett dylikt mål, eller talangen, vill komma fram, arbetar outtröttligt dag och natt. Också

den, som redan är »arrivé», sporrar pariserluften upp till nya ansträngningar. Pailleron, förf. till »le monde où l'on s'ennuie» är millionär samt egare af ett lyxuriöst inredt hus, men när han skall arbeta, hyr han sig ett vindsrum någonstädes i närheten och existerar alls icke för den öfriga verlden. Kl. 9 sitter han vid arbetsbordet, frukosten bär han med sig i fickan, och icke förr än kl. 5 på e. m. lemnar han arbetsrummet. I ett års tid arbetade han sålunda på »le monde où l'on s'ennuie». Samma jernflit är det, som bragt öfrige konstens och literaturens stormän upp till den plats de intaga. Kapitlet om Pasteurs lif är berättelsen om en enda lång arbetsdag.

Sådana äro ungefär de hufvudsakliga ämnen förf. behandlar i sin bok. De taflor, han rullar upp för oss, äro icke särdeles uppbyggliga och hafva sina starka skuggsidor, men de gifva en mängd fakta och äro ganska underhållande. Den franska literaturen har både tidigare och äfven i våra dagar skapat utmärkta typer af den samtid, den skildrat. I bredd med dessa förefalla skildringarna i »Pariserlif» mycket ytliga, men de göra naturligtvis heller inga anspråk på jemförelse. Likvisst kunde man, de sålunda utkommit i bokform, önskat dem mera ans. Oaktadt förf:s talang och berättarförmåga, hämnar sig tidningsskrifveriet genom att samma sak upprepas på ungefär samma vis åtskilliga gånger samt att ständigt återkommande ord och uttryckssätt verka stereotypa och tröttande. Arbetet är försedt med åtskilliga större plancher af kände konstnärer samt en mängd i texten inflätade träsnitt, af hvilka flere äro gjorda med den lätta elegans, som kännetecknar det franska träsnittet.

H—s.

Johannes Scherr: Från skilda tidehvarf, historiska skizzer på svenska utgifna af J. R. Spilhammar. 152 sid. 8:o. Sthlm. Oscar L. Lamms förl. 1: 75 kr.

Denna bok innehåller en liten del af biprodukterna af den store literaturhistorikerns forskningsarbeten. Det är en samling smärre populärt hållna uppsatser utan inbördes sammanhang och utan synnerlig betydelse, hvilka med hans kända namn som märke fått skäligen god kurs i den tyska bokmarknaden och som så mycket annat, likt och olikt, öfverförts till den svenska. Hvarför man precis valt dem och icke någonting annat är svårt att säga: ho är för öfrigt i stånd att utröna hvilka grundsatser förläggarne följa vid valet af utländsk literatur till öfversättning.

I våra dagar, då populariserande historieskrifvare hasta att slå mynt af forskningens resultat så snart de framträda, kan man naturligtvis icke fordra att i en samling sådan som denna finna mycket nytt. Men hvad man väntar af en bok med Scherrs namn på titelbladet, är ett dugtigt framställningssätt, kraftig stil och det mogna omdöme, som plär gifva sitt värde åt allt hvad literaturens stormän skrifva, äfven när stoffet är gammalt. I sjelfva

ket återfinner man ju de Scherrska vändningarna, hans rätt-amma burdusa Schweizerhumor, men i detta sammanhang tager i sig ohjelpligen platt ut. Sjelfva berättelsen förefaller som e den sammanraspad med ledning af ett konversationslexikon, i reflexionerna äro banala. Något mera hade dock, tycker man, rdt kunna göras af sådana ämnen som nordamerikanska koloniernas ndläggning, Henrik VIII och Becket, revolutionsförsöket i St tersburg den 26 december 1825, Pariserlifvet under Napoleon [och furst Metternichs politik.

Scherrs skriftställarskap lider at två ledsamma fel, hvilka i nna bok synnerligen klart träda i dagen: ett bemödande att i i och otid vara kvick och en ytterlig tvärsäkerhet i omdömena. rad det förra beträffar, så bör man emellertid taga i betraktande i öfversättningen — så förträfflig den för öfrigt är — förtar rcket af originalets humor: en mängd saker, som sagda på tyska i rasande roliga, förefalla krystade och fadda, när de sägas på nska. Och då ledsnar man ock lättare vid den orakelmessiga i, i hvilken förf. uttalar sin dom öfver händelser och personer, deles som visste ingen annan än han att furst v. Metternichs stem var ohållbart och Alexander I:s karakter vankelmodig.

Wilhelm Chydenius.

Thord Bonde: Våra öfverliggare; 372 s. 8:o. Stockholm, bert Bonnier 1885; pris 3: 75; inb. 5 kr.

»Då föräldrarna skicka sina barn till akademin, hafva de gefär samma känsla, som om de kastade dem i hafvet. De a ej om goda vindar och stilla vågor föra de simmande åter fädernestranden, eller stormen drifver dem på djupet, hvar-n deras ännu späda krafter ej mer förmå rädda dem».

Så yttrade sig redan C. A. Agardh uti sitt anförande an-nde akademierna uti 1828 års svenska läroverkskomités be-kande, och enhvar, som har någon erfarenhet af universitets-et vare sig hos oss eller i Sverige, skall erkänna att, så mycket förhållandena på mångahanda områden förändrat sig under pet af de senaste femtio åren, nyssanförda yttrande ännu i na stund eger samma giltighet, som då det fäldes.

Procenttalet af dem, som under sin studietid råkat på villo-r eller rent af i ohjelpligt förfall, är i sjelfva verket stort nog förläna det glada studentlifvet, sedt på nära håll, en bakgrund skrämmande allvar. Orsakerna låta sig väl i hvarje enskildt icke så lätt påvisa, men resultaten äro så mycket mera all-nt kända, och den akademiska öfverliggartypen i sina särskilda der och gestalter, sådan den, såsom framkallad af likartade hållanden, är gemensam för alla de nordiska universiteten, hör så i vårt land till de företeelser litet hvar under sin bana tillfälle att komma i beröring med. Detta skulle i och för sig ta till att förklara åtminstone en del af den ovanliga upp-rksamhet, som både i Sverige och Finland kommit signaturen

Thord Bondes nyligen offentliggjorda arbete »Våra öfverliggare» till del. De akademiska typerna, och icke minst den förlegade studenten, ha väl flerstädes förut uti den svenska och finska literaturen gjorts till föremål för framställning, men ett vidlyftigt arbete, uteslutande afsedt såsom studie öfver sistnämda ämne, är tillsvidare hos oss någonting helt och hållet originelt.

Thord Bondes bok, ehuru till sin stil skönliterär trots någ… faller egentligen icke inom den novellistiska literaturens områ… utan är snarare att betraktas såsom en kulturhistorisk, ja, man kunde nästan säga naturhistorisk monografi öfver ett gifvet species af *homo sapiens.*

Men förf. går icke till väga med anatomens eller den moderna pessimistens kalla objektivitet utan med fullaste afsigt att råda bot på det onda, i det samma han påvisar dess förekomst och beskaffenhet.

»Våra öfverliggare» är således en tendensbok i egentlig mening och bör redan på sådan grund icke bedömas uteslutande ur konstnärlig synpunkt. Härtill kommer ytterligare att uppfinningen i de flesta fall icke är förf:s egen, i det han för det mesta reproducerar gamla anekdoter. För den som hört dem berättade förut, och detta har knapt någon besökare af Upsala eller Lund undgått att göra, kunde denna omständighet för… ligt nog synas egnad att väsentligen reducera arbetets vä… Men man behöfver icke läsa långt för att komma på andra t… kar. Ty oafsedt det ansenliga tillskott af fiktion, hvari förf. vi… återgifvandet af de gamla historierna får tillfälle att inlägga mycket ur egen fatabur, sammanhålles det hela af hans sjelfständiga öfverallt framträdande personlighet, röjande sig i kärlek till ämnet, energisk öfvertygelse om att det onda bör och kan stäfjas och varm humanitet både i uppfattning och framställning. D… minst lika tokroliga som bedröfliga studenthistorierna, hvilka … nu i början synas framträda med anspråk på att vara berättade uteslutande för sin egen skuld, få, ju mera under arbetets fortg… förf. sjelf värmes af sitt ämne och gripes af dess allvar, ef… hand förbyta sig från ändamål till medel och framstå uti to… intrycket af boken hufvudsakligen såsom häfstänger, hvarm… han vill söka hjelpa på rätt det i dåliga traditioners dy fast… universitetslifvet.

Att historierna, som, jemsides med den allmänna karakteristiken, bilda bokens hufvudinnehåll, icke för den skuld blifvit mindre roliga, utgör just arbetets styrka, och enhvar, som med tacksamhet ser de åsigter och tankar den erfarne studentvännen omfattar spridda i så vida kretsar som möjligt, skall erkänna att förf. just genom att ikläda dem denna form påfunnit det verksammaste sättet.

Härmed har han också gifvit boken den egenskap, som grundar dess egentliga literära värde. »Våra öfverliggare» är nämligen med afseende å stilen en äfven ur konstnärlig synpunkt beaktans-

ärd företeelse. Det slags skämtlynne, som här öfverallt gör sig ällande och som utom de många lyckade vitzarna bjuder på så gyken äkta och frisk humor, röjer nogsamt sin frändskap med et specifikt svenska studentmaneret, bland hvars främsta representanter Thord Bonde genom detta sitt arbete värdigt stält sig jembredd med N. P. Ödman; och den artistiska måtta, hvarmed förf. förstått disponera sitt material och ordna de särskilda beståndelserna så i förhållande till hvarandra som till det hela, tillerkänner honom en literär ståndpunkt ansenligt utöfver den som å kåseriets område i vanliga fall står att vinnas.

Liksom de skildrade typerna på få undantag när (måhända undöfverliggaren, stekpannssmörjaren och några andra) ha sin motsvarighet inom vår egen studentverld, så kan man också gerna känna sig om Thord Bondes åsigter angående de orsaker, som bidragit till att framkalla dem, i hvilket afseende han har ett godt öga ej mindre till vår beprisade akademiska studiefrihet, än ock, och i synnerhet, till lärarnes alldeles okontrollerade verksamhet såsom examinatorer. Det botemedel Thord Bonde synes vänta godt utaf och som han uti en särskildt bifogad uppsats under sitt borgerliga namn, Oscar Svahn, så varmt förordar, d. v. s. inrättandet af ett universitet i hufvudstaden, har naturligtvis icke sin tillämpning på våra förhållanden; men detta minskar på intet sätt det helas värde, och säkerligen skall ingen, som lefvat tillräckligt länge i studentverlden för att ha hunnit af erfarenhet modifiera sina begrepp om detta »lif blott tändt för nöjet och begären», lägga ifrån sig Thord Bondes bok utan en liflig lust att öfver land och haf trycka hans hand och tacka honom för det han med sådan talang tagit dessa saker till tals. Ty hvad Thord Bonde icke synes veta är att, då han i fråga om en af studentlifvets mörkaste punkter för närvarande, nämligen vexelmissbruket, utropar: »denna fläck vidgar sig till en nationalolycka; intet land i verlden torde kunna uppvisa ett motstycke till dylika missförhållanden», så svara alla, som öster om Bottenhafvet ega något ord i denna fråga, enstämmigt och med öfvertygelse: »Jo, Finland»!

De i texten inmängda illustrationerna af B. L(iljefors) bidraga väsentligen till skildringarnas friskhet och lif. Artisten, fördelaktigt känd i Sverige såsom afbildande djurverlden både med pensel och ritstift, har här uti humoristisk behandling af menskliga typer åstadkommit någonting delvis ganska anmärkningsvärdt och särskildt glädjande för den, som af hans samtidigt publicerade karrikaturhäfte haft anledning tro honom på detta område vara ohjelpligen hemfallen åt smaklös öfverdrift.

R. v. W.

D. S. Hector. Sveriges Ungdom för 1885, tidskrift för skola och hem. Upsala, »Sveriges Ungdoms» förlag. Pris 2:50 kr.

Några kortare skildringar och berättelser i årgången—tidskrif-

tens tredje — kan icke frånkännas naturlighet och värme, en annan uppsats är intressant och lärorik, men de omfångsrika berättelserna äro af det stereotypa slaget med föga färg, karakteristik och sannolikhet — och alltid med en viss ingrediens leksromantik. Anvisningarna till lekar och utförande af vissa beten äro ej illa valda — blott ej arbetena bli för svåra. I *formel* tankeöfning lemnas en stor mångfald uppgifter. Deraf hål dock våra skolelever redan mer än nog; och detta jemte den genomgående *menlösa* idealismen gör att anmälaren för sin del hyser stora betänkligheter angående tidskriftens lämplighet såsom läsning för skolungdom.

I. A. H.

D. S. Hector. Repetitionskurs för elementarläroverkens klasser. Upsala 1885, Universalbibliotekets förlagsexpedition. Pris 2:50 kr.

Titelbladet anger att boken innehåller tabeller, årtal och formler ur verlds-, kyrko- och literaturhistorien, matematik, astronomin, fysiken, kemin, mineralogin, geologin, botaniken, zoologin och geografin jemte en öfversigt af mått-, vigt- och myntsystemen. Om vi tillägga att uppställningen är öfversigtlig och uppgifterna, så vidt vi kunnat döma, — med frånräknande af några oegentligheter och ett sådant förbiseende som att ... ej alls är upptaget i »politiska geografin» — äro pålitliga, ... man att boken med fördel kan användas vid repetitioner och ... ty värr allt för mycket detaljkunskap kräfvande examina, särskildt studentexamen.

I. A. H.

Ellen Fries: Den kvinliga elementarundervisningen i Frankrike. Upsala 1885, R. Almqvist & J. Wiksell, 112 ss. 8:o; pris 1: 25 kr.

Det är med nytta och nöje man läser denna i deskriptivt och kritiskt hänseende lika intressanta reseberättelse af fröken ... Fries. Förf. har ganska allsidigt på ort och ställe studerat sitt ämne och hennes framställning är sakenlig, redig och klar. Det ... liga, billiga häftet skall säkert finna sin väg till de lyckligtvis icke mera alldeles få medborgare och medborgarinnor, som ... att ett sjelfständigt omdöme i skolfrågor i vår tid varder en ... större nödvändighet.

Icke blott för folkskolorna innehåller arbetet ganska mycket att beakta, utan äfven för gossläroverken. Likasom nu för ... dessa senare begynt blifva ett mål för sträfvandena på den kvinliga undervisningens område, kunna å andra sidan de sjelfva ... ett och annat af flickskolorna, som i allmänhet arbetat mer ... hänsyn till allmän bildning än examensläsning, mer efter ... verkliga uppfostringsbehofvet, än traditionela och antikverade fordringar.

Efter en inledande redogörelse och en kort historik af Frank-
s kvinliga undervisning framställas de senaste årens betydande
färder på detta område och grunddragen af det nya flickskole-
temet med dess olika grader och examina. Till dessa hör
på »le baccalauréat» eller studentexamen, som i en senare tid
its af 81 fruntimmer. Efter 1880 skola i alla departement
skolor upprättas af staten, delvis under en ganska vidsträckt
öfverkan från kommunernas sida. Skolafgifterna i dessa »ly-
s» och »collèges» uppgå ända till 250 frcs för undervisningen
der ett år, i de privata skolorna ända till 600 frcs. Statens
olor äro femklassiga och kunna jemföras med våra nya flick-
olor. Endast i de tre lägsta klasserna äro alla ämnen obliga-
iska, i de två högre skiljes emellan en humanistisk och en ma-
natisk-naturvetenskaplig linie. Stor likhet råder med gossläro-
rken. Programmet upptager på alla klasser flere timmar för
dersmålet och dess literatur, som grundligt studeras, så att på
mmande språks grammatik mycken tid icke behöfver spillas.
ll matematiska kursen hör geometri, stereometri och algebra.
tet latin läses äfven och flere klassiska författare i öfversättning.

För lärarinnors grundliga utbildning sörjer i synnerhet se-
inariet i Sèvres, der redan vid inträdet de två ofvannämda li-
erna åtskiljas. Också här ställas fordringarna föga lägre än för
läroverkens lärare. I vissa ämnen öfverstiga de fordringarna
r vår filosofiekandidatexamen. Men denna mönsterskola likstäl-
s med andra läroanstalter vid de allmänna „concours“ och kan
landa icke utöfva något tryck på landets undervisning. Egen-
mligt nog anställas och till och med föredragas *gifta* lärarinnor.
ingon skilnad på den manliga och kvinliga begåfningen tyckes
vara påvisad, icke heller okvinlighet och otillbörlig emancipa-
n hos lärarinnorna.

De franska skolflickorna gå enkelt klädda. Läkare besöka
ar fjortonde dag skolan; bland hygieniska åtgärder nämnes se-
n att ofta flytta eleverna för att de icke ständigt må vara ut-
tta för olägenheterna vid en och samma mindre fördelaktiga
ts i skolrummet. Öfveransträngning anses bero mera på dans-
jen och teaterbesök än på läsningen, som emellertid förefaller
ikt forcerad.

Likasom i det redan nämda, förekommer också i lärome-
erna mycket af intresse. Lärjungarne få tidigt, ja alltför ti-
gt, vänja sig vid föredrag och att göra anteckningar. Öfver-
ningen är allmänt öfvervakad af särskilda repetitriser, utan att
skelättjan understödes. Profskrifningar utan hjelp af läraren
l af böcker förekomma mycket ofta. Undervisningen i moral,
n numera ersätter religionsundervisningen, är icke irreligiös, så-
n det påståtts; den omfattar äfven psykologi, hvaremot den
retiska och praktiska undervisningen i pedagogik öfverlemnas
de särskilda skolor, i hvilka lärarinnekandidaterna begynna sin
lagogiska bana. Undervisningen i naturvetenskaper splittras

icke på en mängd särskildt inlärda brancher; stor vigt lägges på förmågan att afteckna föremålen och på fysiologin. Historieundervisningen koncentreras på fäderneslandet och omfattar företrädesvis kulturens utveckling. Det pedagogiska värdet af språkstudier underkännes icke, men man tyckes i allmänhet anse — klokt nog —, att det grundliga studiet af modersmålet och matematiken alltid tillfylles utvecklat barnens skarpsinne; de nykom- språken få sålunda sin egentliga betydelse ur praktisk, icke grammatikalisk synpunkt. I all undervisning beaktas det muntliga uttrycket, snabt och mycket arbete fordras. Åt de så kallade öfningsämnena egnas mycken tid och omsorg. Som ämnen ingå elementär rättslära och, »économie domestique» jemte helsolära.

I sitt slutord säger författarinnan: hvarje vän af svensk bildning är på sin vakt mot det tyska inflytandet, under det han utan tvekan söker råd och upplysningar från de andra kulturlanden, väl vetande att *de* aldrig kunna förlama eller för- kväfva landets egna andliga tillgångar.

F. Gustafsson.

Öfversigt.

Teater. *Denise,* skådespel i 4 akter af Alexandre Dumas fils är i visst hänsende att räkna till Nya teaterns hufvudstycken under spelåret. De, som påyrka att vår scen i främsta rummet skall ge sin publik det moderna, borde vara nöjda. Denise är fulländningen af fransk dramatisk teknik. Man vet ej om man mer skall beundra den sakenliga kvickheten i resonnemanget eller den fina sammansättningen af händelsen. Det är en njutning att betrakta med hvilken säkerhet de många trådarna länkas på samma gång frågan som är satt under debatt utvecklas, gefär som en af dessa underbara maskiner, som utan att en enda gång plocka ihop materialet och med en slags öfvermensklig intelligens väfva det tillsamman så, att ett visst mönster kommer i dagen.

Det blefve en hel novell, om man ville redogöra fullständigt för de två familjerna de Thauzettes och Brissots öden, dem för- låter framstå i och genom samspråket på grefve de Bardannes landtgods, under tiden mellan frukosten och middagen. Brissot är grefvens förvaltare, hans hustru förestår hushållet, ty de Bardannes är en ogift »viveur», som tröttnat vid Paris, och Brissots dotter Denise är sällskap åt grefvens unga syster, hvilken

n först genom denna anordning kunnat ta till sig ifrån klostret. fru de Thauzette, enka på några och fyratio år efter en bankir, ar hjelpt sin son att lefva upp förmögenheten och är nu på jagt efter ett parti åt den förderfvade dagdrifvaren. Med denne har refven varit god vän den tid han lefde i demimonden, och der ar han äfven varit fru Thauzettes älskare. Men han är nu på annan bog, när de komma att gästa hans slott. Han har Denise funnit en ren, blygsam, allvarlig, karaktersfast och kvint finkänslig natur, och han står i beråd att förklara henne sin rlek, då fru de Thauzette begynner sitt spel. Hon har redan digare börjat omspinna den unga systern med sin förslagenhets na nät, hon slår dem nu om grefven, hos hvilken hon af svartka väcker misstro mot Denise. Den tid familjerna Brissot och auzette i Paris börjat kampen för tillvaran, ha de varit nära rade och ett parti har varit beramadt mellan unge de Thauzette h Denise. De ha älskat hvarandra, i alla fall har Denise skänkt tt hjerta åt den unge oduglingen, innan han bröt partiet.

Då det är Alexandre Dumas fils som är försyn i denna rklighet, förstår man lätt hvad som utgör hemligheten. Huru gt har det gått, innan förhållandet bröts? Man har märkt att nise aldrig skrattar. Var det blott en ungdomskärlek, som lösgjort sig ifrån, så kan grefven gifta sig med henne, ty dskilnaden är han vida öfver och förmögenhet har han sjelf af, men att gifta sig med de Thauzettes älskarinna är revolnde. Och dock, hvarför icke, då han känner henne som ren, ygsam o. s. v. samt älskar henne? Themat är, som man ser, t gamla, som Alexandre Dumas fils harpat på i trettio år, ända ll vämjelse för hans samtid, som med blandade känslor såg denne mi de femme» för tio år sen införas i franska akademin. Hans sterliga dramatik och natursanningen i hans framställningar o gälla som urskuldande för allt det moraliska svamlet. Och na teknik är lika säker, studiet af lifvet lika genomträngande tta som i något af hans stycken från femtiotalet. Huru beunsvärdt förstår han ej att samla intresset till den stora scen, der Denise aflägger sin bekännelse och berättar sin historia. efven, för att få ljus i sitt sönderslitande tvifvel, har vändt sig de Thauzette, en af de två, som kan yppa allt, och väl vete att undanflykter och lögn kosta honom icke mycket mera ans mor, har han lofvat honom sin syster och lägger nu med roende sin heder i den blifvande frändens hand. Denne förar all brottslighet, och saken är på det klara, och med all ceremi begär grefven af sin förvaltare hans dotters hand, hvarvid icke litet beundrar hans nedlåtenhet. Allt beror nu på hvad nise säger, och man må lägga märke till den konstnärliga takt djupa menniskokännedom, hvarmed förf. hjelper den unga n öfver det svåra i denna situation, genom att låta henne öras af de Thauzettes dubbla nedrighet. Å andra sidan blir es skildring af sina lidanden ett motiv för grefven att låta

det förflutna vara försonadt. Hans skrupler falla som blott ... ventionela betänkligheter, och sensmoralen uttalas af en ... vän till honom, fabrikanten Thouvenin, hvilken jemte annan ... i skådespelet är satt att uttala förf:s lösning af det vi... problemet — det hör nu engång för alla till ett modernt ... lighetsdrama, att det rättas och sedligas representant skall ... en arbetets sjelfgjorda man, helst ingeniör.

Och huru Dumas nu grubblat på sitt lifs ena och ... spörjsmål, kan ej nekas att det klarnat betydligt för honom ... att han småningom börjar få syn på det sedliga, som i den ... destyckena var påtagligen alldeles bortgrumlad för den aktade ... demikern. Hans moraliska färgblindhet var så stor, att han ... kunde skilja svart och hvitt, medan väl ingen kan ha ... emot hans här uttalade grundsats, att både ära och sedlighet ... bjuda mannen att älska som de Thauzette, hvarken ära eller ... lighet att gifta sig som grefve de Bardannes. Denne, som bör... med att erkänna förra delen af satsen, men ej den senare, k... mer öfver till förf:s åsigt, och de Thauzette, den hjertlösa eg... ismens representant, som icke svarar till någondera, går bort ... scenen som en slagen hund.

Utförandet på vår scen var öfver hufvud godt, delvis ... träffligt. Det behöfver icke sägas att fru Brander mästerligt ... gaf Denises rol i den stora scenen; i första akten, der det ... blott på apparitionen, hade törhända fru Bruno fylt den bättre, ... med denna skådespelerskas Froufrou i minnet, skulle man k... tänka sig ett byte af roler mellan scenens primadonnor. Nu ... fru Bruno af sitt ungdomliga behag på fru de Thauzette, hvi... föreföll nästan för ung för att ha en så försigkommen son som ... Berlin, huru utomordentliga man än må tänka sig pariserte... tens föryngringsmedel. Hr Brander som grefven röjde som ... ligt en intelligent uppfattning af sin uppgift och en mer än ... ligt vårdad diktion, men förmågan att med själen vara när... rande i rolen vill inte bli bättre. Vackra ansatser dertill ... nar man ofta nog i början af repliken, men så komma to... fraser, och mot slutet sjunka diktion och mimik ofta nog ... en själlös mekanik. Hr Riego som den borgerliga och ... Thouvenin visade samma gedigna egenskaper, som i komiska ro... gjort honom så omtyckt af publiken, och hr Berlin gjorde ... som behöfdes af den slyngelaktiga elegansen hos de Thauzette.

Från teaterns sida hade allt blifvit gjordt för att ... framgången, men om publiken emellertid icke emottog Denise ... deles varmt, är det väl ej att undra öfver. Samma öde ... hade ock ett poetiskt enaktsstycke af Theuriet, *Sköfladt hopp*, ... Runebergsdagen gick tillsammans med Heibergs, af Runeberg ... versatta *Speglen er*. Det hjelpte icke att den lilla enaktaren ... på ledig vers öfversatt af hr Grevillius och att den om... danska tonsättaren Hartmann satt musik till folkvisan, som J... unga hustru sjunger, medan hon i tönstret spanar ut åt hafv...

l tanken på sin förre hjertanskär. Uppränningen var kanske ot gammal. Den unga sjömannen, som hon väntat på i två och under hvars frånvara giltiga skäl förmått henne att ta l, kommer emellertid just nu tillbaka och frestar henne att a, fast förgäfves, ty i ögonblicket då hon håller på att duka ler, besinnar hon sig och blir vid sin pligt. Om frk. Wesslet, ı eljes var som skapt för rolen, öfvade mindre inflytande än digt på publiken, berodde det törhända på att hon mera klent lerstöddes af de medspelande. Huru som helst, tillkommer tea- n allt erkännande för hvarje poetisk fläkt, som den får att gå a scenen ut öfver salongen.

C. G. E.

Nischerna i Nikolaikyrkan. Sen tider tillbaka känna våra lä- e att fråga väckts om dessa nischers fyllande med skulptur- k. Efter det olika förslag varit å bane, gjorde hr prosten ra, med anledning af Luther-jubileet 1883 på hösten, till kyrko- et framställning om anskaffande af Luthers, Melanchtons och ricolas bildstoder för dessa nischer, dem Engel tvifvelsutan rat ut för sådant ändamål, ehuru han icke angifvit hvilka ge- lter han tänkt sig der. Då ett sjelfständigt utförande af alla ı statyerna skulle kräft allt för stora summor, ansågs ändamåls- ligast att för de båda förstnämda nöjas med kopior af välkända ıstverk och använda tillgångarne på att åstadkomma en Agricola- ty. På kyrkostämman den 21 mars 1885 anslog församlingen summa af 14,000 mark, eller betydligt mera än kyrkorådet gat hoppas, hvilket må antecknas som någonting glädjande för ıstintressena. Af dessa medel blefvo 8,000 mark afsedda för ı konstnär, som efter täflan komme att utföra bildstoden af ricola, 1,000 mark till tvenne lika stora accessit vid täflan om ta verk och resten för kopior af Luther och Melanchton från etschels monument i Worms.

Dessa senare, utförda i gips under skulptören Wallgrens seende i Paris, blefvo uppstälda i början af detta år. Ehuru fot höga, ha till följd af nischernas enorma storlek postament mer än alnshöjd blifvit erforderliga. Det är dock troligt att, bilderna tagits större för att helt och hållet fylla nischerna, skulle blifvit oproportionerliga i förhållande till kyrkan och till ådaren och förefallit groteska. I det berömda monumentalver- i Worms är Luther tänkt i det läge, då han, förtröstansfullt kande mot höjden, uttalar sitt oryggliga beslut att stå fast vid ı lära, hvars urkund han bär i sin hand. En mindre drama- c hållning hade kunnat vara önskvärd för den plats, han nu ır, men å andra sidan kan ingen situation vara lättfattligare ır förtroligare för församlingen, ej heller betydelsefullare för ıren i predikstolen gentemot. I alla fall fans intet gedignare

konstverk att efterbilda, och det torde vara blott en mening om att de båda bildstoderna verka förträffligt i den omgifning de nu stå i.

Täflan om Agricolastatyn har dessa dagar afgjorts derhän, att arbetet öfverlemnats åt hr W. Wallgren. Accesit tillföll hrr C. Sjöstrand och R. Stigell. Det fins, som bekant, intet porträtt af den finländska reformatorn, äfven hoppet att från Reval erhålla en afbildning af hans son, en tid superintendent derstädes, har ej gått i fullbordan, och en familjebild, som intill 1847 fans i St Bertils kyrka, har aflägsnats från koret enligt församlingens beslut och sedan spårlöst försvunnit. Att döma efter eskissen, synes hr Wallgren icke utan framgång hafva sökt bilda sig en föreställning om denne son af vår vakna intelligenta och ihärdiga kustbefolkning. I handen håller han trofast Se uusi Testamenti, hållningen är samlad och hans uppsyn klok och tillitsfull.

C. G. E.

Några synpunkter i fråga om den så kallade Finska deputationen.

Den Finska deputationen 1808—1809 — den första af de politiska tilldragelser, genom hvilka grunden lades till vårt nuvarande statsskick — erbjuder föga intresse, såvidt det gäller de framställningar och förslag, hvilka från deputationens sida gjordes. Af de åtgärder, som deputationen påyrkade, afsåg en del endast afhjelpandet af tillfälliga, genom kriget framkallade missförhållanden. Andra kommo icke till utförande. Der åter viktigare reformer af deputationen bragtes till tals, voro de af den art, att de i alla händelser hade kommit på dagordningen, utan att deputationen under sin korta sammanvaro hann i nämnvärdare mån bidraga till dessa frågors lösning.

Af större intresse är heller icke deputationens yttre uppträdande: mottagandet i Petersburg, de deputerades uppvaktningar, deras deltagande i det lysande lifvet i kejsarstaden samt deras »glada och angenäma samlif». Vid genomläsandet af Robert Castréns framställning härom i hans skildringar ur Finlands nyare historia kan man till och med icke undgå ett i viss mån nedslående intryck, jemte det man tillika ofrivilligt kommer att tänka på Rehbinders af Castrén i samma arbete, ehuru i annat sammanhang citerade yttande: »Vid hvarje eröfring af en ny provins, som Ryssland gjort allt sedan Peter den stores dagar — och dessas antal är betydande — fordrade bruket att folket, nationen eller horden, som skulle förenas med den stora ryska familjen, sände en deputation för att nedlägga sin hyllning vid tronens fot. Sålunda hade man under ett sekel sett flera genom det kejserliga palatsets i St Petersburg salar liffländska, estniska, polska, georgiska, grusiska, tatariska m. fl. deputerade. Se här vår tur kommen.»

Men deputationen måste emellertid i vår politiska historia tillerkännas stor betydelse just derför, att den fick egentligen ingen betydelse alls; eller rättare sagdt derför, att deputationen, som

lätteligen kunnat blifva en utskottsriksdag, sådana Sveriges ti gare rättshistoria har att uppvisa, icke urartade dertill.

Att man äfven bland dem, som hade att utse deputat nens medlemmar, hyste farhågor i afseende å dess ändam framgår otvetydigt af de reservationer, som vid valtillfällena gåfvos. I Åbo län vägrade man ju till och med af sådan ledning att skrida till valet. Och då grefve Buxhoewden i nyade befallningen om val af deputerade under förklaring desse endast hade att »anmäla hvad som till landets nytta förmån i dess närvarande ställning kan vara att vidtaga», så man sig visserligen äfven i Åbo län nödsakad att företaga va men lugnad kände man sig icke.

I hög grad betecknande för stämningen på denna tid ett memorandum af majoren Johan Reinhold Rehbinder, fader ministerstatssekreteraren, ur hvilket Castrén meddelar följan »Om vi efterkomma det upprop, som nyss blifvit riktadt oss, öppna vi dörren för intriger och lemna oss sjelfve och vå förfäders vapen i händerna på en regering, hvilken noga skall förstå att begagna den till skada för vår frihet. Bered oss på en strid om principer och förgätom icke att, i det gifva vika en tumsbredd af den mark, på hvilken vi strida, l vi faran att förlora allt. Det ryska kabinettet, enligt all san likhet förfaret i usurpationstaktiken, skall ej underlåta att f eller senare göra sig till godo det som vi upprättat, för att o upprepa samma manöver, genom att samla till den ryska h vudstaden ett dussintal af så kallade deputerade och genom åt dessa församlingar gifva ett sken af laglighet på den gru att de vore sammansatta af individer, tillhörande statens f stånd. Vid första sammankomsten skall man inskränka sig att rådfråga dessa mannequiner till nationalrepresentanter, m sedermera skall man nog finna utvägar att låta dem skapa lag och votera skatter under diktamen af en godtycklig regering

Hade icke dessa farhågor varit grundade, hade de i varit det ännu vid den tidpunkt, då deputationen sammanträ i Petersburg, så hade väl de deputerade sjelfve icke haft anl ning att, såsom skedde, börja sin verksamhet med utarbetar af ett memorial, deri deputationen förklarade sig icke ega fogenhet att »definitivt yttra sig i något mål, som kunde lä till ändring af landets lagar, beskattning, indelningsverk m. m hvilket allt borde »orubbadt förblifva, intill dess det kan beh

K. Maj:t att i laga ordning inom landet sammankalla stända». Memorialet ingafs i fransk öfversättning till grefve Soloff, som då förestod utrikesministerium, för att af denne öflemnas till kejsar Alexander. Svaret på detta memorial också i sin mån vittne om att bekymren beträffande det prungliga syftemålet med deputationen ingalunda saknade md. Der säges nämligen bland annat att H. K. Maj:t insåg deputationen icke kunde så fullkomligen, som han det önskat med sin hitkallelse påsyftat, gå dess faderliga omsorg till mötes, at att han fördenskull beslutit sammankalla en allmän landtdag.

Redan af det anförda torde framgå att deputationen urungligen varit ämnad att handla med ett ständermötes hela ogenhet. Det är derför icke af nöden att här ingå i vidare aljer, i synnerhet som det i ingen händelse torde kunna jäfatt, om man också icke till en början tänkt sig deputatios uppgift så vidsträckt, denna lätt kunnat blifva det.

Härom äro de lärde veterligen heller icke oense. Men d de deremot tvista om är frågan: hvems felet var att detionen, med frångående af de tidigare landtdagsplanerna, till stånd, hvems förtjensten af att deputationens uppgift ermera begränsades, af att kallelse till Borgå landtdag emaade kort efter det de deputerade åtskilts.

R. Castrén tillskrifver deputationens medlemmar förtjen af att dess befogenhet reducerades samt beskyller Göran gnus Sprengtporten för att hafva tagit initiativet till deputatioa samt sålunda äfven hafva varit anledningen till att landtgsplanerna för en tid öfvergåfvos. Hr Yrjö-Koskinen söker remot i en kritik öfver Castréns arbete fritaga Sprengtporten n nyssnämda beskyllning och tillerkänner tillika just honom tjensten af att landtdagsplanerna åter upptogos och genomfvos. Den nuvarande innehafvaren af professionen i allmän toria vid vårt universitet, hr Danielson, har åter nyligen i ett sdrag inom historiska samfundet, om man får döma af tidgsreferaten, i hufvudsak stält sig på hr Yrjö-Koskinens ståndkt i denna fråga.

Hvad först vidkommer spörsmålet, huruvida förslaget om utationens sammankallande utgått från Sprengtporten eller e, stöder Castrén sin uppfattning i frågan hufvudsakligen ett den 12 juni 1808 dateradt bref från Sprengtporten till ikesministern grefve Rumänzow, der en mening enligt

Castréns öfversättning är af följande innehåll: »Ytterligare b man, må det förlåtas mig att jag upprepar det, med det fö möjliga skrida till sammankallande af en deputation, utsedd bla statens fyra klasser, hvilkas mest framstående medlemmar d vore säkrast att under sakernas nu varande läge sammank hit [det är till Petersburg], hvarest man bäst skall lämpa sig ef H. K. Maj:ts, vår nådige herres afsigter». Detta anser Cast åsyfta öfverflyttandet på en deputation af det värf, för hvil man i proklamationer redan vid krigets början utlofvat sa mankallandet af en allmän landtdag. Märkas bör emellertid Castrén sjelf framhåller hurusom »antingen Sprengtportens liga franska eller felaktig afskrifning gjort svårighet vid versättning af uttrycket »det vore säkrast», på hvilket han em lertid vid sin bevisföring lägger mycken vigt. Äfven riktig ten af öfversättningens uttryck: »utsedd bland» har dragit tvifvesmål. Yrjö-Koskinen har nämligen i sin ofvann kritik förutsatt att det rätteligen borde heta »vald bland» antagit att det franska ordet varit »élue». Castrén upp visserligen att uttrycket i det franska originalet varit »ch parmi», men å andra sidan begagnar Sprengtporten i ett a bref till Rumänzow af den 18 mars just nyssnämda ord för beteckna: vald. Han talar nämligen der om »députés lég ment choisis». En möjlighet af missuppfattning i detta afse från Castréns sida föreligger derför, i synnerhet som Sprengtpo i samma bref af den 12 juni, för att begagna Castréns ord, låter yrkandet på landtdags sammankallande än en g gå igen samt en motsägelse sålunda skulle egt rum mellan b vets olika delar. Då detta bref dessutom är det enda, hv tillsvidare bevis kunnat hemtas för att Sprengtporten varit putationens upphofsman och då han vid föregående tillfälle fäktat planerna om sammankallandet af en landtdag, så är minstone icke möjligheten utestängd af att förslaget utgått annat håll, till exempel från Ladau, som då hörde till gr Buxhoewdens omgifning.

Men deremot innebär det icke ringa öfverdrift då man, som hr Yrjö-Koskinen, vill tillskrifva Sprengtporten ensam tjensten af att deputationens befogenhet blef begränsad oc stället Borgå landtdag kom till stånd. Väl är det sant att sa mankallandet af en allmän landtdag (i Lovisa) föreslås i det tänkande angående organiserandet af ett generalguvernörsemb

r Finland, hvilket utarbetades af Sprengtporten jemte krigsmistern Araktschejeff och dåvarande ryske öfverbefälhafvaren i Finnd general Knorring samt af kejsar Alexander i allo godkänt. Och då Sprengtporten sedermera utnämdes till förste ehafvare af generalguvernörsposten, så ligger det antagandet ra till hands, att hans ord vägt mycket vid förslagets uppgörde. Men detta hindrar icke att de deputerade, liksom tidigare männen, genom sitt bestämda uppträdande i väsentlig mån ragit till det gynsamma slutresultatet, medan större medgörhet från deras sida kunnat medverka till att kväfva äfven den ga återstod af konstitutionalism, som 1789 års förenings- och erhetsakt lemnat kvar. En jemförelse med januariutskottet ger härvid nära till hands. Äfven då hade måhända ständer- rättigheter och grundlagarnas stadganden helt och hållet derats, såvida icke protester, snarlika dem som föregingo va- till 1808 års deputation samt den af deputationen sjelf frammade, äfven nu ett halft sekel senare kommit till stånd.

I alla fall synes det som om betydelsen af Sprengtportens tiativ i denna fråga blifvit af hr Yrjö-Koskinen öfverskatt. Redan under 1741—1743 års krig, således långt innan rengtporten börjat sin sorgliga politiska bana, utlofvades i ett nifest af den 18 mars 1742 den ryska kejsarinnans medverkan att Finland skulle blifva ett fritt gränsland mellan Sverige Ryssland. Denna tanke låg i sjelfva verket nära till hands den ryska politiken. Att Sprengtporten sedermera jemte jalamännen under 1788—1789 års krig blef en verksam agior i samma riktning berodde derför måhända just på hans llning i Ryssland och de intryck, han der emottagit. Detta åtminstone alldeles lika möjligt, som att han, på sätt hr Yrjöskinen i sin Oppikirja vill göra troligt, »under sin vistelse i is, hvarest han blef bekant med den store Franklin, hade t det amerikanska frihetskriget till förebild för dylika spetioner beträffande Finland». Då sedermera kort efter uttet af 1808—1809 års krig proklamationer utfärdades, der inarene tillförsäkrades vidmakthållandet af landets lagar samt fordrades att sända lagenligt valda representanter till landti Abo, så var också detta tillvägagående endast ett fullföle af Rysslands tidigare politik beträffande Finland. Dessa lamationer hörde så att säga till krigföringen. Då stämnini landet emellertid icke var så gynsam för saken, som man

förestält sig, försökte man en annan utväg och sammankall deputationen. Men denna plan stötte öfver allt i landet på större motvilja, och man återgick derför till det ursprungliga slaget om landtdags sammankallande och detta så mycket he som landet numera var ockuperadt af den ryska armén och got motstånd icke vidare var att befara.

Landtdagen i Borgå behöfver derför ingalunda stäl sammanhang med Sprengtporten-kulten. Sprengtporten må för öfrigt på en del håll anses såsom ett oupphinneligt tiskt ideal, så synes det dock som om åtminstone vid den punkt, hvarom här varit fråga, generalguvernörsposten fö nom haft långt större intresse och betydelse än någonting a

Vi hafva förutsändt dessa anmärkningar, för att se återkomma till Finlands första landtdag.

E. Schybergson.

Nägeli contra Darwin.

Carl von Nägeli: *Mechanisch-physiologische Theorie der Al mungslehre;* XII + 822 s. 8:o. München und Leipzig 1884, R. Oldenb

I sin år 1809 utgifna Philosophie zoologique säger Lamarck: till en början hafva blott de allra enklaste och sta organismer uppkommit. Småningom hafva derur utve sig allt högre stående samt slutligen de, som stå högst och den mest sammansatta organisation.

Härmed hade han uppdragit konturerna till en verldså ning, så ny, så oväntad, så diametralt motsatt allt hvad ha dogmen om arternas oföränderlighet bundna samtid lärt sig rätt och sant, att hans åsigter möttes af det skarpaste och visaste motstånd, der de ej helt enkelt tegos i hjel. O underligt! Ty sällan har väl en djerfvare hypotes haft fär vis till sitt förfogande. Men Lamarcks idé var ett af dess flöden, som framspringa ur samtidens eget innersta, om ock halft omedvetna behof och som derför äro omöjliga att hä Snart se vi också den af Lamarck gifna lösen upptagas oc öfvertygelsens värma förfäktas af Geoffroy St. Hilaire i de ryktade tvekamp, som inom franska vetenskaps-akademien ut

g mellan honom och Cuvier, den store representanten för det ɔrskande åskådningssättet. Stödd på ett öfverväldigande antal ıder sekler hopade och ensidigt tolkade fakta syntes Cuvier grande utgå ur striden. Men genom Darwins 1859 utgifna bete »Om arternas uppkomst» blef situationen helt och hållet ändrad. Hvad man länge förgäfves sökt: en antaglig orsak : utvecklingen, var funnet, och »det naturliga urvalet» blef n denna stund det ursprungsord, med hvilket descendensteos anhängare trodde sig kunna lösa snart sagdt alla utvecklinıs gåtor.

Enhvar af Finsk tidskrifts läsare känner den väldiga rörelse, hvilken Darwins arbete gaf upphof, och känner att darwinismen at ej blott vetenskapens idkare, utan äfven hela den bildade nänheten öfverallt i verlden i två motsatta läger. För dess ›komst hafva vi visserligen att tacka den praktiske engländas naturen genomträngande skarpblick, men dess spridning i a kretsar har egentligen begynt först sedan den blef hemmald i Tyskland. Mer än en darwinist har vid arbetet för sin ıs utbredande ådagalagt ett nit, som till de vidsträcktaste ›tsar bort sprida en riktig uppfattning af den darwinska teos natur och väsen, och den har på många håll omfattats med entusiasm, som föga skiljer sig från fanatism.

Orsaken till darwinismens framgång ligger deri, att den tre än någon annan teori förklarar denna de organiska vaıernas inbördes blodsförvandtskap, hvilken vetenskapen under ɔrnas lopp blifvit tvungen att antaga. Men det vore förtet att tro det darwinismen med ett slag löst alla utvecklinıs gåtor. Huru stor den kärna af sanning månde vara som ına teori innehåller är naturligtvis för oss, som se den på a håll, vanskligt att afgöra, men det kan dock tagas för afrdt att den äfven i framtiden skall betecknas som ett vätligt steg framåt i uppfattningen af naturen. Att den emelid icke obetingadt antages inom vetenskapen är, såsom redan ydt, bekant, och bland de angrepp, som riktats mot den, är af den berömde botanisten Carl von Nägeli i München sät ett af de mest anmärkningsvärda.

Då idéer sammandrabba, som förfäktats af två bland vetenpens stormän, och anledningen till deras kamp är ett af samns vigtigaste och djupast ingripande spörsmål, så torde en nställning af stridens hufvudpunkter ej sakna intresse. På

efterföljande sidor skola vi i korthet redogöra för den kritik, Nägeli i sitt ofvan citerade arbete underkastat darwinismen.

I.

Om man i största korthet vill återgifva grunddragen af Darwins lära, så kan man måhända lämpligast sammanfatta dem i följande fyra hufvudpunkter.

1:o organismerna variera i olika riktningar;

2:o genom den öfverbefolkning, som eger rum på jorden, uppstår allas strid mot alla: kampen för tillvaron;

3:o genom denna kamp åstadkommes att de i striden bättre utrustade blifva segrare, medan de svagare och sämre utrustade gå under: det naturliga urvalet (selektionen);

4:o i följd af ärftligheten öfverlemna de i striden segrande i allmänhet sina företräden åt sin afkomma.

Af dessa fyra satser är den tredje särskildt anmärkningsvärd, ty det mest karakteristiska för Darwins teori är den stora rol, som deri tilldelats läran om det naturliga urvalet. Låtom oss se på hvilka grunder.

Under hela den långa period i naturvetenskapernas historia, som utmärker sig genom en orubblig tro på arternas oföränderlighet, riktade naturforskarne sin uppmärksamhet nästan uteslutande på de så kallade goda arterna. Att naturen dana talrika varieteter, som i ett eller annat hänseende afvika från de egentliga hufvudarterna, kunde man visserligen ej undgå att lägga märke till, men någon vetenskaplig betydelse erhöllo dessa varieteter ej. Den systematiserande naturforskaren betraktade dem i allmänhet blott som ett nödvändigt ondt, åstadkommande trassel och oreda i systemet. Derför lemnade han vanligtvis de afvikande formerna utan allt afseende.

Men i samma mån tron på arternas konstans började vackla erhöllo varieteterna en städse allt större betydelse. Om den ena arten utvecklat sig ur den andra, så måste väl mellanstadier kunna uppvisas, så resonnerade man, och hvad var väl naturligare, än att uppmärksamheten fängslades af de ända dittills så förbisedda varieteterna. Man insåg nu att sättet för dessas bildande på det närmaste sammanhängde med frågan om arternas uppkomst, och då låg det ju nära till hands att egna om

na till varieteternas bildning ett ingående studium. Lättast
ı bekvämast erbjödo sig för noggranna iakttagelser de djur,
n för praktiska ändamål uppföddes i stor skala, och sålunda
f stallet och dufslaget ett af de förnämsta fält, på hvilka
ırwin med sin vanliga outtröttlighet gjorde rika skördar af rön
h iakttagelser. Dessa voro särskildt riktade på den sedan gam-
ılt af rasuppfödare och hortikultörer kända förfaringsmetoden att
nom konstladt urval åstadkomma nya raser, och den erfaren-
ıt man samlat om tillgången vid dessas uppkomst sammanfat-
de han på följande sätt. Om individerna af en ras variera
h det sexuela umgänget dem emellan fortgår ohämmadt, så
rblifver rasen oförändrad, emedan begynnande nya egenskaper
er gå förlorade vid korsningen; men om deremot de indivi-
r utväljas, som genom en och samma afvikelse skilja sig från
pen, och dessa genom en räcka af generationer få para sig
dast med hvarandra, så blir den afvikande karakteren slutli-
n fixerad och stegras under tidernas lopp allt mer, det vill
ja en ny ras uppstår.

Denna erfarenhet lägger Darwin till grund för sin teori,
t en analog process försiggår i den fria naturen. Blott med
n skilnad, att det urval, genom hvilket mensklig beräkning
h konst på kort tid förmår frambringa en ny ras, i det naturliga
ståndet ersättes af konkurrensen, af kampen för tillvaron.
lividerna af de naturliga varieteterna och arterna förändra
, några i en för dem sjelfva nyttig, andra i en onyttig eller
ıt af skadlig riktning. De förra segra öfver de senare i allas
ig mot alla, och derigenom uppstår ett urval af de bättre or-
niserade. Dessa para sig och öfverflytta sina nyvunna före-
den på de efterkommande generationerna, medan de sämre ut-
tade gå under och sålunda förhindras att genom korsning in-
ka menligt på stammens utveckling. Om kampen för till-
on icke åstadkomme något urval, så skulle korsningen häm-
hvarje utveckling redan i dess början.

II.

Nägelis första angrepp är riktadt mot den analogi, som
win anser råda mellan de *konstgjorda* rasernas och de *i na-
n lefvande* varieteternas uppkomstsätt. Hvad som gäller de

förra får ej utan vidare antagas om de senare. Han medgifver fullkomligt de slutsatser, till hvilka Darwin kommit med afseende på rasernas uppkomst, men han förnekar med bestämdhet att dessa slutsatser finge tillämpas på varieteterna. Ty för att den af Darwin förutsatta analogin mellan raser och varieteter skulle ega rum, fordrades att de senare skulle kunna variera, om ej lika starkt som raserna, så dock i ganska hög grad, eller — ifall detta vilkor ej vore uppfyldt, — så borde dock mer eller mindre närstående varieteter ega förmåga att korsa sig med hvarandra, ty endast sålunda kunde ju dessa nya former uppstå, bland hvilka Darwin låter det naturliga urvalet gynna de bättre utrustade och förgöra de sämre. Men huru förhålla sig varieteterna i naturen?

Redan åren 1840—46 hade Nägeli påbörjat sina studier öfver slägtet *Hieracium*, hvilka sedermera skulle leda till så öfverraskande och epokgörande resultat. Då frågan om arternas uppkomst genom Darwin blifvit en fråga för dagen, återupptog Nägeli 1864 de nämda studierna, nu med särskild hänsyn till alla de omständigheter, som på ett eller annat sätt stå i samband med varieteternas uppkomst. Ett lämpligare fält för dylika undersökningar hade ej gerna kunnat uttänkas än Hieraciernas slägte, hvilket genom sin oerhörda rikedom på former och varieteter länge utgjort de systematiserande botanisternas förtviflan. Att införa ordning i detta kaos föreföll så mycket svårare, som den åsigten varit allmänt utbredd, att snart sagdt hvarje varietet under förändrade yttre förhållanden kunde gifva upphof åt nya räckor af former. Under åren 1864—76 tillbragte Nägeli sina sommarferier i mellersta och södra Europas bergstrakter, uteslutande sysselsatt med att insamla och göra iakttagelser öfver *Hieracia*. Som ett bevis på i hvilken utsträckning detta arbete bedrefs, må här anföras att i den botaniska trädgården i München, der Nägeli är professor, för närvarande odlas 2,500 nummer af detta enda slägte och att sammanräknadt mer än 4,400 nummer odlats deraf i München. Under flere år hafva de noggrannaste anteckningar blifvit förda öfver hvarenda en af dem.

Jag har omtalat dessa kulturförsök, emedan de ledt till resultat, som stå i skarp kontrast till de gängse åsigterna om varieteternas förmåga att förändra sig. Omplanterar man en liten alpform i trädgårdsjord, blir den redan under första året stor, starkt förgrenad och riktblommande, och detta utseende bibehål-

ler den oförändradt ända tills man förflyttar den i dess normala förhållanden, då den återtager sin ursprungliga anspråkslöshet. Men alla dessa af ståndorts- och näringsförhållanden beroende förändringar äro, väl att märka, af en alldeles underordnad betydelse; den öfvade iakttagaren igenfinner ständigt en kärna af oföränderliga ärftliga karakterer, hvilka just göra denna form till hvad den är.

Men att en nästan oändlig formrikedom kan råda vid sidan af stor oföränderlighet framgår deraf, att en enda afdelning af slägtet *Hieracium* för närvarande eger 2,800 noggrant studerade varieteter, af hvilka enhvar måste anses för fullkomligt konstant. Ett af de »variablaste» bland alla slägten är således bevisligen icke variabelt i den bemärkelse, att dess former skulle förvandlas den ena i den andra, utan blott genom sin rikedom på hvarandra närstående, men likväl fullkomligt sjelfständiga former.

Genom sina undersökningar har Nägeli kommit till det ytterst vigtiga resultatet, att morfologiska, fysiologiska och biologiska egenskaper icke förändrats hos växter, som under ofantligt långa perioder lefvat under abnorma förhållanden. De förmå visserligen ofta inrätta sig efter omständigheterna, men så snart de afvikande förhållandena upphöra, återtaga växterna sin ursprungliga gestalt och de ärftliga karaktererna äro i minsta detalj de samma som förut.

Vi hafva redan som bevis härpå omtalat alpformerna af slägtet *Hieracium*. Nägeli erinrar vidare om att flere växter, som vid slutet af istiden vandrat dels upp till Alperna, dels till den höga norden, ännu i dag äro fullkomligt lika på begge dessa ställen; att en mängd arter vid samma tidpunkt invandrat till Tyskland österifrån och dock fortfarande äro oförändrade; att mycket nära beslägtade varieteter sedan isperioden lefvat under de mest olikartade yttre förhållanden och likväl ej i högre grad afvika från hvarandra nu än då. I sammanhang härmed kunde äfven de växter omnämnas, hvilka under den historiska tiden gjort långa vandringar, utan att i någon mån förändras. Om bestämda yttre orsaker i allmänhet pläga åstadkomma ärftliga förändringar, hvarför hafva de ej gjort det i alla dessa fall?

Hvad som ofvan sagts om *Hieracium*-formernas oföränderlighet synes således finna sin tillämpning på de mest olikartade slägten inom växtriket, och Nägeli drager af allt detta den slutsatsen, att någon föränderlighet, likartad med den kulturraserna

visa, alls ej förefinnes hos de i naturen vildt växande varieteterna.

Men måhända äro de nya former, af hvilka Darwin låter det naturliga urvalet behålla de bättre och förgöra de sämre, af hybrid natur; måhända visa varieteterna en liknande lätthet att korsa sig med hvarandra, som den vi dagligen se hos raserna. Låtom oss antaga att tvenne varieteter i lika individantal lefva tillsamman och att befruktningen med samma lätthet försiggår mellan individer af dessa två varieteter, som inom hvardera af dem. Hvad blir följden? En vädjan till sannolikhets-kalkylen ger oss svaret, att bastardernas antal redan i första generationen är 2 gånger, i den andra 14 och i den tredje 254 gånger så stort, som antalet oförändrade individer af den ena eller andra varieteten. Med ett ord, hybridernas antal växer i en alldeles ofantlig proportion. Erfarenheten åter gifver vid handen huru motvilligt varieteterna förhålla sig gent emot kroaseringen, ty i naturen utgöra hybriderna ett försvinnande fåtal i jemförelse med de renblodiga individerna. Samma resultat framgick äfven af de i München anstälda odlingsförsöken. Medan raser, som lefde i hvarandras närhet, gåfvo upphof åt en städse växande mängd hybrida afkomlingar, så visade de ur den fria naturen inflyttade varieteterna ett rakt motsatt förhållande.

Denna hybridernas sällsynta förekomst i naturen är ett faktum af stor betydelse, ty det bevisar att könsumgänge mellan olika varieteter endast sällan försiggår. Men den vigtigaste omständigheten består emellertid ej i kroaseringens sällsynthet, utan deri att verkan af den hastigt aftager och nästan upphör i och med uppkomsten af de första hybrida produkterna. Deraf kunna vi nämligen draga den slutsats, att mängden af blod, för att uttrycka oss zoologiskt, som i verkligheten öfvergår från en i naturen lefvande art eller varietet i en annan, är alldeles för obetydlig för att åstadkomma någon som helst bestående förändring i organismernas ärftliga karakterer. På sin höjd kan någon gång ett slumrande anlag genom det främmande blodet väckas till lif. Detta vill med andra ord säga att arter och varieteter, under de i naturen rådande förhållandena, fortlefva genom ofantliga tidrymder utan att i nämnvärd mån inverka förändrande på hvarandra.

III.

Det förefaller ju så naturligt och sannnolikt att de med yttigare egenskaper utrustade individerna skola undantränga e öfriga och att sålunda detta naturliga urval åstadkommes, i ıvilket Darwin söker orsaken till utvecklingen, till framåtskriландet, men enligt Nägeli kan något naturligt urval lika litet ıppstå af de svagare individernas undanträngande genom de tarkare, som på något annat af selektionsteorins förkämpar an;ifvet sätt.

Ett exempel torde lättast åskådliggöra huru Darwins selekionsteori och Nägelis «mekaniskt-fysiologiska» teori förklara ıppkomsten af nya organ eller egenskaper. Som bekant äro de dislande djuren ofta utrustade med horn. Huru hafva dessa ıppstått? Selektionsteorin besvarar frågan sålunda. Idislarenas örfäder saknade horn. De varierade i en mängd riktningar, ch hos några visade sig variationerna i form af små hornartade :nölar i pannan. Dessa egnade sig lika väl till anfalls- som örsvarsvapen och gjorde sina egare i kampen för tillvaron afjordt öfverlägsna dessas icke behornade likar. De förra blefvo ıerrar på täppan, de senare gingo under. Bland de segrande ortfor emellertid varierandet lika väl som kampen för tillvaron, ch de som råkat få längre och starkare horn-knölar än de öfiga blefvo nu i sin tur segrare, och så undan för undan, till less hornen nått den kolossala storlek, de visa hos en del arter.

Af Nägelis teori besvaras åter samma fråga på följande ätt. Idislarenas icke behornade förfäder stridde genom att stöta ned hufvudena mot hvarandra, emedan de icke egde några speiela anfalls- eller försvarsvapen. Härigenom uppstod en mekaisk retning, och i denna retning hafva vi att söka orsaken till ornens uppkomst. Denna orsak må hafva varit aldrig så svag :h obetydlig, dess verkan fortgick oafbrutet under otaliga på varandra följande generationer, och emedan den icke inskränkte g till ett eller annat djur, utan arbetade likformigt hos alla ll stammen hörande individer, så kunde den ej heller gå förrad genom korsning.

Både Darwin och Nägeli äro ense om att vid en viss tidınkt hornen först uppträdde som små nybildningar. Om orsa'n härtill säger Darwin ingenting. För honom är det nog att

de uppkommo, och engång anlagda, utbildades de såsom nyttiga organ genom det naturliga urvalet. De tillfälliga variationerna och det naturliga urvalet tillfredsställa icke Nägeli. Om obestämda yttre inflytelser, såsom Darwin säger, förorsakat uppkomsten af en mängd variationer eller organ, så borde vi kunna iakttaga begynnande organ öfverallt, der en möjlighet finnes för deras existens. Men så är icke fallet. I stället för tillfälliga variationer söker Nägeli lagbundna yttre orsaker, som hafva sin alldeles bestämda inverkan på organen. Denna uppfattning är ännu förenlig med Darwins selektionsteori, då väl ingen anhängare af denna vill bestrida att variationerna hafva en naturlig orsak. Men sjelfva hufvudpunkten i Darwins lära, det naturliga urvalet, kan Nägeli icke antaga. Han betviflar, för att hålla oss till samma exempel som nyss, att nötkreaturens horn under 1000 på hvarandra följande generationer hunnit antaga sin nuvarande storlek, och deri gifva honom väl rätt af darwinisterne, som i allmänhet antaga att förändringarna skett ofantligt långsamt. I hvarje händelse skulle de svårligen under de första 50 generationerna erbjuda någon som helst nytta, och likväl är det just i den nytta de medföra, som Darwin söker orsaken till deras utveckling. Om något urval kan det således ej på detta stadium blifva fråga, och den hos några få djur begynnande hornbildningen måste städse förstöras genom kroasering. I stället för det naturliga urvalet sätter Nägeli derför fortvaron af samma yttre retning, som först framkallat förändringen. Teoretiskt taget behöfde, enligt denna åsigt, intet enda djur gå under för att stammen skulle erhålla en praktfull hornkrona.

Nägelis hufvudargument mot det naturliga urvalet är sålunda det, att en begynnande förändring i sin början under långa tider icke kan medföra någon nytta och således ej heller undantränga öfriga uppkomna förändringar. Korsningen utgör ett obevekligt hinder härför. Med andra ord: det naturliga urval, som är kärnan i darwinismen, kan alls ej uppkomma genom de förändrade individernas seger öfver de icke-förändrade.

Men måhända kan det uppstå på den andra af Darwin angifna vägen, det vill säga genom migration, hvarmed förstås att de individer, som undergått en och samma nyttiga förändring, skiljas från umgänget med sina icke förändrade stamförvandter

ı sålunda hindras att genom korsning med dessa förlora sina vunna egenskaper. För att en ny varietet emellertid skall pstå, är det ej nog med att några i en viss riktning förändle individer emigrera. Bland dessa måste sedan samma fördring ånyo inträda gång på gång och städse vara åtföljd af ny utvandring. Nu antager man visserligen att variationer, m engång uppstått, med lätthet fortfara i följd af inre orsaker h utveckla sig i sin bestämda riktning, men detta antagande åter ett af de många fall, i hvilka man med orätt tillskrifvit de naturen uppkomna varieteterna samma egenskaper som de på nstlad väg frambragta raserna, och derför få vi söka orsaken l förändringarnas fortgång endast i fortgången af de allmänna re inflytelser, hvilka betingat deras uppkomst. Då nu seleknsteorin antager att af en mängd individer, hvilka bena sig under likartade yttre förhållanden, blott ett fåtal vara i en viss riktning, så måste vi tillika antaga att det är last en viss bestämd och sällan inträffande kombination af re naturförhållanden, som förmår åstadkomma variationen. h emellertid måste denna bestämda och sällan förverkligade nbination inträffa gång på gång och dertill ännu, såsom rea nämdes, städse åtföljas af en ny emigration, för att en ny ietet eller art skall kunna uppstå. Sannolikheten för att så ılle ske är alldeles försvinnande liten, såsom Nägeli visat. rtill kommer svårigheten att inse hvarför just de i en viss tning förändrade individerna under otaliga på hvarandra följde generationer skulle visa en så utpreglad lust att utvandra. länge man ej kan uppvisa ett spår af nödvändigt fysiologiskt nmanhang mellan variationen och migrationen, måste hela grationsteorin anses fullkomligt ohållbar, och något naturt urval kan ej heller på denna väg hafva uppıtt.

IV.

De återstående punkterna i Nägelis kritik vill jag endast orthet vidröra, emedan de icke kunna göra anspråk på samma nänna intresse, som de föregående, om de ock i bevisförins kedja äro länkar af stor betydelse.

Ju nyttigare en egenskap är för växten eller djuret, desto igare bör den enligt selektionsteorin vinna konstans, desto

lättare bör den undantränga öfriga medtäflare. Deremot kan en egenskap, som icke erbjuder sin egare någon nytta, alls ej vinna bestånd.

Men om detta verkligen vore fallet, huru skall man då förklara att just de karakterer, som visa sig vara de allra beständigaste, äro sådana morfologiska organisations karakterer, som i kampen för tillvaron icke kunna vara till någon nytta, under det att afpassningskarakterer, hvilkas nytta ligger i öppen dag, visa en långt mindre grad af permanens. Darwin försöker visserligen bemöta denna invändning, men att han likväl sjelf är öfvertygad om, att det gifves morfologiska egenskaper, som städse, äfven vid sin uppkomst, varit utan någon nytta, framgår deraf att han uppställer en förklaring för dylika fall. Han antager nämligen att vissa indifferenta egenskaper vunnit bestånd genom korsning och ej genom naturligt urval. Men om denna förklaring verkligen hade skäl för sig, så skulle den ju vända upp och ned på hela selektionsteorin, ty om vissa förändringar blifvit konstanta genom korsning, utan bistånd af naturligt urval, hvarför skulle ej alla andra blifva det? Om en indifferent karakter ej kan hindras genom korsning att utbilda och blifva bestående, så borde ju lika väl de nyttiga egenskaperna utan någon vidare medverkan utbilda sig i trots af korsningen.

En annan svag punkt i Darwins lära finner Nägeli i dess förhållande till de allmänt erkända fakta att såväl växt- som djur-rikena äro sammansatta af uppstigande serier, hvilka divergera och förgrena sig, samt att det gifves stora luckor såväl i de enskilda serierna, som genom bristen på hela förgreningssystem. Med uppstigande serier förstår man naturligtvis sådana, som fortskrida från enklare till högre och mera komplicerade organisationsformer. Nu antager Darwin visserligen i likhet med Nägeli att det icke gifves nedstigande serier och att en art således icke kan öfvergå i den stam-art, ur hvilken den uppstått, lika litet som i någon annan lägre stående art. Men för dessa antaganden, hvilka bekräftas af all erfarenhet, förmår darwinismen icke blott icke angifva några orsaker; den befinner sig tvärtom i direkt strid med dem. Ty om organismernas förändringar ske, såsom Darwin antager, i följd af obestämda yttre inflytelser och om förändringens riktning bestämmes af nyttan, så måste organismerna under alla förhållanden sträfva att antaga just de

former och funktioner, som äro fördelaktigast för dem. Hvad skulle således hindra en art att från ett senare utvecklings-historiskt stadium återvända till ett tidigare, eller att småningom alltmer närma sig en närstående art och slutligen alldeles sammanfalla lermed. Men om arternas utveckling lika väl kunde leda tillaka och åt sidan som rakt framåt, så borde, jemte de uppstiande divergerande serierna, äfven alla möjliga dels konvergeande, dels i hvarandra hoplöpande sidoserier kunna uppvisas. åväl växt- som djurrikets stamtafla borde alltså icke visa sig ir oss under formen af ett rikt förgrenadt träd, utan närmast ga likhet med ett finmaskigt nät. Som bekant är detta ej falt, men säkert är att, om man kunde uppvisa konvergerande ch anastomoserande serier, dessa af selektionsteorins anhängare kulle framhållas såsom de vackraste bevis för sanningen af deas teoretiska förutsättningar.

Nägelis sista angrepp är riktadt mot Darwins åsigt att äxternas och djurens afpassning och organisation är högre drifan i stora och sammanhängande land, än i små och isolerade. denna åsigt, som med nödvändighet framgår ur selektionsteorin, anser Darwin bevisas deraf att talrika organismer från det stora aropeiskt-asiatiska fastlandet för närvarande hålla på att intänga i den lilla australiska kontinenten, undanträngande dess gna innevånare, och att samma fenomen försiggår på flere öar, vilket talar för att innevånarnes afpassning i de stora kontinenterna Europa-Asien och Amerika måste vara mycket högt äfven.

Enligt selektionsteorin spela naturligtvis klimatiska och äringsförhållanden en vigtig rol vid afpassningen, ty det är ju ed hänsyn till dem, som hvarje art antages hafva modifierat g så, att den lyckas bestå i striden med sina konkurrenter. Låtn oss nu antaga att en främmande art invandrar från ett afgset land. Den har under årtusenden afpassat sig efter helt ndra förhållanden. Den har vant sig vid helt andra växter h djur, vid ett annat klimat, vid en annan jordmån. Hela dess passning i enlighet med förhållandena i det forna hemlandet till ringa nytta på dess nya boningsplats, ja den bör stundom ra rent af skadlig. Hvad vore då naturligare, än att främlinn under så ogynsamma förhållanden alls ej kunde tillkämpa en plats ibland landets egna innevånare, hvilka haft god tid inrätta sig i enlighet med hemlandets naturförhållanden? Om

så vore fallet, om någon naturalisation ej förekomme, så skulle selektionsteorins försvarare säkert anföra just denna omständighet såsom stöd för sin lära. Nu är det emellertid allmänt bekant att inflyttningar försiggå i stor skala. Europeiska växter och djur hafva efter Amerikas upptäckande vunnit fullständig medborgarrätt i den amerikanska floran och faunan. Amerikanska växter, som alltsedan Nya verldens losslitning från den gamla haft tid att afpassa sig enligt amerikanska förhållanden, hafva händelsevis öfverförts till Europa och der fullkomligt naturaliserats. Som ett märkvärdigt exempel härpå kan den amerikanska *Erigeron canadensis* anföras, och särskild uppmärksamhet förtjenar denna växt derigenom, att den »afpassat» sig efter europeiska förhållanden, utan att i minsta mån förändra sig. Genom denna och andra likartade observationer kunde man lätt ledas till tvifvel huruvida någon ömsesidig afpassning alls eger rum, och Nägeli försäkrar, såsom redan framhållits, att en sådan icke uppstått under den oerhördt långa period, som förflutit alltsedan istiden, eller att den åtminstone ej sträckt sig till några för oss synliga egenskaper.

Då Darwin förklarar den talrika inflyttningen af främmande organismer till Australien och en mängd öar genom antagandet att innevånarne i större länder vore mera egnade för konkurrens än i de mindre, så tillskrifver han med orätt ett speciellt begrepp allmän giltighet. Det kan ju icke nekas att till exempel en handelsresande, som studerat köpslåendets konst under stora och invecklade förhållanden, har all utsigt att besegra sina kolleger i ett halfbarbariskt land. Men detta exempel, som kan gälla för de högre djuren, hos hvilka »afpassningen» till stor del består i öfning och erfarenhet, kan ej tillämpas på materiella och rent kroppsliga afpassningar. Dessa erbjuda icke någon nytta i kampen för tillvaron, annat än i de bestämda förhållanden som de hafva att tacka för sin uppkomst. Under förändrade omständigheter äro de antingen obehöfliga eller rent af till hinder. En växt har till exempel visat sig i besittning af en ovanlig förmåga att afpassa sig efter förhållandena i ett tort land med rikt solsken, med varma somrar och kalla vintrar. Hvilken nytta kan den väl draga af sin afpassning, om den förflyttas till ett främmande land med fuktigt klimat och temligen likartad temperatur året om, der talrika växter lefva, som äro endast afpassade för ett sådant klimat? Om en art i urtiden vandrat

dels till Asien, dels till Australien och på hvardera stället afpassat sig efter landets beskaffenhet, så skulle enligt Darwins åsigt den asiatiska formen, om den förflyttades till Nya Holland, undantränga den nyholländska, emedan den förra lefvat på en mycket större kontinent och alltså fått försvara sin existens under mycket mer storartade förhållanden. Men all sannolikhet talar emellertid för att så icke skulle ske, utan att tvärtom den australiska formen utginge som segrare ur täflan.

Alla dessa betraktelser gälla endast för det fall, att en ömsesidig afpassning, sådan som Darwin antager, verkligen förefunnes. På grunder, som redan anförts, förnekar Nägeli dess existens, och naturalisationens möjlighet förklarar han i enlighet med sin teori sålunda, att det i hvarje lands flora och fauna, huru rika dessa än må vara, städse finnes luckor och att det i hvarje land gifves lokaliteter, som genom sina naturförhållandens egendomlighet icke blifvit upptagna af de inhemska djuren eller växterna. Om nu en främling, som lämpar sig derför, inträder i någon af dessa luckor, så naturaliserar han sig utan möda. Den omständigheten, att invandringar ske oftare och lättare till öar än till kontinenter, förklaras åter sålunda, att öarnes flora och fauna i allmänhet är fattig på arter och luckorna således der talrikare än på fastlandet.

V.

Vi hafva i det föregående sett på hvilka grunder Nägeli anser att darwinismen icke tillfredsställande förklarar framåtskridandet inom den organiska verlden. Låtom oss slutligen kasta en jemförande blick på de rivaliserande teoriernas allmänna betydelse och deras förhållande till det naturvetenskapliga åskådningssättet i öfrigt.

Med eftertryck framhåller Nägeli att den naturliga härstamningsläran kan vetenskapligt bevisas lika litet genom den ena, som genom den andra teorin. Beviset för den hafva vi att söka endast och allenast i kausalitetslagens allmängiltighet. Likasom undulationsteorin alls ej bevisar ljusets fortplantning, utan blott visar huru man kan tänka sig tillgången dervid, likaså tjena Darwins såväl som Nägelis teorier blott till att visa huru deras upphofsmän tänkt sig härstamningens mekanik. Mot denna enkla

sanning syndar man tyvärr alltför ofta, och den som får sitta emellan, är den naturliga härstamningsläran, ty vore det bevisadt att denna är beroende af den ena eller andra teorin, så stode den på mer eller mindre svaga fötter. Lyckligtvis består den, om än aldrig så många ohållbara teorier ramla.

Skilnaden mellan Darwins och Nägelis åskådningssätt kan i dess allmännaste form angifvas sålunda. Enligt selektionsteorin frambringa obestämda och icke analyserbara orsaker (yttre inflytelser) hos de skilda individerna obestämda och icke analyserbara verkningar (individuela förändringar), af hvilka sedermera några, de nyttigaste, vinna bestånd genom att förläna sina egare seger i kampen för tillvaron. Enligt Nägelis teori hafva åter vissa bestämda och delvis redan kända orsaker till omedelbar påföljd vissa bestämda verkningar: organismernas morfologiska och fysiologiska karakterer.

En viss bestämd egenskap uppkommer enligt selektionsteorin blott genom elimination af en mängd obestämda egenskaper. Eliminationen är här hufvudsak. Allt som uppstått föreden är likgiltigt, förutsatt blott att deribland befinner sig äfven den nyttiga förändringen. Hvad åter orsakerna till variationerna beträffar, så nöjer sig teorin med det allmänna antagandet, att de bestå i klimatiska och näringsinflytelser. Hon sysselsätter sig i detalj med undanträngningen och afpassningen, men visar sig temligen ofruktbar för utforskandet af orsakerna och deras verkningssätt, alltså just för det, som öfverallt i den exakta naturvetenskapen anses som hufvudsak.

Enligt selektionsteorin är vidare den bestående organiska verlden intet annat än *ett* fall ibland en otalig mängd tillfälligheter, af hvilka många, kanske alla blifvit försökta och befunna otjenliga, med undantag af denna ena. Om de yttre förhållandena hade kombinerat sig annorlunda, om de klimatiska förändringarna hade tagit ett annat förlopp, om organismerna vid sina vandringar följt andra vägar, så skulle förändringarna inom individerna och särskildt undanträngningen och urvalet gestaltat sig helt annorlunda än som skett. Men det naturvetenskapliga medvetandet, säger Nägeli, är föga tillfredsställdt af det antagande, att tillfälligheten skulle spela hufvudrolen äfven i den organiska naturens högsta regioner och vid uppkomsten af dess komfullaste inrättningar. Nägelis mekaniskt-fysiologiska teori låter organismernas byggnad och funktion i hufvudsak framgå som en nöd-

vändig följd af de substansen inneboende krafterna och gör dem således oafhängiga af yttre tillfälligheter. Äfven om de klimatiska förändringarna och organismernas vandringar i tidigare geologiska perioder gestaltat sig annorlunda, så skulle organisationsgraderna likväl blifvit just sådana de nu äro och äfven afpassningsfenomenen vore i det närmaste likartade. Genom denna teori blifva växterna och djuren öfverensstämmande med andra individuela gestaltningar hos materien, i synnerhet med kristallen, hvars byggnad likaledes i allt väsentligt beror på den kristalliserande substansens inneboende krafter och endast i biomständigheter rättar sig efter yttre förhållanden. Då Nägeli sålunda låter organismernas egenskaper framgå af bestämda orsaker, så uppställer han för forskningen ett klart mål, som kan uppnås på exakt väg. Han fordrar att forskningen skall för bekanta och bestämda fenomen uppvisa dessas obekanta, men bestämda orsaker.

Selektionsteorins antagande, att af tillfälliga och obestämda förändringar endast de bästa vinna bestånd, uppammar helt naturligt den öfvertygelse, att hvarje organ, hvarje fenomen är pröfvadt i afseende på sin nytta. I full öfverensstämmelse härmed går den darwinska skolans forskning i främsta rummet ut på att uppvisa det nyttiga i hvarje organisk inrättning. Inom vissa gränser är denna sträfvan naturligtvis berättigad, men huru ofta öfverskridas ej dessa gränser. Verkningarna af ett fenomen äro nämligen mer eller mindre omedelbara och till antalet obestämda, emedan det kan utöfva inflytande på en otalig mängd efterföljande fenomen. Men af alla dessa inflytelser ega endast de ett omedelbart vetenskapligt intresse, hvilka i orsakernas och verkningarnas kedja följa direkt på hvarandra. De öfriga intressera företrädesvis endast i praktiskt hänseende. Så till exempel inser en hvar huru obehagligt det vore, om regndropparna egde formen af synålar, men ingen forskare torde likväl numera påstå att regndropparna äro sferiska, på det de ej må skada oss. Hvad vetenskapen har att uppdaga är orsakerna till att vattendroppar äro just sådana, som erfarenheten visar oss dem, men vill hon till hvarje pris uppvisa nyttan i fenomenen, så ligger faran nära till hands, att hon blir endast ett manér. Det fordras ju ej mycket skarpsinne till att i en företeelse spåra en verklig eller inbillad nytta, men hvartill tjenar detta, om vi måste medgifva

att företeelsen erbjudit minst lika stor eller kanske större nytta, om den förhållit sig på ett helt annat sätt?

Man måste öfver hufvud taget nöja sig med att tingen i den organiska verlden, likasom i den oorganiska naturen, äro sådana erfarenheten visar oss dem, emedan vissa bestämda föregående orsaker gjort dem sådana. Den oorganiska naturen betraktas af vetenskapen både i stort och smått som ett system af krafter och rörelser, hvilka intagit ett jemvigtsläge i förhållande till hvarandra; der detta jemvigtsläge rubbas, der sträfva krafterna att på nytt komma i jemvigt. På fullkomligt samma sätt bör den organiska naturen såväl i det hela, som i alla sina detaljer uppfattas som ett likartadt, om än mycket mera kompliceradt system af krafter och rörelser, och den fylogenetiska vetenskapens uppgift är i främsta rummet att uppvisa orsakerna till att jemvigten i systemet rubbats och dermed äfven orsakerna till de oafbrutet inträdande förändringarna.

R. Boldt.

Svenska akademiens stiftande.

Bland Gustaf III:s åtgärder till vitterhetens fromma torde Svenska akademien kunna betecknas som den, hvilken verkat stadigast och framgångsrikast. Tanken på en sådan anstalt, ehuru icke så originel, då hon är en efterbildning af Académie française, vittnar likväl kanske mer än någonting annat om hans fosterländska sinnelag. Den är ock, för allt hvad man vet, Gustafs egen och upprann hos honom törhända redan då han som kronprins i Paris bivistade franska akademiens samkväm. I alla fall synes han hafva hyst den förr än han begynte rådgöra om saken med Rosenstein och Schröderheim. Det var under en resa till Upsala, då han tillbragte några dagar på Ekolssund i början af mars 1786, som konungen lade hand vid verket. Schröderheim, som omnämner detta, fick till uppdrag att skrifva ut stadgarne. Man kunde anse den 20 mars som akademiens rätta stiftelsedag, då det var denna dag konungen i rådet tillkännagaf sitt beslut att «till språkets uppodlande och smakens stadgande» inrätta en akademi af aderton ledamöter. Sjelf hade han emellertid bestämt den 5 april till den dag, då de ledamöter, han utkorat och kallat, borde göra sitt inträde och akademien sålunda träda i verksamhet. En sägen vill veta att Gustaf bestämt fåtöljernas antal till aderton, emedan denna nummer föreföll honom klangfull; i jemförelse med fyratio ledamöter i franska akademien och i betraktande af en fåtalig nations tillgång på vittra snillen, kunde antalet snarare anses för högt än för lågt.

Öppnandet beskrifver Ljunggren i »Svenska vitterhetens häfder», del III h. 1.[1]) på följande sätt: »Den 5 april kl. 6 e. m. begaf sig konungen med svit till stora börssalen, der en talrik samling åhörare infunnit sig, tog plats vid det, på en skrankomgifven estrad uppstälda akademiska bordet,

[1]) Det är ur denna uttömmande framställning af akademiens första decennier vi hemtat mesta delen af ofvanstående uppsats, som är afsedd att i allmännare åtanke kalla det nu infallande hundraårsminnet.

under det ledamöterne fördelade sig på hvardera sidan af skranket, och lät genom statssekreteraren Carlsson uppläsa instiftelsebrefvet, genom hvilket konungen tillkännagaf att han beslutat »upprätta ett samhälle eller en akademi endast för svenska språket, den vi velat helga åt de ädlaste af alla tidsfördrif, *vältaligheten* och *skaldekonsten,* att under uppodlande och stadgande af svenska språket, utsprida och upphöja äran och minnet samt sjunga de store mäns lof, som dels styrt, dels tjent och frälsat fäderneslandet, och dermed på engång utvidga svenska namnets och språkets ära.»

Derpå tog konungen sjelf till orda för att närmare utlägga ändamålet med den nya institutionen samt ange grunderna för dess sammansättning. Den skulle bestå af tre slags ledamöter, skalder och vitterhetsidkare, vidare de som odla vetenskaper, hvilka med vitterheten hafva beröring, samt slutligen höga embetsmän. Han vände sig derefter till enhvar af de tretton, han sjelf kallat, och angifvande i en kort karakteristik deras förtjenster, framstälde han sålunda skälen för sitt val. Han slutade sin harang med den ädla tanken: »jag har uppfylt min pligt, det är åt er att fullgöra eder; och då I ären så mycket uppmärksamme på det framfarna, lären I visst ej glömma efterverlden; och denna ständiga påminnelse gör eder säkert värde dess aktning.» Så skickligt skall konungen dervid lagt sina ord, att, såsom Kellgren intygar i ett förtroligt bref till Rudbeck, »enhvar af dem var nöjdast med den kompliment han sjelf fick.» För sin del ville Kellgren visst icke byta bort det loford han fick med anledning af »Gustaf Wasa».

Sedan stadgarne blifvit upplästa, tolkades akademiens erkänsla emot konungen af riksrådet A. J. von Höpken, till ålder och anseende den främste bland de af konungen utkorade, som voro närvarande, och åt hvilken han nu äfven anvisade n:o 1 bland stolarne; de öfrige intogo sina platser efter lottning; till ständig sekreterare hade Gustaf utsett Rosenstein. Dermed hade konungen fullgjort sin anpart i akten och drog sig tillbaka till sin med galler försedda läktare. Akten afslutades sålunda, att ledamöterna höllo hvar sitt korta inträdestal, hvilka af sekreteraren besvarades. I sitt tal påminte Gyllenborg om Creutz, som de så nyligen hade förlorat, och lockade dermed tårar i allas ögon, säger Kellgren.

Mot Gustafs val af ledamöter torde ingen särdeles gran-

ad anmärkning kunna göras, om man tar hänsyn till den uttakade planen för sammansättningen. Riksrådet v. Höpken, n af vetenskapsakademiens stiftare, var en skriftställare och ilare af rang, och riksrådet C. F. Scheffer, konungens förre guernör, åt hvilken lotten gaf den andra platsen, godtgjorde ill fullo konungens mening att de höge herrarne icke blott kulle sprida glans öfver anstalten, utan ock att de i den valda och na språkbehandling, deras maktpåliggande värf vant dem vid, gde giltiga anspråk på utmärkelsen af en plats i akademien. Iindre känd för efterverlden i detta hänseende är riksrådet refve v. Hermansson, som tilldelades stolen n:o 5. Om biskop ohan Wingård, som fick den nästföljande nummern, kan eftererlden svårligen döma, emedan ingenting nämnvärdt af hans örfattarskap bevarats, men samtiden synes varit ense om att nse honom som Sveriges yppersta andliga vältalare i tiden öre Lehnberg. Om Gustaf Wasas och Erik XIV:s lefnadsecknare, den gamle hedervärde representanten för historiograin och vitterheten på Dalins tid, biskop Olof Celsius, som ick n:o 3, och Kellgren på n:o 4, Oxenstjerna på n:o 8, Adlerbeth på n:o 9, historiografen och språkkännaren af Botin å n:o 10, Rosenstein på n:o 11, Schröderheim på n:o 12 och Gyllenborg på n:o 13 kan väl vara blott en mening nu, som let var då.

Återstår riksrådet grefve Axel v. Fersen, hvilken intog len sjunde fåtöljen. Vittra förtjenster kunde väl samtiden, om icke kände hans memoarer, knapt tillerkänna honom större in v. Hermanssons, men hans ställning som den mäktigaste och sjelfständigaste af frihetstidens partichefer gjorde det lättörklarligt att Gustaf ville fästa hans namn och anseende vid in institution. Men han var den ende af de utkorade, som kommit motvilligt. Hans bana hade varit krigarens, skrifver han i sina anteckningar, hans hela intresse låg i statsärenden, han var statsman eller åtminstone politiker, och vitterleken liksom det öfriga lekandet vid Gustafs hof tilltalade honom icke. Det kommer som en kylig fläkt i all den värma, som eljes kännes vid akademiens stiftande, när den gamle frondören beskrifver öppnandet. »Konungen höll vid detta tillfälle ett mycket långt tal, deri han genomgick de vigtigaste tilldragelser under in regering, som just ej var på sin plats vid detta tillfälle, men som bidrog att fängsla åhörarnes beundran och lemna gunst-

betygelser.» Sedan han erinrat om Sveriges tre universitet och de många akademierna i Stockholm, tillägger han: »Sverige har aldrig varit så rikt på akademier och så fattigt på bildade män.»

Missnöjet, som så oväntadt yppade sig vid den pågående riksdagen, hade sålunda fått jemväl en plats i den nya anstalten. Af brist på lämpliga personer skedde det i alla fall icke. Ljunggren anmärker att Ehrensvärd, sjelfva konstfilosofen, blef af Gustaf förbigången. Man har icke heller kunnat ange någon orsak hvarför han ej blef ihågkommen ens då, när de utsedda tretton gingo att, i enlighet med stadgarne, välja och till konungens bekräftelse framställa personer för de återstående fem platserna. Deras val, som skedde sedan konungens önskningar blifvit sonderade, föll på Armfelt, prosten Nordin och Leopold, men innan ännu de båda sista fåtöljerna blifvit fylda, hade akademien redan att besätta en ledig vorden, då grefve Scheffer hösten 1786 bortgick ur tiden. Till hans efterträdare valdes förre Abo-docenten A. N. Clewberg, snart derpå adlad Edelcrantz, hvilken ådragit sig Gustafs uppmärksamhet genom ett sorgekväde öfver Lovisa Ulrika, blifvit kallad till Stockholm och satt till direktör för teatern samt nu med anledning af akademiens stiftelse skrifvit ett mycket beundradt »ode till svenska folket.» Hans inträde erinrar om att hans och Kellgrens handledare i vitterheten, Henrik Gabriel Porthan, häfdaforskaren och själen i den literära bildningen för en tredjedel af riket, måhända snarare förtjent att ihågkommas. Det låg i sakens natur att Porthans epokgörande betydelse för Finlands odling icke kunde vara allmännare insedd och erkänd i Stockholm, men för Kellgren och Clewberg borde den icke varit obekant. Sitt fulla erkännande fick i alla fall Porthan senare, när akademien lät slå minnespenningen och Franzén skref minnesteckningen öfver honom. Nu erhöllo rektor Murberg och kanslisten Sjöberg de båda återstående platserna, hvilka val väl måste anses beteckna att tillgången på vitterhetsidkare, lämpliga till akademici, var uttömd.

I.

»Akademiens yppersta och angelägnaste göromål, heter det i stadgarna, är att arbeta på svenska språkets renhet, styrka och höghet, så uti vetenskaper som skaldekonst och vältalighet, jemväl den andliga.» Som mål synes dervid hafva föresväfvat

nungen att svenska språket skulle blifva namnkunnigt i främande länder och dermed äfven svenska skriftställares namnunnighet hos utlandet möjliggöras, en fåfänglighet som på mer än ett sätt framskymtar i detta stiftelseverk.

Men uppdraget att vara en vårdarinna för språket, hemdt från Franska akademiens bestämmelse, var icke desto minre betydelsefullt och kunde blifva fruktbringande. Genom den adition, som under detta *nobile officium* befästades, kunde önster af vårdadt uttryckssätt erhållas och fortplantas, men adgarne innehöllo dessutom det uttryckliga åliggandet att utbeta en svensk grammatik och ordbok, hvilket ju ock den anska akademien haft att utföra.

Grammatiken trodde man sig i förstone lätt kunna åstadmma genom att införa någon rättelse i af Botins »Svenska råket i tal och skrift», hvilken skrift genomgicks under sammanträdena, men sedan Adlerbeth inkommit med anmärknin ar emot den, fick det grammatikaliska arbetet hvila; »Svena akademiens språklära», utarbetad af en af de aderton, lekan L. M. Enberg, utkom 1836, då akademien begick sin misekularfest. I längre tid fortgick ordboksarbetet. Bokstäfrna lottades ut bland ledamöterna med undantag af riksråden, m af konungen befriades från detta värf. I den mån någon ck orden färdiga, föredrog han dem vid akademiens sammanmster. Gustaf, som gerna bivistade dem då han var i stan, deltog icke sällan äfven i diskussionen om ordens bruk ch betydelse. Här visade sig huru behöflig rektor Murberg ar på sin plats; redan 1788 hade han utarbetat bokstäfverna › och *Å*, som fallit på hans lott, icke mindre än 452 lexikorafiskt utarbetade ord, hvilka granskades af akademien. Derpå tog han sig Gyllenborgs bokstaf *N*, och 1797 befinnes han vara ysselsatt med *F*. Äfven Adlerbeth, åt hvilken lotten gifit *E* och *Ä*, omfattade saken med intresse; senare åtog han g också Oxenstjernas *L*. Men andra nämnvärda resultat uppådes icke; man fann att ordboksarbetet icke ville bättre än et grammatikaliska lämpa sig som samarbete, deri personer kulle ingå mer eller mindre villige och skicklige. Dessutom isade sig att man måste först vara på det klara med rättskrifingen, hvilket anspråkslösare område slutligen blef det, der pråket genom akademiens arbete under dessa första årtionden f hennes tillvaro tog ett positivt steg framåt.

Efter långa öfverläggningar, derunder Kellgren u grundsatsen, »att man borde söka för ögat uttrycka hvad borde höra», öfverlemnades åt Leopold att utarbeta en ningslära. Efter par års arbete var han färdig med sin i 1798, Adlerbeth, Rosenstein och Silfverstolpe fingo i upp att genomgå den, hvarefter akademien 1799 begynte grans gen; den utkom i december 1801, och dermed infördes de tografi, som ännu i hufvudsak är gällande. Leopold fört sig blott att icke nämnas som författaren. Jemte det vidhöll nämda grundsats, gjordes betydande eftergifter å brukliga skrifsättet. Der man var allmänt ense om ett sätt, borde det bibehållas, men der bruket vacklade, borde undersöka grunden för det. Etymologin ville han icke känna särdeles betydelse, än mindre den så kallade ordskil principen, eller att skrifva lika ljudande ord olika, för att dem från hvarandra. Den rätta vägen vore att söka up regler, dem allmänna bruket instinktmessigt eller liksom le »en mörk känsla» famlar efter. Det är hvad han sökt g sin »stafbyggnadslära», der han fastställer bruket af dubble sonanter, af *o* och *å*, af *e* och *ä*, och så vidare. Med rätt man beundrat det fina språkgehör och den omfattande öfvers språkets tillgångar han lade i dagen, med kanske mindre klarheten i hans plan, måttan och sakenligheten i hans rande. Eftergifterna åt det gängse bruket, särdeles hvad *ä* vidkommer, hade kunnat vara mindre, då ju detta brul som konventionelt, måste tillmätas långt mindre vigt än let, äfven mindre än härledningen.

Emellertid är det Leopolds och akademiens förtjenst m tillskrifva den afgjorda och varaktiga framgången, oaktadt allt l i samkväm och i tidningar, som i början uppkom. Liksom i I Hjärnes dagar, uppträdde läkarne den gången mycket konserv Arkiater Schulz v. Schulzenheim och assessor Odhelius ink till akademien med långa protester. Den förres anmärkninga gingo ut på att förkasta konsonantfördubblingen, bibehålla *ä*, der akademien insatt *å* och *e*, samt lägga härledninge grund för rättskrifningen, togo af akademien sju samman ster för att genomgås. Akademien förhöll sig emellerti och lugnt. Hon erbjöd sig att emottaga och i en publil utge alla de anmärkningar, som tilläfventyrs blefve för för tidningarna, och uppdrog emellertid åt Leopold att b

e som inkommo. Sålunda tillkommo hans afhandlingar »om okalslägtskapen» af 1803, »undersökning om etymologiens anändlighet som princip för vår stafning» 1804 och »afhandling m bruket» 1806, dilettantiska försök helt visst, om de bedönas från toppen af vår tids lingvistik, men vittnande om lika tycken insigt, som skarpt och klart omdöme, ifall man betänar att de äro par årtionden äldre än Grimms och Bopps grundggande arbeten.

Dessa afhandlingar voro knappast erforderliga, enär allänheten redan begynt antaga det nya. Endast i en reion af den omfattande »stafbyggnaden» fortfor tumultet. Beffande främmande ords skrifning hade akademien föreslagit t de, som verkeligen försvenskats, borde på svenskt sätt böjas h skrifvas, och bifogade en förteckning på sådana ord. Särdes ovant föreföll det att i dessa ord införa *k* i stället för *c*. enom en dylik omklädsel tycktes de förnäma främlingarna i st bli helt simpla infödingar. I synnerhet i de högre kretrne kände man sig indignerad öfver det gemena förslaget. kså hade man i akademien nogsamt förutsett hvilka svåheter på detta håll skulle väckas dels af »omsorgen att vid a tillfällen röja sin förtrolighet med det fransyska tungomå, såsom moderspråket för hofven och den högre verlden», ls af »fruktan att en sådan stafning skulle synas förråda okunghet, enär hvarje handtverkare, hvarje person af hopen skulle afva ungefär på samma sätt.» Leopold fick detta besannadt, han engång vid spelbordet frågade den bakom stående Ulla Fersen, då för tiden grefvinna v. Wright, om det roade nne att spela »grospois», och fick till svar: »Nej, min söta eopold, jag är ej road af att spela med mina drängar eller att afva med mina pigor». En *lieutenant* Bäärnhjelm frågade ademien om hon trodde att *löje* var roten till ordet, efter on hon skref *löjtnant;* ville för resten erinra om att hans til berodde af kunglig fullmakt.

Såtillvida gaf striden blott ämnen för Leopolds spelande ickhet. I en af sina artiklar skrifver han: »Man håller inn ortografisk lära, ingen språkakademi i verlden mera berätad att indraga en half stafvelse af titeln, än ett halft kvartal lönen, och synes föga benägen att i sådana embeten och förttningar åtnöja sig hädanefter med en enda bokstafs sämre lkor, än man dervid hittills innehaft». Han uppger att Stock-

holms trädgårdsmästare ingått till regeringen med anhåll till befordrande af professionens större heder och uppm få kalla sig *Orangeurer* eller åtminstone *Greuneurer* me ställ et med *ö*. Men saken tog en kinkigare vändning, d fått Gustaf IV Adolf att inse det vådliga i nyheten. Greifswald, midt under de pommerska bekymren, skref egenskap af protektor ett bref, deri akademien ålades til de främmande orden så mycket som möjligt ersattes af sv men under tiden behöllos vid sitt gamla skrifsätt, och fick mien sedan i sina Post- och Inrikestidningar åter börja med *nant, capitaine, grosseur*. Om denna sorglustiga episod ver Leopold i sin promemoria till L. v. Engeström: »Ma öfvertygat H. Maj:t att namnet *Stenbock* borde enligt akad regler skrifvas *Stenbok*, och att, då bokstafven *c* vore af alldeles förkastad, det första och vigtigaste af alla arbeten, boken, skulle hädanefter komma att nämnas ABD-boken. nungen, i högsta grad nitisk om svenska äran, uppbragte ligen häraf. Han hade väl försålt Wismar, Pommern sto att förloras, Finland vid flere tillfällen äfventyradt; men i gälde den tredje bokstafven i svenska alfabetet, då uppl hos H. Maj:t känslan af en svensk konungs pligter, och l slöt att till försvar för denna riksklenod utbreda hela si betiska makt. Akademien ställdes till ansvar för sin m del, och grefvarne Stenbock och De la Gardie förordna hennes domare. Saken stannade dock dervid, att aka fick sig ett onådigt konungabref. För min del angifven upphofvet till hela detta ortografiska rikstumult, hvarigen derneslandet hade varit hotadt med förlusten af en ärori staf, lemnades jag åt mitt öde, med nåd till lifvet, så lä var i stånd att med tillhjelp af de öfriga 23 bokstäfvern hålla det.»

Det är genom detta akademiens visa tillvägagående skan derpå åtnjöt ett sextioårigt lugn, längre än det sta höll ut, som tillkom några år senare, hvarför man med kunde kalla »den ortografiska regeringsformen för ett stycke». Det är möjligt att den kunnat åstadkommas äfv akademien, men troligt är det icke, då auktoriteten är denna sak, om i någon. Återstår att önska det de skarp forskare, som nu åtagit sig saken, helt visst med större må lyckas lika väl. I afseende å ordboksarbetet och g

tiken blir det för språkforskarene ex professo väl icke svårt att öfverträffa akademien. På 1840-talet började ordboksfrågorna få ett nytt lif inom akademien, ordsamlandet och i synnerhet upptecknandet af språkprof, dels inom samfundet, dels under dess inseende (af A. Hollander, K. E. Kindblad m. fl.) försiggick i större skala, sedan v. Beskow trädt i spetsen för värfvet, och så uppdrogs åt C. A. Hagberg att börja utgifvandet af akademiens stora ordbok, hvaraf första häftet, innehållande bokstafven *A*, 358 sid. 4:o, utkom 1870. Men att denna början icke var lofvande framgick af Rydqvists samtidiga redogörelse och har bekräftats af utgången. Akademiens ordbok kommer väl icke att fortsättas, och äfven värdet af hennes förarbeten har man betviflat. Men svenska akademiens förtjenst om språket under dessa hundra år är i alla fall icke inskränkt till hvad hon gjort för språkets kostym. Af oberäkneligt större betydelse är det inflytande akademien utöfvat på uttryckssättet genom det vårdade språk, som redan egenskapen af akademiker är egnad att framkalla hos ledamöterne och som deras och akademiens skrifter omedelbart uppammar hos allmänheten.

II.

Gustaf hade uppfunnit och i stadgarne infört någonting, som icke brukades i andra akademier och som föreföll mycket svärligt. Om för utsatt prisämne ingen täflingsskrift inkommit eller kunnat belönas, ålåg det »någon akademiens ledamot att skrifva öfver samma ämne, och skall afhandlingen eller dikten sedan i Handlingarna intagas för att tjena som mönster». Man förestälde konungen att sådana »mönsterskrifter» skulle med särskild misstro anses af allmänheten. Men konungen ville icke afstå från sitt påfund, hvilket dock förföll sjelfmant; ty något sådant mästerstycke har ingen af ledamöterna utfört.

På annat sätt hade han sörjt för att saken ändock gick af sig sjelft, åtminstone hvad prosan vidkommer. En af grundtankarne i hans stiftelse, ja sjelfva målet, hvartill språkarbetet var blott ett medel, var att utsprida och upphöja äran och minnet af store män, som tjenat Sverige på ett eller annat sätt. Med denna beståndsdel, som icke är på samma sätt betonad i den franska förebilden och kan anses som någonting originelt

i Gustafs skapelse, voro äreminnet och minnesteckningen sa som en hufvudart af akademiens verksamhet, och mången k tycka att hon inlagt sin största förtjenst om vitterheten under de hundra år just på detta område, först hvad prosastylen vidko mer, sedan också i den biografiska forskningen, men alltid deri, hon hållit förtjente mäns minne friskt och lefvande hos nation

Med rätta har man anmärkt att Gustaf, som icke kun svenskan så pass, att hans tankegång skulle varit svensk, li visst älskat sitt fäderneslands språk och gjort mera för det någon annan konung. Mot hans fosterlandskärlek har väl al drig med fog någonting varit att anmärka: den dikterade icl blott hans ord, utan ock hans handlingar på ett ojäfaktigt sä Men när det hände, såsom Clewberg sjöng i sitt ode,

att han sin egen själ i våra själar göt,

fick samtiden, jemte hans ädla känslor för fosterlandet, för vi terheten och konsten, taga på köpet äfven hans fåfänga.

För Gustaf var *être* och *paraître* nästan samma sak, oc hans samtid var icke heller utan att anse lifvet som en skåd bana och bifallet som en belöning värd att eftersträfva. Hu säger Leopold om värdet af »ett odödligt namn»:

Bryt denna trollmakts gyllne staf,
Och inga snillen längre brinna,

samt

Må känslan för ett namns beröm
Förtjensten dertill evigt nära!

Och om äfven Leopolds skarpa förstånd sade honom att denn namnkunnighet var ett »intet», en »förvillelse», en tom bubbl så delade icke tiden hans skepticism, och sjelf visste han ju icke heller att sätta någon bättre åsigt i stället. I hvad må denna äflan att synas och få ett namn ännu kan sitta kvar so ett arf från denna tid må lemnas derhän; visst är att tron på d godas och dugligas egen makt att göra sig gällande och att blan menniskorna skaffa personen förr eller senare, utan bråk oc beräkning från hans eller andras sida, ett berättigadt erkännand icke var förherskande på Gustafs tid. Framför allt var ma angelägen om att saken syntes god och erkändes som dugli hvarför man ock främst lade sig vinn om formen, lefnadsfo men, konstformen, språkformen.

Svenska akademiens stiftelse bär i stort och smått kuriösa · af denna fåfänglighet. Stadgarne föreskrifva noggrant den som skulle bevisas prisvinnaren på högtidsdagen, då honom le anvisas plats på en för de belönta utsedd särskild bänk ıt namnet och dagen inristas på en tafla i samlingsrummet, ilket senare dock af akademien aldrig iakttagits. Dessa till-ser till prisbelönandet må nu anses som oskyldiga medel att ra äfven fåfängan verksam till det goda, men namnkunnig-ten, som opåtaldt kunnat hjelpa till att locka fram anla-n, var enligt Gustafs tanke sjelfva principen i denna del af ademiens uppgift. Minnesgärden åt förtjente hädangångne, n ädeltsinnades naturliga rörelse af tacksamhet för ett sjelf-poffrande, beundran för ett framgångsrikt arbete, fick till syf-nål att bereda namnkunnighet inom nationen åt enskilde, s utlandet åt nationen sjelf. Akademien skulle bli ett slags gan för namnkunnigheten, då denna syntes dröja med att kom-ı opåmint.

I sitt tal vid öppnandet uttalar konungen tanken att aka-mien kunde verka för att göra svenskt språk och svensk vit-rhet kända och ärade i utlandet: »utan språkets namnkunnig-et i främmande länder, sade han, blifver deras ära, som i vit-rlek det odla, ej kunnig, och utan dess stadgande med säkra gar, blir dess namnkunnighet omöjlig», och enligt denna tanke bjöd han att den årliga minnesteckningen genom vitterhets-ademiens försorg skulle öfversättas till latin och franska. Deraf rdt väl intet, men verkligen tyckes denna tanke de första en nu och då sysselsätta akademien. Lyckligtvis bortföll dock tta vanskliga uppdrag att arbeta på nationens namnkunnighet, som om de yppersta alstren af dess ande icke skulle lika väl ka sig en väg till utlandet som alstren af dess konstflit, utan ett särskildt institut erfordrades för ändamålet.

För beredande af namnkunnigheten hade tiden en enkom form reminnet. Detta skulle åstadkommas sålunda, att akademien satte en stor mans minne ur fosterlandets historia, Lennart stenssons, Birger Jarls, Carl Carlsson Gyllenhjelms, Sten Sture äldres, Sten Sture den yngres, Axel Oxenstjernas, som täf-gsämne för hugade vitterhetsidkare, hvilka på det för pristäflan ga sättet hade att inlemna sina skrifter före utsatt dag i okto-. Detta var täflan om priset i vältalighet, medan det andra lika ra priset — 26 dukater — var utsatt för täflan i poesi. Äre-

minnet förstod man således som ett stycke vältalighet, h\ den firade personens förtjenster utgjorde temat eller gåfvo s ningen. Dessa förtjenster skulle beundras icke så mycket f egen förträfflighets skuld — derpå gick icke framställningen som för de snillrika reflexioner, varma känsloutbrott och ly bilder författaren kommit på, eller som kommit på förfat med anledning af minnet. Att döma af de äreminnen, so sågos och med skäl äfven sedan ansetts som mönstren i slags vitterhet, Lehnbergs efter hvarandra 1787 och 178 lönade äreminnen öfver Birger Jarl och Gyllenhjelm, är firades förtjenster föga annat än i historien vanligen för mande data, några droppar ljumt tvålvatten, i jemförelse den praktfullt skimrande retoriska bubbla, som författaren triotism blåser upp. Att ett sådant alster af en allmän p tisk känsla i förening med talentfull språkbehandling var n ting annat än en verklig lefnadsteckning, derom var man medveten. Konungen sjelf yttrade, med anledning af et akademien inlemnadt äreminne öfver riksrådet Johan Sk att detta väl kunde belönas, men med uttrycklig förklarin belöningen icke tilldelades det som vältalighetsprof, utan historisk afhandling, emedan derigenom kunde vinnas att visade allmänheten »åtskilnaden mellan två så aflägsna skrif

Sjelf hade konungen gett första profvet på denna vältalighet i och med äreminnet öfver Lennart Torstensson, inlemnades, granskades och prisbelönades, utan att någon a än möjligen Schröderheim (enligt Ljunggrens förmodan) var veten om konungens författarskap. Täflingsskrifterna voro och konungen var sjelf närvarande då de granskades. Leo har berättat för Geijer att han läste upp skriften i akademien temligen salta anmärkningar, emedan Gustaf älskade sådant, tyckte att konungens skratt var något tort. Allmänna m gen var, sade Leopold om konungens prisskrift, att talet vi geni, men i ett vårdslöst och underligt språk. Endast den g forskaren och historieskrifvaren af Botin ville ge priset åt e de andre, och sade om denna skrift att den var blott *soliloq* Rosenstein kom sedan till Leopold och sade att han med undran funnit att språket blir fullt korrekt, om det öfvers på franska. Denna och andra omständigheter ledde slutl Gustafs vittra omgifning till insigt om att det var sin egen nung och protektor de prisbelönat — visserligen ett af d

ękrą drag, hvarigenom Gustaf höjde vitterhetens värde hos a sam tid.

Men äreminnets tid var snart ute. När A. G. Silfverstolpes eminne öfver Sten Sture den yngre 1791 i stället för den triotiska entusiasmen andades en frihetsentusiasm med illa doldt ander af Gustafs styrelse, visade sig tecknen till en annan tid· e store männen stodo uppsatta tre år och mera, innan något eminne kunde belönas med stora priset. Man blef då betänkt i att utsätta vältalighetsämnen af annan art, först paralleler i utarchi manér, hvarvid den anvisning gafs, att författaren finge illa sig till pålitlige historieskrifvares uppgifter samt förnämpast sysselsätta sig med skrifsättet, »hvilket, utan att vara atoriskt, bör vara simpelt, tydligt och manligt, sådant, med ett d, som historien fordrar, med tankarnes styrka, med de trantioner, som äro så svåra i en historisk afhandling, men så nödändigt hörande till dess prydlighet». Då icke heller parallelen ille gå, försökte man med fingerade tal, sådane de gamle historieskrifvarne plägade anbringa, men utan bättre framgång. iera uppmärksamhet ådrogo sig de af Leopold föreslagna frågorna ur vitterheten och filosofin. Ändteligen kunde akademien 1802 ge stora priset åt en täflingsskrift af Regnér, som upptagit frågan »om ålderdomen är, efter naturens inrättning, ett tillstånd af förlorad sällhet, eller blott ett tillstånd af ombytta föremål derför?» och besvarat den jakande i senare delen, i riktningen af Gyllenborgs lefnadsfilosofi och med hänsyn till hans föredöme. Året derpå inkom Geijers äreminne öfver Sten Sture den äldre, hvilken i flere år stått uppsatt. Patetiska utrop, metaforer och bilder visa att han sträfvade efter äreminnets form, men derjemte finner man att han dragit sin ingifvelse ur andra slags historiska studier. Med C. P. Hagbergs matta försök att fira Axel Oxenstjernas minne, prisbelönadt 1808, bortdog det gamla äreminnet. Det nästa vältalighetspriset togs har af Geijer (1810) med den förträffliga afhandlingen om inällningsgåfvans betydelse för menniskans moraliska uppfostran, ur all vältaligheten härflyter ur det intresse ämnet väckt hos författaren, och dermed kan äreminnet sägas vara ersatt af den ildfulla afhandlingen.

Äreminnets brist låg icke så mycket i lofprisandet, som i ofprisandet utan tillräcklig yttre och inre grund. Men akademiens stadganden gåfvo upphof äfven åt en biografi, hvarur

med tiden den sannskyldiga lefnadsbilden utvecklade sig. Ä minnet framalstrades mera af blifvande ledamöter i akadem än inom hennes krets, eftersom akademikerne undandrogo att lemna de af stiftaren afsedda mönsterstyckena. Men det å akademikern att vid sitt inträde hålla ett minnestal öfver företrädare, och om äfven lofordandet af dennes förtjenst i : ening med klagan öfver egen brist på all sådan voro de oblig stämmorna i dessa panegyriker, låg emellertid i sakens na att sjelfva temat, det verkliga lefnadsloppet, måste göras till h vudsak inför åhörare, som så väl kände den hädangångnes lefn Vidare påbjöd konungen, genom ett tillägg till stadgarne, den årliga minnespenningen, som akademien lät slå öfver nå förtjent person, borde åtföljas af en kort lefnadsbeskrifning, att allmänheten bättre måtte sentera ärebetygelsen. Härm var uppslaget gifvet till en biografisk verksamhet, som ger akademiens högtidsdagar betydelsen af fosterländska minn fester och åt serien af hennes sextioen delar »Handlingar» ett märkt och varaktigt värde.

Till en början röjes någon inverkan af äreminnet äfv på dessa lefnadsteckningar, mera dock på de ur samtiden he tade minnestalen, än på de medaljen åtföljande lefvernesbesk ningarna. Dessa senare blefvo »riksprosten» Nordins sak fr 1786 till 1811, medan han i Stockholm uppehöll sig så utgitvare af *Corpus diplomaticum* och konungens förtrogna, u äfven framgent, då han vid dennes död skickats till sitt pas rat och derifrån blifvit biskop i Hernösand. Mera kunskaps och kritisk än grundlig, höll han sig till uppgiften att ge kortfattad text till minnespenningen. Det förtäljes att han, i tiden var inne att minnesteckningen borde sändas till Sto holm, plägat kalla på någon gymnasist, för hvilken han dik rade den, utan att anlita någon annan källa än sitt minne. B grafiska detaljer saknas icke, ej heller inledande moraliska traktelser, men väl den lefvande uppfattning af personlighet som kan härflyta endast ur djupare studium och derunder u väckt känsla.

Sin rätta skepnad erhöll den akademiska minnesbilden f i Franzéns händer. Han öfvertog den årliga minnestecknin efter Nordin och fortfor med uppdraget äfven efter de tio 1824—1834, han var akademiens sekreterare, eller till 1844. I med de trettiotvå minnesbilder han framstält, och hvilka ut

, säkert den värdefullaste delen af' hans senare författarskap, han stadgat minnesbildens art och väsen. Det är icke alltid om forskningens omfattning hans teckningar utmärka sig, men forskade i alla fall nog för att få syn på personligheten, det gälde att framställa. I hans blida humana ande var ıpatin lätt väckt för förtjensterna hos föremålet, och för hans tiska blick voro äfven sparsammare data nog att göra detta ande. Såsnart en sådan känsla af lefvande beundran tar or-, tystna sjelfmant ljuden från Famas trumpet. I stället för gamla äreminnets allmänna patriotiska patos verkade här en riktig öfvertygelse om och känsla för värdet hos den firade, med det samma ersattes den oratoriska praktskruden af en agfull framställning. Af äreminnet finnes de inströdda bektelserna kvar, och man kunde af dem lätt göra ut Franzéns a etiska så väl som estetiska trosbekännelse, men de framgå llmänhet otvunget ur ämnet. I hufvudsakligen samma form : sedan v. Beskow fortsatt minnestecknandet intill våra da-: af honom innehålla Handlingarna aderton biografiska verk. lden växte stundom under hans gifmilda händer till en mografi som den om Gustaf III, stundom till en fullständig grafi med talrika bilagor som den om Leopold, men i grun-ı förblef den akademisk minnesteckning. Samma vänliga in-liga öfvertygelse om godheten hos den firade, samma frihet n allt falskt och uppskrufvadt patos, samma ädla lugn, äfven panegyriken, såsom i minnesteckningen af Gustaf III, liksom en af Carl XII och af v. Görtz, öfvergår till apologi. Den kowska minnesbilden skiljer sig från den franzénska genom en ra omfattande forskning och en omständligare jemnare styl, n bildens objektiva sanning blir derför icke större och uppningen är vanligen mindre poetisk än hos Franzén.

Detta minnestecknande, som under nära ett sekel uppe-.its, efter Nordin, af Franzén och v. Beskow och på lika sätt es blifva fortsatt af akademiens nuvarande sekreterare, har ,ifvits af minnestal i mera omvexlande former. Afser man ı Silfverstolpes inträdestal öfver Axel v. Fersen, som gaf s exalterade frihetskänsla anledning till en deklamation, i ken åter Reuterholm fick en förevändning att suspendera demien, är Franzéns minnestal öfver Gyllenborg, hållet den 27 ember 1811, att anse som den första utgjutelsen af oförställd lnad och beundran för föremålet, hvars skaldekarakter lugnt

och fullständigt utvecklas, om känslan ock i början är något snärjd i den sökta gustavianska fraseologin. Ur liknande källådra härflöt Tegnérs öfver Oxenstjerna 1819, men beundran klär sig här i en diktion, som visserligen är uttrycket af Tegnérs eget snille, men i all sin rikedom likväl osökt och naturligt: teckningen alltid på sak gående, men så att på hvarje punkt deraf blixtrar fram en metafor, en jemförelse, en reflexion, i hvilken elektriska belysning skaldekarakteren står fram, olika sålunda med äreminnet, i hvars fyrverkeri bilden syntes tom och intresselös. Mindre betydande var Geijers inträdestal 1826 öfver friherre Ramel, men det godtgjordes sedan genom minnesbilden af Stjernhjelm.

Det skulle föra oss för långt att framhålla ens de utmärktare i detta rika galleri af vexlande bilder. Utvecklingen torde öfver hufvud röjas deri, att till den dikterande känslans uppriktighet kommer en allt större grad af objektivitet, ett bemödande att teckna personligheten allsidigt, vare sig talaren, såsom Börjesson vid v. Brinkmans minnesbild, håller sig blott till denna, eller såsom C. W. A. Strandberg öfver Hwasser, Carlson öfver biskop Agardh, derjemte söker att förklara personlighetens förhållande till tiden. Om i senare fallet karakteren af tal försvinner eller inskränkes blott till apostrofen i början, förlorar sig dock icke tonen af högtidlighet, hållningen af en viss styf värdighet, som inträdet i det lysande samfundet synes medföra. Icke sällan alstras deraf ock ett bemödande att utstyra talet med gamla prydnader ur den gemensamma fataburen, när det var talaren förnekadt bestå sig egna, och detta långods i förening med högtidligheten är väl det man förstår med akademisk vältalighet i gäckande mening. Någonting af det lätta kåseriartade föredrag, som nu är modernt i den franska akademiens inträdestal, synes här icke spår af; öfver hvarje tom af Svenska akademiens handlingar hvilar någonting festligt, som utmärker den framför andra publikationer i Sverige och i förening med det varma i känslan, det vettiga i tänkesättet och det vårdade i uttrycket gör den till en högtidsdag för läsaren.

Och sålunda har Gustafs stiftelse, ehuru i en djupare syftning än han menade, fylt det höga värfvet att hålla minnet af förtjente personer lefvande och tacksamhetens ädla känsla frisk hos nationen.

III.

Akademien fick af sin stiftare ett tredje uppdrag, som var mera vanskligt och icke mindre mödosamt än minnestecknandet. Att uppmuntra och vägleda till vitterheten de gryende anlagen, hvad kan väl vara mera maktpåliggande? Det gamla bepröfvade sättet att nå detta mål, prisbelönandet med dess granskning och dom, var äfven akademien föreskrifvet, men Gustaf ville utsträcka verksamheten längre än i andra akademier; hon borde med råd och granskning tillhandagå vitterhetsidkare, som understälde sina arbeten hennes bedömande. Sjelf inlemnade han anonymt i sådant syfte två på prosa öfversatta sånger af Henriaden, och akademiens tjenstvillighet togs de första tiderna lifligt i anspråk med insända oden, öfversättningar, betraktelser, till och med predikningar. Man kan tänka sig att Gustaf velat i och genom akademien på ett regelbundet och fortvarande sätt tillförsäkra anlagen någonting liknande den vänliga och oegennyttiga vård, som Rosenstein för sin del enskildt egnade dem, men erfarenheten gaf snart vid handen att hos ett kollegium, sammansatt af än så välmenande personer, icke får förutsättas den personliga värma, som förmår den enskilde att underkasta sig mödan, helst ledamöterne, som i denna sin egenskap icke åtnjöto någon godtgörelse, behöfde sin tid till annat.

Prisbelönandet och utdelandet af understöd förblef det sannskyldiga sättet, och hvarje billigt dömande torde icke neka att akademien dermed öfvat ett välgörande inflytande. I början 'öjer sig en viss osäkerhet vid tillämpningen. Man utgaf ett ör stort antal pris, stora och lilla guldmedaljen, silfvermedaljen 'ch heders-omnämnandet, hedersaccessit jemte uppmuntrans-accessit, utom tillfälliga, af enskilde anslagna prisbelöningar, och det ıände derför att, medan man ena året belönade sin konung, räffade utmärkelsen ett annat år poesier, som vid namnsedelns ppnande befunnos vara förstlingar af en femtonårig gymnasist, t hvilken ett uppmuntrans-accessit tillerkänts. Liksom för välalighetspriset utsatte man för det i skaldekonst ämnen att beiunga, vanligen ur den lefnadsfilosofi, tiden så mycket syssel-ıtte sig med, men erfarenheten lärde huru ringa båtnad det ır att förelägga poeten ämnen; med undantag af Franzéns sång fver Creutz, som var ett prisämne, kan väl knappast sägas att

vitterheten härigenom skulle riktats med något stycke af aktigt värde, och från 1800 öfverlät man åt de täflande att fritt sina ämnen. Genom särskilda pris sökte man att muntra metriska öfversättningar från antiken.

Det kan vara ganska tvifvelaktigt om akademien ge denna pristäflan framkallat vare sig anlag eller skaldeverk, ej derförutan skulle trädt i dagen, men hvad som neppe kan betviflas är att granskandet och dömandet af en så ko tent auktoritet fyller ett verkligt behof inom vitterheten adepten, som icke har tillgång till någon sådan skola, som musikern och den bildande konstnären besöka, står tveksan sin begåfning och oförfaren i en teknik, hvilken dock äfven konst förutsätter. Att akademien vid granskningen skulle tidens smak är naturligt, men att hon icke gjort det ens utan med vaken blick för det nya, som arbetat sig fram Ljunggren till hennes berömmelse ådagalagt vid fråga om a miens granskning af Franzéns minnessång öfver Creutz, G äreminne öfver Sten Sture, och det må märkas att det är den kättrade Leopold, som dervid gaf utslag till förmån för det Hvardera gången emottogos akademiens anmärkningar med ningsfull beredvillighet å den unge författarens sida. Om uts med högtidligheten, som dervid eger rum, varit egnadt att gön tryck på allmänheten och hos henne befästa den rådande riktni så har kritiken af författarne, välvilligt och sakkunnigt som utöfvats, helt säkert verkat befrämjande på vitterheten. Då Te kanske den sjelfständigaste ande, med hvilken akademien i beröring, vitsordar den fördelaktiga verkan hon öfvat, »i nerhet för det tekniska», lär ingen kunna påstå att lofor för stort; man kan gerna, enligt vårt förmenande, gå så som Ljunggren och säga: »Derigenom att akademien näst tid kräfde ändringar vid de belönade poemen och dessa ä gar ingalunda alltid beträffade blott det tekniska; deri att äfven de icke prisbelönade täflarene stundom fingo akademiens anmärkningar: blefvo akademiens täflingar fö af de unga skalderna en nyttig skola. Och det är sann icke ringa mån akademiens förtjenst att midt under den ristiska reaktionen de egenskaper, hvilka samstämma m svenska folklynnet, räddades åt den svenska sången: tydli och klarheten, hvilka egenskaper, i motsats till nyromar dunkel, fördelaktigt utmärka de män, hvilka satte sin pre

n nya svenska literaturen och hvilka alla under århundradets rsta årtionde fingo sin första utbildning: en Tegnér, en Geijer, Wallin».

Det är nu detta bevarande af traditionen i förening med pprätthållandet af en ansad, genom klarhet och riktighet mönergill styl, som man under brytningstiderna velat beteckna som t olidligt tvång, hvilket verkat hämmande på utvecklingen. en Geijer har redan i sitt inträdestal upptagit och tillbakavit detta påstående: »Liksom skulle något domslut, komme det fven från den högst uppsatta myndighet, kunna jäfva en uppst samtids och en rättvis efterverlds dom!... Liksom skulle ett ång kunna utöfvas genom sådana medel som exempel, lärdoar, gillande eller förkastande omdömen.... Vitterhetens rike r sjelft ingen tvångsmakt. Den som här underkastar sig bo-, har att skylla sig sjelf och är egnad att bära dem.»

En annan fråga är om icke inflytandet kunnat vara det nma, äfven om alla dessa notabiliteter icke varit sammantna i ett samfund. För språkarbetet var institutionen af ringa tnad, men minnestecknandet och dess inflytande på språkhandlingen framkallades af institutionen. Troligtvis skulle ingen, om ock aldrig akademiker, i Rosensteins fotspår, vert inom sin krets rådgifvande och uppmuntrande på de unge, n samfundet såsom sådant har egt kraft att genom skiftande er bevara en stadig utveckling af tradition och styl: det är nmet, plägsederna, hågkomsterna, de bortgångnes manande nnen, som derur utesluta dagens förgängliga opinioner, liksom skildes tillfälligare hugskott. Att dervid icke alltid snillet fans ianför, utan någongång jemväl var utestängdt, att den akadeska stylen i en och annan hand visade sig lif- och färglös elprydd med herbarieblomster, jäfvar icke det allmänna omnet att akademien på ett värdigt sätt vårdat de nationela nena samt bevarat den goda smakens traditioner.

Det fins ett kriterium på akademiens betydelse i det ande hon aldrig upphört att ega hos nationen. Det hörde till arens uttryckliga bestämningar att hon icke skulle bära tiaf kunglig, hon skulle vara nationens, och för sådan torde äfven nu vara ansedd. Så lifligt är väl icke deltagandet nu i akademiens första tider, då allmänheten vädjade till hendom, hjelpte till vid språkarbetet och instiftade pris. Men es skrifter äro med aktning emottagna af allmänheten, hennes

offentliga sammankomster lära vara så besökta som någonsin, hennes utslag och val med lifligt intresse emotsedda och platserna i hennes krets äro eftersträfvade af de bäste. Att akademien skulle på hvarje tid inneslutit alla de främste skriftställarene eller mest upplyste mecenaterne och endast dem lär icke kunna väntas af en institution, som har det felet att vara en mensklig inrättning. Det behöfves ej mycken kunskap för att fylla en nittonde fåtölj med förtjente män, börjande med Ehrensvärd konstfilosofen och slutande exempelvis med A. Nyblæus, den svenska filosofins förtjenstfulla historiograf, och svårt vore väl icke heller att insätta dem på platser, der balloteringen eller förhoppningarna svikit, hvarförutom man bör besinna att i alla personfrågor synpunkter måste finnas, som ej kunna vara allmänheten bekanta.

Äfven i förteckningen på akademiens nuvarande ledamöter förekomma helt visst namn, vid hvilka våra läsare på denna sidan Bottenhafvet gerna ville ha någon upplysning, men knappast skall väl någon förneka att Sveriges nuvarande vitterhet är här på ett utmärkt sätt representerad. Det är också anmärkningsvärdt att stormännens antal aldrig varit så ringa; egentligen kan icke sägas att någon blott på den grund skulle inneha sin plats. Den första stolen, v. Höpkens och Wallins, innehas af presidenten, historieforskaren *H. Forssell* efter And. Fryxell sedan 1881, Scheffers plats af Gluntarnes skald *G. Wennerberg* efter K. E. Fahlcrantz 1866, Olof Celsius' plats af historieskrifvaren *C. G. Malmström* efter bibelöfversättaren H. M. Melin 1878, Kellgrens plats af historieskrifvaren *F. F. Carlson* efter biskop Agardh 1859, v. Hermanssons plats af språkforskaren *H. Wisén* efter J. E. Rydqvist 1878, Vingårds plats af teaterförfattaren *F. A. Dahlgren* efter Grafström 1871, v. Fersens plats af författarn i statsrätt, vältalaren *V. E. Svedelius* efter K. A. Hagberg 1864, Oxenstjernas och Tegnérs plats af *C. D. af Wirsén* efter Böttiger 1879, Adlerbeths plats af språkforskaren *Es. Tegnér* efter grefve H. Hamilton 1882, af Botins plats af grefve *Snoilsky* efter biskop Genberg 1876, Rosensteins plats af historikern *C. Th. Odhner* efter riksantikvarien Hildebrand 18.., Schröderheims och v. Beskows plats af läkaren *A. Anderson* efter justitierådet K. G. Strandberg 1875, Gyllenborgs och Franzéns plats af Ariostos och Tassos öfversättare *K. A. Kullberg* efter B. E. Malmström 1865, Armfelts och Geijers plats af *C.*

blom efter Elias Fries 1879, Nordins plats af erkebiskop *N. Sundberg* efter grefve Manderström 1874, Leopolds plats *Viktor Rydberg* efter Talis Qvalis 1877, Murbergs plats af ıerre *L. De Geer* efter Strinnholm 1862, Sjöbergs och Atter-ns plats af *G. Ljunggren* efter Thomander 1865.

Med denna sammansättning synes Svenska akademien trygt nna gå att fortsätta sitt värf i ett nytt sekel, vid hvars ingång arje vän af den svenska vitterheten lyckönskar henne.

C. G. Estlander.

En förestående reform.

Egalité var ett af den franska revolutionens slagord. Jemlikt ville man genomföra i det sociala och politiska lifvet, likhighet i alla praktiska förhållanden. Det fans knapt något ide, der man icke reformerade: en ny tidräkning infördes, ny indelning af året uppgjordes och antogs. De gamla månarna afskaffades, och veckor med sju dagar ersattes af deka-

Att mått, mål och vigt skulle gå samma öde till mötes var naturlig konsekvens. Talet 10 blef måttstocken, och så vans rmighet med talordens och siffersystemets konstruktion. Ty reformera talsystemet, det vågade man sig icke i tu med, så förblef den urgamla fingerräkningens alster, det dekadi-numerationssystemet, i heder.

I vår tid börjar året åter den 1 januari, månaderna äro lika långa, och af veckor med tio dagar vet man numera . Det har gått med dem som med så många andra af den a republikens tankar, de ha fallit i glömska och spårlöst unnit. Men bland de skapelser, hvilka varat, är meter-met ett dyrbart arf, som den blodiga revolutionen gaf föl-ı tiders fredliga sträfvanden. Med oemotståndlig kraft har gått framåt och vunnit för sig den ena staten efter den ı ej blott i Europa, utan äfven utom vår verldsdel. Äran etta den tillämpade vetenskapens triumftåg genom verlden emellertid icke tillskrifvas de lärdes principer och doktri-och än mindre de maktegandes vilja. Systemets naturen-

lighet har brutit motståndet, och det oafvisliga krafvet på i nationelt samarbete i det praktiska lifvet har virat segerkrar

Der samhällen bildats, små eller stora, har varuutl handel uppstått. Öfverallt, der menniskor flyttat samman, handel drifvits, och vid hvarje byte har en jemförelse af mängder kommit i fråga; denna jemförelse har för hvarje gjort en mätning nödvändig. Så hafva begreppen mått, må vigt uppstått. De i beröring med hvarandra stående individ ha träffat öfverenskommelser om vissa enheter för mål garna, och dessa ha då valts med hänsyn till någon lätt åtko likare: famnen, foten, spannet, tummen, dagsmarschen oc vidare. Men då sedan likare icke varit fullt exakta utan roende af tillfälligheter, hafva på skilda orter olika system bildat sig. Hvarje kulturcentrum har haft sitt eget, som inom dess trafikområde, och härvid har inträffat att fullkom skiljaktiga mått uppstått jemförelsevis nära hvarandra. E lertid hafva samhällena utvecklats, samfärdseln ökats, ce orterna kommit i inbördes beröring, exporterat och impo varor. Och i den mån varuutbytet blef lifligare, kändes ol heterna af differensen i måttbestämningarna starkare, beh af sammanslutning blef större. Så utbredde sig ett system allt större områden, tills enhet uppstod inom en hel stat. genom staternas sammanslutning har ett verldssystem vunn

Denna utveckling har varat århundraden; den har sl men långsamt besegrat de mångfaldiga hinder, som stält vägen. Vi följa frågans gång i Sverige och finna redan i landskapslagarna bestämningar om enhetlighet i mått ocl samt en början till ett justeringsverk. Men sammansmältni af de olika enheterna och antagandet af fixa rikslikare följde efter mycket motstånd, i det hvarje landskap önskade se enheter erkända som allena lagliga. Så hände till exempel Albrecht af Mecklenburg påbjöd att »en span skulle vara gande öfver alt rike», att östgöterna besvärade sig genom höfvidsman Erik Karlsson, alldenstund det nya spanmåttet l »till stor tunga och mycken villa». Påtryckningen var så att konungen i resolution af år 1383 nödgades låta dem » deras gamla span i Guds frid». Och så gick det gång efter Den »stora tungan och villan» vid en reform har århund igenom framhållits, och ännu vid 1885 års landtdag hö Finland ett eko deraf inom landets första stånd. Med

måste äfven att en ändring af systemet har att uppvisa »ett ängst bekymmersamt och långt perspektiv af oredor, olägenheter, missförstånd och afsigtliga eller oafsigtliga misstag». Hela den befintliga appareljen af mätstänger och mätkärl utdömes och ss kapitalvärde blir nästan noll. Hvarje måttbestämning i ntrakt och handlingar skall reduceras, skatter och andra onera passas efter det nya systemet, och så vidare. I synnerhet innes en öfvergång tung för landtmannen, som i de flesta fall gör sin skatt in natura. Konservatismen har äfven härvid st företrädts af landsortens intressen, medan åter städernas i vidare banor gående handel gjort anspråk på reda och enhet.

Vi nämde redan Albrechts af Mecklenburg försök att åväbringa sammanslutning af de skilda landskapens måttbestämngar. Upprepade föreskrifter i ärendet bragte emellertid sa- under de närmaste två seklen icke längre, än att Gustaf asa såg sig föranledd att stadga »att här i landet med alleda krämaregods och köpmannavaror en meniglig vigt och t likeligen skall hållen blifva, uppå det att mångahanda förr och bedrag, som uti köpenskap brukas, må derefter till- och afstäldt blifva». — Emellertid fortfor ännu lång tid mät olika vigt- och måttenheter i olika landsändar. Och der- d följdes en bestämd princip: vigten och målet inne i landet höll i allmänhet drygare, än i kuststäderna, så att öfverskottet täckte möjlig förlust vid transporten till stapelorten. Så var exempel lispundet i Örebro 5 marker drygare än i Stockholm, hållandet mellan tunnan i Vesterås och Stockholm som 26 : 25 så vidare. Först genom riksdagsbeslut af år 1604 antogs längdmått en normalaln — hvilken derefter ständigt fans phängd på Stockholms rådhus dörr — samt faststäldes i anning af samma beslut »att tunna och span öfver allt rike alle rättas efter Örebro tunna och span». Derjemte tilles numera edsvurne justerare samt vidtogos andra åtgärder reformens faktiska genomförande. Vigtbestämningar voro n underkastade för olika förhållanden gällande beslut, tills ett plakat af 1665 sökte bringa reda på detta område, i det bestämdt system fixerades. Förändrade förhållanden kallade llertid ännu fortsättningsvis lagstiftarens omtanke gång efter tillbaka till bestämningarna angående mått, mål och vigt. m en författning af 1739 vans slutligen för lång tid stadga

i hithörande förhållanden, tills äfven denna författning i Fi undergick en revision genom landtmäteriförordningen af 18 Enhet för riket var lagstifningsarbetets enda ögonm Det gälde att upphäfva den från landskapsindelningen ned splittringen och att ur mångfalden af förefintliga jemgoda utvälja riksenheter, utan att dock ingripande rubba de bestå förhållandena. Under så fatta omständigheter är det sjelf att ett inre sammanhang mellan mått, mål och vigt svår kunde åstadkommas, då ett sådant icke stod att spåra ho äldre enheterna. Lika fruktlöst blef hvarje sträfvande till enkling vid fastställandet af de antagna enheternas undera dingar och mångfalder. Visserligen finner man redan vid arbetandet af 1665 års författning en ansats till decimali ning (en stång = 10 fot, 1 fot = 10 dec. tum), men en ko kvent systemreform var ej att tänka på, den skulle i grund danat det bestående. I Sverige genomfördes en sådan ref inemot två århundraden senare, år 1855. Hos oss åter g än i dag det gamla systemet i dess helhet, ett system som stått utan ledning af en genomgående princip, om man dantar den ofvan antydda på den gamla indelningen i och stapelstäder beroende mål- och vigtbestämningen. Od detta ursprung har systemet sin pregel. Reduktionstalen utan sammanhang, och deras inpreglande i minnet är ett l ifrån lätt och angenämt arbete. Räkning med sorter har i tider varit barnens plåga. I sanning kan man ej heller deröfver, då man ser på 1848 års författning. Om ock l måtten förete en viss enkelhet och endast kräfva reduktio len 2, 3, 6, 10, 12, 600 i minnet, blir förhållandet ett anna dan med rymdmåtten med deras indelning i målkärl för t och våta varor. I vigtbestämningarna når komplikation höjd. Här möta oss ej mindre än sex underafdelningar: a) tualievigt med Sk℔, L℔, ℔, lod, kvintin, läst och ce b) metall- eller stapelstadsvigt med Sk℔, L℔ eller mark c) uppstads- eller jernvigt, d) bergs- eller hammarvigt, e) jernsvigt, f) medicinalvigt med uns, drakma, skrupel och För reduktion inom dessa afdelningar samt från den en den andra erfordras talen 3, 4, 8, 12, 16, $18\frac{4}{15}$, 20, 26, 100, 288, 320, 336, 352, 400 — en vacker minneslexa!

[1]) Jfr Ekonomiutskottets vid 1885 års landtdag betänkande N

Om nu olägenheterna af ett sådant system äro känbara lan inom eget land — om ock genom vanans makt jemförelris litet — så är det tydligt att den dag för dag växande in:nationela samfärdseln skall lida under trycket af ett *eget* sy-;m, sedan 1879 gällande endast i storfurstendömet Finland. rilka kalkyler, reduktioner och besvärligheter äro icke förede med den ringaste transaktion på utlandet, och hvilken tidsdrägt kräfver icke redan jemförelsevis enkla tekniska beräkngar. Dessa olägenheter ha äfven mer än en gång påpekats. till exempel vid 1877 års landtdag, då inom Borgareståndet ;ktes förslag om partiel reform af våra vigter, i syfte att lla dem i rationelt sammanhang med kilogrammet. Petitionen nn dock icke Ständernas understöd, på den grund att en total orm af hithörande förhållanden förestode i en snar framtid.

Den tiden är nu kommen.

Redan 1863—64 års Ständer godkände antagandet af en position om metersystemets införande, men stannade med två ıd mot två vid frågan om reformens genomförande. Frågan öll och låg nere till 1885, då metersystemets införande utan nnvärd opposition af samtliga stånd tillstyrktes. Finland har med biträdt det mellanfolkliga samarbetet på detta fält, och ıtit ett för de merkantila och industriela intressena nödigt ningsband med öfriga europeiska stater. Och det har på ıma gång vidtagit en åtgärd af största betydelse för sitt eget ekonomiska lif. Vi tro för visst att ej blott »en efterverld 40 eller 50 år skall prisa den visdom, som ledt Ständerna, förslaget antogs», ty äfven samtidens behof ropar högt på rm.

Vi ha här tagit en snabb öfverblick, följt mått-, mål- och förhållandenas utveckling i det svenska riket och Finland. företeelser, som mött oss, ha i hufvudsak sitt motstycke i je land. Behofvet af förenkling och reform har allestägjort sig gällande, saknaden af en genomgående princip har t sig med växande styrka. Det gälde blott att uppställa ett nationelt system, att utfinna en naturlig och för alla folk glig princip för val af enheter samt en för praktisk räkning ıad indelning i bienheten med ett enda genomgående reduktal.

Det metriska systemet motsvarar alla dessa fordringar. grundenheter *metern, litern, kilogrammet* stå till hvar-

andra i en enkel naturlig relation. Det är vidare uppbygdt med hänsyn till numerationssystemet, 10 är allena herskande reduktionstal, decimalindelningen är konsekvent genomförd.

Metersystemet har, såsom redan nämdt, sitt ursprung i Frankrike, der det antogs 1795, sedan långa förberedande arbeten genomförts. Det låg i synnerhet vigt uppå att finna en lämplig längdenhet till norm för öfriga bestämningar. Storleken af en sådan kan väl inom vissa gränser väljas godtyckligt: så kund hvad längden beträffar en svensk aln lika väl vara urenhet för ett internationelt system som den ryska arschinen. Men om enheten valts med hänsyn uteslutande till en viss nations seder och bruk, hade systemets framtid tvifvelsutan riskerats. Man skulle öfver allt fått se motstycken till östgötarnes besvär och kung Albrechts resolution. Den nationela fåfängan skulle icke kunnat foga sig i sådana förhållanden. Tillika var det önskligt att finna en naturlig, oföränderlig måttstock, som kunde rekonstrueras, i händelse en antagen normallikare till äfventyrs ginge förlorad. O[illegible] då för praktisk räknings skuld ett konsekvent decimalsystem [illegible] det lämpligaste, ställdes ännu den fordran på längdenheten, [illegible] dess på sådan grund erhållna delar måtte vara af passlig sto[illegible]lek. — Ett alla dessa betingelser uppfyllande normalmått fann[illegible] metersystemets förste uppställare i metern, som bestämdes till en tiomilliondedel af en jordmeridian kvadrant, räknad från nord[illegible] polen till ekvatorn. Genom vidsträckta triangelmätningar be[illegible]räknades denna längd, och en normalmeter af platina förfärdi[illegible]des till likare för alla kopior och konstruktion af öfriga m[illegible] Väl hafva senare mätningar och kalkyler ådagalagt att de[illegible] det franska statsarkivet förvarade normaletalonen icke har f[illegible] den afsedda längden; förbättrade metoder ha nämligen bestäm[illegible] jordmeridiankvadranten till 10,000,859 gånger den först förfärdigade metern. Men denna var då redan sanktionerad, och den gäller fortfarande som internationel urtyp.

Så snart längdenheten en gång var bestämd, bildades se[illegible]kundära mått med lätthet. En meter = 10 decimeter, 1 deci[illegible]meter = 10 centimeter, 1 centimeter = 10 millimeter; 1,000 me[illegible]ter = 1 kilometer. Metern är ungefär = 1 aln 16 tum; de[illegible]metern ungefär = 4 tum, centimetern ungefär = $\frac{3}{8}$ tum. De[illegible] mått äro alltså af en för det praktiska lifvets behof afpass[illegible] storlek. Som hufvudmått för ytor tjenar *aren* = 100 kvadr[illegible]meter, eller en kvadrat med 10 meters sida. Hektaren är 1

rer och kommer att användas, der det gamla måttet tunnland ıu brukas.

Frånsedt det praktiska i tioindelningen, erbjuder längd- och ytmåtten icke några synnerliga företräden framför äldre dylika mått sedan, såsom påpekats, den ideala metern förfelades. Deremot etablera de metriska rymdmåtten och vigterna ett tidigare icke anadt eller i föregående system endast fragmentariskt förekommande sammanhang med längdmåtten. Ty om ock ett kvarter i landtmäteriordningen af 1848 fastställes till 12 kub. decimal tum och härigenom målkärlen för våta varor förbindas med längdmåtten, så är dermed ingalunda ett tillfredställande system uppstäldt; det vida mera använda verkmåttet står i ingen enkel relation till rymdmåtten och målkärlen för torra varor fjerma sig än mera från en sådan enhetlighet. Och vigterna slutligen ha intet rationelt sammanhang med längd och rymdmätningen. Det gamla örebrobesman, som gaf normen för viktualievigt, står främmande för aln, kanna, och så vidare.

Enheten för rymdmått i det nya systemet utgöres af en kubikdecimeter (en tärning, hvars kant är 1 decimeter) benämd *liter*. En liter = 10 deciliter, en deciliter = 10 centiliter; 100 liter utgöra en hektoliter, hvilken kommer att ersätta de större målkärlen såsom tunna, fat, och så vidare. En liter är ungefär 3 kvarter; en hektoliter ungefär 18 kappar.

Enheten för vigten utgöres af *kilogrammet,* hvilket motsvarar vigten af en liter destilleradt vatten vid en temperatur af + 4° C. Ett kilogram = 1,000 gram, ett gram = 10 decigram = 100 centigram = 1,000 milligram. Ett kilogram är ungefär 2 ℔ 11 lod.

Och härmed är systemets hela mysterium framstäldt; ett långvarigt studium kräfves ej för att beherska det, ej heller en mångfald af godtyckliga reduktionstal. Dess enkelhet i praktisk räkning ligger för öppen dag. Se här ett par exempel! 3 meter 4 decimeter, 7 centimeter, 8 millimeter skrifves helt kort 3,478 meter; reduceradt t. ex. till decimeter erhålles för samma längd 34,78 och uttryckt i millimeter 3,478. Hvarje räknesätt med »sorttal» i detta system gestaltar sig till räkning med hela eller decimaltal, reduktionen inskränker sig till flyttning af decimalkommat.

Fördelarna af sammanhang mellan längd och rymdmått framträder vid hvarje kubering. Äro t. ex. kanterna af en pa-

rallelipipedisk rymd (t. ex. en sädeslår) gifven i decimeter, erhålles den ifrågavarande rymdens storlek uttryckt i liter genom multiplikation af de gifna talen, och så vidare. Än mera i ögonen fallande är måhända nyttan af beröringen mellan vigt- och rymdbestämningar. Vet man storleken af en vattenmängd uttryckt i liter, så anger samma tal vattnets vigt i kilogram. Har man i allmänhet en kropps volym angifven i kubik decimeter (liter), får man dess vigt i kilogram genom att multiplicera dess litertal med specifika vigten eller med andra ord, talet för ett ämnes specifika vigt uttrycker vigten i kilogram af en kubikdecimeter deraf!

Här behöfvas ej flere exempel ur det alldagliga lifvet, ty af det framstälda framgår otvetydigt metersystemets handterlighet vid kalkyl samt den oerhörda tidsvinsten vid dess användning. Så snart det väl genomförts, skall blotta tanken på det gamla vara afskräckande, och det slägte, som nu växer upp, skall se tillbaka på våra alnar, ℔, o. s. v. med samma känslor, som vi läsa eller höra talas om de äldre svenska myntförhållandena med deras runstycken, plåtar och skillingar.

* * *

Systemets förträfflighet erkänner enhvar. Men vi hafva det icke ännu, och innan det inträngt i folkmedvetandet skall en rundlig tid åtgå, under hvilken reformens »tunga och villa» helt visst ofta skall låta höra af sig. En öfvergångstid är visserligen beviljad ända till den 1 januari 1892 för reformens gradvisa utbredning, började från 1 jan. 1887 vid postväsendet, tullen, statens jernvägar, i apoteksväsendet och sedan efter hand vid andra tillfällen. Men utan tvifvel skall mången ännu efter sex år vara lika oförberedd som nu att mottaga det nya. Det torde då gå med desse, såsom en medlem af hedervärda bondeståndet yttrade, att de rent praktiskt få lära känna t. ex. kilogrammet. Nu köper man ett ℔ kaffe, ser huru länge det räcker och vet deraf skålpundets storlek, på lika sätt inhemtar man kilogrammets värde. Så rationel denna metod än må vara, helst den med ens frigör från det gamla, tillfredsställer den emellertid icke hvar mans behof. Ett öfvergångsarbete blir nödvändigt. Vänder man blicken till vårt vestra grannland, der reformen beslöts 1876 och öfvergångstiden förlades till 1879—88, finner man ett intensivt populariseringsarbete, en otalig mängd för menige man

tarbetade handböcker, reduktionstabeller och hjelpredor af hvar›handa slag. Samma arbete förestår hos oss och är i första and åhvälfdt den nybildade justeringskommissionen, hvars syfte ast är att förbereda och öfvervaka reformens genomförande, att nskaffa hufvud-, kontroll- och arbetslikare och mera dylikt, som ill saken hör. Och ehuru författningen om det metriska systemets nförande icke ännu utfärdats, synes äfven kommissionen vara i full rerksamhet. Under dess auspicier hafva redan ett antal för den stora allmänheten afpassade tabellverk och för praktisk instruktion uppgjorda väggtaflor sett dagen [1]). Den enskilda företagsamheten skall dessutom utan allt tvifvel, så snart författningen i ämnet utkommit, draga försorg om att den blir känd.

Vid reformens genomförande bör särskild vigt fästas vid den första undervisningen, den i hemmet och småbarnskolan. De små böra från första början inlära de nya kvantitetsbestämningarna och deras begrepp hållas fria från hvarje inblandning af räkning med marker, pund, kannor, och så vidare. I hemmen må derför å lämplig plats en instruktiv väggtafla upphängas. De nya måttens benämningar och storlek inplantas då obemärkt i medvetandet och olägenheterna af en öfvergång blir främmande för det uppväxande slägtet. Samma förfaringssätt egnar sig äfven för skolan, der dessutom den från den gamla tidsödande sorträkningen befriade aritmetikundervisningen vinner ökad tid till det nya systemets grundliga inlärande och allsidiga användning på praktiska fall.

---

[1]) Tabeller för förvandling från gamla till nya måttsystemet ch omvändt af E. Neovius. En mindre upplaga pris 5 penni, en törre pris 50 penni. Mot dessa tabeller kan endast anmärkas att deas format och papper icke skänka dem stor varaktighet.

Väggtafla öfver det metriska systemet af G. Sundman och L. Neovius. På väggtaflan är hufvudmåttet, metern, för litet framträdande, uppmärksamheten riktas icke genast på den. Texten har i årt tycke ett reduktionsfel, då förhållandet till det gamla måttet angifves i proportioner. Den stora allmänheten är icke tillräckligt säer i aritmetik för att rätt läsa ut det tryckta, än mindre lyckas detta arnet å skolans lägsta klasser. Enklare hade varit att skrifva t. ex. liter = 3 kvarter i stället för 1 liter: 1 stop = 3: 4, och utan tvifel mera instruktivt. Besman har dessutom fått ett för stort rum. — i rekommendera emellertid väggplanchen på det varmaste för både kola och hem, då den, dessa anmärkningar oaktadt, fyller ett verkgt behof.

Huru öfvergången skall gestalta sig med afseende å benä ningarna kan först framtiden utvisa. Inom landtdagen voro å terna härom delade. Medan Ridderskapet och Adeln och Borga ståndet i hufvudsak förordade det rena metersystemet, understö de två andra stånden propositionens förslag om vissa inhemska nämningar, såsom nylod och andra, samt upptagandet af för det r decimalsystemet främmande bienheter med reduktionstalet För propositionen talade några andra staters föredöme, me åter förhållandena i till exempel Tyskland gifva vid han att nationela benämningar icke i längden hålla sig up Oss synes det lämpligast att metersystemets internationela t minologi blefve den genom lag stadgade. Kräfver det prakti behofvet nya bienheter och utbildar språket särskilda inhem benämningar, så kunna dessa, sedan erfarenhet vunnits, upp gas i det dagliga lifvet, men att på förhand konstruera afvil ser är att måhända motverka i stället för att underlätta ref men, då principen, decimalindelningen, sålunda rubbas.

August Ramsay.

Jephtas dotter.

Två taflor, af L—r.

Med solsken, bländande, brännande solsken, som bakgru med de små, bruna fötterna halft nedsjunkna i den heta, h gula sanden; med armarna slapt hängande utmed sidorna, n hufvudet nedböjdt och ögonen halft slutna står hon der — Je tas dotter.

Det finnes ej ett spår af effektsökeri i denna tafla — i så mycket som ett palmblad, för att ge den österländsk lokalfä

Sol — bara sol!

Och midt i detta obarmhertiga solljus står hon blek (matt, trött hopsjunken.

Hufvudet är obetäckt. Det svarta håret ligger oordn ned öfver pannan ända intill de raka ögonbrynen. Mot (mjuka, hvita ylledrägten, som i lösa veck faller kring den sla

gestalten, stiger hudfärgen på hals och armar fram i underbar relief, mörk och matt som sammet. Ansigtet, som synes i stark förkortning, är blekt och skönt, men ur hvarje drag, ur hvarje kroppens linie talar en stilla, hopplös resignation. — Det intensiva solljuset söker förgäfves locka fram en enda ljusreflex ur det dunkla, förvirrade håret, eller en färgglimt på de bleka kinderna.

Det är sålunda Jephtas dotter finnes framställd i den rike judiske bankirens salong.

Men i målarens portfölj fins en annan! Det är samma motiv, samma fond, samma modell och ändå. . . .

Nu ligger det en spänstig, nästan öfvernaturlig kraft öfver hela figuren. Det sköna hufvudet är tillbakakastadt, armarna lidelsefullt utsträckta, liksom för att omfamna hela verlden, munnen halföppen, leende, med utsökt välbehag inandande den kvalmiga luften, medan ögonen — de stora, mörka, glittrande ögonen — i en blick af vild, passionerad lefnadslust tager ett sista farväl af lifvet.

Det är bankirens egen dotter, som stått modell till dessa taflor. Kort före hennes giftermål med en ung rysk furste lät fadern en berömd målare föreviga dotterns israelitiska skönhet. Bankiren önskade endast att man toge motivet ur bibeln, modell och målare finge sedan komma öfverens om hvilket.

Hon valde att bli framställd som Jephtas offrade dotter — ett besynnerligt val af en ung, afundad brud!

Och sålunda sågo dessa två taflor dagen, den i bankirens salong och den i konstnärens portfölj.

I bokhandeln.

Rafaël Hertzberg: Kalevala, fri öfversättning. 304 pag. 8:o. Helsingfors, G. W. Edlund 1884; 5 mark.

Redan då för något tiotal år sedan R. Hertzberg offentliggjorde sina ur Kanteletar fritt öfversatta »Finska toner», hördes lämpligheten af att sålunda påtvinga folkdikten modernt poetisk drägt starkt ifrågasättas. Att emellertid just dessa kanteletarbearbetningar icke blott ur rent konstnärlig synpunkt förvärfvat sig ett anseende, som i väsentlig mån ligger till grund för hr Hertzbergs goda namn såsom verskonstnär, utan äfven i denna stund temligen enstämmigt erkännas lyckligen återgifva den finska sångmöns skaplynne och sålunda hafva bidragit att göra vår folkdiktnings skatter tillgängliga för den svenska läsande allmänheten, borde i fråga om ett nytt likartadt öfversättningsarbete aflägsna alla betänkligheter af ofvanantydt slag.

Härvid bör visserligen tagas i betraktande att, medan den lyrik, som i »Finska toner» tolkas, för flertalet läsare var en ny bekantskap, Castréns och Collans öfversättningar af Kalevala lemnat en hvar tillfälle att göra sig förtrogen med den finska folkepopén, hvadan således en modern bearbetning deraf kunde synnas mindre påkallad, och på samma gång genom sina afvikelser från originalet verka mera störande.

Emellertid är det ett faktum, som ingen lärer dölja för sig, att Kalevala, trots de ordagranna öfversättningarnas stora förtjenster, icke i denna form på långt när framstår i sin fulla skönhet, än mindre förmår hos sina läsare bland vårt lands svenska talande innevånare, så, som en nationaldikt i egentlig mening borde kunna det, framkalla känslan af solidaritet med diktarens åskådning, uttryck och sätt att tänka.

På obekantskap med den finska befolkningens lynne och lefnadssätt kan detta uppenbarligen icke uteslutande bero, utan torde orsaken härtill i lika hög grad stå i samband med det språk, hvarpå de odödliga sångerna äro diktade. I främsta rummet gäller detta den för Kalevala och för hela den finska folkpoesin öfver hufvud så allt igenom karakteristiska, men för svenska öron i längden oundvikligen tröttande parallelismen. Med finnens inåtvända, kontemplativa sinnelag sammanstår i och för sig detta omständliga upprepande, på samma gång också det finska språket redan genom sin rika onomatopoesi och den deraf härflytande möjligheten att finna varierande uttryck för samma sak lockar diktaren att hänge sig åt denna tankelek. Men jemte det således parallelismen, för så vidt de språkliga egendomligheterna i all-

iänhet kunna sägas afspegla folklynnet, bäst, ja, nästan uteslu- ande är egnad att uppskattas af läsare med finskt modersmål, ger denna poetiska företeelse i finsk drägt uti alliterationer en rydnad, som både motväger parallelismens enformighet och på ätt och vis, om än blott formelt, motiverar upprepandet. I öf- ersättningen deremot, och allra helst uti en ordagrann sådan, ommer alliterationen helt och hållet till korta. Der sådant låter g göras, söker Collan visserligen äfven härutinnan göra sitt bä- a, men försöken blifva helt naturligt endast sporadiska, då tolk- ngens trohet är hufvudsaken.

Prof på lyckligt tillämpad alliteration saknas visserligen icke svenska literaturen, och Gödeckes Edda lemnar exempel på ett nsekvent återgifvande deraf äfven i öfversättning. Men dels r väl sistnämde öfversättare haft ett väsentligt stöd uti origi- lspråkets slägtskap med svenskan, dels må det med skäl ifrå- sättas huruvida icke dessa ofta nog hårdragna stafrim till stor gjort den Gödeckeska Edda-öfversättningen så knagglig och ırsmält som den är.

Ett rent poetiskt behag ha visserligen parallelismerna i Ka- ala, i det upprepningen, om än oftast uttryckt genom syno- ner, nästan alltid till sitt innehåll är något afvikande från före- nde rad eller modifierar det deri sagda med en naivetet, hvaraf ast folkdikten är mäktig, och denna fördel, som icke är bero- e af språket, ha de ordagranna öfversättningarna riktigt nog så till godo. Men det hindrar icke att denna oafbrutet fort- nde, ofta fyra- till femfaldiga omsägning, blottad på sin för- ısta formela prydnad, skall, framstäld på ett språk, der upp- ningen, äfven i poesi, icke har något estetiskt berättigande fver det logiska behofvet, förtynga dikten och göra den för ıgden af svenska läsare ohjelpligen främmande.

Tanken att genom någon bearbetning popularisera vårt na- alepos och sprida kännedomen om dess ovanskliga skönhets tter är derför i och för sig värd allt erkännande, och då det ıams att hr Hertzberg föresatt sig denna uppgift, erfor en hvar gjort bekanskap med hans Kanteletar-bearbetningar med till- sställelse känslan af att det maktpåliggande arbetet råkat i a händer.

Sådant det nu, sedan något mer än ett år tillbaka fullbordadt ligger, måste hr Hertzbergs Kalevalaverk anses innebära en lyck- lösning af problemet. Versen (naturligtvis den ursprungliga otade, ehuru merendels rimmad) flyter lätt och elegant, utan ıerligt intrång på tolkningens trohet för välljudets skuld och samma gång utan att till förmån för originaltextens mindre ıntliga egenheter uppoffra diktionens genomskinliga klarhet. ast i ett fall, nämligen uti brudens afskedssång vid Pohja- lopet, har hr Hertzberg utbytt runometern mot ett mera ly- t versmått, en afvikelse som med hänsyn till detta ställes helt

och hållet lyriska karakter gör ypperlig effekt och verkligen synes vara förestafvad af poetisk takt.

På detta område visste man hr Hertzberg af gammalt röra sig med fulländad säkerhet, och han har också gjort denna del af sin uppgift i allo väl ifrån sig.

Men äfven med hänsyn till dispositionen af materialet, der en viss inskränkning och bestämd gruppering af det hela varit af nöden, har bearbetaren förfarit med lycklig urskilning och lätt hand. Såsom en obestridlig vinst torde härvid äfven de ömtåligaste kalevalavänner erkänna aflägsnandet af sådana bland trollrunorna, hvilkas förekomst icke omedelbart af handlingen betingas eller annars hafva någon andel i berättelsens gång. Det är icke osannolikt att Kalevala äfven i originalspråkets drägt hade vunnit på att befrias från dessa ofta alldeles oväsentliga och genom sin längd tröttande besvärjelser och ursprungsord, hvilkas intresse såsom sådana naturligtvis till fullo hade kommit till heders i en särskild publikation. Uti en svensk bearbetning är deras uteslutande i hög grad motiveradt och bidrar i förevarande fall måhända mer än någonting annat till att gifva det hela en så lätt tillgänglig, populär form. Parallelismen åter är reducerad inom trängre gränser och i allmänhet bibehållen endast i de fall, der någon afgjord poetisk skönhet på sådant sätt står att tillvaratagas, hvilket dock inträffar tillräckligt ofta för att åt dikten äfven i detta afseende bevara dess originela pregel.

Såsom en välbetänkt åtgärd kan slutligen påpekas att de särskilda sångerna med hänsyn till sitt inbördes sammanhang ordnats uti större cykler eller dikter, hvarigenom öfversigtligheten befordrats.

Hvad hr Hertzberg deremot förmodligen ej ens eftersträfvat i alla fall ej åstadkommit, och som sannolikt hade varit ett vad utöfver menniskokrafter, är att med den populära, moderna formen förena all den naturpoesi, som uti originalverket finnes nedlagd och till stor del äfven uti den ordagranna öfversättningen bevarad. Att i den vägen få se sig af det hertzbergska kalevalaverket fullt tillfredsstäld bör man icke hoppas på. Just uti originalsångernas naiva omständlighet döljer sig en skatt af skönhet, som vid sammanträngd framställning oundvikligen måste gå förlorad, och den som en gång lärt sig, med bortseende från den ofta besvärliga formen, sätta värde på behaget hos folkdiktens egen, naturfriska, oefterhärmliga naivetet, har i regeln också funnit sig deraf tillräckligt belönad för att icke anlita bearbetningen utan, då han erfar behof af sådan vederkvickelse, återgå till Collan, eller om han kan det, till Kalevala på originalspråket. Men, såsom ofvan antydts, en så beskaffad läsarekrets förblir nödvändigtvis ringa till antalet, och bland den svenska publikens djupa led kan Kalevala endast uti bearbetad form ernå varaktig popularitet.

R. v. W.

Severin Falkman: I Östra Finland, skizzer och studier, sta delen, häft. I—IV. F. Tilgmans litografiska tryckeri, H:fors.

Fem år ha förgått sedan första häftet af Severin Falkmans *Östra Finland* utkom i tryck. Arbetet, som enhälligt af såväl n svenska som finska pressen emottagits med mycken sympati, r äfven i Ryssland och Tyskland väckt en viss uppmärksamhet. Af det för våra förhållanden storartadt anlagda planchvert ha in alles fyra häften, utgörande första delen, utkommit. ssa fyra häften inrymma plancher och en kort beskrifvande t öfver socknarne, »der Imatra i skum sig klär och Wuoksens ja svallar». Och när man nu bläddrar igenom dessa afbildningar terränger, landskap, typer, drägter, husgeråd och prydnader, är det med en känsla af djupt vemod. Ofrivilligt gör man den frågan, hvarför har icke en konstförfaren och kärleksfull na som hr S. Falkmans långt för detta aftecknat dessa prof en urgammal och primitiv kultur i Östra Finland? Huru cket har icke under 20 à 30 år försvunnit, huru mången soc- har icke inom denna tidrymd bytt bort sin nationaldrägt, rat sina gamla sedvänjor. Här kan till fullo tillämpas den kra tanke, som står att läsa på 'Nordiska museets' lotteribiljet- »Den dag skall komma, då allt ditt guld ej räcker till att a åter hvad nu förstöres».

Väldiga om ock tysta rörelser ha under det sistförflutna halfilet genombäfvat Karelen. Vi påminna endast om Routsalai- och den andliga väckelsen under hans tid, från hvilken de rka och dystra färger i drägten, som nu allmänt bäras i t. ex. 'olax och det nordliga Karelen, sägas förskrifva sig. Nya hansvägar, en ständigt växande invasion från Östern, allt har bigit till att inom mindre än en mansålder förändra lefnadsnållandena och lefnadsvilkoren i Östra Finland. Som en jätteıdel vidgar Petersburg sitt nät i allt större krets, sänder ut ı trådar allt längre och längre in i hjertat af Karelen. Ur kamp, som finsk lag, finsk tro med möda kämpar mot Östern, finsk konst- och folkindustri för längesedan gjort sitt åter- ; hvad konstnären nu haft att bevara åt efterverlden, är de a resterna af den primitiva kultur, af den konstindustri, som i fjerran forntid väckts till lif och som, då Kalevalas sånger tades och sjöngos, vann sin högsta utveckling.

Hvad nu sjelfva arbetet beträffar, så måste det erkännas hr Falkman i flertalet af sina plancher återgifvit den rätta alkarakteren i de ostfinska landskapen. Vi känna igen dem, sa lutande gärdesgårdar och pörten, dessa taggiga tak af näfver ı sparrar, hopfogade utan en enda spik. Vi känna igen denna d, som Ilmarinens moder beskrifver,

»Denna goda bygd i norden,
Denna bästa fläck på jorden;
Lindar nedtill, åkrar ofvan

Byn belägen midt bland dessa,
Invid byn den sköna stranden,
Invid stranden vackra båten,
Der vår unga and får gunga,
Der han plaska får och sjunga».

Och det länder hr Falkman till beröm att, med på det hel get så ringa tekniska medel, ha afvunnit sina landskap så ken naturtrohet och stämning. Hvad man i dessa landska der kunde anmärka, är en viss enformighet i tekniken. Ar skulle vunnit i intresse om sjelfva maneret i landskapstec gen varit varierande.

De bästa afbildningarna äro dock de af kostymer och geråd. Ingenstädes i vårt land har folkdrägten bibehållit s ren och ouppblandad som i socknarne kring Wuoksen.

Man kan väl icke mera på Karelens dotter från i dag lämpa hvad den gamle runofadern sjöng vid bröllopet i Po

»Hon tvinnat med de fingrar små
Ett garn, som tål att se uppå,
Och hennes väfstol lemnat har
Ett lärft, som ej fås alla dar.
Så flink som ekorrn på sin kvist
Rörs hennes väfbom ock förvisst;
Som vesslan far bland sten och snår,
Så mellan garnet spolen går.
Och muntert slamrar hennes sked
Som skogens hackspett i sitt träd.»

Ty den prydnad hon nu bär, den stammar från Ame bomullsplantager, Morosoffs väfstolar och Petroffs tryckeri, n de små hemlighetsfulla bodorna (aita), der finnas mors och mors drägter; väfnader om hvilka med skäl kan sägas att egna får var ullen».

Det är denna lätt förstörda skatt, som herr Falkman d i ljuset och genom sina teckningar räddat undan förgänge Här är han i sitt esse, detta märkes äfven i texten.

Afbildningarna äro så vidt vi kunna döma korrekt g efter naturen.

Vi ha någonstädes i tidningspressen sett en utländsk a polog förfäkta den åsigten, eller uppställa den hypotesen, at karelska folkstammen alldeles icke skulle höra till de tura folken, utan till en arisk gren af den stora Indo-europeiska familjen, som för århundraden sedan förfinskats på samma som t. ex. bulgaren antages vara en finsk folkstam, hvilken klämd mellan slaviska stammar lemnat sitt modersmål och ä nationalitet. Man skulle vara färdig antaga denna hypote man ser dessa afbildningar (se pl. 10, 15, 19 m. fl. samt

vignetten) af aflånga, välbildade anleten med raka eller bugtiga näsor, som på få undantag när totalt skilja sig från den typisk vordna beskrifningen öfver de finska folken.

I sjelfva verket är skilnaden mellan de rörliga, lifliga karearne och deras betänksamma lugna bröder tavaster och savolakare betydande. Om man dock skall kunna kalla alla de profiler, om vi se i Falkmans »I Östra Finland», för typer vilja vi lemna sagdt.

Flere af dessa afbildningar försvara mycket väl sin plats, en en del i synnerhet barnfigurerna, (se t. ex. pl. 19—23—25) o allt för schablonmessiga, likna för mycket hvarandra för att nna kallas ansigtstyper från vare sig den ena eller andra socknen. ål vetande hvilken möda och kostnad ett arbete sådant som tta medför, lyckönska vi herr Falkman till att hafva hunnit d den första delen af sitt verk och hoppas att dess fortsättng icke allt för länge måtte låta vänta på sig. Vi skulle föret att arbetet för att vinna i intresse fortsattes med de ostfinska st-socknarne vid finska viken och Ladogan. Arbetets andra l blefve då mera olik den första, hvarigenom tröttande upprepngar kunde undgås.

Vidare erbjuda skärgårdssocknarne etnografika af sällsynt ginalitet, såsom Björkö, hvartill kommer att det karaktetiska i seder, bruk och drägt hos denna befolkning försvinner d förfärande hastighet t. ex. just i nämda socken, att icke nna Säckjärvi, der det nu torde vara mycket svårt att uppleta enda af de granna röda drägterna. I båda dessa socknar buro k både män och i synnerhet kvinnorna för tio år sedan folkgter, som kunde ställas vid sidan af det yppersta man i den gen får se hos de europeiska folken.

Jac. Ahrenberg.

Thomas, Louis: Suuret keksinnöt. Efter 7:de tillökade ginalupplagan öfversatt till finskan och bearbetad af *K. Suomaen,* lektor vid Kymölä seminarium. 490 sid. 8:o. Borgå 35. *Werner Söderströms förlag*; pris 6 m. 80 p.

Genom detta arbete (utgifvet äfven i svensk drägt år 1883 O. V. Ålund under titel: »De stora uppfinningarna») har den ulärt vetenskapliga finskspråkiga literaturen vunnit en värdetillökning. Deri redogöres i korthet för de vigtigaste uppingar, som af menniskan under hennes utvecklingsarbete under rnas lopp blifvit gjorda. Innehållet fördelar sig på följande : i första kapitlet skildras uppkomsten af skrifkonsten med olika stadier af fulländning, från fornkinesernas och egypas samt de nordamerikanska indianfolkens bildskrift till våra ars steriografiska system; derpå följer i andra och tredje kat en utläggning af pappersfabrikationen och boktryckerikonjemte öfriga slag af mångfaldigande genom tryck (träsnitt, parstick, litografiska tryckalster m. m.); fjerde och femte ka-

pitlet äro egnade åt skjutvapnen samt krutets och andra explosiv ämnens framställning; det sjette redogör för de olika medel men niskan under tidernas lopp uttänkt och konstruerat för mätand af tiden, från de gamles enkla timglas och solur till våra dagar komplicerade urverk; sjunde kapitlet behandlar luftballongens historia; det åttonde mikro- och teleskopet samt de »under» des syninstrument blottat för menniskoögat; det nionde kapitlet ånga samt det tionde och elfte elektricitetens mångfaldiga användning det tolfte kapitlet fotografikonsten och det trettonde de moderna belysningsmedlen. Slutet af boken upptages af tre af öfversättaren särskildt för den finska upplagan författade kapitel, som i nehålla kortfattade redogörelser för symaskinen samt för nål- o stålpennfabrikationen.

Denna resumé af innehållet ger vid handen att arbet med hänsyn till de ämnen det behandlar är egnadt att i hi grad öka allmänbildningen hos den läsarekrets, för hvilken det främsta rummet är afsedt. Det lyckligt funna framställningssät tet gör boken njutbar jemväl för personer med ringa eller godt som inga egentliga förkunskaper. Denna bearbetarens st van att ytterligare popularisera detta i sig sjelft populära arb har försenat dess utgifvande; första häftet utsändes redan till len 1883, det sista, dubbelhäftet 7 & 8, först på hösten år 18 Hr K. Suomlainen, som synbarligen med varmt intresse omfat den honom anförtrodda uppgiften, har i och med detta arbe lemnat ett nytt prof på sin välkända öfversättareförmåga.

Bokens värde ökas äfven genom en i slutet såsom hang fogad framställning af det metriska systemet samt en duktionstabell mellan detta systems och våra nu gällande må Slutligen bör nämnas att af de 277 träsnitt, hvarmed boken utrustad, ett ej ringa antal, som icke förefinnes i originalet, blif genom förläggarens försorg skurna enkom för den finska upplag

F. v. Wright.

Sydvestra Finlands Fröodlingsförenings Styrelses Berättel 1884—1885. Åbo.

Det har då verkligen inträffat att en enskild landtbru förening i vårt land visat någon lifskraft och till och med känt hof af att publicera sina erfarenheter. Väl sant, att dessa ej in hålla något nytt eller epokgörande, men erkännande af allmänh förtjenar dock denna lifsyttring, i synnerhet som den visar fröodlingen lönar sig hos oss och att sydvestra Finlands frö lingsförening kan glädja sig åt åtskilliga intresserade och samma medlemmar. Och vackert så!

G. G.

Predikningar öfver Kyrkoårets Högmessotexter af Stockho Prester; Sthlm 1885, C. E. Fritze.

Att döma af det utkomna, intager ofvannämda arbete

nstående rum på den homiletiska literaturens område. Detta ler icke blott formen, såsom språk, uppställning och indelg, utan äfven innehållet, som klart och träffande återgifver kristna lärans andemening. Arbetet utkommer i tvenne deoch innehåller predikningar öfver hela årets sön- och högdagsevangelier. Af särskildt intresse för allmänhe'en hos är att denna samling innehåller en utläggning af andra texän de hos oss år ut och år in begagnade. Trettioen port af författarena i stålgravyr medfölja och kunna vara egnade bland deras bekanta höja värdet. Samlingens egna förtjengöra den värd att rekommenderas.

e.

August Bebel: Kvinnan i forntiden, nutiden och framtiden; rs. af Frithiof Hellberg. 358 sid. 8:o Sthlm, Carl Suneson; ›0 kr.

I den gamla goda tiden satt vetenskapsmannen i någon ı vrå med sina folianter, sin tub eller sina deglar, och den ı allmänheten hade blott föga aning om att professor Kant i Köberg, myntmästar Newton i London eller apotekar Scheele i ing höllo på att omgestalta den moderna civlisationen. Nu , då forskningens resultat så godt som genast visa sig i handlig verklighet, tittar tidningsreportern jemt och ständigt foren öfver axeln för att kunna meddela hvad han förehar åt de ɔner, som vänta på en ny upptäckt, en telefon, en torpedo en metod att dräpa mikrober. Konstnären, som fordommålade markisinnor, slår nu upp staffliet i ett laboratorioch sedan på utställningen tröttnar allmänheten aldrig att beta Pasteurs fårade drag på Edelfelts duk.

De bilda en brokig samling dessa ryktbarheter, hvilkas namn och åter dyka upp i den stora tidningshvirfveln. Till denna a tänkare, diktare, tonsättare och konstnärer af alla slag hör tridligen ock August Bebel, en tysk svarfvarmästare, som it filosof.

Han har i sjelfva verket berättigade anspråk på att uppmärknas. Louis Pasteur lofvar blott att bota menniskor för ra- Bebel lofvar att bota hela samhället för alla dess lyten och ımor.

Må man ej så utan vidare draga på munnen åt detta löfte. så kallade sociala frågan, frågan om fattigdomen, som redan ›sedan synts de lärde tillräckligt omtuggad, har börjat på allvar a menige man och skall väl länge, och kanske alltid, stå på dagordningen. Mattas intresset för en tid, så eggas det af en monsterstrejk i Amerika, en explosion eller ett uppi London, ett mord i Decazeville, en fabriksbrand i Charleroi. ner der då en man och säger att han vet råd och bot, så r ekonomisten ex professo, men den stora massan lyssnar agstiftaren, hvars penna blott är den ma netnål, som utvi-

sar opinionsströmningarnas riktning och styrka, spjernar ej i den mot att försöka kuren. Och så kan det väl hända s August Bebels tankar finna vägen till utskottsbetänkandens l mar och till lagtexter.

Bebel är en märklig man, ej derför att hans åsigter nya, utan derför att han förmår göra dem gällande, att ha mår öfvertyga. Denna stora konst har han icke lärt af b utan af lifvet. Han föddes den 22 februari 1840 i Köln af f föräldrar, gick i folkskola och svarfvarlära i Wetzlar, van vida omkring och slog sig slutligen ned som svarfvarmäs Leipzig. 1864 var han ledare för en arbetarförening, 186 valdes han som framskriden demokrat i den konstituerande tyska riksdagen. Blef 1871 ledamot af tyska riksdagen oc alltsedan, på ett par mellantider när, varit der. Från juli 187 mars 1875 satt han i fängelse och läste. Der träffade han knecht, som lärde honom engelska och franska. Desse t sedan, jemte Hasenclever, vordne det tyska socialistpartiets l

Bebel är en lärjunge till Marx och Lassalli; det är teorier han förkunnar. Likasom dessa båda är han ytterligt för att se det närvarande i svart och det tillkommande — programmet går igenom — i rosenrödt. Och likasom des han långt slängdare att teckna nutidens skuggor än att visa den kommande dagern skall gry.

I det arbete, som föreligger, har han inskränkt sig till en del af sitt stora tema, till kvinnofrågan, men från den han sig öfver till de andra; kapitlen om »stat och samhälle» »samhällets socialiserande» lemna en temligen god allmänf öfversigt af hela den socialistiska doktrinen sådan den redan l förkunnats och på senare tid börjat tillämpas i Tyskland.

Innan förf. kommit dit, har han emellertid gifvit en g utförlig och intressant framställning af kvinnans ställning för nu. Hvad den historiska delen vidkommer, så är den hål allmänna drag och synbarligen icke grundad på några djupgå studier. Den ger sig för öfrigt icke ut för att vara något v skapligt arbete. Den är och vill vara en populär skildring, visar de historiska förutsättningarna för kvinnans nuvarande stånd. Och som förf. anser att kvinnans nuvarande tillstån uselt, så kan han icke heller teckna hennes föregåenden som nat än eländiga. Och han gör det. De af hans läsare, som l det forntida Grekland och Rom endast från den officie robokslitteraturen, skola häpna öfver alla dessa styggelser, so lärda hittills undanhållit profana blickar för att rädda vörd för antiken. Medeltiden med dess Mariakult och riddarvä far ej bättre: chevaleriet är en idealbild, som det nittonde å dradets romantiker fantiserat ihop. Om dess idéer verkligen nos, så var det hos ett fåtal riddare utan vank och lyte, — l för resten lika litet som de andra tillämpade dem.

Hvad nutiden beträffar, så visar den endast elände oc

yck. Bleka utmerglade varelser, som släpa och träla i hushål-
t, tills de efter ett glädjelöst lif dö en usel död; eller ock för-
ımpade, förhånade gamla ungmör, sådana äro flertalet af det
ttonde seklets kvinnor. Ett species, hvars utveckling sedan år-
ndraden blifvit hämmad af männens sjelfviskhet, hvars ställ-
ıg i de flesta länder varit och är rättslös och utan verkligt so-
lt anseende. Särskildt behjertansvärd är kvinnans ställning
ım kroppsarbetarnes klass; under de få timmars ledighet, som
nnen kan egna åt hvila, måste hon sköta alla hemsysslor, ett
f som i och för sig kräfde en menniska hel och hållen. Man
ı icke utan en rysning läsa de hårresande berättelser förf.
ınar, som exempel på den gamla historien: först fattigdom, så
nedring och brott. Men å andra sidan är det dock, som tyckte
n, vid närmare eftertanke, att skuggningen är gjord i allt för
lvetet syfte, för att teckningen skulle kunna vara fullt korrekt.
t är ytterst vanskligt att söka draga upp sådana allmänna bil-
, som skola beteckna ett helt kulturstadium; man löper fara
taga ett par fall, som förefalla typiska, och döma hela re-
ı efter dem. Men nu ges det i lefvande lifvet inga medeltals-
, utan en oändlig mångfald af mångskiftande menniskoöden.
ı derur söker den, som har en teori, och finner lätt stöd för
. Likasom en annan, hvilken har en annan åsigt, också
ll finna stöd för sin. En annan än Bebel kunde nog göra en
are bild än hans och äfven för den åberopa sig på verklig-
en.

Detta dock icke så som skulle Bebel synbarligen med vett
vilja öfverdrifvit. Han skildrar hänsynslöst, men icke rått.
ı han framdrager en mängd statisiska fakta, som mer än nog
isa att det icke är den bästa af verldar, som nutidens kvinna
er i. De tusental hopplöst förlorade existenser, dem de stora
lernas polis årligen inregistrerar, vittna att allt ej är som det
le vara. Och det är dit Bebel vill komma; han vill bevisa
det närvarande tillståndet är omöjligt och ohållbart i mora-
t såväl som ekonomiskt hänseende. Är en gång den saken
, så har han vunnit stöd för första punkten af sitt reform-
gram, som är att det bestående skall slopas.

Här är ej stället att ingå på en närmare granskning af de
ier, som förf. delar med en mängd af den ekonomiska veten-
ıens målsmän i Tyskland. Vi skola måhända framdeles åter-
ma till hans bok.

Wilhelm Chydenius.

H. Juhlin-Dannfelt: Jordbrukarens Handlexikon, en upp-
ıbok i jordbruk, trädgårdsskötsel, skogshushållning, veterinär-
kap m. m., I—IV; Sthlm, Seeligman & C:o.

Under denna titel har Sveriges måhända flitigaste författare
ındtbrukets område sökt gifva en fullständig och kortfattad
agsbok i landtbruket och dess binäringar. Då vi erfarit att

fråga blifvit väckt om att utgifva detta arbete i finsk öfversätt- ning, hafva vi skyndat att, ehuru hittills endast 4 häften utkom mit i bokhandeln, fästa allmänhetens uppmärksamhet på detsamm och på en del omständigheter, som i vår tanke göra en dylik pul likation mindre önskvärd.

Om vi jemföra ifrågavarande arbete med den af dess förı gångare, som i vår nord lyckats tillvinna sig största spridnin nämligen: »Landbrugs-Ordbog for den praktiske Landmand; u givet under Medvirkning af ansete Fagmænd i Danmark, Nor og Sverige af E. Möller-Holst», frapperas vi genast af den sto olikheten i plananläggningen. Då Landbrugs-Ordbogs utgifva haft till ledande princip att genom en i möjligaste månn uttöı mande och vetenskapligt noggrann behandling gifva en klar fra ställning af hvarje fråga, har deremot »ett måttligt omfång o billigt pris» varit den bestämmande faktorn vid redigerandet »Jordbrukarens handlexikon», och tack vare det strikta tillämpand af denna regel uppfyller arbetet i ringa mån de förväntningar, s ej blott jordbrukets framskridna ståndpunkt, utan ock utgifvare namn gifva oss rätt att uppställa. Under de olika rubrikerna j träffa vi merendels blott korta definitioner, som, huru klara c fyndigt sammansatta de än må vara, dock lända till föga ny för den, som söker upplysning och handledning i de skilda f gorna. Här och der finna vi väl något vidlyftigare resonnem ger, men ej heller de utmärka sig genom någon uttömmande el fullt upplysande framställning. Äfven hvad valet af de beha lade ämnena vidkommer, lemnar arbetet åtskilligt öfrigt att öns i det några »alltför enkla» frågor upptagits till behandling, und det andra af väsentlig vigt utelemnats. Vi hafva antecknat del af det senare slaget, hvilka väl ej borde få saknas i »Jo brukarens handlexikon»: arbetarbostad, arf, art, befruktning, lastning, benkvarn, benstamp, bladkål, blomma, blomkål, bl brandförsäkring, dressur, drifkraft, espalier, fluga, flugsva färgväxter. Kanske utgifvaren under arbetets fortgång ernar handla dessa frågor under andra rubriker, men nog borde han redan nu hafva lemnat åtminstone anvisningen härom.

Väl inse vi att dessa af oss påpekade brister till störreı len bero på det af förläggaren bestämda, inskränkta utrymm men vi beklaga att bokens prisbillighet vunnits på bekostnad dess användbarhet och värde.

För vår del tro vi att utarbetandet af ett handlexiko landtbruket och dess binäringar uppställer fordringar, som för person äro omöjliga att uppfyller. I våra dagar, då ej b agronomin, utan äfven skogshushållningen, trädgårdsskötseln och terinärkunskapen nått en så hög grad af utveckling, kräfves en i sanning fenomenal tanke- och minnesförmåga för att på dessa områden förvärfva grundlig och omfattande vetenska insigt, och än mer för att uppnå den klara öfverblick, hvar utan man ej kan göra sina kunskaper fruktbringande för and

:t utgifvaren af den ofvanämnda »Landbrugs-Ordbog» haft nna åsigt framgår af att han sökt medverkan af en hel kohort ımstående vetenskapsmän och erfarne praktici, hvilka hvar och haft sitt område att redigera och bära ansvaret för; hvarje psats är undertecknad med deras initialer. Och då vi bland darbetarne möta sådana namn som professorna: Arrhenius, gge, Jörgensen, Nathorst, Panum, Prosch, Segelcke; doktorerna: ›rd, Rostrup, Storch, Meinert; arkitekt Granson; veterinär Biiln; inspektor Buus; kammarrådet Andersen och utgifvaren sjelf att förglömma, så förvånas vi ej mer öfver att »Landbrugslbog» haft den för ett lexikaliskt verk nästan exempellösa framıgen, att den andra upplagan redan lades under pressen, meı den första upplagans sista häften ännu lågo i manuskript hos vudredaktören.

G. G.

Henrik Pontoppidan: Från landsbygden; bemyndigad ›rs. från danskan af Ernst Lundqvist. 223 sid. 8:o. Sthlm 1885, . Bonniers förlag. Pris 1,75 kr.

Pontoppidan är en af det unga Danmarks mest framstående ellister. Hans bok »Från landsbygden», öfversatt från det ska originalet »Landsbybilleder», som utkom till julen 1883 i ›enhamn, upptager sex berättelser med ämnen ur det danska ıogelifvet. Det är ett tecken på helsa och lifskraft hos ett ls konst, ett tecken på att rötterna söka sig ned till närings-, lager, när konstnären, som här, vill och kan framställa fol- visserligen enklare, men kraftigare och sundare lefnadsföranden. I det unga Danmarks konst är detta säkerligen ett ›delsefullt drag äfven på andra områden än literaturens.

Pontoppidan har i en af sina noveller framstält ett fiskeläge . den smala flacka udden, -som sträcker sig ända ut i hafvet, fyrtornet reser sig såsom landets sista väldiga milstolpe, med lreflarna, de vidsträckta ljungbruna hedarne och små fredliga sarna, som ånga under de stilla sommarnätterna, och slutligen 'va det lilla fiskeläget, som bevarat sin egendomliga ormform, ıru det växt till en hel liten fiskareköping med kyrka och t, med handlande och gästgifvargård och många små hus, kas tegelbelagda tak lysa dubbelt röda mot den krithvita len». De teckningar, förf. gifver med bläck och penna af s fiskare, små bredaxlade kvinnor och larmande barnskaror, emellertid så lefvande, att läsarens tanke från dem gerna går r till *Michael Ankers* mästerliga danska folklifsbilder på duockså de hemtade från Skagen, eller *Kröyers* solstekta fie, sådana hans pensel framstält dem bland dessa samma sandr. Skagen är ju för resten som kändt stamhållet för en hel ni nordiska konstnärer, och Pontoppidan tyckes varit med uppe.

Pontoppidans författarskap röjer i mycket påverkan af J.

P. Jakobsen, icke i mening af imitation, Jakobsen kan egentligen ej imiteras, men i sättet att se och iakttaga, att söka det uttryck för framställningen, som är exaktast och åstadkommer den största illusionen. Han eger en hög grad af teknisk färdighet. Då han i berättelsen inför en figur, sker det icke genom en beskrifning, utan han återger den helst i någon bestämd belysning, sådan han sett den i ett gifvet ögonblick, från en gifven punkt. Han tecknar t. ex. den unga fröken nere i den stora skuggiga prestgårdsträdgården under en doftande lind: »Hon var fin och hvit med mörkt mjukt hår uppbundet i dubbel knut med ett band». På samma sätt skulle en målare sökt fram färgmotsättningen, sådan den verkar på vårt öga, genom ett brokigt band bland allt det gröna. Förf. visar oss på den långa sandstrandens ljusa enformiga yta »målare under stora gula paraplyer, såsom grodor under flugsvampar». Kan i få ord bättre dragas upp silhouetten af dessa nedhukade män på sina låga stolar? Eller ock framställer han gärdselhägnarens Grethe, sådan hon sitter och syr borta under fönstret: »Hon var ljus i hyn utan solbränna; det glatta ljusgula håret litet rödaktigt framme och ner öfver öronen af kamning med vatten». Om icke ögat förmår komma verkligheten nog nära, tages örat till hjelp: »Gärdselhägnarens hustru, som för sin dotter till vigseln i kyrkan, sitter styf och pyntad i vagnen. Mössgallonerna blänka utmanande i solen, och de brokiga nackbanden fladdra bakut med *små hånfulla smällar* i vinden».

Samtlige personer i novellerna äro mer skizzerade än utförda, men visa i alla fall att förf. förmår fatta och återge hjertats rörelser och lidelsernas lif. Eljes få vi ett helt galleri präktiga konturteckningar af danska bönder. Förf. har på sina fem fingrar huru folket går, står, rör sig och äter, och om deras sätt att tänka och känna låter han den gamla bondkvinnan säga: »Vi gammaldags bondfolk hafva det nu på annat manér än ni herskap». Att detta »manér» egentligen i längden är det hållbaraste tyckes lört. vilja visa i den första berättelsen. Tecknade med allt det allvar ett naturtroget och hängifvet studium förlänar, verka Pontoppidans allmogefigurer i allmänhet sympatiskt. Säkerligen läser ingen, utan att känna sig anslagen häraf, i den lilla fina novelletten »Ett lifsslut» om Niels Ingvor, »som var så gammal, att han i missmodiga ögonblick kunde bli riktigt ängslig för att Vår Herre hade glömt honom, och att han kanske ännu i många, många år skulle vandra omkring i en verld, som han tydligen ej längre tillhörde — som en abnormitet till åtlöje för fullvuxna och till skräck för vanartiga barn, som växt ifrån sotaren».

En granskare har sagt om Pontoppidan att, då han framställer sitt folk under dess alldagliga förhållanden, sker det i samma ton, som detta folk sjelft skulle göra det. Säkerligen äro hans skildringar sanna och bäras fram af hans lifliga sympati för

st framstälda, men det kommer i alla fall en hel hop med, som i allmogeman icke skulle sagt, eller åtminstone icke på samma s. När Pontoppidan i sina noveller skildrar folklifvet, ger han lderna mera relief genom att samtidigt framställa kontrasten llan bildade och obildade, rike och fattige och kringskär dem d en satir, som kan vara ganska skarp. I vår nya finska eratur erbjuda Päivärintas noveller ett sällsynt prof på folklifsder, skildrade af en man i folkets egna leder. Päivärinta för;ar ingalunda öfver samma konstnärliga apparat som Pontopan, men hans framställningar af folkets känslo- och tankelif ide erbjuda en intressant jemförelse. En sådan kan nu icke gakomma, men jag ville endast påpeka följande ställe hos Päiinta, der han talar om de ringe och bortglömde: »Också i se ringes bröst finnes ett hjerta, som i många afseenden ställer i i jembredd med de höge. Med hela styrkan af detta hjerta na de älska, känna, fröjdas, sörja och — lida, just på samma som de höge. Ja, de kunna dessutom göra ännu något ani bredd med de höge, nämligen dö, och allt detta är, enligt tanke, en icke så alldeles obetydlig likhet menniskor emel-. Man jemföre härmed t. ex. Pontoppidans yttrande om den ile arbetshästen, som »i 27 år hade trälat och sträfvat tillmans med sin gamle husbonde för att skaffa grefven och preoch klockaren hvad som var deras, hon hade varit en uppinde moder för 13 präktiga danska hästar, — så var hon nog att tro att allt detta var något att berömma». Det es i Pontoppidans vitziga yttrande med dess mot samhällsierna polemiserande ton en hel hop moderna åsigter, och vår i uppfattning står kanske mest i öfverensstämmelse härmed. u naiva och ur hjertat sprungna förefalla icke deremot Päiväas ord. Det ligger något lugnande och befriande i deras a storhet, som påminner om det intryck vi röna af en folkodi.

För den, som icke förut känner Pontoppidan, är han en insant bekantskap att göra, och den, som redan känner honom, l i novellsamlingen »Från landsbygden» finna bekantskapen i värd att underhållas.

H—a.

Alfred Lindkvist: Så kallade bagateller. 288 sid. 8:o. ala 1885, Universalbibliotekets förlagsexpedition; pris 3 kr.

Från Alfred Lindkvists för några år sedan utgifna häften »Snödroppar» och »Aprildagar» till föreliggande ar-, ärsteget så stort, att man åter tycker sig stå inför en literär rt och en debyt, som gladt bör helsas välkommen. Det är blott den bundna stilen som fått lemna rum för prosan, det n ny raskhet och fart i dessa skildringar, som gifver det hela Förf. till »Så kallade bagateller» har haft »öron till att höra ögon till att se», och derför gör äfven hans arbete samma

trovärdiga intryck som ett åsyna vittnes berättelse. Men just denna moderna sträfvan att skrifva efter lefvande modell har stundom ledt förf. in på afvägar. Liksom det inom den bildande konsten gäller som regel att icke för mycket utarbeta detaljerna, för att ej derigenom draga blicken och intresset från hufvudhandlingen, så torde äfven inom literaturen samma regel kunna tillämpas. Det synes som om virtuositeten uppdrefves på kompositionens bekostnad och som om förf. emellanåt frestades af sin ovanliga observationsförmåga att så utförligt behandla en mängd biomständigheter, att man ej ser skogen för idel träd. Detta gäller i synnerhet om några nervöst utarbetade känslostämningar, der intresset uttänjes tills det slutligen förfelas.

Äfven i språket söker förf. nå den största möjliga naturtrohet, och stympade satser och ordformer förekomma så godt som på hvarje sida. Enskilda scener hafva dock härigenom fått ett ovanligt lif, framför allt det förträffliga samtalet i berättelsen »Rival» mellan Eva och hennes fjortonårige bror, hvilken sistnämde hon gör hardt när ursinnig genom att tala om hans svärmeri för den sjuttonåriga kusinen Tilda.

Den måhända bäst utarbetade af föreliggande sju berättelser är »Hvilodag». Så väl lilla Esters funderingar under predikan, som hennes glada förtjusning ute i solskenet den första vackra dagen, visa att förf. gripit naturen på bar gerning. Sällsynt lefvande framstår Esters far, som af sitt ovisa sabbatsnit och sin fullkomliga oförmåga att sätta sig in i den lillas tankeverld, drifves till verklig grymhet mot det uttröttade barnet.

Samlingens öfriga berättelser: »Före bröllopet», »Rival», »I vindskupan», »Första illusionen», »Presten» och »Maiden's blush» äro alla genomtänkta och ypperligt återgifna verklighetsbilder. De läsas icke blott med nöje, utan fästa äfven uppmärksamheten vid dessa talrika »så kallade bagateller» i lifvet, hvilka, ehuru skenbart föga betydande, dock kunna verka afgörande på hela lifsriktningen.

N. F.

Johan Nordling: Vera, en berättelse; 247 sid. liten 8:o. Upsala. 1885; Universalbibliotekets förlagsexped; 2 kr.

R. M.: En handfull vildblommor; med förord af Lea; 176 sid. 8:o. Sthlm 1885; O. Lamms förlag; 1: 40 kr.

Vera är historien om en ung flicka, som i enslighet växer upp på ett åldrigt herresäte, under få yttre förhållanden och i en atmosfer, som icke känner till några moderna vindpustar. Hennes omgifning utgöres af en gammaldags sirlig, finkänslig och godhjertad farmor och en tråkig, sluten och adelsdryg fader, hvars blotta närvaro sprider en dödskyla i rummet. I berättelsen finnes egentligen ingen handling, som för den framåt, utom den tillstymmelse der till, som uppkommer genom bekantskapen med Kurt Linde, då Vera efter farmoderns död och sedan hennes uppfostran

på landet är slutad, vistas i Stockholm. Eljes är detta novellens svagaste punkt; det gamla vanliga uppslaget är behandladt på ett intresselöst sätt. Kurt Lindes person skulle emellertid kunnat göras till en god typ, blott förf. vetat rätt begagna sig deraf; den opposition, i hvilken han såsom bärare af de moderna samhällsideerna står till Veras hela föregående lif, hade bort gifva stoff för åtskilliga observationer. Att Vera kommer hem endast för att dö, då fadern på det bestämdaste motsätter sig de unga tus förening, är heller icke ett motiv, som i och för sig kan intressera, så knapphändigt utfördt som vi här finna det.

Novellens svaghet synes mig bero deraf att förf. känt sig osäker inför sin uppgift, att den hand som fört penseln har famlat. Detta bör man väl delvis tillskrifva svårigheten för en ung manlig förf. att skildra en ung kvinnas själshistoria. Då förf. ansluter sig till den riktning inom den moderna romanen, hvilken inom den nordiska literaturen representeras af P. Jakobsen, så har man emellertid så mycket större anspråk på att anaysen skall vara skarp och fin, ty, tag bort det psykologiska elenentet från detta slags roman, hvad återstår? Nekas kan ju icke tt då hr Nordling för oss framställer t. ex. den fantasigestalt af en döda modern, som barnet skapat sig, eller dess föreställningar m Gud och himmeln, eller då han låter farmoderns sagoverld lifva till lefvande verklighet för den lilla flickan, har han funnit tskilliga drag, som äro äkta barnsliga, men eljes är hans bild ågot blek och matt och tecknar sig icke för oss i dessa karakeristiska konturer, som ensamma visa att konstnären förmår fatta ch bemästra någon eller några af naturens oändligt vexlande upenbarelseformer. Hvad man ville finna, men icke finner är lefande tankar och känslor, hvilka verkligen rört sig inom ett ienniskobröst och derför väcka genklang i hvarje annat. — I jelfva uppfattningen af sitt ämne visar förf. emellertid en finet, ett bemödande att återgifva det vackra, det oskyldiga och aiva hos sin unga modell, som måste vinna erkännande, emedan et icke är någon påklistrad idealism, utan något, som kan innebo sjelfva ämnet, om det drages fram.

Förf:s stil tager halfparten af läsarens uppmärksamhet. Den r mycket utarbetad, färgrik och ingalunda vanlig, ehuru man ɔg kan ifrågasätta om de ovanliga adjektiven, sådana som »slitark», »köldrodnande» etc. alltid ge den åsyftade verkan af lif och ämning åt bilderna, eller om berättelsen löper så mycket bättre ɜrför att förf., sedan han satt punkt efter långa afrundade peoder, låter meningar följa, som ha hvarken subjekt eller predikat. en lättvunna originalitet i stilen, som ernås genom att negliɜra syntaxen, är i sjelfva verket långt ifrån så eftersträfvansird som unga författare nuförtiden tyckas anse; den gör stunɔm samma intryck, som när gossar forcera stämman för att tala ırlavulet.

»En handfull vildblommor» är ett anspråkslöst häfte novel-

ler, som säkert oaktadt den kända sign. Leas välvilliga för icke skall kunna tilldraga sig någon uppmärksamhet. I bok som lär vara ett förstlingsarbete, finner man en genomgåe känsla för naturen ute i skog och mark, men denna känsla tryckes på ett alltför osäkert och okonstnärligt sätt, för att läsaren förmå väcka någon motsvarande sympati; än mindre den för honom yppa någon af denna naturs hemligheter.

H—a.

Teodorus: Det Ny Testamente og den historiske Kritik, 1 s. 8:o. Kjøbenhavn 1885, P. Houberg & C:i.

Skrifter, utgifna under signaturen Teodorus, hafva förut mälts i Finsk tidskrift, och förf. är sålunda icke obek för dess läsarekrets. Såsom kändt representerar han en ytte frisinnad ståndpunkt på den teologiska forskningens område. F enande grundliga studier i sitt ämne med skarpsinne och f måga att allsidigt behandla det, drager han i härnad mot protestantiska kyrkans ortodoxi, hvilken hotar att kväfva religiösa lifvet.

I inledningen behandlar förf. det religiösa spörsmål våra dagar, hvilket jemföres med frågan om påfvens myndig som skilde katoliker och protestanter, och med frågan om n varden, som skilde luteraner och reformerte. Oenigheten mel olika tänkande betingas, menar han, deraf, att religionen li som allting annat är underkastad utveckling, hvilken man på del håll vill påskynda, på andra försena. Om meningsutby mellan teologins framstegsmän och konservative skall leda något resultat och gifva någon utredning och klarhet, så må man emellertid komma öfverens om en sak, och det är att beln, likaväl som hvarje annan bok, bör och kan göras till fö mål för förnuftets granskning och icke, såsom nu vanligen sl läras under den förutsättning, att dess innehåll uteslutande påverka känslan och viljan. Man gifve akt uppå hvad bil sjelf i detta afseende bjuder. Paulus säger (1 kor. 14, »Bröder, varen icke barn i förståndet, utan varen barn i ondsk men i förståndet varen fullkomliga», sanningen skall icke r sig efter våra känslor, utan våra känslor efter sanningen. ingen, som bekymrar sig om religion, må fördrista sig att sanningen ringa, derför må man öppna örat för kritiken.

I bokens första afdelning, hvilken bär öfverskriften »Pe och Paulus», behandlas den apostoliska tiden. Förf. up sar olikheten i apostlarnas uppfattning af Kristus, hvilken sjelf under sin reformatoriska verksamhet ändrade åsigt om sitt Till stöd för det senare påstående åberopas Jesu egna ord Matheus, der han på ett ställe framställer sig såsom den, hvil grundar sin verksamhet på det gamla (Math. 5: 17—19), m han på ett annat (Math. 9: 16—17) framhåller nödvändighete det gamlas undanrödjande. De öfrige apostlarne hade en

Paulus afvikande uppfattning om Jesu död. Medan de förre betraktade den såsom en af Gud tillåten händelse, förorsakad af onda menniskor, ansågs den af den senare vara grundvalen för vår frälsning. Till denna uppfattning hade Paulus kommit under sin allvarliga kamp för vinnande af syndernas förlåtelse och rättfärdighet inför Gud. Hos honom uppstod derunder äfven den vissheten, att Jesus uppenbarat sig för honom såsom tidigare för de andre apostlarne. Motsägelsen i berättelserna om denna tilldragelse såsom en yttre händelse, hvartill flere än Paulus sjelf voro vittnen, visar deras otillförlitlighet. Deremot låta Pauli egna ord i denna sak förstå att denna uppenbarelse skedde på inre väg. Så säger han (Gal. 1: 15—16): »Det behagade Gud att uppenbara sin son i mig». I sin öfvertygelse om Kristi död såsom ett nödvändigt offer för verldens synder betecknar han honom såsom lagens ända och predikar uteslutande tron på honom såsom vilkor för rättfärdiggörelse. Häraf följer att Paulus ställer hedningarne lika nära frälsningen som judarne, och att han verkar bland dem till deras omedelbara omvändelse till kristendomen. Pauli uppfattning om Mose lag såsom upphäfd genom Kristus framgår af hans egna bref, medan Apostlagerningarna, hvilka dessutom i denna fråga innehålla motsägelser, icke framställa det rätta förhållandet. Särskilda ställen ur apostlagerningarna och Pauli bref anföras såsom motsägande hvarandra.

I den följande afdelningen af sin kritiska undersökning, hvilken bär titeln »Matheus och Lukas», öfvergår förf. till en jemförelse mellan dessa tvenne evangelisters verk. Han söker genom utdrag ur hvarderas arbeten ådagalägga att så stor olikhet förefinnes mellan dem, att de icke båda på samma gång kunna gälla såsom pålitliga källskrifter. Matheus såsom stående på en judevänlig ståndpunkt gifver en bild af frälsaren, som står i öfverenstämmelse dermed. Lukas åter, hvars religiösa åskådning går i paulinsk anda och riktning, framställer frälsarens lif och verksamhet på ett sätt, som noggrant röjer hans mot Mose lag och judendomen ovänligt stämda hållning.

Fjerde afdelningen behandlar Johannes evangelium. Detta fattas såsom väsentligen afvikande med afseende å ton och innehåll från de öfriga evangelisternas framställningar. Det låter med Kristus en helt och hållet ny person framträda, och har få händelser från hans historia gemensamma med synoptikerna; der detta är fallet, gifver Johannes af dem en helt annan skildring. Enligt Johannes har Moses och lagen fullkomligt fått vika för Kristus och hans nya verldsreligion. Orden: lagen är gifven genom Moses, nåd och sanning är kommen genom Jesus Kristus 1: 17), sättas såsom motto för ifrågavarande skrift. I hedningarne ser evangelisten den egentliga kärnan af Guds folk. Judarne hade i otro vändt sig mot Kristus, resultatet af hans verksamhet bland dem sammanfattas i det påståendet, att ehuru han hade gjort så många tecken inför deras ögon, trodde de likväl

icke uppå honom (12: 37). En olöslig motsägelse mellan synoptikerna å ena och Johannes å andra sidan ser förf. utom på andra ställen i framställningen af tiden för Jesu korsfästelse. Enligt synoptikerna (Math. 26: 17, Mark. 14: 12 och Luk. 22: 7—8) försiggick korsfästelsen på första påskdagen, enligt Johannes (13: 1—2, 13: 29) dagen förut. På särskilda grunder förfäktas den åsigten, att skriften ej är författad af aposteln Johannes.

I afslutningen uttalar sig förf. närmare om sin ställning till kristendomen. Oaktadt stora olikheter och motsägelser, som förefinnas mellan det Nya testamentets skrifter, hafva de dock ett väsentligt innehåll, som ligger till grund för dem alla, och detta har sitt ursprungligaste uttryck i Mathei evangelium. Senare har Jesu lära utvecklats, hans tankar hafva iklädt sig andra former, och denna utveckling gjorde sig gällande redan vid författandet af Nya testamentets skrifter. Paulus och Johannes hafva anvisat riktningen, i hvilken den bör fortgå. Den ideale Kristus, mensklighetens eviga förebild, skall ständigt förnyas i allt större härlighet, och framtidens kristendom skall främst betona Kristi lif. I religiöst afseende blir dess grundsats att söka i Fader vår, i sedligt afseende i budet: du skall älska din nästa såsom dig sjelf.

Då en kritisk framställning af arbetet skulle föra oss för långt, inskränka vi oss här till det uttalande, att förf. icke går nog objektivt till väga vid sin bevisföring. Oss förefaller motiveringen stundom sökt, och vid uppvisningen af hvarandra motsägande ställen ur Nya testamentet tages för liten hänsyn till de omständigheter, hvilka af andra författare på bibelexegetiskt område framhållits såsom upplösande en endast skenbar motsägelse. Hvad förf:s religiösa ståndpunkt beträffar, draga vi i tvifvel huruvida han på denna finner sitt eget religiösa behof på ett verkligt sätt tillfredstäldt eller kan med sin åskådning tillfredställa någon annans.

K. T. B.

Öfversigt.

Pasteurs laboratorium. Följande skildring af den bekante nri de Parville kan vara egnad att ge läsaren en bild af skå-)latsen för en bland samtidens vackraste bragder, i moraliskt mindre än vetenskapligt hänseende.

Vi hade ropat åt kusken: rue d'Ulm, 45! och der stannade ı vid en stor gallerport, öfver hvilken trikoloren vajade. Mel-ı en vacker trädgård och en hofgård reser sig en väldig fyr-nt i flere våningar. Det är École normale.

Sedan vi passerat porten, taga vi åt höger öfver hofgården ıgs muren vid rue d'Ulm. Innerst i hörnet mellan denna gata ı rue des Feuillantines står en ganska liten enstaka byggnad. t är der som sedan tjugu år de stora upptäckter blifvit gjorda, ilka kastat en sådan glans öfver den franska vetenskapen, — steurs laboratorium.

En korridor, i hvilken vi först inträda, är fyld med folk, ı en blick till venster i ett mindre rum visar oss ännu andra, ; patienter afvaktande timmen för inokulationerna. Vi följa ridoren till en stor och vacker sal i dess ända. Dagen är ig, och strålarne intränga muntert genom de höga fenstren, lande salen med ljus. Denna sal är den förnämsta i hela la-atoriet; öfverallt mötes ögat af stora ekbord, mikroskop, pump-miga recipienter, smalhalsade flaskor, samt slutna glasskåp med ıu flere kolfvar, pumpor, flaskor fulla af kulturvätskor. Hvil-ı oändlig mängd af kolfvar och flaskor! Och åt gårdssidan en mindre sal, ännu mera öfverfyld med tusen sinom tusen s af alla sorter och former, glas med smittämnen och med jä-de vätskor, flaskor med kolera mikrober, och flaskor med pest-ds mikrober. Der pågå experiment, som varat åratal. Hvilka ılingar och hvilka stora resultat, vunna inom en så kort tid-nd och med så ringa tillgångar!

Midt i salen, belyst af solstrålen, står Pasteur i morgon-gt, med sin svarta mössa på hufvudet; han har med sig två ntimmer och en herre, förnäma utländingar, hvilka önskat hem-a honom sin hyllning samt bese det numera historiskt vordna oratoriet. Der borta arbeta några af hans medhjelpare, lutade er bord med studie-apparater. Hr Roux, som med Pasteur tagit i så många undersökningar af koleran och pestsmittan, nar som bäst en samling oförlikneliga fotografier. Med till-p af starka förstoringsglas har han lyckats fotografera en hel e af bakterier, af dessa sällsamma väsen, som spela en så · rol vid våra sjukdomars uppkomst. Man ser huru fröen t antaga form, så svälla och utveckla sig till blåsor och slin-af sådana, hvarpå de tilltaga i styrka och tjocklek samt börja härjningståg inom den menskliga organismen. Hvarje foto-

grafi afbildar ett skede af denna underbara utveckling
nedre kanten finnes den mikroskopiska skalan antecknad
man vi se ett stycke derifrån, sysslande vid en vitrin, är
beställd finansinspektor, hr Certes, hvilken, så ofta det är
möjligt att få en ledig stund, ilar till laboratoriet för
följa sina vackra mikroskopiska arbeten öfver de infuso
oändligt små djur, hvilka lefva på hafsbottnen under
hördt tryck.

Då vi före behandlingen af patienterne önskade få
huru man tillvägagick för att erhålla såväl det första ra
tet, som de olika grader deraf, hvilkas successiva ingripand
dar mot smittämnets verkningar, vände vi oss med anhål
upplysningar till hr Grancher, som med den vänligaste b
lighet erbjöd sig att inom några ögonblick visa oss sä
bereda de kulturvätskor, han straxt derpå skulle gå att i
på de bitne.

Vi stego ner för en spiraltrappa till bottenvåning
befunno oss i en vanlig, halfmörk källare. En mängd gall
med flere afdelningar stå uppradade på bord. I hvarje af
är en kanin. Här fins af alla färger och storlekar, hvita, fl
gråa, bruna, de flesta feta och präktiga, gnagande helt t
på bitar sallat eller kål. I bakgrunden ser man här och
någon bur små vackra cobayes lekande i sorglös okunnig
döden, som dock är så nära! Ty alla dessa kaniner äro
att falla offer för rabies. Hvarje djur i detta underjordis
nageri tjenar, sedan det dött i rabies, till att inympa gi
grannen, och så har det gått undan för undan allt sedan
börjat sina arbeten. Betraktar man burarne närmare, finn
der mer än en kanin döende, liggande framstupa med stelna
mar; ännu några andetag, och de skola dö under rabie
sista förlamande verkan. Dessa äro de offer, som daglige
hr Grancher med den vaccin han behöfver för menniskorn
våningen. Tillgången härvid är sådan, att man tar litet af
längda ryggmärgen hos den döda kaninen, man trepan
frisk kanins hufvud och inpraktiserar den vägen det smi
som samlat sig hos den döda. Precis sju dygn senare d
inokulerade kaninen i sin tur af rabies. Så ser man sig
gen att dagligen offra ett betydande antal kaniner för at
digt hafva till hands tillräckligt af dessa djurs märg, den un
liga och säkra källan till ett i sina verkningar fullt k
smittämne.

Som en lek af ödet föreföll det att se bland dessa
kaniner två de vackraste små hundar, slumrande i en
rummet, på en par famnars afstånd från de med rabies
tade djuren.

— De vänta väl, äfven de, sin stund? sporde jag ofr

— Nej, det är skolans, icke laboratoriets hundar.

Sak samma, dessa hundar gjorde här, i vattuskräck
grund, ett sällsamt intryck.

Vi lemna underjorden och uppstiga åter i bottenvåningen för att se smittämnet göras färdigt till insprutning. Vi stanna framför en ljusbrun dörr med följande inskrift: »Här stiger ingen in».

Doktor Grancher öppnar dörren, och vi stiga in likafullt. Vi befinna oss i ett helt litet rum, knapt större än ett vanligt mindre toilett rum. Framför fenstret ett bord och en af Pasteurs medhjelpare. På bordet tio glas med fot, väl tilltäpta med papper och med omsorgsfullt påklistrade etiketter. Det är de för denna dag erforderliga giftsatserna, som man just förfärdigat. Dessa tio glas ha tagit nästan en och en half timme att tillreda.

På motsatta sidan af rummet, långsmed väggen, står ett annat bord fullradadt med stora, väl tillkorkade flaskor. Midt i hvar flaska ser man hänga någonting liknande en liten platt, rödgrå bandstump af fem à sex centimeters längd. Det är den rabiesförgiftade ryggmärgen af en kanin. Man genomsågar ryggraden och märgen och tager ut de små märgstyckena, som derpå införas i flaskorna, i hvilka luften är väl torr och fullkomligt damfri. Märgen torkar och förlorar så småningom sin giftighet. Vore luften fuktig, skulle den längre bibehålla den. Der fins en hel massa rabiesförgiftad märg, börjande från helt färsk, som uttagits samma dag, ända till tio dagar gammal. Den första märgen är ytterst giftig. Ännu efter fyra till fem dygn är den ganska verksam, efter sjette eller sjunde dygnet aftar dess styrka märkbart, och så försvinner giftet mer och mer från sjunde till tionde dygnet, då det är mycket svagt. Det är denna gradering i märgens gifthalt, hvarpå kuren beror.

Men botemedlet är ännu ej färdigt. Man måste bereda de kulturvätskor, som insprutas i de bitna personernas hud. Se här huru Pasteurs medhjelpare går tillväga. Han tar varsamt ut märgen ur en flaska medels de trådar, som håller den fästad vid korken. En spritlampa står till hands. Han för märgen hastigt genom flamman för att döda de celler, som möjligen afsatt sig på dess yta. Med en sax, som han likaledes för genom lågan, afklipper han två eller tre små märgstycken af ungefär en half centimeters längd, sönderklipper dem i än mindre bitar och fäller dem i ett glas med fot. På bordet fins äfven små bukiga glasrecipienter, tillslutna medels blåsrör sedan de fylts med buljong, som blifvit steriliserad, det vill säga frigjord från hvarje lifskraftig cell. Preparatorn bryter af spetsen på recipienten och öfverför genom ett sugrör något af vätskan till glaset. I denna vätska upplöses den med rabies impregnerade märgen. Med en glas-stöt krossar han märgen inne i vätskan och gör så en emulsion, som har en gulaktig färg. Det är inokulationsvätskan.

Beredningssättet är det samma för alla de i olika grad gifthaltiga märgsorterna. De tio glasen på bordet under fenstret äro beredda af ett dygn och till tio dygn gammal märg. Uppstälda

noggrant i ordning efter sin ålder, buro de följande inskrifter: den 28:de februari, den 1:sta mars, den 2:dra mars, den 3:dje mars, och så vidare. Allt tillgår metodiskt, långsamt och utan någon möjlighet till misstag. Märgen är numrerad, de motsvarande glasen bära samma nummer, och det är först sedan laboreringen med en vätska upphört, som man börjar med en annan. Den minsta förvexling från preparatorns sida kunde medföra olycksdigra följder. Det är menniskolif han har på sitt ansvar, denne preparator, som eger Pasteurs fulla förtroende.

Ännu en helt ung man, sätter han sig hvar morgon vid sitt bord, i timtal ensam med sina tankar, midt ibland dessa flaskor, denna märg, dessa vätskor och gifter. Han har rabies omkring sig, öfver sig, bredvid sig, den låder vid hans fingrar. Lugn och säker på sig sjelf, handterar han dessa obarmhertigt dödande gifter, hvars verkningar äro menniskoslägtets fasa och af hvilka Pasteurs snille gjort ett räddningsmedel för så många till undergång dömda menniskor.

Nej, aldrig skall jag glömma detta lilla arbetsrum, öfver hvars dörr en omtänksam hand skrifvit: »Här stiger ingen in».

Teater. »Faedra», skådespel af Herman Bang, — hvem skulle ej trott på stor succès, då man minnes den hyllning, som kom denne manlige och originele skald till del för ett år sedan; och nu lät man honom falla platterdings! Beräkningen, som låg till grund för upptagandet, kan man godt förstå, utan att derför gilla den; men man förstår också lätteligen att en liflig och intresserad publik kan ha sina nycker och för en dag eller par svärma för de nya benkläder och gamla tankar, hr Bang hade att förevisa, men likvisst ett annat år alls icke bry sig om honom. Att tro på ett varaktigt intresse hos publiken och på scenen eller i tidningsföljetonger låta honom afbränna sitt fyrverkeri med dess osunda dunster, för det att allmänheten förliden vår med stormande jubel emottog dylikt ifrån rampen, är att misskänna publikens prerogativ att icke behöfva två år å rad tänka lika om samma sak.

»Faedra» öppnas briljant i en badsalong i Ostende. Man kan icke införas i finare sällskap: en österrikisk furste af huset Schönaich och prinsen af Ligne, en medlem af familjen Douglas samt par tre franska ädlingar och en förnäm fru de Belmont, vidare en dansk länsgrefve med sin son och midt ibland dem Faedra, det vill säga en dansk fröken Maag, — kan man tänka sig ett fashionablare sällskap? Förf. är, som bekant, en af de störste verklighetsdiktare, och då han således skildrar endast det han studerat efter naturen, tänker man att han är personligen bekant med prinsen af Ligne, ehuru han af diskretion icke säger om det är prins Louis, eller prins Ernest, eller prins Eugène, och hvilken förnäm man måste då icke den förf. vara!

Men så är det väl icke, utan förf. är ett barn, och som var man vet, är det utmärkande för den juvenile författaren att an åt sina hjeltar ger de mest klingande namn han hört talas m. Men hr Bang är på samma gång en snillrik man, som blott behöfver ett halft dussin namn för att skrifva en akt så förrillande lik hvad Sardou och Dumas fils skildrat, att om »Faedra» vore blott något äldre, skulle man tro att de oförsynt imiterat ır Bangs stycke. Samma utmerglade snobberi, samma spirituela konversation om små skandaler, om någon teatergudinna »från redje skyn», som dock icke är hjeltinnan, ej heller har med lenne det minsta att skaffa, ty deri stå de franska dramaturgerna långt efter hr Bang, att hans konversation icke är så noga bunlen vid någon så kallad handling. Han är oefterhärmlig i sin djerfva ledning af styckets gång: i denna badsalong gå och komma kanske ett dussin personer, men förf. är alls icke rädd för att någon skall komma och störa de tre frierier, som hjeltinnan har att bestå, det ena efter det andra, inom en kvarts imme sedan hon beträdde scenen. Med stark osynlig hand håller han bort obehöriga personer, och med den andra handen skänker han en utomordentlig själsstyrka åt fröken Maag, som knapt får dra andan mellan det friarne falla till hennes fötter. Outgrundlig, sfinxartad, tjusande, en urbild för l'Aventurière, prinsessan af Bagdad, Dora och andra badsalongshjeltinnor, har hon blott sin vänskap att ge åt hr de Vilsac, som nedlägger för henne sitt ädla hjertas offer, åt den knäböjande furst Carolhausen-Schönaich ger hon ett slag i ansigtet med parasollen, hvarefter fursten kysser parasollen och går, och straxt derpå skänker hon in kraftfulla hand och sitt gåtolika hjerta åt danska länsgrefven Orne. Som denna intima scen är lyckligt förbi, släpper förf. in hela badsällskapet, men scenen är så rymlig, att gamle länsgrefven ett hörn af rummet kan obemärkt presentera för den trolofvade in hoppfulla son, — Hippolytos för Phaedra. Så är första akten slut, och furst Schönaich och prinsen af Ligne och Douglas och Emile de Terreneuve och fru de Belmont få nu gå i klädlogerna så länge; skulle förf. behöfva dem i Danmark, dit han beger sig med tre eller fyra af sina närmare bekanta, så ropar väl regissören fram dem.

Läsaren mins kanske huru Dumas fils bråkar ett helt stycke igenom för att utreda huru det rätteligen stod till med Denise, om hon var värdig att få sin grefve eller ej. Fröken Maag har haft med fursten någon tidigare förbindelse, som efter den effektfulla parasollscenen måste förefalla åskådaren högst betänklig, och dervid förblir det. Om hjeltinnan för några år sen haft en kärlekshandel, så är det väl endast pedanteri att deraf fordra någon som helst påföljd i de andra akterna. Svampen på! och hvad den hederlige länsgrefven beträffar, är han tillräckligt obetydlig för att ingenting behöfva veta. I alla fall har nu efter episoden med fursten så lång tid gått om, att hjeltinnan åter kan, såsom hon

säger vid de Vilsacs frieri, tråna efter en stor och stark lidelse, hvilken kunde fylla hennes hjertas tomrum. Ett värdigt föremål för denna trånad finner hon naturligtvis icke i sin man, den öfverflödigaste af alla äkta män, utan i hans son, en intetsägande figur, som går omkring med sina stumma begär, stirrar än på Faedra, än i elden, ligger hopkrupen vid stjufmoderns fötter och kysser hennes bandstumpar. Det vore oförklarligt huru hon, en af verklighetsdiktningens största och originelaste skapelser, kunde falla på tanken att göra den valpsjuke ynglingen till föremål för sin hela lifsgerning, derest icke skådespelaren, som helt säkert af förf. sjelf fått anvisningar till att uppsätta rolen, till förvillande likhet gett honom förf:s drag, benkläder, lugg, leende, och man vet hvilken tjuskraft hr Bang förmår utöfva. Äfven den tvifvelaktiga barnsligheten är den samma. Du är ett barn, ett tjuguårigt barn, säger stjufmodern, då han smyger sig på henne och hon smeker de friserade lockarne, men deremellan läser han för henne Rolla af Alfred de Musset, och kort derpå går han i sin naiva barnslighet till en lindanserska.

Och den dramatiska handlingen? — ja, den är utomordentligt kort, eller rättare sagdt, den fins alls icke, och kanske är det det originelaste af allt i detta drama, att förf. kunnat umbära all handling. Äfven den psykologiska utvecklingen är lätt berättad: då stjufmodern dröjer med att lyckliggöra den stirrande ynglingen, kastar denne sina blickar på andra kvinnor. Faedra blir svartsjuk, rasar, griper till morfinsprutan och faller. Då nu denna självutveckling icke beror på någon som helst yttre handling, skulle man tycka att förf. borde vara i förlägenhet för att fylla upp ett skådespel i fyra akter, men utom sällskapet i klädlogerna, som kan fås fram, har ju en verklighetsdiktare med förnäma bekantskaper, Gotha kalendern och jernvägarne ingen svårighet att få personer in på scenen; det enda verkliga bekymret är att ge dem någonting att tala om. Lyckligtvis har förf. stora fonder, när det är fråga om det han kallar kärleken, eller begäret utan hvarje spår af sedlig känsla. Huru förstår han icke att måla ut den i andra akten, der Faedra och stjufsonen smekas, och då de sagt och gjort allt hvad rimligtvis kan förekomma på scenen, gör förf. en fin vändning, utnämner hr de Vilsac till legationssekreterare i Köpenhamn, låter honom komma in och, innan han ännu lagt hatten från sig i länsgrefvens salong, förnya sitt anbud till dennes hustru. Ett erotiskt samtal, men i en annan tonart, är åter i gång: hon kan bönhöra honom nu mindre än förra gången, visst icke för det att länsgrefven skulle hindra, men emedan hennes hjerta nu har sin stora passion. Trögare vill det gå med sampråket, när Urne träder in för att välkomma den käre gästen: återstoden af akten, kanske tio minuter, hör man länsgrefven, länsgrefvinnan och hr legationsekreterarn, »nyss kommen från pariser boulevarden medan de gå ut och in i »Havedörn», tala om det vackra vädr och det sköna stället. Skulle det möjligen beteckna andelig fa-

igdom hos en snillrik författare? Det kan ju lika väl bero på en utomordentliga koncentrationen i dramats gång, och dessutom, rukas det icke i verkligheten att man talar om väder och vind?

Tredje akten stor bal, präktiga toiletter och, jemte ett antal af våra gamla bekanta, åtskilliga nya bekantskaper ur stora erlden: generalskan, baronessan Rosenkrands och Emmeline de Zichy, den sistnämda en blodung, yr österrikiska, som kommer t ur balsalen vid unga Urnes arm. Han är icke mera alldeles amma tvifvelaktiga barn, som älskade blott med ögonen; han kysser Emmeline på den blottade skuldran, och som Faedra kommit tt åse detta, skickar hon bort flickan, som i sin enfald tror att n kyss af hr Bangs hjelte betyder äktenskap, så långt jernvägen räcker, exempelvis till Nizza. Men hvarför skall då Faedra också bete sig så konstigt emot den stackars gossen, och hr de Vilsac sedan! — Hon drifver ju gossen rakt ifrån sig. Hvarför denna tvekan hos henne? Åskådarn vet att hr de Vilsac är för henne blott en vän, och hvad länsgrefven beträffar, kan det väl icke genera en hjeltinna af hr Bangs bekanta att ha sin mans son ll älskare. Hennes stora passion är lika obegriplig som den lla, hon förut hyste för den österrikiska fursten, men derför är on ju ock en sfinx och dess mera betydande som verklighetsdiktning, der, som man vet, klara tankar äro okända.

Emellertid får erotiken i dialogen en ny saftig friskhet genom denna otillfredsstälda trånad hos ynglingen och svartsjukan hos jeltinnan. Och dertill kommer nu att dramats andra tema börjar vecklas. Kärleken, äfven den naturliga art deraf, som förf. känner till, är ett något gammalt tema, men morfinismen är splitterodernt. Den representeras af baronessan Rosenkrands, och då enna kommer sin af obegripliga kval sönderslitna kusin till hjelp ed morfinsprutan, står åskådarn inför katastrofen, och den tragiska utgången är oundviklig, då man vet att den, som hängifvit g åt denna last, är dömd att förfalla. Liksom katastrofen och et der använda instrumentet, är icke heller slutet någon sådan er gammalmodig dödsscen, utan hjeltinnan faller omkull, sedan on först visat huru ruskig man känner sig före insprutningen ch huru strålande man är efteråt. Här, i dessa slutscener af en jup och själfull tragik, är det nu som länsgrefven stiger fram och ör sin sak som en man. Hittills har han veterligen icke tjenat ll annat än att vara far åt en hoppfull son, att spela biljard ed kanslirådet, som till den ändan går en gång öfver scenen, ch att tala om väderleken med gästerna. Nu griper han in och r med sträng hand morfinsprutan ur den bönfallandes klädningsicka. Undertiden förnimmer man numera af kärleksmotivet endast bortdöende ackorder, men hör berättas huru hr de Vilsac, kgiltig för sin legationssekreterarpost, rest bort och skjutit sig ch huru hjelten, den ädle ynglingen, slagit sig på en konstberiderska, som mycket liknar Faedra, säges det, hvilket är för hennes morfiniserade hjerta ännu en sista skymt af glädje.

Med vedervilja vände sig publiken ifrån detta skådespel af låga, utan skicklighet dramatiserade begär. Det var fru Branders lott att förgäfves slösa sin eminenta talang på Faedras rol, och då man betänker att hon med få mellanskof är på scenen hela tiden, och utan tecken till handling, allt från parasollscenen till dess hon mottar morfinet, måste variera ett och samma tema, kan man tänka huru stor den förlorade mödan varit. En mycket ädlare, och icke heller så liten uppgift har fru Brander samtidigt löst i Francois Coppées enaktsstycke »Förbi», en af de poetiska äkta perlor, som funnits inströdda i årets repertoar och för hvilka man stannar i tacksamhet hos Nya teatern. Sylvia är en kurtisan från det rika och glada Florens, alltså Mediceernes stad, der hennes skönhet och yppiga lif lockat mången i förderfvet. Det är hennes glädje, ty hon hatar oskulden, och dock bor innerst i hennes hjerta längtan efter den kärlek, som är sjelfförsakande och lifgifvande. Medan hon i daggryningen står sjunken i dessa betraktelser på terrassen vid sin villa, klingar en frisk morgonsång. Sångaren är en sextonårig yngling, en utöfvare af många onyttiga konster, sångens och lutans bland andra, som sorglös drar vägen fram åt Florens till. Hans vana är att sjunga vid de rikes glädjefester, och då han ser sig inför ställets herskarinna, erbjuder han henne sin tjenst. Fint och kraftfullt målade fru Brander den kamp, som försiggår hos Sylvia gentemot den blomstrande ynglingen. Hans oskuldsfulla frimodiga väsen kväfver hennes gamla lust, som vaknat ett ögonblick vid hans åsyn, och till den rätta kärleken eger hon icke styrka mer. Hon afslår hans begäran, men med en godhet måhända större än den fru Brander lade i sitt spel, och då han säger sig hafva hört om en Sylvia i Florens och spörjer henne om han borde fullfölja sin afsigt att uppsöka den firade damen, varnar hon honom och visar honom i den vackra slutrepliken en väg mot morgonrodnans land. Till följd af de långa monologer, i hvilka Sylvias själskamp utvecklas, var fru Brunos rol som sångarn något svår och kanske derför föreföll han mindre intresserad. I alla händelser hade stycket förtjenat mera uppmärksamhet å publikens sida, helst hr E. Lundqvists vers, om också icke alltid otvungen, var välljudande och färgrik.

Senast har »Hadrianus», tragedi i fem akter af Paul Heyses gått öfver scenen. Genom sin upphöjda syftning, hr Agardhs mästerliga spel och den charmanta uppsättningen är denna prestation en heder för vår scen. Vi förmoda att kritikens enstämmiga bifall kommer den till del, liksom vi befara att detta blir teaterstyrelsens enda belöning.

C. G. E.

Rättelser: I förra häftet, art. »Volapük» hafva följande fel inkommit: s. 161 sista raden mensklighetsvetande, läs *medvetande*, s. 163 r. 23 mamatikern, läs *matematikern*, s. 171 bland konsonanter hafva *f v* bortfallit, s. 169 r. 15 står Dahns, läs *Damms*, s. 179 noten står professor, läs *Pfarrer*.

Skolungdomens helsotillstånd.

Läroverkskomiténs underdåniga utlåtande och förslag angående rganisationen af Rikets allmänna läroverk och dermed sammanhänande frågor. Afgifvet den 25 Augusti 1884. — Bilaga E. Redogölse för den hygieniska undervisningen, afgifven af komiténs ledamot rof. Axel Key. I och II afdelningen. Stockholm 1885.

En utomordentligt betydelsefull omhvälfning försiggår i ira dagar på det området af vetande, hvars föremål är menskhetens helsa, dess bevarande och dess återställande. Läkarensten har intill senaste tider alltför mycket tagit sin uppgift ter bokstafven; hon har riktat alla sina ansträngningar på t läka, bota de störingar, som i form af hundratal olikartade akdomar undergräfva vår helsa och så ofta hota sjelfva tillron; i den utbrutna sjukdomen har hon sett sin fiende, och ed en brokig hjelptrupp af läkemedel har hon kämpat en tviflad kamp mot motståndaren. Men huru oändligen ofta r icke denna kamp varit fåfäng. Läkarekonsten kan icke sig fördölja denna sanning; då hon med lugn och pröfnde blick ser tillbaka på sin sekellånga sträfvan att finna temedel, som förmå besegra sjukdomarna, måste hon medva att resultatet är nedslående. Väl har hon allt djupare rängt i sjukdomarnas naturalhistoria, allt klarare lärt sig ta deras orsaker och yttringar, men endast mot få har hon unit verksamma medel; vid flertalet — och bland dem just svåraste, de mest spridda, de mest olycksbringande — ser n sig tvungen att blott mildra symptomen, att blott i någon ga mån underhjelpa naturens egna ansträngningar och förigt vänta, iakttaga. Det är icke omöjligt att under fortsatt ete under sekler det skall lyckas läkarevetenskapen att finna a och verksamma botemedel; men mycket tvifvelaktigt är konsten någonsin skall få makt med ett stort antal af de ligaste sjukdomarna, sedan de engång utbrutit.

Medvetandet om konstens oförmåga att besegra de svåte sjukdomarne, såsnart de vunnit fast fot i organismen, ste helt naturligt vända tanken till spörsmålet: vore det e möjligt att förekomma dessa sjukdomars härjningar, att

antingen hindra deras spridning eller göra organisme dem mindre mottaglig. Detta spörsmål har visserligen varit för läkekonsten främmande; tvärtom har det föremål för de klarsyntes uppmärksamhet sedan gråaste tid. Men icke desto mindre har det stannat i bakgrunde tidtals nästan råkat i glömska. Härtill har ock bidra först i den nyaste tiden vetenskapens stigande utve gifvit en föreställning om medlen, hvarigenom en kamp mot de mest fruktade fienderna kunde med framgång upp En strid mot okända makter med okända medel kund synas lockande. Hjelpmedlet att i möjligaste mån harm utbilda kroppens krafter och stärka helsan, för att så göra organismen mindre mottaglig för sjukdomar, var ing ensamt verksamt gent emot i synnerhet de smittosamma s marna. Andra åtgärder — och åtgärder, som ej gälde individer, men verkade i stort — måste härtill komma.

Vaccinationens upptäckt, hvarigenom det lyckade 'ett slag tränga tillbaka en af de mest mördande och til verkningar förfärliga farsoter, bildade den första ljusning ett nytt förhoppningsrikt tidehvarf. I våra dagar är de dicinska forskningen lifligt sysselsatt med detta stora pr hvars uppgift är: upptäck sjukdomarnes orsaker, hindra orsaker att göra sig gällande och befria så menskligheten dess plågoandar. Staterna och samhällena, som se sin på det närmaste beröras af detta problems lösning, följa fortskridande med spänd uppmärksamhet. Både genom hjelpmedel och sin omfattning har frågan om helsans rande från att gälla den ene eller andre individens i framskridit till en stor social fråga, som gäller allmänt

Och utan svårighet kan man förutse den tid, då d dicinska vetenskapens mest betydande, mest välsigne verksamhet skall koncentreras på den så styfmoderli sedda hygienen eller helsovårdsläran. Redan nu kan de såsom tecken på en efterblifven kultur, om ett folk ej h ögonen öppna för den utomordentliga betydelsen af denn af mensklight vetande.

Vid granskningen af alla de omständigheter, som verka till alstrandet af ohelsa och sjukdomar, har upp samheten af goda skäl fästat sig vid skolans inflytande period af lifvet, då menniskan inhemtar det vetande

hon grundar sin framtida verksamhet, sammanfaller med tillväxtåldern. Organismen har ett dubbelt arbete att utföra, icke blott den dagliga ämnesomsättningen, men dertill den anhopning af nytt material, hvarigenom kroppens tillväxt eger rum. Det ligger nära tillhands att förmoda att under denna ömtåliga period missgynnande omständigheter, såsom olämplig eller otillräcklig föda, dålig luft, bristande kroppsrörelse m. m. skola hafva en mera djupgående skadlig inverkan än på den fullväxte. Kommer härtill öfveransträngning af hjernans verksamhet och bristande harmoni mellan utvecklingen af själens och af kroppens krafter, vore det ej förvånande om svaghet, sjukdomsanlag, äfven utvecklade sjukdomar häraf finge upphof. Det sagda gäller i synnerhet de högre skolorna, vare sig för gossar eller flickor, hvilkas kurser omfatta en lång följd af år, medan elevernas vistelse vid de lägre läroanstalterna, såsom folkskolorna, är allt för kortvarig, för att djuptgående verkningar i nyssnämda riktning vore att af dem förvänta.

I sjelfva verket har redan sedan längre tid tillbaka klagan öfver skolungdomens öfveransträngning, öfver dess tynande helsa och lefnadslust tidtals gifvit sig luft. Reformatorer hafva uppträdt med yrkandet att inskränka själsarbetet och gifva kroppskrafternas utveckling en större rätt. Denna klagan har mestadels förklingat, och i den mån samhället trott sig böra ställa ökade kunskapsfordringar på de blifvande medborgarne, har ock den studiebörda man pålagt dem tilltagit. Skolan har fordrat om icke mera, så dock allt intensivare själsarbete af sina elever. Reaktionen häremot har icke uteblifvit och med stigande styrka har från läkares, föräldrars och en och annan skolmans sida denna anklagelse riktats mot skolan: medan ni rågar det kunskapsmått, ni begär af den växande ungdomen, ser ni icke att dess kinder blekna, dess rygg böjes, dess blod blir fattigt, dess helsa och lifskraft undergräfvas. Men från andra håll, särdeles inom skolmännens egen falang, har sjelfva sakförhållandet blifvit ej mindre lifligt motsagdt. Man har förnekat att skolungdomen verkligen öfveranstränges, eller, om man ock medgifvit att ohelsa och svaghet kan hos den ofta konstateras, har man fritagit skolan från att vara härtill vållande; ursprunglig klenhet, missförhållanden i hemmet få bära skulden.

Om den anklagelse, som riktas mot skolan, är sann, så

vore den förkrossande; en grundlig reform vore då påkallad, om icke de civiliserade länderna ville med öppna ögon i tvinsot försänka sin intelligentaste och mest bildade klass.

Men är anklagelsen berättigad? Det är tydligt att man genom försäkringar och motförsäkringar icke kan lösa frågan. I främsta rummet måste genom en grundlig och objektiv undersökning sjelfva sakförhållandet: skolungdomens helsotillstånd utredas, och vidare måste på den faktiska grundval, som vinnes, alla medverkande orsaker underkastas en omsorgsfull pröfning. Problemet bör lösas enligt den metod naturvetenskapsmannen följer, då han studerar och förklarar naturfenomen. Endast på denna mödosamma väg kan man närma sig sanningen.

Och likväl hade denna väg oaktadt alla tvister och stridiga meningar icke blifvit på allvar beträdd, förrän doktor Hertel i Köpenhamn gaf uppslaget dertill genom undersökningar af elevernas helsotillstånd i Köpenhamns skolor. En dansk och en samtidig svensk skolkommission upptogo metoden i större skala. Det arbete, hvars titel angifves i början af denna uppsats, innehåller sammanfattningen af den svenska komiténs arbeten, hvilka leddes af den eminente professorn vid Karolinska institutet Axel Key. Detta arbete har förtjensten att utgöra den grundligaste och mest omfattande utredning af den föreliggande frågan, som hittills åstadkommits, och dessa resultat böra uppmärksamt betraktas både af lärare, föräldrar och läkare.

Den metod doktor Hertel följde och den svenska komitén adopterade bestod i utsändandet af frågoformulär till de särskilda skolorna, nämligen ett exemplar för hvarje elev. Dessa formulär innehöllo alla de frågor i afseende på elevens helsotillstånd, arbete, bostad med mera, hvarpå man äskade upplysning. Svaren å formulären skulle, efter samråd med lärjungen, ifyllas af föräldrar eller målsmän samt granskas och möjligen kompletteras af klassföreståndaren; de uppgifter som särskildt rörde helsotillståndet skulle granskas eller ifyllas af husläkaren, såvidt möjligt var, eljes af skolläkaren (sådana finnes redan anstälde vid de svenska lärda skolorna, om än deras ställning och befogenhet ännu icke äro på fullt tillfredsställande sätt ordnade).

De frågor, som framstäldes rörande elevernes helsotillstånd, gälde sådana störingar af detsamma, som frammanas af

illasittande och själsarbete samt enligt erfarenheten förekomma hos skolelever. Lider lärjungen af bleksot och blodbrist? äsblod ofta? nervretlighet? bristande matlust? hufvudvärk ofta? ögonsjukdom? närsynthet? ryggradskrökning? skrofler? annan långvarigare eller tillfällig sjukdom? Är lärjungens helsotillstånd fullt godt? mindre godt?

Men det vore icke nog med att utreda helsotillståndets beskaffenhet bland eleverne. Man borde ock komma på spåren de orsaksmoment, som verkade störande på detsamma. Dessa orsaker kunde sökas i skolan och i hemmet. I främsta rummet måste elevernes *arbetstid* väntas ega en stor betydelse. Man kunde särskilja det obligatoriska arbetet i skolan och i hemmet samt det frivilliga arbetet i skolan och i hemmet. Formulären innehöllo således frågor, som afsågo att utreda alla dessa omständigheter. Huru lång tid användes i allmänhet dagligen för lexläsning? huru många timmar i veckan för skriftliga arbeten? Vidare frågor om eleven deltager i frivillig undervisning i skolan eller i hemmet och den tid härför användes, om han sjelf meddelar privat undervisning och huru många timmar, om han åtnjuter befrielse från något öfningsämne, om han deltar i nattvardsberedelse. Härjemte begärdes ock uppgifter, om eleverna hafva svårt att följa med ett eller annat ämne.

Af mycken vigt var vidare att utreda elevernes *softid*, då ju utan tvifvel bristande sömn kan i hög grad menligt inverka på helsan. Vid hvilken tid går lärjungen i allmänhet till sängs och huru lång sömn åtnjutes i regeln hvarje dygn? voro de frågor komitén i detta hänseende framstälde.

Bland de omständigheter, hvarigenom sjelfva skolan kan i gynsam eller ogynsam riktning påverka elevernas helsa, äro *skollokalerna* af mycken betydelse. Skolrummens storlek i förhållande till elevantalet, anordningarna för luftvexling, golfvens beskaffenhet, lekplatsers befintlighet och beskaffenhet och så vidare blefvo således föremål för komiténs uppmärksamhet.

Om än de mångahanda omständigheter, som utom skolan kunna inverka på elevernas helsotillstånd, äro svåra att utreda, har den svenska komitén dock sökt vinna upplysning om en sådan, nämligen *elevernes bostadsförhållanden*. Formulären upptogo derför frågor om eleven bor i föräldrahemmet, eller

är inackorderad, eller ej i föräldrahemmet men med eget hushåll, eller på annat sätt.

Af stort intresse hade utan tvifvel varit om komitén egnat uppmärksamhet äfven åt andra utom skolans område stående faktorer, som för elevernas helsotillstånd kunna vara bestämmande, så t. ex. föräldrarnes förmögenhetsförhållanden, deras helsotillstånd och särskildt den möjliga förekomsten af ärftliga sjukdomsanlag (för lungsot, för nervsjukdomar), vidare om barnen uppfostrats i stad eller på landet, om de varit klena eller friska i den tidigare barndomen och så vidare. Genom en sådan undersökning kunde bidrag vinnas till utredning af den vigtiga frågan, hvilken andel i skolelevernas bristande helsa bör skrifvas på skolans räkning och hvilken andel härrör af utom skolan stående förhållanden. Så länge denna punkt icke blifvit möjligast klargjord, finnes alltid rum för den invändningen att den sjuklighet, som hos en del elever konstateras, alls icke beror på skolans felaktiga anordningar, utan på desses naturliga svaghet eller deras hemförhållanden. Väl kan man härtill svara att, om så vore, så mycket mera skäl förefins att skolan ej lägger sten på börda, utan ändå omsorgsfullare undviker alla för helsan mindre nyttiga moment och ändå strängare genomför hygienens grundsatser. Men kraftigare manad till reformer skall dock skolan känna sig, om hon direkt får öfvertaga sin del af ansvaret för elevernas tynande helsa.

Den svenska komitén har icke kunnat taga sin uppgift så vidsträckt, men vid framtida likartade undersökningar synas ofvanberörda synpunkter böra noga beaktas för att det slutliga målet, fullständig klarhet, må vinnas.

Komitén har ytterligare gjort elevernas *kroppsutveckling* vid olika ålder till föremål för studium. Genom längdmätning och vägning af samtliga elever har komitén förskaffat sig medeltal för olika åldrar, hvarigenom en god öfversigt kunnat vinnas öfver den kroppsliga utvecklingens gång. Det är klart att denna siffra vinner sitt förnämsta intresse af jemförelser med dylika siffror hemtade från undersökning af skolungdomen i andra länder; af ännu större betydelse är en jemförelse med tillväxtförhållandena hos ungdom, som icke besöker de lärda skolorna, exempelvis allmogebarn på landet, i hvilket hänseende siffror dock ännu icke finnas att tillgå. Men studiet af kroppsutvecklingens gång har sitt intresse äfven i det afseende att

det lemnar upplysning om de skeden af tillväxtperioden, då utvecklingen försiggår snabbast och då kroppen sannolikt är mera ömtålig för försvagande inflytelser.

Den svenska komitén sände sina formulär till samtliga statens allmänna läroverk, dels sjuklassiga, dels fem-, tre-, två- och enklassiga. Hela antalet lärjungar i dessa skolor utgjorde vårterminen 1883, då undersökningen verkstäldes, 15,057, hvaraf största antalet eller 11,227 tillhörde de högre sjuklassiga läroverken, hvilka i Sverige vidtaga med en gemensam linie (3 klasser), som utgrenar sig dels i en latinlinie, dels i en reallinie, hvardera omfattande 4 klasser, hvaraf de två högsta innehålla två afdelningar. Latinlinien är mera frekventerad än reallinien; elevantalet å den förra var 4,976, å den senare 1808.

Komitén utsträckte sin undersökning äfven till 35 högre läroverk för flickor omfattande inalles 3,072 lärjungar.

Med rätta betonar komitén i sin redogörelse att de erhållna uppgifterna, om än de kunna i detaljer vara felaktiga, dock öfver hufvud kunna tillmätas stor tillförlitlighet. En borgen härför är den tredubbla kontroll de varit underkastade från föräldrars eller målsmäns, klassföreståndarens och läkarens sida. Alla tillfälliga sjukdomar hafva utelemnats; i tvifvelaktiga fall har eleven snarare räknats såsom frisk än sjuk. Äfven resultatens likformighet med hänseende till olika läroverk vitsordade deras tillförlitlighet. Oaktadt möjliga brister finnes intet skäl antaga att siffrorna måla för svart, snarare tvärtom.

Låtom oss nu granska de hufvudsakliga resultat, till hvilka den svenska komitén kommit genom sin undersökning.

Hvad först *elevernas helsotillstånd* angår, så visar undersökningen att i de sjuklassiga läroverken blott 55,2 % af elevantalet kunnat uppföras såsom friska, medan återstoden eller 44,8 % varit med en eller annan sjukdom eller åkomma behäftad. Högst är sjukligheten på latinlinien, der den uppgår till 50,2 %, medan den på reallinien utgör 39,6 % och på gemensamma linien 40,9 %. I de femklassiga läroverken (med 2,417 angifne lärjungar) är sjukprocenten 43,9 %, vid de treklassiga (med 600 elever) 37,5 %, vid de tvåklassiga (med 207 elever) 38,2 %, vid de enklassiga (med 113 elever) ,4 % (elevantalet är för litet för att utesluta tillfälligheter).

Fråga vi huru denna höga sjuksiffra är på olika klas-

ser i skolan fördelad, mötas vi af den något oväntade upplysning, att sjukprocenten redan på skolans lägsta klasser är ganska hög och endast långsamt stiger med de särskilda klasserna; ja om en åkomma, närsyntheten, frånräknas, finna vi till och med att alls ingen tydlig stegring kan iakttagas. Se här procenttalen för de högre läroverkens olika klasser från den första uppåt: 1:o närsyntheten inberäknad: gemensamma liniens 3 klasser 37,6—41,0—43,2; latinliniens 6 klasser och afdelningar 43,9—45,5—49,7—52,7—58,1—58,5; realliniens d:o 38,1—35,0—38,0—39,8—48,4—50,0. 2:o Närsyntheten frånräknad: gemensamma linien —34,4—37,6—38,0; latinlinien 37,4—36,6—34,7—38,6—40,5—36,9; reallinien 32,9—26,7—25,8—31,7—33,6—38,6.

Om man håller sig till de sistanförda siffrorna, såsom lämpligt är, då närsyntheten är ett lyte, som tydligen med hvarje klass kan väntas blifva oftare förekommande, visar det sig påtagligt att sjukligheten icke inom skolan tilltar i nämnvärd grad. Häraf bör man dock akta sig draga den förhastade slutsats, att denna föga varierande sjukprocent vore att betrakta såsom uttryckande skolålderns normala sjuklighet, hvari skolgången har ingen andel, eftersom procenten icke stiger med klasserna. Ty för det första är ingalunda sagdt att 17—18 års ynglingar borde normalt förete samma sjuklighet som 9—10-åringar; tvärtom talar all erfarenhet för att de förra befinna sig i en vida mera motståndskraftig ålder än de senare. För det andra är sjuklighetsprocenten äfven för första klassen vunnen vårterminen, då läsningens inflytande redan flere månader gjort sig gällande. För det tredje slutligen visar en undersökning af förberedande skolor att på deras första klass, der ännu föga allvarligt skolarbete förekommer, sjukprocenten blott är 19,8 %, medan den på de följande klasserna snart stiger till 30—40 %. Ytterligare undersökningar vore af vigt för att kunna rätt tolka detta faktum: sjukprocentens ringa variation på skolans särskilda stadier.

En jemförelse mellan de i Sverige vunna resultat samt de af dr Hertel och en dansk kommission gjorda undersökningar visar att sjukprocenten i Sverige är genomgående högre än i Danmark. Hela antalet sjuka lärjungar uppgår enligt kommissionen till 29 %, enligt dr Hertel i Köpenhamns lärda skolor till 31,1 %. Denna stora skilnad är svår att uttyda

Är den danska skolungdomen af naturen starkare? Knappast — de längre fram anförda vägningar och mätningar tala ej derför. Fordrar den danska skolan mindre ansträngning af lärjungarne? Detta är kanske snarare möjligt.

Af hvilka olika orsaker beror nu den så betydande sjuklighet den svenska komitén hos skolungdomen konstaterat? Vi finna att *bleksot* och ofta uppträdande *hufvudvärk* äro de vanligast förekommande sjukdomsformerna; bleksotens procenttal stiger till 12,7 % i de högre läroverken, i de femklassiga till 13,4 %, i de treklassiga till 17,7 %; bleksot förekommer mest på de lägsta klasserna och aftar något på de högre. Hufvudvärk förekommer i de högre läroverken hos 13,5 %, vid de femklassiga hos 14,6 %, vid de treklassiga hos 9,6 %; äfven den aftar något på de högre klasserna. Ofta förekommande *näsblod* iakttages vid de högre läroverken hos 6,2 %, vid de femklassiga hos 5,8 %, vid de treklassiga hos 6,4 %; dessa siffror variera föga i de skilda klasserna. Bristande *matlust* angifves vid de högre läroverken hos 4,6 %, vid de femklassiga hos 5,6 %, vid de treklassiga hos 3,1 %; detta sjukdomssymptom förekommer oftare i de lägre klasserna än i de högre. Vidare följa *andra ögonsjukdomar* (utom närsyntheten) med resp. 5,0—4,6 och 4,0 % för de olika slagen af läroverk, *skrofler* med procenttalen 2,7—3,2—2,3 (talrikast på de lägre klasserna), *nervretlighet,* nervositet, med resp. 2—2,6—1,6 %. *Ryggradskrökning,* omfattande både snedhet och puckel eller kutrygg förekommer ej ofta hos den manliga skolungdomen, såsom de vunna procenttalen 1,5—1,3—1, angifva. Under rubriken: *annan långvarigare sjukdom* äro sammanförda: lung-, mag-, hjert-, led- och ben-, nerv-, urogenital-, öron åkommor m. fl.; under denna rubrik höra vid de högre läroverken 9,9 %, vid de femklassiga 10,1 %, vid de treklassiga 8,1 %; en måttlig stegring från de lägre klasserna iakttages. Talrikast äro lungsjukdomarna, dernäst magsjukdomarna; öronsjukdomarna hafva säkerligen ett mycket för lågt procenttal, — 1,3 % vid de högre och femklassiga läroverken; nyare undersökningar af skolungdom hafva konstaterat vida högre tal för de af öronåkommor lidande. Slutligen har komitén under rubriken *klen helsa* fört tillsamman sjuklighetstillstånd, som ej äro närmare angifna, såsom allmän svaghet, sjuklighet och så vidare; procenttalen utgöra resp. 1,1—0,7—1,5.

Se der alltså den långa listan på de bräckligheter, som bleka skolungdomens kinder, minska dess lefnadslust och arbetsförmåga. Härtill kommer ytterligare närsyntheten, som med skäl bör föras till en skild kategori, då man näppeligen kan likställa detta ögats brytningsfel med de egentliga sjuklighetstillstånden. Naturligt är att hos samma individ ej sällan flere olika sjukdomsyttringar kunna förekomma; summan af sjukdomarnas procenttal öfverstiger också vida lärjungarnes sjukprocent.

Att skolungdomens sjuklighet är så betydande, som siffrorna ange, är väl för de flesta oväntadt; men är den större än hos ungdom, som icke besöker de lärda skolorna, är den större nu än fordom — se der frågor, som icke kunna med någon tillförlitlighet besvaras. Sjelfva faktum, att mer än en tredjedel af skolbarnens förete sjukliga symptom, kvarstår dock och manar skolan till omtänksamhet och försigtighet för att ej öka, men minska det onda.

Närsyntheten hos skolungdomen förtjenade ett särskildt kapitel. Dess stora och med klasserna tilltagande utbredning har redan sedan en tid påkallat en liflig uppmärksamhet bland läkare och skolmän. Sedan Cohn visat att i tyska gymnasier förekomma ej mindre än 26,2 % närsynta, medan i folkskolor på landet ej finnes flere än 1,4 % närsynta, hafva flere forskare följt hans föredöme och i allmänhet bekräftat hans uppgifter. Äfven den svenska komiténs undersökning gifva liknande resultat; om vi endast hålla oss till de högre läroverken, finna vi på den gemensamma linien 7,5 %, på latinlinien 22,3 %, på reallinien 14,6 % närsynta; medan på lägsta klassen antalet närsynta är 6,1 %, stiger det efter hand med hvarje klass och utgör på realliniens högsta afdelning 21 %, på latinlinien 37 %. Intressant och oväntadt är att finna det närsyntheten är mycket utbredd äfven i flickskolor samt stiger från 4,8 % hos 10-åringar till 21,4 % hos 17-åringar och ännu mera hos äldre flickor.

Om också vid närsynthetens uppkomst ett ärftligt moment ofta iakttages, så kan dock icke nekas att dess hufvudsakliga orsak är ihållande ansträngning af ögonen genom seende på nära håll. Ett sådant arbete begär skolan i vidsträckt skala af sina elever, och genom för svag belysning, genom otydligt tryckta böcker, genom olämpliga

iolbänkar och pulpeter ökas ofta i hög grad den ansträng-ing ögonen måste underkasta sig. Ingen skall kunna neka tt ända till senaste tid och ännu i denna stund mycken fullkomlighet råder i nyssnämda hänseenden. Skolan kan :ke fritaga sig från en betydande andel i den tilltagande när-yntheten, men äfven hemmen hafva sin delaktighet, ty äfven e hafva på sitt samvete såväl klen belysning, som olämpliga rbetsbord och stolar.

Vi kunna icke här ingå på de förbättringar, hvarigenom ärsynthetens uppkomst kan förekommas — denna fråga utgör n af skolhygienins mest bearbetade och tacksammaste kapitel - men vi ville uppmana resp. föräldrar att mer än hittills fästa n uppmärksamhet vid denna punkt; ty närsyntheten är, oaf-:dt den fara för synkraften den stundom innebär, ett inga-:nda likgiltigt lyte, utan medför många besvär och äfven oför-åga att omfatta åtskilliga yrken.

Låtom oss skrida vidare i vår granskning af resultaten den svenska komiténs undersökning.

Det gälde för komitén att utforska de omständigheter, m kunna bidraga till att förklara det mindre tillfredsstäl-nde helsotillståndet hos skolungdomen. Öfveranstränges den nom det af skolan pålagda arbetet? Huru lång tid tar det ligatoriska skolarbetet — såväl i skolan som i hemmet — anspråk? Komitén har för de högre läroverkens olika klasser nnit följande i timmar och minuter uttryckta medeltid för t dagliga obligatoriska arbetet (gymnastiken frånräknad):

m. I.	II.	III.	Real. IV.	V.	VI 1.	VI 2.	VII 1.	VII 2.
6,24	7,14	7,26.	8,32	9,1	9,52	9,43	10,16	10,59.

Lat. IV.	V.	VI 1.	VI 2.	VII 1.	VII 2.
8,37	9,7	10,15	10,28	10,34	10,48.

Man finner med de stigande klasserna en stegring af den ligatoriska arbetstiden från endast 6 $^1/_2$ timma till inemot 11 nmar. En del elever använde mera, andra mindre tid för det gliga arbetet; man finner sålunda t. ex. för latinliniens hög-ı afdelning den kortaste angifna arbetstiden vara 9,23, den ıgsta 14,10.

Genom befrielse från deltagande i undervisningen i öf-ıgsämnen, såsom teckning och sång, åtnjuta en del elever en nskning i arbetstid, som dock är ganska ringa och knappast

förtjent af uppmärksamhet. Genom frivilligt arbete dels i skolämnen, dels utom skolan ökas åter arbetstiden för rätt många elever i ej obetydande grad. Härtill kommer den tid ej få elever använda på att sjelfva meddela undervisning äfvensom den tid den under skoltiden infallande nattvardsberedelsen erfordrar. Då det ingalunda vore önskligt att eleverne afstode från all sysselsättning med frivilligt arbete enligt lust och böjelse, gör komitén den riktiga anmärkning, att skolan icke bör för sin räkning ända till det yttersta taga i anspråk den tid, som utan skada kan för andligt arbete användas.

Är nu denna arbetstid, som af skolan tages i anspråk, väl afpassad eller är den för lång? Se der en mycket vigtig fråga. Att en 15—18 års yngling (af denna ålder är flertalet elever på de fyra högsta klasserna och afdelningarna) dagligen obligatoriskt sysselsättes med själsarbete under vidpass 10—11 timmars tid gör utan tvifvel intrycket af ett allt för drygt arbete, af verklig öfveransträngning. Äfven en man i sin fulla styrka använder sällan en så lång tid dagligen för andligt arbete; härtill kommer att samma ansträngda verksamhet fortgår under fyra läseår. De arbetstider den svenska skolan fordrar af lärjungarne öfverstiga i sjelfva verket betydligt de tidsmått man från hygienisk synpunkt velat anslå till andligt arbete på skolans olika åldersstadier. För åldern 10—12 år, motsvarande de två lägsta klasserna, der arbetstiden nu utgör 6 $^1/_2$—7 timmar, har man anslagit 6 timmar; för åldern 12—13 år, motsvarande 3:dje och 4:de klassen, hvars arbetstid nu är 7 $^1/_2$—8 $^1/_2$ timme, har man medgifvit 7 timmar; för åldern 14—16 år, motsvarande 5:te och 6:te klassen, hvars nuvarande arbetstid är från 9—10 $^1/_2$ timme, har man tillmätt 8—8$^1/_2$ timme; slutligen för 17—18-åringar, som nu arbeta 10—11 timmar, högst 9 timmar. Dessa från kompetenta håll utgångna förslag äro utan tvifvel mycket beaktansvärda, men de innebära dock intet direkt bevis för att de nuvarande arbetstiderna äro så höga, att de bringa helsan i fara. Man kunde tänka sig att man borde finna en ledning för frågans bedömande genom att jemföra vissa läroverk med jemförelsevis kortare arbetstider med andra som angifvit en lång arbetstid; vid de förra kunde man vänta en mindre sjukprocent än vid de senare. En sådan undersökning ledde dock till intet resultat: Stockholms läroverk hafva i allmänhet en jemförelsevis kort arbetstid, men hög sjukpro

cent; andra skolor förete ett alldeles motsatt förhållande. Det är klart att lokala förhållanden, skollokaler och många andra oberäkneliga faktorer kunna göra sitt inflytande gällande och äfven skyla arbetstidens möjliga inverkan.

Man kunde vidare tänka sig att, om man hölle sig till läroverk på samma ort (t. ex. Stockholm) samt jemförde de elever, som arbeta öfver medelarbetstiden, med dem, som arbeta under densamma, man kunde påvisa att helsan toge skada af det alltför långvariga arbetet. En sådan undersökning har komitén verkstält. Resultatet blef att sjukligheten bland de elever, som arbetade öfver medelarbetstiden utgjorde 56,1 %, bland dem som arbetade under nämde tid 50,8 % — således en ej alldeles oväsentlig skilnad af 5,3 %. Dr Hertel fann äfvenså att det strängare arbetet höjde sjukligheten med 7 %. Emellertid kunna dessa resultat endast, om de under en längre följd af år återkomma, tillmätas säker betydelse. I sjelfva verket äro många faktorer tänkbara, som kunna i statistiken fördölja det alltför stränga arbetets verkan på helsan. Dessutom är ock möjligt att i många fall en lång arbetstid i hemmet är en följd af svaghet och sjuklighet, icke deras orsak, om ock en återverkan af den förra på de senare icke dermed är utesluten.

Såsom vid alla undersökningar, dervid komplexa förhållanden och många dels samverkande dels hvarandra motverkande orsaker äro att beakta, bör man väl akta sig för förhastade slutsatser. Siffrornas dåliga rykte att låta begagna sig till att bevisa hvad hvar och en önskar har just härledt sig af ett okritiskt och lättsinnigt sätt att handhafva dem. Intilldess vidare material hopas, måste vi nöja oss med sjelfva faktum: arbetstidens funna medellängd. Endast ur allmänt hygienisk ståndpunkt kunna vi vara berättigade till det uttalande att det arbete skolan utkräfver är för strängt och att omtanken om ungdomens helsa och ostörda utveckling fordrar dess förminskande.

Uppgifterna om *softiden* komplettera de vunna upplysningarna om arbetstiden; är denna sistnämda för lång, skall den säkert inkräkta på den förstnämda. Komitén fann på de tre nedersta klasserna en medelsoftid af resp. 9, 8,7, 8,6 timmar, på 4:de och 5:te klassen 8 timmar eller något deröfver, på 6:te klassen 7 ½ timmar och något deröfver, på 7:de klassen föga

öfver 7 timmar. Denna softid synes väl något för kort — dock ej i påfallande grad. Åt de yngsta barnen borde gerna unnas 10 timmars sömn, de äldre borde ej sofver under 8. Men värre är att en stor del elever sofva ofta betydligt kortare tid än medeltiden. I högsta latinafdelningen sofva 17,9 % af eleverne kortare tid än 7 timmar; sådana finnas som sofva blott 4 timmar. Äfven på de lägre klasserna anges softiden stundom till blott 5—6 timmar. Sådana siffror äro i sanning skrämmande. Emellertid visar den statistiska undersökningen dels af 10 läroverk, dels af Stockholms skolor icke något bestämdt inflytande af softiden på sjukprocenten. För Stockholms läroverk finner man till och med för dem som sofva längre än medeltiden en större sjukprocent (55 %) än för dem som sofva kortare (51,1 %). Det ligger nära tillhands att förmoda att just de sjuklige söka en längre sömn, medan de starkare ofta nöja sig med en kortare. Äfven torde ej sällan en sen sängtid bero af sedvänjan i hemmet, eller af en hos ungdom ej sällsynt ovana att vaka om kvällen; dessa förhållanden äro naturligtvis af skolgången oberoende.

Anmärkningsvärd är den af komitén konstaterade omständighet att inom samma åldersklass är softiden i den mån kortare lärjungen sitter i en högre klass. Äfven om han sitter i den klass, för hvilken enligt skolplanen hans ålder är beräknad, är hans softid i ett mycket stort antal fall för kort. Blott om han sitter flere klasser lägre, än skolorganisationen för hans ålder afsett, se vi naturen komma mera till sin rätt. Man kunde häraf draga den slutsatsen, att eleverna böra vid senare än för närvarande sker sättas i skolan eller ock att denna borde med ett par år framskjuta normalåldern för de olika klasserna. Emellertid kan man dock äfven tänka sig att då elever vid relativt högre ålder sitta på låga klasser, detta just beror af deras större maklighet.

Beträffande *skollokalerna* hafva komiténs undersökningar visat att det stora flertalet af desamma ännu är i förvånande grad bristfälligt; detta gäller i synnerhet luftvexlingsanordningarna. Vid ej mindre än 54, hvaribland 17 högre, af inalles 75 läroverk saknas alla ventilationsinrättningar — förutom fönstrens öppnande. Äfven flere af de nyaste skolbyggnaderna hafva en alldeles otillräcklig ventilation. Komitén har dock icke kunnat inlåta sig på en utredning af skollokalernas m[illegible]

a inverkan på elevernas helsotillstånd. Härtill fordrades ycket detaljerade data. Ej blott kännedom af kubikrummet r hvarje elev, men ock af den faktiska lufttillförseln, luftunrsökningar med mera vore härtill nödiga. Denna fråga kunde mpligast under en följd af år studeras inom enskilda lärork, hvilkas lokal är mycket bristfällig, men derefter förbätts eller utbytes mot en ny tidsenlig. Inflytandet af belysninn och skolpulpeternas beskaffenhet särdeles på närsyntheten lhöra jemväl detaljundersökningens område.

Utredningen af elevernas *bostadsförhållanden* visade att l de högre läroverken blott 58,5 % bo i föräldrahem, 31.4 % o inackorderade, 4,2 % hafva eget hushåll, 5,9 % äro på an.t sätt boende. Vid de lägre läroverken är antalet hemmaende större. Någotslags antagligt sammanhang mellan elernas bostadsförhållanden och deras sjuklighet kunde ej pånas. Mot förmodan befunnos (inom en grupp af 10 lärork) de i hemmet boende förete den största sjukprocent. märkningsvärd är i alla fall den stora mängd elever, som ına föräldravård under skolgången.

Undersökningen af elevernas *längd och vigt* visade, samnstäld med i Hamburg och Bryssel verkstälda dylika under:ningar, att de svenska barnen från 10—16 året utveckla något långsammare än barnen i nyssnämda städer, men derer skjuta hastigare fart än desse och under perioden 19— år växa förbi dem. För öfrigt kunna tre utvecklingsstadier kiljas. I perioden 7—13 året är tillväxten svagare: längdväxt i medeltal pr år 3,9 cm, vigtökning i medeltal pr år kg. I perioden: 14—17 året sker den raskaste utvecklinı: längdtillväxt 5,4 cm pr år, vigtökning 4,5 kg. I perioı 18—21 året sker ännu en långsam tillväxt: längden ökas lles med i medeltal 5 cm, vigten med 7,6 kg. Det 10:de t är ett minimum både för längd och vigt tillökning. Det de året företer åter maximum af längdtillväxt (7 cm), det de året maximum af vigttillökning (3 kg). För flickor geltar sig utvecklingen något annorlunda. Till och med 11:te t äro gossarne längre och tyngre än flickorna. Men dessa uta nu om gossarne och blifva dem öfverlägsna både i längd ı vigt ända till och med 16:de året. Men då ändrar sig hållandet åter. Gossarne fortväxa ännu raskt, flickorna en:t obetydligt. Hos flickorna inträder pubertetsutvecklingen

och dermed följande snabba tillväxt tidigare än hos gossarne; deraf deras öfvervigt vid ett visst skede. Det är klart att i synnerhet under den snabba utvecklingens period störande inflytelser måste verka så mycket skadligare, om ock resultatet först senare framtider; lätt nog grundlägges under denna tid en svag helsa för hela lifvet. Äfven skolan bör hafva ögat öppet för denna omständighet.

Redogörelsens författare gör intressanta sammanställningar med i andra länder verkstälda likartade undersökningar och betonar flere synpunkter, hvilkas utredning just genom successiva mätningar och vägningar kunde vinnas. Inverkar skolgången hämmande på utvecklingens gång? Om så är fallet, kan denna störning konpenseras genom en snabbare utveckling under ferierna? Gäller störingen i högre grad vissa åldersklasser? Dessa och andra frågor af högt intresse kunde på nämda väg lösas. Bidrag hafva redan lemnats af svensken Wretlind, som under en följd af år anstälde successiva vägningar af eleverna i en flickskola, samt af danskarne Wahl och Malling-Hansen, hvilken sistnämde under ett års tid verkstälde dagliga vägningar af 130 barn — 72 gossar och 58 flickor (gossarne vägdes två gånger om dagen, flickorna en gång). Om ock det visat sig att under läseåret utvecklingen sker långsammare än under ferierna, äro vidare slutsatser ännu icke tillåtna, innan utvecklingens normala gång hos barn, för hvilka skilnad mellan läseår och ferier icke förefinnes, närmare studeras.

Hvad frågan om ett möjligt sammanhang mellan sjukligheten under olika åldrar och de olika skedena af utvecklingen angår, så har prof. Key konstaterat att den svagare tillväxtperiod, som föregår pubertetsutvecklingen, utmärkes af en mindre motståndskraft mot menliga inflytelser, hvarför sjukligheten stiger. Under pubertetsutvecklingen stiger motståndsförmågan och sjukprocenten sjunker något. Derefter — under de sista åren af skollifvet — finnes åter tendens till stigande sjuklighet.

Tidigare nämdes att komiténs undersökningar äfven omfattade 35 *läroverk för flickor* med inalles 3,072 elever. Helsotillståndet vid dessa befans vara ännu bedröfligare än vid skolorna för manlig ungdom. 65,7 % af hela antalet flickor måste uppföras på sjuklistan. För nioåringar är sjukprocenten 47,0

densamma stiger snabt till 13:de året, då den är 66,1, stiger de följande åren långsammare till 71,1 i det 16:de året och visar sedan fluktuationer, som dock äro osäkra, på grund af det ringa antalet undersökta i högre åldersklasser. Frånräknar man närsyntheten, hvarom redan ofvan varit fråga, finner man samma stegring till 13:de året, men derefter en temligen konstant siffra af några och 60 procent till 17:de året; häröfver blifva talen osäkra. Den danska undersökningen visar genomgående lägre siffror för flickorna liksom för gossarna.

Man kan måhända göra den slutsats, att flickornas motståndskraft mot skadliga inflytelser under skoltiden är mindre än gossarnes, då deras sjukprocent är större och dessutom stiger ej obetydligt de första skolåren.

Af de orsaker, som betinga skolflickornas sjuklighet, stå främsta rummet *blodbrist* och *bleksot*, som finnas hos 36,6 % af flickorna (endast hos 12,7 % af gossarne). En nästan lika stor rol spelar *hufvudvärk*, hvars procenttal är 36,1 % (för gossarne 13,5 %). Således en tredjedel af den kvinliga skolungdomen bleksiktig, en tredjedel lidande af hufvudvärk — i sanning en föga lofvande utsigt för framtiden. Både bleksot och hufvudvärk tilltaga i frekvens på de lägre klasserna. Efter pubertetsutvecklingen (16—17 året) når bleksoten sin höjd. *Bristande matlust* förekommer hos 12 % af flickorna (hos ,2 % af gossarne vid högre läroverk). *Ryggradskrökningar* - hufvudsakligen snedhet — finnas hos 10,8 % och äro sålunda ofantligt mycket talrikare hos flickor än gossar (för hvilka vid de högre läroverken procenttalet är blott 1,5 %). 7:de året konstateras ännu icke ryggradskrökning, från 8:de året visar den sig, i 11:te året är redan siffran 8,6 %, i 15:de året 15 %, i 18:de 17,1 %; många fluktuationer observeras, hvilka kunna vara tillfälliga. *Näsblod* uppträder hos ,8 %, *nervretlighet* hos 6,5 %, *ögonsjukdomar* (utom närsyntheten) hos 5,3 %, *skrofler* hos 5,0 %, *andra långvarigare sjukdomar* hos 8,9 %.

Den obligatoriska *arbetstiden* för flickor har komitén funnit genomgående kortare än för gossar af samma ålderskategori. Äfven på de högre klasserna begäres af flickorna blott 6—7 timmars arbete, medan af gossarne fordras 10 timmar och mera. Deremot höjes för en stor del af flickorna arbetstiden ganska väsentligt genom frivilligt arbete i och utom skolan.

För ganska många af de äldre flickorna ökas arbetstimmarne med 1—2 dagligen.

Hvad *softiden* angår, så visar den sig vara jemförelsevis längre än för gossarne. För 7—8 års flickor är den 10 $^1/_2$ timme, ända till och med 14:de året håller den sig mellan 9 och 10 timmar, 15—17-åringar sofva ännu öfver 8 timmar. Förhållandet är förmånligare än med gossarne. Likväl finnas äfven för flickorna enskilda fall af skrämmande kort softid (5—6 timmar) angifna.

Flickorna bo i relativt större antal i hemmen än gossarne, nämligen såsom procenttalet 77,8 anger, medan vi för gossarne funnit 58,5, visserligen en förmånlig omständighet.

Sammanställa vi nu resultaten af den svenska komiténs omfattande och mödosamma undersökningar, så äro de väsentligen följande:

skolungdomens helsotillstånd är långt ifrån tillfredsställande;

störingar af detsamma förefinnas i ännu större omfattning hos den kvinliga, än hos den manliga skolungdomen;

dessa störingar äro till största delen uttryck af klen blodberedning, ensidig ansträngning af hjernan, eller annan kroppslig svaghet;

närsynthet förekommer i stor omfattning, dess frekvens stiger snabt från de lägre till de högre klasserna;

den af skolan i anspråk tagna arbetstiden är, särdeles på de högre stadierna i gosskolan, allt för lång;

softiden, i synnerhet den manliga skolungdomens, är kortare än önskligt vore.

Undersökningarna hafva icke kunnat med säkerhet utreda de orsaksmoment, hvarpå störingarna af skolungdomens helsa berott, eller påvisa i hvad mån de hänföra sig till ärftliga anlag, till förhållanden i hemmen eller till skolans bristande hygieniska anordningar och allt för stora anspråk på elevernas arbetsförmåga. Att begära en lösnig af ett så inveckladt problem hade ock varit att begära för mycket. Dock hafva flera intressanta uppslag vunnits och vägen är visad, hvarpå man kan nalkas målet. Detaljerade, upprepade och mångsidigt varierade undersökningar skola göra det möjligt att ur siffrornas kaos utleta de verkande orsakerna. Svårigheterna äro stora, ty förhållandena äro utan tvifvel mycket komplicerade. Gy

mma och ogynsamma moment skola befinnas delvis eller fullindigt upphäfva hvarandras verkan, och endast de försigtiste slutledningar äro berättigade.

På förhand kan man dock ana att de resultat, som kunna nas, skola visa att de individuela sjukdomsanlagen hafva anpart, men att hvarken hemmen eller skolan sjelf skola fria från skuld.

Emellertid är redan sjelfva det förhållandet, att nära hälfn af den manliga skolungdomen och två tredjedelar af den inliga lider af ohelsa och mångahanda krämpor eller lyten, t så betydelsefullt faktum, att skolan omöjligt kan lemna det räkningen vid ordnandet af sin verksamhet.

Ingen förnuftig menniska lär väl i våra dagar betrakta olan såsom en slags entreprenör för ungdomens själsutveckig utan skyldighet att bekymra sig om dess kroppsliga benande. Man ställer ju icke till skolan denna uppfordran: våra barn ett visst kunskapsmått — och ni har fylt er gt. Med rätta begär man af skolan vida mera: utveckla rmoniskt själ och kropp, låt ingendera blifva lidande, fäst eende vid den enas som den andras fel och brister, sök unnrödja, bota, men i intet fall öka dem.

Oberoende af den kitsliga frågan: hvems är felet? måste lan lyssna till den allvarliga maning, som inneligger i de taliga sjukprocenter, den svenska komitén och de danska skningarna framlagt. Ungdomen finnes ju ej för skolans ld, men skolan för ungdomens. Och på en sund lifskraftig dom beror framtiden.

I allo berättigadt skall man derför finna att den svenkomitén på grund af sina vunna resultat begär:

att någon lindring i arbetstiden på lärorummet bör beas de allmänna läroverkens lärjungar;

att föreskrifter om tiden för lärjungarnes hemarbeten, afda att begränsa och reglera dessa, böra lemnas; samt

att större uppmärksamhet än hittills bör egnas åt de hyiska förhållandena vid läroverken.

Detta sistnämda moment är i synnerhet af stor betye; deri ligger löftet om framåtskridande. Den svenska itén begär att åt en sakkunnig helsovård må inrymmas en ind och inflytelserik plats i skolan, att en skolläkare med grant utstakad uppgift må stå vid föreståndarens och lärare-

kollegiets sida. Endast genom en sådan organisation skall de material kunna samlas, som för de sväfvande frågornas utredning är nödigt, endast derigenom skall det blifva möjligt genomföra verksamma reformer och kontrollera deras inflytande

Vi skola i en följande artikel återkomma till frågan om skolans hygieniska öfvervakande; vi skola blifva i tillfälle dei redogöra för de åtgärder, som i olika länder blifvit i detta syft vidtagna, samt för de förslag och yrkanden, som annorstäde och i eget land blifvit framstälda.

Till slut denna fråga: är det sannolikt att de för Sverige vunna resultaten beträffande skolungdomens helsotillstånd äfven hafva sin tillämpning på vårt land? Mycket sannolikt, våga vi härtill svara. Väl tyckes den obligatoriska arbetstiden i skolan vara hos oss något kortare, men denna omständighet borde uppvägas af en större mångfald af läroämnen i våra skolor, hvilken betingas af undervisningen i det andra inhemska språket samt i ryska. Vi tro att det intryck läkare vunnit, hvilka haft tillfälle iakttaga skolungdom, ingalunda talar emot sannolikheten af de svenska resultatens tillämplighet på våra skolor. Likväl kan intet bestämdt sägas, innan äfven hos oss ett dylikt material som i Sverige sammanbringas. Så mycket önskligare är att detta sker ju förr desto hellre. Denna uppgift blefve skolläkarenes främsta — ifall nämda institution hos oss infördes.

M. W. af Schultén.

Nekrassoff,

Ett ryskt skaldeporträtt.[1])

I.

Nikolai Alexejevitsch Nekrassoff föddes den 22 november (gamla stilen) 1821[2]) samma år som Dostojevsky, i en by i guvernemetet Kamenets-Podolsk, der ett regemente var förlagdt, vid hvilket Nikolais fader, Alexei Sergejevitsch, tjenade. Denne hade på en bal i Warschau blifvit bekant med en dotter till en polsk magnat Sakrevskij, fattat tycke för henne och enleverat henne. Med majors rang slog fadern sig sedan ned i byn Greschnevo · guvernementet Jaroslav, der han tjenstgjorde såsom domare. Med sin hustru hade han tretton barn, af hvilka ännu en gift yster och två bröder till den aflidne skalden äro· i lifvet. Från in barndom hade denne endast bittra minnen. »Jag har aldrig aft något ideal», klagar han på ett ställe — huruvida med fog ller icke skola vi längre fram undersöka. Fadern undviker an med flit att nämna, men att döma af några antydningar i ans dikter, skall det hafva varit en rå, brutal menniska, som i spel förlorade både sin egen och hustruns förmögenhet och m tyvärr synes hafva lemnat sin passion i arf åt sin son.

Deremot talar Nekrassoff på många ställen med stor öm·t om sin mor. Det var en undergifven, tålig, försakande inna, en riktig typ för den ryska kvinnan, sådan hon var, nan kvinnoemancipationen ännu fått insteg i Ryssland. Morns minne omsväfvade också ständigt Nekrassoff; han har egt det flere af sina varmaste lyriska dikter, och redan nu påffa vi ett ideal, som Nekrassoff eljes trodde sig alldeles sakna, er rättare sagdt, som han ville förneka inför andra.

---

[1]) Föredrag hållet i sällskapet »Gnistan» i Göteborg.

[2]) Icke 1822, som somlige uppgifvit.

O, modersömhet ljuf och stor,
du, lifvets klaraste stjerna!
När barnet ropar på sin mor,
hon kommer gerna, så gerna.
O, himmelska känsla! till döden du gror
så varmt i hvart menskohjerta.
Hvad än vi älskat i verlden, vår mor
vi minnas i kval och smärta

sjöng han en gång, och hvad han då sjöng var sanning, ty l glömde henne aldrig, och under hans långa sjukdom frams hennes bild allt oftare för honom.

Under de tidigare barnaåren fick gossen ofta följa med dern på embetsresor åt landet och närvara vid ransakninga Vi nämna denna omständighet, emedan Nekrassoff deriger tidigt fick ögonen öppna för de lägre klassernas fattigdom elände, som gjorde ett djupt intryck på den fantasirike, men samma gång sundt reflekterande gossen och som kan sägas göra den röda tråden i hans diktning.

Bland plumpa menskor i en vrå af verlden
på vilda landet fostrad upp jag blef,
och ödet mig ifrån den milda härden
i händerna på råa drängar dref.

Från denna tid det bittraste elände
bland fattigt folk jag minnes än så väl.
Och verldens brott och nöd och ondska brände
sig outplånligt in i gossens själ

heter det på ett annat ställe. Vi vilja redan här påpeka denna gemenskap med det lägre, betryckta folket, sådant var före lifegenskapens upphäfvande, synes vara ett specielt r drag. Nekrassoff förskonades visserligen från Dostojevskys gr ma lott att i Sibirien skåda och genomlefva det menskliga e det i dess värsta gestalt; han blef icke ens som en Puscl eller en Lermontoff för någon tid förvisad till Kaukasien, vistelsen bland de frihetsälskande tscherkesserne gjorde det ska lifvet än mer tryckande och förhatligt, men i likhet desse, med Gogol, Turgenjeff och så många andra var det från det egentliga folkets lif Nekrassoff hemtade bästa och sta stoffet för sin diktning.

År 1832 kom han elfvaårig in på gymnasium, der slutade i femte klassen, för att enligt faderns önskan inträd

den militära banan. Han for derför 1837 till Petersburg, hvars bullrande storstadslif kraftigt befordrade hans själsutveckling och vidgade hans verldserfarenhet i en annan riktning. Det var meningen att han skulle inträda i chevaliergardet, och en vän till Nekrassoffs fader, prokurator i Jaroslav, hade gifvit den unge Nikolai ett rekommendationsbref till sin broder, general Polosoff, dåvarande chef för den beryktade »tredje afdelningen». Denne lofvade också att skaffa Nekrassoff inträde i regementet och krigsakademien. Nekrassoff, som icke hyste böjelse för krigaryrket, hade emellertid blifvit bekant med en student, en gammal skolkamrat från Jaroslav, och genom denne med en universitetsprofessor. Hans läslust vaknade upp så starkt, att han utan långt betänkande gick upp till Polosoff och för honom oförbehållsamt yppade sin önskan att bli student. Polosoff gillade detta beslut och lofvade att underrätta de hemmavarande. Faderns vrede kände inga gränser, och brytningen mellan honom och sonen blef fullständig. De återsågo hvarandra aldrig. Nekrassoff stod nu ensam med 150 pappersrubel i fickan, sina gångkläder och en nattrock af sammet — en gåfva från systern.

Nu började ett lif, fullt af försakelse och hård kamp för tillvaron, en kamp som ingalunda drog spårlöst förbi, ity att den till en del nedtryckte Nekrassoffs skaldiska utveckling och förlänade den en viss sträfhet, dels gaf hans lif en praktisk, eller hellre en materiel riktning, som gjorde honom känd för snålhet och snikenhet. Från denna beskyllning kan man icke fritaga honom, om också ryktet något öfverdref. Han började som sagdt studera, hufvudsakligen på biblioteket, och kom in i stadslifvet. I synnerhet slöt han sig till en medicinestuderande, likaså fattig och boende i samma eländiga stadsdel, för att de — såsom han uttryckte sig — skulle »hålla ut bättre». Studierna togo emellertid ringa fart; undervisningsväsendet var dåligt, arbetet bedrefs planlöst, och de dagliga bekymren för brödfödan togo mycken tid i anspråk. Det var den värsta tiden, och Nekrassoff och hans vän måste bokstafligen svälta. »Vår aptit, säger han sjelf, var förskräcklig. En gång spelade jag med två kamrater kort om mjukt hvetebröd. Jag vann 45 kopek och kickade efter bröden. Ej mins jag huru mycket de andre åt, men visst är att jag åt resten.»

En annan betecknande episod från denna period må anföras. Vi låta Nekrassoff sjelf berätta:

»Jag hyrde ett vindsrum af en soldat. Hunger, köld och till på köpet feber! De öfriga hyresgästerna och värden önskade mig rent ut åt helvetet. Jag tillfrisknade emellertid, men hade ingenting att lefva af, och soldaten kräfde mig för hyran. En gång kom han in till mig och sade vänligt: »Skrif på att ni är skyldig mig 45 rubel, och lemna mig era saker i pant». Jag blef glad förstås och svarade genast ja. Nu, tänkte jag, har olyckan ändtligen lemnat mig i fred. Jag gick till en vän på Petersburgska sidan och satt hos honom till sent på natten. Då jag kom hem, glad i hågen och öfvertygad om att soldaten icke skulle kräfva mig så snart igen, mötte jag portvakten, som med ett försmädligt grin sade: »Lycka till att komma in i ert rum». Jag gick till mitt vindskyffe och knackade på. »Hvem är det?» frågade soldaten inifrån. — »Er hyresgäst Nekrassoff», svarade jag otåligt. »Alla mina hyresgäster äro redan hemma», återtog han. — »Hvad för slag? Jag kom just nu». — »Det är inte värdt ni bråkar. Ni är vräkt; och era saker behåller jag som säkerhet». — Hvad skulle jag göra? Jag började skrika och föra oljud, men ingenting hjelpte; soldaten var obeveklig. Det var höst, en kall, smutsig höstnatt. Jag gick ut på gatan, gick och gick, förfärligt trött, och satte mig slutligen på trappan till ett magasin i mina tunna, slitna kläder. Jag kände mig så öfvergifven och usel, att jag dolde ansigtet i händerna och började gråta. Plötsligt hörde jag steg nalkas: det var två tiggare, far och son. »Gif en almosa för Kristi skuld», bad gossen och stannade framför mig. Jag visste ännu icke hvad jag skulle svara, då gubben inföll: »Ser du då inte att det är slut med honom innan morgonen. Ack, utsvultne stackare, hvad gör du här? — »Ingenting», svarade jag. — »Ingenting? Är du stursk! Kom med oss; här fins intet nattkvarter». — »Nej, låt mig vara i fred!» — »Var inte envis, utan följ med, annars dör du här!» — Hvad skulle jag göra? Jag följde med dem till ett litet trähus vid 17:de linien på Vasili-Ostroff. Vi gingo in i ett stort rum, fullt af tiggare, käringar och barnungar. I en vrå sutto några och spelade kort. Gubben förde mig dit. »Här är en lärd karl, som icke har tak öfver hufvud», sade han. »Ge honom en sup, ty han är förkyld». Jag drack ett halft glas bränvin. En gumma bäddade åt mig, och jag somnade hårdt och godt. Då jag följande dag vaknade, fans ingen mer än gumman i rummet. »Skrif på ett intyg åt mig», sade hon. Jag gjorde så och fick 15 kopek.»

Denna episod är ganska karakteristisk; den visar hvilket eländigt, halft äfventyrligt ungdomslif Nekrassoff måste föra, fysiska lidanden, som lade grunden till hans kroppsliga sjuklighet och dermed äfven omedelbart andliga, på samma gång som han derigenom fick än djupare inblick i fattigmans lif och motiv till många dikter. Hans energi och jernvilja uppehöll honom emel-

lertid; »jag hade lofvat mig sjelf att icke dö på en sophög», yttrade han en gång, och han infriade detta löfte på ett storartadt sätt.

Hans närmaste vänner lyckades slutligen förmå honom att gå upp i examen, men olyckligtvis misslyckades han i geografi och fysik, fastän han hade vackra betyg i öfriga ämnen. Rektor Petroff uppmanade honom emellertid att icke slå examen ur hågen, utan fortsätta studierna såsom frivillig åhörare, hvilket Nekrassoff ock gjorde till år 1841. Sitt uppehälle fick han på den vanliga vägen: korrekturläsning, lexläsning med skolpojkar och tidningsskrifveri. Hans första poem »Tankar» trycktes i »Fosterlandets söner» 1838. Uppehället var naturligtvis mycket knapt, och ofta måste han nöja sig med 10 kopek om dagen.

I det dåvarande universitetslifvet deltogo äfven många studenter af rika och förnäma familjer. Dessa bildade intet särskildt kotteri, utan knöto bekantskaper utan afseende på börd eller förmögenhet. Äfven Nekrassoff blef bekant med flere sådane. Det är föga troligt att Nekrassoff fann något egentligt nöje i deras ofta bullrande sällskap, ty dertill var han dels för mycket demokratiskt sinnad, dels stundom ock rent af menniskoskygg. Bekantskapen med hufvudstadens finare verld blef dock icke utan inflytande på Nekrassoffs själsbildning, han fick på nära håll studera de högre samhällskretsarne, om hvilka han förut haft mycket dunkla föreställningar, och hvad han såg tyckes mestadels hafva väckt leda hos honom. Vi skola längre fram varsna denna inverkan på hans diktning. Kontrasten mellan det glädjetomma barndomshemmet och hufvudstadens yra verldsvimmel kunde han icke heller frigöra sig från, utan den följde honom ständigt och framkallade, i förening med andra omständigheter, inom honom denna disharmoni, som sorglade hans hela lif.

Något verkligt studerande eller någon examen blef det icke vidare af. Redan 1839 skickade han sina första försök till en literär tidskrift, och 1840 trycktes den första samlingen småstycker under titel »Fantasier och melodier». Bjelinsky, den dåvarande kritiske mästaren, kritiserade dem mycket skarpt från sin estetiska ståndpunkt, och romantikern Schukovsky, som då stod på höjden af sitt rykte, förhöll sig mycket nedlåtande gent mot den unge nybörjaren. Nekrassoff kände sig så förödmjukad öfver denna ringa framgång, hvilken han uppfattade som

ett rent nederlag, att han köpte upp och brände alla exemplar han kunde komma öfver, hvadan den ursprungliga editionen af hans förstlingsdikter nu är en stor sällsynthet i Ryssland. Han beslöt att helst egna sig åt publicistisk verksamhet, men lusten att skrifva vers kunde han dock ej kväfva. År 1845 utgaf han ett nytt poem »På vägen», och det förskaffade honom Bjelinskys bevågenhet. Nu kunde Nekrassoffs literära framgång nästan anses tryggad. Man tar icke mycket miste om man håller Nekrassoff för den egentliga grundläggaren af den ryska tidskriftsliteraturen, hvilken blifvit så rik och spelat en så framstående rol. Orsaken till den stora betydelsen torde förnämligast vara att söka dels deri, att ryssarne, utestängda som de varit från de stora politiska frågorna, i stället sökt en ersättning i skönliterär verksamhet och ofta till och med användt estetiken såsom en täckmantel för behandlande af sociala och national-ekonomiska spörjsmål, dels ock deri, att *sapadnikerne*, det är den vesteuropeiska riktningen, hvaråt äfven Nekrassoff lutade, hejdlöst och ofta okritiskt kastade sig öfver och med den ryska införlifvade de stora kulturlandens literatur: Rousseau, Schiller och Göthe, George Sand, Byron och Dickens slukades med lika god aptit.

Under sådana förhållanden skulle Nekrassoff, vägledd af Bjelinsky, träda i spetsen för det nya literära Ryssland. År 1846 utgaf han »*Petersburgskij Sbornik*», en hufvudstadsrevy, som blef epokgörande inom ryska literaturen och synnerligt märklig derför, att den innehöll början af »Fattigt folk» af Dostojevsky, hvars talang det är Nekrassoffs ära att hafva upptäckt, Turgenjeffs novell »Inspektoren» samt Kronenbergs öfversättning af Macbeth. Uppmuntrad af den framgång detta företag rönte, öfvertog Nekrassoff följande år i förening med Panajeff redigerandet af tidskriften »*Samtiden*», hvilken grundats af Puschkin ett år före dennes död. Den närmaste tid, som nu följde, var för Nekrassoff mycket svår: penningar, som behöfdes, voro svåra att anskaffa, konkurrensen med de andra tidskrifterna mycket stor, afundsjukan likaså, och Nekrassoff måste uppbjuda hela sin förmåga att skaffa goda och pålitliga medarbetare och fylla spalterna. Härtill bör man besinna att Nekrassoff hade en ytlig halfbildning — han kunde till exempel intet främmande språk, hvadan innehållet ofta blef derefter. Dessutom måste Nekrassoff för penningförtjenstens skuld låna sig åt

andra företag; så måste han i förening med flere usle skribenter skrifva vådeviller för Alexandra-teatern. Han författade bland annat äfven en femakts pjes »*Stolbikoffs äfventyr*» med prolog och epilog, men, säger han sjelf, »hvarken prolog eller epilog kunde rädda stycket». Nekrassoffs energi var emellertid outtröttlig. »Jag var, yttrade han en gång, den ende bland idealisterne, som var praktisk, och då vi satte upp tidskriften, sade de mig detta rent ut och gåfvo mig tidningsutgifningen i uppdrag såsom en helig mission». Dag och natt brann ljus hos Nekrassoff, och han skref tidtals flere dygn i sträck för att fylla numren, än ett poem, än en följetong, än en recension öfver första bästa bok, han fick tag i på allmänna biblioteket. Bjelinsky sade också en vecka före sin död åt honom: »Nu vet jag hur det käns att ligga dödssjuk och blek. Inom några år skall ni ligga lika hjelplös som jag. Var rädd om er, Nikolai Alexejevitsch». Bjelinskys förutsago var tyvärr alltför sann.

Nekrassoffs företag begynte emellertid att krönas äfven med pekuniär framgång. Sedan Bjelinsky dött år 1848, öfvertog Nekrassoff hans spira, och särskildt åren 1856—62 voro mycket vinstgifvande, ända till den grad, att Nekrassoff, hvilken, om ock flere drag af gifmildhet kunna prisas, onekligen led af det svåra karaktersfelet snålhet, vid sin död lemnade efter sig en kolossal förmögenhet af — som det uppgifves — en half miljon rubel. På en guldhög, icke på en sophög var det således Nekrassoff genom ödets skickelse och träget arbete kom att dö. Sedan han 1866 öfverlemnat »*Samtiden*» i andra händer, öfvertog han jemte satirikern Soltikoff från och med år 1868 högsta ledningen af »*Fosterländska Annaler*» till år 1874, då sjukdom och öfveransträngning för alltid bröto den förr så starke mannens krafter. Hela tiden till dess arbetade han outtröttligt, och han kunde vara stolt öfver sin lifsgerning. Tyvärr har jag icke haft någon af dessa tidskrifter till mitt förfogande, hvilka utan tvifvel skulle bättre belyst Nekrassoffs literära utveckling, den jag nu har att teckna efter hans särskildt utgifna arbeten.

Härmed vilja vi stanna i skildringen af Nekrassoffs yttre, i det hela händelsefattiga lif. Det är Nekrassoffs inre utveckling, hans själslif, som har det största intresset och som erbjuder ett rikt fält för iakttagelser. Trots den stora rol han spelat såsom publicist under en lång följd af år, ingrep han dock icke egentligen i det politiska lifvet och lemnade der ingen dju-

pare insats; det är för de literära idéerna och närmast såsom skald, och som sådan först på de två sista årtiondena, han varit af verklig betydelse.

II.

Det är en gammal sak att ingen, allra minst en skriftställare, bör lösryckas från sitt tidehvarf och betraktas fristående; endast i och genom sammanhanget med den omgifvande samtiden kan man komma till möjligast klara uppfattning af honom och hans betydelse. Nekrassoff lefde på en för Ryssland märklig tid. Under Nekrassoffs ungdom och tidigare mannaår suckade landet under kejsar Nikolais jernspira. Decemberupproret 1825 hade lyckligt kufvats. De »farlige» skriftställarne såsom Dostojevsky, Turgenjeff m. fl. förvisades, andre såsom Puschkin vunnos för zarväldets sak, och folket bar tåligt oket, dels i stilla okunnighet om något bättre, dels kufvadt af kejsarens vilja och bländadt af hans segrars glans. Under tiden uppblomstrade en rik poetisk literatur. Efter Puschkins och Gogols nationela diktning började två riktningar göra sig gällande: en nationel och en imiterande. Ur den förra utvecklade sig den så kallade *naturskolan,* hvilken med Gogol till förebild halft realistiskt valde sina ämnen ur naturen och de lägre folkklassernas sfär. Parallelt med henne gingo *slavofilerne,* hvilka i sin sträfvan efter nationel ursprunglighet erbjuda en svag likhet med Götiska förbundet i Sverige, men hvilken betydelse mer faller inom det politiskt-historiska området än inom det skönliterära. Ur den senare riktningen åter framgingo *sapadnikerne,* de vesterländska, hvilka från vestra Europa, särskildt Frankrike, hemtade sina förebilder och tendenser. George Sand gaf uppslag till en hel imiterande kvinnoemancipations-literatur; Dickens och Thackeray öfversattes och lästes flitigt. Kampen mellan de båda skolorna fördes ganska häftigt, men hittills hufvudsakligen ur estetisk synpunkt och utan gemenskap med folket i dess helhet.

Sådan var ryska literaturens allmänna pregel på fyratiotalet, men så kom Krimkriget med dess vådliga följder. Nikolai dog och med honom hans konstlade verk. Den milde Alexander II bådar med sina reformförslag gryningen af en ny dag, Alexander Herzen ringer med sin »Kolokol» folket till

nyårsotta, nya idéer, som legat och grott under den hårda ytan, spira upp, och två generationer, fäder och söner, brottas med hvarandra. Man ropar på reform, och detta rop får ett kraftigt uttryck i poesin. Hon blir tendensiös och satirisk; hon gisslar embetsmännens falhet, hon går i härnad mot lifegenskapen, hon klandrar bränvinsförpaktningen och andra missbruk. Med förkärlek uppsöker hon ämnen ur folkens lif, men i stället för den forna sentimentala, idylliska byskildringen fordrar hon verklighet, vore den aldrig så ful och krass; poesin blir realistisk. Men så kommer åter en annan tid: en om än aldrig så välmenande zars önskningar måste vika för de ryska politiska traditionerna, bönderne befrias visserligen från lifegenskapens bojor, men deras frihet och bildning varder ej större för det. Vid sidan af det myckna ädla sträfvandet uppväxer ett vildt, samhällsomstörtande element, reaktionen tar åter vid, och då gripes den ädle fosterlandsvännen af förtviflan öfver sitt arma fosterland, då blir skalden pessimist.

Sådan var den tidsanda, som födde Nekrassoff. Hans förutsättningar voro vesterländska, men på samma gång var han rysk realist och pessimist. Vid studiet af den ryska literaturen blir det en allt klarare att denna pessimism, denna *folksmärta* som man kunde kalla symptomet i motsats mot det tyska *Weltschmerz,* är ett specielt ryskt drag, och detta karaktersdrag beror icke blott på de yttre politiska förhållanden, hvarunder Rysslands stora andar slafvat, utan det har djupare rötter i sjelfva nationallynnet. Hos Turgenjeff finner man denna resignation, denna dådlöshet, som man kan spåra i ryska folkpoesin, och den finnes bestämdt hos Nekrassoff. Han går i spetsen för *anklagelseliteraturen,* han ömmar för sina landsmäns ve, han är nihilist i detta ords bättre betydelse, och ändå saknar han handlingskraft att offentligt framträda och kasta utmaningshandsken mot det bestående. Det är icke brist på mod, utan det är detta Hamlet artade, denna österländska resignation, som Nekrassoff har gemensamt med Dostojevsky, med Turgenjeff och de bäste. Medvetandet härom har tryckt sin outplånliga stämpel på Nekrassoffs hela lif och diktning. Det är en bunden ande, som ej kan finna nyckeln till tillvarelsen: han ser huru uselt det ryska folket har det, och ändå måste han älska det; han ser de stora bristerna hos samhället, men kan ej utfinna botemedlet, och på samma gång märker han det ryska samhället med dess små

förtjenster, dess många fel och dess sjuklighet förkroppsligadt i sig sjelf. Denna dualism, denna halfhet följde Nekrassoff genom hela lifvet och gjorde det så tomt, så tröstlöst för honom. Det tyckes ock som om Nekrassoff skulle så energiskt och oförtrutet egnat sig åt ett ofta mekaniskt skriftställeri, äfven sedan hans ekonomiska ställning kunde hafva tillåtit honom att helt egna sig åt skaldskap eller ett sorglöst lif, just för att få aflopp och lindring åt de kval, som tärde hans hjerta och som, i förening med fysisk nöd i ungdomen och öfveransträngande arbete under mannaåren, bäddade honom i en tidig graf. Otaliga, snart sagdt alla dikter af hans hand bära vittne om denna djupt pessimistiska grundstämning. Här ett exempel:

Lycka och fröjd jag ej njuter,
natten är dyster och sval,
höstvinden rasar och tjuter,
bräddad är sorgens pokal.
Hjertat af oro vill brista,
högt sjuder vågornas svall,
lidandets kalk till det sista
tömma du skall.

Ett annat prof från 1877:

Till hvila kroppen trängtar,
och själen önskar ro.
Huru sorglig är icke vår lefnad,
huru krossas ej all vår tro!
Hör upp att fåfängt hoppas,
ty hoppet är skört som ett rö.
Betänk dina ändlösa marter,
besinna din svaghet och dö!

Sådant är grunddraget hos Nekrassoff. Härtill komma de yttre omständigheterna, som gifva riklig näring deråt. Endast dystra minnen från barndomshemmet med undantag af moderns bild, en hård ungdom i nödens skola och såsom man ett ansträngande arbete, hvilket icke var honom en njutning, utan snarare blott afledare för sjukliga tankar! På Nekrassoffs ihärdighet och viljekraft ha vi sett mer än ett prof. Om nu penningebegäret, som tvifvelsutan hämmade skaldens utveckling och som i stunder af samvetsruelse gjorde honom lifvet dubbelt bittrare, var en följd af realismen i förening med det tröstlösa åskådningssättet, eller tvärtom bidrog till att framkalla den är svårt

itt afgöra. Denna disharmoni, denna halfhet tryckte honom ständigt, icke minst på den långa sjukbädden. »Vet ni, min rän, sade han en gång till en bekant, mitt namn skall icke stråla if ära och glans. Kampen för tillvaron hindrade i mig skalden, och sångmön förbittrade min kamp. Blott den, som tjenar de högsta syften och *helt* egnar sig åt sitt kall och kämpar för sina bröder, sina medmenniskor, blott han lefver i evighet.» Sjelf kallade han sin sångmö »hämdens och sorgens», och en sorgens 'ar det i sanning, men hämden var ringa och förfelade sitt mål, y de sår han ville tillfoga den ryska samhällskroppen drabbade onom sjelf värst. Hans känsliga samvete anklagade väl honom ckså, för att han med sin skickliga penna och framför allt med in fylda börs icke gjorde mer för att lindra de fattiges lott, om han hyste så varmt, uppriktigt deltagande för; men

— — för den droppe blod,
som jag med ryska folket har gemensamt,
förlåt, o fosterland min stora skuld.

Att detta förhållande dock kostade honom svåra inre strier, derom vittnar följande förtroliga bekännelse till en nära ekant:

»Natt och dag har jag varit i öfverretadt tillstånd. Jag 'ed mig på sängen, och mitt hufvud brann som i feber. Jag ågas af en förfärlig kamp inom mig: min själ vill ett, men lifet ett annat. Idealismen har jag öfvergifvit, nämligen den ideasm, som går stick i stäf mot det verkliga lifvet. Jag har krost den och sökt utveckla de praktiska anlagen inom mig. Ideasterne förarga mig; deras lif förflyter lugnt, utan att de ens nka derpå, och de lefva blott i sina fantasier. Jag yttrar mig llan i deras sällskap, men när talet en gång föll på detta ämne, örjade jag tala emot denna idealism med en cynism, som rent skrämde dem. Jag förnekade allt, till och med de heligaste inslor och förhärligade den djuriska cynismen och det gamla idet: öga för öga och tand för tand! När jag dagen derpå errade mig mina ord, blef jag sjelf riktigt förvånad deröfver.»

Denna cynism, som ofta framträder hos Nekrassoff, var i elfva verket endast en yttring af en ursprunglig natur, en genga mot den falska riktningen inom literaturen, ett ohämmadt insloutbrott. Han var en motståndare mot all teori, som enst stannade vid fraser, mot all estetisk skönhetsförgudning och ot den dåtida idealismen, så mycket häftigare, som han inom : sjelf fann just denna idealism, hvilken han klandrade hos dra. Det var en sjelfständig, karg natur, sluten i sällskap,

ofta skygg. Enkel i hela sitt uppträdande, var han det också i sin klädedrägt. »Jag var en gång, sade han, på bjudning hos en grefvinna. Alla andra hade frack, men det brydde jag mig inte om. Vi spelte kort; jag stälde mig icke in hos någon, ej heller bad jag dessa herrar och damer recensera mina verser. Jag har alltid hållit före att en författare bör tillkämpa sig anseende hos den stora publiken, men den fina verlden — hvad är det för publik?»

Samma okonstlade enkelhet återfinner man i hans språk. Formen i hans poesi är ofta regellös, lakonisk, hård och utan bildspråk. För Nekrassoff var innehållet allt, formen endast en bisak.

Af hvad redan nämts torde läsaren hafva klart för sig arten af Nekrassoffs skaldskap. Nekrassoff var folkskald, icke i den mening att han skulle hafva varit så populär, ty i detta afseende står han under Puschkin och Gogol — och huru kan för öfrigt en skald blifva populär i ett land, hvars folk icke kan läsa! — utan på grund af sjelfva innehållet och språket. Hans alster hafva icke verldsliterär betydelse och behandla icke stora sociala frågor, och ändå hafva de utöfvat ett ofantligt inflytande på den andliga väckelsen i Ryssland och vid sidan af Turgenjeffs romaner och noveller kraftigt bidragit till att möjliggöra ryska bondens befrielse från lifegenskapen. Hemligheten af denna framgång ligger deri, att Nekrassoff, med undantag af de rent lyrisk-subjektiva dikterna, satirerna, egnade sin skaldkonst helt åt skildrande af de ringes och förtrycktes ställning. Och de taflor han målar äro alla mörka; ingen ljusstråle upplyser denna fattigdomens och okunnighetens natt, på hvars slut Nekrassoff hardt när tviflade. Hvad som dock gör dessa taflor så gripande, så tilldragande, är det varma, uppriktiga deltagande skalden hyser för de små. Då man läser dessa dikter, förstår man att det är ett ädelt syfte, som förestafvat orden, och man känner att skalden sjelf genomgått nödens skola; han står sjelf på folkets ståndpunkt, och han har på nära håll studerat det.

Vigtigast af Nekrassoffs arbeten är hans stora satiriska poem »Hvem lefver lyckligt i Ryssland?» Detta stycke är så väl till innehåll som form så specifikt ryskt, att en öfversättning deraf helt enkelt är en omöjlighet. Ur konstnärlig synpunkt lider det af vissa fel, men dess betydelse ligger i tendensen och i de ypperliga teckningarna af rysk natur och typer

' alla samhällslager. Sjelf satte han detta mycket högt; ännu i dödsbädden skref han på det och gladde sig öfver hvad det ulle blifva, om han finge några år till på sig. »Jag fruktar, de han, att jag aldrig får det färdigt, men jag märker huru t vinner mer och mer.»

Grundtanken i dikten är att ingen lycklig menniska kan nas i Ryssland till följd af fattigdomen, okunnigheten och yckenskapen. Poemet börjar med att några bönder från olika ar råkas och komma i tvist om hvem som egentligen lefver kligt i Ryssland. Då de icke kunna få detta klart för sig, sluta de att resa omkring för att se huru det förhåller sig. irst träffa de på några bönder, åkare och dylikt folk, men redan deras yttre se de att lyckan icke är att söka här. Så möta en byprest. »Säg, lille far, är ditt lif lyckligt?» fråga de. open svarar efter grundligt betänkande ja. Men då de vidare örja honom hvari hans lycka består, om det är lugn, rikedom ler anseende, måste denne svara att han har ingen af dessa rmåner, utan att han tvärtom har en tung, ringaktad lott och ora ekonomiska bekymmer. De komma så till en marknad, rilken är ypperligt skildrad, men icke heller här vet någon af ckan, ehuru väl en och annan finner lifvet drägligt nog.

En märklig typ är förvaltaren Oboldujeff, som ej kan rikgt förlika sig med den nya tiden och tänker med saknad på n gamla, goda, patriarkaliska tiden, då en egendom värderas efter antalet själar, som för lifstiden voro bundna vid jordrfvan. Lifegenskapens upphäfvande har ur en annan synpunkt ı oförsonlig motståndare i en furste, hvilken derigenom förrat en del af sin rikedom och makt och derför icke kan känna g lycklig. Då de kringströfvande bönderne ej lyckas finna en ida lycklig man i Ryssland, se de sig om bland kvinnorna, men ven här är utgången den samma. Alla kvinnor de samtala ed hafva samma sorgliga lefnadshistoria: en glädjelös ungdom, rad åt mannens eller männens begär, och sedan ett ständigt lande i mannens tjenst.

Nekrassoff hann aldrig afsluta denna dikt, en af ryska liteurens mest karakteristiska. En bekant frågade engång författen huru han tänkt sig slutet och hvem som då egentligen var klig i Ryssland. »Hvad tror ni?» frågade Nekrassoff i sin ning. Den andre uppgaf på måfå namnet på en af de i mets början förekommande personerna. »Nej, hvad är det för

lycka?» utbrast Nekrassoff, och derpå började han med få, tydliga ord teckna dennes tallösa mörka stunder och korta, illusoriska sällhet. »Nej, den lycklige i Ryssland är endast den druckne!» och härpå utvecklade han huru han tänkt sig slutet. Bönderne återvända missnöjda hem till sina byar, hvilka ligga nära hvarandra. Från hvar och en af dessa leder en gångstig till den gemensamma krogen. Vid denna krog påträffa de en karl, omlindad med bast, hvilken håller på att sofva ruset af sig. De taga honom med sig på krogen, och der vid bränvinsglaset få de först veta hvem som lefver lyckligt i Ryssland. Det är en hemsk satir, hvars giltighet må bedömas af dem den gäller, men som för diktaren är i hög grad betecknande.

Det vore gagnlöst att uppräkna namn och titlar på Nekrassoffs folkdikter; de finnas i hvarje literaturhandbok. Ett drag i hans skaldskap bör dock icke förbigås: det är hans sympatiska skildring af den ryska kvinnan, hennes tålamod, undergifvenhet och uppoffring.

Sekler flyktat hän i dåd och handling;
i tiden allt har undergått förvandling,
blott *ett* står fast och oförändradt kvar:
den ryska kvinnans lott, o Fader,
Du glömt att ändra har!

Du, ödets offer, stum
och tålig har du lidit.
Ej vetskap verlden har
om hur du modigt stridit.

Med undantag af den täcka bondflickan »Sascha» äro alla Nekrassoffs kvinnofigurer olyckliga, till exempel den vackra oskyldiga flickan, som ett år efter bröloppet förlorar sin hemgift genom den råe mannens slöseri och sedan måste framsläpa ett eländigt lif, snarlikt ett tjenstehjons, eller den vackra Natascha, som genom lösaktigt lefverne underhåller sin gamle far, eller den stackars enkan, som genom att sälja sin kropp skaffar pengar till en graf åt sin ende son, hvilken omkommit af hunger och köld. Äfven öfverklassens kvinna skildras lika olycklig. I två stora dikter har Nekrassoff förevigat furstinnorna Trubetskaja och Volkonskaja, hvilka modigt uppsökte sina män, som vid decemberupproret förvisades till Sibirien. Den senare födde efter ditkomst en son, hvilken för närvarande är folkundervisning

iterns närmaste man. Bland Nekrassoffs öfriga folkliga dik-
nå särskildt nämnas den synnerligt betecknande beskrifnin-
på isvotschikens förtviflan öfver att *icke* hafva stulit 5,000
l, fastän han haft så godt tillfälle dertill.

Den bildade ryssen är mestadels föremål för Nekrassoffs
ɔa satir. Han gisslar dennes lumpenhet och svaghet. På
tälle yttrar han: »I ären ännu icke i grafven, utan i lifvet,
dock ären I längesedan mogna för döden. Försynen har
t eder ädla ansatser och föresatser, dem I icke kunnen ut-
» Fäderneslandet, om hvilket han sjunger:

Du är så sjuk och arm,
och dock är du så rik;
du är så stark och varm,
och dock den svage lik,
Rosj, vår moder!

lltid föremål för skaldens kärlek och beklagande. I dikten
olycklige» låter Nekrassoff hjelten säga om Ryssland: »Det
ej af någon medelväg. Öfverallt mörker, hvart man blickar,
ändå hafva dess laster icke trängt till djupet af dess hjerta,
er slumrar ännu folkkänslans äkta kraft lefvande, och un-
det isiga Sibiriens hårda skal finnes gediget guld.» en
ın dikt åter sjunger han:

Arm och öfvergifven är den ryska jorden,
för en död nation en enda grafhög vorden.
Som om återklang af menskligt lif ej ljöde,
intet ljud förnimmes, allt är tyst och öde.

Uti detta kaos irra kring figurer
utan lif och värme, blott karrikatyrer.
Såsom tomma skuggor de sig uppenbara
utan lif och handling, ord de äro bara.

Moder fosterland! o, kunde blott min låga
bringa hämd åt dig för långa seklers plåga!
Men i evighet du vara skall så öde.
Gråt, min sångmö, gråt! De stå ej upp, de döde!

III.

Efter denna hastiga teckning af Nekrassoffs skaldskap, ännu
a ord för att afsluta lefnadsteckningen. Till sist skola några
ɛen ur ett af hans poem meddelas som en fyllnad i den
ı karakteristiken af hans diktning.

Det är på sjukbädden vi återfinna Nekrassoff. Öfveransträngning och svåra inre strider, måhända flere än vi kunna ana, ådrogo honom ett obotligt nervlidande. Han företog en resa till södra Europa, men den för ryssen egendomliga, tunga, vemodsfulla längtan efter hemlandets stepper lockade honom oemotståndligt hem. I tre långa år från 1874 till 1877 låg han sjuk, och hvad han då led, så kroppsligt som andligt, kan lättare tänkas än beskrifvas. Han ville emellertid lefva; han hyste om döden och lifvet efter detta samma tröstlösa, halft fatalistiska, halft skeptiska uppfattning, som Turgenjeff synes hafva haft på sista tiden, att döma af hans »Senilia». Midt under sina värsta plågor yttrade han engång: »Jag är i alla fall glad att jag ännu är här och inte *der*». Äfven på sjuklägret var hans poetiska ande verksam. Han gjorde flere utkast, fantiserade och målade ut för sig sitt glädjetomma lif och sitt lands dystra framtid i dubbelt mörka färger.

»Vet ni hvad, sade han till en besökande, inom mig försiggår något sällsamt. Jag ligger natt och dag med slutna ögon, och ändå träda hela taflor, scener, byar, menniskor fram för min syn. Jag kan icke lösslita mig derifrån och ser allt så tydligt. På sista tiden har jag alltid sett steppen för mina ögon. Utan gräns ligger stepp vid stepp framför mig — den ändlösa, sibiriska steppen. Jag ser hur det börjar snöa; flingorna dansa ner och steppen hvitnar. Denna bild af steppen ger mig ingen ro; jag betraktar den länge, länge, och ju mer jag ser derpå, dess klarare formar sig för mig ett helt poem, som skulle heta »Utan slägt, utan vänner». På denna stepp går en man. Han har flytt ur fängelse till frihet, men friheten är — denna stepp. Vinter och sommar dväljes han der. Han går och går tills krafterna äro uttömda; han hungrar och törstar. Ingenstädes en tillflykt! Jag riktigt känner huru denne man plågas af hunger, törst och köld. Jag vet hvad kroppslig smärta vill säga. O, det är helvetiska plågor! Och han går och finner ingenting utom snön och steppen. Plötsligt får han se något svart: det är en stackars frusen hermelin. Han funderar om han skall skrämma bort honom, eller taga honom med sig. Men det är ändå ett Guds skapade kreatur, och han är icke längre ensam på den förbannade steppen. Han stoppar hermelinen i sin hatt, sätter den på hufvudet och fortsätter sin gång. Bara stepp och snö — krafterna börja mattas. Nu får han höra ett ljud; han stannar och lyssnar: det är en menniskoboning i närheten. Hvad bidar honom der? Detta ljud upprör honom, ty det påminner honom om menniskor, och han får ju icke nalkas dem, han är ju fredlös, utan slägt, utan vänner! Men ljudet fortfar; skall han göra korstecken eller

Skall han fröjda sig deråt? Nej, förbittring griper honom, ty han erinrar sig huru äfven han en gång lefde bland menniskor, och denna klockringning väcker hans domnade känslor. Han tar af sig hatten. Hermelinen rör på sig. Han värmer djuret vid sitt hufvud, smeker det fina skinnet och säger: Vill du stanna hos mig eller komma i frihet? Han släpper hermelinen på marken och — djuret är borta. Utan slägt, utan vänner!

Turgenjeff med sin lugna själsstyrka, sitt objektiva uppfattningssätt och sin klara blick hade nog styrka att under all sin förtviflan skrifva sin roman »Rök»; ja, Turgenjeff skönjde på gamla dagar, att bakom detta kaotiska, tröstlösa töcken låg ett »nytt land», en obruten mark med rikt utsäde, som tiden en gång skall bringa till mognad; Nekrassoff kom på sjukbädden icke längre än till detta korta, om egen svaghet och om yttersta tröstlöshet vittnande utkast.

Under de sista sex månaderna voro nervsmärtorna öfver hela kroppen så svåra, att han alltid måste byta om ställning. Rummet, som var olidligt hett, alldenstund den sjuke knapt tålte beröringen af de lättaste plagg, genljöd ofta af genomträngande skrik. En operation — han led på sista tiden äfven af kräfta i magen — företogs den 12 april, men kunde endast lindra plågorna något och förlänga lifvet för en kort tid. Några dagar efter operationen kände han sig bättre. En bekant, som besökte honom, fann honom till och med ovanligt kry. »Ja, svarade han, nu är det åter en ljusglimt. Du vet hur det är i en mörk, tät skog; man går och går, och plötsligt får man se en ljusglimt. Så är det också med mig. För några dagar sedan var det mycket svårt, och jag trodde att det skulle vara slut med mig. Jag lider under inflytande af morfin och andra helvetiska nakter. Det är alldeles som om jag såg och hörde huru någon ick vid min sida. Han ser sorgsen ut, och jag ville så gerna trösta honom, men jag kan icke. I dag har jag åter en sådan ljusglimt, men jag fruktar att det snart är förbi.»

Och det var snart förbi, mycket snart. Den 20 november 1877 fick han symptom af nervfeber med frosskakningar och svettning, som fortforo till den 14 december. På aftonen den dagen steg han upp för att dricka té, men vid första klunken öfverfölls han af en svår skakning, som fortfor en kvart, han förlorade sansen, yrade oupphörligt och fick förlamning i högra sidan. Efter en half timmes förlopp tycktes han komma till

sans och sade åt den inträdande läkaren: »hvarför ser ni så orolig ut?» Sedan började han klaga öfver att téet smakade surt och att det åstadkom kväljningar. Från denna dag blef Nekrassoff allt sämre, åt föga och plågades af ständig törst. Den 26 december blef han ännu svagare, talet allt obegripligare och andningen svårare. På aftonen gjorde han en rörelse, som om han ville taga afsked af de kringstående, sin trogna hustru Sina och slägtingarne. Han vinkade hvar och en till sig och mumlade något som lät såsom »förlåt!» På natten började dödskampen. Kroppen var alldeles stel; ansigtsmusklerna orörliga och blicken själlöst stirrande. Endast bröstet arbetade, och venstra armen var i ständig rörelse: än förde han handen till bröstet, än till hjessan, än till läpparne. Småningom upphörde rörelsen; pulsen slog omärkbart, andhemtningen blef allt svårare, och slutligen flög ett lätt, hastigt sken öfver de stela läpparne. Det var kl. 8,50 på aftonen, den 27 december gamla stilen.

Begrafningen, som egde rum tre dagar senare, var den mest storartade, som dittills kommit någon rysk skriftställare till del, med undantag måhända af fabeldiktaren Kriloff. Den rikt smyckade kistan bars hela vägen i tre timmars tid från den dödes bostad till Novo-djevitchsklostret, beläget 8 kilometer utom hufvudstaden, och processionen räknade omkring fyratusen deltagare. Bland märkligare tal, som höllos vid grafven, var äfven ett af Dostojevsky, hvari denne sade att Nekrassoff var en man med såradt hjerta och att detta för hela lifvet öppna sår var källan till hans diktning, till hans lidelsefullt stegrade deltagande för allt, som led under våldet och grymheten, för den ryska kvinnans och barnets sorgliga ställning inom familjen och för hela det lägre folkets olycksöde. Slutorden vid den högtidliga akten lydde:

»Hvad du förbrutit
har folket redan längesen förlåtit,
ty du förstod att älska det så varmt».

Till profstycke af Nekrassoffs skaldeskap ha vi valt

Jetten Frost.

Så snabt ila skaldens tankar,
som fogeln flyger i skyn.
Der står en sorgklädd koja
förfallen och snöhöljd i byn.

En kalf i källaren råmar,
på bänken ligger en död.
Barnen sorglöst larma,
men modern gråter sin nöd.

Med flinka händer hon sömmar
åt maken en svepning sid,
och sakta tårarna strömma
som regn i höstlig tid.

En gång du var så fager,
så flink, så stark och ung.
Men nöden kylt ditt hjerta
och gjort din själ så tung.

Förgäfves du söker hämma
den sakta vällande tår:
på den dödes likskrud af tårar
ses månget fuktigt spår.

Kistan har modern skaffat,
fadern gräfde hans graf,
hustrun svepningen sydde, —
åt alla det arbete gaf.

I huset är allt så stilla,
till grannfolket föras bort
små barnen, Mascha och Grischa;
den döde skall svepas om kort.

Högtidligt, långsamt och värdigt
blir likets svepning gjord;
ej spillas fruktlösa tårar,
ej yttras ett gagnlöst ord!

Du sofver, som redligt sträfvat
och plöjt med id din teg;
der ligger du, fri från sorgen,
i hvitmålad kista af ek.

När sista värfvet är fullgjordt,
då bräckes tårarnes dam;
en ström af jämmer och klagan
nu hejdlöst bryter fram.

Så tjuter ej vinden på stepppen,
så smattrar ej regnet en gång:
de snyfta för Prokl, den döde,
och sjunga en afskedssång:

»Du dufva med blåa vingar,
hvi flög du från oss i skyn?
Så stark, så vacker och dugtig
som du fans ingen i byn.

»Hvad har väl dig så förfärat?
Säg, hvi från oss du for?
Har hemligt rådslag du plägat
med fuktiga jorden, vår mor?

»O, klappa dock, vän, dina händer
och upp din falkblick slå!
Skaka de lena lockar
och låt oss ett ord blott få!

»Då vill jag med glädje bereda
öl och rusande mjöd.
Kom hit till bordet, min älskling,
som förr jag så ofta bjöd!»

Han bäddades nu i grafven
med öflig ritual;
när sista skofveln fallit,
der höllos sorgetal.

Byfogden, Sidor Ivanitsch,
höll tal i egen person:
»Du fylt ditt värf, Sevastjanitsch!
Sof sött och ljuft i tron!

»För ärlighet och ordning
du alltid varit bekant,
och hvad du var skyldig staten,
betalte du alltid kontant».

Här tröto talaren orden —
»Så skall det oss menskor gå» . . . .
Han mumlar och hostar en smula
och tager hatten på.

Till hemmet har Darja ilat
med kära barnen de små.
Hur kallt det kännes i kojan!
»Låt mat och brasa oss få!»

Ej fans ett vedträ i huset,
och svårt af kölden man led.
Hon spände hästen för släden
att hemta från skogen ved.

Af smärta vill Darja digna,
men skogen lyssnar stum
till all den klagan och snyftning,
som ljuder i öde rum.

Och solens blanka skifva,
som står på himmeln röd,
ej röres af jordisk smärta,
af fattig enkas nöd.

Hur många strängar sprungo
i bondkvinnans hjerta då,
det vet blott skogen, den mörka,
det vet blott himmeln, den grå.

Och all den ve och klagan,
som djupt ur hjertat kom,
det höra luftens foglar,
men skvallra icke om.

Hon hugger och känner ej kylan,
som isar fot och hand,
hon mins den käre döde
och värms af känslors brand.

)erpå skildrar skalden huru Darja gripes af kyla och trött-
Ion domnar ner vid lasset och orediga bilder föresväfva
Hon minnes sin enkla barndom, sitt bröllopp, mannens
ınstetid och sitt första barn. Hon vaknar till sans vid
; oroliga gnäggning: rofgiriga vargar stryka omkring. Slut-
:år hon bränselförrådet fyldt. Hon börjar anträda åter-
men snart måste hon stanna under ett träd. Kölden
t starkare: Jetten Frost skrider genom sitt väldiga rike.
r efter att allt är ordentligt snöprydt, och han berör med
f grenarne af det träd, der Darja står:

Nå, ryser du än, min sköna?»
han spörjer från trädets topp.
»Nej, nu är det varmt», hon svarar
med stelnande blodomlopp.

Från trädtoppen jetten stiger,
han lyfter upp sin arm
och hviskar med sakta smekning:
»Nå, fryser du?» — »Nej jag är varm».

Han spörjer ånyo det samma,
och famnar Darjas lif?
Han har sig till Prokl förvandlat
och kysser sitt väna vif.

Nu förlorar Darja sansen. Hon drömmer om sommaren och rika skördar, som mejas af Prokls lie. Hon bjuder kvas åt mannen. Sonen Grischa kommer svart som en korp i ansigtet med guldgula, flygande lockar och ärtskidor, dem han plockat och som alla måste smaka på. Grålle får också sin del af välfägnaden. Lillsystern Mascha vill vara häst åt pappa. Alla återvända hem under kyrkklockans heliga klang, och Darja tycker sig höra en sång, som slutar så:

Hvar finna den sång på jorden,
som en gång i drömmen vi hört?
Hvem sjöng den? Gud vet det allena;
men fast den förgänglig är,
den stillar dock all vår trängtan
och oss från det jordiska bär.

Den smeker så ljuft och tröstligt,
den hviskar — kärlek och frid.
Ett soligt leende tändes
på Darjas läppar dervid.

Hvar finnes väl bättre hvila
än djupt i frostjettens slott?
Att stilla i skogen slumra
för evigt, ljufva lott!

Så tyst! Ett hjerta brustit
af sorg. Helt allvarsam
och sänkt i ljudlös andakt
står åldrig furas stam.

Så tyst! På himlahvalfvet
trår gyllene solen sin dans,
och skogen står härligt smyckad
med rimfrost i silfverglans.

Och snöflingor falla neder
från trädet på Darjas hår.
Men Darja, i marmor förtrollad,
hon drömmer om sol och vår.

Alfred Jensen.

Litet statistik om vetenskapsmän.

de Candolle: Histoire des sciences et des savants depuis deux siècles. Deuxième édition. Genève-Bâle 1885.

Författaren till föreliggande arbete är son till den frejdade tanisten Augustin Pyramus de Candolle, som uppstälde det kanta decandolleska systemet. Sjelf är han också botaniker h har såsom sådan förvärfvat sig stort anseende, men har ssutom funnit tid till publikationer af annat slag. Enligt egen sago är han särskildt intresserad af statistiska sammanställngar, och han har företagit sig att på lediga stunder göra upp statistik öfver de förnämsta vetenskapsmännen under de två naste århundradena för att deraf draga slutsatser i afseende å orsaker, som betinga vetenskapernas blomstring. Frågan är, som alla sociala problem, ytterst invecklad, och man kan knapst påstå att författaren genom sin statistik i väsentlig mån ulle hafva utredt den, men hans siffror innehålla i alla fall skilligt, som för mången torde vara nytt och oväntadt, och ns försök att förklara dessa siffror har äfven sitt intresse, om kså resultatet icke öfverstiger hvad vanligt skarpsinne och nlig bildning mäkta åstadkomma.

Att fullt opartiskt bland mängden af vetenskapsmän under längre period utvälja de förnämsta är naturligtvis så godt n omöjligt för en enskild person, som ju på sin höjd beherır par vetenskaper. Författaren har derför tagit till råds de nämsta lärda samfund i Europa. Han har genomgått förteckgarna öfver deras medlemmar och derur upptagit de utländ- ledamöterne. Han resonnerar, och det väl med full rätt, det icke på långt när alltid är sin vetenskapliga förtjenst en son har att tacka för att han inväljes i en akademi i sitt erland, men att utländska ledamöter i allmänhet väljas på nd af sina vetenskapliga meriter, och det temmeligen oberoe af hvilken nation de tillhöra.

De vetenskapliga samfund, som hufvudsakligen blifvit rådfrågade, äro Franska vetenskapsakademien i Paris, Royal society i London, och vetenskapsakademien i Berlin.

Franska vetenskapsakademien, *L'Académie des sciences de Paris*, grundlagd år 1666, utnämner 8 utländska ledamöter, *associés étrangers*, bland samtidens mest framstående vetenskapsmän. Från år 1666 till 1884 äro nämda, efter afdrag af tre högt uppsatta personer, hvilka icke gjort sig kända som vetenskapsmän, 101 sådana *associés*. Dessutom hafva en mängd korresponderande ledamöter inkallats, förr till obestämdt, men under detta sekel till bestämdt antal för hvarje vetenskap, inalles mellan 40 och 70 samtidigt. Öfver dessa korresponderande medlemmar har författaren icke förskaffat sig fullständiga förteckningar, hvilka varit ytterst svåra att erhålla för äldre tider, utan inskränkt sig till åren 1750, 1789, 1829 och 1869. Förteckningarna för dessa år upptaga, med tillägg af *associés*, resp. 35, 39, 69 och 69 namn.

Royal society i London, grundadt 1662, valde långa tider ledamöter till obestämdt antal, utan att göra skilnad på utländingar och ordinarie ledamöter. År 1750 funnos 150 »utländingar som ledamöter, bland dem literatörer, vetenskapsmän och en massa numera obekanta, sannolikt »vetenskapens gynnare och vänner». Senare bildades en särskild kategori för utländska ledamöter, och småningom blef maximi antalet 50. Ännu 1789 funnos dock 96. Till följd af svårigheterna att anskaffa fullständiga listor har författaren äfven här inskränkt sig till de ofvan angifna fyra åren och dessutom ur förteckningarna för 1750 och 1789 uteslutit åtskilliga namn, hvilka bevisligen tillhört mer eller mindre obskura personer; han har sålunda kommit till listor med resp. 74, 64, 48 och 49 namn.

På samma sätt har han förfarit med de utländska ledamöterna af vetenskapsakademien i Berlin, hvilken stiftad år 1700, under olika tider följt olika principer i afseende å inkallande af medlemmar. Förteckningarna öfver dess utländska ledamöter upptaga resp. 42, 36, 51 och 66 namn.

Framhållas bör kanske uttryckligt att, då författaren talar om »vetenskap», han dermed i öfverenstämmelse med det franska språkbruket menar naturvetenskaper och matematik. Det är endast till dessa, *les sciences proprement dites*, hans undersökning hänför sig. Historia, filosofi, rättsvetenskap och dylikt,

les sciences morales et sociales, behandlar han alls icke, att icke tala om teologi. I det följande betyder också »vetenskap» det samma som hos den franske författaren.

De utländska ledamöterne i dessa tre samfund bilda en elitkår af vetenskapsmän, der kanske en eller annan, som tillfälligtvis icke blifvit invald, saknas, men dit ingen oförtjent kommit in, en elitkår, som sålunda kan anses representera vetenskapligheten i dess högsta potens under adertonde och nittonde seklet.

Från hvilka samhällsklasser hafva dessa vetenskapsmän företrädesvis utgått?

De 100 *associés* i Franska vetenskapsakademien — de äro egentligen 101, men beträffande en har författaren icke lyckats konstatera hans börd — hafva utgått ur de olika samhällsklasserna i följande förhållande:

Söner till rika familjer	41
Söner till personer af medelklassen	52
Söner till kroppsarbetare o. d.	7

Till den första klassen hafva räknats de, hvilka kunnat lefva utan arbete, ifall de velat. Som hörande till medelklassen har författaren ansett professorer, prester, lärare, läkare, fabrikanter, egendomsegare, embetsmän och andra, hvilka för sin utkomst varit hänvisade till någon sysselsättning, men som egt medel att gifva sina barn en tidsenlig uppfostran. Till den tredje klassen slutligen hafva räknats de, som lefvat »från hand till mund.» — Klassifikationen har erbjudit svårigheter, men resultaten torde dock ej rubbas af de möjliga felen.

Främst är att konstatera att den arbetande klassen, oakadt den utgör åtminstone hälften af befolkningen, frambragt det minsta antalet vetenskapsmän. Medelklassen åter har levererat ere vetenskapsmän än den rika, ehuru icke i proportion till n storlek. Från enhvar af dessa klasser har utgått furstar iom vetandets rike. Huyghens, Cassini, Newton, de la Grange, olta etc. hafva tillhört den rikaste delen af befolkningen; Leibz, Bernouilli, Linné, Herschel den äldre, etc. hafva tillhört edelklassen; Davy, Faraday, etc. voro söner till kroppsbetare.

Men de franska vetenskapsmännen måste äfven tagas i beaktande; de kunde tilläfventyrs gifva andra resultat. För detta damål har författaren ur *Royal society's* och Berliner akade-

miens listor letat ut de fransmän, som samtidigt tillhört båda dessa samfund, och kompletterat denna förteckning efter eget val med 24 franska vetenskapsmän från förra seklet, så att han inalles fått en statistik af 60 fall.

Af dessa sextio hörde till första kategorin . .	21	eller	35 %
Andra kategorin	25	„	42 %
Tredje kategorin	14	„	23 %
	60		100

De erhållna siffrorna äro naturligtvis, liksom de föregående, endast approximativa, men jemförda med dessa angifva de dock att de franska vetenskapsmännen i större grad än öfriga länders utgått ur den fattiga befolkningens led. Deremot ha de öfriga ländernas mest utmärkta vetenskapsmän rekryterats i större proportion af den rika och i synnerhet medelklassen än Frankrikes. Sedan tre sekel har den högsta aristokratin i katolska länder och i Tyskland icke frambragt någon mera framstående vetenskapsman, medan i Stor-Britannien Bacon, Boyle, Cavendish och i Danmark, Tycho-Brahe tillhört landets främsta ätter. Möjligen beror det uppå att militärväsendet på kontinenten haft en så omensklig betydelse och derför absorberat de bäst begåfvade af den högre aristokratin.

Alla dessa listor stämma dock öfverens deri att den talrikaste folkklassen både absolut taget och i synnerhet i förhållande till sin storlek levererat det minsta antalet vetenskapsmän.

Arbete för sanningen i och för dess egen skuld, sökandet efter obekanta fakta och vetenskapliga teorier betalar sig sällan i klingande mynt. Den fattige kan icke med bästa vilja egna sig åt detta »lönlösa arbete». I våra dagar, då förmågan och den goda viljan oftast kunna räkna på offentliga anslag och stipendier, hafva äfven obemedlade lättare att arbeta sig upp till vetandets höjder, men de blifva dock slutligen tvungna att använda sina kunskaper så, att de blifva i pekuniärt afseende inbringande, och detta tager i anspråk en tid, som uteslutande kunde vara egnad åt vetenskapliga forskningar. I konkurrensen med dem hafva således de rikare en betydande fördel.

I sammanhang härmed berör författaren det faktum, att ingen kvinna finnes på någon af ifrågavarande samfunds listor. Något nytt bidrag till bedömandet af de begge könens begåfning lemnar författaren icke. Vi anteckna blott att han påpekar det många utmärkta vetenskapsmän erhållit en vida sämre uppfo-

än bildade fruntimmer i allmänhet, och att man således får skylla allt på kvinnornas uppfostran, detta eländiga, och osmakliga system, för att begagna Buckles ord. Han håller vidare hurusom inom nyare tid kvinnan erhållit en sorgfällig uppfostran på tonkonstens område som mannen, att hon dock icke utmärkt sig för någon skapande förmåga. är böjd att tillskrifva allt detta den kvinliga intelligensens ;na karakter, utan att han likvisst yttrar sig till huru stor denna månde vara formad af de tidigare generationernas ostran.

Fråga vi oss så från hvilka länder vetenskapsmännen härma, så svarar oss författaren att Upsala, Edinburg och mel- ı Italien äro gränserna för det område, inom hvilket den ıskapliga energin varit koncentrerad. Att det icke kommer ıå befolkningens absoluta mängd veta vi förut och få äfven ıftelse derpå af sammanställningen beträffande de franska iéernes hemland.

Länder med mera än 25 miljoner innevånare:

land	3	ledamöter.
land (det gamla)	24	„
and	30	„
·n	15	„
nta staterna	2	„

Länder med 4—16 milj. inv.

ien	0	„
rn	0	„
iet	0	„
ı	1	„

Länder med mindre än 4 milj. inv.

gal	0	„
en	0	„
ge	4	„
nd	6	„
eitz	14	„
ıark	1	„

Häraf synes att, om också de folkrika »stora kulturlän- » producerat det största antalet vetenskapsmän, det äfven folkrika länder med gammal kultur, hvilka icke hafva da namn bland franska vetenskapsakademiens *associés*, och andra sidan länder med ett relativt litet invånarantal,

som Sverige, Holland och Schweitz, hafva ganska många namn att uppvisa. Det är egendomligt att i alla dessa små länder som härvidlag intaga en mera framstående plats, protestantiska religionen är den förherskande. De schweitziska vetenskapsmännen tillhöra nästan uteslutande de protestantiska kantonerna. Af Stor-Britanniens 30 medlemmar äro åtta skottar, tjugo engelsmän och två födda i Irland men af skotska eller engelska föräldrar. Med hänsyn till befolkningens storlek ställer detta Skottland i främsta rummet och England i andra; det katolska Irland har icke frambragt en enda.

De skilda ländernas vetenskapliga betydelse har varit olika under olika tider. Man erinre sig till exempel den lysande plats Italien intog under renässansen och detta lands jemförelsevis obemärkta läge för närvarande. Efter antalet vetenskapsmän har hr de Candolle klassificerat de olika länderna vid de ofvan angifna fyra tidpunkterna och dervid kommit till följande rangordningar. Efter Franska vetenskapsakademiens lista:

1750.	1789.	1829.	1869.
Italien	Italien	Tyskland	Tyskland
Schweitz	England	England	England
England	Schweitz	Italien	Ryssland, Polen
Sverige, Norge, Danmark	Spanien, Portugal	Schweitz	Schweitz
Tyskland	Holland	Sverige, Norge, Danmark	Belgien
Spanien, Portugal	Sverige, Norge, Danmark	Holland	Italien
Holland	Tyskland	Belgien	Sverige, Norge, Danmark

Med ledning af Engelska societetens listor kommer man till andra resultat, emedan fransmännen här äro med i beräkningen, engelsmännen deremot utelemnade.

1750.	1789.	1829.	1869.
Frankrike	Frankrike	Frankrike	Tyskland
Tyskland	Italien	Tyskland	Frankrike
Italien	Tyskland	Schweitz	Schweitz
Schweitz	Schweitz	Sverige, Norge, Danmark	Sverige, Norge, Danmark
Holland	Sverige, Norge, Danmark	Italien	Holland

Den uppfattning, som Berliner-akademien hade om de eu-
ɪpeiska ländernas rang i vetenskapligt afseende, synes af ne-
anstående ordningsföljd:

1750.	1789.	1829.	1869.
'rankrike	Frankrike	Frankrike	Frankrike
chweitz	Schweitz	Italien	England
talien	Italien	England	Sverige, Norge, Danmark
'ngland	Holland	Sverige, Norge, Danmark	Schweitz
[olland	Span. Port.	Ryssland, Polen	Ryssland, Polen
verige, Norge, Danmark.	Ryssland, Polen.	Schweitz.	Belgien.

Vi kunna ännu låta Peterburger-akademien afgifva sitt uttande, för att få de tre stora kulturländerna jemförda med rarandra. Då denna akademi blef sent grundlagd, få vi en mförelse blott för år 1869. För detta år ställer den sig på ljande sätt:

Tyskland
Frankrike
England
Schweitz
Sverige, Norge, Danmark
Förenta staterna
Belgien.

På Pariser-akademiens lista står Italien främst i förra sek-, Tyskland i detta århundrade. Enligt Royal society inga fransmännen den första platsen ända till 1829, men sen hafva de fått lemna den åt tyskarne. I Berlin åter hafva, ınd de främmande nationerna, fransmännen ständigt intagit ımsta rummet. Ställer man allt detta tillsamman, så tvingas ın till den slutsatsen att fransmännen ända in i detta sekel rit de förnämsta, men att de numera blifvit öfverflyglade af ıkarne.

Dessa rangordningar äro, som sagdt, uppgjorda efter det ɪoluta antalet vetenskapsmän i de olika länderna. Tager man ːemot hänsyn till befolkningens storlek i dem, så kommer man helt andra resultat. Då intager Schweitz främsta rummet på ı de ofvannämda listorna. De tre skandinaviska länderna och

Holland hafva i allmänhet intagit framstående platser. I synn-het i tidigare perioder, 1750, 1789, 1829 äro de ömsom n:o 1, och 3 enligt de olika societeternas förteckningar. För att slutli få för alla land mera jemförbara tal, har författaren, på sätt som anse onödigt att här närmare redogöra för, beräknat ett med tal för hvarje land med ledning af alla de olika listorna. H får så följande tablå, i hvilken de olika länderna finnas upptag i den ordning de frambragt största antal vetenskapsmän i fö hållande till befolkningens storlek.

1750.	1789.	1829.	1869.
Schweitz	Schweitz	Schweitz	Schweitz
Holland	Holland	Sverige, Norge, Danmark	Frankrike
Sverige, Norge, Danmark	Sverige, Norge, Danmark	Frankrike	Tyskland
Frankrike	Frankrike	Tyskland	England
England	Span. Port.	England	Sverige, Norge, Danmark
Italien	Italien	Holland	Belgien
Tyskland	Belgien	Italien	Holland
Span. Port.	Förenta stat.	Belgien	Italien
Ryssland, Polen.	England	Ungern	Förenta stat.
	Tyskland.	Span. Port.	Ryssland, Polen.

Schweitz har bibehållit den främsta platsen. Holland, som i förra seklet följde Schweitz i spåren, har deremot gått tillbaka, Italien likaså. England, som i slutet af förra seklet stod ovan-ligt lågt, antagligen i följd af kriget med Amerika, har repat sig. Tyskland har gått mycket framåt. De skandinaviska län-derna hafva deremot något sjunkit.

En annan fråga, som siffror kunna besvara, är den om trosbekännelsens inflytande på den vetenskapliga forskningen. En antydan derom är redan gjord.

Om man frånser från Frankrike, så finnes det i Europa ungefär en och en half gång så många katoliker som protestan-ter, men ibland de icke-fransyska vetenskapsmän, hvilka va associés, finnes det fyra gånger så många protestanter som ka-toliker. Betraktar man åter frågan från engelsk ståndpunkt, i hvilket fall katolikerna borde vara fyra gånger så talrika so

rotestanterna, så finner man bland de icke-engelska medlemmarne af *Royal society* för 1829 ungefär lika många af hvarlera trosbekännelsen, för 1869 flere protestanter.

Orsaken härtill kunde möjligen ligga mindre i religionens nflytande än i geografiska, politiska eller andra förhållanden, nen äfven om man jemför de olika kyrkornas verkningar inom nskränktare områden, kommer man till samma resultat. På ranska akademiens lista finnes ej en enda engelsman eller irlänare, som vore katolik, ehuru katolikerna utgöra mera än femteelen af Stor-Britanniens befolkning. Det katolska Tyskland är ven obetydligt representeradt, i jemförelse med det protestanska. Schweitz, der katolikerna förhålla sig till protestanterna m 1 till $1^1/_2$, har bidragit med 14 medlemmar till franska akademiens *associés,* och af dem är ingen katolik. Samma förhållnde eger rum med Schweitz på akademiernas i London och erlin listor. Detta är så mycket mer anmärkningsvärdt, som folkningen i Schweitz varit utsatt för samma yttre inflytann inom ett litet territorium.

Statistiken bekräftar sålunda hvad man förut vetat, att den tolska kyrkan verkat hämmande på vetenskapens utveckling ven i tider då hon icke företagit direkta förföljelser mot dess kare. Den protestantiska kyrkan deremot har varit vida förlaktigare för den vetenskapliga odlingen, i främsta rummet rför att den aldrig utöfvat samma inflytande öfver sina mednmar som den katolska.

Hittills har författaren opererat med siffror. Men när han söker uppdaga de omständigheter, som gjort dessa vetenapsmän till hvad de varit och som öfver hufvud äro egnade att fordra vetenskapernas blomstring, så måste kalkylen sjelffallet nna rum för spekulationen. I allmänhet kan man härvid tala ı inre och yttre inflytanden, å ena sidan de af föräldrarna :da böjelserna och egenskaperna, å andra sidan uppfostran, ıgifning och dylikt.

Att studera ärftligheten i och för sig, oberoende af yttre lytanden, är åtminstone i detta fall omöjligt. Författaren konterar emellertid att åtskilliga familjer uppvisat flere utmärkta tenskapsmän i samma eller beslägtade brancher, och man fres att här antaga en omedelbar ärftlighet af deras vetenskapa begåfning. Så den berömda matematiker-slägten Bernouilli, hvilken en far jemte två söner voro *associés* af franska ve-

tenskapsakademien och af hvilken inalles åtta medlemmar gjort sig kände som framstående vetenskapsmän. Vidare matematikerne Euler, far och son, astronomerne Herschel, far och son, botanisterne de Candolle, likaledes far och son, alla *associés*. Utom dessa hafva flere af de vetenskapsmän, som funnits på författarens listor, haft framstående söner: astronomen Jakob Cassini, son till Dominicus Cassini, äfven astronom, fysiologen-kemisten Theodore de Saussure, son till geologen Horace Benedict, Linné d. y. och Agassiz d. y. Så hafva vi bröderne Cuvier, Georg och Fredrik, begge zoologer, bröderne Johan och Adam Afzelius, den ena kemist, den andra naturalhistoriker.

Rörande Linné, Cuvier, Darwin och sin fader har författaren anstält noggranna studier och jemfört deras egenskaper med deras förfäders. Han har dervid kommit till det resultat att de egenskaper, som utmärkte desse stora män, såsom iakttagelseförmåga, ihärdighet, omdöme, sjelfständighet och dylikt, så godt som alla anträffades hos deras fäder eller förfäder, om också i mindre grad, ett resultat som just icke är öfverraskande, då ju redan den flyktigaste iakttagelse visar oss att ärftlighet af egenskaper, både på det fysiska och på det andliga området, är ytterligt allmänt. Men hvarför dessa egenskaper uppenbarade sig med sådan intensitet, om de möjligen af yttre förhållanden utvecklades till denna höjd, eller om man häri kanske kunde spåra några dolda lagar för utvecklingen, derpå lemnar författarens framställning icke ens ett försök till svar.

Då författaren så går att analysera de yttre inflytelserna, så kan man icke annat än gifva honom rätt, då han framhåller den stora betydelse, som uppfostran har. Han framhåller huru annorlunda barnet utvecklas om dess nyfikenhet och forskningsbegär tidigt väckes eller om det vänjer sig vid auktoritetstro. Han varnar för den öfverdrifna lärdomen, som utplånar sjelfständigheten. — Intressant är uppgiften att så många framstående vetenskapsmän varit söner till protestantiska prester; till exempel Linné, Euler, Jenner, Encke, Agassiz. Bland Pariserakademiens utländska medlemmar utgjorde prestsönerna icke mindre än 14 %. Ett fridfullt lif, ofta i landsbygdens lugn, med intellektuela intressen, med mycken ledighet för fadern att sysselsätta sig med barnens uppfostran, se der hufvudorsaken till detta gynsamma resultat.

I nära sammanhang med uppfostran stå de religiösa [illegible]

orna, och om deras inflytande var redan tidigare tal. — Familje-traditionernas inverkan på riktningen af individens sysselättning är äfven af stor betydelse. Det är tillföljd af att någon af förfädren utmärkt sig i blodiga bragder eller lyckats inna anseende och utmärkelse i militärtjenst som sönerna generation efter generation icke kunna drömma om andra framgångar än krigarens. Den rol traditionerna fordom spelade inom delsslägterna behöfver knapt framhållas, och ännu i dag bidrager den kanske icke så litet till att Englands gamla adliga ätter frambringa nationens bästa och dugligaste ledare. Det har ckså varit adelskapets största fördel att det i den uppväxande ngdomens vård lemnat dyrbara minnen, hvilka förpligtigat och ianat till efterföljd. För vetenskapen har traditionen i denna iening icke heller saknat betydelse. Belysande i detta hänseende är den mängd vetenskapsmän, hvilka härstamma från de nder sextonde seklet fördrifna franska hugenotterna. Dessa yktingar tillhörde till största delen den bildade klassen, folk)m sysselsatte sig med vetenskaper och tidens brännande fråor, och deras efterkommande hafva i rent af häpnadsväckande ad rekryterat vetenskapens främsta led. Det är dem Schweitz ır att tacka för sin framstående vetenskapliga ställning. Efter erkallandet af nantesiska ediktet och under följande politiska rföljelser var de franska flyktingarnes antal betydligt större, en dessas efterkommande hafva lemnat vida färre lysande mn i vetenskapernas historia. De härstammade äfven till irsta delen från jordbrukare, köpmän, industriidkare, hvilka go sig ned i Holland, Belgien, Preussen, England och andra rdar för det produktiva arbetet.

Den allmänna opinionens inverkan är äfven uppenbar. ıder tider då denna företrädesvis hyllar krigiska bedrifter eller ärsspekulationer är det klart att vetenskapliga sträfvanden bakasättas, medan under en annan riktning af opinionen förigorna utvecklas åt detta håll.

I allmänhet hyser man den föreställning att ett lands poıska tillstånd vore af stort inflytande på det vetenskapliga lif-, men författaren har icke funnit detta bekräftadt. Om blott ten skänker personlig frihet och säkerhet åt hvarje medbor-e eller åtminstone åt de klasser, som företrädesvis rekrytera enskapens idkare, så tyckes regeringsformen icke utöfva något nnvärdt inflytande på dessas utveckling, om blott landets all-

männa bildning och andra omständigheter äro derför gynsamma. Såväl i det republikanska Schweitz, som i det konstitutionela England och i Frankrike under en absolutistisk styrelse ha vetenskapsmän af första rang uppstått, utan att man kan ställa deras verksamhet i samband med de politiska förhållandena.

De, orsaker som äro gynsamma för vetenskapernas blomstring, sammanställer författaren, hvilken ju såsom deskriptiv naturforskare har stor benägenhet att systematisera, i tjugo punkter. De kunna i korthet angifvas på följande sätt.

Relativt talrik förmögen klass och bland dem jemförelsevis många personer, som lefva på sina räntor och hafva tid till intellektuela sysselsättningar. Gammal kultur och deraf följande allmän bildning samt utveckling af vetenskapliga och öfver hufvud taget intellektuela familjetraditioner samt af en allmän opinion i samma riktning. Väl ordnad högre och lägre undervisning, understödjande fri forskning. Religion med ringa auktoritetstro. Politiskt oberoende. Personlig frihet och frihet att uttala sig i vetenskapliga frågor. Presterskap, som älskar upplysning och som icke är förpligtigadt till celibat. Bildade grannländer. Allmän kännedom af de tre kulturspråken. Tempereradt eller nordligt klimat. Många lärda samfund. Resor, i synnerhet i utlandet.

Detta är receptet. Den som kan må söka tillämpa det.

M. Gadd.

Poesier.

Lycksalighetens ö.

En skärgårdsö, en liten en
med knotig barrskog på,
för resten bara dystra berg
och mossiga och grå.

Man tänker väl att det är vildt
der ibland gran och fur,
att ingen menska ju kan bo
i en så karg natur.

Men söker man bland stela berg,
så finnes nog till sist
en vänlig vik, en äng, en strand,
som dysterheten mist.

Der står en koja, arm och låg,
med löfverk rundtomkring —
en liten lummig våridyll
i furuskogens ring.

På ängens solbelysta plan
sig roa barnen små,
och modern ifrån stugans dörr
ser till dem då och då.

Och fiskarfar snickrerar sjelf
dernere uppå strand,
vid splitternya båten just
han lägger sista hand.

Och finkar sjunga öfverljudt
kring vikens spegelsjö,
i hjertat stämmer gubben in:
lycksalighetens ö!

Jonatan Reuter.

I maj.

Han var kemist; vid rör, retort
och flamman från en härd
han sett sin mesta tid fly bort,
orörd af yttre verld.
Ren mången vår har vexlat om
med knopp och blomma fin;
och maj stod grön, och lärkan kom, —
men han, han hade spleen,

Och gick så ut och slog ett slag
bland parkens stammar, der
en strålfull maj i välbehag
hvar tufva blomsterklär,
och safven uti björkens stam
går frisk mot kronan opp,
och omotståndligt bryter fram
den ljusa gröna knopp.

Och omotståndligt var hvar gren
af nya krafter full,
och omotståndligt tusen frön
de sköto upp ur mull!
En fogel pilsnabt vingen rör
uti ett grönklädt snår,
af gälla näbbar höjs en kör,
som vandrarns öra når.

Och tusenstämmigt lunden sjöng
att kärlek i vår verld

är uti rikt och härligt mått
hvart väsende beskärd!
När allt af jubel fylls och lif
i luft, på höjd, i dal,
hvi gömmer i sin rikdom då
ett menskohjerta kval?

Naturens lofsång på sin väg
vår vandrare förnam.
Han lyssnade, han tog ett steg
och kom till snåret fram;
Och sen han undanböjt en gren,
så tyst i ljuflig ro,
på mossans bädd, i solens sken,
kemisten såg — ett bo.

?

I bokhandeln.

Antigone. Sofokleen tekemä murhenäytelmä. *Kaarlo Forsmanin* suomentama. XXIV + 82 sidd. 8:o. Borgå 1885. Werner Söderström.

Genom denna öfversättning har den antika tragedins enligt modern åsigt förnämsta skapelse införlifvats med den finska literaturen, och det på ett utmärkt sätt.

Men äfven i den bästa öfversättning är ett antikt drama ej utan vidare fattligt för en modern publik. Troligen med hänsyn härtill har öfversättaren ej blott i slutet bifogat förklaringar, utan äfven försett arbetet med en utförlig inledning. Sålunda lemnas en kortfattad, men för ändamålet tillräcklig upplysning om den grekiska tragedins byggnad äfvensom teatern. Härvid har öfversättaren nog troget följt den okritiska kompilatorn Freund. Vid par afvikelser åter från denne har han råkat ut för misstag, som dock ej äro af någon större betydenhet, utom att öfvers. låter det, som Freund riktigt uppger om grekiska *tragedin*, gälla det grekiska *dramat* (näytelmä).

Vid redogörelsen för Sofokles' lefnad är Freund åter källan och sålunda anföres onödigtvis ett och annat, som hvilar på en osäker historisk grundval. — Hvad vidare säges om Aiskylos äfvensom om Sofokles' förhållande till denne samt karakteren af Sofokles' tragedier håller ej alldeles streck. Då förf. säger att i Sofokles' tragedier de sedliga idéerna uppträda stridande mot hvarandra och menniskorna som dessas representanter, så kan detta tillämpas uteslutande på Antigone — och äfven der är riktigheten af en sådan uppfattning tvifvel underkastad.

Aristoteles i sin poetik gifver ej den minsta hållpunkt för det antagandet, att den antika tragedin vore bygd på eller beherskades af en abstrakt idé af ett eller annat slag. Derför bör man enligt min åsigt ej heller i Antigone söka inlägga något dylik. De i sådant syfte uppstälda meningarna afvika vidt från hvarandra, liksom de i sammanhang dermed stående åsigterna om hufvudpersonernas karakter. Jag kan ej här närmare inlåta mig på detta spörsmål, så föga tillfredsställande jag anser öfversättarens uttalande i frågan vara. Man bör, så vidt jag kan finna, ej af den antika tragedin begära mer än att den framställer en enhetlig handling, som väcker fruktan och medlidande. Att i följd af karakterernes beskaffenhet en enhetlig *grundton* kan genomgå ett stycke, är härmed ej förnekadt.

Jemte det författarens inledning lemnar ett och annat öfr

t önska i afseende å filologisk noggrannhet, uppehåller den läͅren nog länge, förrän han kommer till det verkligen värdella och förtjenstfulla, nämligen öfversättningen. Denna förenar ohet mot originalet med ett ledigt och vackert språk. Det sy-s att författaren varit besjälad af sitt ämne och vid sitt ingaͅnda lätta arbete lyckats hålla sig på en poetisk ståndpunkt. etern i korsångerna, som voro beräknade för musikalisk framͅillning, har i öfversättningen blifvit förenklad och moderniseͅd. Hvad den derigenom förlorat i trohet — hvilket hufvudkligen gäller dokmierna i tragedins slut — har den vunnit i ibarhet. Såsom prof härpå äfvensom på öfversättarens konst : öfrigt att behandla sitt ämne, införa vi förra hälften af den ng, der koren besjunger kärlekens makt:

Oi rakkaus, sortumaton
Sotiessa, sä riistäjä saaliin!
Leposuojanas öisin on
Sulo-immen hyllyvä poski.
Sinä liitelet aaltojen taa,
Sun valtaas tuntevi linna ja maa.
Jumalatkin paulaas kietoilet —
Kuink' karttaa vois sua ihmiset!
Sun tenhomas yltyy raivoon.

Fri från fel är öfversättningen dock ej helt och hållet. Här ı der, särdeles i början, förekomma dels mindre noggranna, ls verkligen oriktiga öfversättningar. Hvad de förra beträffar, man kanske strängt taget ej berättigad att göra anmärkning, . man ej kan sätta något bättre i stället. Då här ej är platı för en detaljkritik och en sådan dessutom nyligen förekomt i tidskriften Valvoja, inskränker jag mig till att bland ett al antecknade anmärkningar anföra följande till prologen hö.de, ej i nämda recension berörda.

V. 10 är det ej fråga om en olycka, som redan träffat. :för bör det ej heta:

Omaisiamme vainolaisen *vitsa lyö;*
n t. ex. » vainolainen uhkaavi.

V. 38 icke kelpo-*heimoissas,* utan: kelpo-vanhemmist'.

V. 43 inlägges en främmande tanke:

Tahdotko kanssain vainaan *huolta huojentaa;*
ıingen är:
Tahdotko kanssain vainaan ruumiin haudata.

V. 45 synes mig orätt uppfattad:

Niin tuon — mun veljeni ja, vaikk'et soisikaan,
Sun veljes!
ılagsvis kunde det heta:
Niin teen — mun veljeni, ja ellet tahdo sä.

V. 47 vore rohkea ett riktigare uttryck än *onneton*; v. 64 katkerampikin riktigare än *ankarampikin*.

V. 75 inlägges en främmande (kristlig?) tanke:

Kas kauemmin
Mun tulee Tuonta miellyttää kuin *maalimaa*.

I st. f. det sista ordet kunde man säga: näitä tääll'.

V. 85 förorsakar uttrycket *puolellas* tvetydighet; riktigare vore: tekevä.

V. 89 kan ej anses riktig:

Vaan lemmin niitä joille lemp' on kallihin.

Måhända kunde man i stället säga (ehuru något styft):

Enimmin joita täytyy, niitä miellytän.

V. 95 i st. f. *sais' käydä:* sitt' käy mä.

Detta i prologen. Bland oriktigheter i det följande kunna nämnas. v. 582:

Ken tuskia ei ikipäivin nähnyt.

Här är fråga om att blott den är lycklig, som ej alls haft att skaffa med olyckan. Det borde derför heta t. ex:

Jonk' elämä maistanut ei oo tuskaa.

V. 644 i st. f. *isänsä verraks'*: kuin isä itse. — V. 752:

Et *ikipäivin* pääse häntä naimahan,

är *ikipäivin* ej på sin plats; det kunde kanske heta:

Et häntä eläissänsä pääse naimahan.

Dessa och andra bristfälligheter störa likväl ej i någon nämnvärd grad uppfattningen. Vi kunna derför ej annat än på det bästa rekommendera öfversättningen i allas åtanka, som ega för ändamålet tillräcklig kunskap i finska och som önska göra sig bekanta med en skapelse, som varit föremål ej blott för filologers, utan äfven för de yppersta skalders och tänkares *) uppmärksamhet. »Antigone» har äfven blifvit uppförd å moderna teatrar (t. ex. i Berlin och Stockholm). Hr Forsmans öfversättning är betydligt bättre än Palmblads något föråldrade svenska och kommer nära de bästa tyska.

I. A. Heikel.

Karl Langenskiöld: Om öfverflyttning af skatt, akademisk afhandling, 92 sid. 8:o. H:fors 1886.

Vid tal om allmänna utskylderna, deras tillväxt och fördelning, hör man ofta man och man emellan den åsigt förfäktas, att en skatt är lättare buren ju äldre den blir och att nya skatter äro de tyngsta. Upphäf en gammal och ofta nog skall ingen tacka äfven om dess belopp är ansenligt, men lägg på en ny och det skall genast spörjas knot, äfven om den är jemförelsevis liten. Förklaringen, menar man, är den, att allmänheten vant sig vid

*) Jfr hos oss Runebergs uppsats: »Några ord om poemet »Fjalar» och Saimas kritik öfver det samma».

n förra, att de, som betala den, inträdt i lifvet under förut-ttning att de skulle göra det, att de derefter lämpat sin verk-mhet och sitt lefnadssätt, det pris de betinga sig för sina tjenster h det de gifva för andras. I sjelfva verket tycker man sig ke med fog kunna säga att skatten drabbar dem; hvem den entligen drabbar, det ser man ej rätt klart. Man tror att den , något sätt fördelat sig på flere händer. Deremot vet enhvar em som bär tungan af en ny utskyld: det är den, hvars på-knade inkomster derigenom minskas.

Men huru det kommer sig att vissa utskylder sålunda kunna ses öfverflyttade från dem, som betala dem, på andre; hvilka ssa utskylder äro; under hvilka förhållanden de i sjelfva ver-t öfverflyttas? — inför dessa frågor stannar man merendels arslös.

Alla de, som betala en debetsedel — och de äro många — a de, som köpa ett skålpund förtulladt socker — och de äro . flere, alla med ett ord, som erlägga skatt och som önska att attebördan må fördelas rättvist, beröras emellertid på det när-ıste af det sätt, hvarpå lagstiftaren fattar saken, och hafva följ-tligen det största gagn af dess vetenskapliga dryftning. Då är, har det synts lämpligt att genom en kort redogörelse i nsk tidskrift söka meddela några af ofvanskrifna arbetes huf-dmoment åt en del af den allmänhet, som sannolikt icke skall ga kännedom om fackmanna bedömanden af detsamma.

Som kändt sträfvar priset på hvarje vara, tjenst eller öfver fvud nyttighet städse, der konkurrens under lika vilkor[1]) är ojlig, att närma sig kostnaderna för nyttighetens åstadkommande. ille det mycket derunder, så vore ingen villig att producera. ege det mycket deröfver, blefve så många villige att producera, ; man åter nödgades sälja billigare för att finna köpare. Nu nder det emellertid ofta, kanske oftast, att produktionskostna-rna ställa sig olika för de skilda producenterne af samma nyt-het, hvilken emellertid i marknaden betingar sig *ett* pris, det mma för alla. Detta pris måste då rätta sig efter den produ-nts omkostnader, som arbetar under de ofördelaktigaste vilkor, n hvars produkt är nödvändig för att fylla samhällets behof ı följaktligen får afsättning. Hans omkostnader har man nämt »nödvändiga produktionskostnaderna».

Hvarje skatt medför en rubbning af prisförhållandena. De, ı betala den, söka sjelffallet återställa jemvigten mellan sina ifter och inkomster, vare sig genom att minska de förra eller , de senare, vare sig genom att köpa mindre och billigare eller om att sälja mera och dyrare. Vissa varor och tjenster, som gare haft stark efterfrågan, blifva sålunda mindre begärliga.

---

[1]) Utrymmets knapphet tillåter oss icke beröra prisförhållande-gestaltning vid de olika slagen af monopolnäringar.

Deras producenter, som i sin tur se sina inkomster afk(draga i sin tur in på staten och så vidare. Andra var tjenster åter, som tidigare kunnat säljas billigt, blifva dyra: de, som nödgas köpa dem, föranledas derigenom att höja på sina produkter. Sålunda förorsakar den nya skatten en ı prisfall och prisstegringar, hvilka genomgå långa räckor ; jare och köpare. Det är som såge man ett vatten, hvilket formiga vågor fortplantar stöten af en fallande sten.

Gäller det emellertid att betrakta en viss gifven skatt viss gifven vara och se till hvad verkan den förra utöfı den senares pris, så stannar iakttagaren ofta i villrådighet. om oss förutsätta att staten fråntager jordbrukarne en tjugoı af deras årsinkomst. Hvad inflytande har denna utskyld p priserna? Det är icke möjligt att förneka att rågpriserna stiga i följd af denna skatt, det är icke heller möjligt at bestämdhet påstå det, och äfven om så vore, är det i al icke möjligt att med bestämdhet säga huru mycket de skola Likaså om staten tager en viss del af död mans kvarlåteı Ingen skall kunna uppgifva hvad verkan en sådan skatt u på den ena eller andra varans pris. Äfven om prisstegı vissa varor eller tjenster skulle iakttagits när de nämda u derna infördes, så är det möjligt att ett motsvarande prisfal skulle visa sig, om de upphäfdes. De hafva varit den ı liga, icke den nödvändiga, orsaken till det ena och följak medför deras upphörande ej heller med nödvändighet det a

Annorlunda förhåller det sig med till exempel skatt på vin eller tobak. Bränvinsbrännaren eller tobaksfabrikanteı icke idka sin näring utan att erlägga den; den är ett ound ligt vilkor för hans produktion, den erlägges uteslutand dess skuld, den ingår i omkostnaderna för tillverkningen af vara. Den är ett tillskott till produktionskostnaderna. Oc så vidt den träffar alla idkare af samma näring lika, är deı ett tillskott till de *nödvändiga* produktionskostnaderna. Och fall måste den äfven utöfva ett omedelbart inflytande på den ducerade varans pris.

Hvilken är i så fall dess verkan? Stiger priset ovilkor med skattens fulla belopp? Detta beror af näringens natu När priset på dess produkt visar fallenhet att stiga, blir fö att efterfrågan minskas. Af dyrare vara kan blott en m mängd säljas. Tillverkarne äro tvungne att antingen insk sin produktion, så att den motsvarar efterfrågan, eller ock a stå från prishöjningen. Men nu äro många näringar af des att produktionen icke utan stor olägenhet och förlust kan min Af det kapital, som nedlagts till exempel i en fabriksbyggna i maskiner går vanligen en stor del till spillo om dessa ej a das, likaså at det, som nedlagts i jord, om denna ej kan l och så vidare. I sådana fall kan således en ny skatt icke

ı sitt belopp öka produkternas pris. Den gör det deremot i näringar, hvilkas idkare lätt kunna minska sin produktion.

Om en skatt, genom att höja de nödvändiga produktions- tnaderna, vare sig till sitt fulla belopp eller till en del ökat duktens pris, så är det klart att de skattbetalande af andra rt sig ersatta för antingen det hela eller en del af sin utskyld ı att det i sjelfva verket är dessa andra, som draga dess tunga. letta fall säges en öfverflyttning af skatt hafva egt rum.

Öfverflyttning af skatt är sålunda blott en af de allmänna kyldernas mångfaldiga ekonomiska verkningar; de prisförändrin- r, genom hvilka den eger rum, uppstå blott under vissa gifna hållanden och sannolikt långt mindre ofta, än man vanligen eställer sig.

Emellertid kunna verkningarna af en skatt visa sig ej blott ıvad man vanligen kallar prisförändringar, det vill säga vexlingar prisen på en viss vara eller på en viss skattskyldigs tjenster, ın äfven, då en viss inkomstkälla beskattas, i en förändring af s kapitalvärde. Man tager som exempel jordskatten. Från ett nman skall år för år utgöras en viss utskyld, oberoende af om ıren är rik eller fattig, om han har lägenheten skuldfri eller den är intecknad. Här är således en viss, bestämd inkomst- lla gjord till föremål för en regelbunden beskattning. Huru ver- : denna skatt på dess pris, det är på dess så kallade kapitalvärde? ningarna härom äro olika. De finnas, hvilka anse att inkomst- llan förlorar i pris ett belopp motsvarande årsutskylden kapi- iserad enligt på orten vanlig ränta. Den som tillhandlat sig lan jord har, menar man, när han kom öfverens om köpeskil- gen, tagit i betraktande jordskatten på samma sätt som han ılle tagit i betraktande en skuld, för hvilken jorden vore un- pant och hvars ränta skulle dragas från dess afkastning. Lika ıt som någon ville betala fulla priset för en intecknad egen- n, lika litet ville han betala fulla priset för en egendom be- tad med grundskatt. Och följaktligen äro de närvarande inne- varene af jorden i sjelfva verket fria från jordskatten. Den : tidigare en gång för alla sänkt priset på jord och sålunda ıom en så kallad »skatteamortisation» aflyftats från köparne.

Mot denna åsigt gör förf. följande invändning: Jordens pris or af förhållandet mellan dess afkastning och den, som erhål- från andra inkomstkällor. Den egendom som utarrenderad ger årsinkomst af 1,000 mark, betingar samma pris som en mängd depapper hvilka årligen gifva det samma. Om nu öfriga in- nstkällor äro lika högt beskattade som jorden, så minskar grund- ıtan ingalunda egendomens kapitalvärde. Antag att från jor- ı utgår en skatt motsvarande 5 % af årsinkomsten och från , andra inkomstkällor en lika stor. Egendomen, som i sig f skulle betinga ett pris af 20,000 mk, betalades sanno- nu med blott 19,000. Men värdepapper och hvarje annan ›mstkälla, som annars kostat 20,000, skulle äfvenledes säljas

för 19,000. Såsnart alla inkomstkällor äro lika beskattade, eger någon skatteamortisation sålunda icke rum.

Men bära de skilda inkomstkällorna olika tunga, skola deremot de svårare belastades pris genom skatteamortisation minskas med det belopp, hvarmed deras respektive utskylder öfverskjuta allas medelbeskattning. Våra oföränderliga jordskatter amorteras sålunda blott till den del, de tilläfventyrs öfverstiga medelnivån af de utskylder, som hvila på andra inkomstkällor. En person, som köper jord, kan icke vid prisets fastställande hålla sig skadeslös för alla de möjliga följderna af den grundränta, som hvilar på lägenheten. Om framdeles alla öfriga inkomstkällors medelbeskattning sänkes, så skulle denna grundränta göra kapitalvärdet af hans egendom mindre än det var, när han köpte den. Det vill säga, köpeskillingen, placerad på annat håll, skulle nu gifva mera, eller, med andra ord, om egendomen såldes, skulle den ej gifva igen köpeskillingen.

Det har icke ingått i friherre Langenskiölds plan att med ledning af den sålunda vunna uppfattningen af skatteöfverflyttningens natur vidtaga någon granskning af våra fiskaliska förhållanden. Den begreppsutredning, som med hans afhandling afsetts och genom den vunnits, skall emellertid helt säkert blifva af största betydelse för bedömandet af de särskilda skatternas lämplighet och rättvisa.

Wilhelm Chydenius.

Selim Lemström & Ernest Biese: Exploration internationale des régions polaires 1882—83 et 1883—84; expédition polaire finlandaise, tome I: Météorologie. 13* + 172 pag. folio; publié aux frais du Gouvernement finlandais sous les auspices de la Société des Sciences de Finlande. Helsingfors 1886. —

Med augusti månad 1884 slutfördes det tvååriga arbetet vid den finska länken i den kedja af observatorier, som sommaren 1882, på den österrikiske nordpolsfararen Löjtnant Weyprechts initiativ, spändes kring nordpolen. Med föreliggande arbete framläggas de första resultaten af den finska stationens verksamhet inför offentligheten, och blir härigenom en vigtig del af det samlade observationsmaterialet, den som rör de meteorologiska förhållandena, tillgänglig för vidare bearbetning.

En närmare granskning af denna volym tagen i och för sig blir emellertid alltid af underordnadt intresse, det är först i bredd med de öfriga polära stationernas publikationer denna får sin egentliga betydelse, och det är äfven från synpunkten af en sådan framtida jemförelse och de resultat, den gifvit, som ett omdöme om värdet af de skilda stationernas arbeten egentligen kan ifrågakomma. — Att det emellertid varit ett väldigt stycke arbete, som i tysthet utförts deruppe i ödemarken, det visar redan en första, flygtig blick i denna, 172 tättryckta foliosidor tabeller

fattande volym; så mycket mer som, med undantag af företa-
s ledare, så godt som alla medarbetande vid arbetets påbör-
de voro mer eller mindre nybörjare icke allenast i det prakti-
ı observationsarbetet, utan, åtminstone att döma af yttre om-
ndigheter, äfven hvad beträffar dess teoretiska grund, och de
unda vid sitt arbete till en början måste undvara den stora
nad föregångna erfarenheter erbjuda. Den finska stationen
mställer, hvad personalen beträffar, en egenhet, som knappast
gon af de öfriga torde komma att bjuda på: i stationen vid
ltala biträdde nämligen ett fruntimmer regelbundet vid obser-
ionerna.

Den nu utgifna första tomen inledes med en kortfattad fram-
llning af den finska expeditionens uppkomst och förberedel-
na till dess utrustning, dess organisation och ändamål, en de-
jerad genom bilagda kartor och planer förtydligad beskrifning
sjelfva observatorierna, såväl hufvudstationens i Sodankylä som
ı temporära stationens i Kultala, hvilken var i verksamhet först
ler det senare observationsåret. Det mesta häraf borde för
ı inhemska allmänheten redan förut vara bekant, dels genom
editionsfrågans behandling vid landtdagen 1882, dels genom i
versigt af Finska vetenskaps-societetens förhandlingar» publi-
ade redogörelser, eller genom den vid landtdagen 1885 utde-
e berättelsen »Om den finska polarexpeditionen». — En detal-
d beskrifning af expeditionens instrument afslutar denna in-
ning, hvarefter återstoden af volymen upptages af det tabella-
t ordnade meteorologiska observationsmaterialet.

Den oinvigde torde lättast bilda sig en föreställning om
. möda, som nedlagts på samlandet häraf, då han erfar att
ler de två gånger i månaden återkommande »jours de termes» ob-
vationer gjordes hvar 5:te minut under loppet af ett helt dygn,
. under en af detta dygns timmar dessutom hvar 20:de sekund, så
antalet af de på de skilda instrumenten under ett sådant dygn
rda afläsningarna uppgick till 4,175, under det att dessas
al under de öfriga dygnen, då observationerna gjordes hvarje
me, uppnådde den visserligen vida mindre, men dock respek-
la siffran af 743 i dygnet.

I slutet af volymen äro bilagda grafiska framställningar af
dagliga variationerna i lufttrycket, luftens temperatur och fuk-
hetsförhållanden, vindens hastighet och markens temperatur.

Såsom redan i början framhållits, kan något egentligt om-
ne om detta arbeté och dess nu framlagda resultat ännu ej
nma i fråga och blir för tidigt, så länge ej en jemförelse med
d vid de öfriga polarstationerna samlats blifvit anstäld, lik-
ı ock en äfven specielt för vårt land af intresse blifvande
nmanställning gjorts med det genom meteorologiska central-
taltens försorg såväl vid denna, som vid flere sekundära sta-
ner i olika delar af landet samtidigt samlade materialet.

Likväl kan här framhållas en egenhet, som redan vid ett

flygtigt genomögnande af föreliggande tabellsamling faller i ögonen, nämligen den stora skiljaktigheten hvad nederbördsförhållandena angår mellan de tvenne observationsåren augusti 1882—augusti 1883 och augusti 1883—augusti 1884. Sålunda t. ex. nådde nederbörden under hösten 1882 blott 53,8 mm., medan den för samma tid 1883 steg till 95,8 mm.; under hela första året 246,8 mm., under det andra 271,3 mm. Nederbördsdagarnes antal steg härjemte under 1883—84 till 201, medan det året förut endast uppgick till 134. — Hvad deremot angår medellufttrycket och särskildt medeltemperaturen, så torde skilnaden mellan de tvenne observationsåren, åtminstone om man ej kan grunda sitt omdöme på flere än här föreliggande data, knappast kunna anses mera anmärkningsvärd. Att döma af förhållandena i andra delar af landet synas dessa skilnader långtifrån öfverstiga medelvariationen från år till år. Med ledning af meteorologiska centralanstaltens publikationer finner man nämligen för åren 1877—80 medelvärdet utan afseende på tecken för dessa skilnader från år till år utgöra:

	Medelvariationerna från år till år i årets med. temp. i gr. C.	årets med. lufttryck
Vid Hangö fyr	1,10	1,51 mm.
„ Tammerfors	1,12	1,94 „
„ Otava	1,03	2,19 „
„ Uleåborg	1,08	2,57 „
Medeltal	1,08	2,05 „

För Sodankylä uppgå dessa skilnader för åren 1882—83 och 1883—84 till — 0,°27 C. för medeltemp. och + 2,24 mm. för medellufttrycket.

På sid. 172 har visserligen skilnaden mellan medeltemperaturerna erhållit ett annat, något större värde, men detta beror synbarligen på en blunder vid räkningen, som äfven upprepats vid ett par andra af här upptagna värden, och som lätt faller i ögonen vid en jemförelse mellan uppgifterna på sista sidan med »aperçu général des variations» på sid. 169. På förstnämnda ställe äro skilnaderna mellan luftens medeltemperaturer för årstiderna och året under 1882-83 och 1883—84 uppgifven i grader C. som följer:

Hösten	— 2,60
Vintern	— 2,82
Våren	+ 3,38
Sommaren	— 1,00
Året	— 0,95

Enligt sid. 169 hafva de ifrågavarande medeltemperaturerna

nedanangifna värden, hvaraf nämda skilnader få följande från de på sid. 172 upptagna delvis afvikande värden:

	1882—83	1883—84	Skilnad
Hösten	— 1,73	+ 1,02	— 2,75
Vintern	— 12,86	— 10,04	— 2,82
Våren	— 0,21	— 3,59	+ 3,38
Sommaren	+ 12,56	+ 11,45	+ 1,11
Året	— 0,56	— 0,29	— 0,27

Denna bristande öfverensstämmelse har synbarligen framkallats genom en förvexling. Man har, i stället för att från luftens medeltemperatur under 1:a subtrahera motsvarande temperatur under det 2:a året, af misstag derifrån subtraherat de i invid stående kolumn upptagna medeltemperaturerna invid marken, ty man har:

	Luftens med. temp. 1882—83	Med. temp. invid marken. 1883—84	Skilnad.
Hösten	— 1,73	+ 0,87	— 2,60
Sommaren	+ 12,56	+ 13,56	— 1,00
Året	— 0,56	+ 0,39	— 0,95

eller just de på sista sidan angifna skilnaderna.

Ehuru dessa misstag i och för sig äro mindre betydande och åtminstone lätt rättade, hafva de här vidrörts för att derigenom fästa uppmärksamheten vid nödvändigheten att redan nu ytterligare genomgå denna tom, på det möjligen nödigbefunna rättelser kunna i någon af de följande observeras. Förekomsten af liknande oriktigheter skulle eljest i icke ringa grad vara egnad att, om ock möjligen oförtjent, rubba förtroendet till den mängd beräknade data, som i verket ingå.

A. N.

Artur Hazelius: Minnen från Nordiska museet, afbildningar af föremål i museet jämte åtföljande text, under medverkan af flere konstnärer och författare, b. I: 36 pl. + 131 s. tvärfolio. Sthlm 1883—1885, P. B. Eklunds förlag; pris 24 kr.

Förlidet år afslutades första bandet af detta i flere hänseenden betydande verk. Afser man planschernas artistiska utförande eller den mängd sakkunskap, som är nedlagd i texten, torde det godt kunna mäta sig med de bättre utländska på detta område och öfverträffa alla inhemska, utom sin egen början; de sex första häftena äro nemligen förut utgifna under titeln: »Skandinavisk-etnografiska samlingen.» Också har allmänheten emottagit arbetet med sådan välvilja, att vid första bandets afslutande uppgifvan är, enligt utg:ns meddelande, i det närmaste utgången.

Afbildningarna äro kromolitografiska framställningar af föremål i Nordiska museet, och den första fordran, som måste stäl-

las på dem, är trogenhet och tydlighet, enär de skola kunna läggas till grund för studium. I detta hänseende vill det tyckas som om värdet icke skulle vuxit med arbetets fortskridande; i de senare häftena förefaller en och annan plansch, såsom »vagnmakareembetets i Stockholm låda», »smedsembetets» dito, »kandelaber i kejsarstyl», »bord i gustaviansk styl», mera otydligt tecknade eller tryckta, och man skulle icke efter planschen våga ett omdöme om det tekniska utförandet hos föremålet, eller om dess material, liksom man ej heller begriper att de såkallade »Snipaskålarne» äro gjorda att dricka ur. Utg. utlofvar framdeles äfven ljustryck, hvilket säkert kommer att öka värdet i anseende till noggrannheten.

Men utom denna egenskap eftersträfvas äfven en artistisk effekt, och då verket ej är bestämdt blott för samlarene och de lärde, utan ock för divanbordet och dessutom vill vara ett minne för dem, som besökt museet, blir denna sekundära egenskap af mycken vigt. Ett sådant intryck af konstnärlighet skall väl också villigt tillerkännas såväl publikationen i dess helhet, som särskildt flere bland afbildningarna, exempelvis »skomakareembetets i Westerås låda», »hattmakareembetets i Stockholm välkomna», »broderi från 1500-talet», men främst tre präktiga »krus af stengods» från rhentrakten i 3:dje häftet; ett liknande i 6:te häftet har icke mera fullt samma effekt. Äfven »pedellen» och »kursorn» äro väl utförda gestalter.

Eljes är utg. sjelf icke fullt tillfreds med figurteckningen, och detta gäller väl återgifvandet af museets berömda grupper, hvilka äro insatta i så kallade stugor eller ställda i sammanhang med stora landskapliga bakgrunder. Verkeligen göra de på sina planscher nog lifligt intryck af bulvaner, men i hvilken mån detta är ett fel hos afbildningen må lemnas osagdt. Dessa grupper äro mycket populära och hafva tvifvelsutan å verldsutställningarna tjenat att åskådliggöra folklifvet i Sverige. De hafva den onekliga förtjensten att visa huru drägten bäres, redskapet användes och till en viss grad äfven huru lifvet rör sig i bostaden och på fältet, åtminstone på ett för främlingen intresseväckande sätt. Första gången etnografiska föremål sålunda utstälts med tillhjelp af bulvaner skedde, skulle vi tro, i glaspalatset i Southampton, der för ett qvart sekel sedan grupper af australiska och sydafrikanska folk funnos inställda i konstgjorda naturomgifningar. Till afbildande af det egna folkets aktuela lefnadssätt är Nordiska museet tillsvidare det enda, som i nämnvärd utsträckning användt drägtfigurer. För den inbitne stadsbon, som kanske aldrig satt sin fot i ett allmogehem, och för den resande främlingen måste de alltid bibehålla sitt intresse, och om de kunde bevaras i så många generationer, att drägter, bohag, lefnadssätt småningom förändrats, finge de ju ock ett historiskt värde, men eljes måste ifrågasättas om detta utställningssätt är så mycket värdt, som det genom sin skrymmande natur kostar. Blott ett

surrogat för det studium, som sker i de verkliga stugorna och på de fria fältena, ger det ofullständigare och svårtillgängligare bilder af allmogelifvet, än dem man får ur illustrerade beskrifningar, och fördelen af tecknade och kolorerade bilder framför plastiska afbildningar är dessutom den,. att de förra icke i lika mån väcka otillfredsställda estetiska anspråk.

Texten till afbildningarna har varit anförtrodd åt ett stort antal framstående skriftställare på detta område. Omvexlande mellan den sakenliga redogörelsen och den skizzerande skildringen, utgör den i och för sig en intressant läsning. Hr L. Landgrens skildring till »Delsbo-stugan», hvilken, som hvarje besökande minnes, är en verklig tablåvivant af drägtfigurer, utgör i och för sig en originel karakteristik af Delsbo-folket. Hvad man i denna och de öfriga grupp- och stugutexterna saknar är en närmare redogörelse för drägternes tillverkningssätt, der de äro alster af hemslöjd. Texterna till de inhemska väfnads- och sömnadsmönster, som äro intagna i 7:de, 8:de och 10:de häftena, äro deremot delvis hållna i ett för den stora allmänheten alltför fackmässigt språk. Som intressanta och mönstergilla ville vi framhålla d:r Looströms skildringar af olikartade, mest utländska eller efter utländska mönster utförda föremål, såsom en praktvagn, bord och urfoder från 1700-, ett broderi från 1500-talet, bord i barockstyl och kandelaber i kejsarstyl. Att utländska föremål upptagas jemnsides med inhemska kan icke annat än väsentligen bidraga till arbetets värde, såväl genom den närmare anslutningen till de allmänna konstindustriela riktningarna, som ock för kulturbildens förfullständigande. Då textförfattandet fördelats på så många händer, har icke kunnat undvikas att samma sak behandlats af skilda personer, såsom man ock finner att åkdonens utveckling i norden afhandlas af fyra författare, d:r Gödecke med anledning af en norsk släde, d:r Göthe i en intressant uppsats om portchäsen från Tureholm, hr Eichhorn vid vagnmakareembetets låda och d:r Looström vid den nämda praktvagnen. Af dessa uppsatser är den första en förträfflig monografi öfver den norska släden, med talrika i texten intryckta träsnitt. Utom vid nämda »låda» har hr Eichhorn lemnat flere bidrag, mest rörande smidesindustrin, ur sitt rika förråd på notiser, dem han inlagt med en måhända något för frikostig hand.

Tillägges att så bekanta forskare som hrr Hillebrand, G. Stephens och Hyltén—Cavallius äro bland bidragarene, torde nog vara sagdt för att inge läsaren föreställning om att här föreligger ett arbete af utomordentlig betydenhet. Det skall icke blott sprida en säker belysning öfver kulturlifvet i förgångna tider, utan ock kraftigt inverka på konstsinnet hos kommande, och hvad som icke må förbises, det bör äfven i sin mån kunna bidraga till det fullständiga förverkligandet af utg:ns stora tanke, utförandet af det Nordiska Museets byggnad.

C. G. E.

Edm. de Amicis: Marocko; auktoriserad öfversättning från originalets nionde upplaga af A. Schulman; 419 s. 12:o. Upsala 1885, Universalbibliotekets förlagsexpedition; pris 2: 50 kr.

Förliden sommar anmäldes den italienske resenärens skildringar från Konstantinopel, och vi meddelade då några utdrag till belysande af såväl författarens praktfulla skrifsätt som öfversättarens talang. Denna gång är det till Afrikas barbari de vägleda oss från Europas civilisation och öfverförfining. Det är på den italienska ambassadens expedition 1873 vi följa förf. till Marocko. Med en sällsynt förmåga att berätta åskådligt, lätt och ledigt, upprullar han för oss den ena taflan mera häpnadsväckande än den andra, skildrar folket, dess seder och lefnadssätt och de förhållanden det rör sig uti, naturen, som är så olika Europas, med ett ord allt, som kan väcka och fängsla en liflig italienares uppmärksamhet, och allt detta med en färgläggning, som ofrivilligt kommer en att fråga sig »hvar man är, om man drömmer eller är vaken, och om Marocko verkligen befinner sig på samma himlakropp som Paris.»

Förf. börjar sin reseskildring med landstigningen vid Tanger, dit han i. egenskap af tidningskorrespondent begifvit sig för att sammanträffa med ambassaden, der denna står i begrepp att afgå till hufvudstaden Fez, för att öfverlemna sina kreditiv åt den unge sultanen Mulei-el-Hassan. Den tid, som åtgår innan ambassaden blir i ordning att lemna Tanger, använder förf. att göra sig sjelf, och med detsamma genom sina dagboksanteckningar äfven oss bekanta med denna stads alla märkvärdigheter. Han beskrifver husen, gatorna, torgen, menniskorna. Än är det en ståtlig mor, som tilldrar sig hans uppmärksamhet, än en sekt religiösa svärmare, som i fanatisk ifver martera sig sjelfva, eller en hop män, kvinnor och gubbar, som genomtåga staden och gnälla fram en bön till Allah om nådigt regn. En annan gång fängslas han af ett vackert natursceneri, en egendomlig drägt, en ovanlig ceremoni och dylikt.

I det han sålunda låter brokiga skepnader skymta förbi oss och försvinna för att lemna rum för nya, ger han oss inblickar i dessa menniskors tankar och känslor, visar oss de drifffjädrar, som leda deras handlingar; han lär oss känna folket, dess lynne och egenheter. Landets beskaffenhet, de politiska förhållandena, de egendomliga lagar, som der äro gällande, allt framhåller förf. med stor åskådlighet. När karavanen sedan sätter sig i rörelse och anträder den långa resan, förstår han att hålla vårt intresse vaket genom reflexioner, samtal, berättelser och lifliga skildringar af allt det underbara han ser och hör. Af synnerligt intresse är skildringen af staden Fez, resans mål, åt hvilken förf. egnar det längsta kapitlet.

De jemförelser, förf. allt emellanåt anställer emellan afrikanska och europeiska förhållanden, bidraga mycket att göra hans framställning intressant, i det de, oväntadt nog, ofta utfalla till

kanarnes fördel. Det är icke blott morens ojemförligt vackrare ledigare drägt, hans behagfullare rörelser, hans värdigare hållg, som väcka europeens afund, det är äfven sederna, som i ropa i flere hänseenden gestaltat sig sämre än i Afrika, trots ı högre civilisationen eller kanske hellre i följd af den. För taga ett exempel: han inlåter sig en dag i samtal med en)man i Fez och frågar honom hvad han säger om Europas ra städer och får då till svar — »Stora gator, vackra butiker, tliga palatser, stora fabriker och öfverallt snygt.» Detta jemte r större beläsenhet och våra nyaste uppfinningar äro de enda eträden moren tillerkänner oss. För öfrigt anser han euroən vara hvarken redligare, religiösare, sedligare eller lyckligare afrikanarn; vår ständiga arbetsifver, vårt rastlösa jägtande an: han vara ett bevis för att lifvet är oss en plåga, undan hviln vi söka förströelse.

Hopandet af detaljer, virrvarret af ständigt nya saker verr dock i längden tröttande: för att njuta af denna resekildring iste man gifva sig god tid; men gör man det, skall nöjet af mingen blifva oblandadt, och detta i sin mån tack vare den liga öfversättningen.

†

Svatopluk Czech: Berättelser, arabesker och humoresker, ln czechiskan af E. Peterson; del I, 282 sidd., del II, 291 sidd., o. Lund 1884, Gleerup. Pris 5 kr.

Vi äro fullt öfvertygade om att läsaren skall med nöje göra kantskap med denne czechiske diktare. Det lifliga slaviska aplynnet, som i den ryska novellistiken tränger sig på en med ı styrka, som nästan gör ondt i ögonen, framträder här förmiladt, så att säga europeiseradt. Der är någonting af tyskt myt, en fläkt af innerlig och vänlig känsla, som lägger ett ilgörande skimmer öfver det skarpa, stickande i dragen, som är märkande för de slaviska författarne. En trohjertad stämning m den i Wladimirs, den sjuke broderns bref från Konstantinol, skall man icke lätt finna i någon rysk novell, ej heller en dlig hållning sådan som den hos hans syster Julia, medan de lsammans bilda ett ljust och tröstbringande parti i det äkta ıviska eländet hos den afsigkomna adelsfamiljen Hrdliczka i ss hopplösa strid med procentaren Jestrzáb.

Måhända är det häri man har att söka grunden till en ann olikhet. Pessimismen saknas väl icke heller här, men den icke så tröstlös och skiftar om med en humor, som stundom nrar lifligt om Bret Hartes. Det förefaller nästan som om ane varit den czechiska diktarens förebild i konsten att skildra. snabba, lifliga dragen och den förhållna upplösningen med komiska point tyckas bevittna det. Stundom ger han sig in det fantastiska i Edgar Allan Poes manér, såsom i berättelsen hr Vaszátko och hans brefskrifvande hund, hvilken derjemte är

en förträffligt hållen komposition. Äfven andra inflytelser tycker man skymta fram i hans framställningssätt, hvilket derför icke erbjuder den likformighet och originalitet som de ryska novellisternas, icke heller den händelsens naturlighet, som utmärker deras berättelser.

Tvärtom är kompositionen den svaga sidan, särdeles i de längre berättelserna, »Jestrzáb mot Hrdliczka», »Moln» eller berättelsen om den musikaliska byskolmästarns dotter, som baronen lät uppfostra, »Herr Bolehlav och verlden», »En utflygt till Kroatien»: partierna äro icke alla en andas barn och tillfälligheten växer stundom till godtycklighet. Men detta hindrar icke att karaktererne äro förträffligt skildrade, liksom de enskilda situationerna, med en rikedom och en stämningsfullhet, som tillkännager att de flutit ur den slaviska fantasins ymniga fonder. Hvilken rik omvexling i karakters- och lifsbilder ur den medelklass i staden eller på landet, som ligger emellan bondlifvet och de högaristokratiska sfärerna! Isynnerhet är han outtömlig på nyanser af denna oföretagsamma, viljelösa sorts menniskor som den svärmiska byskolemästarn Hrdina, det sjunkande ohjelpliga adelsherskapet Hrdliczka, den bortkomne sprätten, som blifvit landtjunkare, lefver i romaner, får ingenting att gå efter sin önskan, gäckas af drängen och tyranniseras af hushållerskan, eller den misslyckade diktarn, som isolerar sig, hatar verlden och skyr kvinnorna, och otaliga andra variationer af den vegeterande, blöta sjelflösa existens, som är den slaviska literaturens specialitet. Deremellan för han oss i portvaktsrummet, på ölstugan, i advokatkontoret, till penningjuden, sömmerskan och tusen andra ställen, och öfverallt är det någonting som anslår oss, som preglar sig i minnet, för det att förhållandena äro ovanliga, mest dock emedan de äro poetiskt uppfattade.

En särskild förtjenst hos förf. är att han icke sysselsätter oss med språkfrågan och har andra motiv att komma med än kärleken; blott på par ställen skulle man önska att hans dikt vore mera kysk, och det är ju ett vackert beröm, hvaraf man ock kan sluta att han hållit sig mera till engelska än franska förebilder. Härmed vilja vi icke hafva sagt att ej någon kärlekshistoria skulle ingå i flertalet af skildringarna, men den är lätt och lustigt behandlad som ett bimotiv, medan tonvigten ligger på annat, på karaktersegenheter, på situationens komik, på den öfverraskande händelsen. Med den slaviska författarens förmåga att gripa i flykten de mest sväfvande nyanser och fixera alla möjliga skiftningar i händelsen, kan man tänka sig att öfvers. icke haft ett lätt göra. Docent Peterson är en af de slavister, som i senare tid allt talrikare i Sverige begynt sysselsätta sig med de östeuropeiska språken, och för honom som lärd man måste uppgiften varit än svårare. Desto förtjenstfullare att öfversättningen likafullt både är liflig och lätt.

C. G. E.

Herman Bang: Excentriske Noveller; 137 ss. 8:o. Kjöpenhavn 1885, Andr. Schou; kr. 2.

Det hade tvifvelsutan varit fördelaktigare för denna älskvärda lilla bok, om förf. underlåtit att förse den med beteckningen »*excentrisk*», ty det väcker lätteligen föreställningen om något helt annat än hvad han dermed velat angifva angående de tre berättelserna uti den. Sedan man tagit kännedom deraf, finner man att detta epitet valts med hänsyn till de sfärer, från hvilka han denna gång tagit sina ämnen. De röra sig nämligen inom andra områden, än dem poesin vanligen brukar beträda, således bortom centern för det, hvaråt man annars plär tillvända intresset. Så samvetsgrant som någon resande, säger förf. i en slutanmärkning, plär nedskrifva sina iakttagelser med det uteslutande målet för ögonen, att öka kunskapen om den jord vi alla bebo, har han sjelf ock i dessa skildringar om tre kaster, hvilkas lif är föga kändt, med yttersta samvetsgrannhet hållit sig till sanningen.

Föga nog känner man i sjelfva verket något närmare om den kast, åt hvilken han egnat den första af sina berättelser. Den gäller en kypargosse, hvars ingalunda afundsvärda lefnad här utvecklas från begynnelsen i ett torftigt hem intill en tidig graf. Bilden är sorglig och torde vara exakt efter verkligheten, om ock det slutliga förloppet i denna individs existens icke gerna kan anses vara typiskt för sjelfva »kasten», hvars representanter dock sannolikt få genomgå en god del af de frestelser och förödmjukelser, som af förf. skildrats med en synbar naturtrohet, utan att derför ohjelpligen duka under för dem. Men det' är ju icke det vanliga utan det ovanliga, som närmast har anspråk på allmännare intresse, och i sådant afseende har förf. visst med rätta framstält en sådan företeelse som denna olyckliga hotelluppassare. Mera typisk förefaller oss den andra berättelsen, som handlar om en ung akrobat. Utom genom teckningens liffullhet förvånar förf. här genom färgprakt i skildringen och kanske ännu mer genom sin öfverraskande kännedom af detaljer i yrkes- och lefnadsförhållanden af den verld, inom hvilken han ledsagar sin läsare vid sidan af den gosse, som af sin far »öfverlåtes» till ett akrobatsällskap, för att efter förvärfvad skicklighet en tid lefva i glans och öfverflöd och slutligen genom ett benbrott gå ett osäkert öde till mötes. Lika egendomlig och för mången icke mindre öfverraskande är skildringen af det musikaliska underbarnet, som utgör ämnet för den tredje berättelsen. Humbugen i sin högsta potens afslöjas här med en nästan fasaväckande sakkännedom, och verkan deraf vore rent af vidrig, om icke derjemte läsarens uppmärksamhet vore fästad vid det arma, af en samvetslös vinningslystnad exploiterade barnet, hvars lott verkligen är i hög grad gripande. Efter lätt förvärfvade triumfer under en lång rad af konsertturneer öfver hela jordklotet växer det nämligen småningom från sin prestige, för att sluta som musikproletarie af bedröfligaste slag.

Fullt erkännande det lifstrogna och tilltalande i dessa tre teckningar, kunna vi dock icke förena oss om att de fått benämningen »noveller». De äro blott och bart karaktersbilder, med en enda fullt utarbetad gestalt, alla öfriga figurer tjena uteslutande den ena hufvudgestaltens rätta och fullständiga belysning. Uti novellen, som visserligen håller sig till ett fåtal med hvarandra i rapport försatta individer, utvecklas dock en hel, af dem alla i lika mån uppburen handling, och med något sådant befattar sig ingen enda af hr Bangs tre berättelser. Det är ingalunda af estetiskt pedanteri vi här göra ett inlägg mot den så ofta orätt använda beteckningen novell, utan för att å vår sida bibringa läsaren den rätta föreställningen om hvad han eger vänta af denna bok, som på hvarje blad bär vittne om en varm håg för de vanlottade och af våra kulturförhållandens delvisa anomalier svårare hemsökta varelser af ett slag, dem man i allmänhet tar en ringa hänsyn till. Med detta i sigte skall man säkert behjerta förevarande berättelser och tillönska förf. att han i sin verksamhet som skriftställare må finna den tillfredsställelse och det erkännande, hvartill hans talang onekligen gör honom berättigad.

W. B.

Jul. Stinde: Borgarfolk. Bemynd. öfvers. från originalets tjugonde upplaga.

Jul. Stinde: Borgarfolk på resa. Bemynd. öfvers. från originalets tjugusjunde upplaga.

Hvar och en, som blifvit rådbråkad på den moderna tendensliteraturens andliga sträckbänk, skall säkert med glädje söka vederkvickelse i ofvannämda humoristiska arbeten, hvilka i sitt och »gemytlighetens» hemland Tyskland inom kort tid tillvunnit sig en nästan exempellös popularitet.

I »Borgarfolk» skildrar »fru Buchholz» med ursprungligt flödande humor och oöfverträfflig naivetet sina fröjder och motgångar vid hemmets härd och under den energiska kampen för sina döttrars lyckliga placering. Det är idel taflor ur det krassa hvardagslifvet hon upprullar för oss, men tack vare hennes osökta kvickhet och aldrig svikande glada lynne framstå de i en egendomligt fängslande dager. Glanspunkten i det hela utgör den liffull sanning och komisk kraft oöfverträffliga skildringen af huru den eftertraktade mågen, som före frieriet afpressat gumman Buchholz' moderliga hjerta så mycken ypperlig kalfstek och »gös med ostronsås», då bröllopet nalkas, alltmer klargör för henne det sådan barnaåren dunkla Molochsbegreppet och förvandlas till »den glödande jernvidunder, i hvars armar hon *blifvit tvingad* att lägga sitt älskade barn». Men »som en retad lejoninna» kämpar fru Buchholz för sin dotters lycka, och täta skärmytslingar uppstå vid anordnandet af de ungas hem, der enligt svärsonens nymodi

er allt skall underordnas nyttans och hygienens lagar. »Vi :va ju lefvat och mått bra utan hygien», utbrister fru Buchholz trytsamt, men beherskar sig dock för säkerhets skull till efter illopet!

I »Borgarfolk på resa» meddelar oss fru Buchholz sina irkliga öden och än märkligare reflexioner under den färd gem Italien, hon företagit i sällskap med sin man, som betecknde nog alltid nämnes »min Karl», och en broder. Trots den ıpa vördnad, med hvilken fru Buchholz beträder »den historiska ırken» och trots fjorton dagars studier i konsthistoria förföljes n midt under skildringen af Venedigsmånskensnätter och den ılienska konstens mästerverk af talrika reminiscenser från kökets h det kälkborgerliga hvardagslifvets verld, och detta är af en ıperlig, komisk verkan. Så t. ex. hennes reflexion angående de),000 rummen i Vatikanen: »Hvem månde skura dem?», hen›s misstankar i afseende å de antika urnorna, och hennes, af de ımpejanska väggmålningarna uppväckta, sedliga förtrytelse — ot den forntida tidningspressen, som »ej bättre vakade öfver ›n offentliga moralen». Sjelf håller fru Buchholz i detta, liksom alla öfriga afseenden sträng uppsigt öfver sin beskedliga Karl, :h ett af bokens mest glänsande moment är den torra reflexio:n vid skildringen af baletten i Milano: »Här tog jag kikaren ån min Karl».

Men om dessa reseskildringar än i det stora hela taget gifva ı roande och trogen bild af huru natur och konst te sig sedda enom en jovialisk borgarfrus glas-ögon, kunna de dock i vårt ʼcke ingalunda mäta sig med Jul. Stindes första arbete, der ımman Buchholz' fryntliga ansigte på hvarje rad myser emot ıs. Här deremot hör man i åtskilliga reflexioner den filosofiske)ktor Jul. Stinde sjelf, och han kan i ursprunglighet och naivetet ıgalunda mäta sig med fru Buchholz och tager ej såsom hon .ed storm hvarje vän af frisk och oskyldig lefnadsglädje. Hon : visserligen långt ifrån något ideal, den hederliga gumman, och ennes tanke- och känsloverld sätter ej i något afseende vår psy)logiska skarpblick på prof. Hon är tvärtom en ganska prosaisk :h amper fru, och vi skulle ingalunda vilja vara hvarken i »min arls» eller den så djupt föraktade »Bergfeltikans» ställe Men mte detta koleriska temperament finnes hos henne en äkta ertegodhet och en frisk och käck syn på lifvet, som ovilkorligen ırkar smittande. Och vi trotsa till och med den mest pessimisıke Maupassant- och Bang-beundrare att utan ett godt löje från rjan till slut följa hennes och den Buchholzska familjens öden h äfventyr. Men vi ej blott skratta med fru Buchholz, vi lla af henne, ty det verkliga lifvet har lärt oss känna och värra så mången af hennes äkta gelikar, som under »matgummans» ɡa tilltalande yttre gömt godhetens och den äkta humorns ıtter.

Rosamunda.

Öfversigt.

Teater. *Hadrianus,* sorgespel i fem akter af Paul Heyse, har utgjort säsongens glanspunkt, med hänsyn såväl till styckets som utförandets förtjenst, men huru många sådana glanspunkter, repertoaren kan bestå sig under spelåret, bör hvar och en lätt kunna räkna ut af den ringa framgången; stycket gick endast fyra gånger under aktningsfull tystnad. Orsaken till denna förbehållsamhet hos publiken får väl dock till någon del sökas hos stycket, till en annan del hos utförandet; ty i båda hänseendena stäldes fordringar på åskådaren, som han noga taget ej är förpligtad att fylla.

»Hadrianus» kunde man kalla den ideela sjelfviskhetens tragedi. Kejsaren, verldsbeherskaren, var som bekant en sanningsökare, för hvilken folkreligionerna hade förlorat all tröstbringande kraft och tidens filosofemer voro blott uttröskade agnar utan kärna. Hvar finna nyckeln till tillvarelsens gåta, vissheten om en ledande gudamagt, en tillvaro efter detta? Under en af sina många resor är han kommen till Egypten, hvars prester fått verlden den tiden att tro det de i den beslöjade Isis egde lösningen till gåtan. Hvad Hadrianus dittills sett af de vämjeliga symboler, krokodiler, skalbaggar och oxar, i hvilka de bjödo folket att se det gudomliga, har just icke ingett honom hopp att här få svar på sitt stora spörsmål. Missmodig kommer han från sin färd till helgedomen vid Moerissjön. Åtföljd af öfverpresten Sonkis och par tjenare hinner han ett ställe vid Nilstranden, der en grekisk familj sökt sig en tillflyktsort.

Här vid ökenranden, i ett landskap af tropisk vegetation, beskuggad med palmer och med den väldiga Nilen i fonden, försiggår första akten under en mild vemodig stämning, som väckes af dialogen och förträffligt underhölls af spelet och den fulländade iscensättningen. Det är en tjusande bild af den tidens verldsvisdom i kontrast med den enkla äkta hellenismen hos den till öknen flyktade grekfamiljen. Undan prokonsulns tygellöshet har Geron flytt från Naxos med sin hustru, en son och en fosterdotter, i ensamheten sökande en frihet, som verldslifvet ingenstädes erbjöd då mera. Hänförande är teckningen af denna familj, som bevarat sin fromma tro på gudarne och dermed en oskuldsfull frihet i tänkesätten. Medan kejsarn, försänkt i sina grubblande tankar, hvilar här ett ögonblick från färden, faller hans blick på den sköna ynglingen, och den skönhetskult, som i hans väsen stod kvar ännu som någonting positift, sedan allt annat fallit i spillror eller vacklade, tändes vid denna anblick och han spörjer Sonkis

m ej i denna fulländade menniskoskepnad det gudomliga syntes onom mera uppenbart, än i deras usla djurgestalter.

Det är denna Hadriani plötsliga och djupa tillgifvenhet för ynglingen som för en modern åskådare är det svårfattliga i sjelfva ämnet, och då hela den tragiska utvecklingen beror på styrkan i kejsarns lidelse, ligger deri en svårighet för stycket att göra sig gällande. Förf. har tillagt ett lyckligt funnet motiv, som förklarar och så att säga förbättrar förhållandet mellan de två. Kejsarn är gammal, han har förgäfves längtat efter en son, och i det han från Antinous' yttre skönhet hastigt sluter till en ädel själsbildning, begär han honom till son af greken och dennes hustru. Mästerligt tecknas de olika stämningar, i och med hvilka fadern och modern emottaga anbudet; Antinous sjelf, som i aktens början åhört den gamla främlingens klagan öfver lifvets tomhet, manas af deltagande att följa ynglingasinnets lust för det nya och storartade. Första aktens slutgruppering, då Antinous aflägsnar sig från de sina, bildade en tablå af vemodigt behag och särdeles fin anordning.

Den andra akten några månader senare befinner sig kejsarn med sitt hof fortfarande i Egypten. Hans tillgifvenhet för ynglingen har icke minskats; tvärtom, den har fått en tillsats af sjuklig lidelse, som icke är egnad att väcka vår sympati. Bättre förstår man då att herskareviljan reser sig mot Antinous' vaknande längtan åter till öknen och till friheten. Denna konflikt, som är helt och hållet en inre själsstrid, upptar andra akten, hvilken erbjuder tyvärr alltför litet af yttre dramatiskt intresse. Det gör ett nästan pinsamt intryck att se detta svärmeri hos den gamle ädelt anlagde kejsarn, som derför låter verldsherskarns värf stå stilla och går slutligen derhän, att bjuda cæsars-värdigheten åt en obepröfvad yngling. Å andra sidan kan man svårligen sympatisera med denne, som emot en sådan kallelse till storartad manlig verksamhet har att sätta intet annat än sin hemlängtan, och i denna ställning, som fosterfaderns godhet bereder honom och som han frivilligt valt, har rätteligen att klaga öfver intet annat än sin egen dådlöshet. Förf. har velat betona hos Antinous den melankoli, man trott sig varsna i historiens intyg om denna märkvärdiga kejsargunstling, men dermed har han just icke vunnit något i dramatiskt hänseende.

I denna kejsarhofvets stillastående luft inkommer någonting undare och bättre med Geron och Clythia, hans fosterdotter, som anlända till staden, för att underrätta Antinous om att hans moder bortgått under stilla längtan efter sin son. Återseendet af de äre stegrar hos Antinous otåligheten vid den ställning, han intar i verldslifvets höjder, och vid den nedrighet han dagligen bevittnar i kejsarns omgifning, men dessutom vaknar vid anblicken af den hulda fostersystern en känsla, som endast slumrat hos de unga under deras fridfulla uppfostran i hemmet. Dermed inträder ett moment, som ändteligen ger åt dramen ett verkligt tra-

giskt intresse och leder till katastrofen i tredje akten. Den underligt blandade känslan af faderlig kärlek, skönhetsdyrkan och panteistiskt svärmeri, hvarmed Hadrianus omfattat sin gunstling, får nu en tillsats af svartsjuka vid tanken på att Clythia kunde helt och hållet skilja ynglingen ifrån honom. Hårdt tillbakavisar han den ädla flickans försök att medla, och då Antinous står i beråd att följa fadern och fäller till marken slafven, som på kejsarns bud skall hindra honom, griper Hadrianus sjelf ett svärd och stöter det i Clythias bröst, då hon kastar sig mellan de stridande.

På denna ypperliga akt låter förf. följa en annan, der sjelfviskheten i verldsbeherskarens kärlek blir än uppenbarare. Till Antinous, vakande vid Clythias dödsläger, kommer Hadrianus för att efter vanligheten erhålla den aftondryck, som skall bringa honom ro för natten. Ynglingens upprörda sinnesförfattning undgår icke kejsarn, och han ser huru denne tillblandar gift i drycken, som han räcker sin herskare. Det är hämdkänslan, som öfverväldigar Antinous, liksom tidigare kejsarn lät sig öfverrumplas af svartsjukan. Vi äro kvitt, utropar denne, i det han bortkastar bägarn, och med en glädje, som icke vittnar för någon upphöjning eller ädelhet i hans känsla för ynglingen, uttalar han sin förhoppning att brottsligheten skall återföra ynglingen till honom.

Men dermed har lifvet förlorat allt värde för Antinous. Hans sinnesförfattning är på slutet något otydligt tecknad genom de andres yttrande, ty på scenen återkommer han i sista akten blott som ett från Nilfloden upphemtadt lik. Förf., som till den bithyniska ynglingens lefnadshistoria diktat hela denna familjetragedi, vill på slutet återföra dramats gång till den historiska verkligheten, men förknippningen kan knappast anses lyckad, och i femte akten, som påminner en om »De gamle Egyptiernes hemligheter» eller någon annan roman af Spiess eller Vulpius, kan man icke värna sig för intrycket af melodram. Man befinner sig i en egyptisk tempelcell inför ett hemlighetsfullt förhänge och i en magisk belysning. Öfverpresten har under dramats fortgång sökt inge kejsarn föreställningen att man kunde erhålla svaret på evighetens gåta, om någon frivilligt ginge i döden för sin vän, enär den sålunda hädangångnes ande kunde manas upp att besvara de spörsmål vännen vill ställa till honom. En af kejsarns trogna egyptiska slafvar blir under dramats fortgång ledd till detta offer, man har sett honom efter öfliga religiösa ceremonier utgå ur sin hydda och kasta sig i floden. Sonkis, hvars diktan och traktan går ut på att hos kejsarn befästa tron på deras mysterier och särskildt att värja honom för den kristna läran, tillställer besvärjelsescenen och har knapt slutat att i slafvens hamn besvara kejsarns frågor, då man inbär Antinous' lik och slafven kort derpå infinner sig, kastar sig för kejsarns fötter och yppar huru Antinous tagit hans drägt och i hans ställe fullbragt offret.

Dermed är visserligen Antinous' undergång i dramat till d

yttre öfverensstämmande med historiens något dunkla berättelse, men då den inre meningen här icke kan vara ett offer för kejsarn som hans vän, utan han väljer detta dödssätt godtyckligt, får uppträdet karakteren af en tom effekt, hvars enda hållbara motiv blir afslöjandet af prestlisten. Emellertid förstår förf. att genom kontrasten mellan den gamle Gerons, den verkliga faderns stumma sorg vid likbåren och kejsarens sjelfbetraktelser ge ett upphöjdt slut åt det hela. Hadrianus, verldsherskaren, i hvars vilja verldens banor gingo den tiden, kommer till insigt deraf att kärlekens natur är frihet och sjelfuppoffring.

Denna så sammansatta karakter återgaf hr Agardh på ett elt och, vid lyckligare disposition, äfven fulländadt sätt, som unerhöll illusionen från början till slut. Den lugna värdigheten i ans uppträdande var okonstlad och bibehöll sig äfven i de mera pprörda scenerna. Jemte första akten torde förgiftningsscenen i en fjerde kunna anses som glanspunkterna i denna för vår scen ɔdrande prestation, och vid den senare understöddes han på ett rtjenstfullt sätt af hr Franck, som hade att uppbära Antinous' lekamligt hänseende så anspråksfulla rol. Att en ung skådeɔelare icke misslyckats vore redan ett beröm, men hr Franck ide äfven sina lyckliga partier, då det gälde att ge uttryck ; de häftigare rörelserna hos ynglingen. Maskeringen var ɔd, och likaså plastiken, dock med afräkning af vanan att hålla ınden, stundom båda händerna i sidan, en viss skakning på hufıdet och någon vaggning i gången. Det var i diktionen man ırsnade mest det mödosamma studium, som nedlagts på rolen, :h de högst begränsade ressurser, denna skådespelare eger af naren. I andra akten, då de hänförande minnena af ökenlifvet ambryter hos Antinous, gaf hr Franck, vänd åt publikum, ett rmligt deklamationsstycke med bjerta öfvergångar och konstlade otsatser, som alltför mycket röjde afsigten att göra saken rikgt bra. Naturlighet återstår ännu för hr Franck att komma sig 1, och med det allvar han lägger i arbetet på sin konst skall ıt helt säkert lyckas, om också icke just i den naiva och muntra mren, ty för att prestera någonting njutbart i den vägen, tyckes ıns väsen sakna nödig abandon; bristen på enkelhet och friskhet väsendet röjde sig blott alltför mycket i första akten. Af en modern företeelse som fru Bruno, som hade Clythias parti, kan 1 ej begäras att hon med lika behag skall bära den grekiska stymen, eller med lika sanning återge den grekiska flickans re-:verade väsen.

För öfrigt voro teaterns förnämsta krafter i användning och :adkommo en samverkan, som ej kan vara bättre. Moderns rta rol gafs af fru Brander med den starka, men återhållna nsla, som här hörde till saken. Med värdighet och styrka framlde hr Malmström Gerons vackra parti, och öfversteprestens mplande ödmjukhet karakteriserades mycket tydligt af hr Bran-·. Vi hafva redan erkänt den förträffliga anordningen af första

akten; äfven i sista akten visade sig regissörens konst på ett fördelaktigt sätt, liksom öfverhufvud i studium af tidskostymen; endast de obligata hoftärnorna i andra akten hade gerna kunnat stanna hemma hos kejsarinnan Sabina och möjligen ersättas af en talrikare manlig hofstat. Förgätas bör icke heller att hr Hrimaly genom musiken och fru Littson genom anordnandet af den nubiska krigsdansen, som afbryter enformigheten i hoflifvet, bidrogo till att af det hela göra en prestation, i och med hvilken vår svenska scen inlagt en förtjenst, som tacksamt må erkännas af alla dem, hvilka älska att nu och då på teatern se äfven upphöjdare bilder af menniskans öden.

C. G. E.

Svenska literatursällskapet i Finland. Det vore önskligt att följande tillkännagifvande blefve uppmärksammadt af alla dem, hvilka egna sig åt svensk literär verksamhet på den historiska forskningens, språkforskningens och belletristikens områden i landet. Det är mera en hedersbelöning som afses, än en täflan i den mening, att författarene skulle konkurrera med vissa arbeten om ett gifvet pris. Tillkännagifvandet lyder:

För att uppmuntra till författareverksamhet på svenska språket inom de till Sällskapets uppgift hörande områden af literaturen, utgifver Sällskapet vid årsmötet 1889 en prisbelöning af 2000 mark åt inhemsk författare, som under de tre åren 1886—1888 publicerat ett eller flere forskningsarbeten af framstående förtjenst rörande Finlands historia och literatur, hvarefter vid årsmötet 1890 en lika stor prisbelöning under enahanda förutsättningar tilldelas en författare af forskningsarbeten rörande svenska språket, offentliggjorda under de fyra åren 1886—1889, samt vid årsmötet 1891 samma prisbelöning under enahanda förutsättningar tilldelas en författare af skönliterära arbeten, tillkomna under de fem åren 1886—1890. Derefter fortgår prisbelöningen i nu angifna ordningsföljd för arbeten, som tillkommit under de tre åren näst före det, då prisbelöningen sker. För att granska och bedöma de arbeten, som kunna ifrågakomma, tillsätter Bestyrelsen, på hvilken det slutliga afgörandet ankommer, för hvarje gång ett granskningsutskott, och upptagas arbetena till granskning utan att vara af författarne anmälde.

Ett inlägg i nattvardsfrågan.

Elis Bergroth: Herrens Nattvard enligt den Heliga Skrift, den äldsta kyrkans vittnesbörd och den lutherska kyrkans symboliska böcker.

Ofvanstående arbete af en yngre finsk prest är egentligen en afhandling för befordran till ordinarie presttjenst. Sådana inlemnas vanligen handskrifna. Men författaren säger sig hafva i tryck utgifvit denna för att framkalla diskussion och tillika taga i försvar den luterska nattvardsläran. Då ett dylikt försvar i vår tid näppeligen torde behöfva ifrågakomma gentemot den katolska transsubstantiations läran, måste det, såsom författaren också medgifver, vara hufvudsakligen riktadt mot den böjelse för reformert uppfattning och »rationaliserande åsigt», som förefinnes hos »mången af vår kyrkas presterskap».

Huru författaren utför detta försvar och för den luterska kyrkans talan, deraf kunna vi, så frestande det än vore att i detalj följa honom, här gifva endast en öfversigtlig framställning. [1])

Efter ett kort första kapitel, egnadt frågan om tiden för nattvardens instiftelse, afhandlar författaren i de två återstående sjelfva hufvudämnet och söker, med stöd af bibelspråk, citater ur kyrkofädernas skrifter samt utdrag ur luterska kyrkans symboliska böcker, bevisa att endast den stränga luterska ortodoxíns uppfattning af nattvarden är den rätta och bibelenliga.

I.

Då författaren polemiserar emot den reformerta uppfattningen, som ju erkänner nattvardens sakramentala betydelse

---

[1]) Red. intar icke någon bestämd ståndpunkt i frågor, som falla inom den vetenskapliga fackliteraturens område. Liksom tillförene, när någon gång uppsatser i dogmatiska tvistefrågor sökt sig rum i Finsk tidskrift, har det äfven denna gång synts så mycket mera nödigt att icke vägra det, som bristen på en kyrklig facktidskrift försvårar diskussionen. Att den ärade insändaren vill lösa frågan i en friare riktning har naturligtvis talat för uppsatsens införande.

genom förklaringen, att den troende gästen verkligen undfå Kristus andligen och dermed den kraft, som Kristi ande förlänar, måste han med sitt ofta förekommande yttrande, att vi i nattvardsbrödet och vinet äta Kristi kött och dricka hans blod vilja någonting mera än försvara sakramentet i nattvarden. I motsatt fall vore ju polemiserandet onödigt. Men författaren åtnöjer sig icke härmed. Han anser det oriktig att fatta den sakramentala gåfvan, Kristus, blott andligt. Utom att Jesus andligen meddelas i nattvarden, utdelas af honom något, som icke hör under begreppet ande, någon slags lekamlig substans.

För detta på en gång andliga och lekamliga i nattvarden finner författaren ett bevis i påskalammet, hvilket till alla delar ställes i ett oupplösligt motsvarighetsförhållande till nattvarden. Liksom man »genom att äta af påskalammet blef deraf delaktig» och sålunda förbunden med Gud, så ock i nattvarden. »Ett sådant [som vid påskmåltiden] ätande af detta påskalams kött och drickande af dess blod sker äfven här». Påskalammet åts icke sinnebildligt, utan lekamligt; »på samma sätt» undfås i nattvarden Kristi kött och blod icke blott i andlig, utan i lekamlig mening.

Detta åskådningssätt anser författaren vara så naturligt, att han påstår det också Kristi lärjungar »säkerligen» ansågo det åt dem räckta brödet och vinet för hans verkliga lekamen och blod. Detta är emellertid högst osannolikt, att döma af Joh. 6: 60, der det berättas att hans lärjungar, som då ännu icke hört Jesu straxt derpå afgifna förklaring huru hans föregående yttranden om hans kött och blod skulle fattas, blefvo förbittrade på honom och sade: »Detta är ett hårdt tal; ho kan höra't». Om dessa samma lärjungar icke mera vid nattvardsmåltiden hyste någon ovilja öfver sin mästares uttryck »mitt kött och mitt blod», så var det helt säkert derför att de genom Jesu yttranden i Kapernaum (Joh. 6: 63) lärt sig förstå att orden skulle fattas andligt. Vid detta tillfälle hade de, såväl som judarne, just begått misstaget att förstå lärarens ord bokstafligt och materielt. Han tillrättavisade dem då med de i sanning tydliga orden: »Anden är den, som gör lifaktig; köttet är till intet nyttigt; de ord jag säger eder äro ande och lif». Denna anvisning till att rätt förstå honom gälde hvad han nyss förut sagt om sig sjelf såsom »lifvets bröd», såsom

den hvars »kött skulle utges för verldens lif», och af »hvars kött de skulle äta och af hvars blod de skulle dricka för att få evinnerligt lif», och då samma anvisning måste gälla de liknande uttrycken i instiktelseorden, synes oss hvarje materiel uppfattning af dem vara förbjuden.

Att uttrycken »kött och blod» fortfarande begagnas till att beteckna Jesu ande och dess egenskaper har sin grund främst deri, att Frälsaren brukade dem, men äfven i det menskliga talets behof af bildliga och konkreta uttryck. Huru långt menskligheten må vara fortskriden i bildning, har hon icke kunnat frigöra sig från detta behof. Hvilket intryck gör väl ett tal, som består af idel abstraktioner, då deremot konkreta uttryck anslå oss och göra talet både kraftigt och saftigt? Huru mycket mera skäl hade icke Kristus på sin tid att taga hänsyn till detta behof hos menniskan? Derför talar han ju äfven så ofta i bilder, hvilkas figurliga betydelse ingen förnekar. Men på detta ställe vill man nödvändigt förneka hans tal denna egenskap, och detta fastän han uttryckligen tillkännagifvit att dessa hans ord icke skola tagas bokstafligt, utan andligt.

Och att i enlighet med denna anvisning apostlarne och Paulus med dem fattade sakramentets nådegåfva helt och hållet andligt, har man ingen anledning att betvifla. Då Johannes i sin 1 Ep. 1: 7 skrifver: »och Jesu Kristi blod renar oss af alla synder» och Paulus, efter att hafva framstält sin åsigt om nattvarden, i 1 Kor. 12: 12, 13 kallar alla troende »lemmar i en lekamen», som är Kristus, och säger att alla »hafva druckit till en anda», så är deras uppfattning af orden otvetydig. Att de i likhet med Kristus talade om lekamen och blod såsom om en verklig nådegåfva vid nattvarden innebär alldeles icke motsatsen. Just emedan dermed menas Jesu ande och dess egenskaper, kan en meddelelse genom nattvarden ske i hvarje tid och rum, anden inskränkes icke af några rumförhållanden, och endast så fattad kan Jesu lekamens och blods närvaro i nattvarden bli en verklighet. Sådan är ock Pauli mening i 1 Kor. 10: 16, ehuru författaren af Pauli här begagnade uttryck »delaktighet» tror sig få ett utmärkt argument för sin utläggning. Författaren säger härom: »Ordet »delaktighet» framställer ingalunda någon slags blott »förknippning» af bröd och vin med Kristi lekamen och blod, utan den

innerligaste förening af dessa båda elementer». Riktigt nog angifver ordet en verklig delaktiggörelse af Kristi lekamen och blod, men bevisar ingalunda att icke uttrycket »lekamen och blod» står metonymiskt i stället för Kristi ande. Föreställningen om en förknippning är alldeles onödig.

Afser man ändamålet med nattvardens stiftelse, som var att underlätta för lärjungarne deras sträfvan till likhet med Gud, så kan uppfattningen icke bli någon annan. För den skuld sändes Guds son, och härpå måste således hans åtgärder gå ut. Men »Gud är en ande». Skola vi blifva Gudi like, måste vi alltså blifva det i vår ande. Dess naturliga innehåll, sjelfviskheten, skall utdrifvas, och ett nytt innehåll, kärleken eller Kristi ande, skall dit återinföras. Denna sin ande är det som Kristus menar, när han i nattvarden bjuder sig åt sina lärjungar och talar om sin »lekamen och sitt blod». Det är äfven just detta, som menniskan behöfver, och det är rent af märkvärdigt hvarför man icke är nöjd med att hon får hvad hon behöfver, utan nödvändigt vill hafva åt henne något, som hon icke behöfver och som är oväsentligt, nämligen en himmelsk näring för hennes kropp, ett ämne till en tänkt kropp i ett annat lif. Detta blir ännu besynnerligare, då denna embryo bildning skall åstadkommas genom nutritions- och assimilationsprocesser hos den kropp, som icke hör himmeln till, utan jorden, till hvilken den återgår med allt hvad den assimilerat.

Nattvardsläran är ett af de hufvudstycken, på hvars utredande en utomordentlig skarpsinnighet blifvit nedlagd under reformationens strid med katolicismen och protestanternes inbördes. Hvarje del i instiftelseorden: »detta är min lekamen, detta är min blod», har blifvit särskildt undersökt. Emellan Luther och Zwingli försiggick, som bekant, en offentlig disputation om denna sak i Marburg 1529, hvilken icke medförde åsyftad verkan. Men ett visst intryck måste det dock alltid göra på den sanningsökande, att efteråt och sedan de så kallade stränga luteranerne gentemot den förmedlande Melanchthon och hans anhängare begynt med bitterhet och våldsåtgärder fordra hörsamhet för sin åsigt, icke mindre än fem förut luterska stater öfvergingo till den reformerta bekännelsen.

Genom att förkasta icke blott Zwinglis förklaring, enligt hvilken kopulan »är» i instiftelseformeln fattas liktydigt med

»betyder» eller »föreställer», på samma sätt som man måste förstå de paraboliska uttrycken af Frälsarn: »jag är vinträdet», »jag är dörren för fåren», utan äfven den riktigare åsigt, som framhölls af Basels fromme reformator Oekolampadius, enligt hvilken predikatet, »min lekamen och blod», betecknar Kristi anda och dess egenskaper, inleddes den luterska ortodoxin i de motsägelser, som äro betecknande för konkordieformeln och hennes uttolkare. I denna formels 6:te punkt heter det: »vi tro, lära och bekänna, att Kristi lekamen och blod anammas icke allenast andligen genom tron, utan också med munnen, dock icke på ett kapernaitiskt, utan öfvernaturligt och himmelskt sätt». Huru man skall förstå ett himmelskt, öfvernaturligt ätande med en naturlig mun, derom säges intet. Alltså måste det ändå vara ett lekamligt ätande derjemte, om ock på ett himmelskt det vill säga obegripligt sätt. Luther hade visserligen förut sagt att Kristi lekamens och blods närvaro i brödet och vinet icke finge tänkas såsom t. ex. »brödet i korgen», men vid disputationen i Marburg påstod han likväl att lekamen är i brödet på samma sätt som »svärdet i skidan» eller »ölet i kannan». I sin 1528 utgifna Bekännelse om Kristi nattvard begagnar Luther sig sjelf af den utaf honom förkastade tropen. »Om, säger han, man kallar Kristus en blomma, så vill man dermed icke endast säga att han betyder en blomma; han är i sjelfva verket en blomma, om ock en högre blomma än fältets blomma». Kopulans återgifvande med »betyder» bestrides här gentemot Zwingli, men predikatsfyllnaden göres till trop, liksom Oekolampadius gjorde. Det är egendomligt att den luterska uppfattningen af nattvarden synes liksom tvinga till obegripliga och motsägande uttryckssätt, sådana som kött och dock icke kött, blod och dock icke lekamligt blod, andlig lekamen och likväl ej uteslutande andlig, himmelskt ätande med lekamlig mun och så vidare. Dylika uttryck förefalla som ett oberättigadt lekande med ord, som ett oredigt omkastande af termer och begrepp. Redan Luther beskyldes att vilja omgifva sig med dimmor, ehuru han uttalade som sin bestämda åsigt, att Kristi lekamen och blod förefans materielt närvarande i brödet och vinet. I vida högre grad drabbar denna beskyllning dem, som, under bemödandet att vara strängt luterske, dock förråda ett omisskänneligt rationaliseringsbehof, då de liksom författaren

tvärt emot Luthers yrkanden söka en förmedling genom att utbyta Kristi ord: »lekamen och blod» emot uttrycket: »förklarad lekamen».

II.

Denna den luterska ortodoxins gåtfylda och sväfvande ställning i nattvardsfrågan, emellan katolicismens helt sinnliga och mirakelmässiga samt calvinismens helt andliga uppfattningssätt, söker författaren befästa genom åtskilliga mer eller mindre naturliga förklaringar.

Icke tillfreds med en blott andlig spis för den emottagandes ande, fordrar han derjemte något för kroppen, någonting om också knapt med sinnena förnimbart eller med tanken fattligt. »Detta», som i nattvarden räckes, är såväl jordiskt bröd, som »Kristi himmelska lekamen». Nu kunde sistnämda uttryck kanske fattas som en benämning till på det vi vanligen kalla ande. Men så förstår författaren det icke, då han strax derpå tillägger: »Alldeles på samma sätt räcker t. ex. en läkare åt en sjuk en dryck vatten och deri några droppar opium och säger: »detta är opium», hvilket ingalunda innebär att han förnekar att vattnet förblir vatten, ehuru han vid framräckandet endast nämner det väsentliga, opiet, icke det oväsentliga». Om denna också eljes olämpliga jemförelse skall någonting förklara, vill den väl säga att i nådemedlen inkommit en ny beståndsdel, hvilken, liksom opiet i vattnet, tydligen kan åtskiljas från den ursprungliga materien, men hvem ville väl påstå, att ens den finaste analys skulle i nattvardsbrödet och vinet finna något som helst annat än det, som fans i dem före konsekrationen? Tager man orden »lekamen och blod» andligt, behöfvas naturligtvis icke dylika tvifvelaktiga jemförelser.

Ett stöd för åsigten att i nattvarden erbjudes något mera än det, som afser menniskans andliga behof, söker författaren, enligt ofvannämda förutsättning, ur analogin med påskalammet. »Uti påskmåltiden, säger han, skulle genom ätandet af påskalammets kött åt folket kraft gifvas till den vandring genom öknen, som förestod dem, en näring såväl för deras kropp, som för deras själ, ty såsom deras kropp behöfde erhålla kraft till den vandring, som dem förestod, så behöfde också deras själ och ande genom detta yttre, af Herren insatta tecken stärkas och

erhålla kraft, för att kunna bära alla de pröfningar, som skulle förestå dem. Det nya testamentets offerlam gifver på samma sätt ny kraft, nytt lif åt dem, som genom det komma i förbund med Herren, kraft såväl åt kroppen, som åt anden, åt hela den nya menniskan, som i rättfärdighet och renhet evinnerligen för Gud lefva skall.» Ehuruväl författaren här säger att nattvarden meddelar kraft äfven åt kroppen, vore dock att missförstå honom, om man trodde att han härvid syftar på det relativa tillskott, som hvarje materiel näring skänker kroppen, medan han å andra sidan icke heller inskränker sig blott till den inverkan, som själens vederkvickelse utöfvar på kroppen. Oaktadt han på många ställen talar om lekamen och blodet såsom någonting materielt, vill han dock icke blifva så förstådd: en sådan materialitet säger han rent af vara någonting »oförklarligt»; utan ordet »lekamen» vill han utbyta mot »förklarad lekamen», dervid han dock icke menar något endast andligt, utan derjemte något på materie stötande.

Det är sin förklarade lekamen som Kristus skall vid nattvardsinstiftelsen hafva låtit sina lärjungar undfå, såsom ock sedan alla nattvardsgäster efter dem. Författaren finner det naturligt att Frälsaren icke kunde ge sina lärjungar den jordiska kropp af kött och blod, hvari han stod framför dem och som var bestämd att korsfästas. Invändningen att Kristi »förklarade lekamen» vore en existensform först efter den jordiska lekamens död och något för oss alldeles ofattbart, som vi icke ens kunna anse för konstant, utan som en öfvergående uppenbarelseform, afsedd att förbereda lärjungarne på Logos' återgång från inkarnationstillståndet, gendrifves med hvad evangelierna förtälja om »Kristi förklaring» på Tabors berg. Denna skulle bevisa att Kristi förklarade lekamen i stora ögonblick redan före korsfästelsedöden liksom genombröt hans jordiska omhölje och strålade derur. Men härvid bör märkas att hvarken Matheus, Markus eller Lukas, som berätta om denna händelse, tala om någon »förklarad lekamen». Kristus »vardt förklarad eller förvandlad» inför dem. Betydelsen af förklaringen är angifven genom närvaron af Moses, lagens gifvare, och Elias, dess förnämste tillämpare. Den var en protest mot judarnes uppfattning af Jesus såsom lagupplösare. Hvad förvandlingen beträffar, så omtalas endast hans »ansigte, hvilket sken som solen, och hans kläder, hvilka voro hvita som ljuset, som snön».

Lukas, som äfven vid bestämmandet af tiden för händelsen med två dagar skiljer sig från uppgiften hos Matheus och Markus [1]), säger endast att hans »ansigtes utseende vardt ett annat och hans klädnad vardt skinande hvit».

Kan man väl på så knappa uppgifter grunda ett så underfullt antagande, som att Kristus, medan han ännu lefde, skulle gifvit sina lärjungar sin »förklarade lekamen» att äta? Vill man begagna detta uttryck till ombyte med uttrycket »himmelsk lekamen», kan dermed väl icke menas annat än det, som lika väl och begripligare kan sammanfattas under uttrycket ande och dess egenskaper. Om man ej så gör, utan till fromma för menniskans behof af det konkreta vill göra Kristi lekamen till ett mellanting mellan ande och materie, skall man svårligen kunna utlägga saken bättre än författaren gör det sid. 13, då han säger: »Huru man af Kristi ord kan komma dertill, att den kropp och det blod, hvarom han talar, var hans materiela kropp, och huru man vid ett sådant antagande kan finna någon rimlighet i Frälsarens ord — synes oförklarligt. Vid sitt yttrande måste han hafva tänkt och talat om det väsentliga i sin dåvarande gestalt, den förklarade himmelska lekamen, som bodde i och genomträngde hans jordiska omhölje, om sin gudamenskliga personlighet i dess egendomliga lekamlighet. Att han talar om denna himmelska kropp såsom den, hvilken nu gafs åt dem och — med futuri betydelse — framdeles skulle utgifvas och sönderbrytas för deras skuld, följer helt naturligt deraf, att också denna förklarade lekamen uti honom deltog i hans lidande och offrades för vår skuld. Vi se nämligen under de fyratio dagarne, då Frälsaren efter sin uppståndelse vandrade på jorden i denna sin förklarade lekamen, med hvilken han — som nu »allt i allom uppfyller» — en gång skall återkomma till domen, märken såväl efter spikarne, som efter spjutet stunget i hans sida.»

Jemte det författaren här förundrar sig öfver en materiel uppfattning af orden »lekamen och blod», försöker han en annan, hvilken väl icke är krass, men knappast erbjuder mindre svå-

---

[1]) En omständighet att lägga märke till för förf., som till förmån för en alltför långt drifven inspirationsteori, vid sin utläggning om dagen för nattvardsinstiftelsen, menar att ingen af lärjungarne kunnat misstaga sig om datum för en så vigtig händelse.

righeter. Om författaren stannat vid »det väsentliga» hos Frälsaren, hans »gudamenskliga personlighet», hade vi befunnit oss inom andens område och någon vidare diskurs om dessa bestämningar hade icke varit af nöden. Men för att komma till något, som icke vore blott andligt, tillägger författaren till den gudamenskliga personligheten bestämningen »i dess egendomliga lekamlighet» och får sålunda hos vår Frälsare tvenne lekamligheter, en inre och en yttre. Är det nu så att den förra af dessa kännetecknas af samma epitet som personligheten, det är af väsentlig och gudamensklig, så har författaren ingenting vunnit med sitt antagande, ty denna lekamlighet är och förblir då af andlig natur, alls icke analog med opiet eller med näringen i påskalammet, och skall den åter tänkas såsom någon slags kroppslig substans, huru eterisk som helst, har författaren tillagt vår Frälsare en dubbelkropp, [1]) hvilket skriften ingenstädes omtalar, men som strider mot hennes bestämda utsago att Jesus var »sann menniska». När sedan författaren identifierar denna inre gudamenskliga lekamen med den uppenbarelseform, i hvilken Kristus efter döden tedde sig för lärjungarne, på den grund att de sågo märkena efter spikarne och spjutet, beträder han biologiska områden, dit vi icke kunna följa honom, men helt säkert skall mången med oss finna det icke mindre svårt att från denna förklarade lekamen härleda något substanstillägg i det konsekrerade brödet, än att rätt och slätt hålla det för Kristi kropp.

Men om man också skulle taga för godt tolkningen af ordet lekamen såsom »förklarad lekamen», så återstår att förklara bort det materiela i blodet. Något förklaradt blod omtalar skriften ingenstädes. I lekamen [2]) kan det ej heller inbegripas, eftersom Frälsaren omtalar det särskildt, och författaren är icke heller den, som vill påstå att lärjungarne i nattvarden drucko det blod, hvilket som bäst flöt i Jesu ådror och som först dagen derpå skulle utgjutas till syndernas förlåtelse.

Åtminstone i denna punkt torde försöket att fatta instiftelseorden efter bokstafven böra anses förfeladt och den

---

[1]) Den berömde Paracelsus, hvilken ansåg sin hatt lärdare än alla läkare och sitt skägg erfarnare än alla akademier, antog också hos menniskan utom den vanliga lekamligheten en s. k. siderisk eller stjernkropp.

[2]) Detta skulle också rättfärdiga läran »de concomitantia».

nyckel till gåtan böra tillgripas, som Johannes ger då han anför Frälsarens tal i Kapernaum: Anden är den, som gör lifaktig; köttet är till intet nyttigt; de ord jag säger eder äro ande och lif.

III.

Författaren reserverar sig uttryckligen mot en materiel uppfattning af orden »lekamen och blod», men släpper materialismen in med denna »egendomliga lekamlighet», som skall åtnjutas i nattvarden. Detta blir särdeles märkbart i fråga om sakramentets förhållande till olika slag af åtnjutande. Hans yrkanden äro:

1) Sakramentet är sakrament oberoende af tron, och

2) Den sakramentala gåfvan anammas äfven af de ovärdige.

Sin åsigt att sakramentet förblir sakrament oberoende af tron stöder författaren med påståendet: »Gör vår tro sakramentet till sakrament, då mister det all betydelse». Men man måste först hafva klart för sig hvad begreppet sakrament innebär. Menar man med sakrament endast nådesanbud, då förblir det naturligtvis oberoende af tron, ty tron kan icke framkalla, otron icke tillintetgöra anbudet, utan blott öppna eller tillsluta menniskan för det. Menas dermed åter en verklig nådesmeddelelse, och i denna betydelse har sakramentsbegreppet definierats, så förfaller författarens påstående.

Vårt folk har af sina prester fått höra »att sakrament är ett heligt verk, hvari Gud genom synliga och jordiska ting meddelar osynliga och himmelska nådegåfvor». I denna definition karakteriseras med rätta sakramentet som en helig handling af Gud, hvarigenom han icke blott erbjuder, utan meddelar menniskan sin nåd. På detta objekt ligger all vigt. Antaget att handligen icke meddelade nåd, vore det alltså icke sakrament. Karakteren af sakrament behåller handlingen således endast der, hvarest den faktiskt meddelar Guds nåd. Der den medför förderf, är den icke heller sakrament, så visst som Guds nåd, verkligen meddelad, aldrig kan anses som ett förderf. Nådens eller välsignelsens meddelande i sakramentet är emellertid just beroende af tron. Derför vittnar skriften öfverallt. Kristus sjelf sade ju om dopet: »Den som tror och blifver döpt, han skall varda salig, men den, som icke tror, skall blifva fördömd». Så ock i Joh. 6: 47 med afseende få-

stadt på nattvarden: »Hvilken som tror på mig, han hafver evinnerligt lif». Sammanställer man detta med 54:de versen, der han säger: »Hvilken som äter mitt kött och dricker mitt blod, han hafver evinnerligt lif», finner man tydligt å ena sidan att ätandet af Kristi kött och drickandet af hans blod, såsom vilkor för lifvet, likställes med att tro på honom, å andra sidan, att det sker endast genom tron, ej genom något lekamligt organ. Tron är vilkoret för sakramentsgåfvan i sin totalitet. Antingen fås gåfvan helt eller alldeles icke, antingen Kristus med ande och allt hvad man vill inbegripa i uttrycken lekamen och blod, eller ingenting. En sönderdelning af gåfvan i ande skildt och lekamen skildt är alldeles oberättigad. Vilkoret tro hänför sig till det hela.

Författaren har alltså orätt. Bristen på tro gör väl icke sakramentet om intet för de troende, upphäfver det ej heller såsom nådesanbud betraktadt, men tillintetgör det såsom sakrament, det är nådesmeddelelse, för den icke-troende sjelf, som på grund af den menniskan förlänade frihetens gåfva kan i otro tillsluta sig för Jesu ande och sålunda gå domen och sitt förderf till mötes. Det är på detta sätt den ovärdige nattvardsgästen »blifver saker på Kristi lekamen och blod», det vill säga genom sitt försmående, ej genom anammandet deraf.

Äfven författarens åsigt är att nattvardsgåfvan Kristus ej får sönderdelas. Han kommer derför till den slutsatsen, att »icke blott Kristi lekamen, utan äfven hans ande emottages jemväl af den otrogne nattvardsgästen». Detta påstående härflyter följdriktigt ur hans föregående resonnemang, men det är ock i och med detta påstående som det ohållbara i hans grundåskådning blir uppenbart. Lekamligen kan ju hvem som helst förtära nådemedlen, och naturligt är att han dermed kan komma i besittning af den »egendomliga lekamlighet» författaren antar innebo dem; dertill behöfves riktigt nog ingen tro. Och kan nu nådegåfvan icke delas, följer ju att äfven den icke-troende blir delaktig af Kristi ande, medan deremot, om lekamligheten uteslutes, dermed ock den icke-troende är utesluten och tron satt som det oumbärliga organet för en delaktiggörelse i Kristus. Det grundfalska i åsigten att jemväl en ovärdig nattvardsgäst blefve delaktig af Kristi ande har vår utmärkte teologiske skriftställare professor A. F. Granfelt i sina

skrifter [1]) tydligt ådagalagt, och författaren lyckas på intet sätt gendrifva hans invändning, att ett dylikt påstående strider emot Guds rättfärdighet och kärlek.

Det verkar nämligen alls ej öfvertygande, när författaren jemför Kristi andes gåfva i nattvarden med den alltför kraftiga föda, hvilken icke af en sjuk kropp kan smältas och derför blir dess död. Ej heller vinner han sitt syfte genom att påpeka huru hvarje Guds nådesanbud, såsom lärjungarnes utsändande att predika evangelium, ja Kristi eget utsändande — vi kunna tillägga Guds ord öfverhufvudtaget — kan blifva ett förderf för många. Härmed visar författaren blott att han ej insett det orsaken till förderfvet, som Guds nådesanbud kunna draga öfver menniskorna, icke ligger i nådegåfvans emottagande, utan i dess förkastande. Apostlarne voro bärare af ordet, »det tveeggade svärdet», som drifver menniskan till afgörande. Om det blir en »dödslukt till döds», så sker det emedan menniskan tillsluter sitt hjertas dörr för Frälsarens ande, men icke derför att hon i sig upptager denna ande. Denna ande, logos, är enligt Joh. 1 kap. lifvets källa. Den som verkligen dricker häraf, »han hafver evinnerligt lif» (Joh. 6: 54), verkligt och utan förbehåll, icke dess motsats. »Menniskones son är icke kommen till att förderfva menniskornas själar, utan till att frälsa dem», säger ju Frälsaren sjelf. Att Jesu ande i nattvarden ingår endast till dem, som i tro och längtan öppna sig för honom, synes ock af följande ord i Uppb. 3: 20. »Si jag står för dörren och klappar, den der hör min röst och upplåter dörren, till honom skall jag ingå och hålla nattvard med honom och han med mig».

Nyss citerade Joh. 6: 54: »hvilken som äter mitt kött och dricker mitt blod, han hafver evinnerligt lif», söker författaren emellertid neutralisera genom varningen, att det skulle »leda vida längre, än de, som använda det, kunna antaga». Det skulle nämligen leda derhän, att »ingen, som någon gång i sitt lif verkligen mottagit Kristi lekamen och blod, kan gå förlorad». Men textens ord lydde icke: »den som en gång har ätit och druckit», utan den som »äter och dricker». Förhållandet är present, och författaren är icke berättigad att ändra

[1]) Kristlig Dogmatik, 2:dra uppl. ss. 598, 599, till hvilket ställ äfven förf. hänvisar.

slutledningen genom att ändra tempus i premissen. Hans härpå grundade bevisföring, i hvars detaljer dessutom ett och annat vore att anmärka, förlorar derför all sin kraft och verkan.

Sitt påstående att alla, äfven de icke-troende, få del af nattvardsgåfvan Kristus, söker författaren vidare stödja med åberopande af I Kor. 10, hvarest framhålles att de ur Egypten tågande Israels barn allesamman fingo del af Guds nådebevisningar. Det heter här: »Alla åto de samma andeliga mat (manna), alla voro de under skyn och gingo genom hafvet; alla drucko de också ur den andliga klippa, som åtföljde dem, men klippan var Kristus». Likaså borde nu alla, som gå till nattvarden, undfå Kristus, emedan Paulus ställer ofvannämda Guds nådebevisningar i förhållande till våra sakramenter. Men för det att här finnas beröringspunkter, är alldeles icke sagdt att det gammaltestamentliga och det nytestamentliga skola vara absoluta motsvarigheter. Hvad Paulus vill säga är tydligt: i lekamlig måtto fingo alla del af nådesbevisningarna, men af deras andeliga verkan blefvo icke alla delaktige: »månge af dem voro icke Gudi behagelige, ty de vordo nederslagne i öknen». Det gemensamma i hvardera är tillgången till nådebevisningen samt faran af dess ovärdiga åtnjutande. Detta synes tydligt äfven af v. 21, der det heter: »I kunnen icke dricka Herrans kalk och djeflarnes kalk; I kunnen icke delaktige varda af Herrans bord och djeflarnes bord». Vi kunna icke förstå annat än att detta är raka motsatsen till det, som författaren yrkar. Den, som dricker djeflarnes kalk, det är den, som genom otro upplåter sin själ för sjelfviskhetens ande, kan omöjligen på samma gång »dricka Herrans kalk», det är undfå Jesu kärleksande.

Bland stöden för författarens påstående förekommer äfven att Judas skulle fått del af nattvarden. Ehuru detta, om det vore sakenligt, i hvarje fall ej hade annan betydelse än att utgöra exempel på ett ovärdigt begående, måste dock författarens åsigt äfven här bestridas. För den talar skenbart Lukas' uppgift, enligt hvilken Kristus, efter instiftelseordens utlande, sade: »si, min förrädares hand är med mig på bordet». Detta ställe, jemfördt med Markus, som säger: »och de drucko häraf alle», skulle nu bevisa att Judas undfick nattvarden, hvilket ock vore antagligt, om Markus beskrefve händelserna i samma tidsföljd som Lukas. Men den ordningsföljd, i

hvilken Lukas framställer saken, öfverensstämmer icke med berättelsen hos Matheus och Markus. Då nu de sistnämde berätta lika och Matheus dertill var åsynavittne, måste dess uppgift ega vitsord framför hans. Häraf följer att Frälsarens anmärkning om förrädarens hand, som var med på bordet, uttalats före nattvardsinstiftelsen, och att Marci ord: »och de drucko häraf alle» syftade på de elfva återstående lärjungarne. Förrädarens aflägsnande före instiftelsen var sannolikt af Jesus afsigtligt framkalladt, på det en ovärdig icke skulle oskära redan det första nattvardsbegåendet. Motbjudande vore ock att antaga det Jesus, med sin kännedom om Judas' sinne, kunnat uppmana honom att åtnjuta ett nådens medel till sitt förderf. Jesus ville aldrig förderfva någon, ännu mindre locka någon i förderfvet. Det tyckes ock som om Pauli och hvarje prests varningar mot nattvardsmissbruk vore obefogade, ifall den gudomliga instiftaren sjelf medvetet gaf nattvarden åt ovärdiga. Desslikes funnes ju i sådant fall ingen grund för det moment i kyrkotukten, som fordrar uteständandet af obotfärdiga brottslingar från nattvarden, och som vi veta, uteslöt den äldsta kristna kyrkan med den strängaste noggrannhet alla ovärdiga från nattvardens mysterium, hvilket bevisar att den icke delade författarens åsigt om Judas' nattvardsgång.

För sin åsigt, att också de otrogne blifva delaktige af »Kristi lekamen och blod», söker författaren ett bevis äfven i den omständigheten, att Paulus i I Kor. 11: 27 icke, såsom sker i 8 kap. 12 v., talar om synd mot Kristus, utan mot hans »lekamen och blod». Härtill kan svaras: är väl Kristi lekamen och blod något mera än Kristus sjelf eller något utom den tankesfer stående, hvilken täckes med namnet Kristus? Skulle det icke kunna räknas Paulus, liksom andre skriftställare, till en förtjenst att variera med uttryck, som äro synonyma?

Att de ovärdiga gästerna »blifva saker på Kristi lekamen och blod» innebär slutligen icke heller det, att de verkligen undfått nådegåfvan, såsom författaren utlägger det. Enligt sitt bevisningssätt använder han en jemförelse med de gammaltestamentliga offren såsom symboler af Kristi offer. Författaren glömmer härvid att offerteorins i gamla testamentet uppgift var att hos folket underhålla skuldmedvetandet, såsom det första vilkoret för förbättring, icke den att fylla samma uppgift som

Messiasoffret. Detta var för de flesta Israeliter något obekant. De fattade det icke, icke ens på Kristi tid, och kunde således ej medvetet kränka dess betydelse. Men i det medvetna kränkandet ligger skulden. »Så länge lagen icke fans, säger Paulus, fans ej heller synden». Den, som deremot bröt mot anordningen för den nattvarden motsvarande påskmåltiden, hans själ skulle förgöras ur Israel (1 Mos. 12: 29.)

Hvad slutligen vidkommer straffet för ett ovärdigt begående, äro vi lika litet ense med författaren om utläggningen. Pauli ord härom i I Kor. 11: 29: »Den som ovärdigt äter och dricker, han äter och dricker sig sjelf en dom, icke åtskiljande Herrans lekamen», borde enligt författaren förstås sålunda, att Kristus tager boning i de ovärdige syndarene och är der »närvarande såsom deras domare, en förfärlig domare». I afseende å de ovärdige nattvardsgästerne vore således nattvardens ändamål att låta Kristus ingå hos dem som en förfärlig domare. Nattvarden skulle han stiftat för att vara en ytterligare pröfning till de nog många frestelser lifvet derförutom lägger ut för dem. Huru stämmer väl detta med Kristi karakter att vara endast lifvets källa (Joh. 12: 47 - 48)? Föga lämpar det sig heller till författarens åberopande af Jesu verop öfver Gorazin, Betsaida och Kapernaum, »derför att de ej känt honom, som i dem talat lifsens ord». På förra stället skulle domen bestå i att de känna honom på ett »förskräckligt» sätt i sin själ; på senare stället säges att den yttersta domens straff är en följd deraf, att man »icke känt» honom. Detta, att icke känna Jesus, drager öfver sig en yttersta dom, men är ock i sig sjelf en dom, ett straff här på jorden, såsom synes af Joh. 3: 19 jemfördt med 1: 5. »Detta är domen, att ljuset är kommet i verlden, att det lyser i mörkret och mörkret hafver det icke begripit». Sådan är ock domen och straffet, som ett ovärdigt begående af Herrans nådemedel medför. Det ovärdiga bruket förslöar organet för den gudomliga andens emottagande och tillintetgör äfven möjligheten derför. Vid hvarje förnyadt missbruk blir hjertat okänsligare för erbjudandet af nådegåfvorna, tills det omsider fullkomligt hårdnar och slutes för Kristus, sålunda dragande öfver sig en dom här i tiden, den att, lik den förtorkade grenen, vara afskiljd från Gud, och en deremot svarande dom i evigheten.

Sina påståenden stöder författaren äfven med en mängd

citater ur kyrkofäderna samt med utdrag ur kyrkans symboliska böcker. Men många af de nämda kyrkofäderna hafva också åberopats för motsatta åsigter, och de symboliska böckerna, särskildt konkordieboken, tillkommen som den är under en tid, hvilken tillät sig ett högst oprotestantiskt våld mot samvetsfriheten, hafva intet vitsord jemsides med den Heliga skrift. Denna har varit den enda godkända bevisningsgrunden för alla protestantiska andar.

Författarens snärt åt de med honom olika tänkande i vår finska kyrka, att de »icke ödmjukt böja sig under Guds ord», utan »sätta förnuftet till sin ledare», vilja vi icke besvara. Särskildt under nuvarande tidsförhållanden behöfver vår kyrka enighet. Hvarje onödig bitterhet, som kan verka till att söndra sinnena, men icke utreda frågan, borde hållas fjärran från ett meningsutbyte, hvaraf man hoppas kyrkans befästande och förkofran. Utan allmänna konfessionela begränsningar kan detta icke uppnås, de måste finnas för samfundsidéns skuld, men de skola ej göras så trånga, att slutligen knappast två eller tre kunna der andas fritt.

e.

Uyemons söner.

Japanesisk roman.

Efterföljande berättelse härstammar, liksom den berömde
oanen »de fyratiosju Roninerne», från slutet af sextonhun-
.talet. Efter långa tidskiften af oro och inre stridigheter,
tsvarande vår medeltids oroligheter, åtnjöt Japan vid denna
)unkt, under kejsar Reigen Tennos regering, en långvarig
l, som tillstadde det att utveckla såväl sin literatur som sin
ıst. Det var då de sagolika äfventyren och riddarromanerna,
lka länge muntligt öfverflyttats från slägte till slägte, togo
talt och anförtroddes åt pappret. Den berättelse, vi före-
;a våra läsare, har sålunda i nära två århundraden fortlefvat
ı folkskrift, som nyligen återgafs i en af Jokohamas tidnin-
Det är efter en till franskan gjord öfversättning vi här
ldela den.

Ingen fara för att genom de dubbla öfversättningarna nå-
poetiskt behag gått förloradt; något sådant har väl originalet
ı haft att bjuda, men destomer intresset af att se huru fanta-
rör sig hos ett folk, hvars kultur utvecklat sig alldeles obe-
ıde af vårt europeiska tänke- och känslosätt. Liksom nästan
japanesiska romaner är äfven *Uyemons söner* berättelsen
en slägthämd, en vendetta-historia. Det är kändt att he-
ıs lagar förpliktade hvarje *samourai* eller ädling, om han ej
ı anses trolös, att hämna vare sig sin faders eller sin öfver-
'es mord. Denna sociala förpliktelse åtlyddes så mycket
;rannare, som hvarje lönmördad mans gods konfiskerades af
ən; arftagarene kunde ej taga sitt fäderne i besittning och
ıllerne kunde ej återställa den familjs glans, hvars män de
), förrän de i sin ordning afdagatagit faderns eller herska-
ı mördare. Denna sed hölls i sträng vördnad ända tills adeln
ıpnades, det vill säga tills för ungefär femton år sedan.

I.

Sommarn 1573 blef baron Inaba af kejsarn utnämd till

guvernör i staden Osaka, dit han begaf sig med sitt följe. Osaka var provinsens stora handelsplats, och ankomsten af en ny embetsman, som hade sig landskapets styrande anförtrodt, var en mycket vigtig händelse. En massa adelsmän, snyltgäster, artister, lärde och taskspelare voro anställde vid den kejserlige ställföreträdarens hof, och då en ny potentat kom för att intaga sin plats, råkade allt detta småttfolk i ångest; en del fruktande att förlora det beskydd, hvaraf de njutit; andra i förhoppning om en plats vid hofvet och ett omslag i lyckan. Guvernörens *jaschki* eller byrå öfversvämmades af böneskrifter och ansökningar.

Omsorgen att granska alla dessa böneskrifter hade baron Inaba öfverlåtit åt en officer vid sin lifvakt, Ischii Uyemon Masaharu. Det var en ädel krigare, till åren kommen och med en vacker hållning, utmärkt genom god smak i sin klädsel och lätt behag i sin gång. Alla dessa lösdrifvare sökte att vinna hans beskydd. Bland dem, som på detta sätt besvärade honom, gjorde sig en viss Akahori Jukan bemärkt genom sin efterhängsenhet. Denne Jukan var likaledes en äldre man och af ett fördelaktigt yttre. Han hade bedrifvit medicinska studier; men patienter ville icke infinna sig, och till sist hade han öfvergifvit sitt yrke mot en alldeles motsatt sysselsättning som fäktmästare. Det var i denna egenskap han ansökte en plats hos Ischii Uyemon. Denne gaf slutligen efter för hans begäran och anställde honom vid ett tempel, underlydande guvernören, i Tammachô stadsdelen. Jukan visade sig tacksam, gjorde täta visiter hos sin beskyddare, och som han hade lätt för att tala och egde en god uppfostran, tog Uyemon honom till vän.

Jukan, gammal och utan barn, hade adopterat sin brorson, som hette Gengoyemon. Det var en ung dagdrifvare, hemfallen åt alla laster och med ett dåligt rykte.

En dag då Uyemon och fäktmästaren sutto tillsammans och drucko té, föll samtalet på denne unga man. Uyemon, som blott afvaktade ett tillfälle att underrätta Jukan om Gengoyemons dåliga uppförande, fäste fäktmästarns uppmärksamhet vid att hans fosterson förslösade sin tid utan att göra någonting, att han icke alls var skicklig i fäktkonsten och att han skulle hafva mycken svårighet att få efterträda sin far i att undervisa i denna konst. Jukan tog illa upp denna anmärkning och trotsade Uyemon att mäta sig med hans son. Uyemon svarade att han talat i Jukans eget intresse och alls ej för att såra honom.

»Hvad det beträffar att täfla med er son, sade han, huru vill ni att en yngling skall kunna mäta sig med en man af min styrka?»

Men Jukan, intagen af vrede, envisades med sin utmaning och dref det så långt, att mötet egde rum. Uyemon hade icke svårt att ådagalägga sin öfverlägsenhet och sanningen af sitt påstående. Gengoyemon kände en liflig harm öfver att hafva blifvit besegrad, och som han var passionerad och envis, beslöt han att hämnas på den man, som förödmjukat honom inför hans far; han fattade beslutet att döda Uyemon.

En mycket mörk kväll, ungefär en vecka efter fäktprofvet, smög sig Gengoyemon, insvept i en svart kappa, längs murarne vid Uyemons hus. Han dolde sig i en vrå af muren, der han kunde iakttaga ut- och ingångar. Trots den kalla vinden, stod han der, spanande om icke någon skulle gå ut ur boningen. Ändtligen öppnades dörren, och Sannoyô, Uyemons äldste son, hastade till slottet, dit hans pligter kallade honom. Strax derpå utkom Uyemon i sin tur, följd af en enda tjenare. Gengoyemon lät honom aflägsna sig, och gifvande akt på att ingen såg honom, inträdde han i huset. Han riktade sina steg mot rummet, der Hikoschischiro, Uyemons andre son, sofde, hastigt och tyst stängde han dörren utifrån, och gripande en lans från vapenställningen i vestibylen, ställde han sig i porten till huset att invänta Uyemons återkomst. Fotsteg knarrade på sanden; Uyemon inträdde i portgången. I detta ögonblick steg Gengoyemon fram ur skuggan och sänkte sin lans i hans sida. Den sårade utstötte ett skri, drog ut sin sabel, och fattande lansspetsen, sökte han att draga angriparen till sig. Men såret var dödligt; Uyemon utstötte en veklagan och nedföll död på tröskeln. Med ett sabelhugg befriade sig Gengoyemon från sitt offers tjenare och försvann i mörkret. Hikoschischiro, som vaknat af bullret och fann sin dörr stängd, nedbröt skiljemuren och trängde ut i vestibylen. Han fann i portgången endast två liflösa kroppar.

II.

Gengoyemon trodde sig hafva undsluppit utan att blifva känd; men hans sabelhugg hade blott bedöfvat Uyemons tjenare, och denne mans vittnesbörd, då han återfått medvetande, var

öfvertygande. Dessutom hade Jukan och hans son lemnat staden omedelbart efter mordet på Uyemon, och deras flykt bekräftade alla misstankar.

I sjelfva verket hade Yukan varit ytterligt orolig öfver sin fostersons uppretade och dystra hållning. Då han hvarken vågade fråga eller förebrå honom, beslöt han att lemna staden och underrätta sin son om att han reste till Otsu, der han hade slägtingar. Det var dagen före denna resa som Gengoyemon utförde sin missgerning. Då han på morgonsidan hemkom, hade han blott att följa sin far. Jukan märkte mycket väl sin sons upprörda och vilda utseende, men han ville icke fråga, och det var först i Otsu han fick höra hvad som tilldragit sig. Bägge höllo naturligtvis saken hemlig och lefde tillbakadraget hos sina slägtingar.

Emellertid förorsakade mordet på Uyemon en liflig oro i Osaka. Den aflidne var allmänt aktad, och det saknades icke käcke män i hans slägt och bland hans vänner, som voro villige att bestraffa mördarne. Men Uyemon hade söner i myndig ålder. Enligt hederns fordringar hos samourais ålåg hämden dem ensamt.

Också vände sig genast efter begrafningsceremonin Sannojô Ischii till baron Inaba, för att af honom erhålla hvad man kallade »långt orlof». Det bestod i att fritagas från alla skyldigheter under en obegränsad tid, som kunde åtgå till den sorts företag, i hvilket den unge mannen ernade inlåta sig. Då denna permission var erhållen, afreste Sannojô med sin broder Hikoschischiro för att uppsöka Gengoyemon. Först följde de deras spår i Osaka; men då de fingo veta att Jukan hade rest till Otsu, begåfvo de sig till denna stad. De båda bröderna tviflade icke på att Jukan var medbrottslig i mordet på deras far och hade beslutit att innesluta honom i hämden. Det dröjde icke innan de i Otsu funno det tillfälle de sökte, och tre dagar efter deras ankomst fann en nattvakt i en aflägsen gränd Jukans af dolkstygn genomborrade lik. Samtidigt funnos anslag på trenne ställen vid Otsus stora gator. Dessa plakat innehöllo:

Till Akahori Gengoyemon.

»Då ni mördat er välgörare och dragit er undan genom flykt, har ni kränkt samourais lagar. Derför hafva vi dödat

er far på Otsus gator. Vi förklara oss för edra fiender. Upphör att fly, kom och tag våra hufvuden.

»Ischii Sannojô.
»Ischii Hikoschischiro.»

Af skäl, dem endast han sjelf kände, undvek Gengoyemon denna utmaning, och fastän man ifrigt sökte honom under åtta år, förstod han att undgå alla efterspaningar.

III.

Inuyi Seibei, en jordegare i Mahara, i provinsen Mino, hade en hustru, som var faster åt Uyemons båda söner. Då Sannojô och Hikoschischiro efter åtta års resor funno sig alldeles utblottade på alla medel, begåfvo de sig dit för att hos henne anhålla om gästfrihet. Men då inträffade att den senare, som hade ett hetsigt lynne, råkade i tvist med Seibeis familj. Efter flere gräl, dem Sannojô och hans tant fåfängt sökte bilägga, fortsatte Hikoschischiro färden ensam, icke utan förebråelser till sin bror att han glömde det värf dem ålåg. Under hans frånvaro dog fastern, och Sannojô, som sett sig nödsakad att bortsända sin tjenare Magosuke till sin familj i Geischin, var ensam i Mahara med sin onkel.

Medan bröderne trodde sig förfölja Gengoyemon, hade denne emellertid i tysthet följt deras spår. Han hade stält sig i förbindelse med en af Seibeis unga tjenarinnor och fick af henne veta allt hvad som tilldrog sig, såväl Hikoschischiros som Magosukes affärd. Han tänkte då att tillfället vore lägligt att hämnas den gamle Jukans mord.

Sannojô var ej mera på sin vakt. Som han förlorat hoppet att återfinna Gengoyemon och dessutom till följd af sitt trögare lynne längtade efter ro, kände han sig lycklig att slå sig ned hos Seibei. Han kunde ej utan vanheder återinträda i sin familjs sköte, hos hans onkel herskade öfverflöd, och denne, som blott hade en enda dotter, var väl tillfreds med att hafva sällskap af en ung och fulländad man. Fråga hade till och med uppstått om giftermål emellan Sannojô och hans kusin.

År 1581, en vinterafton, kom byns skollärare på besök till Seibei och hans unga slägting. Det berättas att de alla tre samspråkade vid pertblossen, nedhukade på mattorna vid *saki*-bägare, hvilka påfylldes af en ung rosenkindad flicka, som satt

bakom dem hopkrupen under sina kjolar. Man pratade om ditt och datt, och skolmästarn beskref just huru han i ett gammalt manuskript hade upptäckt en skildring om Hide-Joschis fälttåg mot baronerna af Kiuschiu, då den på sin rund förbivandrande nattvaktens horn påminte dem att det var tid att begifva sig till hvila. Som Seibei ännu hade något att säga skolmästarn, var Sannojô den förste, hvilken uppsteg och begaf sig till badrummet. Det var djup natt, och rummet upplystes svagt af en dålig oljelampa. Sannojô afklädde sig och skulle just stiga i badet, då plötsligt en skugga kom fram ur mörkret, störtade sig öfver honom och tilldelade honom ett svärdsslag i hufvudet. Sannojô vacklade och sträckte instinktmässigt fram armen för att värja sig. Då rände hans fiende svärdet genom den blottade sidan, och Sannojô nedsjönk död på stället. Derefter störtade Gengoyemon, ty det var han, in i sällskapsrummet, och kringsvängande svärdet med bägge händerna gaf han skolmästaren ett svårt sår. Seibei hade nog sinnesnärvaro att kasta sig efter en lans och ställa sig till motvärn, samt lyckades jaga våldsverkarn på flykten. Gengoyemon störtade ur huset och hoppade öfver planket. Seibei, som ville stänga vägen för honom, skyndade omkring huset och mötte äfven Gengoyemon, men på ett så trångt ställe, att han ej kunde föra sin lans, utan fick af mördarn ett våldsamt sabelhugg och neddignade sanslös. Tjenarne förföljde väl mördarn, men lyckades icke upphinna honom.

Två dagar efter denna händelse återkom Sannojôs tjenare Magosuke till Mahara. Han stannade vid bamburörs inhägnaden för att skaka dammet från sina kläder, då en tjenarinna kom gråtande fram till honom och sade: »Er unge herre är död! Han har blifvit mördad!»

Magosuke blef krithvit, fattade flickan häftigt i skuldrorna, skakade henne och skrek: »Kvinna, tänk efter hvad du säger!»

Den uppskrämda tjenarinnan visade honom utan vidare ordande kistan, som stod vid dörren redo att emottaga hans herres lik. Magosuke släppte sitt tag och stödde sig mot dörrposten. Men knäna svigtade under honom, och han svimmade. Då han återkommit till sans, var han lugn och bad att få bli införd i den dödes rum. Efter några timmar kom han åter ut derifrån, allt ännu mycket blek, och sedan han begärt papper och penna, drog han sig undan till ett aflägset rum i huset. Han hade suttit en stund och ritat bokstäfver på ett papper, det han stödde

mot sina knän, då skolmästarn med armen i band kom in och satte sig midt emot honom. Magosuke, med sin blottade dolk bredvid sig, fortfor att skrifva. Skolmästarn bröt tystnaden och sade: »Jag vet, ärade Magosuke, hvad ni ernar göra och har kommit hit för att afstyra ert förehafvande». Magosuke ryckte till vid dessa ord och grep efter dolken. Men skolmästarn fattade med mildt våld hans hand, och i det han fortfor att tala till honom, bevisade han huru dåraktigt det vore att gagnlöst taga lifvet af sig, samt föreställde honom huru det nu vore hans pligt att hämnas sin herre. Magosuke lyssnade uppmärksamt.

Då han slutat, tackade han honom höfligt för det han visat honom hvad pligten kräfde. Han hade verkligen velat utföra *kara-kiri,* emedan han fruktade att ej mer kunna visa sig inför någon af slägtens medlemmar, men han erkände nu att det bättre anstod honom tjena sin herre lika väl efter dennes död, som medan han lefde, och föresatte sig att härefter egna återstoden af sina dagar till att leta rätt på Sannojôs mördare. Med dessa ord reste sig Magosuke, stack sin dolk i slidan och begaf sig bort.

Samma år drunknade Hikoschischiro på en färd till aflägsna slägtingar, och Uyemons enka, krossad af så många olyckor, afled kort derpå.

IV.

Efter sin senaste bedrift lefde Gengoyemon i ständig ångest. Hela hans lifiighet och oförskämdhet försvann. Gick han ut, så smög han sig längs murarne, och då han vek om ett gathörn, synade han noga den väg han inslog, ständigt befarande ett bakhåll. Detta tillstånd af oaflåtlig fruktan blef i längden outhärdligt, och för att göra slut derpå, beslöt han att gå i någon hög herres tjenst. I denna afsigt vände han sig till sin frände, Aroki Jamjemon, en krigare i tjenst hos Itakoura-Oki-No-Kami, hvars slott var beläget i Kameyama i provinsen Ise. På Jamjemons förord antog denne höfding Gengoyemon i sin tjenst för 150 kohiu årligen, och då han fick veta att han var i bann under en slägthämd, satte han honom till tjenstgöring inom fästningsmurarne.

I dessa oroliga tider var ordningen inom fästningarna ytterst sträng. Det var ej tillåtet för någon främling att tränga

inom slottets vallar, och framförallt fingo de ej insläppas nattetid. Gengoyemon trodde sig ändtligen säker. Sitt namn hade han ändrat till Medzonosuke, han bodde innesluten i en fästning, der han skaffat sig en ny syssla, och i sjelfva verket hörde han på länge ej ett ord om Uyemons familj.

Magosuke hade lemnat Seibeis gods. Han var frånvarande månadtals och visade sig blott då och då i Otsu för att lyfta den ringa lön, som Uyemons familj tilldelade honom. Han tillbragte hela sin tid med att ströfva omkring i landet, förklädd än till fiskmånglare, än till glasögonslipare, men städse med sitt lifs numera ända mål i sigte, att upptäcka Gengoyemons tillflyktsort.

Kortväxt, bredaxlad, ögonen dolda under stora ögonbryn, haltande litet på ena benet, sökte han ofta dölja sig under en pilgrimskåpa. Denna rol var ej mödosam att fylla, templen voro talrika, tillgängliga för alla och belägna nära de stora städerna, och han kunde vistas der utan betalning samt, utan att misstänkas, bege sig från det ena till det andra.

V.

Huru han sporde och huru han reste, lyckades det omsider Magosuke att spåra upp Gengoyemons vägar ända till åttio mil från Otsu längs Tokaido. Men här förlorade han hvarje spår. Han sträckte kosan så långt som till Jeddo, derpå lemnade han den kungliga landsvägen, ströfvade genom landet allt till ostkusten, begaf sig så tvärs öfver ön från öster till vester och återvände till Kiôto. Då han likafullt ej fann några spår af Gengoyemon, återkom han till Otsu och började besöka alla tempel i landsorten. I templet vid Geku dröjde han länge, och då de andra gästernas närvaro föreföll honom besvärlig, tillbragte han många timmar med vandringar i pinieskogarne kring helgedomen. Dessa vandringar ådrogo sig en af tempelväktarnes uppmärksamhet, och då denne gissade att Magosuke tillhörde en högre klass än de vanliga pilgrimerna, sökte han tillfälle att komma i samspråk med främlingen. En dag, då denne låg utsträckt vid foten af ett träd, tilltalade han honom. Magosuke svarade höfligt, men afmätt på hans frågor. Dessa samtal förnyades, och då Magosuke småningom fann att han ingenting hade att befara af tempelväktarn, blefvo samspråken tätare

och förtroligare. Väktarn var hemma från Ise och besvarade sin nya väns reseskildringar genom en så entusiastisk beskrifning öfver Kameyama, att Magosuke greps af lust att besöka denna fästning och slottet inom den. Han gaf sig i väg, och efter en eller två dagars färd anlände han till staden Kameyama, belägen vid foten af det slott, som bär samma namn.

VI.

Magosuke kände genom tempelväktarn de stränga regler, man iakttog gentemot främlingar i fästningen Kameyama. Men han trodde att hans pilgrimskostym skulle undanrödja alla svårigheter, och spatserande genom staden, befann han sig snart framför fästningsporten, som stod vidöppen och lät se en omsorgsfullt underhållen trädgård. Då skildtvakten såg en vandrare af mycket fromt utseende i beråd att öfverskrida tröskeln, lät han honom gå in utan att ropa honom an. Magosuke inträdde i trädgården, och sedan han genomströfvat den, anlände han till randen af en graf fyld med vatten, hvilken lopp utmed ett stakett, som hörde till slottets yttre förskansningsverk. Tjenarn stödde armbågen mot detta stakett, och medan han betraktade isfoglarne, som lekte i vattnet, och lotusblommorna, som mångfärgade det, föll han i djupa drömmar.

Han väcktes ur dem genom trampet af flere hästar. Vändande sig om, varseblef han en trupp krigare på eldiga springare. Hans blickar öfverforo dem likgiltigt, tills han plötsligt upptäckte gestalten af den man han sökte. Det var Gengoyemon, utan tvifvel förändrad af tiden och bekymren, men likväl lätt igenkänlig för en fiendes genomträngande blick.

Magosuke måste beherska sig för att icke störta sig öfver sina herrars mördare, men han kunde icke dölja rörelsen, som uppskakade honom. Det diaboliska hat och den glada öfverraskning, som samtidigt afspeglade sig i hans uppsyn, ådrog sig en af ryttarnes uppmärksamhet, och denne utpekade pilgrimen för Gengoyemon. Men då den sistnämde vände sig om, hade Magosuke återtagit sin min af låtsad enfald, han betraktade ånyo vattnet med den frånvarande uppsynen hos en man, som tänker. Magosuke hade mycket väl varsnat hvilken uppmärksamhet han väckte och ansåg det derför nödvändigt att lemna slottsträdgården. Men fruktande att framkalla nya misstankar, väntade han

först tills ryttarhopen försvunnit, gick derefter långsamt ut genom den stora porten och, vändande ryggen åt slottet, åter in i staden.

Sålunda hade han gått en stund, då han hörde rop bakom sig och såg en ryttare, som sprängde efter honom med lösa tyglar och tillropade honom att stanna. Magosuke tvekade, men insåg huru svårt det skulle vara för honom att, främmande som han var i staden, undslippa en man till häst. Han vände om och kom emot ryttarn med den min af bondaktig häpnad, som blifvit för honom en vana. Ryttarn stannade framför honom, granskade hans ansigte och frågade honom med hvilken rätt han inträngt inom slottets förskansningar, dit endast baronens tjenare och desses familjer hade tillträde. — »Ärade herre, gaf Magosuke till svar, i det han helsade tölpigt och uttalade orden med det näsljud, som är egendomligt för bönderna från södern, som ni ser, är jag blott en ringa resande och återkommen från en pilgrimsfärd till helgedomarne i Ise, dit jag begaf mig för att infria ett löfte, det jag aflade sista vintras, då min hustru var sjuk. Jag visste icke att det är förbjudet att gå in i slottet, och som skildtvakten icke hindrade mig, ber jag er att förlåta om jag förgått mig af okunnighet.»

Detta svar tycktes tillfredsställa ryttarn, som efter några hotelser i fall af ny öfverträdelse vände hästen och försvann. En hop folk hade åsett detta uppträde, och som deras sympatier hemligen voro för pilgrimen, gladde de sig åt ryttarns plötsliga affärd, och flere bland dem inbjödo Magosuke till sig på té. Han ursäktade sig artigt och sade sig nödgas fortsätta färden samt aflägsnade sig, så snart han kunde, ur staden.

På sin väg upphann han en resande, med hvilken han inledde bekantskap. Det var en mycket pratsam liten köpman från Kameyama, som gaf honom noggranna underrättelser om slottets innevånare. Men som Magosuke var okunnig om att Gengoyemon ändrat namn, kunde han ej erhålla någon gagnelig underrättelse om sin fiende. Efter att hafva tagit afsked af sin reskamrat, riktade Magosuke hastigt sina steg mot Hiroschima, der nuförtiden Ischii Uyemons familj hade sitt hemvist.

Under de år, hvilkas tilldragelser vi nyss berättat, hade Uyemons två yngre söner, Genzo och Hanzo, blifvit adopterade af tvenne anförvandter, tillhörande slägten Aki-No-Kami. De växte upp hos sin faster, dotter till en af deras fosterfäder.

enna dam, af ädel härkomst, var uppfyld af sin kasts fördo-
ar. Samourais lagar voro för henne heliga, och hon visade
ı ytterlig omsorg om allt, som rörde familjens heder. Hon
ıderlät icke att hos sina brorsöner inskärpa tanken på att häm-
ıs deras faders död. »Om jag vore man, sade hon ofta till
›m, skulle jag gå att uppsöka Gengoyemon, jag skulle afhugga
ıns hufvud och sålunda tvätta bort den skamfläck, som vid-
der vårt namn och vår familj. Det är med bitterhet jag tän-
›r på att jag är en ålderstigen kvinna, som icke kan utföra en
.dan föresats. Men I ären unga och starka. Döden då er
ders fiende! Blott till detta pris kan han få ro i sin graf.»
et var i denna föresats hon uppfostrade de båda ynglingarne.

Då Magosuke hösten år 1582 anlände till Geischin, med-
:ande till sina herrars familj nyheten att Gengoyemon befann
; i slottet Kameyama, ville den femtonårige Genzo ofördröjli-
n bege sig ut att taga hämd på sin faders mördare och hos
faster qvarlemna brodern Hanzo, som blott var tio år. Men
niljen motsatte sig detta uppsåt, framhållande att Genzo var
ung. Som intet skäl kunde öfvertyga honom, beslöt Uye-
ıns son att ge sig af i hemlighet. Men ju mera han tänkte
:på, desto svårare syntes honom företaget. Att döda Gengo-
mon lät sig göra, men att fly från fädernehemmet tycktes ho-
m svårt. Han stod i stor tacksamhetsskuld till sina slägtin-
:, isynnerhet till fastern, och han kände en liflig sorg vid tan-
n på att lemna dem utan de brukliga afskedsceremonierna, då
n kanske aldrig skulle återkomma från denna färd.

Under ett samtal begagnade han sig af tillfället och sade
nne: »Nu är jag en man och gammal nog att dricka vin med
na vänner, men som ni vet, har jag afhållit mig derifrån och
.ndigt rufvat på min plan. Då vi i dag fått vin i huset, så låt
g dricka det som ett förebud till lycka.»

Vid det hans faster slog i åt honom af vinet, tårades hans
on och han sträckte ut sin arm, liksom för att hindra henne
hälla i mera, döljande sålunda sitt ansigte, tills han hemtat
. Derpå drack han, och afskedsceremonin var fullgjord. Un-
r natten skref han ett bref, det han gaf en tjenare för att
nnas åt hans faster. Derefter inskeppade han sig och anlände
l Okoyama.

Der tillbragte han någon tid hos en vän och reste följande
till Osaka. Efter att hafva afslutat sina förberedelser, begaf

han sig på väg till Kameyama, åtföljd af den trogne Magosuke. I Kameyama sökte Genzo att erhålla anställning hos någon af stadens invånare. Men ung som han var och utan erfarenhet samt obekant med alla förhållanden, erhöll han afslag öfver allt. Han återvände till Jeddo i afsigt att skaffa sig rekommendationer till den herre, hos hvilken Gengoyemon befann sig. Han genomreste turvis skilda provinser, städse med sitt mål i sigte, men med lika liten framgång. Sålunda förgingo sex år, under hvilka han, utsatt för försakelser, ofta tvungen att sofva under bar himmel och att tigga sig till sina måltider, utvecklades till en kraftfull, genom motgångar härdad man. Magosuke hade följt honom öfver allt, tjenat och vårdat honom samt uppmuntrat honom under modlösa ögonblick; men tjenarn blef gammal och mera egnad att hindra Genzo i utförandet af sina planer, än att hjelpa honom. När derför Genzo i Osaka hade återfunnit sin broder Hanzo, som brann af begär att förena sig med honom, återvände Magosuke till fädernehemmet och lemnade Uyemons söner att ensamme fullfölja sitt företag.

VII.

De bägge bröderna fortsatte att irra än hit än dit, ständigt sökande tillfälle att närma sig Gengoyemon. De besökte flere gånger Kameyama, utklädde än till kramhandlare, än till téhandlare från Omi eller bönder från Iga-trakten. Men deras offer förblef oåtkomligt, och de höllo på att öfvergifva sitt förehafvande, misströstande om framgång, då en lycklig omständighet kom till deras hjelp. I början af år 1596, åtta år efter det Hanzo förenat sig med sin broder, befunno sig Uyemons söner sedan några dagar hos en bonde, hvilkens bekantskap de hade gjort. Under detta anspråkslösa tak voro de icke utsatta för att ådraga sig uppmärksamhet, och äfven deras värd anade icke att han herbergerade andra än kringvandrande bilderförsäljare.

Under deras vistelse i bondens koja blef Genzo sjuk. Hans bror begaf sig till staden för att söka läkemedel och andra nödvändiga saker. Då han om aftonen återvände, öfverraskades han af att höra genomträngande skrik från en skogsdunge i närheten af vägen. Hanzo drog den lilla dolk, som bars af hvarje bonde på denna tid, och störtande sig in i skogen, såg han en man, påtagligen tillhörande adelsståndet, hvilken öfverfölls af två

stråtröfvare. Hanzo störtade sig öfver dem, och rånarne, öfverraskade af denna vändning, skyndade sig att fly. Den främmande låg afsvimmad, och Hanzo varseblef att han i hufvudet hade ett allvarsamt sår, ur hvilket blodet strömmade. Den unga mannen hastade efter vatten till en nära belägen dam, baddade och förband såret. När den okände återfick medvetande, förtäljde han för Hanzo att han, som var en samourai vid namn Hirai Sayemon, tjenade hos Itakoura, slottsherrn i Kameyama. För affärer med en vän, hvilken bodde utom staden, hade han begett sig på färden utan följe och under återvägen angripits af banditer, som sårat och som, utan Genzos mellankomst, skulle dödat honom.

Då de ännu kunde ligga på lur i grannskapet och den sårade af svaghet icke förmådde gå, samtyckte Hanzo att stanna hos honom ända till daggryningen. Men hans tjenst behöfdes icke längre; snart syntes bloss på vägen och Sayemons folk, som anat en olyckshändelse, kom för att hemta sin herre. Denne reste till Kameyama, vid afskedet tackande Hanzo samt bedjande honom besöka sig. Återkommen till brodern, berättade Hanzo hvad som tilldragit sig. Följande dag besökte han Sayemon, och då denne hörde att den unge mannen önskade sig en plats i Kameyama, tog han honom i sin tjenst. Men det var honom omöjligt att erhålla samma förmån för sin broder. Alla platser voro besatta, och för att säga sanningen, tyckte Sayemon det han tillfylles afbetalat sin tacksamhetsskuld; han ville ingenting göra för Genzo.

VIII.

Vintern 1598 befunno sig båda bröderna i Jeddo. Baronen till Kameyama hade blifvit kallad till hufvudstaden. Gengoyemon såväl som Hanzo och hans herre skulle tillhöra denne stormans följe. Den tid deras fiende komme att vistas i hufvudstaden ansågo de båda bröderna som lämpligaste ögonblicket för deras hämd. Men de ville först erhålla lagligt intyg på det berättigade i den handling, de ernade begå. Genzo inlemnade i sådant syfte en ansökan till stadens guvernör Kawaguschi-Satou-No-Kami. I denna ansökan redogjordes på det noggrannaste för mordet på Ischii Uyemon Masaharu, som föröfvats af en viss Akahori Gengoyemon, och bönfölls tillika om tillåtelse att utkräfva hämd för detta brott.

»Hvarför, frågade guvernören, är ni icke åtföljd af er broder Hanzo.»

»Ers Höghet skall säkert ursäkta hans frånvaro, svarade Genzo enligt öfverenskommelse, då ni hör att han blifvit sjuk af oro för denna angelägenhet.»

»Och hvarför har ni låtit så lång tid förflyta, innan ni framställer er begäran?»

»Om ursäkt! inföll Genzo. Ers Höghet täckes betänka det min broder och jag voro barn den tid, då vår fader omkom, och under långa år icke vetat hvar vår fiende befann sig. Då vi ändtligen fingo visshet om hans vistelseort, ville vi icke inlemna denna anhållan för att icke kringsprida ryktet om vår afsigt. Men nu hastar tiden, ty vår fiende är i staden.»

Guvernören gaf efter för dessa skäl och skref på baksidan af ansökan följande ord:

»Härmed göres veterligt för alla att jag, Kawaguschi-Satou-No-Kami, guvernör i staden Jeddo, med Hans höga Majestät Schogouns nåde, gifver oinskränkt rättighet åt Ischii Genzo och åt Ischii Hanzo att döda Akahori Gengoyemon, deras faders mördare, öfver allt i denna stad, hvarhelst de än må finna honom, jemväl inom det kejserliga palatsets helgade område.»

Denna förklaring antecknades i det offentliga arkivet. Genzo tackade, tog afsked och begaf sig till en annan embetsman, som intygade riktigheten af guvernörens kungörelse.

I besittning af detta dokument voro de båda bröderna nära målet. Likvisst funno de sig besvikna ännu en gång i afseende å dess uppnående. Hanzo intog i baronens följe en föga upphöjd plats, medan deremot Gengoyemon, som stod i stor gunst hos baron Itakoura innehade en betydande befattning och bodde i den samfälta jaschki'n helt nära sin herres bostad. Hanzo, sysselsatt från morgon till afton, kunde icke bespeja sin fiendes rörelser. Dessutom blef Gengoyemon skickad till slottet Kameyama. Genzo följde honom dit, försökte ånyo att erhålla der ens den anspråkslösaste tjenst och sålunda få insteg i fästningen, men misslyckades som förut.

IX.

Sålunda förgick ett år. Genzo återvände nedslagen till Jeddo. Han hade vistats der någon tid, då ett lyckligt till-

lle yppade sig. En krigare vid namn Vatsumi Jabeï, tillhö-
g furstens af Souwo slägt, skulle begifva sig till Kameyama i
färer och sökte en tjenare, som kunde ledsaga honom under
nna resa. Då Hanzo fick veta detta, skaffade han sig rekom-
endation till denna herre och sade att han kände en, som
re lämplig till denna tjenst.

»Mannen i fråga, sade Hanzo, är född i Tsuruga och ön-
ar besöka helgedomarne på Ise, som ligger i er väg.»

»Och hvilken lön önskar er vän?»

»Åh, hvad det beträffar, skall min vän icke göra några svå-
gheter. Han är hemma från landet och önskar förvärfva sig
t finare sätt, för att kunna inträda i tjenst hos en adlig familj
Jeddo. Han kan ej för detta ändamål komma i bättre skola
ı hos er. Han har berättigat mig att säga er det han gerna
nar er utan lön.»

Jabeï var icke känslolös för detta smicker, och hans snål-
t kom honom att genast antaga Hanzos anbud. Han afreste
ledes med Genzo till Kameyama, och kort derpå slöt sig
anzo till dem i denna stad, sedan han till den ändan lemnat
ı fordne herre. Ändtligen voro då de båda bröderna förenade
in fiendes närhet och herrar öfver sina handlingar. De an-
nde hela sin tid till att bevaka hvarje Gengoyemons steg.

Sommarn 1601 hade de omsider inhemtat allt, som kunde
ra af vigt rörande deras fiendes rörelser, och afvaktade blott
gynsamt ögonblick. Och så stor var deras längtan att få
ta sin plan i verket, att de icke det minsta sysselsatte sig
d tanken på huru de skulle undkomma den mördades vänner,
er det slaget drabbat. Sålunda beslöto de, för att vara säkra
att icke förfela sitt mål, att välja en vacker natt, och de
esatte sig att angripa Gengoyemon den adertonde dagen i
nde månaden vid midnattstid, då hans tjenstgöring på slottet
phörde och han återvände hem till sig.

Genzo hade svårt att blifva ledig för denna timme, och
t var nästan midnatt, då han omsider fick tillfälle att bege
till mötesplatsen.

Nära vägen fans en liten helgedom, egnad åt krigets gud.
nzo stannade der för att hemta sig, och i det han sträckte
narne mot altaret, bad han guden gynna deras företag. Der-
er styrde han sina steg mot fästningens andra port; hans bror
de ännu icke anländt. Genzo väntade, och länge dröjde det

icke innan Hanzo kom; han hade blifvit uppehållen af vänner, hvilkas sällskap han icke kunde lemna, utan att genom ohöflighet ådraga sig deras uppmärksamhet.

Månen var i aftagande; det var tillräckligt ljust för att måtta ett sabelhugg och tillräckligt mörkt för att lätt kunna dölja sig. De båda bröderna närmade sig långsamt i den varma fuktiga natten, och inträngde genom en för dem bekant port inom slottets förskansningar. De smögo längs murarne, och dämpande ljudet af sina steg, togo de vägen till baron Itakouras enskilda bostad i slottet. Der dolde de sig i skuggan af ett tak och väntade.

Vid den vanliga timmen, då Gengoyemon åt sin efterträdare öfverlåtit sin syssla, lemnade han prinsens bostad och närmade sig slottsporten. Obehindradt passerade han denna och fortsatte vägen till sin bostad, längs en af fästningens alleer.

Han hade för länge sedan upphört att iakttaga några försigtighetsmått, och särskildt denna afton, säger man, hade han helt andra saker i sitt hufvud, än tanken på sin egen säkerhet. Hans lilla älsklingsdotter var sjuk, och han återvände skyndsamt hem för att lägga henne till sängs. Ty han hade skämt bort henne, och hon ville icke somna utan att hennes far var i närheten. Gengoyemon gick således med hastiga steg, utan att märka att två skuggor följde honom. Plötsligen störtade en af de dolda männen framför honom och stängde hans väg, medan en röst bakom hördes ropa: »Vi äro Genzo och Hanzo, Uyemons söner!» Med ett språng stod Gengoyemon med ryggen stödd mot en mur, drog sin sabel och beredde sig till försvar. Han kunde afvärja de första huggen och sökte med ett utfall att träffa Genzos hufvud. Men innan han fick tid att skydda sig, träffades han af Genzos sabel mellan skulderbladet och halsen, och Hanzo gaf honom ett hugg i armen. Gengoyemon vacklade; ett tredje hugg krossade hans hufvud, och han föll; Genzo satte sitt knä på hans bröst och stötte dolken i hans strupe. Derefter drog han ur sitt bälte redogörelsen för fiendskapen mellan deras familj och Gengoyemon och fäste den vid den dödades gördel.

X.

Denna mordscen egde rum icke långt ifrån baron Itakouras bostad, och bröderne hade väntat att stridsbullret skulle hö-

ıs af fästningens vakter. Genzo och Hanzo hoppades så litet tt kunna draga sig undan detta äfventyr, att de, efter att hafva ıllbordat denna gärd åt rättvisan och antecknat dagen då det lef dem förunnadt att utföra den, tåligt väntade sina angripare ›slutna att försvara sig och gifva sina lif till spillo. Men stri-›n hade skett så hastigt, att intet alarm uppstått, och då ingen ›m för att döda dem, tänkte de båda bröderna att, när allt ck omkring, de dock lätt kunde undkomma. Genzo, som sste att det icke skulle gå för sig att utan vidare fly ut samma ig de kommit, tillsade sin broder att skynda mot slottsporten, an att vända sig om; sjelf sprang han efter Hanzo, hela tiden rikande:

»Fort, fort, vår herre befaller er att skynda!»

Så anlände de till fästningsporten, och skyltvakten lät m passera obehindrade, i den tron att de voro två män af ronens följe, ombetrodde med något brådskande värf.

De båda bröderna skyndade på detta sätt in i staden, pas-rande den i största hast och stannade icke ett ögonblick, ens : att draga andan, förr än de befunno sig på öppna fältet. gen förföljde dem ännu och ingenting störde morgonens lugn ıkring dem. Men som de fruktade att män till häst lätt ulle upphinna dem, fortsatte de sin väg, så snart de egde aft dertill. De simmade öfver floden Sèki, lemnade ånyo vä-n och uppstego innan kort på toppen af en kulle för att be-›ja trakten. Dagen grydde, luften var klar och de kunde se ıgt omkring sig, men intet misstänkligt syntes. De två flyk-ıgarne återfingo modet och vågade för några ögonblick stanna ›tt litet hus för att köpa lifsmedel samt grofva sandaler för ndringen.

Förr än de gåfvo sig i väg, hade de försigtigheten att l förföljarnes vilseledande säga sig vara på väg till Tiuno-ıiro, en befästad stad i södra Kameyama. De togo i sjelfva rket denna riktning, men skyndade sig, då de väl voro utom ahåll, att vända af till höger på vägen till Kioto. Tack vare ras mångåriga vandringar, kände de fullständigt alla stigar ›llan denna stad och Kameyama, och dessutom voro de lö-re till profession. När solen stod högst på himmeln ansågo sig derför utom all fara för att uppnås och gingo in i en ›g vid stranden af Orgawa, der de hvilade sig. När sedan rsta hettan var öfver, uppskörtade de sina dammiga drägter

och vadade öfver strömmen. På den motsatta stranden fans ett heligt träd och en helgedom, egnade åt Hachimon Sama. Genzo och Hanzo inträdde i templet, der de knäföllo på altarets trappsteg och den äldre af bröderne frambar följande tacksamhetsgärd.

»Vi tacka dig vapnens gud för att du låtit oss döda mannen, som vi allt från vår barndom betraktat som vår fiende. Många år hafva förflutit, sedan vi lemnade vår familj för att egna oss åt hämdens värf, och vi hade redan misströstat om framgång, då det genom en händelse, omöjlig att förutse, blef oss gifvet att sätta vår plan i verket samt anlända helbragda ända till denna ort. Det är edert bistånd och beskydd vi äro tackskyldige för denna lycka».

Då bönen var framsagd, bugade sig de båda resenärerna djupt inför altaret och aflägsnade sig hastigt långsmed floden; undvikande städse stora vägar och begagnande sig af bivägar, tills de anlände till Kioto, derifrån de begåfvo sig till sin familj i Hiroschvina. De blefvo mottagna med allt den heder, man var skyldig deras ihärdighet och mod. Deras första omsorg blef att göra kunnigt för slägten under hvilka omständigheter familjens ära blifvit hämnad genom mordet på Gengoyemon i staden Kameyama.

Sommaren 1602 reste de båda bröderna till Yeddo och underrättade guvernören så väl som embetsmannen, hvilken hade vidimerat den senares kungörelse, om den lyckliga utgången af det förehafvande, de hade uppstält för sig. Genzo och Hanzo blefvo behandlade med mycken aktning i Nordensstaden, ty ryktet om deras bedrift hade utbredt sig i hela landet och hade stält dem högt i den allmänna aktningen. Tronarfvingen i furstendömet Chikugo, som hört dessa bröder omtalas, lät kalla dem till sig och tog dem i sin tjenst. De förstodo att vinna denne mägtige herres vänskap, och Genzo uppnådde snart höga värdigheter. Sådan är historien om Uyemons mord och hans söners äfventyr. Denna berättelse bekräftar sanningen af en gammal vis mans yttrande. «Menniskans makt kan någon gång öfvermanna himmelns, men himmeln slutar alltid med att vinna seger!»

Kvinnofrågan ur naturvetenskaplig synpunkt. [1])

Kvinnans frigörelse är en af den närvarande tidens frågor, som naturligen måste intressera och väcka debatt i de vidaste kretsar. Men i sjelfva verket är våra dagars sträfvande blott sista skedet af ett väldigt arbete, hvars ursprung vi kunna spåra långt bortom häfdernas tidigaste råmärken och hvilket, såsom folkens historia lär oss, städse utgjort en mäktig faktor i människoslägtets utveckling till andlig och fysisk fulländning.

Den fordran, som i vår tid ställes på utredningen af hvarje fråga, helst en af sådan betydelse som denna, att den bör vara fotad på en grundlig undersökning af frågans tidigare utvecklings stadier, skulle förutsätta här en redogörelse för kvinnans ställning hos olika folk och i olika tider. Omöjligheten att tvinga utvecklingshistoriens utomordentligt rikhaltiga material inom en så liten ram, nödgar oss ock att förutskicka blott några korta antydningar om kvinnofrågans växlande öden, innan vi gå att söka naturvetenskapens svar på spörsmålet om kvinnans frigörelse.

I.

Då vi sända våra tankar tillbaka till människoslägtets barndom, genomlöpande tidrymder så omätliga att vi måste afsäga oss möjligheten af en rätt föreställning om deras längd, stanna vi barn af det nittonde seklet, icke mera vid skrifternas naiva berättelser om ett paradis på jorden, från hvars fysiskt och andligt fullkomliga innevånare vi blott vore degenererade afkomlingar. Vetenskapen har skridit förbi dessa vackra barndomsdrömmar och i stället visat en väg till verklig kännedom om vårt slägtes tidigaste öden. I jordskorpans olika aflagringar ha geologerna bland lämningar af ofta längesedan utdöda djurarter funnit skelett af urverldens människor jemte deras vapen och verktyg,

---

[1]) Efter ett föredrag hållet vid Nyländska afdelningens årsfest.

kvarlefvor efter måltider, grafvar m. m. Antropologerne hafva granskat fynden och funnit öfverraskande likheter i lif och sedvänjor hos mammutdjurets och grott björnens samtida med nutidens vilda folk. Tack vare dessa vetenskapens storartade upptäckter sakna vi icke kännedom om kvinnans ställning bland de menniskor och i de tider, då häfden ännu icke vunnit traditionens primitivaste form, då intet minne fans af det som passerat och ingen tanke på det som skulle komma, då sjelfuppehållelsen i dess råaste skepnad var alla handlingars enda drifffjäder. I detta den fullständiga promiskuitetens tidehvarf var kvinnan ett lastdjur, en tillhörighet för alla och ingen.

Hennes första steg till utveckling skedde då mannens egoism fann med sin fördel förenadt att undan promiskuiteten rycka en eller flere kvinnor för att låta dem föda sig barn, skänka sig slafvar, medhjelpare i kampen för tillvaran. Sålunda fick kvinnan ett värde; de vaknande religiösa föreställningarna läto mannen blott genom sin afkomma vinna ett lif på andra sidan grafven; kvinnan, som skänkte honom den, blef en dyrbarhet, som väckte konkurrens. Man kämpade om henne eller köpte henne; hennes alstringsförmåga betingade hennes värde.

Det var detta uppfattningssätt, som lade grunden till äktenskapet; här är utgångspunkten, från hvilken kvinnans ställning sedan gestaltat sig olika hos olika folk och i olika land. Huru formerna för äktenskapet kommo att variera mellan monogami, polygami och polyandri, huru det ekonomiska intresset på olika sätt och af skilda orsaker kom att utgöra en faktor vid äktenskapsaftalet, i det att mannens skyldighet att lemna en ersättning till hustruns slägtingar småningom öfvergick till en rättighet att af dessa fordra hemgift, alt detta är konsekvenser, som här kunna förbigås. Äfvenså må blott i förbigående påpekas huru ännu i den antika verldens kulturstater, i Rom och Athen, kvinnans ställning var baserad på hennes förmåga och hennes skyldighet att förse staten med medborgare, huru de bästa momenten i dessa båda högt utvecklade samhällens lagstiftningar till kvinnans förmån under kejsaretiden sammansmulto och fördes till det väldiga rikets aflägsnaste gränser och huru sedan barbarernas invasion, denna syndaflod för alt det ruttna och förderfvade i det sönderfallande romerska väldet, med germanernas renare och ädlare uppfattning af kvinnan införde ett nytt vigtigt moment till hennes frigörelses fortgång. Ett annat

var det, som tillkom genom kristendomens yrkande på alla menskliga väsens likhet inför Gud, hvarur sedan likställighets-principen fick ett godt stöd i trots af kyrkofädernas bittert uttalade fördömelser öfver kvinnan, ormens medbrottsling och den förste mannens förlederska, öfver henne „som infört synden i världen“ och i trots af deras förringande af äktenskapet och förhärligande af coelibatet.

Så ser man kvinnans ställning under talrika skiftningar stadigt utveckla sig till det bättre. Feodaltidens brutala sedvänjor med deras upprörande »jus primae noctis» ge rum för chevaleriets idealism, der styrkan sjelfmant lägger band på sig gentemot den svagare, i det riddaren drog sitt svärd och trubaduren strängade sin lyra till skönhetens ära och lof. Hvad som var sed inom chevaleriet får väl icke anses som rådande i samhället, men derur upprann ett åskådningssätt, enligt hvilket kvinnan, ehuru värnlös och i mycket och mångt rättslös, borde af mannen frivilligt tillerkännas en mängd företräden för sitt älskvärdare och finare väsens skuld. Under det absoluta konungadömet visade sig dock att den ställning, galanteriet gaf kvinnan, icke var den bästa grund att bygga på. Från de lättsinniga hofven utgick sedeslöshet och prostitution i vida kretsar till de öfriga samhällslagren, till dess slutligen den nya syndafloden kom med den väldiga revolutionen 1789 och dess proklamation af «menniskans rättigheter.» Då höjdes första gången yrkandet på kvinnans fullkomliga likställighet med manen, bygd ej mera blott på likheten inför Gud, än mindre på en chevaleresk dyrkan; för kvinnans rättigheter måste finnas en naturligare och dermed sedligare grund. Den förefanns ock under allt detta; i hvilka riktningar och former än mannen gaf sitt erkännande åt kvinnan, som hyllning åt hennes skönhet eller som belöning för den sällhet hon skänker honom, låg dock djupast känslan af att hon är hans moder, den varaktigaste känslan i menniskans bröst, liksom hon är den första.

Af dessa hastiga erinringar om det förflutna kvarstår som resultat, att spörsmålet om kvinnans frigörelse, utan att någonsin hafva varit väckt för sin egen skuld och utan ett enda yrkande från kvinnans egen sida, genom årtusenden utgjort ett viktigt moment i kulturarbetet. Hennes lott förbättras långsamt och säkert, tack vare mannens instinktlika medvetande af att de båda könen i sjelfva verket utgöra ett gemensamt organiskt helt, hvars ena del ej kan bli länge efter i utveckling

utan men för den andra, och tack vare den naturliga erkänsla, som småningon måste leda honom, den starkare, att ge en mer och mer betryggad ställning åt henne, den svagare, som skänkt honom lifvet och skänker honom barn. Ytterst är det således, enligt utvecklingshistoriens vittnesbörd, kvinnans egenskap af maka och moder, som skapat hennes ställning i en verld, der kampen för tillvaron tyckes hafva bort utfalla emot henne.

II.

Inspireradt af den stora revolutionens frihetsidéer har vårt århundrade begynt ett rastlöst arbete på lösningen af de sociala problemen, och sålunda har äfven kvinnofrågan omsider upptagits till allvarlig debatt.

Och visst är att här finnes ett godt stycke arbete att göra, att årtusendenas frigörelseverk ännu ej är på långt när fullbordadt. Ännu vänta många mörka fördomar sin förkastelse af en upplyst mänsklighet, många orättvisor återstå att försona, innan denna fråga vunnit en tillfredställande lösning. Kvinnobildningen är altför lågt stäld, likheten inför lagen är ofullständig, mannens förmyndareskap inom äktenskapet och hans dispositionsrätt öfver hustruns ärfda och förvärfvade förmögenhet äro orättvisor, hvilka jämte andra missförhållanden, som ligga i lika så öppen dag, hafva under senaste tider blifvit så ofta och så grundligt betonade, att de icke mera behöfva inskärpas i upplysta åhörares medvetande.

Såsom vid all slags social utveckling, tendera åsigterna äfven i denna fråga uti två olika riktningar. Ett parti ser målet, i hvilket alla dess sträfvanden sammanlöpa uti kvinnans absoluta likställighet med mannen på det sociala lifvets alla områden. Denna lösning uttalades redan på den franska revolutionens tid af Condorcet; i vårt århundrade har dess förnämste representant varit kvinnans högsinte och varmhjertade filosof Stuart Mill, och formeln för den kan uttryckas på följande enkla sätt: kvinna och man äro hvardera menskliga väsen; alltså, som ett är lika med ett, så måste kvinnans ställning och rättigheter vara lika med mannens.

Att en agitation i sådan riktning ej kunnat undgå att väcka till lifs en motagitation är klart som dagen.

Alla desse konservative, desse passionerade älskare af sta-

tus quo, som i hvarje nytt yrkande äro färdige att se ett direkt angrepp på sina medärfda rättigheter och en störing i sitt sublima lugn, resa sig naturligtvis som en man. Den gamla traditionen om kvinnans intellektuela, fysiska och moraliska underlägsenhet lefver upp med förnyad styrka. Äfven detta läger kan bland århundradets berömde filosofer uppvisa sina hänsynslösaste banerförare.

Schopenhauer betraktar kvinnan som en mellanståndpunkt mellan barnet och mannen, som är den egentliga, utvecklade menniskan och anser det vara förvända estetiska begrepp, som gifvit kvinnokönet namnet »det sköna». Edvard von Hartmann påstår att »flertalet kvinnor hela sitt lif igenom förblir i sedligt afseende i omyndighetstillstånd och derför ända till sin död behöfver förmyndareskap af heteronoma auktoriteter»

Såsom motsats till denna ytterlighet kan man uppställa åsikten hos den amerikanska sekt, hvilken betraktar mannen som en lägre, ofullkomlig varelse, hvars lefnadsuppgift är forceradt arbete för att underhålla kvinnan, skapelsens högre, idealare väsen. Detta liknar sig till ett försök att förverkliga det uppfattningssätt, som i tiden uttalades af Thorild i hans lilla skrift om »kvinnokönets naturliga höghet», en skrift hvars många älskvärda aforismer kulminera i satsen, att »kvinnans styrka mera liknar en engels, hvilket väsen man vet är så långt mäktigare än vi som det är högre, medan manna styrkan liknar vilddjurets, som förskräcker och nedslår.»

Vi följa icke här gången af det meningsutbyte, hvarunder dessa riktningar, tidtals mattare, tidtals med utomordentlig lifligbet, brutit sig mot hvarandra. Att i debatten deltagit ej blott de allvarliga, kritiskt anlagda naturer, som med full insigt af frågans djupa sociala betydelse förstått att behandla den „sina ira et studio“ utan äfven en mängd af dessa popularitetsjäktare, som ur alla tidernas brännande spörsmål söka näring åt en tynande prestige och många sådana sentimentala svärmare, som ej för sina yrkanden hafva att uppvisa stöd i realiteten, har ej så litet bidragit att trassla in densamma, och det kan knappast väcka förundran att det just är kvinnokönet sjelft, som till denna sistnämda kategori lämnat de flesta representanter. Men under det striden flammat och de motsatta åsigterna i täflan sökt vinna allmänheten för sig begynner småningom ett nytt, ett tredje åskådningssätt att höja sig

och fordra talan vid spörsmålets afgörande. Det föddes i naturvetenskapsmannes tysta arbetsrum, växte till i fysiologens laboratorium och på anatomens dissektionsbord, fann näring och utveckling under den praktiske läkarens mångfaldiga och intima beröring med det värkliga, lefvande lifvet. Om ock denne tertius interveniens icke ensamt med sina medel vill uttömma frågan, äga dock de argument, som komma från detta håll, företrädet att icke kunna bortresonneras, och oss vill det tyckas som om andan i mensklighetens historia skulle förvissa denna åsigt om seger. Och den lyder så här: det kan icke blifva tal om absolut likställighet mellan könen; — påståendet att kvinnan vore ett mannen underordnadt väsen är lika osant som det är obevisadt; de båda könen äro inkomparabla, inkommensurabla storheter, hvardera med sin mission att fylla i mensklighetens stora hushållning, och det enas kan och får ej göra intrång på det andras.

Skänka vi vår uppmärksamhet åt könslifvets utveckling inom den organiska naturen, kan det icke undgå oss att, ju högre upp i den animala utvecklingsserien vi anställa våra observationer, desto skarpare äro könskaraktererna utpräglade, ju mera vi gå nedåt i serien, desto mindre aksentuerade finna vi dessa karakterer för att slutligen se dem helt och hållet försvinna på det organiska lifvets lägsta stadier.

Den mest primitiva bland alla organismer, cellen, typen för all organisk tillvara, är fullständigt könslös. Reproduktionen försiggår sålunda att ur cellens substans genomdelning eller knoppbildning afskiljas en eller flere små partiklar, af hvilka hvar och en antager moderorganismens form, utseende och lif.

Den tidigaste antydning till sexuel reproduktion röjes då ur den urspungliga organismen två celler lösgöra sig, sammanträffa i det omgifvande mediet eller inom sjelfva moderorganismen, förenas, smälta i hop och sålunda gifva upphof till en ny individ, fullkomligt lik den ursprungliga. Ett stycke högre upp i utvecklingsserien se vi icke mera dessa båda celler omedelbart afskilja sig ur modersubstansen; han- och honcellen bildas inom hvart sitt särskilda organ hos samma organism, som sålunda är hvad vi kalla hermafrodit eller androgyn. Ännu ett steg högre, och man ser huru visserligen hvarje individ är utrustad med organ för hvartdera könet utan att dock kunna fort-

ılanta sig inom sig sjelf; den måste för detta ändamål sammanräffa med en annan individ af samma art. Följer man så utecklingsserien vidare visar sig snart huru icke blott de skilda önsfunktionerna uppbäras af skilda individer, men äfven urn könen, som i början och länge nog till det yttre äro hvarndra fullkomligt lika, småningom börja specialisera sig och afika från hvarandra till utseende till och med till vanor och ijelser.

Vi skönja detta tydligt redan hos de högre djuren, och ir vi så slutligen stå inför vårt eget slägte, som vi från vår åndpunkt gerna kunna gå in på att kalla skapelsens krona, unna vi väl icke ett ögonblick tvifla på att det är könsegenımligheten, som tryckt på dess båda hälfter en stämpel af så ögonen fallande olikhet, att den som ej följt utvecklingen från ıss tidigaste begynnelse, väl kunde frästas att tro på ett olika :sprung.

Låtom oss jemföra den höga kroppsställningen, de tvära, skjutande skuldrorna, den utvecklade och vida bröstkorgen, ən skarpt framträdande muskulaturen, det trånga bäckenet, ın säkra och snabba gången, den låga, klangfulla stämman, ın tjocka, fint hårbevuxna huden, den utvecklade hufvudskån och det markerade, skäggbevuxna ansigtet hos mannen med ın låga, spensliga växten, de sluttande skuldrorna, den trånga östkorgen med de framskjutande brösten, de smäckra och graısa formerna, det vida bäckenet med de breda, afrundade höfrna, den lätt sväfvande gången, den spräda stämman, den fina h glatta huden och det släta, mjukt formade ansigtet kos kvinn. Vi hafva här en mängd yttre skiljaktigheter, hvilka, om kså skarpast utpräglade hos den högt utvecklade kulturmänskan, efter hvilken de äro angifna, likväl i sina typiska grundag återfinnas äfven hos de lägsta folkraser, sådana der kvinn ännu icke lemnat lastdjurets ståndpunkt, der hon deltar i ınnens mest ansträngande sysselsättningar eller äfven förrättar m allena. Dessa olikheter kunna således ingalunda fattas ıtt såsom följder af många generationer genomgående skilda ıktioner för de båda könen, utan de måste vara en återspegg af inneboende fysiologiska lagar.

Och dessa lagar äro så bindande, att vi kunna vara säkra att när helst vi finna de allmänna könskaraktererna outprägle och ersatta med det motsatta könets egendomligheter, detta

beror på en alteration af reproduktionsorganen, vare sig på grund af ett hinder i utvecklingen, genom en sjuklig process eller genom någon af de gräsliga operationer, som vi veta att ännu den dag som är ej så sällan praktiseras bland orientens folk. Det är väl onödigt att erinra om dessa seraljernas qvasi-manliga väktare med sina veka, fylliga former, sina späda stämmor och skägglösa ansigten eller om amazonerna i konungens af Dahomay lifvakt, hvilka med sina smala höfter, sina platta bröst, sina starka muskler och skäggprydda läppar långt mera påminna om män än om kvinnor. Mindre allmänt torde det kanske vara kändt, att de misslyckade varelser, som i vetenskapernas historia oriktigt nog gått under namnet hermafroditer och hvilkas yttre utseende icke tillstadt möjligheten att bestämma deras kön, faktiskt varit missfoster till kropp och själ, hvilkas könslöshet berott på ett afstannande i utvecklingen, en förkrympning af organismen.

Olikheterna i yttre formerna motsvaras af olikheten i den inre, anatomiska byggnaden. Ett kvinligt skelett skiljes lätt från ett manligt. Kvinnans benbyggnad är vida klenare, smäckrare och graciösare till sin form, alla de ojemnheter, kanter och utsprång på den samma, som tjena till fästen för muskler och band, äro mindre framträdande. Likaså äro musklerna sjelfva mindre till volym och utbildning och alla de inre organen, börjande från hjernan, understiga till volym motsvarande organ hos mannen. Endast de organ, på hvilka reproduktionen bero, äro jemte bäckenhålan, som inrymmer dem, ojemförligt mycket större. Öfver det hela är under huden utbredt ett fettlager, ofantligt mycket rikare än det hos mannen, döljande kantigheterna och förlänande formerna deras behagliga afrundning.

Det är i synnerhet en af dessa anatomiska olikheter, som ofta framhållits såsom stöd för teorin om kvinnans underlägsenhet. Man har velat påstå att kvinnans intelligens måste vara knappare än mannens i samma mån som hennes hjerna är mindre till vigt och volym. Detta håller dock ingalunda streck, ty senare och noggrannare forskan hafva visat att proportionerna hos kvinnans hjerna står i ett bestämdt förhållande till dem hos hennes öfriga inre organ och att detta förhållande alls icke är mindre än det motsvarande hos mannen. Likaså litet således som en småväxt man med små organ behöfver vara knappare

till intelligens än en storväxt, lika så litet står genomsnittskvinnan i detta afseende under genomsnittsmannen.

Jag har nu påpekat könsåtskilnaden, sådan den ger sig till känna i det morfologiska, i de yttre och inre formerna, och det är icke någon förhastad slutsats, då jag påstår att ju högre menniskoslägtet hinner i utveckling, desto skarpare skola dessa morfologiska olikheter framträda. I samma mån som det ökade tankearbetet utvecklar hjernans volym, i samma mån kommer fosterhufvudet att fordra mera utrymme, och bäckenet med dess organ att följaktligen utvidgas, hvilket ej skall undgå att åter verka på den öfriga organismen. Vi behöfva blott jemföra hjernans volym och det kvinliga bäckenets omfång hos vilden och kulturmenniskan.

Men det är nu icke blott i de morfologiska och anatomiska förhållandena som könsåtskilnaden framträder, det är fastmera dessas fysiologiska funktioner, organismernas lifsyttringar, som skarpast aksentuera den och genom nerfsystemet öfverföra den från det fysiska till det psykiska området.

I den tidigare barndomen äro de båda könen hvarandra temligen lika så till utseende som till funktioner och böjelser. Den gängliga växten, den släta huden, den späda stämman låta oss knappast annat än af drägten skilja gosse från flicka. Men så könsmedvetandet, om också i början obestämdt och formlöst, vaknat med pubertetsålderes inträdande, då är det som de sexuela olikheterna inom några få månader framträda och utprägla sig. Likasom ur en lekande dröm vaknar den unga flickan till medmetande om allvaret i sin tillvara; dockan kastas i vrån, kanariefogeln sitter glömd i sin bur och kattens smekande upptåg locka ej mera till lek och ras. En revolution har inträffat inom hennes organism, och denna revolution har genomträngt hela hennes kropps- och själslif.

En ny makt har ifrån detta ögonblick tagit herraväldet öfver hennes existens, och med omutlig och regelbunden konsequens kräfver denna makt sin tribut ur hennes fysiska och psykiska tillgångar, ända tills hon omsider i sin ålders höst genom sterilitetens insolvens tillstånd blir befriad från dess utpressningar.

Behöfver det väl tilläggas att det är den gryende alstringsförmågan, som med ett slag förvandlar barnet till kvinna, att det är denna alstringsförmåga, som trycker sin stämpel på hela

hennes tillvara och gör dess lifskraftigaste del till en kedj fysiologiska alterationer, regelbundet motsvarade af växling hennes psykiska tillstånd. Detta är den första mäktiga ep i kvinnans lif.

Den andra inträffar, då hon följt naturens bjudande s ma och i sitt inre upptagit fröet till en ny existens. D ett daningsarbete af väldiga dimensioner, som nu tar sir gynnelse. Icke blott att lifssafternas ström går i nya banoı de organiska omsättningsförhållandena få nya proportioneı snart sagdt hvarje fiber i hennes organism modifierar sil till förmån för den nya som bildas; äfven själstillstå denna odefinierbara och oförklarade yttring af nerfsyste funktioner, visar häpnadsväckande förändringar under dan arbetets fortgång. Stämningar och intryck växla oupph form, förr oanade begär och passioner vakna till lif, stuı väckes en längtan efter tillförene absolut likgiltiga ting, m andra, som förr omfattats med kärlek och intresse, falla i g ska. De oförklarligaste idiosynkrasier födas och dö. Oftast sig fantasierna om den nya varelse, som skall se dagen. (jen att ge lifvet åt ett friskt och välskapadt barn bytes ı ligt och omotiveradt i en till visshet stegrad, namnlös fr att se ett missfoster födas till världen. Och äfven då alla och liknande produkter af ett öfverretadt sinnestillstånd antaga någon utpräglad form, kvarstår dock ständigt tanke de kvalfulla timmar som stunda, och i denna tanke infläta föreställningen om döden med omotståndlig nödvändighet.

När kvinnan så slutligen genom onämbara smärtor b förlossad från den börda, som i många långa månader tagit hennes kropps- och själskrafter i anspråk, då är hennes ännu på långt när icke fullbordadt.

En ny fysiologisk produktion, en ny, tid och tanka sorberande verksamhet begynner med digifningen. Den va som hon därintills närt med sitt hjertblod, skall hon nu en tid framåt nära med sin möjlk. Så är naturens önskan, o gen verklig moder undandrager sig frivilligt att uppfylla Att äfven denna del af kvinnans fysiologi på det intimast responderar med hennes psyke bevisas redan deraf, att h störing i hennes sinnesjemvigt under digifningstiden också rande inverka på barnets välbefinnande.

Och när sist och slutligen hela detta den kvinliga

nismens mödosamma och komplicerade daningsarbete är fullbordadt, när den nya, lilla varelsen begynt lefva sitt eget sjelfständiga lif utom den, äro väl moderskapets alla plikter då uppfylda?

Nej, långt derifrån. Den späda menniskosjälen är en dyrbar planta i knopp. Under trädgårdsmästarens vårdande händer, omsorgsfullt vattnad och skyddad mot frost och tärande larfver, skall den utveckla doftande blommor och sätta nyttig frukt, men får den tidiga frosten isa dess safter och maskarna stinga dess blad, då skola knopparne aldrig bli blommor och löftet om frukt skall bli en gäckad förhoppning. Det är åt kvinnan, modern, som trädgårdsmästarens kall är anförtrodt. Det är hon som skall leda den unga, vaknande själen, det är hon som skall rikta den ännu irrande blicken mot lifvets ädlaste mål, mot arbete, frihet, sanning och dygd. Är icke detta en stor, en ärofull uppgift!

Och, det är af vigt att minnas, den nu antydda långa och mödosama processen, sker icke enstaka i den lifskraftiga kvinnans tillvara. Om inga sjukliga störingar träda emellan eller om hon icke sjelfmant vägrar att fortfarande följa naturens bud, skall hela den bästa delen af hennes lif bli helgad åt moderskapet. När hon så slutligen hunnit öfver den sista allvarliga epoken i sin fysiska tillvara, när hon genomgått alla de stundom lifsfarliga kropps- och själsstöringar, som innemot hennes femtionde år äro förenade med alstringskällans utsinande och sterilitetens begynnelse, då skall hon ändtligen njuta sina mödors lön i barns och barnabarns kärlek, och i det hon egnar dem hela sin rika erfarenhets råd och omsorger, skall hon finna en verkningskrets, vida nyttigare och vida mera tillfredsställande, än den som tillfallit de af hennes medsystrar, hvilka, vare sig frivilligt eller af nödtvång, afstått från moderskapets mödosamt förvärfvade lycka.

Låtom oss nu egna några ögonbliks uppmärksamhet åt mannen. Allt ifrån den epok, den enda skarpt aksentuerade i hans fysiska existens, då manbarheten inträder, då läppen får sin skuggning och stämbanden växa till och gifva rösten dess djupare klang, då lämmarne vinna i stadga och han blir duglig att fortplanta slägtet, är hans lif den konträra motsatsen till kvinnans. Inga regelbundna störingar från det sexuela gebitet modifiera hans själslif. Hans deltagande i alstringsprocessen varar blott en stund, och de tankar och omsorger han egnar

deråt äro endast af yttre att icke säga flyktig art: han är icke med sin person inne i hela det väldiga arbete, der kvinnan koncentrerar alla sina kropps- och själskrafter för att skänka tillvara åt den, som skall bära hans drag och fullfölja hans gärning i lifvet. Må mannen förstå att buga sig djupt för denna kvinnans höga och ädla mission. Må han förstå sin oafvisliga pligt att arbeta för henne, att strida för henne, att efter förmåga förse henne och hennes barn med lifvets nödtorft och hålla sorgerna borta från det tjäll, der hon vågar lifvet för slägtets bestånd.

Naturens lagar förneka honom äran att dela kvinnans mödor och lidanden och dessa kan han ej ändra; men de borgerliga lagar, hvilkas utveckling han beherskar, skall han förbättra till hennes förmån. Och framförallt skall han i hennes, i sitt eget och i efterverldens intresse lemna henne det rikaste tillfälle, ej blott till kroppens utbildning, men äfven till själens, ty endast den, som sjelf eger en odlad själ, kan med framgång vårda andras. Det är af kvinnan som de kommande generationerna äro till anlag och håg väsentligen beroende, och det är för de kommande generationerna, som menskligheten arbetar.

Vi hafva sett huru naturvetenskapen formulerar de båda könens olika ställning: deras olikartade verksamhet i lifvet skall blott vara lätt funna konsekvenser af dess lagar. Blott några ord för att antyda dessa konkvenser.

Är slägtets fortplantning och första uppfostran hufvudsakligen kvinnans verk, så är det ock förutsättningen för all mannens verksamhet i samhälle och stat, hvilken ju vore ändamålslös, om ej kvinnans verksamhet gått förut, och vansklig, ifall denna icke vore tillfredsställande. De yttre verksamhetsarter, som fordra fysisk styrka, såsom krigstjenst och ordningens upprätthållande, har då ändtligen ingen, ej ens den mest emancipationslystna, velat bestrida mannen. Men äfven den verksamhet, som går ut på att bereda existensmedlen och befordra framåtskridandet, måste i regeln vara hans sak. Vi betona att detta icke är en rättighet, utan fast mera en skyldighet och den, som vill åt kvinnan såsom en rättighet vindicera likställighet med mannen på dessa områden, bör först visa upp att hennes kallelse ligger här. Blefve en sådan opinion rådande och blefve kvinnans uppfostran lämpad derefter, är sjelfklart att man satte i fråga och i fara hennes mission inom hemmet. Att föra in kvinnan i det offentliga lifvet och till den ändan uppfostra henne är

draga henne ifrån ett vida vägnar naturligare och vigtigare och ett fullt ut lika ansvarsfullt verksamhetsfält, från moderskapets och moderkallets.

Vi hafva sett huru detta absorberar kvinnans tillvara; det är absolut otänkbart att hon samtidigt kunde egna krafter och intresse åt allmänna värf, utan att någondera af dessa hennes uppgifter lede ett obotligt afbräck. Man kan lemna å sido den nära till hands liggande förmodan, att hennes af fysiologiska orsaker mångfaldigt växlande sinnesstämningar ej kunde undgå att menligt inverka på hennes uppträdande i offentligheten. De naturliga följderna för moderskapet deremot ligga i öppen dag. De förtidiga börderna skulle mångdubblas, digifningen, som redan visar en hotande och beklaglig tendens att aftaga, skulle helt och hållet komma ur modet eller genom upprepade stagnationer i mjölksekretionen skada barnens helsa, de spädas vård, skulle utan uppsigt lemnas i legda tjenarinnors vård, allt till föga fromma för de kommande generationerna.

Men, frågas det, alla de barnlösa kvinnorna och alla de, som vägrat underkasta sig naturens stränga lagar, hvad hindrar dem att med lif och själ deltaga i det offentliga arbetet?

Vi svara: omtanken om den fruktsamma kvinnan, rättvisan mot våra mödrar och våra barns uppfostrarinnor! Att för den ofruktsamma kvinnan proklamera en verksamhet, från hvilken familjemodern förhindras, det vore att sanktionera steriliteten och införa kastväsendet inom kvinnoköuet. Huru skulle icke kapplöpningen efter manbegärets irrbloss, det sociala anseendets bländvärk, rangfebern, titelsjukan och andra osunda inflytelser, som stiga upp från samhällets verksamhetsområden och stält så månget manligt förstånd på hufvudet, snart fortplanta sig äfven till kvinnorna. Vore väl den kvinliga naturen mera egnad att stå emot dem, eller måste man ej befara att snart nog den öfverhetliga nådens lysande grannlåter på bröstet blefve ansedda som en större lycka än en liten välskapad mensklig varelse vid detsamma. De lifligare intelligenserna och de starkare karaktererna skulle snart från samhällets chimära höjder se ned på de mindre begåfvade, på barnavårdarinnorna. Och när så de stora midt i sin sociala glans och sina tusenfaldiga samhällsbestyr dock icke skulle kunna helt och hållet glömma att de också äro kvinnor, och när de så försummat att taga sig väl i akt för amors lömska spel och en vacker dag trots alla försig-

tighetsmått öfverlistats af naturen och tvungits att bli mödrar, vore väl troligt att de då skulle lemna statsmaskineriet att sköta sig på egen hand och afbryta en lysande carrière för att öfvertaga moderskapets tunga pligter? Näppeligen; barnet skulle i de flesta fall kastas i händerna på en amma: här skulle den högre kastens skyldigheter upphöra och den lägres vidtaga. Men allt detta vore att störta den menskliga utvecklingen ur dess naturliga och historiskt gifna spår, att arbeta på menniskligetens degeneration i stället för på dess förädling.

Man anmärker ännu att kvinnokönet är talrikare än det manliga, att icke alla, äfven om de ville det, kunna följa sin naturliga bestämmelse. Vidare, då det är kvinnan, som uppsökes, och det beror af mannen att grunda familjen, men ett stort antal män undandraga sig denna pligt, ökas ytterligare mängden af kvinnor, som utan sitt förvållande gå miste om kvinnans sanna bestämmelse. Det vore ett särskildt kapitel att afhandla om de män, som förblifva ogifta och vilja åtnjuta medborgarns förmåner och utföra dennes värf, utan att grunda sina anspråk på familjefaderns, men detta skulle föra oss alltför långt. I alla fall äro ännu de qvinnor, som af dessa orsaker förbli ogifta, blott ett fåtal, som icke med fog kan begära någon sådan anordning, hvilken vore till fromma för dem, men till förfång för moderskapet och moderskallet. Dit räkna vi då visserligen icke medgifvandet att kvinnan ej må stängas genom stadganden eller sedvänja från yrke eller syssla, som kan vara förenlig med hennes fysik och hennes sannskyldiga uppfostran. I de undantagsfall, der bestämda anlag bjuda henne att söka en verksamhet utom hemmet eller då existensmedlen icke på antagligt sätt erbjudas henne af mannen, fordrar väl den enklaste billighet att hon fritt må få konkurrera om dem med honom. Det är icke mera blott en chevaleresk känsla, utan en menskligheteskänsla som bör leda oss att vara med om det yrkande, att kvinnan må i ekonomiskt hänseende ställas så oberoende, att hon icke frestas emottaga anbudet äfven af en ovärdig man eller efter äktenskapet ohjelpligt hållas beroende af en sådan.

Vi vilja ännu påpeka att om ock den kvinliga uppfostrans mål måste vara ett annat än den manligas, vill detta icke säga att hon dermed blefve underlägsen vid hvarje arbete utom hemmet. Stora områden, sådana som barmhertighetsverkens, undervisningens och uppfostrans, att icke tala om en mängd yrken,

ro så beskaffade att utbildningen för dem bör lätteligen kunna örenas med utbildningen för hemmets värf. Och mindre än rån samhällsvärfven vore kvinnan utesluten från vetenskapens ch konstens friare områden, äfven om moderkallet stode som gentliga målet för hennes utbildning.

Men dessa frågor leda oss längre än afsigten för tillfället, om var att tolka naturvetenskapens svar på frågan om kvinnans frigörelse, och det lyder så: kvinnans absoluta likställdhet ned mannen är en naturomöjlighet och skulle leda till ett naurvidrigt samhälls-bildnings tillstånd, men det är så långt ifrån tt kvinnans mission vore mannens underlägsen, att man snaare vore frestad att uppställa ett motsatt påstående. De båda önen äro jembördiga, men hafva hvar sin särskilda uppgift att ylla i lifvet, de böra förstå och akta hvarandra, för att med ramgång kunna arbeta på det gemensamma målet: mänsklighetens, det är, de kommande generationernas utveckling till allt törre fysisk och intellektuel fullkomlighet. När ett sådant åskådningssätt blifvit allmänt, skall man ej längre få höra den uppörande och kvinnorna sjelfva nedsättande uppfattningen att arnauppfostran vore ett lägre, den fint bildade kvinnan ovärligt verksamhetsområde. Då skola kvinnorna förstå att detta mråde är högt och heligt, att det ställer anspråk på ett odeadt intresse och en fulländad själsbildning långt mera än det tt kollationera protokoll i senaten eller i landtdagen diskutera m hingstföls utsläppande på bete. De skola förstå att det ej r mindre ärofullt att skapa den, som skrifvit boken, än att sjef krifva den, den som stiftat lagen, än att sjelf stifta den. De kola då äfven lära sig inse att den varmhjertade och bildade vinnan bör i och genom hemmet kunna vinna ett vida mäktiare inflytande på allmän sed och lag, än om hon går ut i ofentligheten att tillkämpa sig detta af sina illa uppfostrade öner och bröder. Det finnes ingen menniska på jorden, som r född till att taga embetsexamen eller tala på landtdagar, och et är således icke något våld på naturen, såsom en del tankest vilja påstå, om kvinnan hindras derifrån, men det är ett åld på naturen, som skall hämna sig svårt, i fall steriliteten rklaras som en ära eller om kvinnokönet delas i klasser, af vilka den mindre begåfvade skall nära och uppfostra den mera egåfvades barn.

Jarl Hagelstam.

George Eliot.

George Eliot, eller Mary Anne Evans, som den engel författarinnan egentligen hette, har gjort sin pseudonym till af vårt århundrades mest lysande namn inom skönliteratu Arten af hennes författarskap antager jag till sina grundc vara kändt för flertalet af mina läsare. Biografiska notiser a jag också här vara öfverflödigt att lemna, då vid författarinn frånfälle för sex år sedan, det var så mycket tal om hen lefnadsöden. Hvad här afses är ett försök att karakteri grundtanken i författarinnans vittra lifsgerning.

Men för att i någon mån komma personen in på lif innan jag öfvergår till författarskapet, tror jag det vara af att påpeka tre omständigheter, som inverkat bestämmande George Eliots egen utveckling och dermed ock på andan tonen i hennes skrifter.

Den första står i samband med hennes härkomst: hon engelska. Det infama grinet, som gerna i någon mun- e ögonvinkel spelar fram i den franska fysiognomin, den mu ansträngdheten, som nästan icke låter sig förjagas från den ty oftast molnhöljda diktarpannan, äro henne lika främmande. I är engelsk till sin forskning, det vill säga redbar och fakt redbar i motsats till fransmännen, faktisk i motsats till tyska Hennes mysticism — som hvarje stor konstnär är hon my ker, eller med andra ord, tror och känner en öfvermäktig oä lighet — denna mysticism hör till det praktiska lifvet. I kan vara så fullt och helt konstnär som någon lefvande e död författare. Det som en italienare har kallat det eviga l det i en bok, det ställe, för hvilket ingen tid kan kallna, länge ett menniskohjerta klappar, fins i hennes skrifter. M hon är mindre uteslutande konstnär än kontinentens stora fattare, och det beror derpå att hon är engelska.

Det andra, vi ville betona som grundval för hennes i vidualitet, är hennes ungdomsår och deras inflytande på he uppfattning och temperament. Hon var aldrig ung, och mognade nästan genast. Mycket berodde derpå att hon i

vande sig att studera och lärde sig att tänka, men det mesta låg deri, att hon var omgifven af hvardagsmenniskor, af en engelsk landsförsamlings stela konventionalism och trånga förhållanden och omkring sig såg tröga menniskor och outvecklade menniskor, som med seg och förstockad envishet fullföljde sina planer, egenrättfärdiga, inbilska och småsinnade naturbarn, som icke dolde sin egoism under förfiningens mask, men visade sig sådana de voro. Och det var dessa menniskor hon lärde sig att älska. Genom att dag efter dag lefva tillsammans med dem och med sin far, som var allas hjelpare och rådgifvare och gick omkring, midt ibland all denna enfald, mild, öfvertalande, genomdrifvande sina välvilliga afsigter, lärde hon sig lifvets svåra konst, försonlighet och kärlek, innan hon sjelf ännu förstod lifvet. Ingen tid kunde sedan utplåna faderns bild ur hennes själ, inga höga fina bekantskaper kommo henne att glömma det tarfliga folk, hon sett och hört i sin barndoms aflägsna bygd. Hon blef den oöfverträffade skildraren af småfolk, landsförhållanden, kälkborgerlighet, den engelska medelklassens skald.

Men hon blef något annat derjemte. Hon blef skildraren af de heroiska karaktererna och de tålmodiga, uppoffrande naturernas kamp mot verldslighet och småaktighet. Denna kamp har hon skildrat så, som endast en fint kännande, varm och ädel natur kan skildra den, efter att hafva sett hvar och huru hjelp skall gifvas, kraft skall meddelas. Det var den kvinliga instinkten som lärde henne sättet att hjelpa, och det tredje, jag ville påpeka som förklarande hennes egendomlighet, är att hon är kvinna i sitt sätt att älska och i sitt sätt att skildra. Det är derigenom, att hon sjelf hör till de underskattades klass, de i vissa afseenden socialt vanlottades och förtrycktas, som hon har sympatins hela klarsynthet för allt, som är styfmoderligt behandladt i naturen.

Hon är således icke objektiv i samma mening som Shakespeare, hvilken alltid var konstnär och visste att så fullkomligt dölja sina sympatier eller antipatier bakom sina personer, att det utgör ett af de vanskligaste bland alla kritiska göromål, att fråga efter och leta reda på honom sjelf bland vimlet af hans figurer. För George Eliot gälde det icke så mycket att opartiskt skildra lifvet, huru gerna hon än gjorde det och ehuru hon visserligen med oändlig sjelfförnekelse kunde göra det. Det gälde snarare för henne att representera det evigt kvin-

liga. Allt ifrån början var det en dröm hon drömde och som hon också klart och tydligt utsade. Denna dröm, som hon under de första åren af sitt författarskap i kritiska uppsatser formulerade, var den: att låta kvinnan tala i församlingen. George Sand karakteriserar hon så, att hon var kvinna och att kvinnan talade genom henne.

Sin egen sträfvan uttalade hon i uppmuntringsordet till sina medsystrar författarinnorna, att fritt och oförskräckt uttala sin mening och sina känslor. Man hör på den enträgenhet, hvarmed hon återkommer till denna fordran, att hon väntade mycket af en sådan kvinnans bikt. Det märkes tydligt att denna idé stod i sammanhang med en annan, en allmännare och större. I sjelfva verket är den i grunden en demokratisk idé. Inom kort lät den sig också förmärkas som den speciela tillämpningen af en annan. Vid en hastig öfverblick af henne arbeten synes genast att hennes hjeltar och hjeltinnor äro mycket olika de vanliga, och särskildt vid den tiden hon började att skrifva voro de ovanliga. Bönder, handtverkare, skolmästare, små patroner, anspråkslösa prester rymdes inom hennes tafvelramar och talade i hennes böcker sitt eget bristfälliga och fördomsfulla, stympade och simpla språk. Och meningen med detta var den samma som meningen med att låta kvinnan tala i församlingen: George Eliot ville försöka att låta de icke röstberättigade afgifva sitt votum, låta alla deltaga i debatten, låta dem, som hyssjas ned eller afspisas med en axelryckning, träda fram på arenan. Hon var viss om att detta småfolk hade många vigtiga sanningar att inskärpa direkt eller indirekt. Hon trodde på konstens rättighet och skyldighet att upplåta ett herberge för husvilla existenser, icke blott derför, att de hade sanning att säga och nya upplysningar att meddela, icke blott för att nyfiket begapas af en skådelysten hop, nej af andra skäl skulle de med. Hon visste lika väl, om icke bättre än någon af oss, som nu läsa henne, att der fans fördomar och galenskaper, löjliga att åhöra, bland dessa vanlottade barn i samhället. Och icke för att idealisera detta, men för att återgifva det, grep hon pennan. Med en sorglöshet, som många af hennes granskare förebrått henne, låter hon dessa i andan fattiga passera revy och släppa lös sin svada. Och på förebråelserna har hon oföränderligen samma svar: hon vill porträttera. Det svåra är att göra detta eller, som hon vältaligt på ett ställe utbrister

»pennan har fallenhet för att teckna drakar, ju längre klor och ju större vingar, dess bättre går det», men är detta konst? Nej, säger hon, det svåra är att teckna ett verkligt lejon utan öfverdrift.

Men dessa porträtt i lifsstorlek, fullkomligt försmående den öfvernaturliga skolans måttstock, äro emellertid inordnade i en handling, som ger dem en större betydelse än den blott naturtrogna kopians. Ty det naturtrogna porträttets bakgrund är endast en konstlad tomhet fyld med färg, men bakom George Eliots bilder rör sig lifvets hela mångfald och fullhet. Och osympatiska som dessa menniskor ofta äro, få de sin verkan af denna bakgrund, som författarinnan tecknar utan att darra på handen. Genom den är det de få sitt patos. Bakom den ena står en osynlig Mefisto, framskjutande en Faust, och Hetty faller. Bakom den andra smyger sig en Puck och förvänder hans ögon så att, som hexorna i Macbeth sjunga, stygt blir vackert och vackert stygt.

Och slutligen blir taflans gömda mening, likasom lifvets, klar. Det är icke en af dessa rasande anklagelser mot det stackars samhället, som nu för tiden får spela syndabock i tid och otid. Det är en lugn embetsberättelse, der samhället får sin del af skulden och individen sin. Det berättas att emot slutet af sitt lif aposteln Johannes brukade tillropa sina lärjungar: små barn, akten er för afgudar! Något dylikt vore man frestad att ropa till de idealistiska samhällsförbättrare, som sjelfva gifva sig det klingande namnet realister och som dock hafva en så fast rotad, icke gudstro eller tro på det positiva, men deremot en så mycket fastare djefvulstro och hvilkas mytiska djefvulsfigur bär namnet samhället eller de styrande. Någon tro på det negativa i denna konkreta eller kollektiva form har icke George Eliot. Och dock är det en samhällsreform hon oaflåtligt påyrkar, nämligen att icke glömma bort de bortglömda, dem som man icke räknar med i lagstiftningen eller räknar med på det sättet, att man utesluter dem, eller också så att man för dem stiftar samma lagar, som för de mäktige, de inflytelserike, de bäst utrustade i kampen för tillvaron; som om de kunde uthärda en konkurrens med dem. Med afseende på dessa vanlottade eller af något skäl underlägsne föreslår hon deremot helt andra åtgärder, helt och hållet praktiska och dock utomordentliga åtgärder, sådana som icke begagnas, när

strid skall anordnas mellan två jemngoda motståndare eller två lika skickliga täflingskämpar.

Hon ser den enda räddningen från förtryck och tyranni deri, att de bättre utrustade frivilligt abdikera till förmån för de andra, afhända sig sina privilegier, lyssna till deras önskningar och deras tankegång, der denna stapplande arbetar sig fram genom natt och dimma, trögt skridande mot målet. Att icke göra bruk af sina höghetsrättigheter, att bjuda den behöfvande sin starka hand, att sjelf rik och ingenting behöfvande förstå den allt behöfvande, att sjelf glad och jublande känna den sorgsnes sorg som sin egen, att sjelf bildad och kvick åhöra den enfaldiges långtrådiga utgjutelser, allt detta ingår i George Eliots verldsplan. Om någon säger henne att det är svärmeri, svarar hon att det är enkel pligt. Det är nämligen alltid från de högre stånden George Eliot låter hjelpen utgå. Hon har nog erfarenhet för att förstå att den vanlottades sjelfhjelp icke är tillräcklig och, utan den starkares medverkan, utmynnar i revolutionära, spasmodiska och derför resultatlösa ansträngningar. Det är för den skuld hennes ord utgå just till dem, som kunna taga initiativet, till den rikes pung, till den bildades intelligens, till konstnärens goda hjerta.

Detta upprop till menskligheten kommer från ett modershjerta och tränger som modersord genom alla förskansningar. Det är icke möjligt att uttrycka denna uppfattning bättre än Dorothea Brooke med sina handlingar gör, den inspirerade Dorothea som kommer till mrs Lydgate med hela hjertat fullt af förtviflans bittraste sorg och raseri, med förföljelselust och hämdlystnad i blickar och tankar, och som plötsligt smälter och glömmer allt, när hon står midt emot sin värnlösa, barnsliga antagonist med förgätmigej-ögonen. I ett nu äro dessa kvinnor förenade i ett systerligt famntag. Dorothea har nedlagt sina vapen, hela sin öfverlägsenhet, sin rika naturs alla förmåner inför det stackars barnet. Och Rosamonde har smält för en blick ur hennes ögon, den hon förstått, derför att den talat med hjertats bästa vältalighet. Det är en scen, som man genomläser med en religiös bäfvan, med samma känslor som en annan i Adam Bede, der Dinah Morris, metodistpredikanten, besöker Hetty i fängelset. Der stå också två kvinnohjertan mot hvarandra, fast det ena tillhör en oförvitlig kvinna och det andra en af verlden utstött, af rättvisan dömd barnamörderska.

Ångerns och medlidandets tårar sammanflyta, och på detta sätt afklädd alla anspråk, »kommer, ser och segrar» kärleken hos George Eliot. Lösningen på gåtan är att alla dessa kvinnor eller män nedlagt sina utmärkelsetecken, den rike är icke rik, den mäktige icke mäktig, den andliga stridens hjelte icke längre stark, det som sedan återstår af dem är icke individen, men menniskan, och i deras inre rör sig blott en känsla, känslan af *the bond of human fellowship.* »Ecce homo» skulle utgöra en passande underskrift till dessa taflor.

Är då detta icke reaktionärt? Står det kanske i strid med vårt sekels fordran på sjelfverksamhet och sjelfhjelp, att tillmäta så stor betydelse åt hjelpsamheten? Detta motsäger ingen sådan fordran, som George Eliot vore den första att underskrifva, detta inskränker icke denna fordran och upphäfver den icke. Det betyder blott att det fins en olikhet här i verlden, som aldrig kan häfvas, en individuel öfverlägsenhet, som icke kan nivelleras på annat sätt än genom frivillig försakelse. Denna öfverlägsenhet kan alltid, om det kommer till en strid, föreskrifva sina vilkor och kräfva ut sina fordringar till sista skärfven. En sådan strid blir derför alltid olycklig för den svagare. Att framkalla strid, att söka lösa en konflikt på stridens väg blir således att verka i den starkares intresse och samka mera förtryck öfver den svagares hufvud. Det är alltså en dålig lösning på den sociala frågan, att predika krig. Hvilkendera parten som segrar, är en strid alltid en olycka, och en sådan medför alltid seger åt den mäktigare och förtryck för den mindre mäktiga. Att predika strid är att gifva rum åt förtrycket, emedan en segrare alltid är orättvis och alltid är hämdlysten, emedan kampens nödvändiga följd är förtryck.

Det är derför den sociala frågans enda dugliga lösning, den som ges genom ett fridsevangelium, sådant som det George Eliot bjuder oss.

Lagstiftningen kan ej undvaras, frihetssträfvandena äro lofvärda, aftvungna medgifvanden af förtryckaren eller den privilegierade ofta nödvändiga, ja äfven strid är väl oundviklig och våld ett yttersta medel, när alla andra äro förgäfves försökta. Men allt detta är ändock svåra saker. Ty orättvisan fortlefver ändå trots alla sådana skenbart vunna garantier, inga kontrakt kunna skydda mot henne, intet fredsfördrag, vunnet på krigisk väg, kan förekomma förtrycket, detta upphör blott, när den som

kan förtrycka, icke vill förtrycka. Kunde man någonsin med lagstiftning förhindra att några funnes, som kunde förtrycka, det är, som vore starkare än andra, ja då vore lagen allsmäktig och allvis, då vore lagstiftning en garanti och en förbättrad lagstiftning liktydig med ett aflysande af alla missbruk i den punkt, der lagstiftningen ingripit. Men så länge man icke med ett lagbud kan nivellera allas krafter eller komma åt alla former af missbruk, skall den starkare alltid finna tillfälle och medel att i smyg missbruka sin makt, om han vill göra bruk af den, och förhållandena blifva på det hela taget lika ojemna som förr. Det är derför goda lagar kunna förändra vissa allmänna förhållanden, men alltid blifva otillräckliga att garantera samhällslyckan och oförmögna att tränga ned i och omskapa sjelfva lifvet, hvilket går sin gång, i det väsentliga oberördt af hvad lagen befaller eller förbjuder. Det enda, som garanterar samhällslyckan och lifsharmonin är godt hjerta, en mild och dock stark karakter, som frivilligt ger sig sjelf orätt i förhållande till den svagare och icke begagnar sig af sin öfvermakt.

Att hafva uppvisat detta är betydelsen af George Eliots skildring af de heroiska karaktererna, i det hon tecknar välviljan och sympatin som ett samhällsintresse af högsta rang.

En konstnär af äkta slag skapar alltid en kult och afgudadyrkare omkring sig. Goethe och Byron gjorde det, Viktor Hugo och Zola likaledes, och Ibsen hos oss har rönt samma öde. Men bland George Eliots anhängare finnes icke blott den vanliga kärntruppen af unga män och kvinnor, der finns de allvarligaste, betänksammaste vetenskapsmän, som aldrig eljes taga i en roman. Att hennes läsekrets innefattar äfven desse är icke någon blott tillfällighet. Det namn, vårt århundrade bär, är vetenskapens, forskningens och kritikens århundrade. Dess representanter äro forskningens representanter, och fins det derför en skönliterär författare, som under sin fana lyckas församla desse, då måste det hos honom finnas en siarblick för just det i tiden, som utgör dess mest karakteristiska drag. Denna siarblick finnes hos George Eliot; föreningen hos henne af rättvisa och sympati, af subjektiv innerlighet och objektiv opartiskhet gör henne till exponent af hvad tiden har bäst; hon är i ordets vidsträcktaste betydelse representativ.

Hellen Lindgren.

Poesier.

Werdandi.

Werdandi hette min trogna slup,
den är hemma från Pörtö skär
och van att segla på grund och på djup,
och stark som af jern den är.

Hur gick ej skutan, när stormen hven,
hon flög rätt med ångbåtsfart,
och seglet svälde och flaggan sken
mot himmel och solsken klart.

I slupen, der var man alltid glad
och skämtade fritt med fröjd.
Och kom det stundom ett saltigt bad,
så var man allt lika nöjd.

Derute bland väldiga klippor grå,
der fans det ej flärd och tvång.
Af hafvets storhet man plär ju få
sig sjelf tillbaka en gång.

Hur roligt hade vi ej ibland,
fast regnet störtade ned,
ty flickorna sjöngo ett litet grand,
och så sjöngo alla med.

Och hej, hur skämtet sitt skimmer göt
bland sorgen i hvarje blick,
när kaffet, kokadt med möda, flöt
kring bottnen då störtsjön gick!

Det var ej heller så ängsligt just
när man tog miste om fyr
i mörka natten vid Estlands kust —
Jo det var ett äfventyr!

Men ingen fans det, som nå'nsin kom
sitt goda humör på skam,
det var den friskaste ungdom, som
med buller och bång for fram.

Men nu, ett tack till hvarenda en,
som hedrat min trogna båt
och kört med den öfver våg och sten
och blifvit af störtsjö våt!

Och vet ni, nu är den såld i år,
Werdandi, vår goda vän,
men aldrig tror jag att någon får
så gladt som vi haft i den!

Jonatan Reuter.

Liten siska.

Der sjöng en siska för sitt vif
så gladt i morgonstunden!
Der svärmade af tusen lif
bland blomstren uti lunden!

Af doft berusad, yr och glad
hos rosen fjäriln dröjde,
och under daggens friska bad
de veka gräs sig böjde!

Ur blomman biet honung sög,
och humlan sjöng i häcken!
Ett jubel genom lunden flög,
och ystert lekte bäcken!

Så kvalmigt middagsolen sken.
I lunden gossen drog;
kring liten siska trygg på gren
han lömskt en snara slog.

Den svaga vingen kämpade,
i ångest näbben slet!
Hur liten siska stridde än,
sin frihet hon begret.

När kvällen kom och dagen dog
i frid kring tjäll och bo,
ett galler rastlöst mätte hon
och ville ej få ro!

En dag svann bort med ondt och godt,
der svunno två och fler,
hon mäter rastlöst gallret blott
och sjunger aldrig mer!

Och fylles lunden utanför
af röster utan tal,
den lilla fångens stämma dör
uti ett pip af kval!

—a—

I bokhandeln.

E. Bonsdorff: Samling af algebraiska exempel och problem. 172 sid. 8:o. (Helsingfors, Weilin & Göös, 1885. Öfversättning från finskan 3 m. 40 p:i. Af det finska originalet 2:dra upplagan 171 sid. 8:o 3 m. 40 p:i.

Öfning ger färdighet är en sats, hvars sanning, om någonsin, måste erkännas vid handledning af nybegynnare i den elementära matematiken. Så klara och tydliga de vunna resultaten och uttalade teoremen än äro, förblifva de utan frukt, om de icke genom upprepad tillämpning inskärpas i medvetandet. Behofvet af goda, i enlighet med de meddelade kurserna uppstälda exempel och problem samligar framträder följaktligen oafvisligt vid den första undervisningen.

I föreliggande arbeten kan sålunda en känbar brist i den inhemska skolbokslitteraturen blifvit afhjälpt. Ty ehuruväl goda och användbara svenska arbeten inom området på den algebraiska räknefärdigheten sedan år tillbaka vunnit afsättning hos oss, kan det dock icke förnekas, att efter de inhemska läroböckerna i algebra afpassade exempel och problem-samlingar i högre mån måste befordra nybegynnarens ofta mödosamma arbete. Och som ett sådant komplement till läroboken kunna de bonsdorffska öfningsböckerna betraktas, då de öfverensstämma med uppställningen i de af samma författare utgifna i samtliga finskspråkiga och många svenskspråkiga lyceer följda läroböckerna i algebra.

Valet af uppgifter är i allmänhet godt och öfverensstämmande med våra skolors fordringar; dock hade vi gärna sett ett större antal exempel på substitution af talvärden eller bokstafsuttryck för i uttryck ingående kvantiteter. På ett par ställen synas uppgifterna hafva infogats i orätt kapitel. — Mot språket i den svenska upplagan kunna många berättigade anmärkningar, göras; öfversättarens ovana att behandla svenska språket framträder tydligt. Men denna svaga sida hos arbetet öfverväges dock af dess många förtjänster, i synnerhet sedan biblad innehållande rättelser af de talrika och ofta vilseledande tryckfelen på förf:s föranstaltande blifvit utdelade.

August Ramsay.

E. Bonsdorff: Lärobok i elementär geometri. Öfversättning från finskan 192 s. 8:o. Weilin & Göös, Helsingfors 1886.

Då finska originalet till föreliggande arbete redan recenserats i Tidskriften och därvid dess hufvudförtjänster på ett be-

ttigadt sätt framhållits, inskränka vi oss här till att omnämna, t arbetet öfverflyttats till svenskan. Öfversättningen följer i ıfvudsak originalet; där afvikelser skett synas de vara väl moverade. Särskildt har den i någon mån omredigerade inledninn väsentligt bidragit, att göra det geometriska likhetsbegreppet dligt och exakt, ett moment, som med hänsyn till de äldre läböckernas brist i detta afseende, icke nog kan uppskattas. — m ett tillägg till den finska upplagan framträder en särdeles slående bearbetning af proportionsläran. På ett fullt bindande tt utvecklas fundamentalbegreppen samt härledes satserna och t detta inom den trånga ramen af 7 sidor! Detta kapitel likam ock inledningen äro enligt förf:ns förord redigerade af dr. Ramsay. Öfversättningen synes vara omsorgsfull.

Genom Prof. Bonsdorffs härberörda arbeten i geometri har n finska skolan vunnit två värdefulla läroböcker, till hvilka vi könska henne.

—n.

Gust. Petterson: Kirkon ja valtion keskinäinen suhde, usntieteinen kirjoitus kirkkohistorian alalta. 92 sid. 8:o Jyväslä, Gummerus.

Gladstone förliknar i en af sina strödda uppsatser [1]) skeptimen vid ett fint vin, som möjligen kan vara helsosamt för ett al läckergommar, hvilka ha råd att dricka det från originalskor, men som blir ättika, när det skall förflyttas långa vägar ı många gånger tappas om för att skänkas ut åt den stora allinheten. Den högt bildade, menar han, kan kanske komma till ta med en lifsåskådning grundad på en Strauss' och en Spens verk, men mängden skall aldrig ur dem kunna draga en llig spis, som närer. Det är blott tron på en uppenbarad reion, som förmår gifva samhällets flertal den sedliga kraft, som dras för pligtuppfyllelse.

Denna sats: utan religion ingen moral, upprepas åter och r öfverallt der en kyrkolära reser auktoritetens dam mot tidens lrifvande tankeströmning. Man medger kanske, antingen stillaande eller öppet, att lärosatserna icke tåla vid närmare granskg, men, säger man, tag bort dem och tron skall försvinna och d tron det enda band, som kan tygla menniskans onda lidelser, fja den tanke och hejda den hand, som trår efter nästans vif, eller egodelar. Att möjligen en konfessionslös lekmannamoral, dd icke på tron utan på förnuftet, kunde verka det samma, sysäkerligen, åtminstone hos oss, för det stora flertalet omöjligt, tligt, orimligt; blotta tanken derpå förefaller mången som en ggelse.

Man bör oaflåtligt hålla denna uppfattning i minnet för att

[1]) The courses of religious thougth. Gleanings of past years, III:127.

rätt kunna förstå sådana arbeten som det föreliggande. Om samhälle vill förblifva sedligt, så måste det förblifva troende, ger förf., och detta uttryck gifver ariadnetråden till hela l tankegång; med det för ögonen skall en olika sinnad kr följa och fatta den äfven i de slutsatser, som synas minst tagliga.

Hvad detta arbete som så många liknande främst vi om är stor pessimism. Tron aftager, menar förf., på ett betänl sätt öfver allt och äfven hos oss. Den irreligiösa literat vinner allt större spridning, den populära naturvetenskapen t ger ned till allt djupare led och snart finnes det i hvarenda personer, som tro att menniskan och aporna hafva samma stamning! [1]) Det är i sanning en bedröflig bild förf. gifve nutidens religiösa tillstånd. Man vore färdig att tro den tecl alltför svart i svart, derest ej hans utsaga snart sagdt femti gånger om året bekräftades från snart sagdt alla landets pre stolar.

Här kunde kanske en fråga göras. Om nu otron är så och dess följder så fruktansvärda, huru kommer det sig att b målsstatistiken icke utvisar en högre grad af sedlig förvildn Till all lycka är rättssäkerheten ännu ganska tillfredsställand blott hos oss, utan äfven i sådana länder som Frankrike och lien, hvilkas religion förf. helt visst anser för klen nog i sig och hvilkas folk till stor del upphört att bekymra sig om kyr

Detta i förbigående; vi följa förf. vidare för att se han tänker sig räddningen från den fara, som synes hono öfverhängande. Vid besvarandet af denna fråga: huru skall gionen kunna befästas, skilja sig många, som äro ense om vi af dess fortbestånd. Särskildt när det gäller spörsmålet l staten härvidlag kan och bör göra, synas meningarna vara ı ket olika. Som kändt har man i England och Amerika, der religiösa lifvet torde vara kraftigast, vunnit den erfarenhete det trifves bäst med minsta möjliga inblandning från offen maktens sida, och denna uppfattning har vid lagstiftningen nit en af sina främste målsmän i den gamle statsman, hvars ofvan anfördes.

Förf:s åsigt är en annan. En utförlig och lärd unde ning af kyrko- och statsbegreppenas historiska utveckling filosofiska betydelse leder honom till den slutsatsen, att, lik staten ej kan bestå utan kyrkan så kan kyrkan ej heller l utan staten. Det närmaste samband dem emellan är nödvä för hvardera. Och hos oss borde denna förening vara lång nerligare än hvad den blifvit enligt 1869 års kyrkolag.

---

[1]) Såsom synnerligen bedröfliga tidens tecken i vårt land anföra skildt Finsk Tidskrifts artiklar i prestbildningsfrågan och dr C. v. Be föreläsningar.

Hr Pettersons bok vill ej blott vara en historico-filosofisk handling utan ock ett program. Och det är främst som sådant n förtjenar uppmärksamhet, särskildt derför, att den vänder sig l landets finska talande allmänhet. Det bör äfven för dem, m redan i dagpolemiken gjort bekantskap med den uppfattning f. hyllar, och som ej dela den, vara intressant att se till huru n framstälts för en publik, som sällan eller aldrig får höra tskälen.

Sådan vår lag nu är tillåter den uttryckligen (§ 6 K. L.) 'ergång från luterska trosbekännelsen, men säger intet om id rätt, som tillkommer dem, hvilka öfvergått. Deremot gör n medlemskap af luterska församlingen till oundgängligt vilkor åtnjutande af rättigheten att ingå lagligt äktenskap, aflägga inför domstol och innehafva statstjenst.

Anser förf., att detta förhållande är riktigt och bör bibelas eller oriktigt och bör förändras? På denna fråga, som för varande sysselsätter alla sinnen och som väl främst bort uppas lemnar hans i allmänna ordalag klädda satser icke något stämdt svar. Ena ögonblicket hör man honom draga en saklens suck vid tanken att 3 § 1 kap. M. B., hvilken straffade ill från läran med landsflykt, är upphäfd, och säga, att luska kyrkan, som sedan år 1870 ej mer är en statskyrka utan tt en folkkyrka, icke bör gifva bort en enda af de företrädestigheter, hon har i behåll. På andra ställen åter uttalar han ; på ett sätt, som visar att, enligt hans åsigt, alla kristne trosvandter utan men för samhället kunde erhålla medborgerliga tigheter, hvilka, det anges dock ej närmare. Förf. säger blott, staten bör tillåta hvarje medborgare att söka sin salighet på ; eget sätt, och redan detta medgifvande förtjenar ju att tas vara på.

Men man ville gerna hafva litet närmare reda på huru myc; af sin timliga välfärd den skall uppoffra, som betjenar sig af ma rättighet. Det är att befara, att förf. verkligen hör till m, som tro att den finska kyrkans enda räddning är att hon nom lockelsen af verdsliga förmåner i sin gemenskap kvarhåldem, som icke vilja mottaga hennes andliga gåfvor. För n oinvigde är det svårt att förstå till hvad fromma desse skentännare kunna vara för ett samfund, hvars sträfvan bör syfta ifver denna verlden. Hr Petterson förklarar emellertid, att des närvaro i församlingen är af största betydelse och att kyrkan te allvarsam fara, om de kunde följa sin öfvertygelse och lja sig.

Men sjelf gifver han i nästa ögonblick dråpslaget åt sin en tanke. Lekmannainflytandet, säger han, är för stort inom rkan; det borde inskränkas, ty hvem svarar för att församgsmedlemmarne äro rätt sinnade. Ja väl, om, såsom förf. vill, ta tänkande sålunda allt fortfarande kvarhållas, så är det sanikt nog att presterskapet och menigheten ej skola draga, ett

och då skall presterskapet blott hafva statsmakten att trygga s till och följaktligen råka i allt större afhängighet af den samm Men ett kyrkosamfund, hvars medlemmar icke frivilligt följa si lärare, skulle aldrig i längden kunna bestå. Om ej förf. k visa oss ett bättre framtids tillstånd, så är hans progr dömdt.

Om förf:s åsigt om kristne dissenters rättigheter icke fra träder fullt klar, så är hans åsigt angående icke kristne deren otvetydig. Sådana bör staten icke på några vilkor tolerera in sina landamären. Och som icke kristne böra alla de anses, hvilka ansluta sig till någon bestående, godkänd troslära, med andra (sagdt, alla konfessionslöse. Frågar man om det emellertid ve ligen är troligt att många af dem, som nu tillhöra den luters församlingen, skulle, derest de kunde, lemna densamma utan ingå i någon annan, så svarar förf. utan tvekan *ja*. Han säg (sid. 76): »största delen af folket är sjelf oförmögen att rätt l dömma, till hvilket trossamfund det är bäst att höra. Lemr på egen hand skulle det falla ett offer för alla möjliga religio intrigörer. Å andra sidan (toisilla) åter finnes det så föga tr nit, att man merendels (enemmiten) skulle underlåta att ansl sig till något trossamfund, isynnerhet om medlemskapet i ett dant medförde något slags materiella uppoffringar. Sådant l staten ej fördraga.»

Ett bedröfligare vittnesbörd om den luterska kyrk oförmåga att verka på *öfvertygelsens* väg och *sålunda* bibehå sin ställning har väl än ingen af dess försvarare aflagt.

Wilhelm Chydenius.

Gustaf Ljunggren: Svenska akademiens historia 1784—18 på akademiens uppdrag författad; 2 delar, 398 + 518 8:o. Stl 1886, P. A. Norstedt & Söner; pris 12 kr.

Svenska akademiens Handlingar, d. LXI, 400 s. 8:o, Stl 1885, P. A. Norstedt & Söner; pris 5 kr,

Den, som funnit vår redogörelse för Svenska akademi stiftelse för knapphändig och vår uppskattning af dess verksam för summarisk, kan skaffa sig fullständig godtgörelse i denna i haltiga monografi. Förf. har visserligen icke afsett något dömande af huru akademien fylt sitt mål, men allt hvad man l begära som grund för en uppskattning finnes framlagt oförst Förf., som erhållit det hedrande uppdraget att till minneshögti skrifva akademiens historia, yttrar i förordet: lika olämpligt ett försvar för henne vid detta tillfälle skulle vara, lika öf flödigt synes det författaren. Under sina forskningar i aka miens tryckta och otryckta handlingar har han kommit till öfvertygelsen, att, i stort sedt, akademien icke utan en berätti tillfredsställelse kan skåda tillbaka på de förflutna åren. Och l lätt hjerta har han derför kunnat genomföra sin redan från bö

tade plan, att gifva framställningen all den opartiskhet, som fves ett arbete, hvilket vill vara en historia och icke en apologi».

Planen är för öfrigt mycket enkel; med bibehållande af tidsjden och utan vidare gruppering meddelar förf. de tilldragel- och sysselsättningar, som förekommit i akademiens annaler, ysande dem, der så påfordras, ur sitt eget rika forskningsför-l. Endast i början är materialet något grupperadt, i det skilda pitel egnats åt akademiens uppgift och åt stadgarne, der de få ändringar, som sedan vidtagits i hennes konstitution och axis, äro anförda på ett ställe. Akademiens förhållande under tningstiden efter 1809 bildar jemväl en period för sig, der iden utgör den ledande tanken. Dess utgång, som sammfaller med Rosensteins afgång och Franzéns val till stän-; sekreterare, afslutar den förra af de två tomerna. Märklig den modlöshet, som vid denna tidpunkt röjdes i akademien ı framkallade äfven tanken på att låta henne falla samman, t nu när hon i den nationela skolan, i Tegnér, i Geijer, i Walfått ett skäl och i Franzén ett stöd för sin tillvaro. Den sere delen är afdelad efter Franzéns och v. Beskows sekreteriat, arpå de arbeten, som kunna anses genomgående, utgifvandet af ındlingarna och språkarbetet, erhålla ett skildt kapitel på slutet, som och de tillfällige prisutdelningar.

Möjligt är att dessa digra delar skola förefalla mången allt- rika på oväsentliga detaljer för att erbjuda en underhållande ning, ehuru enhvar väl måste medge att en klarare, lugnare, begligare framställning svårligen kan finnas. För vännerna af den nska literaturen, äfven särskildt de i Finland, äro de en värde-l källurkund, men också en lockande läsning, i det man blad blad känner gamla hågkomster väckas eller möter nya afslöıden från den vittra areopagens kulisser. Kan väl någonting ra intressantare än att se huru de vittre stormännen nagelfara d Tegnérs *Svea* eller Runebergs *Grafven i Perrho?* Och hvem alle tro att Leopold, eljes så klarsynt i fråga om unga sinnen, ade sig föga berörd af skaldeanden i Svea, eller att Sköldebrand r den ende, som fann Runebergs förstlingsstycke så »vackert, kelt och rörande», att han ville ge det första priset, medan allin, v. Brinkman, Franzén tvekade äfven om det andra? Hvilket mento åt kritiken ligger ej i dylika uppdaganden! Anmärkıgsvärda äro de i senare hälften af fyratiotalet förekommande aptomer af vägran att emottaga den akademiska hedern: utriministern friherre Ihre afböjde utmärkelsen och riksarkivarien rdström skref vid återkomsten från en resa i utlandet att han d »öfverraskning» förnummit sitt val till en af de aderton och han kände sig för anspråkslös att emottaga denna heder; af annan f. d. finländare, presidenten friherre Skogman, befarade a det samma.

Sedan de långa sekreteriaten gått till ända med v. Beskows ıfälle 1868, har akademien omsider fått i hr C. D. af Wirsén en

sekreterare, som antagligen kommer att göra skäl för benämningen »ständig» och som skall åt akademiens verksamhet ge en bestämd riktning samt den nödiga stadgan. I och med 61 d. af Handlingarna, har hr af Wirsén framträdt såsom tecknare af den årliga minnesbilden, hvilket nu engång synes vara den ständige sekreterarens dryga värf. Ett sådant värf kan innebära en hel lefnads uppgift, lika ärofull som svår, då det gäller att träda i Franzéns och v. Beskows fotspår.

Denna gång, då minnespenningen var egnad åt skalden Joh. Gabr. Oxenstjerna, hade uppgiften sin särskilda svårighet deri, att Oxenstjernas skaldskap skärskådats tillförene af sådana domare, som Tegnér och Atterbom. Men Michelets ord att historien alltid återstår att skrifva gäller isynnerhet den vittra kritiken, hvars omdömen i icke ringa mån ändras efter tidsåldrarnes olika ståndpunkt. Men i denna nya lifsbild af den älskvärda skalden har förf. dessutom funnit en sida, som kunde vidare utvecklas. Då Oxenstjerna efter Creutz' stöd hjelpte konungen med utrikesärendena, har detta gett förf. anledning att utförligt behandla Gustafs politik under sista skedet af hans regering, då den röjde ett så företagsamt lynne. Ur synpunkten af Oxenstjernas minnesbild kan denna episod om politiken efter 1786 och kriget 1788 anses något lång, men belysande för skaldens medgörliga karakter och den oförstörbara vänskap han hyste för konungen är att se huru han höll ut i den skefva ställning, konungen gett honom såsom kontrasignent för utrikesärenderna utan en ministers värdighet eller beslutanderätt. Ämnets eget intresse och förf:s lugna och jemna framställningssätt göra dessutom att man knapt märker episodens längd. Välviljan och det lefvande intresset för föremålet i förening med den urbana tonen ge denna minnesbild det rätta akademiska tycket; sammansättningens och stylens enkelhet är en särskild förtjenst hos denna förstlingsfrukt af den nuvarande sekreteraren. Det är lika träffande, som spirituelt, han karakteriserar sitt föremål, då han, på tal om Oxenstjernas hjelpsamhet mot andre och med tanken på hans alltid brydsamma ekonomiska ställning, yttrar: »Dessa välgerningar syntes för Oxenstjerna i allmänhet vara det naturligaste i verlden: det var för honom lika lätt att vara välvillig, som att vara till, stundom lättare.»

I en afhandling om »Carl XII:s tåg mot Ryssland» har statsrådet Carlson behandlat en episod ur Karl XII:s hjelteridt mot Ryssland, som är nära på sjelfva vändpunkten i det Pfalziska husets historia. Med sin säkra analys af psykiska såväl som de faktiska momenten och en klar sammanställning besvarar den åldrige historieskrifvaren en fråga, som måste, om någon, vara tung för en svensk man att ta till tals, frågan huru det kom sig att Karl XII tog den väg till Ryssland, som han till Sveriges och sin olycka fullföljde. »Det var på hösten 1707 som den svenska hären åter beträdde det polska området. Men hvilken

motsats emellan Carl XII, i september tågande ur Sachsen
ıetsen för en stark och väl rustad armé, segerstolt och seger-
, kännande ingen gräns för sina framgångar, — och Karl XII
ıptember 1708, stadnande en half mil från denna ryska gräns,
hvilken han så länge syftat, för svag att öfverskrida den, för
ta gången osäker på sig sjelf, famlande efter en utväg att
ıma ur sin förlägenhet! Man frågar sig ovilkorligen: huru
de, på så kort tid, en så glänsande ställning förändras?»

En fosterländsk bild af ljusare art är Snoilskys »Hvita frun»,
ı ger åt denna del af Handlingarna ett särdeles värde. Här
man tvärtom från en förgrund full af oro och dysterhet in i
solig framtid. Hvita frun är spökgestalten, som i den upp-
imda folkfantasin bådar hämd för den blodiga orätt, hertig
·l i Linköpings blodbad tillfogat adeln. Hon viker bort för
frimodiga hoppgifvande väsen, som röjer sig hos den sexårige
staf Adolf, hvilken nu följer sin far på hans ridt genom Söder-
ıland och som i tiden skall försona inbördeskrigets söndrade
ıen. Egenteligen är det dock icke Hvita frun som utgör dik-
s hufvudparti; man ser icke att hämdgestalten skulle försvinna
slottsfenstret eller ur folkets inbillning, hvilket skalden dock
l några drag lätt skulle kunnat visa oss, om han låtit Gustaf
ılfs barngestalt te sig der, hvarest man väntade henne. Huru
går med Hvita frun får man ana sig till, och det förefaller
ı om stycket lämpligare kunnat benämnas »Ille faciet» eller
ır och son.» Men sak samma; denna dikt intar alltid ett fram-
ınde rum bland skaldens fosterländska bilder genom den fina
ande karakteristiken, tidens och landskapets hela hållning och
skildt hertig Karls deri mästerligt intecknade gestalt. Mot
grunden dels af det i vårsol glödande Södermanland, dels af
. i ångest och sorg försänkta tiden står hertigens herskargestalt
ı skuren i brons. Går fogden bugande ned för Vibyholms slotts-
ıpor att emottaga hans Nåde:

För hertigens stålblick och roffågelsnäbb
Det flödande talet råkar i ebb,
Ty Carl han ser genom dubbla murar
Och pröfvar räkenskaper och njurar.

ır sitter han om natten ensam med sitt samvetes oroliga frå-
, medan friska dofter strömma in genom gemakets öppnade
ster:

Ja, det är hans egen, hans svenska bygd,
Som slumrar i tillit och ro.
Trots herrarne, är det blott i hans skygd
De små vilja bygga och bo.
Det är hans land — ja, han andas det.
Från nylöfvad björk, från vårgrön vret
Det ångar en helsning mot fensterranden:
Du är min man, fast med blod på handen.

Och när han finner sin sons bädd vara tom och skakar den i vande pagen:

»De bortfört vårt unga lifsherrskap,
Du hjelpt dem, din satanist!
På sträckbänk, din hund, eller strax bekänn!
Vaker upp, vaker upp, I hertigens män!»
Nu genljöd huset af röster och vapen,
Och yrvakna lupo knekten och knapen.

Men onödigt är att citera från ett stycke, som hvar i känner. — Delen begynner med direktörens för tillfället, prof. I bloms tal vid sammankomsten den 20 december 1884. Med öp blick har talaren följt tidens oroväckande spörjsmål, ehuru här berör dem blott lätt, det ena efter det andra. Pessimisi härleder han deraf, att de stora ideerna mist sitt tag öfver n niskorna, som utan deras förenande kraft råkat i isolering och virring. Erkännande hvad som kan vara berättigadt i nati lismen, framhåller talaren okunnigheten hos dem, som tro denna doktrin vore någonting nytt, och dröjer sedan vid tid märkeliga brist på humor. Man måste beundra den skicklig med hvilken talaren fogar drag till drag i denna bild af tid andliga fysionomi, på samma gång han från den allmänna betr telsen kastar blickar omkring sig på förhållandena i hemlande

C. G. Estlander.

Karl A. Tavaststjerna: Nya vers. Sthlm 1885, A Bonnier; pris 2: 50 kr.

Denna nya samling bevittnar ett framsteg, i konstnär och tekniskt hänseende ett stort framsteg i den unga diktarns veckling. Man känner från början till slut att man har att g med en författare, som kan tala poetiskt språk och gör det, e dan det är honom ingifvet. Det flyter som stämningen bju och denna vexlar i skiftande toner och nyanser. Förmågan finna ord för en omedelbar ingifvelse och att ega en sådan är ändock första vilkoret för poetisk verksamhet; om denna förm sedan står i högre ideers tjenst, är skalden färdig.

Vi vilja härmed icke hafva sagt att förf:s diktion vore f ändad eller att hans versteknik skulle numera röja ett fullk nadt mästerskap. Uttrycket blir någongång oklart, ordställnin icke sällan tvungen. När dikten hälles i, följer vanligen nå grummel med; men hon är dock äkta drufva och skall nog ge godt vin, när förf. ger sig ro att låta henne klarna fullständ Det hade väl icke varit svårt att bringa reda i följande tras

I nya helgdagskläder
från hennes egen hand
två bruna barn hon träder
och smeker dem ibland

:empelvis sålunda:

Två bruna barn hon träder
med egen mjällhvit hand
i nya helgdagskläder
och smeker dem ibland.

Man märker att det är oftare mot styckets slut som ofull-
ıngna verser förekomma lika dessa:

Damen derborta tecknar mot vida hafvet
täcka konturen af till en kvinnobarm

.er:

Hon lemnade efter sin följesven
lakej!

Betänker man huru i hvardagstalet språkbruket hos oss är.
aktigt för många omständigheters skuld, bland andra den långa
ıvården i undervisningen, erfordras en särskild möda att nå den
rrekthet, som hos poeten bör förefinnas i form af säkert gehör
ın grad af säkerhet förf. redan uppnått ger hopp om att nästa
nling skall lemna ingenting öfrigt att önska i detta hänseende
h att läsarn icke vidare skall möta vågade talesätt som detta:

De unga genierna svärma
sin konstnärsstolthet på skam.

Det samma ville vi hoppas äfven beträffande bruket af fyll-
lsord, dem diktarn sorglöst skjuter in för meterns skuld, ehuru
:rycket dermed modifieras på ett sätt, som ej är meningen eller
r den grumlig. Se här en eljes förträfflig bit, då den unga
:kan skall bort från herrgården för att sättas i pensionen: biten
kvick som en stenskvätta, men hvilken skada att sista stjert-
dern släpar:

Hon sörjde herrgårdens kor och får,
hon sörjde köksan och hunden,
sjelf guvernanten fick ock en tår,
fast icke skiljsmessan var så svår
från henne just uti grunden.

På sina ställen tyckes dock som om detta inskjutande af
mpliga eller obehöriga ord icke härflöte endast ur förf:s sorg-
ıet, och man är icke så öfvertygad om att han snart skall nå
ı egentlighet i valet af ord, som ger en känslan af att ut-
:ket är sådant det skall vara och icke kan vara annorlunda.
; ligger i sjelfva väsendet hos hans diktkonst ett visst kring-
'vande, liksom hölle icke tanken alltid rodret stadigt mot ett
t mål, utan som vore kosan obestämd, när diktarn sätter ut,
denna obestämdhet eller slapphet röjer sig först och främst i
:ionen.

Det vore lätt att fylla en sida eller par med bevis på dessa språkliga brister, men med fog kunde förf. undra öfver detta petande vid diktens kostym. Hans sångmö må nu vara oaktsam ibland under sitt drömmande, så går dock hennes slup med spända segel för ingifvelsens muntra vind. Och framåt går det, så att man knapt tänker på hvart det bär, och man skall vara mycket gnatig, för att märka de sjelfsvåldiga knyckarna. Det är på aningarnas ändlöst böljande haf, sådant det rör sig i det unga sinnet, när begär och böjelser först börja sätta det i gång, som denna sångmö mestadelen seglar sin julle. Hon är hemmastadd i dessa ljusdunkla regioner, der ideerna ännu äro blott molnflockar, drifna genom skyn, af omärkliga vindar, medan allt jordiskt verkar med stor intensitet. Sina rön från denna verld, som således är rikare på sensationer än på tankar, har hon nedlagt i trenne cykler, den sista hemtad ur diktarns egen ungdom, de två förra skildrande flickans kärleksöde. I hvardera fallet är stämningen i denna känsloverld mera ljum än hetsig, det är begärelsen, trånaden, mera än lidelsen, som verkar. Utan att egentligen kalla henne sjuklig eller sentimental, skulle man dock tillönska denna sångmö mera friskhet och hurtighet. De bekantskaper, hon synes älska att göra i lifvet, äro viljelösa, drömmande personnager, utan mål och äfven utan kraft att nå ett mål. De höja sig föga öfver ståndpunkten af en förfinad existens med de mer eller mindre ihärdiga impulser, begärelsen kan väcka hos en sådan; af ideer knapt ett spår.

Det vore dock orätt att säga det förf:s sångmö icke stode öfver det umgänge, hon skapat sig; sjelf är hon erfaren nog att skämta, vanligen lätt och vänligt, någongång med skarpare udd öfver deras diktan och traktan. Detta löje klär henne oändligt väl, det är älskvärdt och behagfullt, och då det röjer huru godt hennes hjerta är i grunden, beror den sympatiska känsla dikten väcker väsentligen på denna egenskap hos sångmön. Det är någonting af Watteau i denna godlynta, halft vemodiga lek, som väl stundom, när den stöter emot allvarligare intressen, såsom vid hjeltens skriftskolgång, blir i någon mån frivol, stundom, när den moderna pariserromanen legat henne i hågen, drar undan draperierna och blir lättsinnig, men på det hela dock är yttringar af en harmlös natur.

Sådant är det stoff, af hvilket förf. format stämningsbilderna i sina tre diktcykler. Man skulle tycka att det trånga området inom själslifvet, der dikten rör sig, borde göra henne enformig: det tanklösa existerandet, drömmandet, längtandet är dock på längden icke mycket att säga om. Men utom att diktarn uppsöker sina hjeltinnor i olika situationer, i pensionen, i hemlifvet, på balen, der hennes blickar första gången hvilat i ynglingens, på sommarstället, der han gungade henne, i hennes egen kostbara villa eller äfven ute i pariserlifvets brusande orgier, och utom att han derunder skämtar med dem i vexlande tonarter, och utom att diktarn

för hvarje gång har situationen som en lefvande ingifvelse hos sig, har han förknippat bilderna till ett helt, en lefnadssaga, genom att inlägga i dem ett litet öde. I formelt hänseende kan ingenting vara lyckligare än denna uppfinning, hvarigenom de enskilda bilderna sammanslutas till en cykel med sitt uppslag, sin vändning och afslutning. Förf. har härmed skaffat sig en form, som tyckes förträffligt passa till hans skaplynne. Men huru lätt och liten handlingen må vara i denna serie af flyktiga syner, blir i och med den diktarns uppgift dock en annan. Dermed blir krafvet större på en bestämd kurs i dikten och på en hållbar tanke vid rodret. Ej nog med att hans sångmö står öfver sina hjeltinnor i erfarenhet, hon måste vara ett slags försyn, som länkar deras lefnad och tillskiftar dem deras lefnadslycka. Det kan icke undvikas att man ju frågar sig hvad det är diktarn sist och slutligen håller på, ej blott i afseende å deras beteende, utan ock i afseende å verldens beteende mot dem.

Och vi befara att detta spörjsmål icke får ett alldeles tillfredsställande svar. Genom situationsbilderna i den första cykeln, »Vuxen för hemmet», skymtar den fängslande bilden af en flicka, som trofast bär sin första kärlek inom sig och motstår påtryckningen af sin omgifnings beräkningar, äfven de obehag hemmet beskär henne, sedan hennes mor trädt i nytt gifte. Hon har fått en verldsligt sinnad uppfostran, men kärleken ger dock hennes lif ett innehåll. Det är icke för några ideer, icke för några yttre uppgifter hon lefver, hon har framträdt vid tretton olika tillfällen, utan att läsarn förnummit att hon har en tänkande ande; men hon lefver för sin kärlek, och det är väl detta förf. vill säga med sitt »vuxen för hemmet». En sådan hjeltinna skall icke vinna bifall hos tidens opinion och stämmer verkligen mycket litet med dess åsigter om kvinnan, men det är icke deri vi finna förf:s ideal betänkligt, utan deri att det endå, som skall ge hennes lif något värde, sjelfva hennes kärlek, är af dubiös beskaffenhet. Man ser icke att hon skulle göra någonting annat än dansa, sträcka sig i sängen på morgnarne, ligga drömmande i chäslongen, gå med sitt badlakan om somrarne, men hon godtgör dock denna betydelselöshet genom att försaka verldsliga förmåner, statsråd och dylikt, för den trohet, hon bär till sitt hjertas utkorade:

I min kärlek lefde jag och lefver,
och hvart offer ger jag, som den kräfver,
men jag tror ej kvinnan alls kan frestas,
sedan hon med alla sinnen fästes
vid en man, hvars kyss så våldsamt bränner,
att hon alltid den på läppen känner.

Det är det: hvad kan en kvinna mera begära än att han kysser eldigt? För resten kan han vara en dagdrifvare, »en opålitlig ungdom med lösa seder», såsom tanten vittnar emot honom.

Ingenting af det man får erfara om honom ger till känna att han på något sätt vore förtjent af hjeltinnans aktning. Enligt den gamla tabulaturen skulle i dylikt fall föremålet för hennes kärlek vara en duglig yngling, men fattig eller misskänd och derför af verlden kring hjeltinnan bortstött, medan hon, med kärlekens skarpblick seende förbi det yttre, funnit hans väsendes ädla halt och i den en fast grund för sin kärlek. Här deremot skall hon hålla fast vid honom, änskönt han icke vore bättre än ett moraliskt vrak, hvilket man nästan får anledning tro honom vara af den blaserade, halftgäckande frågan: »är det möjligt?» hvarmed han besvarar hennes allt uppoffrande kärleks förklaring.

Slik kärlek har förf. icke lärt sig känna i den lifvets gyllene bok, som ligger uppslagen omkring honom, utan i pariserromaner eller deras danska eftertryck. Hvad hade icke hans cykel blifvit, om diktarn, till så förtjusande inhemska sommarbilder som »Sommarfröjd» och »Efter badet», varit i stånd att dikta äfven ett inhemskt kärleksöde? Uppfinningens främmande härkomst röjer sig än tydligare i den andra cykeln »Fågelfri ute i verlden». Han, den opålitliga ungdomen med lösa seder, är här något fullständigare utförd i skepnad af en man ur demimonden, hon är en ung enka efter en brukspatron, som tagit henne som barn ur hopen och gett henne finaste sortens pensionsbildning, allt i akt och mening att profitera af hennes skönhet. Hon bor nu ensam på sin tjusande villa, öfvar barmhertighetsverk till tidsfördrif och längtar efter det utomordentliga. Då kommer han, som hon träffat i utlandet under sin mans sjukdom, och dröjer en natt på villan. Men följande dag reser han, och då hon vill följa med, svarar han förbindligt: »vi träffas!« Man skulle tro att hjeltinnan nu har kommit till en vändpunkt: hon var ett trotsigt barn, hon är en käck ryttarinna, hon har hållit sig ren trots smutsen, i hvilken hennes man velat draga henne ned, hon måste ha en sjelfkänsla, som vid denna gemena kränkning reser sig och gör slut på det ändamålslösa dagdrifveriet. Hon beger sig ut i verlden, i samma berusande, gentila, artistiska demimonde, der Bangs Fædra glänste, hon blir beundrad liksom denna, och när nu den skyldige kommer och gör henne åter sin kur, tycker förf. att hon får sin hämd, i det hon med en förkrossande föraktfull blick visar honom tillbaka. Men så kommer en annan, en berömd målare, och nu faller hon i hans armar, hvarefter hon i epilogen befinnes vara gift med en general, som sköter sin ekonomi och hvars krämpor skötas af henne, utan att man så noga vet huru många som kommit efter målarn.

Vill förf. nu säga att hon är som kvinnan mest, att så gement lättfärdigt handlar kvinnan vanligen? Nej, det vill förf. förmodligen icke, han har anhöriga, väninnor, beundrarinnor i ett långt perspektiv, och hos ingen enda af dem har han funnit skäl till ett sådant omdöme, hvilket. då hans män äro likadana, skulle ställa hans dikt i nivå med Chevalier de Faublas eller Fædra;

ın han vill helt säkert att hon skall uppfattas som ett unntag, och förträffligt har han motiverat hennes afvikande kacter ur hennes uppfostran, men han har glömt att visa oss ɟeln, från hvilken hon gör undantag. Skall icke hennes leflslopp innebära ett generelt omdöme om kvinnan, så måste betelsen på ett eller annat sätt lägga i dagen det rätta, från ilket hon afviker, och så långt sträcker sig icke skämtet i ıs framställning af hjeltinnan, att derigenom hennes undantagsllning blefve tydlig. Ej heller röjes denna genom omgifnin-ı, som från brukspatronen börjandes och generalen att sluta d, inclusive den berömde konstnären, är sjelfvisk och lumpen.

Deraf denna nedslagna sinnesstämning, i hvilken man lem-: det sällskap, förf:s sångmö umgås med. All hennes älskrdhet, pigghet och spelande skämtsamhet förmår icke dölja den st på själsadel, som der är rådande. Hvilken glädje för hen-ı vänner, om hon härnäst skulle visa att hon förstår äfven den 'e hemligheten i sin konst, den att vid skildringen af det dåa, det sjelfviska, njutningslystna och berusande låta det ädlas ı godas måttstock falla på företeelserna.

C. G. Estlander.

Heinrich Heine: Sångernas Bok [Buch der Lieder]. Öfrsättning af Herman A. Ring. 310 ss. 8:o. Sthlm 1885, C. neson. Kr. 4.

Hela två menniskoåldrar ha förgått sedan denna berömda ctsamlings första upplaga utkom i original. Svenska literatuı, annars så flitig uti att tillegna sig främmande folks vitterhet, ːkes ej förr än nu haft behof att göra det med ett af verldsəraturens mest betydande alster. Denna omständighet kan icke nat än förvåna då man besinnar, hvilken ofantlig öfversättningsickligheten på det metriska området under hela denna tid utvecks inom den skandinaviska norden, och då man derjemte beak-: hvilket omäteligt inflytande, enligt hvad förevarande öfversät-'e i sitt företal med rätta framhåller, den Heineska sångmön ifvat, ej blott på Tysklands nyare lyriker, utan ock i Danmark ı Sverige. »Alla ha de af henne lånat eller i hennes skola ɔildat sin form», säger han vidare, »hvarjemte vi äfven hos ine finna första uppslaget inom poesins verld till många af de ıetens och väl äfven skepticismens tankar, som besjäla våra na diktare och som bilda så karakteristiska drag i vår egen s andliga skaplynne». Och likväl har Heine för den stora bille allmänheten i Norden så länge kunnat förbli oåtkomlig på ıs eget tungomål?

Oss veterligen förefinnas af tidigare datum endast enstaka ɔök till svensk öfversättning af Heines dikter. Ibland dem vi nämnna C. W. A. Strandberg och vår egen landsman Karl lan, den förre med blott en enda, åtminstone i tryck synlig

öfversättning, nämligen balladen »De begge grenadörerne», den senare med ett anspråkslöst urval af sagda Dikter, som utkommo 1849 i Helsingfors och icke saknar sina förtjenster, liksom allt hvad denne flitige och samvetsgranne öfversättare iklädt metrisk drägt på svenska. Att en så framstående öfversättare som Strandberg icke känt sig manad till en mera omfattande sysselsättning med Heine, förblir i alla fall förvånande, men förklaras kanske till någon del af Strandbergs eget, mera åt det politiska lutande skaplynne, som ock kom honom att hellre använda sin skicklighet på Herwegh och Hoffmann von Fallersleben, hvilkas dikter på hans utvecklingstid stodo främst på dagordningen för det literära intresset. Men Heines diktning hade just på den tiden bordt stå den bildade nordbons uppmärksamhet nog nära genom en annan mäktig faktor, som förde den utöfver hela den civiliserade verlden. Det bästa nämligen hvad Schubert, Mendelssohn och Schumann skapat inom sången och visan, anknyter sig omedelbart till Heines odödliga »*Buch der Lieder*», och åtminstone det sjungande och musikälskande Sverige, för såvidt det haft sinne för dessa den musikaliska lyrikens mest fulländade uppenbarelser, hade bordt få en närmare inblick i Heines förtjusande skapelser och deraf erhålla väckelse till en närmare kännedom af vederbörande skaldeverk. Det är dock ofta iakttaget att dikten i musikens tjenst för den musicerande och den åhörande vanligen blott har värdet af ett skäligen likgiltigt tillbehör [1] — så att säga ett mekaniskt underlag för att rätt uttrycka känslan medelst tonen: och så torde äfven åtskilliga generationer i vår Nord ha sjungit och åhört Heines sånger i den af nämda tonsättare dem gifna omklädnaden, utan att vidare bry sig om sjelfva diktningen. Härtill kommer ännu att glanstiden för Heines lyriska verksamhet sammanfaller med den svenska lyrikens mest betydande epok, som i all sin prakt och långvariga blomning helt naturligt absorberade det förnämsta intresset och i sig sjelf var rik nog för att tillfredsställa ett helt tidehvarfs poetiska behof. I alla fall förblir det anmärkningsvärdt, att en hel rad andra poeter, på långt när icke så betydande som Heine, långt före honom erhållit burskap i det svenska skalde-Pantheon, der han för längesedan rätteligen hade bordt finnas till.

Det har nu ändtligen skett och på ett sätt, som är värdt allt erkännande. Vi sjelfva, som haft vår egen utveckling på en tid, då man lade sig och vaknade med »*Buch der Lieder*» vid sin sida, ständigt läsande uti den, oaktadt man nästan kunde den rad för rad utantill, — vi hafva aldrig känt något behof att läsa den

---

[1]) Man må öfvertyga sig härom genom att låta någon af de tusende som t. ex. år ut och år in bruka sjunga »vårt land», framsäga blotta texten. Såvida han icke enkom memorerat sjelfva dikten, skall han säkert, af ... fall bland tio, råka i förlägenhet, om han skall recitera orden oberoende ... melodien.

å annat språk än i original, hvilket för oss alltså icke kan er-ittas af någon öfversättning. Men en sådan är behöflig för ota-ga, och det är med hänsyn till dessa vi välkomna företaget.

Låtom oss till först lätta vårt hjerta rörande allt, hvad vi ıfva att anföra emot den i alla fall synbarligen med ytterlig nsorg och stor talang verkstälda öfversättningen. Vi vilja icke ppehålla oss vid de dikter, der ordställning och uttryck för mmets och meterns skull emellanåt ha utfallit mindre lyckade, et uppväges mer än tillräckligt af det myckna, som gestaltat g fullt tillfredsställande. Af vigt är deremot att påpeka be-ıgnandet af sådana uttryck, med hvilka en svensk läsare svår-gen kan vara fullt förtrogen. Huru många af dessa, för hvilka ı försvenskning af Heine är behöflig, känner till uttrycket »*Fi-strar*»? (Lyr. interm. XXXVII, p. 119). Än mera obegripligt ordet »svåger» i »Återkomst» LXVIII, p. 199. Kan man öjligen vid det förra uttrycket ana, hvad slags folk är menadt ed det ursprungligen bibliska uttrycket, så kan väl ingen svensk sare af vanlig allmän bildning gissa att med ordet *svåger* me-as rätt och slätt postiljonen, nämligen körsvennen för de förr ı mycket anvanda postdiligenserna. Med samma slags sam-ırdselförhållanden sammanhänger följande dikt, som i öfversätt-ingen visserligen icke är obegriplig, men helt och hållet mist dden af sin ursprungliga näpenhet. Dikten handlar om ett par, ım helt allena om natten reser i en postvagn; då de vakna vid agningen, finna de emellan sig sittande »*Amor, der blinde Passa-ier*«. Beteckningen syftar närmast icke på den lilla gudens för-ıenta blindhet — ty denna är, som bekant, ingalunda oomtvistad ıh här blott ytligt åsyftad, ehuru öfversättningen nöjer sig med att iga »den blinde skälmen». Ifrågavarande uttryck betyder hos Heine n passagerare, som åker med, utan att ha erlagt den tillbörliga ıjutslegan, således: en som är med på köpet, vare sig med eller ıan konduktörens vetskap. Likaså har, dock här blott genom ıdställning och oriktig interpunktion, udden gått förlorad uti XXXIII Återkomst, p. 210: solstrålar etc. Originalet slutar ed en fråga, som ger åt det hela en lika mycket skälmsk som ıeptisk anstryckning; i den form deremot, dikten erhållit i öf-ırsättningen, åstadkommes blott en sentimental och temligen in-tsägande vändning, som tvifvelsutan lätt hade kunnat förbytas l den i originalet åsyftade. Med samma lätthet torde ock terkm. LIV, p. 188) ordet *fast* kunnat ersättas af det fullt iginaltrogna *kär (verliebt)*, utan att dikten förlorat i välljud. ıta raden i den förtjusande dikten »*Allnächtlich im Traume*» yr. Interm. LVI, p. 133 f.) uttrycker i öfversättningen raka tsatsen af originalets mening: det efterlängtade »ordet», som ı tillbedda hviskar i drömmen, har skalden glömt vid uppvak-ıdet. På samma sätt är sista raden i den fantastiska dikten [återkomst (»*Der Abend kommt gezogen*») så olyckligt återgif-, att motsatsen mellan vattennymfen och den af hennes kärlek

insnärjda menskliga varelsen (*»Du liebes Menschenbild»*) helt och hållet går förlorad. Dikten XLVI i samma cykel är i senare versen icke exakt återgifven: i originalet uttrycker första raden icke en förebråelse, som hos öfversättaren, utan en tröst, och i sista raden gäller det icke en uppmaning till att »våga» något som vore farligt, utan en enkel hänvisning på det man eger rätt till. Föga lyckadt är ock återgifvandet af den verldsberömda dikten *»Es ist eine alte Geschichte»* (lyr. Interm XXXIX, p. 121). Här är det af vigt att sista raden i mellersta versen står i noga sammanhang med följande vers, som förklarar, hvarför *»der Jüngling ist übel dran»*; af öfversättningens »Ej ynglingen gör så han», kan man omöjligt sluta till, att det är hans hjerta, som brister med anledning af »hvad som passerat». Att den tjusande ordleken med *Thor* (stadsport) och *Thörin* uti XVII Återkomst p. 161 f. gått förlorad, är icke öfversättarens fel, då svenskan saknar en motsvarande samklang af här behöfliga ord; hvad han satt i stället kan dock tyvärr icke kallas lyckligt. Likaså är att beklaga att vårt modersmål står efter tyskan i tillgången på smekord och den i oändlig mångfald användbara diminutivformen. Otaliga de mest älskliga uttryck och vändningar, som i det afseendet utmärka originalet, gå förlorade i den ofta nog intetsägande omskrifning, hvarmed öfversättaren sökt hjelpa sig, eller uti den nog täta användningen af det banala ordet *»flicka»*, hvilket den äkta folkvisan — och det är hon i förädlad gestalt, som igenfinnes i det öfvervägande flertalet af Heines dikter — så sällan, om någonsin, använder i tilltalsformen.

Alla dessa brister och otillräckligheter hindra dock icke att öfversättningen, enligt hvad redan tillförene sades, måste vitsordas såsom öfverhufvud lyckad. En mängd dikter, och deribland skaldens yppersta, äro förträffligt återgifna. Vi må uttryckligen nämna de begge humoristiska styckena »Donna Clara» och »underverket i Berlin» (förev. öfversättg. pp. 196 och 221), de förtjusande hafsidyllerna i »Återkomst», den balladlika teckningen af prestgården (förev. öfverstg. p. 169), barndomsidyllen dersammanstädes (»Mitt barn, två barn vi voro») och en mängd andra af rent lyriskt innehåll i samtliga cykler, att icke tala om den alltigenom lyckade versionen af Nordsjöbilderna, der visserligen originalets enklare meter betydligt underlättar försvenskningen. Läsarens egen takt och bildning skall nog komma honom att skilja mellan det genuint gedigna, sådant det äfven framstår i öfversättningen, och det här mindre väl lyckade. I det vi velat framhålla att sådant icke berott på originalet, hafva vi intet ögonblick glömt de svårigheter, öfversättaren haft att öfvervinna, och af allt hjerta lyckönska vi honom och den af honom afsedda läsarekretsen till ett så värdefullt arbete.

W. B.

Öfversigt.

Nya teatern. Hr G. Fredriksson har i ett antal gästroler gett ett ökadt intresse åt säsongens slut, då teatern hade att bestå den förtviflade striden med promotionsbestyren och den härligaste väderlek. Känd och omtyckt af gammalt, beredde hr Fredriksson sina många vänner en njutning, som de icke heller försummade, och icke sällan sågs salongen, trots vårgrönskan och aftonljuset, välbesatt af den resande allmänhet, som under dagen ströfvat sig trötta i bodarne och hos modisterna.

Enhvar visste huru förträffligt den eminente skådespelaren förstår att tolka den slags moderna lefnadserfarenhet, som man vinner i pariserlifvets dagdrifvarkretsar, den för hvilken Bressaut och Delaunay skapat de sceniska typerna. För denna blandning af lefnadströtthet, sjelfviskhet och noblesse har han alla erforderliga toner, att den utmärkta teknik, hvaraf han är i besittning, låter hvarje nyans framträda i replik och minspel. I Blumenthals »En droppe gift» sågos hela skyar af förundran öfver den stämplande baronens anlete, då hans ansatser mötas af så mycken oskuld hos den förtalade excellensens dotter. Om åren småningom helt naturligt beröfvat spelet något af dess friskhet och omedelbarhet, är det väl i kroppsrörelsen man snarast varsnar det.

I Benzons fängslande enaktstycke »Surrogat» tycktes någongång jemväl rösten nästan mindre smidig än förr. Den ungdomliga känsla, som här frambryter, bäst de båda förståndiga menniskorna förhandla om uthyrandet af villan, vill målas med en mjuk och färgrik pensel, som af intet tekniskt mästerskap kan ersättas.

Mest i sitt gamla element föreföll konstnären vid återgifvandet af baronens rol i »Profpilen», kanske derför att detta är ett ursprungligt franskt original, der det mindre kommer an på hjertelaget, än på ett spänstigt sinnelag. Det krig som här föres emellan baronen, en redan medelålders man, hvilken med bevarad adel kommit ur lifvets strid, och en intrigant kvinna, »une fine mouche», som vill eröfra hans nevö och kasta dennes utkorade i armarne på en polsk virtuos, röjer hela den finslipade intelligens i karakterer och plananläggning, som är ett utmärkande drag för det Dumas-Sardouska skådespelet. I denna rol, som påtagligen omfattades med förkärlek af allmänheten, hade hr Fredriksson ett tillfälle att ådagalägga huru förträffligt han återger pariserskolans själsspänstighet och nobless i hållningen.

I en annan riktning, som vanaktar skådespelare på inhemsk grund, visade hr Fredriksson sin eminenta talang i två till det

yttre snarlika roler, doktor Relling i »Vildanden» och doktor Sandén i fru Agrells »Ensam». Måhända hade den yttre skepnaden kunnat varieras mera, då de båda eskulaperne i grunden äro ganska olikartade. Den slags lefnadsfilosofi, Ibsen inlagt hos den cyniska doktorn, ger åt denna rol ett helt annat djup och en annan bärvidd än fru Agrells menniskovänlige husläkare. För denne kunde en beställsam rörlighet höra till karakteren, men hvarför Relling borde uppträda med sådan strykande fart inser man ej; äfven om sådana fasoner icke äro precis oförenliga med karakterna, utgöra de en tillsats, som lätt medför någonting vulgärt åt denna personlighet, hvilken dock är allt annat än vulgär, tvärtom en lika originel, som bitter frukt af den moderna pessimismen i literaturen. Som doktor för rucklare, förfallne och moraliskt bräckliga personer af alla slag och som uppfinnare af den märkvärdiga kuren att inge dessa patienter lämpliga doser illusion, för att på sätt och vis göra dem uppblåste och hindra dem att gå till botten, är naturligt nog att han rucklar sjelf, men någonting af jargon bör icke tilläggas honom.

Ett i grunden godt och menniskovänligt hjerta, det han ådagalägger särskildt i sin ömhet om den fjortonåriga hjeltinnan i stycket, är hvad Relling har gemensamt med fru Agrells doktor som för öfrigt icke är just originel, utan en af desse välmenande, burduse, väderbitne hedersmän, med rättighet att ge goda råd och säga sanningen i tid och otid, som man redan så ofta sett på scenen och i novellen. Hvad som i någon mån skiljer doktor Sandén från andra af samma slag är en viss besinningsfullhet, med hvilken han söker hålla hjeltinnan tillbaka vid hennes principrytteri, medan det eljes vill höra till sorten att drifva framstegsåsigterna till sin spets. Hjeltinnan, Thora Edlin har en dotter, hvars far, en gentil marinlöjtnant eller någonting dylikt, skändligen bedragit henne på äktenskapslöftet, och då omständigheterna så fogas, att hon kunde, som det heter, återupprättas genom ett giftermål med honom, vägrar hon beslutsamt, ehuru dotterns lycka skulle på samma gång kunna beredas och ehuru hon bestormas från alla sidor att gifva efter. Hennes ekonomiska ställning skulle dermed betryggas, hon skulle återfå rykte och dertill ett förnämt namn, hon skulle försonas med den man, hvilken hon i tiden förbigick för att kasta sig i armarne på den gentile löjtnanten, allt skulle bli bra, årslånga lidanden, som verlden tillfogat henne, skulle verlden i ett nu godtgöra, och mest af allt, hennes dotter, för hvilken hon lefvat och burit sitt kors, skulle få den hon älskar, unga Ekskĺöld, en adoptivson till hennes ungdomsbekante, hvars förslag denna uppgörelse är.

Och hvarför vägrar hon? Af det enkla skälet att äktenskapet är för henne ett heligt förbund, som af inga verldsliga beräkningar får missbrukas. Har hon engång i en svag stund brutit mot hvad helgad sed stadgar och för detta felsteg mödosamt vunnit frid och försoning i sitt inre, så skall ingenting kunna

ıå henne att engång till försynda sig. Hon har, förbländad ett tomt skal, gett sig engång till pris, men hon ville icke ge sitt återstående lif åt samma vräkling, sedan nu hans kna lefnadskärna ligger i öppen dag. Hon är verkligen för r och god att bli hustru åt besagde löjtnant, som sedan han og henne, hunnit med att ödelägga en annan kvinnas lif och ögenhet och för tillfället lefver mest på nåder i Berlin eller nstädes i utlandet.

Detta hennes sätt att se saken är så enkelt och riktigt, att icke lätt förstår huru hennes omgifning kan till den grad oilliga hennes handlingssätt, att de öfverge henne, den ena den andra, och det är ett eminent bevis på förf:s dramatiska fning, att hon förmår ge de andra så mycket rätt, att deras ınde blir antagligt. Förf. eger den fyndighet och den väla dialektik i anförande af hvad verlden i dylikt fall kunde ıtt säga, som behöfdes för att uppehålla åskådarns intresse ı för motparten, och hon har dessutom förstått att ur karaktvecklingen motivera deras åskådningssätt. Doktorn, den rsknyffeln, som i en handvändning erbjuder sig att sjelf gifta ned »mamselln», för att klarera situationen, har sett så mycket erlden och deröfver lärt sig besinna hennes sätt och vägar, ıan icke kan gilla den, hvilken ställer sig, som han tycker, igtvis på tvären, men man har en känsla af att doktorn i den af sitt finkänsliga hjerta håller henne räkning derför och en förste som skall återkomma till den ensam lemnade. Ekl, den ädelsinnade aristokraten, som af sitt stånds fördomar allehanda konvenans gjort sig ett slags doktorin, kan naturis ej förstå en så djup uppfattning af äktenskapets helgd, om han blott får tid att begrunda saken, skall han nog ock att äktenskapets konventionela fördelar äro idel agnar i jemse med den rätta kärna hon omfattar. Med dottern slutligen förf. haft svårast att göra troligt det hon skulle hållit hjerslutet för sin mor i denna pröfningens bittra stund. Men veringen ligger i dotterns karakter, som blifvit hård och ır under alla de kränkningar, »mamsellens unge» fått erfara, äfven sjelfvisk, tyckes det, troligen under moderns alltför ıa vård, ehuru detta motiv icke kommer fram. Sjelfviskheten lock det mest framstående draget i slutscenen, der hon foratt modern skall åt hennes lycka offra sitt bättre jag, ett , som ingen menniska, ej ens en mor, kan eller får bringa. då hon, i beråd att öfverge modern för att med egna krafıkapa sig namn och godt rykte, vänder om i dörren och slår ırna till afsked om moderns hals, tror man nog att hon skall ma till erkänsla af att hennes mor handlat rätt. Man skulle det än lättare, om fru Bruno velat komma rolen till hjelp skänka henne något af sin älskvärda glädtighet, både för att det möjligare för unga Eksköld att bli kär och för att ge ıycket ett behag, som det nu saknar.

Som synes, står fru Agrells stycke midt in i all den dröflighet, som fylt en så stor del af den moderna vitte men frågan, som hon debatterar, är icke destomindre både sant och dramatisk, sådan hon fattat den. Moderns rol icke mycket sympatisk, men den är aktningsbjudande, oc böjer djupt sitt hufvud för en sådan kvinna, egnande denn ning först åt förf. och sedan åt skådespelerskan. Fru I återgaf själsstyrkan såväl som lidandet med allt det lif, som utmärkta artist plägar lägga i sina skapelser. Men om eme oaktadt styckets ideela halt och dramatiska hållning och fa betydande sceniska krafter voro verksamma, intrycket var allvarligt, utan trist, så beror det på en brist hos förf., sor hafva befunnit sig i en sådan stämning, att hon icke l fördela genom dikten en tillräcklig portion lefnadsglädje, ock på en viss torrhet i fantasin, hvarför dikten särdel slutet gör intryck af någonting skelettartadt. Äfven den tiska skalden måste ha till sitt förfogande en sol som lyse både godt och ondt, och skulle ock förhållandena vara såd solen är i moln, måste man dock kunna se att hon skii bakom; eljes blir stämningen gråduskig.

I alla fall passade stämningen i »Ensam» på intet s den vårliga känsla, som för tillfället var allmänt rådar publiken; i oktober eller november skulle den nog gjort bättr

C. G. I

Tjugonde tomens innehåll:

Uppsatser: Sid.

Vitterhet:

bokhandeln:

Öfversigt:

H. 1. T. XX.

FINSK TIDSKRIFT

FÖR

VITTERHET, VETENSKAP, KONST OCH POLITIK

UTGIFVEN

AF

C. G. ESTLANDER.

N 12

Januari 1886.

Innehåll:

Helsingfors, J. Simelii arfvingars tryckeri, 1886.

På ***Finsk tidskrift,*** som utkommer 1886 i oförändradt skick med ett häfte om 5 ark 8:o i månaden och kostar *15 Fmk* för hel och 8 *Fmk* för half årgång, prenumereras:

i Helsingfors hos stadens bokhandlare, i Dagbladets kontor (Alexandersgatan 18) samt i hr O. W. Laurents butik (Norra Esplanadgatan 43);

i landsorten å postkontoren med tillägg af postarvode och försändningskostnad; eller hos Redaktionen skriftligen med tillägg af korsbandsporto *2 Fmk* för hel och *1 Fmk* för half årgång; i Åbo i Frenckellska bokhandeln samt i hr A. W. Jahnssons bokhandel; i Wiborg hos hrr Clouberg & C:i och hr J. C. Lagerspetz; i Tammerfors hos hr E. Wesander; i Borgå hos hr G. L. Söderström; i Nykarleby hos hr F. V. Illberg, med *17 Fmk* för hel och *9 Fmk* för half årgång;

i Ryssland skriftligen hos Redaktionen eller hos hr A. Lindeberg, S:t Petersburg, med *7 rbl* för hel och *4 rbl* för half årgång;

i Sverige å postkontoren samt i Stockholm hos hrr Samson & Wallin, med *13 kronor* för hel och *7 kronor* för half årgång;

Distributionen i Helsingfors verkställes af stadsposten. Reklamationer kunna skriftligen eller muntligen göras i stadspostens kontor Nylandsgatan 6.

Lösa häften säljas till ett pris af 1 Fmk 50 pi. och 1 kr. 25 öre.

Af äldre årgångar erhållas vid kontant handel t. I (okt.—dec. 1876) à 3 mk, t. II och III (1877) à 6 mk (af dessa tre tomer återstå endast några tiotal exemplar), t. IV och V (1878) à 4 mk, t. VI—XIII (1879—1882) à 5 mk.

C. G. Estlander, utgifvare, **J. Ahrenberg, Wilh. Bolin, W. Chydenius, F. Elfving, F. Gustafsson, I. A. Heikel, S. Lemström, A. Ramsay, M. W. af Schultén, E. Schybergson, M. G. Schybergson, R. Tigerstedt, J. J. Tikkanen, R. F. v. Willebrand.**

På Redaktionens bord äro inlemnade:

Från **G. L. Söderström**, Borgå: *J. L. Runebergin* Lyyrillisiä runoelmia, II. suom. *K. Forsman.* — *Z. Topelius,* Talvi-iltain tarinoita, 2 jakso, 3—4. Från **G. W. Wilén**, Åbo: Praktisk lärobok i finska språket af *P. Salonius* — Terveyden hoito-oppi, tehnyt *Fr. Erismann,* 1 osa. — Saarna, jonka piti Lähetysseuran vuosijuhlana Helsingissä 1885 *A. R. M. Creutlein.*

Från **W. Bille**, Sthlm: Prinsessan och svennen, sagodikt af *K. A. Melin.* Från **Ad. Bonnier,** Sthlm: Paradoxer i konventionela nutidslögner af ***. Från **Alb. Bonnier**, Sthlm: Pariserlif, af *R. Kaufmann,* h. 7—8 (slutet). Från **A. V. Carlson**, Sthlm: Vitnesbörd om gemensam tro, predikningar, h. 8. — Tindrande stjernor på lifvets stig. saml. af *J. Svärd,* h. 1. — Kring julgranen, 7. ber. af *A. Vollmar.* Från **Fahlcrantz & C:o,** Sthlm: Allm. verldshistoria, af *O. Sjögren,* h. 10 (Sv. Bibl., h. 41). Från **C. E. Fritze,** Sthlm: Barnens bok, utg. af *P. E. M. Fischier,* med illustr., h. 1—2. Från **O. L. Lamm**, Sthlm: Utländska diplomaters minnen fr. svenska hofvet, af *Scævola,* II. Från **P. A. Norstedt**, Sthlm: Kriget mot Danmark 1675—1679, af *G. Björlin.* Från **Palm & Stadling.** Sthlm: Första boken af P. Wikners arbete om „egenskapen och närgränsande tankeföremål“ granskad af *G. F—ll.* Från J

H. 2. T. XX.

FINSK TIDSKRIFT

FÖR

VITTERHET, VETENSKAP, KONST OCH POLITIK

UTGIFVEN

AF

C. G. ESTLANDER.

Februari 1886.

Innehåll:

Helsingfors, J. Simelii arfvingars tryckeri, 1886.

i landsorten å postkontoren med tillägg af postarvod och försändningskostnad; eller hos Redaktionen skriftligen me tillägg af korsbandsporto *2 Fmk* för hel och *1 Fmk* för half å gång; i Åbo i Frenckellska bokhandeln samt i hr A. W. Jahn sons bokhandel: i Wiborg hos hrr Clouberg & C:i och hr J. C Lagerspetz; i Tammerfors hos hr E. Wesander; i Borg hos hr G. L. Söderström; i Nykarleby hos hr F. V. Illber med *17 Fmk* för hel och *9 Fmk* för half årgång;

i Ryssland skriftligen hos Redaktionen eller hos hr A Lindeberg, S:t Petersburg, med *7 rbl* för hel och *4 rbl* för ha årgång;

i Sverige å postkontoren samt i Stockholm hos hrr San son & Wallin, med *13 kronor* för hel och *7 kronor* för ha årgång;

Distributionen i Helsingfors verkställes af stadsposten. Reklamation kunna skriftligen eller muntligen göras i stadspostens kontor Nylandsgatan

Lösa häften säljas till ett pris af 1 Fmk 50 pi. och 1 kr. 25 öre.

Af äldre årgångar erhållas vid kontant handel t. I (okt.—dec. 187 à 3 mk, t. II och III (1877) à 6 mk (af dessa tre tomer återstå enda några tiotal exemplar), t. IV och V (1878) à 4 mk, t. VI—XIII (1879-1882) à 5 mk.

C. G. Estlander, utgifvare, **J. Ahrenberg, Wilh. Bolin, W Chydenius, F. Elfving, F. Gustafsson, I. A. Heikel, S. Lemströn A. Ramsay, M. W. af Schultén, E. Schybergson, M. G. Sch bergson, R. Tigerstedt, J. J. Tikkanen, R. F. v. Willebrand.**

På Redaktionens bord äro inlemnade:

Från **G. W. Edlund,** H:fors: *Z. J. Cleve,* Koulujen kasvatusopp öfvers., h. 2. — Sanakirja yleiseen sivistykseen kuuluvia tietoja varten, toi *A. Meurman,* h. 6. — *Fredr. Cygnaeus,* Samlade arbeten: literaturhist. blandade arbeten, b. 8, h. 1. — Nu och förr, häften af *Aug. Schauman,* 1. — Reglemente för garnisonstjensten, öfvers. (Finska värnepligtiges lär böcker, n:o 8.) — Karjanhoidosta ja maitotalouden järjestämisestä (Maa viljelyskirjasto, 10). — Partierna och 1885 års landtdag, af *Nemo,* II: pol miskt. Från **K. J. Gummerus,** Jyväskylä: Kirkon ja valtion keskinäin suhde, kirj. *G. Petterson.* Från **E. Wesander,** T:fors: Medlikott'en' mua huvihuone, öfvers. — Issin pahat teot eli Savelin kosto, kirj. *H. Grönl* öfvers.

H. 3. T. XX.

FINSK TIDSKRIFT

FÖR

VITTERHET, VETENSKAP, KONST OCH POLITIK

UTGIFVEN

AF

C. G. ESTLANDER.

Mars 1886.

Innehåll:

Helsingfors, J. Simelii arfvingars tryckeri, 1886.

På ***Finsk tidskrift,*** som utkommer 1886 i oförändrad skick med ett häfte om 5 ark 8:o i månaden och kostar 1 Fmk för hel och 8 Fmk för half årgång, prenumereras:

i Helsingfors hos stadens bokhandlare, i Dagbladet kontor (Alexandersgatan 18) samt i hr O. W. Laurents bu (Norra Esplanadgatan 43);

i landsorten å postkontoren med tillägg af postarvod och försändningskostnad; eller hos Redaktionen skriftligen me tillägg af korsbandsporto *2 Fmk* för hel och *1 Fmk* för half å gång; i Åbo i Frenckellska bokhandeln samt i hr A. W. Jahn sons bokhandel; i Wiborg hos hrr Clouberg & C:i och hr J. Lagerspetz; i Tammerfors hos hr E. Wesander; i Borg hos hr G. L. Söderström; i Nykarleby hos hr F. V. Illber med *17 Fmk* för hel och *9 Fmk* för half årgång;

i Ryssland skriftligen hos Redaktionen eller hos hr A Lindeberg, S:t Petersburg, med *7 rbl* för hel och *4 rbl* för ha årgång;

i Sverige å postkontoren samt i Stockholm hos hrr San son & Wallin, med *13 kronor* för hel och *7 kronor* för ha årgång;

Distributionen i Helsingfors verkställes af stadsposten. Reklamation kunna skriftligen eller muntligen göras i stadspostens kontor Nylandsgatan

Lösa häften säljas till ett pris af 1 Fmk 50 p. oc 1 kr. 25 öre.

Af äldre årgångar erhållas vid kontant handel t. I (okt.—dec. 187 à 3 mk, t. II och III (1877) à 6 mk (af dessa tre tomer återstå end några tiotal exemplar), t. IV och V (1878) à 4 mk, t. VI—XIII (1879-1882) à 5 mk.

C. G. Estlander, utgifvare, **J. Ahrenberg, Wilh. Bolin, W Chydenius, F. Elfving, F. Gustafsson, I. A. Heikel, S. Lemströn A. Ramsay, M. W. af Schultén, E. Schybergson, M. G. Schy bergson, R. Tigerstedt, J. J. Tikkanen, R. F. v. Willebrand.**

H. 4. T. XX.

FINSK TIDSKRIFT

FÖR

VITTERHET, VETENSKAP, KONST OCH POLITIK

UTGIFVEN

AF

C. G. ESTLANDER.

April 1886.

Innehåll:

Helsingfors, J. Simelii arfvingars tryckeri, 1886.

På ***Finsk tidskrift,*** som utkommer 1886 i oförändrad skick med ett häfte om 5 ark 8:o i månaden och kostar 1 *Fmk* för hel och 8 *Fmk* för half årgång, prenumereras:

i Helsingfors hos stadens bokhandlare, i Dagbladet kontor (Alexandersgatan 18) samt i hr O. W. Laurents butik (Norra Esplanadgatan 43);

i landsorten å postkontoren med tillägg af postarvod och försändningskostnad; eller hos Redaktionen skriftligen me tillägg af korsbandsporto *2 Fmk* för hel och *1 Fmk* för half år gång; i Åbo i Frenckellska bokhandeln samt i hr A. W. Jahns sons bokhandel; i Wiborg hos hrr Clouberg & C:i och hr J. C Lagerspetz; i Tammerfors hos hr E. Wesander; i Borg hos hr G. L. Söderström; i Nykarleby hos hr F. V. Illberg med *17 Fmk* för hel och *9 Fmk* för half årgång;

i Ryssland skriftligen hos Redaktionen eller hos hr A. Lindeberg, S:t Petersburg, med *7 rbl* för hel och *4 rbl* för half årgång;

i Sverige å postkontoren samt i Stockholm hos hrr Samson & Wallin, med *13 kronor* för hel och *7 kronor* för half årgång;

Distributionen i Helsingfors verkställes af stadsposten. Reklamationer kunna skriftligen eller muntligen göras i stadspostens kontor Nylandsgatan 6

Lösa häften säljas till ett pris af 1 Fmk 50 p:i och 1 kr. 25 öre.

Af äldre årgångar erhållas vid kontant handel t. I (okt.—dec. 1876) à 3 mk, t. II och III (1877) à 6 mk (af dessa tre tom:r återstå endast några tiotal exemplar), t. IV och V (1878) à 4 mk, t. VI—XIII (1879—1882) à 5 mk.

C. G. Estlander, utgifvare, **J. Ahrenberg, Wilh. Bolin, W. Chydenius, F. Elfving, F. Gustafsson, I. A. Heikel, S. Lemström, A. Ramsay, M. W. af Schultén, E. Schybergson, M. G. Schybergson, R. Tigerstedt, J. J. Tikkanen, R. F. v. Willebrand.**

H. 5. T. XX.

FINSK TIDSKRIFT

FÖR

VITTERHET, VETENSKAP, KONST OCH POLITIK

UTGIFVEN

AF

C. G. ESTLANDER.

Maj 1886.

Innehåll:

Helsingfors, J. Simelii arfvingars tryckeri, 1886.

(Norra Esplanadgatan 43);

i landsorten å postkontoren med tillägg af postarvo och försändningskostnad; eller hos Redaktionen skriftligen m tillägg af korsbandsporto *2 Fmk* för hel och *1 Fmk* för half gång; i Åbo i Frenckellska bokhandeln samt i hr A. W. Jahn sons bokhandel; i Wiborg hos hrr Clouberg & C:i och hr J. Lagerspetz; i Tammerfors hos hr E. Wesander; i Bor hos hr G. L. Söderström; i Nykarleby hos hr F. V. Illbe med *17 Fmk* för hel och *9 Fmk* för half årgång;

i Ryssland skriftligen hos Redaktionen eller hos hr Lindeberg, S:t Petersburg, med *7 rbl* för hel och *4 rbl* för h årgång;

i Sverige å postkontoren samt i Stockholm hos hrr Sa son & Wallin, med *13 kronor* för hel och *7 kronor* för h årgång;

Distributionen i Helsingfors verkställes af stadsposten. Reklamatio kunna skriftligen eller muntligen göras i stadspostens kontor Nylandsgata

Lösa häften säljas till ett pris af 1 Fmk 50 pi. och 1 kr. 25 öre.

Af äldre årgångar erhållas vid kontant handel t. I (okt.—dec. 18 à 3 mk, t. II och III (1877) à 6 mk (af dessa tre tom:r återstå end några tiotal exemplar), t. IV och V (1878) à 4 mk, t. VI—XIII (187 1882) à 5 mk.

C. G. Estlander, utgifvare, **J. Ahrenberg, Wilh. Bolin, Chydenius, F. Elfving, F. Gustafsson, I. A. Heikel, S. Lemströ A. Ramsay, M. W. af Schultén, E. Schybergson, M. G. Sch bergson, R. Tigerstedt, J. J. Tikkanen, R. F. v. Willebrand.**

På Redaktionens bord äro inlemnade:

Från **G. W. Edlund**, H:fors: Vår styrelse och våra landtdagar, af *Bergh*, h. 11—12. — Fem sportsmäns resa till kontinenten, berättad af af dem, 2 uppl. — Porvari-väkeä matkoilla, toim. *Jul. Stinde*, suom. Fr **W. Söderström**, Borgå: Neuvoja Suomen kielen opettajille, kirj. *A. Jä* — *P. Päivärinta*, Elämän havainnoita, VI.

Från **Alb. Bonnier**, Sthlm: Bondestudenter, ber. af *Arne Garborg*, G. Nordensvan. — Handbok för hästvänner, af C. G. Wrangel, h. 10—11. Mitt första brottmål, af *G. Macé*. Från **Fahlcrantz & C:o**, Sthlm: Sve Biblioteket 46—50; Illustr. helsovårdslära, red. af *R. Tigerstedt*, h. 5; Al verldshistoria, af *O. Sjögren*, h. 11; Naturvetenskaplig boksamling, h. 7; Prak *handbok* för alla, red. af *W. Koersner*, h. 10; Vårt land, h. 7. — Samarit

H. 6. T. XX.

FINSK TIDSKRIFT

FÖR

VITTERHET, VETENSKAP, KONST OCH POLITIK

UTGIFVEN

AF

C. G. ESTLANDER.

Juni 1886.

Innehåll:

Helsingfors, J. Simelii arfvingars tryckeri, 1886.

På *Finsk tidskrift*, som utkommer 1886 i oförändradt skick med ett häfte om 5 ark 8:o i månaden och kostar *15 Fmk* för hel och *8 Fmk* för half årgång, prenumereras:

i **Helsingfors** hos stadens bokhandlare, i Dagbladets kontor (Alexandersgatan 18) samt i hr O. W. Laurents butik (Norra Esplanadgatan 43);

i **landsorten** å postkontoren med tillägg af postarvode och försändningskostnad; eller hos Redaktionen skriftligen med tillägg af korsbandsporto *2 Fmk* för hel och *1 Fmk* för half årgång; i **Åbo** i Frenckellska bokhandeln samt i hr A. W. Jahnssons bokhandel; i **Wiborg** hos hrr Clouberg & C:i och hr J. C. Lagerspetz; i **Tammerfors** hos hr E. Wesander; i **Borgå** hos hr G. L. Söderström; i **Nykarleby** hos hr F. V. Ellberg, med *17 Fmk* för hel och *9 Fmk* för half årgång;

i **Ryssland** skriftligen hos Redaktionen eller hos hr A. Lindeberg, S:t Petersburg, med *7 rbl* för hel och *4 rbl* för half årgång;

i **Sverige** å postkontoren samt i Stockholm hos hrr Samson & Wallin, med *13 kronor* för hel och *7 kronor* för half årgång;

Distributionen i Helsingfors verkställes af stadsposten. Reklamationer kunna skriftligen eller muntligen göras i stadspostens kontor Nylandsgatan [illegible].

Lösa häften säljas till ett pris af 1 Fmk 50 p. och 1 kr 25 öre.

Af äldre årgångar erhållas vid kontant handel t. I (okt.—dec. 1876) à 3 mk, t. II och III (1877) à 6 mk (af dessa tre tomer återstå endast några tiotal exemplar), t. IV och V (1878) à 4 mk, t. VI—XIII (1879—1882) à 5 mk.

C. G. Estlander, utgifvare, **J. Ahrenberg, Wilh. Bolin, W. Chydenius, F. Elfving, F. Gustafsson, I. A. Heikel, S. Lemström, A. Ramsay, M. W. af Schultén, E. Schybergson, M. G. Schybergson, R. Tigerstedt, J. J. Tikkanen, R. F. v. Willebrand.**

På Redaktionens bord äro inlemnade:

Från **G. W. Edlund**, H:fors: Svensk ordlista för rättskrifning, enl. A. Freudenthals rättskrifningslära af *G. A. Åberg*. — Ohjesääntö linnapalveluksesta, (suom.). Från **W. Söderström**, Borgå: Olofsborg, af *J. R. Aspelin*, med 22 illustr. — Lordi Clive, kirj. *T. B. Macaulay*, suom. — Yleinen ihmiskunnan historia, *Weberin*, *Wallisin* y. m. mukaan, h. 27. — Väktare-rop, en årg. evangelii-predikningar, saml. af *E. Bergroth*, h. 12 & 13. (samma på finska). — Kongo, uusi vapaavaltio mustien maanosassa, kirj. *H. M. Stanley*, h. 6 & 7; d. II. h. 1 & 2.

ån **Alb. Bonnier**, Sthlm: Svart på hvitt, af *F. Hedberg*, 2 uppl.; — Från Madrids salonger, af Grefve *Paul Vasili* (Ur det moderna lifvet, 6). Från **A. V. Carlson**, Sthlm: Sveriges ecklesiastik- af *C. M. Rosenberg*. Från **Fahlcrantz & C:o**, Sthlm: Bor- af *Jul. Stinde*, d. 2. — Vademecum för alla, af *J. B. Lundström* *Montgomery*, h. 4 & 5: Census—Ferdinand. — Svenska Biblio- 51: Naturvetenskaplig boksamling, utg. af *Th. M. Fries*, h. 8. **E. Fritze**, Sthlm: Illustrerad idrottsbok, af *V. Balck*, h. 1. — juridisk handbok för menige man, af *Sven Lindskog*, h. 1. Från **rberg**, Sthlm: Slägtingar och andra noveller m. m., af *Anna A.* **L. Lamm**, Sthlm: Spiritismen, studier af *E. v. Hartmann*. **A. Norstedt**, Sthlm: *Paul Heyses* noveller, öfvers. af A. G. Eng- 1. — Pjetuschkof; Vårströmmar, berättelser af *Ivan Turgenjef*. **Seligmann**, Sthlm: Jordbrukarens handlexikon, af *H. Juhlin-Dann-* 7. Från **Almqvist & Wiksell**, Upsala: Skilda färger, samtal na frågor, uppteckn. af *Amicus Veritatis*.

ån **A. Cammermeyer**, Kr:nia: Pattedyrene, beskr. og illustr. af *C. Fr. Specht*, h. 18—24. — Nogle Traek af Harmonien i Naturen, af *Barth*. — Anvisning i skovhusholdning, af *J. A. Krog*. — Statistik ethings- og Valgmandsvalgene 1885, af *J. Utheim*.

iskilda sändningar: Kaikuja Hämeestä, Hämäläis-osakunnan albumi, fors). — Kunskap och ideal, af *W. Ruin* (H:fors). — Från Anjala- ns tid, II, af *J. O. I. Rancken* (Wasa). — Handledning i oljemå- ekník, af *A. Hauser*, (Åbo). — Suomessa tavattavien pöllöjen pesi- ista, kirj. *O. Collin*.

alvoja, red. af Th. Rein m. fl., 1886, h. 5 innehåller: om undervis- moderna språk, af W. Söderhjelm; första maj, poem af Leimu; tri- id, poem af K. H.; Hippolyte Taine, af —a—n. (forts.); djupt ligga itter, af Matti Kurikka (forts.); Carl Wilhelm Scheele, af E. Hjelt; litteratur; finska teatern, af G—t.; förteckning på nya böcker.

idskrift utgifven af Pedagogiska föreningen i Finland, red. af C. erg, 1885, h. 6 och 1886, h. 2 innehålla bl. a.: om förslaget till ng rörande konfirmationen, af K. G. Leinberg; politik och kultur yare tidens första skifte, III, af G. Frosterus; fuktigheten i läro- n, af E. J. Mellberg; bidrag till undervisningens historia i Sverige lland, III, af M—r.; några ord ang. editionerna af Runebergs skrif- el.; underrättelser om folkundervisningen i Sverige, af Carl K—n; ; notiser.

idskrift utgifven af Juridiska föreningen i Finland, 1886, h. 1 er: om Rysslands tullpolitik med särskild hänsyn till Finland, af O. roth; rättsfall, 1—11; civilprocessen, dess begrepp och gränser, af Wrede; literatur; utkommer 1886 i 4 hfn, prenumerationspris 6 mk.

ordisk tidskrift, utg. af Letterstedtska föreningen, red. af O. Mon- 1886, h. 4 innehåller: guldbristen och de låga varuprisen, 2, af H. om den nordiska folkhögskolan, dess uppkomst, idé och verksamhet, olmström, 3: den svenska folkhögskolan; George Eliots ethiske betyd- Maria Solter; literaturöfversigt; nyutkomna böcker.

edagogisk tidskrift, utg. af H. F. Hult, 1886, h. 5 innehåller bl. a.: giska iakttagelser och erfarenheter ... af en f. d. profärsföreståndare,

I; en gengångare från frihetstiden inom vår lärobokslitteratur, af G. E[...] literaturanmälningar; rättstafningsfrågan, af V. Sjögren; kongl. besl[...] somnotiser.

Sveriges ungdom, red. af D. S. Hector, 1886, n:r 5 inneh[...] a.: Chillon, poem af Iduna; Edvard Bäckström †, af R. Ulfsson[...] ber. af T. S.; den sanna och den falska toleransen, af A. N.; e[...] norra Ishafvet efter J. Payer (forts.); prenumeranternas sida; m. m.

Tidskrift för hemmet, 1885, h. 6 innehåller bl. a.: ur Fredri[...] mers bref till Thekla Knös och Lotten Wennberg; Helen Jackso[...] och regeringsombud †; kvinnorna i Portugal; literatur i kvinno[...] sedlighetsfrågan inom den nordiska skönliteraturen 1885.

Skandia, illustr. månadsskrift för skandinaviska hem i Amerik[...] af A. Krum & C:o, New-York, 1886, n:r 2 (maj) innehåller bl. a.: [...] underbara scenerier; allt af barmhertighet, af E. Flygare-Carlén; [...] saga, af G. Meyer; gjennem Livet, af L. Dilling; på resa, novellett [...] de Maupassant; genljud från norra Europa; från bokverlden.

Fri forskning, tidskrift utg. af C. von Bergen, 1:sta årg. 18[...] innehåller bl. a.: religiösa framtidsutsigter, af utg.; tidstecken i norsk[...] heten, af H. Lindgren; kristendomen och den sociala frågan, af A. [...] berg; Ivan Turgenjef, af Robinson; om gränsen för sjelfuppoffring, [...] Key; utgifves under innevar. år i, högst 5, tvångfria hft. om samm[...] 20 tr.-ark (Sthlm.).

Läsning för folket, utg. af Skpt f. nytt. kunskapers spridan[...] h. 2 innehåller: det elektriska ljuset; lefnadssätt vid Gustaf Wa[...] genom Österdalen och Trondelagen; ön Krakatoas utbrott.

Svenska trädgårdsföreningens tidskrift, red. af A. Pihl [...] Eriksson, 1886, h. 2 innehåller bl. a.: röda kejsarplommon, m. färgla[...] af A. P.; en trädgårdsbok för svenska adelsmän på 1600-talet, a[...] Swederus; tvenne framställningar till kongl. styrelsen för statens j[...] trafik rörande plantering af frukträd utefter statens jernvägar; dri[...] smultron; smärre uppsatser; literatur.

Militært Tidskrift, utg. af det krigsvidenskabelige Selskab i Köb[...] 1886. h. 2 innehåller bl. a.: om nogle formentlig i Danmark forfatte[...] tære Skrifter fra det 16 Aarh., af E. Madsen; Magasingeværet, af E. [...] Anmeldelser.

Das Magazin für die Litteratur des In- und Auslandes, utg[...] Friedrich i Leipzig, 1886, n:ris 20—23 innehålla bl. a.: Ludwig B[...] M. Brasch; realistisch-kritisches zur Lyrik, af G. Cristaller; unser[...] af K. Alberti; Heine in Spanien, af J. Fastenrath; Wssewolod Gars[...] A. Scholz; Religion und Kunst, af R. Biese; das Elend der moderne[...] af O. Ernst; Sprechsaal; Litterar. Neuigkeiten; Anzeigen.

